

BELEIDSOVERZICHT EN FACTSHEETS BELEIDS- INSTRUMENTEN

Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026

14 September 2026

Disclaimer

De beschrijving en alle aanvullende beleidsinformatie over de beleidsinstrumenten in dit achtergronddocument, is opgesteld door, en onder verantwoordelijkheid van, de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties; Economische Zaken en Klimaat; Financiën; Infrastructuur en Waterstaat; en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.

Het KEV-consortium is in dit achtergronddocument verantwoordelijk voor de toelichting op de doorrekening, de indeling in KEV-beleids categorie en de indeling in raming.

PBL

Colofon

Beleidsoverzicht en factsheets beleidsinstrumenten. Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026

© PBL Planbureau voor de Leefomgeving

Den Haag, 2026

PBL-publicatienummer: 6051

Eindverantwoordelijkheid

Planbureau voor de Leefomgeving (PBL)

Projectcoördinatie

Matthijs Mugge, Martijn van Sebille, Marije Hoff, Marijke Menkveld, Cees Volkers en Paul Koutstaal

Contact

kev@pbl.nl

www.pbl.nl/kev

Auteurs, projectteam en inhoudelijke bijdragen

PBL: Lennart Bours, William van Dijk, Gerben Geilenkirchen, Maarten 't Hoen, Marije Hoff, Robert Koelemeijer, Paul Koutstaal, Sander Lensink, Jordy van Meerkerk, Jelle van Minnen, Matthijs Mugge, Amber Nusteling, Wim Paas, Jeroen Peters, Arjan Plomp, Lena Schulte-Uebbing, Martijn van Sebille, Durk Tamsma, Wouter Wetzels en Emma van der Zanden.

TNO: Marijke Menkveld.

RVO: verschillende experts van RVO.

Met inhoudelijke bijdragen van de ministeries van BZK, EZK, Financiën, IenW, en LNV.

Eindredactie en productie

Uitgeverij PBL

Toegankelijkheid

Het PBL hecht veel waarde aan de toegankelijkheid van zijn producten. Mocht u problemen ervaren bij het lezen ervan, dan kunt u contact opnemen via info@pbl.nl. Vermeld daarbij s.v.p. de naam van de publicatie en het probleem waar u tegenaan loopt.

Delen uit deze publicatie mogen worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding: PBL & TNO (2026), *Beleidsoverzicht en factsheets beleidsinstrumenten. Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving.

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is het nationale instituut voor strategische beleidsanalyses op het gebied van milieu, natuur en ruimte. Het PBL draagt bij aan de kwaliteit van de politiek-bestuurlijke afweging door het verrichten van verkenningen, analyses en evaluaties waarbij een integrale benadering vooropstaat. Het PBL is vóór alles beleidsgericht. Het verricht zijn onderzoek gevraagd en ongevraagd, onafhankelijk en wetenschappelijk gefundeerd.

Inhoud

Colofon	2
Eindverantwoordelijkheid	2
Projectcoördinatie	2
Contact	2
Auteurs, projectteam en inhoudelijke bijdragen	2
Eindredactie en productie	2
Toegankelijkheid	2
1 Inleiding	12
2 Beleidsoverzicht	13
Uitleg bij de factsheets	13
Lijst van afkortingen	14
Overzicht beleidsinstrumenten Algemeen	15
Overzicht beleidsinstrumenten Elektriciteit	16
Overzicht beleidsinstrumenten Gebouwde omgeving	17
Overzicht beleidsinstrumenten Industrie	20
Overzicht beleidsinstrumenten Landbouw	21
Overzicht beleidsinstrumenten Landgebruik	23
Overzicht beleidsinstrumenten Mobiliteit	24
3 Algemeen	28
3.1 1,9 procent energiebesparingsdoel overheidsinstanties	28
3.2 Algemene reservering uitvoeringskosten	30
3.3 Bevorderen circulair doen en gedrag	31
3.4 Bijmengverplichting groen gas	32
3.5 De-risken grootschalige waterstofopslag	34
3.6 DEI+ Demonstratie energie- en klimaatinnovatie	35
3.7 Ecodesign-richtlijn	36
3.8 Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten, stimuleringsprogramma energiehub	38
3.9 EIA Energie-investeringsaftrek regeling	40
3.10 Energiebelasting	42
3.10.1 Afschaffen verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw	43
3.10.2 Beperken inputvrijstelling energiebelasting aardgasverbruik bij elektriciteitsopwekking	44
3.10.3 Salderingsregeling	46
3.11 EU ETS2	47
3.11.1 Beprijzing emissies binnenvaart onder het EU-ETS2 (opt-in)	49
3.11.2 Brede toepassing EU ETS2 (opt-in)	49
3.11.3 ETS2 uitbreiden naar glastuinbouw (opt-in)	50
3.12 Groen beleggen: regeling groenprojecten	51
3.13 Invest-NL	52
3.14 Investeringsregeling Vergassing	53
3.15 IPCEI Waterstof golf 3	54
3.16 Klimaatcampagne Zet ook de knop om	55
3.17 Klimaatwet	56

3.18	Kolenbelasting	57
3.19	MIA Vamil Regelingen Milieu-investeringsaftrek & Willekeurige afschrijving milieu-investeringen	58
3.20	MOOI (regeling Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie)	60
3.21	Nationaal Groeifonds	61
3.22	Noodfonds energie	62
3.23	Onderzoeksprogramma waterstofproductie op zee	63
3.24	Ow Omgevingswet: Kader incl. regels m.b.t. energiebesparingsplicht en emissies stookinstallaties	64
3.25	SDE++ Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en klimaattransitie	66
3.26	Stimulering elektrolyse, onshore	68
3.27	Stimulering geothermie, hoge temperatuur	69
3.28	Stimulering H ₂ Global, import van groene waterstof i.s.m. Duitsland	70
3.29	Systematiek Energie Vervoer (REDIII)	71
3.29.1	De inzet van biobrandstoffen in het wegverkeer wordt verhoogd met 20 PJ	74
4	Elektriciteit	75
4.1	Bedrijfsduurverlenging Borssele	75
4.2	Beleidsprogramma versnelling energietransitie	76
4.3	EBN: versnellen onderzoek CCS	77
4.4	EU ETS ₁	78
4.4.1	Luchtvaart in EU ETS Aanscherping EU ETS en CORSIA	80
4.5	Expertpool energie-infrastructuur: vliegende brigade voor een snellere ruimtelijke inpassing	82
4.6	Gebiedsinvesteringen voor ruimtelijk inpassen hoogspanningsnet	83
4.7	iDSR incl. subsidievoorwaarde flexcontract	84
4.8	IenW en Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming en RIVM (uit instrument uitvoeringslasten)	86
4.9	Investeringsplannen netbeheerders	88
4.10	Investeringssubsidie maakindustrie klimaatneutrale economie (IMKE)	90
4.11	Kennisinfrastructuur kernenergie	92
4.12	Meetstandaard waterstof	93
4.13	MIEK	94
4.14	Minimum CO ₂ -prijs elektriciteitssector	96
4.15	Nederlandse Batterijenstrategie	97
4.16	Nieuwbouw kerncentrales	98
4.17	Normeren en stimuleren van slimme energie-intensieve apparaten	99
4.18	Ontwikkeldkader Windenergie op Zee	100
4.19	Opschaling innovatieve lange termijn elektriciteitsopslag	104
4.20	Programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031 - 2040 (VAWOZ)	106
4.21	Projectaanpak netcongestie	107
4.22	Projectorganisatie NEO NL	109
4.23	Regionale energiestrategieën (RES) afspraken	110
4.24	Small Modular Reactors (SMR's) programma	111
4.25	Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	112
4.26	Taskforce projectaanpak middenspanning	113
4.27	Tenders (vergunningverlening) windenergie op zee	114
4.28	Topsector Energie TKI consortia aanpak	115

4.29	Uitvoeringslasten KGG/Medeoverheden	116
4.30	Verlenging financiering Nuclear Academy 2026-2030	117
4.31	Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie	118
4.32	Wetgevingsprogramma energietransitie	119
4.33	Wind op zee inpassingskosten en Doordewind II (t/m 2030)	120
4.34	Windenergie Infrastructuurplan Noordzee	121
4.35	Zon op Zee - Onderzoek tot realisatie 3GWp in 2030	122
4.35.1	Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030	123

Niet aangeleverde beleidsinstrumenten Elektriciteit **124**

4.36	Tijdelijke Ondersteuningsmechanisme Wind op Zee (TOWOZ)	124
4.37	Ambitie 30 – 40 gigawatt wind op zee	125
4.38	Ondersteuning hernieuwbare elektriciteitsproductie op land met tweerichtingscontracten	126

5 Gebouwde Omgeving **127**

5.1	Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken	127
5.2	Aanpassingen regelgeving initiatiefrecht of instemmingsrecht	129
5.3	BOSA Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties	130
5.4	Bouwbesluit: C-label kantoren energieprestatie-eis	131
5.5	Differentiatie leennormen voor hypotheekair krediet	132
5.6	Digitaal platform Verbeterjehuis.nl	134
5.7	Eindnorm 2050 utiliteitsbouw	135
5.8	Energie Prestatie Vergoeding (EPV)	136
5.9	Energiehuis	137
5.10	Energie label	138
5.11	Energy Efficiency Directive (EED) m.b.t. art 6 Renovatieverplichting gebouwen overheidsinstanties	139
5.12	Energy Performance of Buildings Directive (EPBD)	140
5.13	Financiële ondersteuning Rijk uitvoeringskosten gemeenten aardgasvrije wijken	143
5.14	Fixteams voor micro-ondernemingen om energieverbruik te verminderen	145
5.15	Garantieregeling Warmtenetten (voorheen Waarborgfonds Warmtenetten)	146
5.16	Groefondsprogramma Toekomstbestendige Leefomgeving	148
5.17	GWV Opschaling circulaire asfalttechnieken (CE)	150
5.18	Informatieplicht energiebesparing gebouwen	151
5.19	ISDE Investeringsubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE/ISDE-KA)	153
5.20	Isolatie woningen Groningen en Noord-Drenthe (maatregel 28 en 29)	155
5.21	Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed	158
5.22	Leningen via bestaande fondsen voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed	159
5.23	Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten	160
5.24	Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER) subsidie	162
5.25	Nationaal programma leefbaarheid en veiligheid	163
5.26	Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW)	164
5.27	Nationaal Warmtefonds	165
5.27.1	Warmtefonds ophogen	168
5.28	Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB)	169
5.29	Nationale deelneming Warmte	170
5.30	Nationale Prestatie Afspraken (NPA) Corporaties	173
5.31	Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie (energielabels EFG)	175

5.31.1	Uitfasering huurwoningen labels EFG per 2029	Error! Bookmark not defined.
5.32	Normering Utiliteitsbouw	177
5.32.1	Uitfaseren slechtste energielabels Utiliteitsbouw	Error! Bookmark not defined.
5.33	Normering van duurzaam bouwen en klimaatadaptatie (o.a. aanscherpen eisen ivm circulair bouwen)	179
5.34	Ondersteunende acties NIP	181
5.35	Ontzorging VvE's	183
5.36	Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed	184
5.36.1	Maatschappelijk vastgoed	Error! Bookmark not defined.
5.37	Organiseren continue verbouwstromen	186
5.38	Routekaarten Maatschappelijk Vastgoed	187
5.38.1	Vervolg portefeuilleaanpak	188
5.39	Samen energie besparen met laagdrempelige maatregelen	189
5.40	SOLTA: Subsidie opschaling lage temperatuur aardwarmte	190
5.41	Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)	191
5.42	SPOR - Subsidieregeling Procesondersteuning Renovatiestromen	192
5.43	SPUK ontzorgingsprogramma verduurzaming mkb/bedrijventerreinen	193
5.44	Standaard en streefwaarden voor woningsisolatie	194
5.45	Stimulering (hybride) warmtepompen	195
5.46	Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH)	197
5.47	Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)	199
5.47.1	Duurzaam Rijksvastgoed	200
5.47.2	Maatschappelijk vastgoed	Error! Bookmark not defined.
5.48	Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)	201
5.49	Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)	202
5.50	Transitievies Warmte (TVW), Extern advies warmtetransitie (EAW) & ECW Expertisecentrum Warmte	203
5.51	Verbeteren informatievoorziening financieringsopties verduurzaming	204
5.52	Vereenvoudiging besluitvorming VVE's	205
5.53	Verlaagd btw-tarief voor isolatiewerkzaamheden	206
5.54	Vervolg 'Wie isoleert profiteert'	207
5.55	Waarborgfonds voor Maatschappelijk Vastgoed	208
5.56	Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS)	209
5.56.1	Nationale subsidieregeling warmtenetten	Error! Bookmark not defined.
5.57	Warmtewet	211
5.58	Wet collectieve warmte (Wcw)	212
5.59	Wet Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie (WGIW)	214
5.60	WEW Verruiming hypotheek voor energiebesparende maatregelen	215
6	Industrie	216
6.1	Aanpak Piekbelasters Industrie (API)	216
6.2	Afbouw gaswinning Groningen	218
6.3	Afvalstoffenbelasting	219
6.4	Aramis volloop	221
6.5	Circulair slopen en hergebruik	222
6.6	Circular Plastics NL (CPNL)	223
6.7	CO ₂ -heffing industrie	224
6.8	Deelname EBN in CCS-infrastructuur (CO ₂ -transport en -opslag)	227

6.9	EED Energie-auditplicht	228
6.10	IPCEI Waterstof golf 2	229
6.11	Jaarverplichting RFNBO's in industrie	230
6.12	Maatwerkaanpak Industrie	232
6.12.1	Eventuele maatwerksubsidies	235
6.12.2	Maatwerkfinanciering Nobian (overgeheveld uit reservering eventuele maatwerksubsidies)	235
6.12.3	TSE haalbaarheidsstudies	236
6.12.4	Uitvoeringskosten maatwerk	236
6.12.5	Vaststellen doelstelling maatwerkafspraken	236
6.12.6	Vervallen dispensatierechten bij maatwerk	236
6.13	Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)	238
6.14	Normering circulair (incl. biobased) bouwen	240
6.15	Normering fossiele warmte-opwek	241
6.16	Normering van gebouwen met een industriefunctie	242
6.17	Ondersteuning cluster 6	243
6.18	Raffinageroute	245
6.19	Stimulering circulaire economie via plastic hub	247
6.20	Stimuleringsinstrumenten productie groene waterstof	249
6.21	Subsidieregeling Circulaire Ketenprojecten (SCK)	251
6.22	Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS)	253
6.23	Terugdringen gebruik HFK-koudemiddelen met hoge GWP	255
6.24	Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel	256
6.25	VEKI Versnelde klimaatinvesteringen industrie	257
6.26	Verplicht aandeel recycalaat in bouwmaterialen via Rijksinkoop	260
6.27	Vraagsubsidies hernieuwbare waterstof	261
6.28	Wet Milieubeheer-Informatieplicht	263

7 Landbouw 265

7.1	7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn	265
7.2	Actieplan groei biologische productie en consumptie	267
7.3	Afroming productierechten	269
7.4	AMvB Dierwaardige veehouderij	271
7.5	Besluit activiteiten leefomgeving landbouwhuisdieren	273
7.6	Besluit activiteiten leefomgeving: emissiearme aanwending	274
7.7	BLV/GL Borgstelling MKB Landbouw en Visserijkredieten (vanaf 2026 - voor 2017 Garantstelling Landbouw)	276
7.8	Convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030	277
7.9	Derogatiebeschikking 2022-2025 (UITVOERINGSBESLUIT (EU) 2022/2069 VAN DE COMMISSIE)	278
7.10	Energiebesparingsplicht - onderzoeksplicht	280
7.11	Energiebesparingsplicht - informatieplicht	281
7.12	Financiering Kas als Energiebron	282
7.13	Garantstellingsfaciliteit aardwarmte RNES	283
7.14	Gebiedsaanpak Energie & Modernisering 2026-2029	284
7.15	GLB-kennisvouchers	286
7.16	Groeifondsaanvraag NieuweWarmteNu! (NWN)	287
7.17	Grondgebonden eco-regeling voor klimaat en leefomgeving	289

7.18	Het Nieuwe Telen (HNT)	291
7.19	Individueel CO ₂ -heffing glastuinbouw 2025-2030	292
7.20	kostencompensatieregeling ivm overbeprijzing door ETS ₂ opt in	294
7.21	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)	295
7.22	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties kleinere sectoren	297
7.23	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)	299
7.24	Landelijke verplaatsingsregeling voor piekbelasters (Lvvp)	301
7.25	Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB)	303
7.26	Maatregel Gerichte Aankoop, 1e tranche (MGA-1)	306
7.27	Maatregel weidegang	308
7.28	Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI) regeling	310
7.29	MMIP B1: Emissiereductie methaan veehouderij	311
7.30	Omschakelprogramma Duurzame Landbouw	313
7.31	Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering op landbouwbedrijven	315
7.32	Randvoorwaarden glastuinbouw	316
7.33	Regeling energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)	320
7.34	Regeling provinciale maatregelen PAS-melders (RPMP)	324
7.35	Renure (REcovered Nitrogen from manURE)	326
7.36	Richtlijn Storten van Afval - veehouderijen	329
7.37	Sectorale interventie Groenten en Fruit (SIG&F)	331
7.38	Stimuleringsregeling warmteinfrastructuur glastuinbouw (SWIG)	333
7.39	Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv)	336
7.40	Subsidiereregeling extensivering melkveehouderij	338
7.41	Subsidiereregeling hoogwaardige mestverwerking	340
7.42	Subsidiereregeling sanering varkenshouderijen (Srv)	343
7.43	Versnellingsplan aardwarmte	344
7.44	Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Vbr)	345

Niet aangeleverde beleidsinstrumenten Landbouw **347**

7.45	Omgevingsverordening Limburg	347
7.46	Omgevingsverordening Noord-Brabant	349
7.47	Beëindigingsregeling Limburg (SPUK-koplopermaatregel)	352
7.48	Beëindigingsregeling Gelderland (SPUK-versnellingsmaatregel)	354
7.49	Utrechts plan landelijk gebied (UPLG)	355
7.50	Normering toepassing methaanremmers melkveehouderij	357

8 Landgebruik **358**

8.1	Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)	358
8.2	DAW - Verbeterde Kennis Verspreiding (VKV)	360
8.3	Fonds voor bos op rijksgronden	361
8.4	GLB-NSP Samenwerking in veenweidegebieden en N2000-overgangsgebieden	362
8.5	Hernieuwde pachtwet	364
8.6	Impulsgelden veenweidegebieden	365
8.7	MMIP B4 Verhogen vastleggen koolstof in Bos & Natuur	366
8.8	Monitoringssystematiek veenweidemaatregelen	367
8.9	Niet productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven	368
8.10	Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven	369
8.11	Onderzoeksprogramma NOBV	370

8.12	Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn	371
8.13	Programma Natuur	373
8.14	Provinciaal programma landelijk gebied	374
8.15	Regionale Veenweide strategieën	376
8.16	Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling	378
8.17	Slim Landgebruik	380
8.18	Subsidieregeling voor Natuur en Landschap (SNL) - Onderdeel Natuur	381
8.19	Veenplan 1e fase	382
8.20	Veenplan 2e fase	383
8.21	Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL)	384
8.22	Vervolg op Nationale Eiwit Strategie (NES)	385
9	Mobiliteit	387
9.1	Aanschafsubsidie zero emissie touringcars (STour)	387
9.2	Aanschafsubsidie Zero Emissie Trucks (AanZET)	389
9.3	Accijnzen motorbrandstoffen	391
9.4	ACTIVE	393
9.5	AFIR - nationaal beleidskader laadinfra en waterstof-tankinfra	394
9.6	Afschaf BPM-vrijstelling bestelauto's voor ondernemers	395
9.7	Afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer	396
9.8	Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (BAZED) en Convenant	397
9.9	Bijtelling	398
9.10	Campagne: 'Kort ritje? Da's zo gefietst!'	399
9.11	Capaciteitsbeperking Schiphol	400
9.12	Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA)	401
9.13	City Deal Fietsen voor Iedereen	402
9.14	City Deal Ruimte voor Lopen	403
9.15	CO ₂ -emissienormen voor nieuwe personenauto's en nieuwe bedrijfsvoertuigen Verordening (EU) 2019/631	404
9.16	CO ₂ -plafond luchtvaart in Nederland	406
9.17	Commissievoorstel ETD: minimumaccijns kerosine	407
9.18	Convenant zero-emissie reinigingsvoertuigen	408
9.19	Doorfietsroutes : euro 26 miljoen eenmalige bijdrage	410
9.20	Electric Road Systems	411
9.21	Elektrificatie van het spoor tussen Zutphen-Oldenzaal en Almelo-Mariënberg	412
9.22	Elektrisch aangedreven Friese Waddenveren	413
9.23	Energie-efficiëntieregeling visserij	415
9.24	Energielabel voor elektrische personenauto's	416
9.25	Europese Bijmengverplichting duurzame luchtvaartbrandstoffen	417
9.26	Europese CO ₂ -normen zware bedrijfsvoertuigen (vrachtauto's en bussen)	418
9.27	Extra verhoging brandstoftransitieverplichting	420
9.28	Fiets en loopontsluiting van nieuwe woningbouw locaties	422
9.29	FuelEU Maritime	424
9.30	GD173 ZES Zero Emission Stadslogistiek	425
9.31	IMO - Klimaatmaatregelen	426
9.32	Inruilregeling voor de vervanging van oude, fossiele brandstofauto	427
9.33	Investering in fietsenstallingen bij OV-knooppunten	428

9.34	Kennis-, Opschaling- en Praktijkervaringsprogramma (KOP) Schoon en Emissieloos Bouwen	429
9.35	Logistieke Efficiëntie maatregelen	430
9.36	Luchtruimherziening	432
9.37	kamerbrief voortgang luchtruimherziening, zie: https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/10/16/vervolgproces-programma-luchtruimherziening Luchtvaart in Transitie (groeifonds)	433
9.38	Motorrijtuigenbelasting	434
9.39	Nationaal toegangspunt laadpuntendata	435
9.40	Netwerk van Fietsambassadeurs	436
9.41	NGF - Maritiem Masterplan (Subsidie O&D aan boord van schepen)	437
9.42	NGF/HVP – Zero Emission Services	438
9.43	Normering zakelijke fossiele personenauto's (pseudo-eindheffing)	440
9.44	Nul CO ₂ -uitstoot Grondgebonden operaties luchthavens	442
9.45	Opening Lelystad Airport voor commerciële vluchten	443
9.46	Opschaling nieuwe aandrijftechnologieën luchtvaart	444
9.47	Overig flankerend beleid elektrische personenauto's	445
9.48	Pilots stikstof vermindering in havens	446
9.49	Programma Doortrappen, veiliger fietsen tot je 100ste	447
9.50	Programma-aanpak energietransitie binnenvaart	448
9.51	Recreatief: binnenlandse mobiliteit	451
9.52	Recreatief: vakantie mobiliteit (buitenland)	455
9.53	REDIII (binnenvaart)	458
9.54	Regeling bevordering schone wegvoertuigen (Rbsw)	459
9.55	Routekaart en convenant Schoon en Emissieloos Bouwen	461
9.56	Ruimere fietsparkeernormen bij bedrijven en woningen vastleggen binnen de NOVI	465
9.57	Ruimtelijke oplossingen: deelmobiliteit (samenwerkingsprogramma natuurlijk deelmobiliteit)	466
9.58	Ruimtelijke oplossingen: doorfietsroutes	469
9.59	SDS Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw	471
9.60	SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten	472
9.61	Subsidieregeling Emissieloos Landbouwmaterieel (SEL) (voorheen: Schone en emissieloze Landbouwwerktuigen en aanvullende maatregelen ter verduurzaming van de landbouw)	473
9.62	SEPP Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren	475
9.63	Slimme laadinfrastructuur stimuleren	476
9.64	Specifieke uitkering Schoon Emissieloos Bouwen medeoverheden	477
9.65	Stimulering Duurzame Luchtvaartbrandstoffen in Nederland	479
9.66	Stopcontact op land	480
9.67	Subsidie elektrisch taxiën luchtvaart	481
9.68	Subsidieregeling private laadinfrastructuur bij bedrijven (SPriLa)	482
9.69	Subsidieregeling publieke laadinfra voor zwaar wegvervoer (SPuLa)	484
9.70	Subsidieregeling Samenwerking in Logistieke Keten (SiLK)	486
9.71	Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB)	487
9.72	Subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit (SWiM)	489
9.73	Tijdelijk goedkoper daluren abonnement trein	491
9.74	Tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen (stikstof)	492
9.75	Verduurzaming van geconditioneerd transport	493

9.76	Verhoging maximumsnelheid rijksnelwegen naar 130 km/u op specifieke trajecten in 2025	495
9.77	Verhoging onbelaste reiskostenvergoeding per 2024	496
9.78	Verlaging maximumsnelheid hoofdwegennet naar 100 km/u in 2019	497
9.79	Verlengen brandstoftransitieverplichting na 2031	498
9.80	Versnellen (regionale) uitrol laadinfrastructuur	499
9.81	Vliegbelasting	501
9.82	Vrachtwagenheffing (VWH)	503
9.83	Vroege opschaling energietransitie zeeschepen 2026-2030	507
9.84	Walstroom Klimaatopgave	509
9.85	Werkgeversaanpak: besluit werkgebonden mobiliteit	510
9.86	Werkgeversaanpak: informeren en faciliteren	513
9.87	Zero Emission OV BAZEB Bestuursakkoord Regionale Openbaar Vervoer per bus	516

1 Inleiding

In dit achtergronddocument geven we beschrijvingen van en toelichtingen op alle beleidsinstrumenten en beleidswijzigingen die zijn beschouwd in de Klimaat- en Energieverkenning 2026 (KEV). Dit achtergrondrapport bevat een volledig overzicht van de effecten van alle beleidsinstrumenten en factsheets op de geraamde broeikasgasemissies, hernieuwbare energie en energiebesparing. De belangrijkste bronnen voor nieuw beleid ten opzichte van het achtergrondrapport uit 2025 (PBL & TNO 2025), zijn het regeerakkoord van de fracties van D66, VVD en CDA (2026) en het maatregelenpakket weerbaarheid energieshock.

De beschrijving en alle aanvullende beleidsinformatie over de beleidsinstrumenten in dit achtergronddocument, is opgesteld door, en onder verantwoordelijkheid van, de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Economische Zaken en Klimaat (EZK), Financiën, Infrastructuur en Waterstaat (IenW), en Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN). De van de ministeries afkomstige informatie heeft betrekking op de situatie op 1 mei 2026. In dit achtergronddocument geeft het KEV-consortium vervolgens per instrument aan of, en hoe, de beleidsinstrumenten zijn meegenomen in de KEV en hoe deze zijn ingedeeld naar beleidscategorie: 1) vastgesteld, 2) voorgenomen en 3) geagendeerd beleid. Hiernaast zijn de beleidsinstrumenten ook ingedeeld naar raming: 1) basispad en 2) aanvullend beleid. Zie paragraaf 1.3 in de Klimaat- en Energieverkenning 2026 voor toelichting op deze beleidscategorieën en de twee ramingen. Sommige beleidsinstrumenten konden niet in de KEV-berekeningen worden meegenomen; dit geven we in de beleidscategorie aan.

In hoofdstuk 2 staan de overzichten van alle beleidsinstrumenten per sector en van de algemene (sectoroverstijgende) instrumenten. In deze overzichten is alleen het beleid opgenomen dat directe betrekking heeft op de domeinen klimaat, energie, en landbouw. Ander beleid dat een indirect effect heeft, zoals economisch of fiscaal beleid (bijvoorbeeld belastingen op loon en winst), is niet altijd in dit overzicht opgenomen, maar is vaak impliciet als uitgangspunt meegenomen.

In hoofdstuk 3 (sectoroverstijgende instrumenten) en de hoofdstukken 4 tot en met 9 (instrumenten per sector) geven we in een zogenoemde *factsheet* een toelichting per beleidsinstrument. In ieder factsheet staat de beschrijving van een beleidsinstrument zoals de ministeries die hebben aangeleverd. In het onderdeel 'Toelichting op de doorrekening' geeft het KEV-consortium vervolgens aan of en hoe het instrument in de KEV is meegenomen. Ook zijn daar eventuele aanvullingen of correcties van het KEV-consortium op de door de ministeries geleverde beleidsinformatie opgenomen. Voor sommige beleidsinstrumenten in het aanvullende beleid gaan we ook nader in op de mogelijke emissie-effecten. Zulke individuele effectschattingen kunnen niet direct bij elkaar worden opgeteld. Een samengesteld effect van het aanvullend beleid per sector presenteren we in de KEV zelf met een 5 tot 95 procent bandbreedte. Deze bandbreedte is bepaald met behulp van een statistische techniek (Monte Carlo), die rekening houdt met interacties tussen onzekerheden.

Indien er dusdanige overlap is tussen verschillende omschreven beleidsinstrumenten of – technologieën dat de appreciatie identiek is voor beide beleidsinstrumenten, is er voor gekozen om de wijziging in de raming bij slechts één beleidsinstrument weer te geven.

2 Beleidsoverzicht

Uitleg bij de factsheets

De factsheets die we in de volgende hoofdstukken presenteren, bestaan uit meerdere onderdelen, die zijn aangeleverd door zowel de ministeries als het KEV-consortium. In tabel 2.1 lichten we deze verschillende onderdelen toe.

Tabel 2.1
Onderdelen van de factsheets

Onderdeel	Uitleg	Aangeleverd door
Naam instrument	De titel van het instrument, zoals deze in officiële publicaties staat.	Ministeries
Sector	De klimaatsector(en) waar het instrument onder valt. Wanneer een instrument bij meerdere sectoren is ingedeeld, is deze in het beleidsoverzicht opgenomen bij de eerstgenoemde sector.	Ministeries
Type instrument	Alle typering van het beleidsinstrument. Deze lijst is gebaseerd op EU-regelgeving en -rapportages. De mogelijke typering zijn: regelgevend, vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten, fiscaal, economisch, informatie, onderwijs, onderzoek, planning, anders.	Ministeries
Beleidscategorie	De KEV-beleidscategorie van het instrument.	KEV-consortium
Raming	In welke KEV raming het instrument meegenomen is, te weten: Basispad of aanvullend beleid	KEV-consortium
Beschrijving beleidsinstrument	Beschrijving van alle elementen van het beleidsinstrument die in principe onveranderd blijven gedurende de volledige duur van het beleidsinstrument.	Ministeries
Fungerende details	Een overzichtelijke beschrijving van de details die op het moment gelden bij dit beleidsinstrument.	Ministeries
Voorlopige budgetinformatie	De budgetinformatie die al beschikbaar is voordat het definitieve budget na Prinsjesdag met het ministerie van Financiën wordt afgestemd.	Ministeries
Toelichting op doorrekening	De aannames en interpretatie van het beleid ten behoeven van de Klimaat- en Energieverkenning 2024. Eventuele overlap met andere instrumenten wordt benoemd. Bij ontbrekende of verouderde informatie wordt aangegeven van welke informatie het KEV-consortium is uitgegaan.	KEV-consortium
Referenties	Relevante bronverwijzingen bij het beleidsinstrument of de toelichting.	Ministeries en KEV-consortium

Voor een aantal instrumenten hebben de ministeries geen informatie aangeleverd, terwijl het KEV-consortium deze instrumenten wel heeft meegenomen in de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Voor deze instrumenten heeft het KEV-consortium zelf de benodigde informatie over de naam van het instrument en de klimaatsector aangeleverd, naast de KEV-beleidscategorie, raming, en de toelichting op de doorrekening. Deze factsheets staan achteraan hun respectievelijke hoofdstukken.

Lijst van afkortingen

Enkele begrippen en eenheden worden in de factsheets niet voluit geschreven. Hier geven we een overzicht van de meest gebruikte afkortingen met hun betekenis.

BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CO ₂ -eq	CO ₂ -equivalenten
EC	Europese commissie
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
Fin	Ministerie van Financiën
GW	gigawatt
HFK	fluorkoolwaterstof
IenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
KGG	Ministerie van Klimaat en Groene Groei
kWh	kilowattuur
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LNVN	Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur
Mton	megaton
MW	megawatt
MWh	megawattuur
Nm ³	normaal kubieke meter; volume bij een druk van 101,325 kilopascal (kPa) en 0° C
NEa	Nederlandse emissieautoriteit
NOx	stikstofoxiden
PJ	petajoule
SZW	Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
TWh	terawattuur
VRO	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Overzicht beleidsinstrumenten Algemeen

Tabel 2.2
Beleidsinstrumenten Algemeen

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
Klimaatwet	Algemeen	Ja			
1,9 procent energiebesparingsdoel overheidsinstanties	Algemeen		Ja		
Bijmengverplichting groen gas	Algemeen		Ja		
DEI+ Demonstratie energie- en klimaatinnovatie	Algemeen	Ja			
De-risken grootschalige waterstof-opslag	Algemeen	Ja			
EU ETS2	Algemeen	Ja			
Ecodesign-richtlijn	Algemeen	Ja			
Energiebelasting	Algemeen	Ja	Ja		
Groen beleggen: regeling groenprojecten	Algemeen	Ja			
Klimaatcampagne Zet ook de knop om	Algemeen	Ja			
MIA Vamil Regelingen Milieu-investeringsaftrek & Willekeurige afschrijving milieu-investeringen	Algemeen	Ja	Ja		
MOOI (regeling Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie)	Algemeen	Ja			
Nationaal Groeifonds	Algemeen	Ja			
Onderzoeksprogramma waterstof-productie op zee	Algemeen	Ja			
Ow Omgevingswet: Kader incl. regels m.b.t. energiebesparingsplicht en emissies stookinstallaties	Algemeen	Ja	Ja		
SDE++ Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en klimaat-transitie	Algemeen	Ja		Ja	
Invest-NL	Algemeen				Ja
Investeringsregeling Vergassing	Algemeen				Ja
Kolenbelasting	Algemeen	Ja			
Stimulering H2Global, import van groene waterstof i.s.m. Duitsland	Algemeen	Ja	Ja		
Stimulering elektrolyse, onshore	Algemeen	Ja			
Stimulering geothermie, hoge temperatuur	Algemeen				Ja
Algemene reservering uitvoeringskosten	Algemeen			Ja	
EIA Energie-investeringsaftrek regeling	Algemeen	Ja	Ja	Ja	
Noodfonds energie	Algemeen			Ja	
Bevorderen circulair doen en gedrag	Algemeen				Ja
Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten, stimuleringsprogramma energiehub	Algemeen				Ja
IPCEI Waterstof golf 3	Algemeen	Ja			
Systematiek Energie Vervoer (REDIII)	Algemeen	Ja			

Overzicht beleidsinstrumenten Elektriciteit

Tabel 2.3a
Beleidsinstrumenten Elektriciteit

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
EBN: versnellen onderzoek CCS	Elektriciteit In- dustrie				Ja
Investeringsplannen netbeheerders	Elektriciteit				Ja
Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)	Elektriciteit	Ja			
EU ETS1	Elektriciteit In- dustrie Mobili- teit	Ja			
Investeringssubsidie maakindustrie klimaatneutrale economie (IMKE)	Elektriciteit In- dustrie	Ja			
Regionale energiestrategieën (RES) afspraken	Elektriciteit	Ja	Ja		
Wet verbod op kolen bij elektrici- teitsproductie	Elektriciteit	Ja			
Zon op Zee - Onderzoek tot realisa- tie 3GWp in 2030	Elektriciteit				Ja
Bedrijfsduurverlenging Borssele	Elektriciteit		Ja		
MIEK	Elektriciteit Landbouw & Landgebruik Industrie Mo- biliteit	Ja			
Minimum CO₂-prijs elektriciteits- sector	Elektriciteit In- dustrie	Ja			
Nederlandse Batterijenstrategie	Elektriciteit In- dustrie Mobili- teit Gebouwde Omgeving				Ja
Small Modular Reactors (SMR's) programma	Elektriciteit In- dustrie				Ja
Topsector Energie TKI consortia aanpak	Elektriciteit In- dustrie Mobili- teit				Ja
Normeren en stimuleren van slimme energie-intensieve appara- ten	Elektriciteit				Ja
Beleidsprogramma versnelling energietransitie	Elektriciteit				Ja
Expertpool energie-infrastructuur: vliegende brigade voor een snel- lere ruimtelijke inpassing	Elektriciteit				Ja
Gebiedsinvesteringen voor ruimte- lijk inpassen hoogspanningsnet	Elektriciteit				Ja
IenW en Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming en RIVM (uit instrument uitvoeringslasten)	Elektriciteit				Ja
Kennisinfrastructuur kernenergie	Elektriciteit				Ja
Meetstandaard waterstof	Elektriciteit In- dustrie				Ja
Nieuwbouw kerncentrales	Elektriciteit		Ja		

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Ontwikkeldkader Windenergie op Zee	Elektriciteit	Ja	Ja		
Opschaling innovatieve lange termijn elektriciteitsopslag	Elektriciteit				Ja
Programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031 - 2040 (VAWOZ)	Elektriciteit				Ja
Projectaanpak netcongestie	Elektriciteit				Ja
Projectorganisatie NEO NL	Elektriciteit		Ja		
Taskforce projectaanpak midden-spanning	Elektriciteit				Ja
Tenders (vergunningverlening) windenergie op zee	Elektriciteit	Ja	Ja		
Uitvoeringslasten KGG/Medeoverheden	Elektriciteit				Ja
Verlenging financiering Nuclear Academy 2026-2030	Elektriciteit				Ja
Wetgevingsprogramma energietransitie	Elektriciteit				Ja
Wind op zee inpassingskosten en Doordewind II (t/m 2030)	Elektriciteit				Ja
Windenergie Infrastructuurplan Noordzee	Elektriciteit				Ja
iDSR incl. subsidievoorwaarde flex-contract	Elektriciteit Industrie				Ja

Tabel 2.3b
Niet aangeleverde beleidsinstrumenten Elektriciteit

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Tijdelijke Ondersteuningsmechanisme Wind op Zee (TOWOZ)	Elektriciteit		Ja		
Ambitie 30 – 40 gigawatt wind op zee	Elektriciteit			Ja	
Ondersteuning hernieuwbare elektriciteitsproductie op land met tweerichtingscontracten	Elektriciteit			Ja	

Overzicht beleidsinstrumenten Gebouwde omgeving

Tabel 2.4
Beleidsinstrumenten Gebouwde omgeving

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken	Gebouwde Omgeving	Ja			
Aanpassingen regelgeving initiatiefrecht of instemmingsrecht	Gebouwde Omgeving		Ja		
Bouwbesluit: C-label kantoren energieprestatie-eis	Gebouwde Omgeving	Ja			

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
Differentiatie leennormen voor hypotheckrediet	Gebouwde Omgeving	Ja			
Digitaal platform Verbeterjehuis.nl	Gebouwde Omgeving	Ja			
Energie Prestatie Vergoeding (EPV)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Energielabel	Gebouwde Omgeving	Ja			
Energy Efficiency Directive (EED) m.b.t. art 6 Renovatieverplichting gebouwen overheidsinstanties	Gebouwde Omgeving		Ja		
Financiële ondersteuning Rijk uitvoeringskosten gemeenten aardgasvrije wijken	Gebouwde Omgeving	Ja		Ja	
Groefondsprogramma Toekomstbestendige Leefomgeving	Gebouwde Omgeving	Ja			
ISDE Investeringsubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE/ISDE-KA)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Informatieplicht energiebesparing gebouwen	Gebouwde Omgeving	Ja			
Isolatie woningen Groningen en Noord-Drenthe (maatregel 28 en 29)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja			
Leningen via bestaande fondsen voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja			
Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten	Gebouwde Omgeving	Ja			
Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER) subsidie	Gebouwde Omgeving	Ja			
Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Nationaal Warmtefonds	Gebouwde Omgeving	Ja			
Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Nationale Prestatie Afspraken (NPA) Corporaties	Gebouwde Omgeving	Ja			
Normering Utiliteitsbouw	Gebouwde Omgeving			Ja	
Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie (energielabels EFG)	Gebouwde Omgeving		Ja	Ja	
Ondersteunende acties NIP	Gebouwde Omgeving	Ja			
Ontzorging VvE's	Gebouwde Omgeving	Ja			
Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja			
Organiseren continue verbouwingen	Gebouwde Omgeving	Ja			
Routekaarten Maatschappelijk Vastgoed	Gebouwde Omgeving	Ja			

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
SPOR - Subsidieregeling Procesondersteuning Renovatiestromen	Gebouwde Omgeving	Ja			
SPUK ontzorgingsprogramma verduurzaming mkb/bedrijventerreinen	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja		
Samen energie besparen met laagdrempelige maatregelen	Gebouwde Omgeving	Ja			
Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Standaard en streefwaarden voor woningisolatie	Gebouwde Omgeving	Ja			
Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH)	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja		
Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja		
Transitievies Warmte (TVW), Extern advies warmtetransitie (EAW) & ECW Expertisecentrum Warmte	Gebouwde Omgeving	Ja			
Verbeteren informatievoorziening financieringsopties verduurzaming	Gebouwde Omgeving		Ja		
Vereenvoudiging besluitvorming VVE's	Gebouwde Omgeving		Ja		
Verlaagd btw-tarief voor isolatiewerkzaamheden	Gebouwde Omgeving	Ja			
Vervolg 'Wie isoleert profiteert'	Gebouwde Omgeving	Ja			
WEW Verruiming hypotheek voor energiebesparende maatregelen	Gebouwde Omgeving	Ja			
Warmtenetten Investeringssubsidie (WIS)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Warmtewet	Gebouwde Omgeving	Ja			
Wet Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie (WGIW)	Gebouwde Omgeving	Ja			
Wet collectieve warmte (Wcw)	Gebouwde Omgeving	Ja	Ja		
GWW Opschaling circulaire asfaltchnieken (CE)	Gebouwde Omgeving		Ja	Ja	Ja
Eindnorm 2050 utiliteitsbouw	Gebouwde Omgeving			Ja	
Energiehuis	Gebouwde Omgeving			Ja	
Energy Performance of Buildings Directive (EPBD)	Gebouwde Omgeving		Ja	Ja	Ja
Fixteams voor micro-ondernemingen om energieverbruik te verminderen	Gebouwde Omgeving			Ja	
Garantieregeling Warmtenetten (voorheen Waarborgfonds Warmtenetten)	Gebouwde Omgeving			Ja	
Nationaal programma leefbaarheid en veiligheid	Gebouwde Omgeving		Ja		
Nationale deelneming Warmte	Gebouwde Omgeving			Ja	

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
SOLTA: Subsidie opschaling lage temperatuur aardwarmte	Gebouwde Omgeving			Ja	
Stimulering (hybride) warmtepompen	Gebouwde Omgeving			Ja	
Waarborgfonds voor Maatschappelijk Vastgoed	Gebouwde Omgeving			Ja	
BOSA Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties	Gebouwde Omgeving				Ja
Normering van duurzaam bouwen en klimaatadaptatie (o.a. aanscherpen eisen ivm circulair bouwen)	Gebouwde Omgeving				Ja

Overzicht beleidsinstrumenten Industrie

Tabel 2.5
Beleidsinstrumenten Industrie

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Circulair slopen en hergebruik	Industrie Gebouwde Omgeving				Ja
Subsidieregeling Circulaire Ketenprojecten (SCK)	Industrie	Ja			
Terugdringen gebruik HFK-koudemiddelen met hoge GWP	Industrie	Ja			
Afbouw gaswinning Groningen	Industrie	Ja			
Afvalstoffenbelasting	Industrie	Ja	Ja		
CO₂-heffing industrie	Industrie	Ja			
EED Energie-auditplicht	Industrie	Ja			
IPCEI Waterstof golf 2	Industrie	Ja			
Jaarverplichting RFNBO's in industrie	Industrie		Ja		
Ondersteuning cluster 6	Industrie	Ja			
Raffinageroute	Industrie	Ja			
Stimulering circulaire economie via plastic hub	Industrie		Ja		
Stimuleringsinstrumenten productie groene waterstof	Industrie	Ja	Ja	Ja	
Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel	Industrie		Ja		
Verplicht aandeel recycalaat in bouwmaterialen via Rijksinkoop	Industrie		Ja		
Vraagsubsidies hernieuwbare waterstof	Industrie		Ja		
Wet Milieubeheer-Informatieplicht	Industrie Gebouwde Omgeving	Ja			
Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)	Industrie	Ja	Ja		
Normering circulair (incl. biobased) bouwen	Landgebruik Industrie Gebouwde Omgeving				Ja
Normering fossiele warmte-opwek	Industrie				Ja

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS)	Industrie	Ja	Ja		
VEKI Versnelde klimaatinvesteringen industrie	Industrie	Ja			
Aanpak Piekbelasters Industrie (API)	Industrie			Ja	
Maatwerkaanpak Industrie	Industrie	Ja		Ja	
Normering van gebouwen met een industriefunctie	Industrie Gebouwde Omgeving			Ja	
Aramis voltoop	Industrie				Ja
Circular Plastics NL (CPNL)	Industrie	Ja		Ja	
Deelname EBN in CCS-infrastructuur (CO ₂ -transport en -opslag)	Industrie				Ja

Overzicht beleidsinstrumenten Landbouw

Tabel 2.6a
Beleidsinstrumenten Landbouw

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
MMIP B1: Emissiereductie methaan veehouderij	Landbouw	Ja			Ja
Regeling energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)	Landbouw	Ja	Ja		
7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn	Landbouw	Ja			
Actieplan groei biologische productie en consumptie	Landbouw	Ja			Ja
Afroming productierechten	Landbouw	Ja			
BLV/GL Borgstelling MKB Landbouw en Visserijkredieten (vanaf 2026 - voor 2017 Garantstelling Landbouw)	Landbouw	Ja			Ja
Besluit activiteiten leefomgeving landbouwhuisdieren	Landbouw	Ja			
Convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030	Landbouw	Ja	Ja		
Derogatiebeschikking 2022-2025 (UITVOERINGSBESLUIT (EU) 2022/2069 VAN DE COMMISSIE)	Landbouw	Ja			
Energiebesparingsplicht - onderzoeksplicht	Landbouw Industrie Gebouwde Omgeving	Ja			
Energiebesparingsplicht - informatieplicht	Landbouw Industrie Gebouwde Omgeving	Ja			
Financiering Kas als Energiebron	Landbouw	Ja	Ja		
GLB-kennisvouchers	Landbouw	Ja			Ja
Garantstellingsfaciliteit aardwarmte RNES	Landbouw				Ja

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Gebiedsaanpak Energie & Modernisering 2026-2029	Landbouw	Ja	Ja		
Groeifondsaanvraag NieuweWarmteNu! (NWN)	Landbouw Gebouwde Omgeving	Ja			
Grondgebonden eco-regeling voor klimaat en leefomgeving	Landbouw	Ja			
Het Nieuwe Telen (HNT)	Landbouw	Ja	Ja		
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)	Landbouw	Ja			
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties kleinere sectoren	Landbouw	Ja			
Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)	Landbouw	Ja			
Maatregel Gerichte Aankoop, 1e tranche (MGA-1)	Landbouw	Ja			
Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB)	Landbouw	Ja			
Maatregel weidegang	Landbouw	Ja			
Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI) regeling	Landbouw	Ja	Ja		
Omschakelprogramma Duurzame Landbouw	Landbouw	Ja			Ja
Randvoorwaarden glastuinbouw	Landbouw			Ja	
Regeling provinciale maatregelen PAS-melders (RPMP)	Landbouw	Ja			Ja
Renure (REcovered Nitrogen from manURE)	Landbouw		Ja		
Sectorale interventie Groenten en Fruit (SIG&F)	Landbouw	Ja			
Stimuleringsregeling warmteinfrastructuur glastuinbouw (SWIG)	Landbouw	Ja	Ja		
Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en mangementmaatregelen (Sbv)	Landbouw	Ja			Ja
Subsidieregeling hoogwaardige mestverwerking	Landbouw	Ja			
Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv)	Landbouw	Ja			
Versnellingsplan aardwarmte	Landbouw				Ja
kostencompensatieregeling ivm overbeprijzing door ETS2 opt in	Landbouw				Ja
AMvB Dierwaardige veehouderij	Landbouw		Ja	Ja	
Besluit activiteiten leefomgeving: emissiearme aanwending	Landbouw			Ja	Ja
Individueel CO ₂ -heffing glastuinbouw 2025-2030	Landbouw		Ja	Ja	
Landelijke verplaatsingsregeling voor piekbelasters (Lvvp)	Landbouw			Ja	Ja
Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering op landbouw-bedrijven	Landbouw			Ja	
Richtlijn Storten van Afval - veehouderijen	Landbouw			Ja	Ja
Subsidieregeling extensivering melkveehouderij	Landbouw	Ja		Ja	

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Vbr)	Landbouw		Ja	Ja	

Tabel 2.6b

Niet aangeleverde beleidsinstrumenten Landbouw

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Omgevingsverordening Limburg	Landbouw	Ja			
Omgevingsverordening Noord-Brabant	Landbouw	Ja			
Beëindigingsregeling Limburg (SPUK-koplopermaatregel)	Landbouw	Ja			
Beëindigingsregeling Gelderland (SPUK-versnellingsmaatregel)	Landbouw	Ja			
Utrechts plan landelijk gebied (UPLG)	Landbouw		Ja		Ja
Normering toepassing methaanremmers melkveehouderij	Landbouw			Ja	

Overzicht beleidsinstrumenten Landgebruik

Tabel 2.7

Beleidsinstrumenten Landgebruik

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn	Landgebruik	Ja			
Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)	Landgebruik	Ja			
DAW - Verbeterde Kennis Verspreiding (VKV)	Landgebruik	Ja			
Fonds voor bos op rijksgronden	Landgebruik	Ja			
GLB Veenweidepilots	Landgebruik	Ja			
Impulsgelden veenweidegebieden	Landgebruik	Ja			
Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP-VP)	Landgebruik	Ja			
Investeringssubsidie WarmtelinQ	Landgebruik Industrie Gebouwde Omgeving	Ja			
MMIP B4 Verhogen vastleggen koolstof in Bos & Natuur	Landgebruik	Ja			
Monitoringssystematiek veenweidemaatregelen	Landgebruik	Ja			
Niet productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven	Landgebruik	Ja			
Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven	Landgebruik	Ja			
Programma Natuur	Landgebruik	Ja			
Regionale Veenweide strategieën	Landgebruik	Ja			
Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling	Landgebruik	Ja			
Slim Landgebruik	Landgebruik	Ja			

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Subsidieregeling voor Natuur en Landschap (SNL) - Onderdeel Natuur	Landgebruik	Ja			
Veenplan 1e fase	Landgebruik	Ja			
Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL)	Landgebruik	Ja			
Vervolg op Nationale Eiwit Strategie (NES)	Landgebruik	Ja			
onderzoeksprogramma NOBV	Landgebruik	Ja			
GLB-NSP Samenwerking in veenweidegebieden en N2000-overgangsgebieden	Landgebruik	Ja			
Hernieuwde pachtwet	Landgebruik			Ja	
Provinciaal programma landelijk gebied	Landgebruik	Ja			
Veenplan 2e fase	Landgebruik			Ja	

Overzicht beleidsinstrumenten Mobiliteit

Tabel 2.8
Beleidsinstrumenten Mobiliteit

Naam	Sector	Vastgesteld	Voorgenomen	Geagendeerd	Niet meegenomen
Afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer	Mobiliteit	Ja			
ACTIVE	Mobiliteit				Ja
Commissievoorstel ETD: minimumaccijns kerosine	Mobiliteit			Ja	
Luchtruimherziening	Mobiliteit				Ja
Ruimere fietsparkeernormen bij bedrijven en woningen vastleggen binnen de NOVI	Mobiliteit				Ja
SDS Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw	Mobiliteit				Ja
Stimulering Duurzame Luchtvaartbrandstoffen in Nederland	Mobiliteit	Ja			
Subsidieregeling Emissieloos Landbouwmaterieel (SEL) (voorheen: Schone en emissieloze Landbouwwerktuigen en aanvullende maatregelen ter verduurzaming van de landbouw)	Landbouw Mobiliteit		Ja	Ja	
Verhoging maximumsnelheid rijks-snelwegen naar 130 km/u op specifieke trajecten in 2025	Mobiliteit	Ja		Ja	
AFIR - nationaal beleidskader laadinfra en waterstof-tankinfra	Mobiliteit	Ja			
Aanschafsubsidie Zero Emissie Trucks (AanZET)	Mobiliteit	Ja			
Aanschafsubsidie zero emissie touringcars (STour)	Mobiliteit	Ja			
Accijnzen motorbrandstoffen	Mobiliteit	Ja			
Afschaf BPM-vrijstelling bestelauto's voor ondernemers	Mobiliteit	Ja			

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
Besluit energie vervoer 2022-2030 (implementatie RED II)	Mobiliteit	Ja			
Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (BAZED) en Convenant	Mobiliteit	Ja			
Bijtelling	Mobiliteit	Ja			
CO ₂ -emissienormen voor nieuwe personenauto's en nieuwe bedrijfsvoertuigen Verordening (EU) 2019/631	Mobiliteit	Ja	Ja		
Campagne: 'Kort ritje? Da's zo gefietst!'	Mobiliteit	Ja			
City Deal Fietsen voor Iedereen	Mobiliteit	Ja			
City Deal Ruimte voor Lopen	Mobiliteit	Ja			
Convenant zero-emissie reinigingsvoertuigen	Mobiliteit		Ja		
Doorfietsroutes : euro 26 miljoen eenmalige bijdrage	Mobiliteit	Ja			
Elektrificatie van het spoor tussen Zutphen-Oldenzaal en Almelo-Mariënberg	Mobiliteit	Ja			
Elektrisch aangedreven Friese Waddenveren	Mobiliteit		Ja		
Europese Bijmengverplichting duurzame luchtvaartbrandstoffen	Mobiliteit	Ja			
Fiets en loopontsluiting van nieuwe woningbouw locaties	Mobiliteit Ge- bouwde Omge- ving	Ja			
FuelEU Maritime	Mobiliteit	Ja			
GD173 ZES Zero Emission Stadslogistiek	Mobiliteit	Ja			
Investering in fietsenstallingen bij OV-knooppunten	Mobiliteit	Ja			
Kennis-, Opschaling- en Praktijkervaringsprogramma (KOP) Schoon en Emissieloos Bouwen	Mobiliteit Ge- bouwde Omge- ving	Ja			
Motorrijtuigenbelasting	Mobiliteit	Ja			
NGF - Maritiem Masterplan (Subsidie O&D aan boord van schepen)	Mobiliteit	Ja			
NGF/HVP – Zero Emission Services	Mobiliteit	Ja			
Nationaal toegangspunt laadpuntendata	Mobiliteit	Ja			
Netwerk van Fietsambassadeurs	Mobiliteit	Ja			
Normering zakelijke fossiele personenauto's (pseudo-eindheffing)	Mobiliteit	Ja			
Nul CO ₂ -uitstoot Grondgebonden operaties luchthavens	Mobiliteit	Ja			
Overig flankerend beleid elektrische personenauto's	Mobiliteit	Ja	Ja		Ja
Pilots stikstof vermindering in havens	Mobiliteit		Ja		
Programma Doortrappen, veiliger fietsen tot je 100ste	Mobiliteit	Ja			
Programma-aanpak energietransitie binnenvaart	Mobiliteit		Ja		
REDIII (binnenvaart)	Mobiliteit	Ja			
Recreatief: binnenlandse mobiliteit	Mobiliteit	Ja			

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
Recreatief: vakantie mobiliteit (bui- tenland)	Mobiliteit	Ja			
Regeling bevordering schone weg- voertuigen (Rbsw)	Mobiliteit	Ja			
Routekaart en convenant Schoon en Emissieloos Bouwen	Mobiliteit	Ja			
Ruimtelijke oplossingen: deelmobi- liteit (samenwerkingsprogramma natuurlijk deelmobiliteit)	Mobiliteit	Ja			
Ruimtelijke oplossingen: doorfiets- routes	Mobiliteit	Ja			
SEB-middelen aanbestedende rijks- diensten	Mobiliteit	Ja			
SEPP Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren	Mobiliteit	Ja			
Slimme laadinfrastructuur stimule- ren	Mobiliteit	Ja			
Specifieke uitkering Schoon Emis- sieloos Bouwen medeoverheden	Mobiliteit Ge- bouwde Omge- ving	Ja			
Subsidieregeling Samenwerking in Logistieke Keten (SiLK)	Mobiliteit	Ja			
Subsidieregeling Schoon en Emis- sieloos Bouwmaterieel (SSEB)	Mobiliteit Ge- bouwde Omge- ving	Ja			
Subsidieregeling Waterstof in Mo- biliteit (SWiM)	Mobiliteit	Ja			
Subsidieregeling private laadinfra- structuur bij bedrijven (SPriLa)	Mobiliteit	Ja			
Subsidieregeling publieke laadinfra- structuur voor zwaar wegvervoer (SPuLa)	Mobiliteit	Ja			
Tijdelijke subsidieregeling wal- stroom zeeschepen (stikstof)	Mobiliteit	Ja			
Verlaging maximumsnelheid hoofdwegennet naar 100 km/u in 2019	Mobiliteit	Ja			
Versnellen (regionale) uitrol laadin- frastructuur	Mobiliteit	Ja			
Vrachtwagenheffing (VWH)	Mobiliteit	Ja			
Vroege opschaling energietransitie zeeschepen 2026-2030	Mobiliteit		Ja		
Walstroom Klimaatopgave	Mobiliteit	Ja		Ja	
Werkgeversaankpak: informeren en faciliteren	Mobiliteit	Ja			
Zero Emission OV BAZEB Bestuurs- akkoord Regionale Openbaar Ver- voer per bus	Mobiliteit		Ja		
Electric Road Systems	Mobiliteit				Ja
Energie-efficiëntieregeling visserij	Mobiliteit			Ja	
Extra verhoging brandstoftransitie- verplichting	Mobiliteit			Ja	
Opschaling nieuwe aandrijftechno- logieën luchtvaart	Mobiliteit				Ja
Stopcontact op land	Mobiliteit			Ja	
Tijdelijk goedkoper daluren abon- nement trein	Mobiliteit	Ja			
Verhoging onbelaste reiskostenver- goeding per 2024	Mobiliteit	Ja			

Naam	Sector	Vastge- steld	Voorgeno- men	Geagen- deerd	Niet mee- genomen
Verlengen brandstoftransitiever- plichting na 2031	Mobiliteit			Ja	
Werkgeversaanpak: besluit werk- gebonden mobiliteit	Mobiliteit			Ja	
CO ₂ -plafond luchtvaart in Neder- land	Mobiliteit				Ja
Capaciteitsbeperking Schiphol	Mobiliteit	Ja	Ja		
Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA)	Mobiliteit	Ja			
Energielabel voor elektrische per- sonenauto's	Mobiliteit				Ja
Europese CO ₂ -normen zware be- drijfsvoertuigen (vrachtauto's en bussen)	Mobiliteit	Ja	Ja		
IMO - Klimaatmaatregelen	Mobiliteit			Ja	
Inruilregeling voor de vervanging van oude, fossiele brandstofauto	Mobiliteit			Ja	
Logistieke Efficiëntie maatregelen	Mobiliteit	Ja			
Opening Lelystad Airport voor com- merciële vluchten	Mobiliteit			Ja	
Subsidie elektrisch taxien lucht- vaart	Mobiliteit				Ja
Verduurzaming van geconditio- neerd transport	Mobiliteit				Ja
Vliegbelasting	Mobiliteit	Ja			

3 Algemeen

3.1 1,9 procent energiebesparingsdoel overheidsinstanties

Naam instrument: 1,9 procent energiebesparingsdoel overheidsinstanties

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Artikel 5 van de EED (EU/2023/1791) verplicht overheidsinstanties om gezamenlijk jaarlijks 1,9 procent van hun finale energiegebruik te verminderen ten opzichte van het finale energiegebruik in 2021. Het gaat hierbij om het finale energiegebruik in alle publieke sectoren. Dit betreft het energiegebruik voor gebouwen, processen en mobiliteit, met inbegrip van gezondheidszorg, ruimtelijke ordening, waterbeheer en afvalwaterzuivering, riolering en waterzuivering, afvalbeheer, stadsverwarming en -koeling, energiedistributie, -levering en -opslag, openbare verlichting, infrastructuurplanning, onderwijs en sociale diensten. Het percentage van gezamenlijk 1,9 procent finale energiebesparing zal bindend zijn voor de lidstaat vanaf 11 oktober 2027. Tot die tijd betreft dit een indicatieve waarde.

Overheidsinstanties dienen jaarlijks hun energiegegevens te overleggen. 1 keer in de 4 jaar moeten zij plannen overleggen hoe zij energie verwachten te besparen.

Fungerende details

Wetsvoorstel ligt in Tweede Kamer. 2 juni procedure vergadering over plenaire behandeling. Verwachting inwerkingtreding eind 2026

Toelichting op doorrekening

Dit energiebesparingsdoel voor overheidsinstanties wordt beschouwd als voorgenomen beleid omdat de internetconsultatie van het Wijzigingsbesluit ter implementatie van de EED in december 2025 is gestart. Er wordt in de KEV geen effect toegekend aan deze doelstelling, maar wel aan beleidsinstrumenten die worden ingezet om het finaal energieverbruik in publieke sectoren te verminderen.

Referentie(s)

Min EZK (2025), Wijzigingsbesluit, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/wijzigingsbesluiteed/b1>

Min EZK (2026), Wetsvoorstel, zie: https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commis-sievergaderingen/details?id=2026A00635

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, ministerie van Klimaat en Groene Groei & ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025), Internetconsultatie Wijzigingsbesluit ter implementatie van de EED, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/wijzigingsbesluiteed/b1>

3.2 Algemene reservering uitvoeringskosten

Naam instrument: Algemene reservering uitvoeringskosten

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Deze middelen zijn bedoeld voor uitvoerings- en handhavingskosten voor normerende en beprijzende maatregelen die zijn afgesproken in de voorjaarsbesluitvorming klimaat 2023. In onderstaande tabel is inzichtelijk gemaakt voor welke uitvoeringskosten middelen zijn toegekend in het MJP 2024, het MJP 2025 en het MJP 2026. Voor deze kosten is onderbouwd dat ze nodig zijn om tijdige voortgang te maken met de uitvoering van de betreffende normerende of beprijzende maatregel. Ook is inzichtelijk gemaakt voor welke uitvoeringskosten middelen worden gereserveerd voor het MJP 2027 en onder welke voorwaarden de middelen kunnen worden toegekend.

In het MJP 2026 is een nieuwe toekenning opgenomen voor verbetering van het toezicht op F-gassen. Voor de normering met betrekking tot het bijmengen van plastic recycalaat en biogebaseerd plastic is een reservering opgenomen. Deze nieuwe maatregelen worden mogelijk gemaakt doordat enkele reserveringen vrijvallen voor normerende en beprijzende maatregelen die geen doorgang vinden. Ook zijn reserveringen opgenomen voor de normering met betrekking tot uitfasering van slechte energielabels voor huurwoningen en voor de utiliteitsbouw.

Naar aanleiding van politieke besluitvorming is de algemene reservering uitvoeringskosten met € 2,4 miljoen verlaagd ter dekking van het generale beeld voor de Voorjaarsnota 2025.

Toelichting op doorrekening

In het Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2027 is €65,4 miljoen gereserveerd voor uitvoerings- en handhavingskosten. Er zijn middelen gereserveerd voor de uitfasering van huurwoningen en utiliteitsgebouwen met slechte energielabels en voor een normerende aanpak in de plasticketen. In de KEV worden effecten van de individuele beleidsinstrumenten bepaald. Zie de toelichting over de doorrekening van de beleidsinstrumenten 'Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie (energielabels EFG)' en 'Normering utiliteitsbouw'.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaat- en Energiefonds 2027, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/bijlage-ontwerp-meerjarenprogramma-2027-klimaat-en-energiefonds-docx>

3.3 Bevorderen circulair doen en gedrag

Naam instrument: Bevorderen circulair doen en gedrag

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Bevorderen circulair doen en gedrag: Deze maatregel omvat zowel een brede gedragsaanpak gericht op burgers, leermodules voor werkenden als een subsidieregeling voor het onderwijs. Onder gedrag wordt ook verstaan de keuze voor een baan die de transitie naar een circulaire en klimaat-neutrale samenleving vooruithelpt omdat er nu een groot tekort is aan vakmensen. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche 7.3.

Fungerende details

De maatregel Circulair Doen bestaat uit drie samenhangende onderdelen: onderwijs, gedrag en arbeidsmarkt. Voor het onderwijs wordt er toegewerkt naar een op maat gemaakte ondersteuningsstructuur voor de periode 2025-2030, gefinancierd via een subsidieregeling. In het voorjaar 2024 heeft het Ministerie van IenW de Kamer hierover geïnformeerd via het Uitvoeringsplan Duurzaamheid in het Onderwijs. Verdere details over de kaders en voorwaarden van deze ondersteuningsstructuur en financieringsregeling worden in 2025 bekendgemaakt. Op het gebied van arbeidsmarkt en onderwijs wordt het lopende programma "Sustainability Skills" met de inzet van Klimaatfondsmiddelen geïntensiveerd. Daarnaast wordt gewerkt aan een stimuleringsregeling voor bijscholing van professionals in de circulaire economie. Op het gebied van gedrag wordt gewerkt aan gedragsmaatregelen op productgroepniveau, waarbij de focus momenteel op textiel ligt en volgend jaar wordt verbreed naar elektronische en elektrische apparaten. Daarnaast wordt gewerkt aan productgroepoverstijgende maatregelen en de implementatie van deze maatregelen. Het doel is om circulair gedrag makkelijk, logisch en eerlijk te maken.

Toelichting op doorrekening

Geen effect in de KEV (faciliterend beleid).

Referentie(s)

Max Notermans (2025), Circulair Gedrag Toolkit, zie: <https://afvalcirculair.nl/gedrag/>

Overzicht maatregelen Meerjarenprogramma 2025 Klimaatfonds, uitgewerkt in fiches, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/09/17/overzicht-maatregelen-mjp-2025-klimaatfonds-uitgewerkt-in-fiches>

Staatscourant IenW (2025), Mbo-verduurzamingsregeling, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-38091.html>

3.4 Bijmengverplichting groen gas

Naam instrument: Bijmengverplichting groen gas

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In een klimaatneutraal Nederland zal een deel van de energievoorziening nog steeds draaien op gas. Dit is echter geen aardgas, maar gas dat geheel vrij is van uitstoot van broeikasgassen, zoals groen gas. Hiervoor is het noodzakelijk dat de groengasproductie exponentieel groeit van ongeveer 0,3 miljard m³ (bcm; billion cubic metres) in 2023 tot het beleidsdoel van 2 bcm in 2030. Aangezien de SDE++ onvoldoende opschaling beoogt (daarmee is de productie van 0,3 bcm in 2023 bereikt) wordt er een nieuw beleidsinstrument in het leven geroepen: de bijmengverplichting. De bijmengverplichting had oorspronkelijk een doelbereik van 1,1 bcm in 2030. Met de voorjaarsnota van 2025 is besloten om de verplichting met 25procent te verlagen m.h.o.o. lastenstijging en invoering een jaar te vertragen. Voor de verplichting geldt sturing op ketenemissiereductie. Het oude doel van 3,8 Mton CO₂-eq. ketenemissiereductie kon naar schatting worden gerealiseerd met bovengenoemde doelbereik van 1,1 bcm in 2030. Met de 25procent reductie is de verplichting verlaagd naar 2,85 Mton CO₂-eq. ketenemissiereductie in 2031 en invoering per 1 januari 2027. Dit kan worden bereikt met 0,83 bcm groen gas volgens huidige inschattingen. Met de sturing op CO₂ ketenreductie in plaats van op volume groen gas, wordt ook bijvoorbeeld methaanreductie in de landbouw gestimuleerd.

Fungerende details

Onder dit wetsvoorstel, de bijmengverplichting groen gas, krijgen energieleveranciers een verplichting om jaarlijks een hoeveelheid CO₂ te reduceren door het leveren van in Nederland ingevoerd groen gas aan hun eindgebruikers. Groen gas wordt daarbij geleverd via het bestaande aardgasnetwerk. Dit betekent dat niet rechtstreeks kan worden gemeten hoeveel groen gas er door elke leverancier wordt geleverd. Binnen de bijmengverplichting wordt gebruik gemaakt van de gangbare praktijk waarbij de levering van groen gas aan eindgebruikers door energieleveranciers kan worden aangetoond door het afboeken van (aangekochte) bewijzen.

Daarnaast wordt er een nieuwe handelbare eenheid geïntroduceerd, namelijk de groengaseenheid (GGE). De Nederlandse Emissieautoriteit (NEa), die de voorgestelde uitvoerende en toezichthoudende instantie is, bepaalt jaarlijks hoeveel GGE's een energieleverancier moet inleveren om aan de verplichting te voldoen. De NEa is ook verantwoordelijk voor de uitvoering van ETS₂. Om regeldruk te beperken, voor de NEa maar vooral voor de energieleveranciers, wordt er bij de uitvoering zoveel mogelijk gezocht naar samenloop met ETS₂.

Om tegemoet te komen aan zorgen rondom het functioneren van de interne markt wordt de bijmengverplichting opengesteld voor groen gas uit Europa, onder bepaalde voorwaarden.

Toelichting op doorrekening

De glastuinbouw wordt middels een opt-in onder ETS₂ en de Groen Gas verplichting gebracht. De kosten voor de Groen Gas verplichting worden gecompenseerd door een ander afbouwpad van dit verlaagde tarief te hanteren. De exacte vormgeving en compensatie is nog niet bekend en uitwerkt.

Aan de invoering van de verplichting Groen Gas wordt geen effect toegekend: de meerkosten worden gecompenseerd en de exacte vormgeving is verder nog niet in detail uitgewerkt. De belastingverhoging is conform het beschreven ingroeipad meegenomen bij de berekeningen voor de KEV2026.

3.5 De-risken grootschalige waterstofopslag

Naam instrument: De-risken grootschalige waterstofopslag

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Er zijn volgens de Nationale agenda ondergrondse waterstofopslag in 2040 13 cavernes nodig voor ondergrondse waterstofopslag. De eerste vier zijn op dit moment in de vergunningsprocedure in het project Hystock; de eerste hiervan zou functioneel moeten zijn in 2032 en alle vier in 2037 volgens huidige planning. Daarnaast wordt op dit moment de aanleg van 9 aanvullende cavernes onderzocht in Zuidwending Oost. De ontwikkeling van nieuwe cavernes in een gebied waar al een zoutwinningsbedrijf actief is, kost minimaal 7-10 jaar. De benodigde investeringen zijn op dit moment voor private partijen echter nog niet aantrekkelijk (de waterstofmarkt moet nog op gang komen).

KGG helpt om de risico's af te dekken, zodat realisatie in deze vroege fase mogelijk wordt. Hiervoor zet de overheid meerjarig middelen in verkregen uit het klimaatfonds en de aanvullende post op de begroting van FIN. Er is momenteel voor Hystock in totaal 162,5 miljoen euro beschikbaar op de begroting van KGG. Deze financiering lijkt echter onvoldoende. Een aanvullend bedrag is aangevraagd bij het KF.

Voor de 9 aanvullende cavernes wordt op dit moment nog financiering gezocht om die te kunnen realiseren, hiervoor lijkt € 300 miljoen. nodig. Hierover worden gesprekken binnen KGG gevoerd.

Fungerende details

Er zijn volgens de Nationale agenda ondergrondse waterstofopslag in 2040 13 cavernes nodig voor ondergrondse waterstofopslag. De eerste vier zijn op dit moment in de vergunningsprocedure in het project Hystock. Er is momenteel voor Hystock in totaal 162,5 miljoen euro beschikbaar op de begroting van KGG. Deze financiering lijkt echter onvoldoende. Een aanvullend bedrag is aangevraagd bij het KF. Voor de 9 aanvullende cavernes wordt op dit moment nog financiering gezocht om die te kunnen realiseren, hiervoor lijkt € 300 miljoen. nodig. Hierover worden gesprekken binnen KGG gevoerd.

Toelichting op doorrekening

Voor de aanleg van de eerste vier cavernes voor grootschalige opslag van waterstof in 2030 is € 125 miljoen. beschikbaar gesteld uit het Klimaatfonds (de 1e tranche) en de EZK-begroting 2021. Deze middelen worden ingezet voor de realisatie van project Hystock Waterstofopslag. Het bestaat uit de aanleg van vier nieuwe ondergrondse zoutcavernes bij Zuidwending. Meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV.

3.6 DEI+ Demonstratie energie- en klimaatinnovatie

Naam instrument: DEI+ Demonstratie energie- en klimaatinnovatie

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Het algemene doel van de subsidiemodule Demonstratie energie- en klimaatinnovatie (DEI+) is het ondersteunen van pilotprojecten, demonstratieprojecten en test- en experimenteerinfrastructuurprojecten die binnen tien jaar na de start van het project direct of indirect bijdragen aan het kosten-effectief reduceren van de CO₂-emissies in Nederland. DEI+-projecten dienen naast het algemene doel bij te dragen aan minstens één van de volgende programma's: missie A (hernieuwbare elektriciteit), B (gebouwde omgeving) of C (industrie) van het Klimaatakkoord; missie Circulaire Economie van het Klimaatakkoord; het Waterstofprogramma; het Nationaal Groeifondsprogramma 'Groenvermogen van de Nederlandse economie'; de Routekaart Groen Gas; het programma Versnelling Verduurzaming Gebouwde Omgeving.

Werking

Zie voor de werking van de DEI+: https://wetten.overheid.nl/BWBR0035474/2024-05-02#Hoofdstuk4_Titeldeel4.2_Paragraaf4.2.10. In het MJP zijn middelen voorwaardelijk toegekend en gereserveerd voor de intensivering van de DEI-XL regeling (ophoging maximum subsidiebedrag van 15 miljoen naar 30 miljoen).

Fungerende details

DEI-CE Demonstratie energie- en klimaatinnovatie (DEI+ Circulaire economie):

DEI+ aardgasloze gebouwde omgeving

Toelichting op doorrekening

De DEI stimuleert innovaties op demo-schaal, pilotprojecten, demonstratieprojecten en test- en experimenteerinfrastructuurprojecten, en is als faciliterend beleid meegenomen. Er is geen emissie-effect toegekend omdat de uitkomst van de gestimuleerde innovatietrajecten onzeker is en er bij succesvolle innovatie additioneel beleid nodig kan zijn voor opschaling.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Regeling nationale EZK- en LNV-subsidies, Overheid.nl; https://wetten.overheid.nl/BWBR0035474/2024-05-02#Hoofdstuk4_Titeldeel4.2_Paragraaf4.2.10.

RVO (2024), Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie (DEI+), Den Haag: RVO; <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/dei>

3.7 Ecodesign-richtlijn

Naam instrument: Ecodesign-richtlijn

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Deze richtlijn schept een kader voor de vaststelling van communautaire voorschriften inzake ecologisch ontwerp voor energie gerelateerde producten, teneinde het vrije verkeer van die producten in de interne markt te garanderen. De richtlijn draagt bij tot duurzame ontwikkeling door de energie-efficiëntie en het niveau van milieubescherming te verhogen en tegelijk de zekerheid van de energievoorziening te vergroten. Deze richtlijn is niet van toepassing op middelen voor het vervoer van personen of goederen.

Werking

Op grond van richtlijn 2009/125/EG zijn de product specifieke codesign voorschriften vastgesteld. Deze voorschriften kunnen onder andere relateren aan de energie-efficiëntie en aan de emissies van onder andere fijnstof (PM), gasvormige organische verbindingen (OGC) en koolmonoxide (CO) en stikstofoxiden (NOx). Vanuit de Wet milieubeheer en de Europese regelgeving houdt de ILT toezicht op de naleving van codesign eisen voor onder meer LED-verlichting, verwarmingsapparatuur en huishoudelijke elektronische apparaten.

Verwijzing

Nauw verwant aan Richtlijn 2009/125/EG is Verordening (EU) 2017/1369 die wettelijke eisen stelt aan het vermelden van het energieverbruik op de etiketten van energie gerelateerde producten. Op grond van deze verordening zijn product specifieke energie-etiketteringsvoorschriften vastgesteld die nagenoeg dezelfde productgroepen bestrijken als die onder Richtlijn 2009/125/EG.

Fungerende details

Naast de Ecodesign Richtlijn is er inmiddels ook een Ecodesign. Dit is een kaderverordening die breder gaat dan alleen energie. De ESPR heeft tot doel producten duurzamer te maken en de milieueffecten van producten gedurende hun gehele levenscyclus te verminderen en de werking van de interne markt van de EU te verbeteren. De verordening geeft de Commissie de bevoegdheid om via gedelegeerde handelingen een reeks codesignvereisten vast te stellen voor specifieke productgroepen, om de circulariteit, de energieprestaties en andere aspecten van milieuduurzaamheid van producten te verbeteren. Codesignvereisten kunnen drempelwaarden definiëren met betrekking tot de prestaties van het product of de informatie die daarbij moet worden verstrekt. In het werkplan voor 2025-2-30 zijn o.a. de productgroepen Textiel, meubels, en banden opgenomen. Naast productspecifieke maatregelen wordt ook gewerkt aan horizontale maatregelen (die dus meerdere producten tegelijk aanpakken) ten aanzien van Recycling en hergebruik van gerecycled materiaal en repareerbaarheid van producten.

Sinds juli 2025 geldt onder de Ecodesign Verordening de rapportageverplichting voor de vernietiging van onverkochte goederen. In juli 2026 gaat een vernietigingsverbod gelden voor onverkochte kleding.

Toelichting op doorrekening

De Europese Commissie stelt eisen aan bepaalde producten die veel energie verbruiken. Er zijn richtlijnen voor consumentenelektronica, huishoudelijke apparaten, industriële producten, luchtbehandelingsapparaten, professionele apparaten, verlichting en overige projecten. In de raming wordt rekening gehouden met de efficiëntie-eisen uit de Ecodesign-richtlijn. Eisen aan elektrische apparaten, verlichting, ICT, pompen en ventilatoren verminderen de vraag naar elektriciteit.

Referentie(s)

Europese Commissie, Ecodesign product, zie: https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-label-and-ecodesign/list-energy-efficient-products-regulations-product-group_en

Europese commissie (2022) Werkplan 2022-2024, zie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEXprocent3A52022XC0504procent2801procent29&procent3Bqid=1651649049970>

Referentie(s) van appreciatie

Ondernemersplein(2026), Ecodesign-richtlijn: Regels voor producten die energie verbruiken, zie: <https://ondernemersplein.overheid.nl/wetten-en-regels/ecodesign-richtlijn-voor-energieverbruikende-producten/>

3.8 Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten, stimuleringsprogramma energiehubs

Naam instrument: Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten, stimuleringsprogramma energiehubs

Sector: Algemeen

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Efficiëntere benutting elektriciteitsnetten: Deze maatregel is gericht op de verbetering van de net-capaciteit.

Om meer capaciteit op het elektriciteitsnet beschikbaar te maken wordt voorgesteld een aantal maatregelen te nemen die een efficiëntere benutting van het bestaande elektriciteitsnet mogelijk te maken.

- Subsidie voor de onrendabele top voor alternatieve individuele of collectieve oplossingen voor voorzien in transportbehoefte, zoals batterijen maar ook IT-systemen die ervoor zorgen dat bedrijven hun vraag- en aanbodprofielen op elkaar af kunnen stemmen achter een onderstation.
- Het aanbieden van 'fixers' die provincies, gemeentes, bedrijven en netbeheerders begeleiden bij 1) het vinden van de juiste alternatieve oplossing voor de transportvraag en 2) opslag en flex bij RES-projecten/oplossingen.
- Een stimuleringsprogramma Energy Hubs. In een Energy Hub komen diverse energiestromen samen in een decentraal netwerk, dat de opwek, de opslag en het verbruik steeds in een onderlinge balans brengt. Daarmee bieden ze een oplossing voor de volle elektriciteitsnetten die ontstaan door de toename van de productie van duurzame energie. De onafhankelijke regulerende instantie ACM is exclusief bevoegd om maatregelen te nemen over nettarieven en aansluitvoorwaarden. Op deze onderwerpen kan wel een verzoek worden gedaan om de maatregelen, met urgentie, in overweging te nemen
- Aanpassing van de nettarieven van kleinverbruikers. De kostenverdeling kan worden aangepast zodat de nettarieven van kleinverbruikers beter aansluiten bij de mate dat het elektriciteitsnet wordt belast op drukke momenten. Dit geeft huishoudens en bedrijven een financiële prikkel om zuinig om te gaan met de beperkte ruimte op het elektriciteitsnet. Voor het bepalen van de hoogte van het nettariaf gaan netbeheerders gebruik maken van gegevens van slimme meters. Bevoegdheid ACM.
- Flexibele contracten (zogenaamde non-firm aansluit- en transportovereenkomsten) mogelijk maken waarmee netgebruikers niet op drukke momenten het elektriciteitsnet mogen gebruiken in ruil voor een verlaagd tarief. Zowel nieuwe als bestaande netgebruikers kunnen hier gebruik van maken. Bevoegdheid ACM.
- Verruimen van congestiemanagement. Bij congestiemanagement betalen netbeheerders specifieke netgebruikers om op drukke momenten het elektriciteitsnet te ontlasten. De vergoedingen die netbeheerders hiervoor betalen worden verwerkt in de nettarieven. De ACM heeft onlangs de mogelijkheden voor congestiemanagement verruimd en zal dit naar verwachting verder verruimen. Bevoegdheid ACM.
- In het Landelijk Actieprogramma Netcongestie zijn enkele acties opgenomen in relatie tot energiehubs. Relevant in dit kader is de normerende maatregel '2.1.7. Mogelijk maken van het delen van gecontracteerd transportvermogen tussen partijen o.a. in energyhubs'. Deze

actie wordt uitgevoerd.

Het oorspronkelijke voorstel is aangescherpt. Fiche 6.2 IBO-Klimaat omvatte ook individuele oplossingen. Nu gaat het sec om energyhubs (collectieve oplossingen), zodat er geen dubbelingen zijn met andere maatregelen.

Hieronder is het aangescherpte voorstel opgenomen. Op de cijfers dient nog een correctie van 8 procent te worden toegepast zodat het totaalbedrag uitkomt op 166,432 in plaats van 182 (jaarlijks 23,776 in plaats van 26).

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

3.9 EIA Energie-investeringsaftrek regeling

Naam instrument: EIA Energie-investeringsaftrek regeling
Sector: Algemeen
Type instrument: Fiscaal
Raming: Aanvullend beleid
Beleidscategorie: Voorgenomen | Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Energie-investeringsaftrek (EIA) is een fiscale regeling voor investeringen in energiebesparende bedrijfsmiddelen en duurzame energie. Alle ondernemers die onder de inkomstenbelasting of vennootschapsbelasting vallen kunnen hiervan gebruikmaken. Voor toekenning van het budget wordt een energielijst bijgehouden, welke jaarlijks wordt geüpdatet. Op deze lijst staan energiemaatregelen met een terugverdientijd langer dan 5 jaar.

Fungerende details

Het aftrekpercentage van de EIA wordt per 1 januari 2027 verhoogd van 40 procent naar 45,5 procent. Deze maatregel is genomen in het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok. Het aftrekpercentage is vanaf 2024 verlaagd van 45,5 procent naar 40 procent. In onderstaande tabel is het beschikbare budget weergegeven (zie ook bijlage 19 van de Miljoenennota 2024). Het budget neemt tussen 2024 en 2030 sterk toe.
NB. De EIA heeft geen deelbudgetten voor de verschillende sectoren; op basis van de samenstelling van de Energielijst wordt vooraf een inschatting gemaakt van de budgettaire derving per bedrijfsmiddel op de Energielijst.

Tabel 3.1
Overzicht beschikbaar budget (in miljoenen euro's, - = saldo verslechterend)

Jaar	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Budget	431	460	454	443	464	459	452	445	439	434	429

Tabel 3.2
Overzicht beschikbaar budget (in miljoenen euro's, - = saldo verslechterend) vervolg

Jaar	2036	2037	2038	2039	2040
Budget	424	419	414	410	406

Tabel 3.3
Budget in afgelopen jaren (in miljoenen euro's)

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Budget	146	186	297	249	249

Toelichting op doorrekening

De EIA is mede bepalend voor het energiebesparingstempo in de industrie en in de landbouw/glastuinbouw. De EIA wordt meegenomen bij de berekeningen voor de KEV, als kostenreducerend beleid voor investeringen in technologie voor energiebesparing. Dit in samenhang met eventuele andere subsidieregelingen (zoals de VEKI), verplichtende en informerende instrumenten gericht op

energiebesparing (Energiebesparingsplicht, EED-auditplicht, informatieplicht, onderzoeksplicht), en
beprijzingsinstrumenten (zoals EU-ETS, CO₂-heffing industrie en energiebelasting). Ook is de EIA
relevant voor de besparing onder artikel 8 van de EED.

Referentie(s)

RVO, RVO informatie, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/eia>

3.10 Energiebelasting

Naam instrument: Energiebelasting
Sector: Algemeen
Type instrument: Fiscaal
Raming: Basispad
Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De levering van elektriciteit en aardgas wordt belast via energiebelasting. In de details zijn de tarieven tot en met 2035 weergegeven, zoals ze met het Belastingplan 2023 en het Belastingplan 2024 wettelijk zijn vastgelegd.

Tot en met 2030 vinden er in het basispad een aantal tariefmutaties plaats. De tarieven op aardgas stijgen door afspraken over een tariefschuif in het klimaatakkoord en coalitieakkoord (1e schijf en minder degressief maken) en door stijging van de ODE-tarieven in het basispad. De tarieven op elektriciteit dalen in bijna alle schijven door tariefschuif in het klimaatakkoord/coalitieakkoord, afspraak in het coalitieakkoord om het tarief van de (oude) 2e en 3e schijf elektriciteit te verlagen (met 500 miljoen.) Tegenover deze beleidsmatige verlaging staat een beperkte verhoging door de stijging van de ODE-tarieven in het basispad. De mutaties in de belastingvermindering zijn het gevolg van 1) afspraken in het klimaatakkoord over het verloop van de energierekening, 2) afspraak in het coalitieakkoord om de belastingvermindering met 225 miljoen. te verhogen ter compensatie voor de bijmengverplichting groen gas, 3) een amendement op het Belastingplan 2024 en 4) een verhoging die is opgenomen in het Belastingplan 2026.

Toelichting op doorrekening

De energiebelastingtarieven voor gas en elektriciteit verschillen tussen het scenario met vastgesteld beleid (V) en het scenario met vastgesteld + voorgenomen beleid (VV). De tarieven in V zijn die zoals vastgesteld voorafgaand aan het Hoofdlijnenakkoord en volgen de Voorjaarsnota 2024, de tarieven in VV zijn conform het Hoofdlijnenakkoord.

Referentie(s)

Ministerie van Financiën (2024), Voorjaarsnota 2024, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/654bb63d-69e9-455f-99c4-fde52e3dc390/file>

Wet belastingen op milieugrondslag, hoofdstuk VI, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007168/2024-01-01#HoofdstukVI>

Belastingdienst (2026), Tabellen tarieven milieubelastingen, zie: <https://over-ons.belastingdienst.nl/organisatie/organisatie-en-taken/belastingdienst-in-cijfers/belastingdienst-in-cijfers-milieubelastingen/>

Rijksoverheid(2023), Amendement walstroom (kamerstuk nr. 27), zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36418-27.html>

3.10.1 Afschaffen verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Energiebelasting

Beschrijving van de wijziging

In de energiebelasting geldt een verlaagd tarief voor aardgas voor verwarming ter bevordering van het groeiproces van tuinbouwproducten (artikel 6o, lid 1 van de Wet belastingen op milieugrondslag). Dit verlaagd tarief geldt voor de eerste twee oude schijven van de energiebelasting op aardgas, dus tot 1.000.000 m³.

Het Nederlandse energiebelastingstelsel is degressief. De verlaagde energiebelastingtarieven, zijn destijds ingevoerd om voor de glastuinbouw een vergelijkbare belastingdruk als voor andere energie-intensieve sectoren te bereiken. In het Coalitieakkoord is aangekondigd dat de verlaagde energiebelastingtarieven voor de glastuinbouw worden afgeschaft. Het toestaan van deze verlaagde tarieven was onderdeel van het Convenant CO₂ emissieruimte 2013-2020 waarbij de sector zich verbond aan het collectief niet overschrijden van een afnemend, jaarlijks, CO₂-plafond. Dit CO₂-sectorsysteem is verlengd tot en met 2024. Het CO₂-sectorsysteem is tevens de tegenprestatie voor de Europese Commissie.

Met het pakket Belastingplan 2024 is wettelijk vastgelegd dat het verlaagd tarief stapsgewijs wordt afgeschaft. Met het amendement Grinwis is de afbouwtermijn verlengd van 2025-2030 naar 2025-2035:

Tabel 3.4

Afbouwpad verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw, zoals wettelijk vastgelegd met het pakket Belastingplan 2024.

Verlaagd tarief glas-tuinbouw	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
0 - 170.000 m ³	0,1329 8	0,1802 0	0,2275 7	0,2765 9	0,3337 4	0,3931 8	0,454 95	0,5191 5	0,585 85
170.000 - 1.000.000 m ³	0,1357 6	0,1588 1	0,1851 9	0,2121 7	0,2455 6	0,283 01	0,3137 3	0,3456 0	0,3786 8
1.000.000 - 10.000.000 m ³	0,203 47	0,2139 6	0,228 03	0,239 49	0,2523 9	0,2681 9	0,2738 2	0,2795 7	0,285 44
> 10.000.000 m ³	0,053 85	0,0531 3	0,0543 3	0,055 58	0,058 75	0,0614 5	0,062 74	0,064 06	0,065 41

Tabel 3.5

Afbouwpad verlaagd energiebelastingtarief glastuinbouw, zoals wettelijk vastgelegd met het pakket Belastingplan 2024. vervolg

Verlaagd tarief glastuinbouw	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
0 - 170.000 m ³	0,65512	0,72704	0,74231	0,75790	0,77381	0,79006	0,80666
170.000 - 1.000.000 m ³	0,41298	0,44858	0,45800	0,46761	0,47743	0,48746	0,49770
1.000.000 - 10.000.000 m ³	0,29143	0,29143	0,29143	0,29143	0,29143	0,29143	0,29143
> 10.000.000 m ³	0,06678	0,06678	0,06678	0,06678	0,06678	0,06678	0,06678

Toelichting op doorrekening

De glastuinbouw wordt middels een opt-in onder ETS₂ en de Groen Gas verplichting gebracht. De kosten voor de Groen Gas verplichting worden gecompenseerd door een ander afbouwpad van dit verlaagde tarief te hanteren. De exacte vormgeving en compensatie is nog niet bekend en uitgewerkt.

Aan de invoering van de verplichting Groen Gas wordt geen effect toegekend: de meerkosten worden gecompenseerd en de exacte vormgeving is verder nog niet in detail uitgewerkt.

De belastingverhoging is conform het beschreven ingroeipad meegenomen bij de berekeningen voor de KEV2026.

Referentie(s)

Wet belastingen op milieugrondslag, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007168/2024-01-01>

Grinwis, zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2023Z18392&did=2023D44365>

Met het amendement Grinwis is de afbouwtermijn verlengd van 2025-2030 naar 2025-2035; zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2023Z18392&did=2023D44365>

Referentie(s) van appreciatie

MinKGG, 'Bijlage 1 Toelichting op besluitvorming' bij Kamerbrief Voorjaarsbesluitvorming 2025 Pakket voor Groene Groei: voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/04/25/kamerbrief-pakket-voor-groene-groei-voor-een-weerbaar-energiesysteem-en-een-toekomstbestendige-industrie>

3.10.2 Beperken inputvrijstelling energiebelasting aardgasverbruik bij elektriciteitsopwekking

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Energiebelasting

Beschrijving van de wijziging

In de energiebelasting geldt een inputvrijstelling voor gebruik van aardgas bij elektriciteitsopwekking (artikel 64 Wbm). Met het pakket Belastingplan 2024 is een wetsvoorstel (Wet fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouw) aangenomen om de huidige inputvrijstelling elektriciteitsopwekking in de energiebelasting vanaf 2025 geleidelijk te beperken. Niet langer wordt al het aardgas vrijgesteld dat wordt gebruikt door installaties waarin elektriciteit wordt opgewekt. De hoeveelheid aardgas die vrijgesteld kan worden is vanaf 2025 afhankelijk van de hoeveelheid elektriciteit die op het openbare net wordt gezet. Hiermee wordt aardgas die in dezelfde installaties wordt gebruikt voor de opwek van warmte, elektriciteit voor eigen gebruik of inefficiënte inzet van aardgas geleidelijk belast met energiebelasting.

Tabel 3.6

Vrijgestelde gasinput per geproduceerde kWh (na BP24-maatregel)

	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Vrijgestelde gasinput per 1 kWh voor grote installaties (> 20 MW) en kleine installaties (<20 MW) bij levering aan net.	0,2808 Nm ³	0,2635 Nm ³	0,2467 Nm ³	0,2270 Nm ³	0,2110 Nm ³	0,18957 Nm ^{3*}
NB. Vrijstelling voor eigen gebruik elektriciteit vervalt per 2025 voor installaties >20 MW.						
Vrijgestelde gasinput per 1 kWh voor kleine installaties (< 20 MW) bij elektriciteitsproductie voor eigen gebruik	0,167 Nm ³	0,1498 Nm ³	0,1329 Nm ³	0,1132 Nm ³	0,0973 Nm ³	0,0758 Nm ³
NB. Vrijstelling voor eigen gebruik elektriciteit blijft om uitvoeringstechnische redenen bestaan (vrijgestelde gasinput is daarom lager).						

* Deze hoeveelheid komt overeen met 1) de energetische waarde van 1 kWh elektriciteit (0,1137 Nm³ gas) (want dit wordt aan de outputkant belast) en 2) een compensatie voor omzetverlies van 40procent (0,0758 Nm³). Centrales met een rendement van minimaal 60procent blijven hierdoor volledig vrijgesteld.

Toelichting op doorrekening

Deze beleidsmaatregel is meegenomen bij de berekeningen voor de KEV 2026 om het effect op de WKK-inzet te ramen. Dit geldt voor alle WKK's in het WKK-park, zowel industrie, glastuinbouw als andere sectoren.

Ook in de reguliere elektriciteitsproductie is deze maatregel meegenomen.

Referentie(s)

Financien (2023), Wet fiscale klimaatmaatregelen glastuinbouw, zie: <https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/stb-2023-505.html>

Referentie(s) van appreciatie

MinKGG(2025), 'Bijlage 1 Toelichting op besluitvorming' bij Kamerbrief Voorjaarsbesluitvorming 2025 Pakket voor Groene Groei: voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/04/25/kamerbrief-pakket-voor-groene-groei-voor-een-weerbaar-energiesysteem-en-een-toekomstbestendige-industrie>

3.10.3 Salderingsregeling

Toelichting op doorrekening

Het effect van de salderingsregeling is meegenomen in de onzekerheidsanalyse van Vastgesteld en Voorgenomen beleid.

Referentie(s)

Wet belastingen op milieugrondslag, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007168/2024-01-01>

Grinwis, zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2023Z18392&did=2023D44365>

Met het amendement Grinwis is de afbouwtermijn verlengd van 2025-2030 naar 2025-2035:, zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/amendementen/detail?id=2023Z18392&did=2023D44365>

Referentie(s) van appreciatie

MinKGG, 'Bijlage 1 Toelichting op besluitvorming' bij Kamerbrief Voorjaarsbesluitvorming 2025 Pakket voor Groene Groei: voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/04/25/kamerbrief-pakket-voor-groene-groei-voor-een-weerbaar-energiesysteem-en-een-toekomstbestendige-industrie>

3.11 EU ETS₂

Naam instrument: EU ETS₂

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het tweede Europese emissiehandelssysteem (EU ETS₂) is een nieuw handelssysteem voor de emissies die vrijkomen bij de verbranding van fossiele brandstoffen die geleverd worden aan het wegverkeer, de gebouwde omgeving en aanvullende sectoren (zijnde niet-ETS₁ maak- en energie-industrie). Daarnaast kan het bereik van ETS-2 unilateraal worden uitgebreid via een zogenaamde opt-in. Nederland doet dat voor fossiele brandstoffen ingezet in bij o.a. glastuinbouw, spoorvervoer, binnenvaart, werktuigen en defensie-oefeningen. Buiten de scope vallen visserij en defensie-operaties. Zie verder Commissiebesluit 2024/2985.

Deelnemers aan EU ETS₂ zijn zogenaamde gereguleerde entiteiten: leveranciers die brandstoffen uitslaan tot verbruik binnen het toepassingsbereik van ETS₂, in de zin van de Wet op de accijns en de Wet belasting op milieugrondslag. In Nederland zullen er naar schatting ca. 250 gereguleerde entiteiten zijn.

Vanaf 1/1/2025 dienen gereguleerde entiteiten een emissievergunning te hebben van de NEa en start de plicht voor monitoring, rapportage en verificatie van broeikasgasemissies op basis van een zelf opgesteld en door de NEa goedgekeurd monitoringsplan. Op het terrein van vergunningen, monitoring, rapportage en verificatie kent het EU ETS₂ grote overeenkomsten met het EU ETS₁. Vanaf 1/1/2028 start de veiling en de plicht voor gereguleerde entiteiten om emissierechten in te leveren voor alle geverifieerde emissies. Dit was voorheen 1/1/2027 maar is uitgesteld met herzieningsvoorstel van de Europese Klimaatwet (2040-voorstel). Gereguleerde entiteiten moeten uiterlijk op 31 mei 2029 emissierechten inleveren over de geverifieerde emissies uit het jaar 2028. Mogelijk wordt de start van de veilingen vervroegd van 1/1/2028 naar 1/1/2027 via een aanpassing van de Auctioning Regulation. Dat is op het moment van schrijven een voorstel van de Commissie.

Het EU ETS₂ kent, net als het EU ETS₁, een jaarlijks dalend uitstootplafond. In absolute zin komt dit neer op ongeveer 62,4 miljoen per jaar voor de sectoren waar ETS-2 sowieso voor geldt. Naar verwachting zullen er op basis van de lineaire daling van het plafond vanaf 2044 geen nieuwe rechten meer worden geveild. Daarna blijft het wel mogelijk om bestaande rechten te gebruiken.

Alle emissierechten in het EU ETS₂ worden via veiling op de markt gebracht. De prijs van een EU ETS₂ emissierecht is variabel en afhankelijk van de ontwikkelingen op de Europese markt. De prijs is niet gekoppeld aan de prijs van emissierechten in het EU ETS₁. In het impact assessment van de Europese Commissie wordt een prijs geraamd van 48 euro per ton CO₂ in 2030. Dit vertaalt zich in ca. 0,11 en 0,13 cent respectievelijk per liter benzine en diesel en ca. 0,10 cent per m³ aardgas. Het EU ETS₁ en EU ETS₂ behelzen naar verwachting gezamenlijk ca. 94procent van de totale Nederlandse CO₂-uitstoot of ca. 80procent van de totale Nederlandse broeikasgasuitstoot.

Net zoals bij ETS₁, wordt er een marktstabiliteitsreserve (MSR) ingesteld om vraag en aanbod van

emissierechten beter in evenwicht te houden. De MSR plaatst emissierechten in een reserve bij een overschot (te weten: injectie van 100 miljoen rechten als de totale hoeveelheid rechten in circulatie minder dan 210 miljoen is), en brengt emissierechten op de markt in geval van tekorten (te weten: extractie van 100 miljoen rechten als de totale hoeveelheid rechten in circulatie meer dan 440 miljoen is).

Naast de MSR bevat ETS₂ ook prijsbeheersingsmechanismen die specifiek bedoeld zijn om buitensporige prijsstijgingen te voorkomen. Als aan één van de voorwaarden in de richtlijn wordt voldaan, worden extra emissierechten geveild uit de MSR waarmee de prijs wordt gedempt. De voorwaarden kunnen worden samengevat als:

- de prijs is in 2027, 2028 of 2029 gedurende twee maanden hoger dan 45 euro in prijspeil van 2020;
- de prijs is in 2027 of 2028 gedurende drie maanden anderhalf maal zo hoog, of in de jaren daarna tweemaal zo hoog, als de voorafgaande zes maanden;
- de prijs is gedurende drie maanden driemaal zo hoog als de voorafgaande zes maanden.

Op het moment van schrijven stelt de Commissie voor om de MSR, via het MSR-besluit, als volgt aan te passen:

- Prijsbeheersingsmechanisme (dat wordt getriggerd door een prijs die twee maanden lang hoger is dan 45 euro in 2020-prijspeil) versterken.
 - Huidige situatie: bij trigger 20 miljoen rechten uitgeven per jaar met daarbij optie om bij tweede trigger na 6 maanden nog eens 20 miljoen rechten uit te geven (discretionaire bevoegdheid CIE).
 - Voorstel: bij trigger 40 miljoen rechten uitgeven en indien na zes maanden weer aan het criterium wordt voldaan wederom 40 miljoen rechten (sowieso) uitgeven.
- MSR uitbreiden met een smooth trigger, die rechten injecteert bij een totale hoeveelheid rechten in circulatie tussen de 210 en 260 miljoen. De injectie bedraagt 100 miljoen minus tweemaal het verschil tussen de totale hoeveelheid rechten in circulatie en 210 miljoen.
- Het verlengen van de levensduur van de 600 miljoen rechten in de MSR vanaf 2031 met onbepaalde tijd.

Het EU ETS₂ bevat een uitstelmechanisme van een jaar. Dat is achterhaald geworden door het uitstel via de herziening van de Europese Klimaatwet (2040-doel).

Toelichting op doorrekening

ETS₂ voor het wegverkeer en de gebouwde omgeving rekenen wij in de KEV2026 onder vastgesteld beleid. Deze is voor mobiliteit meegenomen als een opslag bovenop de prijs van benzine, diesel en LPG en voor de gebouwde omgeving als een opslag op de aardgasprijs.

3.11.1 Beprijzing emissies binnenvaart onder het EU-ETS₂ (opt-in)

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: EU ETS₂

Beschrijving van de wijziging

Beprijzing emissies binnenvaart onder het EU-ETS₂ (opt-in): Beprijzing brandstofgebruik binnenvaart door opt-in het ETS₂ (zie sectoroverstijgend)

Toelichting op doorrekening

Dit instrument wordt als voorgenomen beleid meegenomen in de KEV 2026. De EU-ETS₂ opt-in voor de binnenvaart moet nog goedgekeurd worden door de Europese Commissie. Onze buurlanden Duitsland en België hebben nog geen plannen om de binnenvaartsector onder de EU-ETS₂ te laten vallen. In het middenpad gaan we er vanuit dat de buurlanden Duitsland en België wel hierin meegaan en er daardoor geen uitwijkeffecten zullen zijn voor de Nederlandse binnenvaartsector. In de onzekerheidsbandbreedte wordt het scenario meegenomen waarin alleen Nederland voor de opt-in gaat en de prijs van gebunkerde brandstof hier zullen toenemen. In dit scenario zullen ca. 85 procent van de schippers in het buitenland gaan bunkeren.

Referentie(s)

Internetconsultatie ETS₂ opt-in, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/emissiehandel/b1>

3.11.2 Brede toepassing EU ETS₂ (opt-in)

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: EU ETS₂

Beschrijving van de wijziging

Het EU ETS₂ staat lidstaten toe het toepassingsbereik nationaal uit kunnen breiden naar sectoren die niet zijn opgenomen in Bijlage III van de ETS-richtlijn, de zogenaamde opt-in. Het kabinet heeft op 26 april 2023 de Tweede Kamer geïnformeerd over de inzet om het ETS₂ zo breed mogelijk in te voeren door gebruik te maken van de opt-in. Op 15 april 2024 heeft het kabinet de Tweede Kamer geïnformeerd over het definitieve besluit over de opt-in. Het kabinet heeft besloten de sector mobiliteit nagenoeg volledig onder het ETS₂ te brengen. In aanvulling op het wegtransport gaat het onder andere om brandstoffen voor het spoorverkeer, de binnenvaart en de recreatievaart. Voor de binnenvaartsector gaat het om alle nationale en internationale binnenvaart. Het gaat om alle brandstof die in Nederland wordt uitgeslagen tot verbruik in de binnenvaartsector, ongeacht of de emissies voortkomend hieruit plaatsvinden binnen of buiten de eigen landsgrenzen. Voor de sector landbouw heeft het kabinet besloten dat de opt-in wordt toegepast op de fossiele brandstoffen van deelsectoren van de landbouw. Het gaat hier om brandstoffen gebruikt in landbouwwerktuigen en stallen. Het kabinet heeft besloten om de visserijsector buiten het ETS₂ te laten.

Voor brandstoffen gebruikt door defensie is de keuze gemaakt om de opt-in toe te passen op alle brandstoffen ingezet buiten bi- of multilaterale operaties en samenwerking en nationale operaties.

Toelichting op doorrekening

Het gaat om kleine potentiële emissie-effecten die niet zijn meegenomen in deze KEV.

Het nieuwe emissiehandelssysteem gaat in 2028 van start. Verwacht effect op prijzen is €2020 50/ton in 2030.

Referentie(s)

Internetconsultatie ETS2 opt-in, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/emissiehandel/b1>

3.11.3 ETS2 uitbreiden naar glastuinbouw (opt-in)

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: EU ETS2

Beschrijving van de wijziging

Vanwege het brede belang van de bijmengverplichting voor een robuust toekomstig energiesysteem, het verdienvermogen en stikstof- en methaanreductie in de landbouw en het aanbod van duurzame CO₂ gaat het kabinet door met de reeds afgesproken bijmengverplichting. Om tegemoet te komen aan de lastenstijging wordt de verplichting wel verlaagd (met 25procent) en pas vanaf 2027 ingevoerd. Daarbij stelt het kabinet zichzelf de voorwaarde dat de glastuinbouw volledig gecompenseerd wordt voor de extra lasten met staatssteungoedkeuring en binnen de grenzen van het herstel- en veerkrachtplan. Het stelt het €200 miljoen uit het Klimaatfonds beschikbaar voor randvoorwaarden om de glastuinbouw verder te helpen in de transitie met o.a. warmte en betaalbare elektriciteit. Dit randvoorwaardenpakket wordt verder uitgewerkt met de sector en met Prinsjesdag 2025 gepresenteerd.

Omdat de glastuinbouw niet uitgezonderd kan worden van ETS2 wordt het CO₂-heffingssysteem per 2027 vervangen door een ETS2 opt-in, waarvoor de sector ook gecompenseerd wordt tot de hoogte van het nieuwe tarief voor de CO₂-heffing die nodig is om het 2030 restemissiedoel van de sector (4,3 Mton) met voldoende zekerheid te halen (42,5 euro/ton CO₂, definitieve doorrekening in augustus). Bij uitzondering wordt voor de glastuinbouw binnen de SDE voor bestaande projecten niet gecorrigeerd voor de ETS2 opt-in, omdat bedrijven hier rekening mee hebben gehouden bij het aanvragen van subsidie.

Ruim voor 2030 gaat het kabinet in gesprek met de sector over nieuwe afspraken voor na 2030 om de balans in stimuleren, normeren en prijzen voort te zetten.

Toelichting op doorrekening

Voor appreciatie: zie factsheet "Individueel CO₂ systeem 2025-2030".

Referentie(s)

MinKGG(2025), Kamerbrief 'Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie'; Bijlage 1, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

3.12 Groen beleggen: regeling groenprojecten

Naam instrument: Groen beleggen: regeling groenprojecten

Sector: Algemeen

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Regeling groenprojecten wil projecten stimuleren die een positief effect hebben op natuur en milieu, maar die vanwege een laag economisch rendement of een hoog risico niet tot stand komen. Het betreft nieuwe technieken of werkwijzen (die minder dan ca 5 tot 10 procent toepassing hebben) . De regeling loopt sinds 1995. Zij vereist samenwerking tussen beleggers, banken en project-beheerders . De overheid geeft belastingvoordeel aan 'groene' spaarders en beleggers. Daardoor kan de bank een lening voor een lager rentetarief aanbieden aan een investeerder met een groen-project. Zo'n investeerder heeft hiervoor een groenverklaring nodig. RVO toetst de aanvragen en geeft al dan niet een groenverklaring af. Er zijn twee verschillende mogelijkheden om gebruik te maken van de Regeling groenprojecten: als groene spaarder/belegger of als investeerder waarbij u gebruik maakt van groene financiering. Om geld groen te beleggen of te sparen kan men contact opnemen met een bank

Toelichting op doorrekening

De Regeling Groenprojecten stimuleert projecten met een laag economisch rendement of een hoog risico die gebaseerd zijn op nieuwe technieken of werkwijzen. Er is geen emissie-effect toegekend omdat de uitkomst van de projecten onzeker is en er bij succesvolle innovatie additioneel beleid nodig kan zijn voor opschaling.

Referentie(s)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Regeling Groenprojecten, zie:

<https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/regeling-groenprojecten>

3.13 Invest-NL

Naam instrument: Invest-NL

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Doel en werking

Invest-NL is in 2020 door de Staat opgericht als nationale ontwikkel- en investeringsmaatschappij. Invest-NL heeft tot doel om, indien de markt hierin onvoldoende voorziet, bij te dragen aan het financieren en realiseren van maatschappelijke transitieopgaven door ondernemingen en aan het bieden van toegang tot ondernemingsfinanciering. De focus van Invest-NL ligt hierbij onder andere op de thema's Agrifood, Biobased & Circulair, Deep Tech, Energie en Life Sciences & Health. De activiteiten van Invest-NL zijn onder te brengen in een investeringstaak en een ontwikkeltaak. Vanuit de investeringstaak verstrekt Invest-NL risicokapitaal, leningen en garanties, zowel direct aan ondernemingen als indirect via fondsen. Invest-NL opereert daarbij additioneel aan de markt en mag op grond van de machtigingswet geen ongeoorloofde staatssteun verstrekken. Bij oprichting is voor de investeringstaak circa € 1,7 miljard aan kernkapitaal vanuit de Staat beschikbaar gesteld. Later is het kernkapitaal nog eens versterkt met €650 miljoen, waarvan €250 miljoen voor een nieuw op te zetten blended finance instrument. De ontwikkeltaak richt zich daarnaast op marktontwikkeling en het ontwikkelen van financiële producten. Voor de uitvoering van deze ontwikkeltaak ontvangt Invest-NL een jaarlijkse bijdrage in de vorm van een subsidie (voornamelijk vanuit EZ). Van belang is verder dat momenteel wordt gewerkt aan een integratie van Invest-NL en Invest International, met als streven deze in 2028 te voltooien. Een overzicht van de investeringen van Invest-NL per focusgebied is te vinden op de website van Invest-NL.

Toelichting op doorrekening

De projecten die worden gestimuleerd via Invest-NL zijn niet expliciet meegenomen in het gemiddelde energiegebruik en de emissies van broeikasgassen in de KEV.

Referentie(s)

(2025), Uitkomsten onderzoek integratie Invest-NL en Invest International, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/b9bo4f63-846a-489f-ao68-73dad4e84a72/file>

Minister van Financiën (2025), Stand van zaken integratie Invest-NL en Invest International en nationale investeringsinstelling, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/bda42eb1-e8e8-45c5-b504-c2efc8a5d752/file>

Invest-nl, zie: <https://www.invest-nl.nl/>

3.14 Investeringsregeling Vergassing

Naam instrument: Investeringsregeling Vergassing

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Vergassing is een thermochemisch proces waarbij (biogene) reststromen op hoge temperatuur en/of hoge druk worden gekraakt tot (kleine) gasvormige moleculen, die vervolgens kunnen worden opgewaardeerd tot verschillende energiedragers en grondstoffen. Vergassing kan een belangrijke bijdrage leveren aan de verduurzaming van de koolstofketen, doordat via vergassing heterogene restproducten kunnen worden omgezet tot homogene energiedragers en grondstoffen, die breed en flexibel inzetbaar zijn in de transitie. Mogelijke eindproducten zijn bijvoorbeeld groen gas, biobrandstoffen, of grondstoffen voor de circulaire economie.

Vergassing wordt ondersteund door de openstelling van een aparte tranche van de DEI+ (Demonstratie Energie- en Klimaatinnovatie). De DEI+ is een innovatieregeling gericht op demonstratie- en opschalingsprojecten. In 2024 is de regeling voor een budget van 98 miljoen opengesteld. Er is daarnaast 500 miljoen euro toegekend in het Klimaatfonds voor nieuwe openstellingsrondes vanaf 2025.

Toelichting op doorrekening

Deze subsidie is onderdeel van de DEI+-regeling. Het is niet als zelfstandig instrument meegenomen in de berekeningen voor de KEV 2026.

3.15 IPCEI Waterstof golf 3

Naam instrument: IPCEI Waterstof golf 3

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Important Projects of Common European Interest (IPCEI-projecten) op het gebied van waterstof dragen bij aan de ontwikkeling van een waardeketen voor waterstof in Europa en sluiten aan bij Nederlandse beleidsdoelen. Deze projecten zijn onderverdeeld in verschillende categorieën, ook wel als golven aangeduid. Golf 3 betreft waterstofimport en opslag.

Golf 3 (Hy2Infra, toen nog 'Regional Hubs and Their Links (RHATL)-golf') richtte zich op projecten op het gebied van waterstofinfrastructuur. Hier volgt later de subsidieregeling IPCEI Waterstof: Import en opslag uit.

Nederland heeft 1 project ingediend dat ook is goedgekeurd door de Europese Commissie: project Northern Green Crane van Vopak. Vervolgens heeft het project subsidie gekregen in het Nederlandse subsidietraject.

Toelichting op doorrekening

In het kader van IPCEI Hy2Infra (golf 3) is subsidie toegekend aan het project Northern Green Crane van Vopak. Dit is niet expliciet meegenomen, maar in de KEV wordt wel verondersteld dat Nederland waterstof(dragers) zal gaan importeren. Dit project zou dat (mede) kunnen faciliteren.

Referentie(s)

Europese proces IPCEI Waterstof, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/ipcei-waterstof/europese-proces>

3.16 Klimaatcampagne Zet ook de knop om

Naam instrument: Klimaatcampagne Zet ook de knop om

Sector: Algemeen

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Onder de naam 'Zet ook de knop om' is de Rijksoverheid in april 2023 een meerjarige landelijke klimaatcampagne gestart. Doel is om burgers, bedrijven en overheden te informeren over klimaatverandering, wat we er tegen kunnen doen en hoe dat kan. Het betreft een koepelcampagne op drie niveaus. Het tweede niveau beschrijft de why en de how op de domeinen wonen/energie, mobiliteit, circulaire economie en voedsel. Het derde niveau is dat van concreet handelingsperspectief. In 2026 gaat de campagne door als energiecampagne. De naam blijft mogelijk Zet ook de knop om

Fungerende details

In voorjaar en najaar 2024 verschijnen er twee RTV flights waarbij de why gekoppeld is aan concreet handelingsperspectief op het domein circulair: anders met spullen omgaan.

Er zijn diverse deelcampagnes in 2024 die de koepel laden.

In 2024 is de landelijke koepel geladen met het thema Anders omgaan met Spullen. In 2025 is de koepel geladen met energieboodschappen.

Toelichting op doorrekening

De klimaatcampagne 'Zet ook de knop om' is een van de beleidsinstrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit wordt in de KEV beschouwd als faciliterend beleid.

Referentie(s)

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Zet ook de knop om, zie: <https://zetookde-knopom.nl/>

3.17 Klimaatwet

Naam instrument: Klimaatwet

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Klimaatwet geeft een kader voor het ontwikkelen van beleid gericht op onomkeerbaar en stapsgewijs terugdringen van de Nederlandse emissies van broeikasgassen teneinde wereldwijde opwarming van de aarde en de verandering van het klimaat te beperken. Tegelijkertijd is het een kader voor de ontwikkeling, effectmeting en wijze van verantwoording van het beleid dat moet leiden tot het halen van de wettelijke vastgelegde klimaatdoelstellingen. De wet geeft een hoofddoel met als resultaatsverplichting 100 procent broeikasgasreductie in Nederland in 2050 ten opzichte van 1990 en als tussendoel een streefwaarde van 55 procent broeikasgasreductie in 2030 ten opzichte van 1990.

Toelichting op doorrekening

De Klimaatwet schrijft voor dat er jaarlijks door het PBL een Klimaat- en Energieverkenning (KEV) wordt uitgebracht. In de KEV worden de doelstellingen uit de Klimaatwet getoetst.

3.18 Kolenbelasting

Naam instrument: Kolenbelasting
Sector: Algemeen
Type instrument: Fiscaal
Raming: Afgerond
Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Over het verbruik van kolen moet kolenbelasting worden betaald. De belasting betaalt de belastingplichtige over de uitslag uit de inrichting en de invoer van kolen met de volgende codes uit de Gecombineerde Nomenclatuur: 2701, 2702 en 2704. Het gaat om de volgende producten:

- steenkool
- vaste brandstoffen die uit steenkool zijn gemaakt
- bruinkool
- geperste bruinkool
- cokes

Er geldt een vrijstelling voor gebruik van kolen bij elektriciteitsproductie en voor duaal en non-energetisch gebruik van kolen. Per 1 januari 2027 komt de vrijstelling voor duaal en non-energetisch gebruik van kolen te vervallen.

Fungerende details

Tabel 3.7
Tarief kolenbelasting

Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Tarief kolenbelasting (euro per 1.000 kg kolen, lopende prijzen)	18,85	19,3024	19,72705	20,14132	20,56429	20,56429	20,56429	20,56429

Tabel 3.8
Tarief kolenbelasting, vervolg

Omschrijving	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Tarief kolenbelasting (euro per 1.000 kg kolen, lopende prijzen)	20,56429	20,56429	20,56429	20,56429	20,56429	20,56429	20,56429

Toelichting op doorrekening

De vrijstelling voor duaal en non-energetisch verbruik van kolen in de kolenbelasting vervalt per 2027. Dit is meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV.

3.19 MIA Vamil Regelingen Milieu-investeringsaftrek & Willekeurige afschrijving milieu-investeringen

Naam instrument: MIA Vamil Regelingen Milieu-investeringsaftrek & Willekeurige afschrijving milieu-investeringen

Sector: Algemeen

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Milieu-investeringsaftrek (MIA) en de Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil) bieden ondernemers fiscaal voordeel bij investeringen in milieuvriendelijke technieken. Bedrijfsmiddelen die in aanmerking komen voor MIA/Vamil, staan vermeld op de Milieulijst. De Milieulijst wordt jaarlijks bijgesteld. Of een bedrijfsmiddel wordt toegevoegd hangt af van verschillende criteria. Het bedrijfsmiddel moet een aanzienlijke milieuverdienste hebben in Nederland ten opzichte van het gangbare alternatief in de betreffende branche. Ook moet er sprake zijn van duidelijke meerkosten ten opzichte van het minder milieuvriendelijke alternatief. Ook moet de (verdere) marktintroductie op korte termijn gewenst zijn. Investeringen waarop Energie-investeringsaftrek (EIA) is toegepast, komen niet in aanmerking voor MIA. Het aftrekpercentage van de MIA bedraagt maximaal 45procent en verschilt per bedrijfsmiddel (zie milieulijst). Voor de Vamil is een willekeurige afschrijving van maximaal 75procent mogelijk.

De Milieulijst richt zicht op milieuwinst in de brede zin van het woord. Het gaat over grondstofgebruik, emissies, gebouwde omgeving, industrie. Hier is 'circulair' een aspect van, maar bijvoorbeeld lucht-, water- en bodemvervuiling ook.

Fungerende details

Tabel 3.9

Overzicht beschikbaar budget (in miljoenen euro's in toekomstige jaren).

Jaar	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
MIA	189	135	160	160	160	160	160	160	160
Vamil	20	20	20	20	20	20	20	20	20

Tabel 3.10

Overzicht beschikbaar budget (in miljoenen euro's in toekomstige jaren). vervolg

Jaar	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
MIA	160	160	160	160	160	160	160
Vamil	20	20	20	20	20	20	20

Tabel 3.11

Overzicht beschikbaar budget (in miljoenen euro's in afgelopen jaren).

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
MIA	75	101	206	192	192
Vamil	15	18	23	25	25

Toelichting op doorrekening

Het effect van de MIA/Vamil is meegenomen in de modellering van investeringsbeslissingen.

Referentie(s)

Bijlage 19 Miljoenennota 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/begrotingen/2023/09/19/bijlagen-miljoenennota-2024/bijlagen-miljoenennota-2024.pdf>

RVO (2026), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/mia-vamil/ondernemers>

3.20 MOOI (regeling Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie)

Naam instrument: MOOI (regeling Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie)

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De projecten hebben als doel a) een CO₂-vrij elektriciteitssysteem en b) een CO₂ vrije gebouwde omgeving of c) klimaatneutrale grondstoffen, producten en processen die voor tenminste 80 procent circulair zijn. Subsidie voor industrieel onderzoek, experimentele ontwikkeling of een haalbaarheidstudie uitgevoerd door een consortium. Het gaat om multidisciplinaire samenwerkingsverbanden met vernieuwende mkb'ers (midden- en kleinbedrijf) en belanghebbenden. Samen werken zij aan integrale oplossingen voor concrete uitdagingen uit het Klimaatakkoord. Belanghebbenden zijn bijvoorbeeld leveranciers, afnemers, gebruikers en lokale partijen.

Toelichting op doorrekening

De MOOI-regeling wordt beschouwd als faciliterend beleid. De regeling heeft geen direct effect op het gemodelleerde energieverbruik en de emissies van broeikasgassen in de KEV.

Referentie(s)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (MOOI), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/mooi>

3.21 Nationaal Groeifonds

Naam instrument: Nationaal Groeifonds

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Met het Nationaal Groeifonds investeert het kabinet ruim € 11 miljard in 50 projecten die bijdragen aan het duurzame verdienvermogen van Nederland. Het gaat om investeringen op het gebied van twee overkoepelende thema's: (1) kennisontwikkeling en (2) onderzoek, ontwikkeling en innovatie. De ministeries van Economische Zaken en Klimaat en Financiën beheren gezamenlijk het fonds namens het kabinet. Er is een onafhankelijke commissie ingesteld die de projecten heeft beoordeeld en adviezen heeft gegeven. Vervolgens heeft het kabinet besloten of aan projecten geld wordt toegekend. Naast een bijdrage van de overheid worden projecten ook deels privaat gefinancierd. Er zijn drie rondes geweest waarin aan projecten ondersteuning is toegekend. Bij de start van het nieuwe kabinet in mei 2024 is besloten om het Nationaal Groeifonds uit te faseren, waardoor rondes 4 en 5 zijn komen te vervallen. Dit heeft geen gevolgen voor de investeringen uit de eerste drie rondes.

Toelichting op doorrekening

Budget dat onvoorwaardelijk is toegekend aan projecten is meegenomen als vastgesteld beleid. Budget dat voorwaardelijk is toegekend is meegenomen als voorgenomen beleid. Van de toegekende voorstellen uit ronde 1 is het project Groenvermogen direct relevant voor de KEV. Van de toegekende voorstellen uit ronde 2 zijn diverse projecten direct relevant voor de KEV: Groenvermogen II en Duurzame Materialen NL (industrie), Nieuwe Warmte Nu! en Toekomstbestendige leefomgeving (gebouwde omgeving) en enkele projecten rond het thema Mobiliteit. Rondes 4 en 5 van het Nationaal Groeifonds komen te vervallen. In de budgettaire bijlage bij het hoofdlijnenakkoord is de volgende passage over het Nationaal Groeifonds opgenomen: 'Nationaal Groeifonds uitfaseren. De afspraken van de rondes 1 tot en met 3 worden nagekomen. De rondes 4 en 5 komen te vervallen. Hierdoor wordt 6,8 miljard minder uitgegeven.' De projecten Groenvermogen en Groenvermogen II richten zich op de opschaling van waterstof via elektrolyse (zie Stimuleringsinstrumenten productie groene waterstof).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2026), zie: <https://www.nationaalgroeifonds.nl/english>

3.22 Noodfonds energie

Naam instrument: Noodfonds energie

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Als onderdeel van het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok bereidt het kabinet een noodfonds energie voor zodat de meest kwetsbare huishoudens met een hoge energierekening komende winter ondersteund kunnen worden. In deze maatregel zitten ook middelen voor uitbreiding van de energietoelage voor Caribisch Nederland verwerkt. Er komt een reservering van 40 miljoen in 2026 en 155 miljoen in 2027.

Toelichting op doorrekening

In het Coalitieakkoord 2026-2030 staat dat het kabinet wil blijven werken met een noodfonds energie om mensen met een kleine portemonnee gericht te ondersteunen bij hun energiekosten. In de Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok (20 april 2026) staat dat het eerder voorziene publieke noodfonds energie met subsidie vanuit het Europese Sociaal Klimaatfonds onuitvoerbaar is gebleken. Het uitgangspunt voor het noodfonds energie, waarvoor € 195 miljoen is gereserveerd, is dat alle huishoudens die tot de doelgroep behoren en een aanvraag doen, daadwerkelijk een tegemoetkoming kunnen ontvangen. In de KEV is geen effect op energieverbruik en emissies bepaald.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2026), Kamerbrief maatregelenpakket weerbaarheid energieschok, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

Referentie(s) van appreciatie

D66 VVD en CDA (2026), Aan de slag- Coalitieakkoord 2026-2030, zie: <https://www.kabinetshandelingen.nl/documenten/2026/01/30/aan-de-slag---coalitieakkoord-2026-2030>

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2026), Kamerbrief over indiening van het Nederlandse Sociaal Klimaatplan (SKP) bij Europese Commissie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/02/06/kamerbrief-indiening-van-het-nederlandse-sociaal-klimaatplan-skp-bij-de-europese-commissie>

Ministerie van Financiën, ministerie van Economische Zaken en Klimaat & ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2026), Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

3.23 Onderzoeksprogramma waterstofproductie op zee

Naam instrument: Onderzoeksprogramma waterstofproductie op zee

Sector: Algemeen

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2025 heeft het kabinet de ontwikkeling van grootschalige offshore waterstofdemonstratieprojecten gepauzeerd. Omdat waterstofproductie op langere termijn een mogelijke rol kan spelen in het energiesysteem zijn middelen gereserveerd voor een onderzoeksprogramma.

Fungerende details

Financiële middelen voor een onderzoeksprogramma ten behoeve van de ontwikkeling van waterstofproductie op zee.

Toelichting op doorrekening

De middelen voor 1e demo offshore elektrolyse (380 miljoen) zijn meegenomen als vastgesteld beleid. Deze middelen zijn inmiddels overgeheveld vanuit het Klimaatfonds naar de departementale begroting. De gevraagde middelen uit het Klimaatfonds voor de 2e demo (1400 miljoen) zijn nog niet onvoorwaardelijk toegekend en daarom alleen meegenomen bij geagendeerd beleid.

Referentie(s)

Ontwerp MJP klimaatfonds (2025), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/04/15/ontwerp-meerjarenprogramma-klimaatfonds-2025>

3.24 Ow Omgevingswet: Kader incl. regels m.b.t. energiebesparingsplicht en emissies stookinstallaties

Naam instrument: Ow Omgevingswet: Kader incl. regels m.b.t. energiebesparingsplicht en emissies stookinstallaties

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Al sinds 1993 is er een energiebesparingsverplichting in de Wet milieubeheer opgenomen. In 2008 is dit gedefinieerd als de plicht om alle energiebesparende maatregelen te nemen die zich binnen vijf jaar terugverdienen. In het Energieakkoord is in 2013 afgesproken de handhaving te intensiveren. Het bevoegd gezag (de provincies en gemeenten en de door hen gemandateerde regionale uitvoeringsdiensten en omgevingsdiensten) is verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van de energiebesparingsverplichting. Zij gaven aan dat dit moeilijk was omdat het overzicht ontbrak welke bedrijven al maatregelen hebben genomen en omdat per inrichting discussie kon ontstaan over te nemen maatregelen en de terugverdientijd daarvan.

Toelichting op doorrekening

Door de energiebesparingsplicht moeten bedrijven en instellingen energiebesparende en CO₂-reducerende maatregelen uitvoeren die een terugverdientijd hebben van vijf jaar of minder. Toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht, en de daarbij behorende informatie- en onderzoeksplicht, staat in het basistakenpakket van de omgevingsdiensten. Het effect van de energiebesparingsplicht wordt bepaald in samenhang met subsidieregelingen, verplichtende en informerende instrumenten en beprijzingsinstrumenten. In 2027 wordt de energiebesparingsplicht geactualiseerd met als doel om de administratieve lasten te verlichten, de naleving te bevorderen, het toezicht te vereenvoudigen en niet af te doen aan het besparingspotentieel. Het kabinet is onder andere van plan de energiebesparingsplicht aan te scherpen door de terugverdientijd naar zeven jaar. De RVO heeft onderzoek gedaan naar het besparingseffect van de aanscherping, met als conclusie dat dit effect niet kan worden bepaald. Voor de KEV is vanwege gebrek aan informatie geen effect bepaald van de aanscherping van de terugverdientijd naar zeven jaar.

Referentie(s)

<https://www.rijkswaterstaat.nl/water/wetten-regels-en-vergunningen/natuur-en-milieuwetten/wet-milieubeheer.aspx>

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2024), Memo Energiebesparingspotentieel terugverdientijd 7 jaar, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/1e4111ee-04da-49a1-9d00-323bb831979f/file>

Overheid.nl (2026), Actualisatie energiebesparingsplicht 2027, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/energiebesparingsplicht/b1>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei, Kamerbrief Stand van zaken energiebesparingsplicht en appreciatie Berenschot rapport – Impactanalyse versneld omschakelen naar 100 procent ledverlichting in 2030, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/12/18/kamerbrief-stand-van-zaken-energiebesparingsplicht-en-appreciatie-berenschot-rapport-impactanalyse-versneld-omschakelen-naar-100-ledverlichting-in-2030>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Energiebesparingsplicht, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/energiebesparingsplicht>

3.25 SDE++ Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en klimaattransitie

Naam instrument: SDE++ Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie en klimaattransitie

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De SDE++ stimuleert de uitrol van duurzame energie en CO₂-reducerende technieken door de onrendabele top van deze technieken te vergoeden d.m.v. een exploitatiesubsidie. Dit geldt in principe ook voor andere broeikasgassen dan CO₂, zoals methaan. De SDE++ stimuleert vele technieken met betrekking tot hernieuwbare energie en klimaattransitie, zoals zonne- en windenergie en technieken voor hernieuwbare warmte, maar ook technieken voor broeikasgasreductie zoals CCS/U, elektrificatie en hernieuwbare brandstoffen. De SDE++ maakt de businesscase van emissieredurende maatregelen aantrekkelijker, en daarmee de investeringsbereidheid van bedrijven groter. Diverse afspraken uit het klimaatakkoord worden vooral via de SDE++ ingevuld in de praktijk, zoals de ambitie van 35 TWh/jaar via windenergie op land en zon-PV. De ondersteuning via de SDE++ kan gestuurd worden door de openstellingsruimte in de SDE++ voor de verschillende opties. In 2023 zijn binnen de SDE++ zogenoemde "hekjes" geïntroduceerd. Dit zijn flexibele reserveringen in de domeinen Lagetemperatuurwarmte, Hogetemperatuurwarmte en Moleculen, die ervoor moeten zorgen dat technieken die op de korte termijn minder kosteneffectief zijn maar wel noodzakelijk voor de energietransitie, meer aan bod komen. Voor zon-PV en windenergie op land zal de SDE++ vanaf 2027 vervangen worden door tweezijdige *contracts for difference*, zoals verplicht door de EMD-verordening.

Toelichting op doorrekening

Via de SDE++-regeling wordt jaarlijks een subsidieronde opengesteld, een zogenaamde openstellingsronde. We gaan er in de KEV 2026 bij het vastgesteld en voornemen beleid vanuit dat de SDE++ voor het laatst in 2026 wordt opengesteld. In de modellering wordt getoetst of de meerjarig beschikbare financiële middelen voldoende zijn om de verwachte meerjarige kasuitgaven te kunnen dragen. Een prijsrisicobuffer van 10 procent in voorgenomen beleid (uit het regeerakkoord) heeft geen effect in de doorrekening, omdat er voldoende middelen beschikbaar blijven om de verwachte kasuitgaven te kunnen blijven doen. In de modellering wordt meerjarig naar beschikbare middelen en uitgaven gekeken, een tijdelijk budgettekort of -overschot heeft daardoor geen effect in de doorrekening.

Via de SDE++-regeling wordt jaarlijks een subsidieronde opengesteld, een zogenaamde openstellingsronde. We gaan er in de KEV 2026 bij het aanvullend pad (peildatum 1 mei 2026) vanuit dat de SDE++ een zestal extra openstellingsrondes heeft ten opzichte van het basispad. De SDE++ wordt dan voor het laatst in 2033 opengesteld. In de modellering wordt getoetst of de meerjarig beschikbare financiële middelen voldoende zijn om de verwachte meerjarige kasuitgaven te kunnen dragen. Een prijsrisicobuffer van 10 procent in voorgenomen beleid (uit het regeerakkoord) heeft geen effect in de doorrekening, omdat er voldoende middelen beschikbaar blijven om de verwachte kasuitgaven te kunnen blijven doen. In de modellering wordt meerjarig naar beschikbare middelen en

uitgaven gekeken, een tijdelijk budgettekort of -overschot heeft daardoor geen effect in de doorrekening.

Referentie(s)

RVO (2026), zie: <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/sde/feiten-en-cijfers/stand-van-zaken-aanvragen>

3.26 Stimulering elektrolyse, onshore

Naam instrument: Stimulering elektrolyse, onshore

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet wil in 2030 4 gigawatt (GW) elektrolyse realiseren. Om die opschaling te realiseren is gerichte ondersteuning van elektrolyseprojecten nodig; alleen met een directe subsidie hebben bedrijven voldoende zekerheid voor het doen van de benodigde investering.

Opschaling moet zorgen voor kostprijsreductie en voldoende betaalbaar aanbod zodat normering en beprijzing effectief hun werk kunnen doen. Voor de beoogde opschaling wordt gewerkt aan een aanpassing van de OWE waarmee producenten via tenders CAPEX- en OPEX-steun kunnen aanvragen (dus investeringssteun vooraf en operationele steun gedurende de looptijd van het project). Voortbouwend op de OWE-tenders in 2023 (circa € 250 miljoen.) en 2024 (circa € 1 miljard.) beoogt KGG in 2025 een volgende tender te organiseren. De budgetclaim voor Meerjarenprogramma 2025 is € 2,9 miljard.

Toelichting op doorrekening

Bij de raming van toename van productie van waterstof uit elektrolyse is rekening gehouden met diverse instrumenten, waaronder de opschalingsregeling waterstof uit elektrolyse (OWE), SDE++, IPCEI waterstof.

3.27 Stimulering geothermie, hoge temperatuur

Naam instrument: Stimulering geothermie, hoge temperatuur

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Geothermie, hoge temperatuur: Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: het voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++.

Fungerende details

Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarden: het voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++.

Toelichting op doorrekening

Deze maatregel betreft het uitvoeren van een pilotboring voor hoge temperatuur geothermie. Hier is geen zelfstandig effect aan toegekend in de KEV 2024, omdat het een proefproject is.

3.28 Stimulering H2Global, import van groene waterstof i.s.m. Duitsland

Naam instrument: Stimulering H2Global, import van groene waterstof i.s.m. Duitsland

Sector: Algemeen

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het Klimaatfonds is €300 miljoen gereserveerd voor de Nederlandse deelname aan H2Global. H2Global is een door Duitsland opgezet subsidie-instrument om de import van hernieuwbare waterstof(dragers) naar Noordwest-Europa op gang te brengen. Het Ministerie van Klimaat en Groene Groei wil met de beschikbare middelen in 2025 een gezamenlijke tender met Duitsland openen voor de veiling van een meerjarig aankoopcontract van hernieuwbare waterstof(dragers). Duitsland zal hiervoor ook €300 miljoen beschikbaar stellen.

Toelichting op doorrekening

Toekenning van 300 miljoen euro uit het Klimaatfonds voor H2Global is meegenomen als vastgesteld beleid. Het draagt bij aan de inzet van waterstof in Nederland.

3.29 Systematiek Energie Vervoer (REDIII)

Naam instrument: Systematiek Energie Vervoer (REDIII)

Sector: Algemeen

Type instrument: Regelgevend

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Als onderdeel van het 'Fit for 55'-pakket heeft de Europese Commissie in 2023 een voorstel gedaan om de Renewable Energy Directive te herzien (=RED-III). De ambities van de EC zijn vergroot met als doel meer fossiele brandstoffen te vervangen door hernieuwbare energie. Momenteel zijn bedrijven die benzine en diesel leveren voor vervoer verplicht om jaarlijks een (steeds groter) deel van die brandstoffen uit hernieuwbare energie te laten bestaan. Dit is de zogenoemde Brandstoftransitie, een onderdeel van het uitvoeringssysteem Energie voor Vervoer om de CO₂-uitstoot door vervoer en transport te verminderen. Daarnaast moeten de bedrijven de CO₂-uitstoot van hun brandstoffen omlaag brengen. De bedrijven kunnen hun leveringen hernieuwbare energie registreren in het Register Energie voor Vervoer als zogenoemde Emissiereductie-eenheden (ERE's). Daarbij staat 1 ERE voor 1 kg CO₂eq-emissiereductie hernieuwbare energie. Die 'ERE's kunnen de bedrijven gebruiken om aan hun verplichting te voldoen. Daarvoor kunnen ze ook 'ERE's kopen; ze hoeven dus niet per se zelf CO₂ te reduceren door hernieuwbare energie te leveren. Hierdoor ontstaat een verdienmodel: bedrijven die wel hernieuwbare energie leveren kunnen hun 'ERE's verkopen. Dat maakt het systeem een marktinstrument om klimaatverandering tegen te gaan. Vanaf 2026 gaat dit hervormde systeem op twee hooflijnen in.

Fungerende details

In april 2025 is een 4e voortgangsbrief over de implementatie RED-III vervoer gedeeld met de Kamer. Hierin staat een update van de hoogtes van de verplichting. In december 2025 zijn nog twee brieven gestuurd naar de Tweede Kamer (5e en 6e voortgangsbrief) met opnieuw updates.

Dit zijn de meest recente verplichtingspercentages (d.d. 19-12-2025):

Tabel 3.12

Verplichtingspercentages Land

	2026	2027	2028	2029	2030
Sectorspecifiek	14,4 procent	16,5 procent	23,1 procent	25,6 procent	28,4 procent
Vrije ruimte	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent
Totaal	14,4 procent	16,5 procent	23,1 procent	25,6 procent	28,4 procent
Verplichting Annex 9A	3,1 procent	4,5 procent	5,9 procent	7,3 procent	8,8 procent
Verplichting RFNBO – directe inzet in land of raffinageroute	0,05 procent	0,08 procent	0,36 procent	0,73 procent	1,07 procent
Verplichting RFNBO – alleen directe inzet in land	0 procent	0,02 procent	0,10 procent	0,23 procent	0,38 procent
Limiet Conventioneel	1,2 procent	1,2 procent	1,2 procent	1,2 procent	1,2 procent

	2026	2027	2028	2029	2030
Limiet Annex 9B	4,3 procent	4,3 procent	4,3 procent	4,3 procent	4,3 procent

Tabel 3.12
Verplichtingspercentages Zeevaart

	2026	2027	2028	2029
Sectorspecifiek	2,0 procent	3,3 procent	4,1 procent	4,9 procent
Vrije ruimte	0,9 procent	1,5 procent	1,8 procent	2,2 procent
Totaal	2,9 procent	4,8 procent	5,9 procent	7,1 procent
Verplichting RFNBO	0,00 procent	0,02 procent	0,08 procent	0,16 procent
Limiet Conventioneel	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent
Limiet Annex 9B	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent
Zeevaart	2026	2027	2028	2029
Sectorspecifiek	2,0 procent	3,3 procent	4,1 procent	4,9 procent
Vrije ruimte	0,9 procent	1,5 procent	1,8 procent	2,2 procent
Totaal	2,9 procent	4,8 procent	5,9 procent	7,1 procent
Verplichting RFNBO	0,00 procent	0,02 procent	0,08 procent	0,16 procent
Limiet Conventioneel	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent
Limiet Annex 9B	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent
Zeevaart	2026	2027	2028	2029
Sectorspecifiek	2,0 procent	3,3 procent	4,1 procent	4,9 procent
Vrije ruimte	0,9 procent	1,5 procent	1,8 procent	2,2 procent

Tabel 3.13
Verplichtingspercentages Binnenvaart

	2026	2027	2028	2029
Sectorspecifiek	2,0 procent	4,1 procent	6,1 procent	8,2 procent
Vrije ruimte	0,5 procent	1,0 procent	1,5 procent	2,0 procent
Totaal	2,5 procent	5,1 procent	7,6 procent	10,2 procent
Verplichting RFNBO	0,02 procent	0,04 procent	0,09 procent	0,17 procent
Limiet Conventioneel	0 procent	0 procent	0 procent	0 procent
Limiet Annex 9B	11,1 procent	11,1 procent	11,1 procent	11,1 procent

Ten aanzien van de verwachte volumes EV die in het systeem worden ingeboekt, gaan wij ervan uit dat 78 procent van de hernieuwbare EV die in de KEV wordt ingeboekt ook wordt ingeboekt in het systeem Energie Vervoer.

Bovendien moet worden opgemerkt dat om invulling te geven aan de subverplichtingen RFNBO's in elke sector de mogelijkheid zal bestaan om daaraan te voldoen door credits die zijn verkregen door het gebruik van hernieuwbare waterstof in raffinageprocessen ter productie van transportbrandstoffen (=raffineroute). Er is een aanvullend doel voor RFNBO's om 2 PJ in te zetten voor direct

gebruik in de mobiliteit.

De Eerste Kamer had eind december 2025 een procedure vergadering. Er is toen besloten om een tweede schriftelijke vragenronde te houden in januari 2026.

Toelichting op doorrekening

De brandstoftransitie is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV 2026. PBL heeft de fysieke bijmenging bepaald als gevolg van de brandstoftransitieverplichting, die invulling geeft aan de RED III. Dit is gedaan op basis van de targets volgens de kamerbrief van 19 december 2025. Hierbij nemen we aan dat sectoren hun eigen verplichting voldoen. Het type biobrandstof dat wordt ingezet is gebaseerd op basis van gerealiseerde inzet van biobrandstoffen in recente jaren (NEa 2025). In de onzekerheidsanalyse zijn verschillende scenario's voor inzet van de vrije ruimte en een bandbreedte voor het ketenrendement van de biobrandstoffen meegenomen. Een uitgebreide beschrijving van de doorrekening is te vinden in de achtergrondrapportage ('t Hoen, 2026).

Referentie(s)

IenW(2025), 4^e voortgangsbrief implementatie RED-III vervoer, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/04/25/vierde-voortgangsbrief-implementatie-red-iii-vervoer>

IenW(2025), 5^e voortgangsbrief implementatie RED-III vervoer, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/12/10/vijfde-voortgangsbrief-implementatie-red-iii-vervoer>

IenW(2025), 6^e voortgangsbrief implementatie RED-III vervoer, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/12/19/zesde-voortgangsbrief-implementatie-red-iii-vervoer>

't Hoen, M.J.J. (2026) Achtergrondrapport Raming hernieuwbare energie in de mobiliteit voor de KEV2026

3.29.1 De inzet van biobrandstoffen in het wegverkeer wordt verhoogd met 20 PJ

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Systematiek Energie Vervoer (REDIII)

Beschrijving van de wijziging

De inzet van biobrandstoffen in het wegverkeer wordt verhoogd met 20 PJ: dit gebeurt door een geleidelijke verhoging van de jaarverplichting hernieuwbare energiedragers.

Toelichting op doorrekening

Analyseren we in combinatie met de REDIII. De 20 PJ voor wegverkeer is additioneel.

4 Elektriciteit

4.1 Bedrijfsduurverlenging Borssele

Naam instrument: Bedrijfsduurverlenging Borssele

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet zet in op het openblijven van de kerncentrale Borssele na 2033. Dit vereist een wijziging van de Kernenergiewet. Deze wetswijziging stelt de exploitant van de kerncentrale in staat een nieuwe vergunning aan te vragen om de exploitatie voort te zetten na 2033.

Fungerende details

Om de mogelijkheid tot een bedrijfsduurverlenging te realiseren, is een concept wetswijziging geformuleerd en een eerste fase milieueffectrapport opgesteld. Deze zijn van 21 augustus tot en met 1 oktober 2024 ter consultatie voorgelegd. De opbrengst is daarna in de relevante documenten verwerkt en de conceptwetstekst en MER zijn naar de Raad van state gestuurd. Die heeft het wetsvoorstel van advies voorzien en momenteel ligt het wetsvoorstel bij de Tweede Kamer voor behandeling.

Toelichting op doorrekening

Op 3 november 2025 is er een voorstel voor de benodigde wetswijziging van de kernenergiewet naar de tweede kamer gestuurd. Daarom is de bedrijfsduurverlenging van Borssele nu ingedeeld bij het voorgenomen beleid. In de ramingen voor het voorgenomen beleid blijft de kerncentrale Borssele (484 MW) actief tot en met 2040, in plaats van te sluiten in 2034.

Referentie(s)

Advies Raad van State, zie: <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@150553/w19-25-00113-iv/>

(2023), Subsidiebeschikking technische haalbaarheidsstudies EPZ, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2023/12/13/subsidiebeschikking-technische-haalbaarheidsstudies-bedrijfsduurverlenging-kerncentrale-borssele>

MKE (2023), Stand van zaken nieuw te bouwen kerncentrales en m.e.r.-procedure wijziging Kernenergiewet, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z12322&did=2023D29268

Aanbieding wetsvoorstel Tweede Kamer, zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorstel details&qry=wetsvoorstelprocent3A36847>

4.2 Beleidsprogramma versnelling energietransitie

Naam instrument: Beleidsprogramma versnelling energietransitie

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Regelgevend

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het versnellen van de aanleg van elektriciteitsinfrastructuur door middel van diverse beleidsmaatregelen.

Fungerende details

De expertpool energieinfrastructuur wordt uitgebreid per 1 januari en tussen KGG en TenneT is een convenant getekend voor een vergoeding voor omwonenden bij hoogspanningsverbindingen.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

Rijksoverheid(2025), Actualisatie LAN, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/09/30/actualisatie-van-de-voortgang>

4.3 EBN: versnellen onderzoek CCS

Naam instrument: EBN: versnellen onderzoek CCS

Sector: Elektriciteit | Industrie

Type instrument: Informatie

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Dit instrument stelt Energiebeheer Nederland (EBN) in staat onderzoek te doen naar (nieuwe) locaties voor ondergrondse opslag van CO₂ (CCS) in Nederland.

Fungerende details

EBN dient een subsidieverzoek in voor de dekking van (een deel van) de kosten voor deelname aan de onderzoeksfase (pre-FEED) van een potentiële CO₂-opslaglocatie. Per subsidieverzoek beoordeelt EZK of subsidie vanuit dit beleidsinstrument kan worden toegekend. De actuele stand van zaken is dat EBN subsidie heeft gekregen voor € 0,64 miljoen en heeft EBN in aanvulling daarop voor in totaal € 9,89 miljoen aan subsidie aangevraagd voor deelname aan de onderzoeksfase van twee potentiële CO₂-opslaglocaties, welke aanvragen worden beoordeeld.

Toelichting op doorrekening

Faciliterend beleid zonder zelfstandig effect.

Vooralsnog verwachten we niet dat er CCS toegepast gaat worden in de sector elektriciteit.

4.4 EU ETS¹

Naam instrument: EU ETS¹

Sector: Elektriciteit | Industrie | Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het systeem voor emissiehandel van de Europese Unie (EU ETS) is een in detail uitgewerkt beleidsinstrument met een EU-brede werking met als doel de uitstoot van broeikasgassen op kosteneffectieve wijze te beperken. Het EU ETS is sinds 2005 van kracht voor de energie-intensieve industrie en elektriciteitsproductie. Sinds 2012 valt ook de luchtvaart onder het EU ETS voor zover het de uitstoot door vluchten binnen de Europese Economische Ruimte (EER) betreft, en sinds 2024 valt de zeevaart onder het EU ETS voor vaarten in de EER en de helft van de emissies van vaarten van en naar de EER. De sectoren in het EU ETS¹ moeten hun totale broeikasgasemissies in 2030 terugdringen met 62procent ten opzichte van 2005.

In Bijlage 1 van de richtlijn is in detail aangegeven welke categorieën activiteiten onder het EU ETS¹ vallen (zie referenties). In Nederland nemen ongeveer 340 bedrijven deel aan het EU ETS¹. Samen zijn zij verantwoordelijk voor iets minder dan de helft van de totale broeikasgasuitstoot in Nederland. Installaties in het EU ETS¹ mogen alleen broeikasgassen uitstoten als ze daarvoor voldoende 'emissierechten' inleveren. Omdat de hoeveelheid beschikbare emissierechten wordt beperkt, wordt ook de omvang van de emissies beperkt en kunnen de klimaatdoelen worden gehaald. Emissierechten zijn verhandelbaar op de Europese markt voor emissierechten. De prijs van een emissierecht (de "CO₂-prijs") staat dus niet vast maar is het resultaat van de handel door partijen op de markt en hangt af van de (verwachte) schaarste (zie ook Brink 2018). Het handelssysteem stimuleert bedrijven om hun emissies te verminderen zolang de kosten daarvan lager zijn dan de prijs die ze moeten betalen voor emissierechten. Zo zorgt het EU ETS¹ ervoor dat de uitstoot wordt teruggedrongen naar dat het goedkoopste kan. Binnen het EU ETS¹ wordt ruim de helft van de emissierechten via veilingen op de markt aangeboden. De overige emissierechten worden gratis aan bedrijven verstrekt. Bedrijfstakingen die sterk concurreren met bedrijven buiten de EU krijgen meer rechten gratis toebedeeld dan bedrijfstakingen die minder gevoelig zijn voor internationale concurrentie. Zo wordt beoogd het weglekken van emissies naar het buitenland tegen te gaan (Brink 2016). Er zijn ook bedrijfstakingen die geen gratis rechten krijgen toebedeeld, zoals de elektriciteitssector.

- In 2023 is het EU ETS¹ herzien op een groot aantal punten herzien in het kader van Fit for 55. De belangrijkste punten zijn:
De jaarlijkse daling van het uitstootplafond is verhoogd naar 4,3 procent tussen 2024 en 2027 en 4,4procent vanaf 2028. Daarmee moeten de emissies in 2030 zijn teruggenomen met 62procent (voorheen: 40procent) en loopt het emissieplafond af naar 0 richting 2040.
- Zeevaart is onder de reikwijdte van ETS gebracht per 2024: alle emissies van de zeevaart binnen de Europese Unie en de helft van de emissies van inkomende en uitgaande vaart van en naar havens buiten de Unie. Schepen van meer dan 5000 GT moeten vanaf 2024 voor 40procent van de geverifieerde emissies rechten inleveren. Vanaf 2025 is dat 70procent en vanaf 2026 100procent.

- Gratis rechten voor de luchtvaart worden versneld afgebouwd. Vanaf 2026 worden alle rechten in de luchtvaart geveild.
- De benchmarks waarmee de gratis toewijzing van rechten aan industriële bedrijven wordt bepaald worden elke 5 jaar meer aangescherpt.
- Aan de gratis toewijzing van rechten zijn voorwaarden geïntroduceerd: bedrijven moeten energiebesparende maatregelen nemen met een terugverdiëntijd van 3 jaar of minder, en de 20 procent slechts presterende bedrijven moeten een klimaatneutraliteitsplan opstellen. Indien een bedrijf niet aan deze voorwaarden voldoet krijgen ze 20 procent minder gratis rechten toegewezen.
- In de sectoren die vallen onder het Carbon Border Adjustment Mechanism (staal, aluminium, cement, waterstof, kunstmest) wordt de gratis toewijzing van rechten versneld afgebouwd, in parallel met de infasering van CBAM. Vanaf 2034 krijgen deze sectoren geen gratis rechten meer.

Toelichting op doorrekening

In de KEV wordt uitgegaan van een prijsontwikkeling voor emissierechten in het EU-ETS. Het effect daarvan op operationele inzet van installaties en investeringen in nieuwe installaties is meegenomen als vastgesteld beleid.

Referentie(s)

Europese commissie(2024), Consolidated text: Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a system for greenhouse gas emission allowance trading within the Union and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance), zie: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2003/87>

4.4.1 Luchtvaart in EU ETS Aanscherping EU ETS en CORSIA

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: EU ETS¹

Beschrijving van de wijziging

In 2008 heeft de Europese Commissie besloten om de emissies van de luchtvaart in het Europese emissiehandelssysteem op te nemen (ETS). Dat houdt in dat sinds 2012 luchtvaartmaatschappijen die opereren binnen de Europese Economische Ruimte (EER) verplicht zijn om emissierechten aan te schaffen voor de CO₂-uitstoot die ze genereren. Daarnaast hebben vliegtuigexploitanten verplichtingen onder het Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA). CORSIA is een wereldwijd initiatief van de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie (ICAO) om de koolstofuitstoot van internationale luchtvaartmaatschappijen te verminderen en te compenseren. CORSIA bestaat uit drie implementatiefasen: de pilotfase (2021-2023), een eerste fase (2024-2026) en een tweede fase (2027-2035). Nederland neemt deel aan de pilotfase van CORSIA die in 2021 is gestart.

In 2023 is het EU ETS herzien als onderdeel van een grotere set ‘Fit- For-55’ wijzigingen. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- **Scope:** De beperking van de geografische reikwijdte van het ETS is verlengd tot begin 2027. In 2026 zal de Commissie CORSIA evalueren om na te gaan of het de doelstellingen van het Parijsakkoord voldoende verwezenlijkt. In de beoordeling zal worden nagegaan of de CORSIA is versterkt en in welke mate de internationale luchtvaartemissies eronder vallen. Afhankelijk van het resultaat van deze beoordeling zal de Commissie een wetgevingsvoorstel indienen waarbij de reikwijdte uitgebreid kan worden uitgebreid naar ‘full-scope’.
- **Afbouw van gratis rechten:** De gratis emissierechten voor de luchtvaartsector worden vanaf 2024 geleidelijk afgebouwd en verdwijnen vanaf 2026 volledig.
- **De internationale burgerluchtvaartorganisatie (ICAO)** van de Verenigde Naties heeft in 2016 besloten om een Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA) in te voeren, waarmee de uitstoot van broeikasgassen van internationale vluchten naar landen die deelnemen aan CORSIA boven het baselineniveau moet worden gecompenseerd met offsets. In de 41e ICAO Assembly is de baseline vastgesteld als 85 procent van de CO₂-uitstoot in het jaar 2019. CORSIA bestaat uit drie implementatiefasen: de pilotfase (2021-2023), een eerste fase (2024-2026) en een tweede fase (2027-2035). Nederland neemt deel aan de pilotfase van CORSIA die in 2021 is gestart. Tijdens de pilotfase en de eerste fase zijn compensatievereisten alleen van toepassing op vluchten tussen staten die zich vrijwillig hebben aangemeld om deel te nemen. De tweede fase (van 2027 tot en met 2035) is van toepassing op alle staten die een aandeel van meer dan 0,5 procent in internationale gevlogen tonkilometers (rtk's) hebben, met uitzondering van LDCs, SIDs en LLDCs (de minst ontwikkelde landen, Small Island Developing States, en Landlocked Developing Countries), tenzij ze vrijwillig deelnemen aan deze fase. Onder het huidige ETS en ook onder het voorstel van de Europese Commissie voor aanscherping van dit systeem, zijn intra-Europese vluchten uitgezonderd van CORSIA.
- **Luchtvaart: FEETS:** In het kader van de “Fit For 55”-wijzigingen aan de EU-ETS-richtlijn is er een nieuwe bepaling ingevoerd die de toepassing van gratis emissierechten voor het gebruik van SAF tussen 2024 en 2030 mogelijk maakt, de zogenaamde FEETS-steun (Fuels Eligible for ETS). Deze steun is bedoeld om het gebruik van SAF te stimuleren en het

kostenverschil tussen kerosine en SAF te compenseren. In totaal zijn er hiervoor 20 miljoen ETS rechten beschikbaar gesteld voor de periode van 2024-2030.

- Monitoring, Verificatie en Rapportage (MRV) verplichting voor niet-CO₂ klimaateffecten- Vanaf 1 januari 2025 geldt er een monitoringsverplichting voor luchtvaartmaatschappijen voor niet-CO₂ klimaateffecten. De verplichting houdt in dat waaronder roetdeeltjes, waterdamp, stikstofoxiden (NOx) en geoxideerde zwavelsoorten, te monitoren en te rapporteren. Uiterlijk op 1 januari 2028 stelt de Commissie op basis van de resultaten van dat kader waar nodig mitigatiemaatregelen voor niet-CO₂-effecten van de luchtvaart voor.

Toelichting op doorrekening

Luchtvaartmaatschappijen betalen de ETS-prijs voor de CO₂-uitstoot van de internationale vluchten binnen Europa (de Europese Economische Ruimte (EER)). Voor de doorrekeningen met het AEOLUS-model zijn de ETS-prijzen van de KEV 2026 gebruikt. De ETS-prijzen zijn van toepassing op het fossiele deel van de luchtvaartbrandstoffen verbruikt op intra-Europese vluchten.

4.5 Expertpool energie-infrastructuur: vliegende brigade voor een snellere ruimtelijke inpassing

Naam instrument: Expertpool energie-infrastructuur: vliegende brigade voor een snellere ruimtelijke inpassing

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Informatie

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Een van de hoofdkeuzes uit het Nationaal Plan Energiesysteem is om maximaal in te zetten op aanbod van duurzame energie en energie-infrastructuur. Daarom moet snel en veel extra energie-infrastructuur worden aangelegd. Eén van de problemen hierbij is dat decentrale overheden onvoldoende capaciteit en kennis hebben om de nodige ruimtelijke ordeningsprocedures snel en zorgvuldig te doorlopen. Dit vertraagt de uitvoering, en daarmee verdwijnen ook de klimaatdoelen voor onder andere de verduurzaming van de industrie uit zicht. Daarom is er op dit moment ondersteuning voor decentrale overheden voor ruimtelijke ordeningsprocedures voor energie-infrastructuur die van nationaal belang is. Dit gaat om kennis en capaciteit van de Expertpool MIEK-PEH, die sinds 2023 operationeel is. Om netcongestie op te lossen moeten er echter ook energie-infrastructuur projecten worden gerealiseerd die geen nationale MIEK-status hebben of die van regionaal niveau zijn (middenspanning). Ook hier is vaak te weinig kennis en capaciteit bij decentrale overheden, en is er behoefte aan flexibele inzet van kennis en capaciteit. Het voorstel betreft een continuering en intensivering van een bestaande maatregel. De bestaande maatregel heeft financiering tot en met 2025. De indiener van het voorstel wil deze maatregel in 2026 voortzetten én uitbreiden qua scope. Het geclaimde budget is € 22,5 miljoen

Toelichting beoordeling: Maatregel is goed onderbouwd en eerdere resultaten worden inzichtelijk gemaakt. Normaliter worden dergelijke voorstellen vanuit reguliere begroting gedekt, echter gezien de krapte op het elektriciteitsnet en de behoefte aan capaciteit om de problemen daar aan te pakken wordt deze maatregel positief beoordeeld. De claim wordt daarom toegekend. Met dit geld kan de expertpool die bij decentrale overheden procedures versnelt vanuit RVO doorgang vinden. Dit leidt tot concrete versnelling van infraprojecten in het land. Het PBL bevestigt de doelmatigheid van de voortzetting en uitbreiding.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

4.6 Gebiedsinvesteringen voor ruimtelijk inpassen hoogspanningsnet

Naam instrument: Gebiedsinvesteringen voor ruimtelijk inpassen hoogspanningsnet

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Lokale investeringen ten behoeven van draagvlak voor hoogspanningsinfrastructuur. De doelgroep betreft de medeoverheid in de regio, waarbij investeringen ten goede komen aan de (toekomstige) inwoners, organisaties, bedrijven en andere belanghebbenden, die worden geconfronteerd met de impact van een hoogspanningsproject in het gebied.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

4.7 iDSR incl. subsidievoorwaarde flexcontract

Naam instrument: iDSR incl. subsidievoorwaarde flexcontract

Sector: Elektriciteit | Industrie

Type instrument: Onderzoek

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het doel van het voorstel is om de totale capaciteit van industrial Demand Side Response (iDSR) te verhogen. iDSR houdt in dat industriële partijen worden gestimuleerd om flexibiliteit te creëren aan de vraagkant van het elektriciteitssysteem. De beoogde regeling is een combinatie van subsidies voor kennisontwikkeling en een CAPEX-subsidie. Er wordt subsidie verleend voor flexibiliteitsscans, ontwerp voor procesflexibiliteit en CAPEX-subsidie voor het realiseren van de flexibiliteit. Er wordt hiervoor € 256 miljoen gevraagd (€ 64 miljoen per jaar gedurende vier jaar) waarmee met € 300.000 per project in totaal 425-1700 MW flexibiliteit gerealiseerd zou moeten worden.

Beoordeling voorwaarden reservering MJP 2027:

1. Het voorstel dient ten aanzien van de hoogte en vormgeving van de subsidie verder uitgewerkt te worden. Dit wordt afgestemd met fondsbeheer (voldoet nog niet);
2. In de regeling wordt de voorwaarde opgenomen dat de subsidieontvanger een flexibel elektriciteitscontract heeft. De regelingstekst wordt voorgelegd aan fondsbeheer (voldoet nog niet).

Toelichting: De maatregel is een herzien voorstel voor de toekenning en reservering uit MJP 2025 uit het perceel Energie-infrastructuur genaamd 'batterijverplichting bij zonneparken'. De maatregel is ingediend in een pakket met in totaal drie elektriciteitsmaatregelen. De maatregel moet nog verder worden uitgewerkt in zowel vormgeving als financiële onderbouwing. Dit voorjaar wordt een soortgelijke subsidieregeling opengesteld bij de RVO (subsidie Flexibel elektriciteitsverbruik (Flex-e)). Deze subsidieregeling zou na 2026 - in aangepaste vorm - mogelijk kunnen dienen als vehikel om deze maatregel uit te voeren. Daarvoor zouden de uitkomsten van deze openstelling kunnen worden meegenomen in de verdere uitwerking van deze maatregel. Dit wordt dan ook als voorwaarde opgenomen. Hierbij dienen de overwegingen van het PBL ten aanzien van de verdeling tussen kennisdeling en CAPEX, hoogte van het subsidiebedrag en de potentiële overlap met de SDE++ meegenomen te worden. Naar aanleiding van de politieke besluitvorming wordt er een subsidievoorwaarde opgenomen die verplicht tot flexibel contract met de netbeheerder (bijvoorbeeld een capaciteitsbeperkend contract, tijdsblok-gebonden contract, met afspraken over maximaal verbruik). Dit verlicht netcongestie en zorgt ervoor dat het bedrijf ook daadwerkelijk de gecreëerde flexibiliteit inzet. Deze voorwaarde verhoogt dus de doelmatigheid van de subsidie. De middelen worden gereserveerd (€ 218,5 miljoen). De dekking van deze maatregel komt uit de vervallen toekenning en reservering van de maatregel 'batterijverplichting bij zonneparken' uit het perceel energie-infrastructuur. Naar aanleiding van politieke besluitvorming is de toekenning van € 218,5 miljoen met € 19,6 miljoen verlaagd tot € 198,9 miljoen ter dekking van het generale beeld voor de Voorjaarsnota 2025.

Toelichting op doorrekening

Het effect van deze maatregel is op dit moment niet te kwantificeren.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

4.8 IenW en Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming en RIVM (uit instrument uitvoeringslasten)

Naam instrument: IenW en Nucleaire veiligheid en stralingsbescherming en RIVM (uit instrument uitvoeringslasten)

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Onderzoek

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Dit voorstel bestaat uit vijf verschillende onderdelen. IenW vraagt middelen aan voor beleidsfte's, voor stelselonderzoek en -actualisatie en voor het onderzoeksprogramma voor eindberging van radioactief afval. De ANVS en RIVM vragen middelen voor intensivering van de dienst benodigd voor de bouw en exploitatie van vier kernreactoren.

Beoordeling voorwaarden reservering MJP 2027:

1. De gereserveerde middelen voor de meet- en ongevalsorganisatie RIVM worden toegekend mits voldoende zekerheid kan worden gegeven dat een derde en vierde kerncentrale gebouwd zal worden (voldoet nog niet);
2. De gereserveerde middelen voor kennisopbouw stralingsbescherming IenW en Onderzoeksprogramma eindberging radioactief afval worden toegekend mits de onderbouwing van de kosten (pxq) voor beide claims nader wordt toegelicht, er wordt toegelicht hoe de kosten na 2030 zullen worden gedekt, en er aansluiting wordt gezocht met de bredere kennisopbouw voor kernenergie vanuit de directie Kernenergie KGG (voldoet nog niet).

Toelichting: Er wordt in totaal € 54,813 miljoen toegekend voor de intensivering van ANVS en voor de meet- en ongevalsorganisatie van de RIVM. De noodzaak van de gevraagde middelen voor de intensivering van ANVS (€ 47,513 miljoen) is voldoende onderbouwd. Daarom worden de gevraagde middelen toegekend. Mocht het niet haalbaar blijken om vier kerncentrales te bouwen dan wordt bezien hoeveel minder middelen benodigd zijn. De middelen voor de meet- en ongevalsorganisatie van de RIVM worden gedeeltelijk toegekend (€ 7,3 miljoen) en gedeeltelijk gereserveerd (€ 3,650 miljoen). Het is voldoende onderbouwd waarom de gevraagde middelen nodig zijn voor de ontwikkeling van meetnetten voor de additionele kerncentrales. De noodzaak van deze fte's is voldoende onderbouwd. 1/3e van de gevraagde middelen (€ 3,650 miljoen) wordt als reservering opgenomen. Deze middelen worden toegekend als het definitieve besluit is genomen om de derde en vierde kerncentrale te bouwen. Er wordt een reservering opgenomen van in totaal € 81,15 miljoen voor de meet- en ongevalsorganisatie van de RIVM en voor onderzoeksmiddelen van het ministerie van IenW. Voor de kennisopbouw stralingsbescherming (€ 14 miljoen) en voor het onderzoeksprogramma eindberging radioactief afval (€ 63,5 miljoen) worden reserveringen opgenomen met als voorwaarde dat de P*Q-onderbouwing van de kosten nader wordt toegelicht, er wordt toegelicht hoe de kosten na 2030 zullen worden gedekt, en er aansluiting wordt gezocht met de bredere kennisopbouw voor kernenergie vanuit de directie Kernenergie KGG. Tot slot worden de gevraagde middelen voor het radionuclidenlab van het RIVM (€ 23,675 miljoen) afgewezen. Er wordt onvoldoende onderbouwd waarom de aangevraagde middelen nodig zijn. Daarom worden de aangevraagde middelen afgewezen.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor meer informatie over de nieuwbouw van kerncentrales, zie item 'nieuwbouw kerncentrales'.

4.9 Investeringsplannen netbeheerders

Naam instrument: Investeringsplannen netbeheerders

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In het kader van de energietransitie dient er tijdig voldoende capaciteit op het gas- en elektriciteitsnet beschikbaar te zijn om de toenemende vraag naar transport op het net voor hernieuwbare opwekinstallaties te faciliteren. Netbeheerders dienen onder de Elektriciteitswet 1998 en de Gaswet tweejaarlijks investeringsplannen op te stellen voor de door hen beheerde netten waarin alle noodzakelijke uitbreidings- en vervangingsinvesteringen beschreven en onderbouwd worden voor de komende tien jaren. De Nederlandse toezichthouder, de Autoriteit Consument en Markt (ACM) houdt toezicht op de marktwerking en beoordeelt de investeringsplannen. TenneT, de aangewezen landelijke netbeheerder voor het hoogspanningsnet (volledig in handen van het Nederlandse Ministerie van Financiën), en GTS, de eigenaar van het landelijk gastransportnet, hebben samen met de regionale netbeheerders (Coteq, Enexis, Liander, Rendo, Stedin, Westland Infra) een set aan toekomstscenario's ontwikkeld met data uit de beschikbare transitieplannen zodat in alle investeringsplannen een vergelijkbare basis gehanteerd wordt voor verwachte ontwikkelingen in de Nederlandse energiemarkt.

Daarnaast is in de regelgeving een kader opgesteld voor prioritering om maatschappelijk richting te geven aan de ontwikkeling van nieuwe infrastructuur. De programmatische aanpak die daarvoor in samenwerking met onder meer netbeheerders is opgezet door zowel de rijksoverheid als de provincies, dient daarvoor inhoudelijk en formeel doorwerking te krijgen in de investeringsplannen van netbeheerders. Dit vergt concreet dat via het nationale meerjarenprogramma infrastructuur energie en klimaat (MIEK) getoetste en geselecteerde projecten in de investeringsplannen van netbeheerders worden opgenomen.

Het uitgangspunt van het prioriteringskader is om extra gewicht en daarmee prioriteit te geven aan investeringen in projecten die zijn gericht op het transporteren van elektriciteit van windparken op zee naar het landelijk hoogspanningsnet en waarvoor een kavelbesluit als bedoeld in artikel 3, van de Wet windenergie op zee, is genomen en daaropvolgend aan MIEK-investeringen. Deze prioritering laat onverlet dat andere projecten die een netuitbreiding vereisen ook in het investeringsplan worden opgenomen en worden gerealiseerd, zij het niet met een zelfde prioriteit.

In de investeringsplannen geven netbeheerders aan waar knelpunten verwacht worden en welke vervangings- en uitbreidingsopgave er ligt op landelijk en regionaal niveau (bijvoorbeeld voor de aanleg van kabels, transformatoren, schakelvelden en/of onderstations). Gezamenlijk bieden de investeringsplannen een gedetailleerd overzicht van de (verwachte) werkzaamheden aan het Nederlandse gas- en elektriciteitsnetwerk voor de komende tien jaar.

Toelichting op doorrekening

De staat van de infrastructuur, en de toekomstplannen voor de infrastructuur, zijn meegenomen in het bepalen van wat er maximaal mogelijk wordt geacht qua ontwikkeling van het elektriciteitssysteem. Het effect van deze maatregel is echter niet precies te kwantificeren, en de maatregel is daarom alleen impliciet meegenomen.

Referentie(s)

Netbeheer Nederland, Informatie Investeringsplannen, zie: <https://www.netbeheernederland.nl/uitvoering/investeringsplannen-ips>

4.10 Investeringsubsidie maakindustrie klimaatneutrale economie (IMKE)

Naam instrument: Investeringsubsidie maakindustrie klimaatneutrale economie (IMKE)

Sector: Elektriciteit | Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel:

Het doel van de IMKE is financiële ondersteuning voor de opschaling van productielijnen voor elektrolyzers, batterijen en zonnepanelen. De IMKE is opgezet vanuit de NGF-programma's GroenvermogenNL, SolarNL en Material Independence and Circular Batteries, dat innovatie voorziet op de gebieden elektrolyzers, zonnepanelen en batterijen. Met de IMKE wordt beoogd om de opschalingsstap van scale-ups te ondersteunen.

Werking:

Algemeen

De IMKE betreft een CAPEX-subsidie dat valt onder het verruimde staatssteunkader (Tijdelijke Crisis Steun kader; Temporary Crisis Transition Framework; TCTF). De werking van de IMKE betreft een First Come First Served subsidie, waarbij aanvragers projectplannen in kunnen dienen voor de opschaling of uitbreiding van productielijnen voor elektrolyzers, zonnepanelen of batterijen. Alle kosten die op de balans gezet worden, zijn subsidiabel onder de IMKE. Dit houdt bijvoorbeeld in dat ook FEED-studies subsidiabel zijn.

Subsidie

De subsidie valt onder het TCTF staatssteunkader, wat inhoudt dat er over het algemeen maximaal 15 procent steun gegeven mag worden. Dit percentage kan nog verruimd worden, afhankelijk van het geografische gebied en het type bedrijf (grootbedrijf of mkb). De budgetten van de subsidie betreffen voor elektrolyzers maximaal 50 miljoen euro in 2025; 25 miljoen euro voor zonnepanelen; en 20 miljoen euro voor batterijen.

Fungerende details

De subsidie is gepubliceerd op 31 juli 2024 en opengesteld voor elektrolyzers en batterijen op 1 oktober 2024. Voor zon-pv is de regeling op 2 december 2024 opengesteld. De regeling sluit op 31 januari 2025. In 2025 is er een 2^e openstelling beoogd voor elektrolyzers.

Toelichting op doorrekening

Met deze regeling met een budget van 148 miljoen euro worden investeringen in productielijnen voor elektrolyzers, batterijen en zonnepanelen ondersteund. Dit is impliciet meegenomen in de bepaling van de economische ontwikkeling van betreffende sectoren.

Referentie(s)

(2021), Kaderbesluit nationale EZK- en LNV-subsidies, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0024796/2021-03-09#Hoofdstuk3>

Internetconsultatie, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/regelingmaakindustrie/b1>

RVO, Subsidie aanvraag, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/imke>

Investeringsubsidie maakindustrie klimaatneutrale economie (IMKE), zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-23690.html>

(2024), Wettekst Investeringsubsidie maakindustrie klimaatneutrale economie (IMKE), zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-23690.pdf>

4.11 Kennisinfrastructuur kernenergie

Naam instrument: Kennisinfrastructuur kernenergie

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Onderzoek

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Om de hernieuwde ambities op het gebied van kernenergie in Nederland te kunnen realiseren, is een versterkte inzet op kennisontwikkeling en innovatie essentieel. Daarom is kernenergie toegevoegd aan het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid. Er is vervolgens een MMIP (Meerjarig Missiegedreven Innovatie Programma) Kernenergie opgesteld, met als doel de nucleaire kennisinfrastructuur te waarborgen, versterken en toekomstbestendig te maken door gericht te investeren in onderwijs, onderzoek en innovatie.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor informatie over hoe nieuwe kerncentrales zijn meegenomen zie de maatregel 'Projectorganisatie NEO NL'.

Referentie(s)

MKE (2023), Voortgang ontwikkelingen nucleaire kennis- en innovatiestructuur, zie:

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023D50474&did=2023D50474

E.F. Kiezebrink (2024), Voortgang ontwikkeling nucleaire kennis- en innovatiestructuur, zie:

https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z09250&did=2024D21782

4.12 Meetstandaard waterstof

Naam instrument: Meetstandaard waterstof

Sector: Elektriciteit | Industrie

Type instrument: Informatie

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De realisatie van een primaire meetstandaard voor waterstof zodat waterstof die wordt ingevoerd in het transportnet en onttrokken wordt aan het transportnet eenduidig kan worden gemeten. Dit is een randvoorwaarde voor het functioneren van de waterstofmarkt, de ontwikkeling van een duurzame waterstofketen en ook voor het uitkeren van productiesubsidies. Zonder deze meetstandaard is er onzekerheid over het meten van waterstofvolumes en kunnen de andere investeringen in waterstof uit het Klimaatfonds hierdoor vertraging oplopen.

Toelichting op doorrekening

De meetstandaard waterstof is niet expliciet meegenomen in de KEV, het is faciliterend beleid. In de KEV gaan we uit van realisatie van de landelijke waterstofinfrastructuur conform het conceptvoorstel aanpassing uitrolplan waterstofnetwerk Nederland van 10 december 2024. Uitwisseling van waterstof binnen individuele clusters via deze infrastructuur is verondersteld mogelijk te zijn in 2030; uitwisseling tussen clusters onderling via deze infrastructuur wordt mogelijk in de periode 2031-2033.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

4.13 MIEK

Naam instrument: MIEK

Sector: Elektriciteit | Landbouw & Landgebruik | Industrie | Mobiliteit

Type instrument: Planning

Raming: Afgerond

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) biedt meerdere instrumenten om regie te voeren op de verbouwing van de (energie-)infrastructuur om de klimaatdoelstellingen van 2030 en 2050 (CO₂ neutrale samenleving) op tijd te behalen en een goed vestigingsmilieu en verdienmodel voor de industrie te behouden in Nederland.

Werking

Algemeen

Het MIEK bevat de programmering van prioritaire energie-infrastructuurprojecten. Waarbij de focus ligt op het tijdig programmeren van projecten. Het MIEK bedient alle sectoren van onze samenleving, van opwek tot afname, van industrie, gebouwde omgeving, landbouw tot mobiliteit. De eerste jaren bevatte het MIEK met name energie-infrastructuurprojecten die nodig zijn voor de grootschalige opwek van elektriciteit op zee en industriële verduurzaming. De aanpak is verbreed naar alle sectoren door ook op regionaal niveau de energie-infrastructuurprojecten in kaart te brengen die belangrijk zijn voor de brede verduurzaming van Nederland. Daarnaast wordt ook op systeemniveau geanalyseerd middels de systeemroute welke infrastructuur, wanneer en waar nodig is. Naast het beter inzichtelijk maken van vraag en aanbod naar energie en grondstoffen en de daarvoor benodigde energie-infrastructuur, worden de mogelijkheden uitgewerkt om procedures te verkorten en vertraging van projecten te voorkomen. Daarmee is het MIEK ook een belangrijk sturend instrument in de aanpak van congestie op het elektriciteitsnet in alle regio's in Nederland.

Organisatie

Het Rijk heeft de afgelopen twee jaar samen met provincies, (regionale) netbeheerders en gemeenten haar regiefunctie op energie- en grondstoffeninfrastructuur versterkt door, zowel op nationaal als regionaal niveau, de MIEK-structuur in te richten. Deze structuur maakt het mogelijk dat we gezamenlijk, als overheden en netbeheerders, keuzes kunnen maken in de programmering en prioritering van energie-infrastructuurprojecten en tijdig knelpunten in de voortgang kunnen signaleren en verhelpen. De stappen die zijn gezet met betrekking tot de MIEK organisatie en de voortgang van de MIEK projecten is beschreven in de Kamerbrief Voortgang Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK):

Versnellen

Per 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden en is de RCR vervangen door de projectprocedure. Afgelopen jaren is al conform de vereisten van de Omgevingswet gewerkt in alle RCR-projecten, waardoor deze zonder vertraging kunnen doorgaan als projectprocedure. KGG heeft geïnventariseerd welke mogelijkheden er binnen de bestaande wettelijke kaders zijn om te versnellen, en welke juridische aanpassingen tot versnelling kunnen leiden. Er wordt momenteel gewerkt aan de implementatie van de meest kansrijke versnellingsopties. Deze versnellingsopties worden ook onderzocht in EU-verband. Onder meer met het Renewable Energy Directive (REDIII)-pakket

worden mogelijkheden gecreëerd voor het versnellen van vergunningverlening voor elektriciteitsinfrastructuur. Er wordt gezien hoe deze mogelijkheden in de Nederlandse implementatie van de REDIII maximaal kunnen benutten. Met de toepassing van het prioriteringskader krijgen MIEK-projecten relatieve prioriteit in de investeringsplannen van de elektriciteitsnetbeheerders wat versnellend kan werken. In samenwerking met onder andere LVVN wordt er gewerkt aan een brede aanpak op stikstof en energie-infrastructuur. In de Kamerbrief Voortgang Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) wordt hier verder op ingegaan.

Toelichting op doorrekening

Het MIEK beoogt energie-infrastructuur versneld te realiseren. De limitering aan beschikbaarheid van infrastructuur voor elektriciteit, CO₂ en waterstof is als volgt meegenomen in de KEV:

Elektriciteitsinfrastructuur: het ingroeitempo voor elektrificatie bij de industrie is beperkt in de KEV, om rekening te houden met beperkte netcapaciteit.

CO₂-infrastructuur: Er is van uitgegaan dat de infrastructuur van Porthos (2,5 Mton/jaar) voor 2030 operationeel is. We veronderstellen dat Aramis in de loop van 2030 in gebruik wordt genomen (rekenwaarde en onderkant bandbreedte). In de bovenkant bandbreedte is verondersteld dat Aramis enkele jaren later pas operationeel wordt. Ook is verondersteld dat er vanaf medio 2026 0,8 Mton/jaar kan worden opgeslagen in Northern Lights (Noorwegen).

Waterstof: verondersteld is dat het Waterstofnetwerk Nederland van Hynetwork zich ontwikkelt conform de planning van het conceptvoorstel uitrolplan waterstofnetwerk Nederland (dec 2024).

Referentie(s)

(2024), Kamerbrief Voortgang van het Meerjarenprogramma Infrastructuur Energie en Klimaat (MIEK) en nationale energieprojecten (10 december 2024), zie: <https://open.overheid.nl/documenten/dad480fb-bfa9-4189-84b3-2eee1218dc2a/file>

Regeling investeringsplan en kwaliteit elektriciteit en gas - BWBR0041543, zie: https://wetten.overheid.nl/BWBR0041543/2024-01-01/0#search_highlighto

meerjarenprogramma infrastructuur energie en klimaat overzicht-2021, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/11/26/meerjarenprogramma-infrastructuur-energie-en-klimaat---overzicht-2021>

(2024), Nationale energie-infrastructuurprojecten in Nederland Editie 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/12/10/bijlage-2-kgg-projectenboek-nationale-energie-projecten-2024>

4.14 Minimum CO₂-prijs elektriciteitssector

Naam instrument: Minimum CO₂-prijs elektriciteitssector
Sector: Elektriciteit | Industrie
Type instrument: Fiscaal
Raming: Afgerond
Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Per 2022 geldt een minimum CO₂-prijs voor alle bedrijven die elektriciteit opwekken en onder het EU ETS vallen. De minimumprijs loopt op tot 31,90 euro/ton CO₂ in 2030 (zie ook details). De nationale belasting is het verschil tussen de ETS-prijs en de nationale minimumprijs. Alleen wanneer de ETS-prijs lager ligt dan de nationale minimumprijs hoeft er op nationaal niveau een belasting te worden betaald. De verwachting is dat de ETS prijs tot en met 2030 (ver) boven de minimumprijs ligt.

Per 2024 is de minimum CO₂-prijs uitgebreid naar de belastingplichtigen van de CO₂-heffing industrie. Het tarief is gelijk aan de minimumprijs voor de elektriciteitssector.

Fungerende details

Tabel 4.1
Minimum CO₂ prijs

Jaar	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
CO ₂ minimum-prijs	21,80	24,00	26,40	29,00	31,90	31,90	31,90	31,90

Tabel 4.2
Minimum CO₂ prijs, vervolg

Jaar	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
CO ₂ minimum-prijs	31,90	31,90	31,90	31,90	31,90	31,90	31,90

Toelichting op doorrekening

Per 2022 geldt een minimum CO₂-prijs voor alle bedrijven die elektriciteit opwekken en onder het EU ETS vallen. De minimumprijs loopt op tot 31,90 euro/ton CO₂ in 2030. De nationale belasting is het verschil tussen de ETS-prijs en de nationale minimumprijs. Alleen wanneer de ETS-prijs lager ligt dan de nationale minimumprijs hoeft er op nationaal niveau een belasting te worden betaald. In de KEV ligt in alle zichtjaren de geraamde CO₂-prijs in het EU-ETS boven deze minimumprijs, waardoor het belastingniveau nul is.

Referentie(s)

Wet belastingen op milieugrondslag, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007168/2024-01-01#HoofdstukVIA>

4.15 Nederlandse Batterijenstrategie

Naam instrument: Nederlandse Batterijenstrategie

Sector: Elektriciteit | Industrie | Mobiliteit | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Planning

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De Nederlandse batterijenstrategie is een vanuit de overheid gecoördineerde aanpak om benodigde acties rondom batterijen op te pakken. Deze strategie is in 2020 van start gegaan omdat er een grote toename van het aantal batterijen in de samenleving werd voorzien. Dit maakt een gecoördineerde aanpak binnen de overheid en met kennisinstellingen en bedrijven noodzakelijk. De toename van batterijen komt doordat deze onmisbaar zijn voor de energietransitie en voor de verduurzaming van de mobiliteit. Uit het Nationaal Programma Energiesysteem (NPE) blijkt dat de mobiliteit voor personenvervoer, logistiek, de bouw en binnenvaart bijna helemaal of in een belangrijke mate zal elektrificeren. Voor deze elektrificatie zullen batterijen nodig zijn. Batterijen zijn ook nodig om vraag en aanbod van energie op elkaar af te stemmen en te balanceren. Daarnaast kunnen batterijen helpen netcongestie te verminderen. Met de batterijenstrategie laten wij de toename van het gebruik van batterijen in de samenleving veilig, verantwoord en duurzaam verlopen en willen wij de kansen ervan slim benutten.

Fungerende details

De strategische aanpak heeft vijf pijlers:

1. grondstoffen,
2. circulariteit,
3. veiligheid,
4. economische perspectieven en
5. het energiesysteem. Onder deze pijlers vallen diverse acties, waarbij de meeste doorlopend zijn. In 2025 waren er 23 concrete acties vanuit de batterijenstrategie. Deze zijn te vinden in de Kamerbrief waarmee de Tweede Kamer aan het einde van het kalenderjaar wordt geïnformeerd over de voortgang van deze aanpak.

Toelichting op doorrekening

Bij de sector elektriciteit is dit instrument niet expliciet meegenomen. We maken natuurlijk wel een inschatting van de verwachte ontwikkeling van batterijcapaciteit.

Referentie(s)

(2024), Kamerbrief over voortgang strategische aanpak batterijen 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/03/voortgang-strategische-aanpak-batterijen-2024>

4.16 Nieuwbouw kerncentrales

Naam instrument: Nieuwbouw kerncentrales

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Om de doelstelling te halen in 2035 het Nederlandse elektriciteitssysteem CO₂-neutraal te hebben gemaakt, zet het kabinet in op de opschaling van kernenergie als aanvulling op zon, wind en geothermie in de energiemix. Deze opschaling betekent onder andere dat het kabinet inzet op de bouw van vier nieuwe kerncentrales in Nederland.

Fungerende details

Het bedrag van 5 miljard euro voor kernenergie in het Klimaatfonds wordt verhoogd met 9,5 miljard euro, waarmee is ingezet op de versterking van de nucleaire infrastructuur en de voorbereiding van vier nieuwe kerncentrales. Naast de eerder ingezette stappen voor de realisatie van twee kerncentrales onderzoekt het kabinet ook Small Modular Reactors (SMR's). Voor kerncentrales 3 en 4 richt het kabinet zich in deze fase op voorbereidende werkzaamheden, zoals planvorming en locatieverkenningen. In oktober 2025 is aan de Tweede Kamer een voortgangsbrief gestuurd met de stand van zaken rond de nieuwbouw, waaronder analyses van systeemkosten, het voorstel voor een Government Support Package en de voortgang van de inkoopprocedure en regionale paden naar realisatie. Met de brief zijn ook de oprichting van de beleidsdeelneming NEO NL en de wijziging van de Kernenergielwet aangekondigd, en is de vervolgstap richting locatieselectie en verdere besluitvorming ingezet.

Toelichting op doorrekening

De bouw van nieuwe, grote kerncentrales is meegenomen in het Voorgenomen beleid, met de realisatie van één nieuwe kerncentrale in 2040 in het basispad. De onzekerheidsbandbreedte gaat van nul naar twee kerncentrales in 2040.

Referentie(s)

MKE (2024), Stand van zaken van de nieuw te bouwen kerncentrales, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Do3717&did=2024Do3717

4.17 Normeren en stimuleren van slimme energie-intensieve apparaten

Naam instrument: Normeren en stimuleren van slimme energie-intensieve apparaten

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Stimuleren van de innovatie en adoptie van slimme apparaten, stimuleren van de technische ontwikkeling door de markt en vergroten van bewustzijn over flexibel elektriciteitsverbruik bij huishoudens.

Fungerende details

In 2025 is de opdracht verleend aan het Nederlandse normalisatie instituut (NEN) om met de markt een afsprakenstelsel voor slimme apparaten op te stellen. Daarnaast is een subsidie verleend aan stichting ElaadNL om met marktpartijen open-source software te ontwikkelen om interoperabele HEMS te ondersteunen.

Toelichting op doorrekening

De onderdelen van deze maatregel kunnen bijdragen aan de flexibiliteit van het elektriciteitsverbruik van huishoudens. Er is voor de KEV 2026 geen effectschatting gemaakt.

Referentie(s)

Actieagenda Laagspanning, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/01/22/bijlage-1-actieagenda-netcongestie-laagspanningsnetten>

Referentie(s) van appreciatie

KGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-klimaat-en-groene-groei/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

KGG (2025), Voorstellen maatregelen ontwerp-MJP 2026 Klimaatfonds, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-klimaat-en-groene-groei/documenten/rapporten/2025/04/25/voorstellen-maatregelen-ontwerp-mjp-2026-klimaatfonds>

4.18 Ontwikkeldkader Windenergie op Zee

Naam instrument: Ontwikkeldkader Windenergie op Zee

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Planning

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het doel van het ontwikkeldkader windenergie op zee is vooral om -op hoofdlijnen- kaders te stellen aan de vormgeving, aanleg, beschikbaarheid en levensduur van het net op zee. Dit geeft vooraf duidelijkheid aan ontwikkelaars van windparken op zee over de planning van en randvoorwaarden aan de ontwikkeling van windenergie op zee in Nederland.

Het ontwikkeldkader beschrijft op hoofdlijnen de functionele eisen en het technische concept van het net op zee waarop de windparken worden aangesloten. Het uitgangspunt en beoogde doel zijn daarbij telkens het minimaliseren van de totale kosten van windenergie op zee, dus de kosten van de windparken en het net op zee samen.

Het ontwikkeldkader betekent tevens de taak voor de netbeheerder van het net op zee, TenneT, af. Op grond van artikel 16e van de Elektriciteitswet 1998 is TenneT verplicht om tweejaarlijks een document op te stellen waarin ze aangeeft welke investeringen noodzakelijk zijn voor het net op zee ter uitvoering van dit ontwikkeldkader. Dit om ervoor te zorgen dat TenneT tijdig de aansluiting van de windparken gereed heeft.

Fungerende details

Eerste versie vastgesteld in de Ministerraad van 1 juli 2016

Actualisatie 15 juni 2017 door de minister:

- Definitieve opleveringsdatum vastgelegd van het deel van het net op zee voor verbinding van de windparken in kavels I en II van het windenergiegebied Hollandse Kust (zuid). Zie paragraaf 4.2.
- De aanwijzing door het kabinet op 8 december 2016 van de stroken tussen 10 en 12 nautische mijl bij de windenergiegebieden Hollandse Kust (zuid en noord) is verwerkt in figuren 1 en 4 en paragraaf 2.2.

Actualisatie september 2018 door de minister:

- Definitieve opleveringsdatum vastgelegd van het deel van het net op zee voor verbinding van de windparken in kavels III en IV van het windenergiegebied Hollandse Kust (zuid). Zie paragraaf 4.2.
- Paragrafen 1.4, 3.3 en 4.1 geactualiseerd voor inmiddels gerealiseerde tenders en de gepubliceerde routekaart windenergie op zee 2030.
- De begrippen 'nominaal vermogen' en 'opgesteld vermogen' in de tekst (vooral in paragrafen 3.5 en 3.6) vanwege gebleken verwarring vervangen door 'geïnstalleerd vermogen', overeenkomstig de bepalingen en definitie in de kavelbesluiten III en IV Hollandse Kust (zuid).
- Tekst aangepast aan de mogelijkheid van tenders zonder subsidie.
- Verloren gegane links naar documenten op internet hersteld.
- Actualisatie najaar 2019, vastgesteld in de Ministerraad van 8 november 2019:

- Definitieve opleveringsdatum vastgelegd van het deel van het net op zee voor verbinding van het windpark in kavel V van het windenergiegebied Hollandse Kust (noord). Zie paragraaf 4.2.

Aanpassing voor de routekaart windenergie op zee 2030:

- Verwijzen naar de opgave van 49 TWh windenergie op zee in 2030 in het regeer- en klimaatkkoord.
- Toevoegen van de windenergiegebieden Hollandse Kust (west), Ten noorden van de Waddeneilanden en IJmuiden Ver.
- Toevoegen van gelijkstroomconcept voor IJmuiden Ver.
- Toevoegen van gegarandeerde transportcapaciteit van 2 GW voor gelijkstroomconcept voor IJmuiden Ver.
- Verwijderen van bepalingen over stapsteenfunctie en toevoegen van 'WindConnector' (paragraaf 3.3).

Aanpassen bepalingen aan meetcode (paragraaf 3.10).

- Toevoegen bepalingen over natuurinclusieve aanleg (paragraaf 3.11).
- Verhelderen bepalingen oplevering(sdatum) (hoofdstuk 4).
- Actualiseren en verhelderen bepalingen over levensduur (hoofdstuk 5).
- Actualisatie voorjaar 2020, vastgesteld in de Ministerraad van 20 mei 2020:
- Datums verwachte ingebruikname windparken in tabel 1 aangepast aan de meest actuele planning (paragraaf 2.2).

Voor de gelijkstroomplatforms in IJmuiden Ver bepalingen toegevoegd over:

- toegang tot en bereikbaarheid van (paragraaf 3.4);
 - beschikbaarheid en gegarandeerde transportcapaciteit (paragraaf 3.5);
 - het maximaal in te voeden vermogen (paragraaf 3.6);
 - aansluitverbindingen (paragraaf 3.7);
 - elektrische eigenschappen en beveiliging (paragraaf 3.8).
-
- Besluit van de minister tot het geschikt maken van de gelijkstroomplatforms in IJmuiden Ver voor een 'WindConnector' opgenomen (paragraaf 3.9, dit was voorheen paragraaf 3.4).
 - Besluit van de minister tot het geschikt maken van het wisselstroomplatform in Hollandse Kust (noord) voor elektrificatie van olie- en gasplatforms opgenomen (nieuwe paragraaf 3.10).
 - Opleveringsprocedure en -datums voor gelijkstroomverbindingen in IJmuiden Ver toegevoegd (tekst en tabellen 4 en 6 in paragraaf 4.2).
 - Opleveringsdatum van het net op zee voor Hollandse Kust (zuid), kavels I en II aangepast naar aanleiding van overeenstemming over het verschuiven van die opleveringsdatum tussen de vergunninghouder van die kavels en TenneT (tabel 3 in paragraaf 4.2).
 - Bepalingen over de levensduur van het net op zee aangepast (hoofdstuk 5).
 - Actualisatie mei 2021 door de minister:
 - Definitieve opleveringsdatum vastgelegd van het deel van het net op zee voor verbinding van de windparken in kavels VI en VII van het windenergiegebied Hollandse Kust (west). Zie paragraaf 4.2.
 - Tekst over parlementaire behandeling van het voorstel tot wijziging van de Wet windenergie op zee geactualiseerd. Zie paragraaf 5.3.

Actualisatie juni 2022, vastgesteld in de Ministerraad van 10 juni 2022:

- Aanpassing van paragraaf 1.1 aan het opgehoogde doel voor windenergie op zee rond 2030 van het kabinet Rutte IV en verduidelijking van de overheidssturing.
- Opname van een geactualiseerde kaart van de windenergiegebieden waarop dit ontwikkelkader betrekking heeft (paragraaf 2.1).
- Toevoeging van (delen van) windenergiegebieden uit de Kamerbrief aanvullende routekaart windenergie op zee 2030 aan de routekaart (paragraaf 2.2).
- Datums verwachte ingebruikname windparken in tabel 1 aangepast aan de meest actuele planning (paragraaf 2.2).
- Locaties van aansluiting voor windenergiegebied IJmuiden Ver kavels I t/m IV aangepast in tabel 2 n.a.v. keuze voorkeursalternatief en aansluitlocaties van het net op zee voor de aanvullende routekaart windenergie op zee 2030 toegevoegd (paragraaf 3.3).
- Mogelijkheid van conditionele transportovereenkomsten opgenomen (paragraaf 3.5).
- Tekst over Windconnector veralgemeniseerd tot hybride verbindingen (paragraaf 3.9).
- Geschikt maken van het wisselstroomplatform in Ten noorden van de Waddeneilanden voor elektrificatie van olie- en gasplatforms toegevoegd (paragraaf 3.10).
- Vereisten aan toeleveranciers opgenomen (paragraaf 3.13).
- Teksten over bepalingen voor gelijkstroomverbindingen IJmuiden Ver veralgemeniseerd zodat ze ook gelden voor de toegevoegde gelijkstroomverbindingen voor de aanvullende routekaart windenergie op zee 2030 (hoofdstuk 3 en 4).
- Bepaling opgenomen dat TenneT, indien noodzakelijk, contracten mag gunnen voordat definitieve vergunningen zijn verkregen (paragraaf 4.2).
- Toevoeging van het net op zee voor de aanvullende routekaart windenergie op zee 2030 in tabel 4 en tabel 6. Indicatieve opleveringsdatums in tabel 6 aangepast aan de meest actuele planning (paragraaf 4.2).
- Hoofdstuk 5 (levensduur en afschrijving van het net op zee) geactualiseerd naar aanleiding van de gewijzigde Wet windenergie op zee (langere vergunningsduur).

Actualisatie oktober 2023, vastgesteld in de Ministerraad van 27 oktober 2023:

- Vastgelegd dat het wisselstroomplatform voor Ten noorden van de Waddeneilanden wordt uitgerust met een helikopterdek (paragraaf 3.4.1).
- De bepaling over het aantal J-tubes van een gelijkstroomplatform is herzien in verband met de mogelijkheid van klantaansluitingen (zie paragraaf 3.7.2).
- De bepalingen over het aantal aansluitvelden van een gelijkstroomplatform is herzien in verband met de mogelijkheid van klantaansluitingen (zie paragraaf 3.8.2).
- Tussen nabijgelegen gelijkstroomplatforms komt een glasvezelverbinding voor tweezijdig gegevensverkeer (zie paragraaf 3.8.2).
- TenneT wordt gevraagd om voorbereidingen te treffen voor de ontwikkeling en verbinding van een of meer energieknooppunten op zee en voor de ontwikkeling van een hybride verbinding vanuit het windenergiegebied Nederwiek naar het Verenigd Koninkrijk (zie paragraaf 3.9).
- Een bepaling opgenomen over klantaansluitingen op gelijkstroomplatforms (zie paragraaf 3.10).
- TenneT legt het net op zee aan overeenkomstig het convenant Schoon en Emissieloos Bouwen (zie paragraaf 3.12).
- Definitieve opleveringsdatums vastgelegd van het deel van het net op zee voor verbinding van de windparken in kavels Alpha en Beta in het windenergiegebied IJmuiden Ver. Tevens de toelichting van de opleverdatums verduidelijkt (zie paragraaf 4.2.2).

- Tekst over opleveringsdatums in relatie tot tenders en ingebruikname windparken verhelderd. Daaraan toegevoegd dat de minister de opleveringsdata voor de ingebruikname van het/de windpark(en) kan aanpassen indien het onherroepelijk worden van de vergunning(en) aanzienlijk is vertraagd (zie paragraaf 4.2.3).
- Naamgeving van kavels in IJmuiden Ver aangepast in het gehele document.

Actualisatie april 2024 door de minister:

- Indicatieve opleverdatums en mijlpalen geactualiseerd (zie tabel 1 en tabel 6).
- De keuze om Doordewind kavel I, Nederwiek kavel III en Hollandse Kust (west) kavel VIII op te nemen in de aanvullende routekaart en daarmee Doordewind kavel II door te schuiven naar de opgave voor wind op zee na de huidige routekaart (zie paragraaf 2.2, tabel 1 en tabel 4).
- Definitie van mijlpaal 0 aangepast (zie paragraaf 4.2.2).

Actualisatie december 2024, vastgesteld in de Ministerraad van 18 december 2024:

- Voorbereidende activiteiten voor Doordewind kavel II opgenomen, zodat deze mee kunnen lopen met Doordewind kavel I (zie paragraaf 2.2).
- Opname van LionLink, waarmee TenneT deze kan ontwikkelen (zie paragraaf 3.9).
- Splitsing van een aantal kavels van 1×2 GW naar 2×1 GW en actualisatie van de opleverdata van Nederwiek 1-A en 1-B (zie tabellen 1, 2, 4 en 6).
- Reserveren van een aantal klantaansluitingen (zie paragraaf 3.10).
- Wijziging van het aantal aansluitvelden waar twee inter-arraykabels kunnen worden aangesloten op een gelijkstroomplatform (zie paragraaf 3.8.2).
- Nadere informatie opgenomen over de duurzaamheidsregelgeving waar TenneT aan moet voldoen (zie paragraaf 3.12).

Algemene actualisatie.

Actualisatie mei 2025, vastgesteld in de Ministerraad van 23 mei 2025:

- De ontwikkeling van één extra windpark (2 GW) toegevoegd, indicatieve locatie Doordewind, kavel II (zie paragraaf 2.3 (nieuw) en tabellen 1, 2, 4 en 6).
- Opdracht aan TenneT voor het voorbereiden van diepe aanlandingen (zie paragraaf 3.3.2 (nieuw)).
- Toelichting over verdeling van aansluitvelden bij een 2 GW-kavel die gesplitst is in twee keer 1 GW (zie paragraaf 3.8.2).

Wijziging van definitie klantaansluiting; mogelijkheid tot invoeden van niet-windenergie en windenergie uit een ander windpark toegevoegd (zie paragrafen 3.8.2 en 3.10).

Toelichting op doorrekening

De uitrol van wind op zee in de jaren tussen 2030 en 2040 is geraamd door een inschatting te maken van de economische levensvatbaarheid van wind op zee. Hierbij is er aangenomen dat het vermogen in deze jaren geleidelijk opgebouwd kan worden, tot een maximum opgesteld vermogen van circa 21 GW aan wind op zee.

4.19 Opschaling innovatieve lange termijn elektriciteitsopslag

Naam instrument: Opschaling innovatieve lange termijn elektriciteitsopslag

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het voorstel 'Opschaling innovatieve flex' uit MJP 2025 is door de indiener ingetrokken en vervangen door de maatregel 'Opschaling innovatieve lange termijn elektriciteitsopslag'. Deze nieuwe maatregel richt zich op innovatieve technologieën voor (middel)langetermijn opslag binnen de elektriciteitsketen. Voor de opslag van elektriciteit zijn Lithium-ion batterijen nu de gangbare technologie. Deze technologie kent echter beperkende eigenschappen. Lithium-ion batterijen hebben een beperkte opslagcapaciteit (MWh) ten opzichte van het vermogen (MW). Dit maakt Lithium-ion batterijen niet geschikt voor (middel)langetermijn elektriciteitsopslag. Volgens de Routekaart Energieopslag moeten er technieken ontwikkeld worden die beter geschikt zijn voor midden- en lange termijn opslag en anders dan Lithium-ion technologie. Dit is tevens in lijn met het NPE dat stelt dat verbreding nodig is van het huidige technologische innovatie- en opschalingsbeleid naar innovatieve vormen van energieopslag. De maatregel omvat de technologieën die in de Routekaart Energieopslag genoemd worden, zoals Pumped Hydro Storage, vliegwielen, LAES, CAES, ondergrondse pomp accumulatiecentrale, zwaartekracht-gebaseerde opslag en flowbatterijen. Dit zijn verschillende innovatieve technologieën met een hoog-TRL die beter geschikt zijn voor midden- en langetermijnopslag. Daarnaast kunnen deze technieken ook specifieke voordelen kunnen hebben bijvoorbeeld toepassing in combinatie met andere energiedragers (zoals hybride batterijen), minder CO₂-uitstoot bij het productieproces, minder afhankelijk van (zeldzame) aardmaterialen en/of veiliger zijn in gebruik. De totale budgetclaim is € 200 miljoen, gebaseerd op zowel de toekenning van € 40 miljoen die was toegekend voor innovatieve flex (die al op de begroting van KGG staat) en een reservering van € 160 miljoen uit het MJP 2025 voor innovatieve flex.

Beoordeling voorwaarden reservering MJP 2025:

1. In de regeling is kennisdeling opgenomen als voorwaarde voor subsidie (voldoet nog niet);
2. Duidelijkheid over welk instrument gebruikt wordt (voldoet nog niet);
3. Projecten voor batterijen die vanuit de maatregel verplichtingen batterijen bij zonneparken onder energie-infra subsidie krijgen, kunnen niet ook uit deze regeling subsidie krijgen als dat tot overstimulering leidt (voldoet nog niet).
4. Bij beoordeling van de reservering voor MJP 2026 wordt gezien of o.b.v. de reflectie van PBL voor het MJP 2025 of 2026 het verstandig is aanvullende voorwaarde(n) te stellen t.a.v. de prikkels voor flexibiliteit in de elektriciteitsmarkt (voldoet nog niet).

Beoordeling voorwaarden reservering MJP 2027: de maatregel is ingetrokken en een herzien voorstel is ingediend. De voorwaarden komen daarom te vervallen en worden voor de reservering van € 158,4 miljoen voor het MJP 2027 vervangen door de volgende voorwaarden:

1. Projecten voor batterijen die vanuit deze of vanuit deze in combinatie met andere maatregelen, subsidie ontvangen, worden niet overgestimuleerd (voldoet);

2. Aanpassingen in het voorstel op basis van de ervaringen met de eerste tranche (nu al beschikbaar op de KGG-begroting via de DEI+) worden ter goedkeuring voorgelegd aan fondsbeheer (voldoet nog niet).

Toelichting: De maatregel is ingediend in een pakket met in totaal drie elektriciteitsmaatregelen. Dit specifieke voorstel richt zich op technologieën voor opslag die nog verder ontwikkeld moeten worden. De maatregel betreft een herziend uitgewerkt voorstel voor de reservering uit het perceel VFO genaamd 'Flex (opschaling innovatieve flex)'. Het gaat hierbij zowel om de toekenning van € 40 miljoen (die al op de begroting van KGG staat) en een reservering van € 160 miljoen, waarvan 158,4 miljoen wordt opgevraagd. Het belang van voldoende elektriciteitsopslag voor zowel de middellange als lange termijn wordt gezien. PBL ziet de nut en noodzaak van verdere ontwikkeling van innovatieve langetermijnopslag, en stelt dat deze maatregel niet door normering vervangen kan worden. PBL bevestigt dat de DEI+ het geëigende instrument lijkt. De eerste tranche wordt op dit moment uitgevoerd (€ 40 miljoen). Resultaten van die tranche zijn nodig voor het vervolg van het voorstel. Daarom wordt de resterende € 158,4 miljoen opgenomen als reservering. Ook moeten de uitkomsten van de eerste tranche nog gezien en verwerkt worden.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Alhoewel lange-termijn opslag een belangrijke rol in het elektriciteitssysteem kan spelen, is de ontwikkeling van deze technologieën op dit moment te onzeker om een effect aan deze maatregel toe te wijzen.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

4.20 Programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031 - 2040 (VAWOZ)

Naam instrument: Programma Verbindingen Aanlanding Wind op Zee 2031 - 2040 (VAWOZ)

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Onderzoek

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In 2050 wil Nederland klimaatneutraal zijn. Dit betekent dat er grote hoeveelheden hernieuwbare elektriciteit en CO₂-arme waterstof nodig zijn. Om dit te bereiken is de tijdige ontwikkeling van grootschalige windenergie op zee cruciaal. In een kamerbrief over windenergie op zee in de periode 2030 - 2050 heeft het kabinet de voorbereidingen van het realiseren van ongeveer 50 GW aan windenergie op zee in 2050 bekengemaakt. Dit is de bovenkant van de gehanteerde bandbreedte van de verschillende energie-scenario's om zeker te zijn van tijdige verduurzaming van de samenleving.

Programma VAWOZ (Verbindingen Aanlanding Wind op Zee) 2031 - 2040 onderzoekt daarom - in nauwe samenspraak met de omgeving - hoe de energie van, nog te bouwen, windparken op zee aan land kan worden gebracht in de vorm van elektriciteit of waterstof voor de periode 2031 - 2040. Het programma geeft ook een doorkijk naar de verwachte wind op zee opgave van 2050 van 70 GW. Daarnaast kijkt het programma naar de inpassing van grootschalige elektrolyse op land, gekoppeld aan de aanlanding van wind op zee.

Het Programma onderzoek het aanlanden van ongeveer 29 GW aan windenergie op zee in de vorm van circa tien elektriciteitskabels (2 GW kabels) en twee waterstofverbindingen in de periode 2041 - 2050. Dit telt op tot 50 GW met de deels gerealiseerde en deels in procedure zijnde 21 GW tot en met 2031. Daarnaast bereidt het kabinet zich voor om in de periode windenergie op zee door te laten groeien tot ongeveer 70 GW, wat betekent dat er mogelijk nog 20 GW windenergie op zee moet worden gerealiseerd na 2050.

Fungerende details

De concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) is ter inzage geweest. Het Plan Milieu Effectrapportage (MER) en de Integrale Effect-Analyse (IEA) zijn mid april '25 opgeleverd. In Q3 en Q4 2025 wordt het ontwerpprogramma afgestemd en uitgewerkt. Vervolgens volgt de Terinzagelegging ontwerpprogramma inclusief IEA/plan-MER van 22 mei - 2 juli '26. In Q4 2026 wordt het definitieve Programma VAWOZ bestuurlijk vastgelegd. Naar verwachting kunnen de eerste projectprocedures begin '27 starten. Die hebben waarschijnlijk een doorlooptijd van 9 -10,5 jaar.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor meer informatie over de ramingen voor wind op zee zie 'Ontwikkeld kader Windenergie op Zee'.

Referentie(s)

Thomas Cordes (2025), Website VAWOZ, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/bureau-energieprojecten/lopende-projecten/programma-vawoz>

4.21 Projectaanpak netcongestie

Naam instrument: Projectaanpak netcongestie

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Planning

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In de Kamerbrief van 25 april is aangekondigd dat het kabinet samen met netbeheerders en mede-overheden aan de slag gaat met een nieuwe werkwijze voor netuitbreidingen van het nationale hoogspanningsnet.

Om vaart te maken met de implementatie zijn net voor de zomer 26 hoogspanningsprojecten aangewezen waarbij de nieuwe werkwijze wordt toegepast en doorontwikkeld.

Binnen deze werkwijze zit het ministerie dicht bij de projecten naast de initiatiefnemer (TenneT) en het bevoegd gezag. Hierdoor kunnen maatregelen sneller worden ingepast, is er meer ruimte voor maatwerk, staat er meer kennis en ervaring ter beschikking en kan er sneller worden geëscaleerd.

Op verzoek van het kabinet heeft TenneT afgelopen zomer elk van deze 26 projecten grondig doorgelicht. Hierbij heeft TenneT onderzocht bij welke versnellingsmaatregelen elk project baat heeft. In september is het ministerie gestart met een tour van ruim 20 projectateliers. In elk projectatelier worden de uitkomsten van de analyse van TenneT besproken met regionale netbeheerders, provincies en gemeenten.

Vanuit deze ateliers worden er per project afspraken gemaakt over bevoegd gezag, toepassing nieuwe werkwijze en inzet van versnellingsmaatregelen. Als blijkt dat versnellingsmaatregelen niet op tijd klaar zijn voor een project spreken we af welk maatwerk mogelijk is om toch versnelling te behalen en kans op vertraging te beperken.

Ook worden samenwerkingsafspraken gemaakt, bijvoorbeeld over de rol van het Rijk bij projecten waar provincie of gemeente het bevoegd gezag oppakt. Daarnaast is er ruimte voor specifieke projectafspraken.

De versnelling die met de implementatie van de maatregelen kan worden bereikt is nog geen onderdeel van de plannings van het investeringsplan van TenneT. Omdat deze bij het opstellen van IP nog niet zijn doorgevoerd. De versnellingen vanuit deze aanpak moeten zichtbaar worden in het volgende IP.

Er wordt wel winst behaald door de extra inzet op deze projecten en door gezamenlijk slim te kijken naar de planning. Zo is bij station Doetinchem-Langerak het nu congestiegevoelige deel anderhalf jaar naar voren gehaald.

Fungerende details

De komende periode worden voor de 26 projecten de afspraken geconcretiseerd en daar waar er versnelling behaald kan worden, wordt deze verwerkt in de projectplanning.

De rol van het ministerie in de projecten waar het bevoegd gezag bij de provincie of gemeente blijft wordt verder uitgewerkt.

Er wordt door alle betrokken partijen een meerwaarde gezien van de betrokkenheid van KGG naast TenneT en het bevoegd gezag wanneer het gaat om de inbreng van kennis, kunde, netwerk en de mogelijkheid tot escalatie.

Begin 2026 wordt bekeken of en zo ja met welke projecten de aanpak wordt uitgebreid. Hiervoor wordt in eerste instantie gekeken naar de groslijst van 105 projecten waarop TenneT nu al de deep-dives doet.

De 26 projecten zijn als bundel opgenomen als onderzoeksproject in de nMIEK. Zo worden de lessen die geleerd worden in de versnellingsaanpak geborgd zodat deze in het vervolg in alle projecten kunnen worden toegepast.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

RVO, Projectenaanpak netcongestie RVO, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/netcongestie/maatregelen-om-het-elektriciteitsnet-sneller-uit-te-breiden#1.-belangrijke-projecten-snel-op-weg-helpen>

4.22 Projectorganisatie NEO NL

Naam instrument: Projectorganisatie NEO NL

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Voor de bouw van de gewenste vier kernreactoren is, naast inzet vanuit het ministerie van Klimaat en Groene Groei, ook een uitbreiding van de projectorganisatie NEO NL benodigd. Deze projectorganisatie is benodigd om de rol van opdrachtgever (ministerie van Klimaat en Groene Groei) en opdrachtnemer (de projectorganisatie NEO NL) te scheiden. De rol van opdrachtnemer dient los te staan van de politieke besluitvorming zodat de opdrachtnemer slagvaardig besluiten kan nemen en zich inhoudelijk kan richten op de voorbereiding van de aanbesteding van de nieuwe kerncentrales. Via deze maatregel worden middelen gevraagd ter financiering van de benodigde uitbreiding van NEO NL.

Toelichting beoordeling: Nut en noodzaak van de projectorganisatie en het bouwen van een solide organisatie op afstand van de politiek wordt herkend. Er zijn nu 12 fte werkzaam bij deze projectorganisatie. Deze middelen worden toegekend om te zorgen dat deze organisatie de aankomende jaren kan doorgroeien.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor meer informatie over de nieuwbouw van kerncentrales, zie item 'nieuwbouw kerncentrales'.

4.23 Regionale energiestrategieën (RES) afspraken

Naam instrument: Regionale energiestrategieën (RES) afspraken

Sector: Elektriciteit

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

- Sinds 2019 werken dertig regio's aan een RES: ze maken plannen voor het opwekken van elektriciteit uit zonne- en windenergie in hun regio en voeren deze plannen uit. Samen moet het bod van alle regio's optellen tot ten minste 35 TWh in 2030. NP RES is opgericht met als opdracht om tot en met 2030 de RES-regio's te ondersteunen. NP RES krijgt een jaarlijkse subsidie hiervoor.
- Het door de overheden in de dertig regio's vastgestelde opgetelde bod komt met in totaal 55 TWh boven de gevraagde opwekcapaciteit van 35 TWh uit. Ook onderdeel van de RES is dat regio's een Regionale Structuur Warmte maken, die gericht is op de inzet van bovenge-meentelijke warmtebronnen voor de gemeentelijke warmteplannen.
- Het PBL voert jaarlijks een kwantitatieve monitor uit over de voortgang van de RES'en. Op dit moment is de 35TWh nog goed haalbaar, wel raakt het totale bod van 55TWh uit zicht. PBL geeft aan dat het realistisch is om te verwachten dat we tussen de 34 en 44 TWh zullen uitkomen in 2030.
- Aan de RES-opgave werkt KGG samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), het ministerie VRO, het Interprovinciaal Overleg (IPO), de Unie van Waterschappen (UvW), NP RES en Netbeheer Nederland (NBNL).

Toelichting op doorrekening

De vooruitgang en plannen van de RESsen zijn meegenomen in de ramingen van de productie van hernieuwbare elektriciteit op land. Deze zijn deels Vastgesteld en deels Voorgenomen (dat wil zeggen in Voorgenomen wordt er meer capaciteit gerealiseerd).

4.24 Small Modular Reactors (SMR's) programma

Naam instrument: Small Modular Reactors (SMR's) programma

Sector: Elektriciteit | Industrie

Type instrument: Informatie

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Deze nieuwe maatregel is gericht op het versnellen van de ontwikkeling van SMR's in Nederland. In 2024 is een Programma-aanpak SMR's opgesteld die anticipeert op de komst van SMR's in Nederland. Deze is in 2024 en 2025 uitgevoerd. Op basis van de uitkomsten heeft het kabinet in oktober 2025 een SMR strategie gepubliceerd waarin het duidelijkheid biedt wat betreft de kaders en randvoorwaarden voor realisatie van SMR's. Daarnaast geeft het aan hoe het kabinet voornemens is om initiatieven van private partijen en decentrale overheden te ondersteunen.

Toelichting op doorrekening

We achten het niet plausibel dat SMR's in 2035 gerealiseerd zijn. We zien ook geen concreet beleid dat kan resulteren in SMR's rond 2040, daarom maken SMR's geen onderdeel uit van onze raming.

4.25 Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)

Naam instrument: Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE)

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) is sinds 2021 de opvolger van de Regeling Verlaagd Tarief (ofwel de Postcoderoosregeling) en verleent subsidie voor lokale, relatief kleinschalige projecten voor zon-PV, wind op land en waterkracht. De Postcoderoosregeling was een fiscale regeling. De SCE daarentegen is een operationele subsidieregeling die, conform de methode van de SDE++, een vergoeding biedt wanneer de marktprijs onvoldoende is om de onrendabele top van projecten af te dekken. De SCE is bedoeld voor energiecoöperaties en verenigingen van eigenaren (VVE's) en stelt eisen met betrekking tot het aantal leden per KW geïnstalleerd vermogen en met betrekking tot het woongebied (postcoderoos) van de leden.

Fungerende details

De SCE wordt momenteel geëvalueerd, de evaluatie is in februari 2026 beschikbaar. De SCE wordt vanaf 2028 (naar verwachting) omgezet in een tweezijdige CfD, naar aanleiding van de herziening van de Electricity Market Design-verordening.

De SCE loopt tot en met 2029. De geplande openstellingsbudgetten zijn:

Tabel 4.3
Openstellingsbudgetten SCE

Jaar	2026	2027	2028	2029
Budget	78 miljoen	50 miljoen	35 miljoen	35 miljoen

Toelichting op doorrekening

Het effect van de SCE is meegenomen in het ramen van de groei van het opgestelde vermogen zon-PV. Vanwege onduidelijkheden rondom de vergunningverlening en afstandnormen bij wind op land, achten we groei van wind op land onmogelijk.

Referentie(s)

RVO(2026), Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sce>

4.26 Taskforce projectaanpak middenspanning

Naam instrument: Taskforce projectaanpak middenspanning

Sector: Elektriciteit

Type instrument:

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Oprichting van een taskforce met als doel om de doorlooptijd van middenspanningsprojecten met 12 tot 18 maanden te verkorten. Hiervoor geldt een toekenning van 15 miljoen uit het ontwerp-MJP 2027 Klimaat- en energiefond.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2026), Ontwerp-MJP 2027 Klimaat- en energiefonds, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/73bcc3ea-3c8e-476c-b25b-58b54cbef970/file>

4.27 Tenders (vergunningverlening) windenergie op zee

Naam instrument: Tenders (vergunningverlening) windenergie op zee

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Regelgevend

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Met de tenders worden vergunningen verleend voor de bouw en exploitatie van windparken op zee. Er zijn onder de huidige Wet windenergie op zee vier vergunningverleningsprocedures mogelijk:

1. procedure met subsidie;
2. vergelijkende toets;
3. vergelijkende toets met financieel bod en
4. veiling.

De eerst windparken op zee zijn nog met subsidie gebouwd. Sinds 2018 worden windparken subsidievrij gebouwd en via een vergelijkende toets (en sinds 2022 inclusief financieel bod) vergund, waardoor windparkontwikkelaars worden gestimuleerd om voor zover mogelijk investeringen te doen in kwalitatieve criteria (zoals ecologie en systeemintegratie) en een financiële bijdrage te doen aan het Rijk. De eerstvolgende tenders vinden plaats in Q3 2025. De procedure wordt voor iedere tenderronde opnieuw bepaald. RVO is verantwoordelijk voor de uitvoering.

Fungerende details

In mei 2024 is besloten om de eerstvolgende windparken (IJmuiden Ver Gamma en Nederwiek I) te vergunnen via de procedure van een vergelijkende toets met een financieel bod. De kaders zijn geschetst in de kamerbrief vergunningverlening windenergie op zee (4 GW): IJmuiden Ver Gamma en Nederwiek I.

In november 2024 zijn de concept ministeriële regelingen gepubliceerd: Vergunningen windparken IJmuiden Ver Gamma-A en Gamma-B, en Nederwiek I-A

Toelichting op doorrekening

De uitrol van wind op zee in de jaren tussen 2030 en 2040 is geraamd door een inschatting te maken van de economische levensvatbaarheid van wind op zee. Hierbij is er aangenomen dat het vermogen in deze jaren geleidelijk opgebouwd kan worden, tot een maximum opgesteld vermogen van circa 21 GW aan wind op zee.

4.28 Topsector Energie TKI consortia aanpak

Naam instrument: Topsector Energie TKI consortia aanpak

Sector: Elektriciteit | Industrie | Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De Topsector Energie is de drijvende kracht achter innovaties nodig voor transitie naar een betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam energiesysteem. De Topsector Energie werkt via een aantal topconsortia (TKI's) rond wind op zee, nieuw gas (incl. CCU), urban energy (energie-innovaties voor de gebouwde omgeving), industrie, biobased economy (overgang naar biomassa als grondstof) e.d. ook werkt de TSE op brede thema's als systeemintegratie, maatschappelijk verantwoord innoveren rond energie, internationale export en kennisagenda, human capital agenda en de rol van digitalisering in de energietransitie. Naast de TKI-toeslag-regeling voor basisprojecten van consortia in diverse topsectoren (breder als energie) zijn er ondersteunende subsidieregelingen voor specifieke typen projecten (o.a. diverse thematische TSE subsidieregelingen voor innovatieprojecten en de meer brede MIT (voor het MKB). Ook de HER+, DEI+ en MOOI regelingen zijn mede verbonden aan de TSE aanpak.

Toelichting op doorrekening

Dit is faciliterend beleid, en heeft geen direct effect op emissies.

Referentie(s)

Energy innovationNL, zie: <https://www.energy-innovation.nl/nl/>

4.29 Uitvoeringslasten KGG/Medeoverheden

Naam instrument: Uitvoeringslasten KGG/Medeoverheden

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De beoogde nieuwbouw van vier kerncentrales vergt aanvullende inzet vanuit het ministerie van Klimaat en Groene Groei. De benodigde middelen voor deze aanvullende departementale fte's worden via deze maatregel aangevraagd.

Beoordeling voorwaarden ontwerp-MJP 2026:

De middelen worden toegekend onder de voorwaarde dat een plan wordt ingediend voor de afbouw van de fte's en/of overgang naar de projectorganisatie (zodat deze niet structureel zijn) (voldoet nog niet).

Toelichting: Bij de augustusbesluitvorming zijn naar aanleiding van politieke besluitvorming voor 2025 additionele middelen toegekend voor fte's bij directie kernenergie i.v.m. de verhoogde ambitie van 2 naar 4 kerncentrales. Via dit voorstel wordt de rest van de reeks opgevraagd. Het betreft 27 miljoen voor de jaren 2026-2030 voor 14 fte bij directie kernenergie en middelen voor medeoverheden voor fte voor o.a. het Rijk Regio Pakket (RRP). Daarbovenop wordt voor circa 12 miljoen een claim gedaan voor 21 fte's. Dit betreft 13 fte's voor directie Kernenergie bij het ministerie van KGG, 8 fte's bij andere dienstonderdelen van KGG (2 WJZ, 2 directie Realisatie, 2 eigenaarsadviesring) en 2 fte's voor RVO. Deze fte's zijn benodigd om te borgen dat de benodigde werkzaamheden voor (de voorbereiding op) de bouw van vier kerncentrales uitgevoerd kunnen worden. Daarom worden de geclaimde bedragen toegekend onder voorwaarde van het aanleveren van een plan voor de afbouw van de fte's en/of overgang naar de projectorganisatie. Er worden middelen toegekend voor de bouw van vier kerncentrales. Als de ambitie van het kabinet voor de bouw van vier kerncentrales wordt aangepast dan wordt bekeken of deze toegekende middelen nog steeds (geheel) benodigd zijn.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor meer informatie over de nieuwbouw van kerncentrales, zie item 'nieuwbouw kerncentrales'.

4.30 Verlenging financiering Nuclear Academy 2026-2030

Naam instrument: Verlenging financiering Nuclear Academy 2026-2030

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Onderzoek

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Via de Nuclear Academy wordt de kennisinfrastructuur voor kernenergie opgebouwd en vergroot. Dat is nodig om de ambities van het kabinet rondom kernenergie te verwezenlijken. Er worden middelen gevraagd voor het verlengen van de financiering voor de jaren 2026 t/m 2030.

Beoordeling voorwaarde reservering MJP 2027:

1. Reservering voor 2029 en 2030 is onder voorwaarde van een vervolgstrategie voor de financiering van de Nuclear Academy na 2030 (voldoet nog niet).

Toelichting: Het is van belang dat de benodigde kennisinfrastructuur van kernenergie wordt opgebouwd. Rijksfinanciering is daar op korte termijn voor nodig. Het is, ook gelet op de criteria van het Klimaatfonds, onwenselijk om hier structureel als Rijk een rol in te spelen. Daarom worden de middelen toegekend t/m 2028. De middelen voor 2029 en 2030 worden gereserveerd. Deze worden toegekend als er een vervolgstrategie is opgesteld voor de financiering van de Nuclear Academy na 2030, zodat beoordeeld kan worden of een Rijksbijdrage ook voor die jaren nodig is.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor meer informatie over de nieuwbouw van kerncentrales, zie item 'nieuwbouw kerncentrales'.

4.31 Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie

Naam instrument: Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het regeerakkoord van 2018 is afgesproken dat het gebruik van kolen uiterlijk in 2030 worden gesloten. De Wet verbod op kolen bij elektriciteitsproductie is van kracht. De Amer-centrale mag sinds 2025 geen kolen meer stoken. Voor de andere drie kolencentrales gaat dit verbod eind 2029 in.

Fungerende details

Wet in werking

Toelichting op doorrekening

Per 2030 sluiten de nog overgebleven kolencentrales.

Referentie(s)

Rijksoverheid(2018), zie:<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2018/05/18/kabinet-verbiedt-elektriciteitsproductie-met-kolen>

4.32 Wetgevingsprogramma energietransitie

Naam instrument: Wetgevingsprogramma energietransitie

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Regelgevend

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het doel van het wetgevingsprogramma is het verlichten van de netcongestie door het versnellen en beperken van de risico's in de (voorbereidingen van) procedures van (elektriciteits) energie-infrastructuurprojecten.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

KGG(2025), Kamerbrief aankondiging pakket maatregelen sneller uitbreiden elektriciteitsnet, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/04/25/aanpak-netcongestie-snel-ler-uitbreiden-elektriciteitsnet>

4.33 Wind op zee inpassingskosten en Doordewind II (t/m 2030)

Naam instrument: Wind op zee inpassingskosten en Doordewind II (t/m 2030)

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Er is aanvullende dekking nodig voor de inpassingskosten voor wind op zee en windpark Doordewind II. Deze kosten zijn tot en met 2030 € 44,7 miljoen en zorgen voor ruimtelijke inpassing en doorgang van de ontwikkelingen voor wind op zee.

Toelichting beoordeling: Naar aanleiding van de politieke besluitvorming is besloten om in het Klimaatfonds dekking te zoeken voor de aanvullende inpassingskosten. Het belang van voldoende middelen ten behoeve van wind op zee wordt gezien. Er wordt € 44,7 miljoen toegekend.

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

4.34 Windenergie Infrastructuurplan Noordzee

Naam instrument: Windenergie Infrastructuurplan Noordzee

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Onderzoek

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het Windenergie Infrastructuurplan Noordzee (WIN) maakt de keuzes voor windenergie-infrastructuur op zee inzichtelijk die de komende jaren moeten worden gemaakt om de kabinetsdoelen voor windenergie (30-40 GW in 2040) op zee op de langere termijn te realiseren. Het plan kijkt vooruit naar de periode vanaf ongeveer 2033 tot in de jaren 2040, met een doorkijk naar 2050. Het is daarmee een bouwsteen voor de ontwikkeling van de volgende fase van de Routekaart windenergie op zee na de realisatie van de huidige doelstelling van 21 Gigawatt (GW).

Toelichting op doorrekening

Maatregel gericht op randvoorwaarden of met een ondersteunend karakter en daarom niet expliciet meegenomen in de ramingen. Voor meer informatie over de ramingen voor wind op zee zie 'Ontwikkeldkader Windenergie op Zee'.

4.35 Zon op Zee - Onderzoek tot realisatie 3GWp in 2030

Naam instrument: Zon op Zee - Onderzoek tot realisatie 3GWp in 2030

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Zon op zee is een innovatieve groene technologie die de potentie biedt om de hoeveelheid opgewekte elektriciteit binnen een offshore windpark te verhogen. Het opwekprofiel is complementair aan wind op zee waardoor het elektriciteitsnet op zee efficiënter benut kan worden. Zon op zee binnen windparken op zee kan bijdragen aan het verhogen van de offshore productie van duurzame energie zonder additionele ruimte in te nemen op de Noordzee buiten bestaande en toekomstige windgebieden.

In de Voorjaarsbesluitvorming in 2023 is een onderzoeksopgave gesteld naar de haalbaarheid van 3 GWp zon op zee capaciteit rond 2030. Gedurende dit onderzoekstraject wordt er gekeken op welke wijze zon-op-zee binnen de huidige en toekomstige wind-op-zee kavels ingepast kan worden en op welke wijze zon op zee ontwikkelingen doeltreffend en doelmatig gestimuleerd kunnen worden. Uit recente gesprekken met marktpartijen blijkt realisatie van 3 GWp in 2030 te ambitieus voor wat betreft de gestelde termijn. Op langere termijn kan zon op zee echter nog steeds een belangrijke bijdrage leveren. Het kabinet gaat daarom door met het stimuleren van verdere ontwikkeling van zon op zee om zo een schaalbaar alternatief beschikbaar te hebben indien de inzet op andere offshore technologieën niet voldoende blijkt.

Om continuïteit te bieden aan verdere zon op zee ontwikkelingen wordt een innovatieprogramma opgezet. Er dient inzichtelijk te worden gemaakt of en hoe zon op zee een volwaardige bijdrage kan leveren aan de offshore energieproductie, en op welke termijn dit mogelijk is. Hiertoe richt het onderzoekstraject zich op de wijze waarop technologische ontwikkelingen binnen zon-op-zee doeltreffend gestimuleerd kunnen worden.

Het innovatieprogramma sluit onder andere aan bij een bestaand initiatief voor een offshore proefomgeving door een elektrische aansluiting te ondersteunen op deze locatie, ten behoeve van zon op zee projecten. Daarnaast wordt ingezet op het subsidiëren van demonstratieprojecten binnen windparken op zee, om zo opschaling, kostendaling en integratie met windparken op zee te stimuleren.

Naast de focus op de technologische innovatie is het ook van groot belang dat de ecologische effecten van zon op zee op grotere schaal verder in kaart gebracht worden, alsmede het cumulatieve ecologisch effect van de combinatie van zon op zee met wind-op-zee.

Toelichting op doorrekening

Vanwege het loslaten van deze ambitie (zie de zonne-energie brief van januari 2025) wordt er geen effect toegekend aan dit beleid.

4.35.1 Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Zon op Zee - Onderzoek tot realisatie 3GWp in 2030

Beschrijving van de wijziging

Realisatie van 3 GW zon op zee in 2030: Inzet van zon-PV tussen windturbines op zee. Zonnepanelen tussen windturbines op zee worden onderdeel van toekomstige tenders voor wind op zee. Voor uitgebreide omschrijving zie IBO Klimaat fiche Elektriciteit 6.3a.

Toelichting op doorrekening

Voor Max. 50 MW worden punten toegekend in de tender voor IJmuiden Ver Beta. Techniek is in pilots bewezen, relatief veel onzekerheid over functioneren in de praktijk. Tevens geen zekerheid voor latere tenders -> 3 GW is max, geen 'middenwaarde'.

Niet aangeleverde beleidsinstrumenten

Elektriciteit

4.36 Tijdelijke Ondersteuningsmechanisme Wind op Zee (TOWOZ)

Naam instrument: Tijdelijke Ondersteuningsmechanisme Wind op Zee (TOWOZ)

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend Beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Dit instrument is bedoeld voor de nieuwe subsidietender voor windenergie op zee (WoZ) in 2026. Het doel hiervan is om 1 gigawatt aan windenergie op zee te kunnen tenderen via de SDE++ subsidieregeling. In het Ontwerp-MJP 2027 was hiervoor een aanvullend budget geclaimd, maar deze claim is afgewezen omdat de benodigde middelen voor deze nieuwe WoZ-tender inmiddels in het nieuwe Coalitieakkoord zijn opgenomen.

Toelichting op doorrekening

Het aanpassen van het in 2026 getenderde vermogen van 2 naar 1 gigawatt is meegenomen in de raming voor het aanvullend beleid. Hiernaast is deze maatregel meegenomen in het bepalen van de mogelijke uitrolpaden van windenergie op zee in het aanvullend beleid, in samenhang met de ambitie voor 30 – 40 gigawatt wind op zee.

4.37 Ambitie 30 – 40 gigawatt wind op zee

Naam instrument: Ambitie 30 – 40 gigawatt wind op zee

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend Beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Deze ambitie richt zich op het doel om tegen 2040 minimaal 30 tot 40 GW aan windenergie op zee te hebben gerealiseerd. Waar de bijbehorende infrastructuur is opgenomen in het Windenergie Infrastructuurplan Noordzee (WIN), zet het kabinet voor de financiële ondersteuning van deze verdere groei van wind op zee in op een nieuwe regeling door middel van Contracts for Difference (CfD). Ook hiervoor zijn in het MJP 2027 nieuwe aanvragen gedaan (zoals voor locatieonderzoeken in het gebied 6/7-west), maar die zijn op dit moment afgewezen in afwachting van verdere uitwerking.

Toelichting op doorrekening

De ambitie voor 30 – 40 gigawatt wind op zee en de bijgaande ondersteuning met tweerichtingscontracten is meegenomen in het bepalen van de mogelijke uitrolpaden in de raming van het aanvullend beleid. Er is aangenomen dat de ondersteuning de businesscase van windenergie op zee significant verbeterd. Hiernaast is er in de mogelijke uitrolpaden rekening gehouden met de balans tussen vraag en aanbod van elektriciteit en de snelheid waarmee nieuwe parken gerealiseerd worden. Netcongestie is niet expliciet meegenomen.

4.38 Ondersteuning hernieuwbare elektriciteitsproductie op land met tweerichtingscontracten

Naam instrument: Ondersteuning hernieuwbare elektriciteitsproductie op land met tweerichtingscontracten

Sector: Elektriciteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend Beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De exploitatie van nieuwe hernieuwbare elektriciteitsproductie wordt tot en met 2026 ondersteund via de SDE++ of voorgangers. Er is aangekondigd dat dit na 2026 via een tweerichtingencontract zal gaan gebeuren. Deze regeling, die ook als *Contract for difference* bekend staat, is nog in voorbereiding. Projecten die via het tweerichtingencontract ondersteund worden, krijgen steun ten tijde van lage marktprijzen voor elektriciteit, maar moeten geld betalen aan de overheid ten tijde van hoge marktprijzen voor elektriciteit. In het betalen van geld aan de overheid verschilt deze regeling duidelijk van de SDE++-regeling, waarlangs alleen subsidie ontvangen wordt door projecteigenaren tijdens lage prijzen, maar geen geld betaald hoeft te worden tijdens hoge prijzen.

Toelichting op doorrekening

In de raming voor het aanvullend beleid is er gerekend met zes nieuwe ondersteuningsrondes in de periode 2026-2032 voor wind- en zonne-energie op land door middel van tweerichtingscontracten. Het budget beschikbaar voor ondersteuning is gedeeld met het SDE++ budget. Vanwege onduidelijkheden rondom wet- en regelgeving voor wind op land, worden er in de ramingen geen nieuwe windparken op land gerealiseerd. Daarom resulteert deze maatregel alleen in een extra groei van zonne-energie.

5 Gebouwde Omgeving

5.1 Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken

Naam instrument: Aanpak kwetsbare wijken en dorpen versterken

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Betreft het beschikbaar stellen van extra middelen aan gemeenten specifiek voor kwetsbare huishoudens in energetisch slechte woningen, zodat bij deze huishoudens de woningen een hogere mate van verduurzaming kunnen bereiken. Deze middelen kunnen boven op de middelen voor de lokale aanpak worden ingezet. De middelen zijn bedoeld voor isolatie en eventueel interne voorzieningen t.b.v aansluiting op warmtenetten indien aan de orde i.h.k.v. de wijkaanpak. Voorwaarde: maatregel vergt nadere uitwerking.

Fungerende details

zie : Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024

Er wordt € 425 miljoen ingezet voor het versterken van de aanpak van kwetsbare wijken en dorpen. Hiervan is 400 miljoen euro verdeeld over de drie tranches van de lokale aanpak van het Nationaal Isolatieprogramma, die inmiddels volledig aan gemeenten zijn verstrekt. De gemeenten kunnen ervoor kiezen een deel van deze woningen vergaand te verduurzamen of het bedrag uitsmeren over meer woningen. De middelen zijn bedoeld voor isolatie en ventilatiemaatregelen. De overige 25 miljoen is aangewend als een eenmalige stimulans in 2025 binnen de Stimuleringsregeling Aardgasvrije Huurwoningen (SAH) om het vastrecht af te kopen.

Via het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid worden de wijken met de grootste energiearmoede geholpen

Toelichting op doorrekening

Er is €400 miljoen verstrekt aan gemeenten voor het versterken van de aanpak van kwetsbare wijken en dorpen binnen het Nationaal Isolatieprogramma. Daarnaast is in 2025 €25 miljoen beschikbaar gesteld voor de Stimuleringsregeling Aardgasvrije Huurwoningen (SAH). Zie de toelichting op de doorrekening van de beleidsinstrumenten 'Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten' en 'Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH)'.

Referentie(s)

Kamerbrief (2023), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/22/kamerbrief-over-verduurzaming-kwetsbare-dorpen-en-wijken>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2023), Kamerbrief over verduurzaming kwetsbare dorpen en wijken, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/09/22/kamer-brief-over-verduurzaming-kwetsbare-dorpen-en-wijken>

5.2 Aanpassingen regelgeving initiatiefrecht of instemmingsrecht

Naam instrument: Aanpassingen regelgeving initiatiefrecht of instemmingsrecht

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In het Beleidsprogramma versnelling verduurzaming gebouwde omgeving is aangekondigd dat het initiatiefrecht en het instemmingsrecht van huurders worden aangepast.

Dit is gericht op actualisering van het initiatiefrecht zodat huurders ook initiatief kunnen nemen voor een maatregel als een (hybride) warmtepomp. Ook is dit gericht op introductie van een collectief initiatiefrecht. De verandering van het instemmingsrecht moet bijdragen aan snellere besluitvorming door aanpassing van de 70 procent-norm.

Zowel de aanpassing van het initiatiefrecht als de aanpassing van het instemmingsrecht vergen een wijziging van het Burgerlijk Wetboek. Hiervoor is een ontwerp-wetsvoorstel in internetconsultatie gebracht. Ook zijn diverse adviezen gevraagd inzake dit ontwerp-wetsvoorstel. De resultaten daarvan dienen te worden verwerkt voor afrondende besluitvorming voor het wetsvoorstel.

Toelichting op doorrekening

De aanpassingen van de regelgeving voor het initiatiefrecht en het instemmingsrecht van huurders worden in de KEV beschouwd als voorgenomen beleid omdat de internetconsultatie over het wetsvoorstel in juni 2024 is gestart. De aanpassingen kunnen de renovatie van huurwoningen versnellen en kunnen ertoe leiden dat er meer verduurzamingsmaatregelen worden uitgevoerd. De voorstellen voor aanpassingen van het initiatiefrecht en instemmingsrecht zijn nog niet uitgewerkt. Er is in de KEV geen effectschatting gemaakt omdat het ontbreekt aan informatie om het effect te bepalen.

Referentie(s)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2024), Internetconsultatie Wetsvoorstel instemmingsrecht en initiatiefrecht, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/instemmingsrecht/b1>

5.3 BOSA Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties

Naam instrument: BOSA Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Amateursportorganisaties kunnen via de regeling Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA) subsidie aanvragen voor de bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en voor de aanschaf van sportmaterialen.

Fungerende details

De subsidieregeling Stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA) van het ministerie van VWS is bedoeld voor amateursportorganisaties. Deze organisaties kunnen subsidie aanvragen voor bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen. In 2025 konden amateursportverenigingen subsidie aanvragen voor energiebesparende maatregelen via de BOSA of de DUMAVA. Het voornemen is om energiebesparende maatregelen voor bestaand sportvastgoed vanaf 2026 alleen nog via de DUMAVA te subsidiëren. Hiervoor wordt de BOSA-regeling aangepast.

Toelichting op doorrekening

Amateursportorganisaties kunnen BOSA-subsidie aanvragen voor bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en de aanschaf van sportmaterialen. Er kan geen BOSA-subsidie worden aangevraagd voor energiebesparende maatregelen die na 2025 worden uitgevoerd. Daarom is er in de KEV geen effect van de subsidieregeling bepaald.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Subsidieregeling stimulering bouw en onderhoud sportaccommodaties, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0041184/2021-01-01>

Dienst uitvoering subsidies aan instellingen (2026), Stimulering bouw en onderhoud van sportaccommodaties (BOSA), zie: <https://www.dus-i.nl/subsidies/stimulering-bouw-en-onderhoud-sportaccommodaties>

5.4 Bouwbesluit: C-label kantoren energieprestatie-eis

Naam instrument: Bouwbesluit: C-label kantoren energieprestatie-eis

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Een kantoorgebouw moet minimaal energielabel C hebben. Voldoet het gebouw niet aan de eisen? Dan mag het niet meer als kantoor worden gebruikt. Deze verplichting staat in het Besluit bouwen leefomgeving (Bbl)

Fungerende details

de label C verplichting geldt voor kantoorgebouwen met een oppervlak groter dan 1000 m².

De energielabel C-verplichting geldt niet wanneer:

- de kantoorruimte minder dan 50procent van het gebouw betreft,
- als de totale gebruiksoppervlakte minder is dan 100 m² en
- voor monumentale panden.

Vanaf 1 januari 2023 handhaven gemeenten en omgevingsdiensten op deze verplichting. Dit doet de gemeente of de omgevingsdienst waar het kantoorgebouw is gevestigd.. De gemeenten kunnen de handhaving weer uitbesteden aan een omgevingsdienst. Het energielabel moet worden bepaald volgens de berekeningsmethode NTA 8800. Tot en met 31 december 2020 gold nog de EPC/EI-berekeningsmethode op basis van de NEN 7120. Energielabels blijven 10 jaar geldig.

Toelichting op doorrekening

Vanaf 1 januari 2023 moet elk kantoorgebouw waarvoor de verplichting geldt energielabel C of beter hebben. De monitoring van RVO geeft aan dat een ruime meerderheid van het kantooroppervlak hieraan voldoet. Op 1 januari 2026 had 84 procent van het kantooroppervlak energielabel C of beter. 4 procent had energielabel D of slechter. 12 procent had geen energielabel. We veronderstellen in de raming dat om energielabel C te halen extra ledverlichting, HR-ketels en HR++-glas worden geplaatst.

Referentie(s)

RVO (2026), Energielabel C kantoren, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/wetten-en-regels-gebouwen/energielabel-c-kantoren>

5.5 Differentiatie leennormen voor hypothecair krediet

Naam instrument: Differentiatie leennormen voor hypothecair krediet

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De leennormen voor 2024 zijn gedifferentieerd naar energielabel. Hoe beter het energielabel hoe meer geleend kan worden. Huishoudens met een beter energielabel besparen namelijk op hun energierekening, waardoor ze meer ruimte in hun budget overhouden voor bijvoorbeeld hogere hypotheeklasten.

Fungerende details

zie brief aan de tweede kamer: Tweede Kamer, vergaderjaar 2023-2024, 32 847, nr. 1120

Vanaf 1 januari 2024 zal de maximale toegestane hypotheek voor huishoudens mede afhankelijk zijn van het energielabel van de woning. Daarnaast kunnen huishoudens vanaf 2024 extra lenen als zij energiebesparende maatregelen treffen. Deze bedragen zijn alleen gekoppeld aan het energielabel van de woning en onafhankelijk van het inkomen.

De bedragen zijn doorgerekend door het Nibud.

- EFG is de nieuwe o lijn.
- CD + EUR 5.000,
- AB + EUR 10.000,
- A+ / A++ EUR 20.000,
- A+++ EUR 30.000,
- A++++ EUR 40.000
- A++++ met garantie EUR 50.000.

Tevens kan meer worden bijgeleend om een bestaande woning te verduurzamen. EFG EUR 20.000 / CD EUR 15.000 en AB en beter EUR 10.000..

Extra leenbedrag voor energiebesparende maatregelen:

- EFG EUR 20.000,
- CD EUR 15.000,
- AB 10.000,
- A+ A++ A+++ 10.000,
- A++++ EUR 0.

Op deze manier wordt de verduurzaming van koopwoningen op een financieel verantwoorde wijze gefaciliteerd en wordt dit ook een belangrijk onderdeel van het hypotheekadvies.

Toelichting op doorrekening

Door de differentiatie van de leennormen voor hypothecair krediet heeft het energielabel sinds 2024 invloed op de maximale toegestane hypotheek. Ook kan meer worden bijgeleend om een bestaande woning te verduurzamen. Dit wordt beschouwd als faciliterend beleid. Verduurzaming van

bestaande woningen wordt gestimuleerd door een combinatie van beleidsinstrumenten, waaronder subsidies en beprijzing.

Referentie(s)

HDN (2024), Kwartaaloverzicht, zie: <https://hdn.nl/marktcijfers/jaar-en-kwartaaloverzichten/kwartaaloverzicht-2024-q3/>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2026), Kamerbrief over Leennormen Hypothecair Krediet 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/10/31/kamerbrief-over-leennormen-hypothecair-krediet-2026>

5.6 Digitaal platform Verbeterjehuis.nl

Naam instrument: Digitaal platform Verbeterjehuis.nl

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het platform www.verbeterjehuis.nl is de landelijke digitale basisvoorziening voor mensen die hun woning willen verduurzamen. Zij krijgen beter inzicht in de mogelijkheden voor het verduurzamen van hun woning, wat besparingseffecten zijn en hoe vraag en aanbod bij elkaar kunnen worden gebracht. Met de energiesubsidiewijzer ontdek je of je subsidie kunt krijgen voor energiebesparende aanpassingen in je huis. Ook kun je een bedrijf zoeken dat de maatregel voor je kan uitvoeren.

Fungerende details

De rekenkern is verbeterd om beter aan te sluiten bij het werkelijke energieverbruik en er is, in aanvulling op de Verbetercheck, een 3D-check toegevoegd waarmee gebruikers verduurzamingsmaatregelen kunnen bepalen op basis van een digitale versie van hun eigen huis. De Verbetercheck zelf heeft een grondige kwaliteitsslag ondergaan. De informatie op Verbeterjehuis is uitgebreid naar de (ver)huurder en de VvE.

Toelichting op doorrekening

Het digitaal platform Verbeterjehuis.nl is een van de beleidsinstrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit wordt in de KEV beschouwd als faciliterend beleid. Dit instrument faciliteert het nemen van verduurzamingsmaatregelen in de gebouwde omgeving. Verbeterjehuis.nl gaat de basis vormen voor de digitale ondersteuning door het Energiehuis. Zie de toelichting over de doorrekening van het beleidsinstrument 'Energiehuis'.

Referentie(s) van appreciatie

Milieu Centraal (2026), Over Verbeterjehuis.nl, zie: <https://www.verbeterjehuis.nl/over-verbeterjehuis-nl>

5.7 Eindnorm 2050 utiliteitsbouw

Naam instrument: Eindnorm 2050 utiliteitsbouw

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

In 2050 moeten alle gebouwen energiezuinig zijn, zonder fossiele uitstoot en zoveel mogelijk gebruik maken van hernieuwbare energiebronnen in of nabij het gebouw. Voor eigenaren van utiliteitsgebouwen die verduurzamingsmaatregelen willen nemen, is het van belang zicht te hebben op de maatregelen die op weg naar 2030 en 2050 verstandig zijn. Dit is relevant bij het opstellen van meerjarenonderhoudsplannen, het uitvoeren van (groot) onderhoud of het wisselen van huurders of verkoop. Voor de bestaande utiliteitsbouw wordt in het kader van de implementatie van de EPBDIV een wettelijke eindnorm ontwikkeld voor een emissievrij gebouw. Voor bestaande bouw wordt per 2026 bepaald welk ZEB-niveau nodig is op basis van de huidige bepalingmethode, de NTA8800. Het ZEB-niveau zal materieel gelijk blijven tot 2050. Wanneer de gemoderniseerde bepalingmethode gereed is wordt het ZEB-niveau materieel gelijk omgezet van de oude naar de nieuwe methode. De renovatiestandaard is enkele jaren geleden gepresenteerd als vrijwillige streefnorm voor eigenaren van bestaande utiliteitsgebouwen. Via verschillende instrumenten, zoals de DUMAVA wordt gestuurd op deze norm.

Het ambitieniveau van de renovatiestandaard past goed bij de uitgangspunten van het vast te stellen ZEB-niveau voor bestaande bouw. De renovatiestandaard kan ik daarom gebruiken bij de overgang naar het ZEB-niveau, zodat eigenaren van utiliteitsgebouwen zoveel mogelijk stabiliteit hebben in waar ze hun gebouwen naar toe moeten renoveren. Op de vier ZEB-aspecten wordt dit verder uitgewerkt, waarbij wel enkele waarborgen worden opgenomen. Gebouweigenaren die hun gebouwen naar de renovatiestandaard verduurzamen kunnen er van uitgaan dat hun gebouw voldoet aan het ZEB-niveau, mits ze dit niveau halen zonder overcapaciteit van zonnepanelen en ze het gebouw aardgasvrij maken.

Toelichting op doorrekening

De verplichte eindnorm voor de energieprestatie van utiliteitsgebouwen is nog niet bepaald. Er is in de KEV geen effectschatting gemaakt. Zie de toelichting op de doorrekening van de 'Energy Performance of Buildings Directive (EPBD)'.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Energieprestatievergoeding (EPV), zie:

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/energieprestatievergoeding>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Kamerbrief over Verduurzaming gebouwde omgeving, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-1401.html>

5.8 Energie Prestatie Vergoeding (EPV)

Naam instrument: Energie Prestatie Vergoeding (EPV)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De EPV (Energie Prestatie Vergoeding) is een wettelijk vastgelegde mogelijkheid voor verhuurders om via een Energie Prestatie Vergoeding bij de huurder de investeringen in (vergaande) verduurzaming van een gebouw terug te kunnen verdienen. Deze EPV is een maandelijks bedrag naast huur en servicekosten en heeft geen invloed op een eventuele huurtoeslag. De huurder heeft ten gevolge van de verduurzaming een meer comfortabele en energiezuiniger woningen met een lage energierekening, waardoor deze aanvullende vergoeding mogelijk is. De verhuurder informeert de huurder jaarlijks over de gemeten prestaties van de woning in het afgelopen jaar. Daaruit blijkt of de woning voldoet aan de minimale, wettelijke prestatie-eisen die aan de verhuurder het recht geven om EPV te vragen. In 2023 is de gemoderniseerde Energieprestatievergoeding in werking getreden.

Fungerende details

EPV-woningen hebben gemiddeld 15 (bij meergezinswoningen) tot 20 (bij eengezinswoningen) zonnepanelen. Dit maakt huishoudens in EPV-woningen gevoelig voor de aangekondigde, vervroegde afschaffing van de salderingsregeling per 2027. Mede door de versnelde afschaffing van de salderingsregeling zijn voor de Energieprestatievergoeding eind 2025 twee onderzoeken in de afrondende fase. Het eerste onderzoek ziet op een herijking van de EPV-bedragen in het licht van de afschaffing van de salderingsregeling. Dit onderzoek wordt naar verwachting in december 2025 opgeleverd.

Het tweede onderzoek betreft de bredere evaluatie van de EPV. Deze evaluatie was aangekondigd bij de laatste wijziging van de wettelijke regeling van de EPV. Bij dit onderzoek wordt de huidige EPV-regeling gezien, mede in het licht van de afschaffing van de salderingsregeling. De evaluatie zal naar verwachting eind 2025 worden afgerond.

Besluit van 30 augustus 2023 tot wijziging van het Besluit energieprestatievergoeding huur (modernisering) i.w.tr. 1 oktober 2023, Stb. 2023 287

Toelichting op doorrekening

De Energieprestatievergoeding (EPV) is een bestaand beleidsinstrument dat invloed heeft op het tempo van verduurzaming van huurwoningen.

Referentie(s)

RVO (2026), Energieprestatievergoeding (EPV), zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/energieprestatievergoeding>

5.9 Energiehuis

Naam instrument: Energiehuis

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Het Energiehuis beoogt de verduurzaming van woningen te versnellen door een totaalpakket aan te bieden aan huiseigenaren/bewoners.

Fungerende details

Het Energiehuis is een label waaronder veel van de activiteiten van de huidige energieloketten gaan vallen. Juist door een herkenbaar label te gaan gebruiken wordt de herkenbaarheid en het bereik van de diensten die de Energiehuizen/energieloketten aanbieden vergroot.

Het Energiehuis vloeit voort uit de eisen van EPBD IV, onder andere, een 'one-stop-shop' en een 'holistisch' aanbod.

De eerste fase van het Energiehuis wordt gefinancierd uit het Social Climate Fund dat is ingesteld om de effecten van ETS₂ te verzachten voor huishoudens in een kwetsbare positie, dat wil zeggen hoge energiekosten, laag inkomen en slechte energetische woning. Dat betekent dat een groot deel van de activiteiten van het Energiehuis zich ook op die doelgroep zal gaan richten.

Toelichting op doorrekening

Het Energiehuis is een van de beleidsinstrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit wordt in de KEV beschouwd als faciliterend beleid. Het is de bedoeling dat ondersteuning van huishoudens in een kwetsbare positie, als onderdeel van het Energiehuis, deels gefinancierd wordt via middelen uit het sociaal klimaatfonds (SCF). Energiehulp via energiecoaches en -fixers geeft bewoners ondersteuning bij het energiezuiniger en comfortabeler maken van hun woning. Ook voor de ondersteuning van de uitvoering van Energiehuizen op nationaal niveau zullen naar verwachting middelen uit het SCF worden ingezet.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Kamerbrief over stand van zaken implementatie EPBD IV, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/2e14cebb-c89f-439d-ba69-od3d93f173c5/file>

5.10 Energielabel

Naam instrument: Energielabel

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Europese Richtlijn energieprestatie gebouwen (EPBD) heeft het energielabel verplicht gesteld. Regelgeving over energielabels staat vanaf 1 januari 2024 in Bbl en de Omgevingsregeling (vanwege de invoering van de Omgevingswet).

Fungerende details

Het energielabel is verplicht bij de verkoop, verhuur en oplevering van woningen en appartementen. Daarnaast moeten verkopers en verhuurders van een gebouw verplicht de energielabelklasse (de letters A++++ tot en met G) van een geldig energielabel vermelden in advertenties. Deze verplichting geldt wanneer zij het gebouw via advertenties in commerciële media te koop of te huur aanbieden. Zoals op social media of via de website van een makelaar.

Bij sommige woningen of bijzondere gebouwen is een energielabel niet verplicht. Bijvoorbeeld bij een beschermd monument of fabriekshal. Als gevolg van EPBD worden monumenten vanaf mei 2026 labelplichtig.

De Inspectie Leefomgeving en Transport controleert of er een geldig energielabel is bij de verkoop, verhuur of oplevering van woningen. Diensten: Bij nieuwe verhuur moet de eigenaar van het gebouw een kopie van het energielabel aan de nieuwe huurder geven. Bij verkoop ontvangt de koper het energielabel van de vorige eigenaar.

In 2030 komt er een nieuwe indeling van het energielabel voor gebouwen, die loopt van A tot en met G. De huidige hoogste energielabelklassen (A+ tot en met A+++++) komen dan te vervallen. Tegelijk komt er een gemoderniseerde methode om het energielabel te bepalen. Deze geeft een beter beeld van het energieverbruik en de energieprestatie van een gebouw.

Toelichting op doorrekening

Het energielabel speelt een rol bij verschillende andere beleidsinstrumenten, zoals de uitfasering van huurwoningen en utiliteitsgebouwen met de slechtste energielabels. Het is in de KEV beschouwd als faciliterend beleid. In de Kamerbrief over Verduurzaming gebouwde omgeving (13 januari 2026) staat uitleg over de nieuwe bepalingsmethode die per 2030 zal ingaan. Omdat deze bepalingsmethode nog in ontwikkeling is, is er in de KEV geen rekening mee gehouden.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Kamerbrief over Verduurzaming gebouwde omgeving, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-1401.html>

5.11 Energy Efficiency Directive (EED) m.b.t. art 6 Renovatieverplichting gebouwen overheidsinstanties

Naam instrument: Energy Efficiency Directive (EED) m.b.t. art 6 Renovatieverplichting gebouwen overheidsinstanties

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Energy Efficiency Directive (EED),

o.a. Renovatieverplichting gebouwen overheidsinstanties.

Op grond van de nieuwe EED-richtlijn (Energy Efficiency Directive) zijn lidstaten verplicht om het energieverbruik te verminderen.

Overheidsinstanties moeten een voorbeeldfunctie vervullen volgens de EU. De EED stelt verplichtingen aan de lidstaten om het energiegebruik van overheidsinstanties terug te dringen (artikel 5) en de verduurzaming van gebouwen van overheidsinstanties te bewerkstelligen (artikel 6).

In artikel 6 is opgenomen dat jaarlijks 3 procent van de totale vloeroppervlakte van verwarmde en/of gekoelde gebouwen met een vloeroppervlakte groter dan 250 m² in eigendom van overheidsinstanties tot bijna-energieneutrale gebouwen of emissievrije gebouwen gerenoveerd moeten worden.

De implementatiedatum is 11 oktober 2025.

Toelichting op doorrekening

Artikel 6 van de EED verplicht de lidstaten om per jaar 3 procent van de totale vloeroppervlakte van gebouwen die eigendom zijn van overheidsinstanties te renoveren. Bij het vereiste renovatieniveau gaat het om normen voor Bijna Energieneutrale Gebouwen (BENG) of emissievrije gebouwen. Het is mogelijk om een alternatieve benadering te gebruiken waarbij een jaarlijkse energiebesparing wordt gerealiseerd die tenminste gelijkwaardig is aan de standaardbenadering. Met het wetsvoorstel en de onderliggende regelgeving wordt door het opnemen van een plan- en rapportageverplichting over het energiegebruik van overheidsinstanties in een oplossing voorzien voor het huidige gebrek aan inzicht in het energiegebruik van overheidsinstanties. Het energiebesparingsdoel voor overheidsinstanties wordt beschouwd als voorgenomen beleid. Er wordt in de KEV geen effect toegekend aan deze doelstelling, maar wel aan beleidsinstrumenten die worden ingezet om gebouwen van overheidsinstanties te renoveren.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025), Wetsvoorstel wijziging Wet uitvoering EU-handelingen energie-efficiëntie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/12/05/wetsvoorstel-tot-wijziging-van-de-wet-uitvoering-eu-handelingen-energie-efficientie>

5.12 Energy Performance of Buildings Directive (EPBD)

Naam instrument: Energy Performance of Buildings Directive (EPBD)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleids categorie: Voorgenomen | Geagendeerd | Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De Energy Performance of Buildings Directive (EPBD) is een Europese richtlijn die beleid stimuleert om:

- een zeer energie-efficiënte en emissieloze gebouwde omgeving te realiseren en een stabiel investeringsklimaat te creëren
- consumenten en bedrijven te ondersteunen bij het maken van goed geïnformeerde investeringsbeslissingen
- De lidstaten dienen de richtlijnen uit de EPBD te implementeren door deze om te zetten in beleid.

Fungerende details

- EPBD IV is in mei 2024 van kracht geworden. Nederland heeft tot mei 2026 de tijd om de richtlijn te nationaal beleid om te zetten.
De herziene EPBD maakt deel uit van het Fit-for-55-pakket¹ en de Renovatiegolf mededeling. Het Fit-for-55-pakket geeft invulling aan het juridisch bindende Europese broeikasgasreductiedoel van tenminste netto 55procent in 2030 ten opzichte van 1990 en klimaatneutraliteit in 2050, zoals vastgelegd in de Europese Klimaatwet
Belangrijke aanscherpingen in de EPBD IV ten opzichte van de EPBD III zijn - (zie ook de kamerbrief over de 12 maart 2024):
- De EPBD IV introduceert de ZEB-standaard voor de gebouwde omgeving in 2050. ZEB (zero-emission building) staat voor een zeer lage energievraag en geen emissies van fossiele brandstoffen meer in de gebouwde omgeving. Er zijn verschillende opties voor de energievoorziening toegestaan: hernieuwbare energiebronnen op het perceel, hernieuwbare energiebronnen van energiegemeenschappen, energie uit warmte- en koudnetten en uit landelijke netten.
- ZEB wordt de nieuwe standaard voor nieuwbouw vanaf 2030. Voor nieuwe publieke gebouwen geldt de ZEB standaard al vanaf 2028.
- Het voorstel bevat een aanpak waarbij lidstaten een eigen traject vaststellen om het gemiddelde energiegebruik van de woningvoorraad met 16procent te verminderen in 2030 en 20-22procent in 2035 ten opzichte van 2020. Hierbij is afgesproken dat ten minste 55procent van de afname bereikt wordt door de renovatie van de 43procent slechtst presterende woningen. Er zijn uitzonderingen mogelijk voor onder meer monumenten en tijdelijke woningen. Er volgen géén individuele renovatieverplichtingen voor woningeigenaren.
- Voor utiliteitsgebouwen volgen MEPS. Lidstaten dienen in 2030 16procent en in 2033 26procent (ten opzichte van 2020) van de slechtst presterende utiliteitsgebouwen te renoveren.
Ook hier zijn uitzonderingen mogelijk voor bijvoorbeeld monumenten, gebouwen van de krijgsmacht en bepaalde gebouwen in de landbouwsector.

- Er worden aanvullende eisen gesteld aan de energielabelsystematiek. Er volgt een gemeenschappelijk EU-sjabloon voor het energielabelafschrijf om burgers beter te informeren en verduurzamingsbeslissingen te vereenvoudigen. Er volgt géén strikte EU-harmonisatie van de energielabelklassen, zoals eerder wel besproken werd. Voor Nederland geldt dat de indeling A tot en met G behouden blijft in het uiteindelijke compromis. Er volgt daarnaast een nieuwe klasse Ao voor gebouwen die voldoen aan de ZEB-standaard. De EPBD IV behoudt de mogelijkheid om de nationale berekeningsmethodiek voor de energieprestatie van gebouwen te behouden in Nederland.
- Lidstaten moeten streven naar het uitfasen van de cv-ketel en andere fossiele brandstofinstallaties in 2040. Dit is geen verplichting, maar een streven.
- De EPBD IV stelt regels over verplichte installatie van een zonne-energiesysteem waar dat technisch, functioneel en economisch haalbaar is. Voor nieuwe utiliteitsgebouwen van meer dan 250 m² gebruiksoppervlakte gelden deze regels uiterlijk op 31 december 2026. Voor bestaande publieke gebouwen is een geleidelijke aanpak voorzien waarbij gebouwen groter dan 2.000 m² gebruiksoppervlakte uiterlijk op 31 december 2027 aan de nieuwe regels moeten voldoen. Deze drempel wordt progressief verlaagd tot 250 m² in december 2030.
- De bepalingen voor laadpunten voor voertuigen zijn verder aangescherpt.
- Tot slot moeten financieringsmaatregelen en energieloketten energetische renovaties stimuleren bij huishoudens en kleine bedrijven. Kwetsbare huishoudens dienen ondersteund te worden ter voorkoming van energiearmoede.

Lidstaten krijgen twee jaar de tijd om de herziene EPBD in nationale regelgeving en nationaal beleid te verankeren, vanaf de datum dat de richtlijn formeel is gepubliceerd. De implementatietermijn is relatief kort. Mede daarom geldt, zoals eerder in het wetgevingsprogramma Klimaat aangegeven, als uitgangspunt voor de implementatie dat het zuivere implementatie betreft. Dat betekent dat geen andere regels worden opgenomen dan voor de implementatie noodzakelijk. Dit betekent dat voor eventuele aanvullende nationale maatregelen een separaat wetgevingsproces gevolgd moet worden.

Toelichting op doorrekening

De herziening van de Europese Richtlijn energieprestatie van gebouwen (EPBD IV) wordt in een aantal tranches geïmplementeerd in nationale wet- regelgeving. De EPBD IV introduceert de zero-emission building (ZEB)-standaard voor de gebouwde omgeving. De ZEB-standaard die met ingang van 1 januari 2028 gaat gelden voor nieuwe gebouwen in eigendom van overheidsinstanties is bekend. Het maximale primair fossiel energiegebruik ligt tien procent lager dan de al bestaande grenswaarde voor de Bijna Energieneutrale Gebouw Eisen (BENG-eisen). Vanwege het beperkte effect is dit niet meegenomen in de KEV. Omdat nog onduidelijk is hoe de Nederlandse ZEB-standaarden eruit zullen zien is er in de KEV geen effect bepaald. De EPBD-IV stelt dat iedere EU-lidstaat een National Building Renovation Plan (NBRP) moet opstellen. De concept-NBRP is in maart 2026 in internetconsultatie gegaan. Toelichting over de doorrekening van de uitfasering van de slechtst presterende utiliteitsgebouwen staat bij het instrument “Normering utiliteitsbouw”.

Referentie(s)

Europe comissie (2024), EPBD IV, zie: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=OJprocent3AL_202401275

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Kamerbrief over stand van zaken implementatie EPBD IV, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/2e14cebb-c89f-439d-ba69-od3d93f173c5/file>

Rijksoverheid (2026), National Building Renovation Plan - Nationaal plan voor de renovatie van gebouwen, zie: https://www.internetconsultatie.nl/nbrp_nationaal_plan_renovatie_gebouwen/b1

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2026), Kamerbrief over implementatie EPBD IV, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/de-tail?id=2026Z12294&did=2026D27906

5.13 Financiële ondersteuning Rijk uitvoeringskosten gemeenten aardgasvrije wijken

Naam instrument: Financiële ondersteuning Rijk uitvoeringskosten gemeenten aardgasvrije wijken

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Gemeenten hebben de regierol in de gebiedsgerichte aanpak, aangezien deze aanpak een nauwe samenwerking en afstemming tussen diverse partijen op lokaal niveau vereist. Om hier invulling aan te geven heeft de gemeente voldoende uitvoeringscapaciteit nodig.

Vanuit het rijk wordt financiële ondersteuning aan gemeenten geboden- ten behoeve deze uitvoeringscapaciteit. Zie verder de fungerende details.

Fungerende details

Op dit moment zijn de volgende financiële regelingen en subsidies van kracht:

- Regeling specifieke uitkering regionale structuur Nationaal Programma Lokale Warmte-transitie.
- Hierin is in totaal voor 9 miljoen + 7,5 miljoen middelen beschikbaar gesteld voor de gemeenten. De verdeling staat gepubliceerd op de hierboven vermelde website.
- Daarnaast zijn er de CDOKE middelen (Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid). Deze regeling heeft tot doel om gedurende de uitkeringsperiode de capaciteit (bemensing) te vergroten bij decentrale overheden voor de uitvoering van het klimaat- en energiebeleid in de volgende sectoren: gebouwde omgeving, elektriciteit, mobiliteit, industrie en overige klimaatsectoren
- In het coalitie akkoord heeft het kabinet 800 miljoen per jaar uitgetrokken voor de periode 2031-2040

Toelichting op doorrekening

Vanuit het rijk wordt financiële ondersteuning aan gemeenten geboden ten behoeve van uitvoeringscapaciteit voor de het nemen van de regierol in de gebiedsgerichte aanpak. Dit wordt beschouwd als faciliterend beleid. In het Coalitieakkoord 2026-2030 staat dat naar aanleiding van een advies van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) tussen 2031 en 2040 jaarlijks €800 miljoen wordt uitgetrokken voor de uitvoering van klimaat- en energiebeleid door medeoverheden. Dit wordt beschouwd als geagendeerd beleid.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2023) Tijdelijke regeling capaciteit decentrale overheden voor klimaat en energiebeleid, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0047918/2023-02-28>

Referentie(s) van appreciatie

D66, VVD en CDA (2026), Aan de slag- Coalitieakkoord 2026-2030, zie: <https://www.kabinetsformatie2025.nl/documenten/2026/01/30/aan-de-slag---coalitieakkoord-2026-2030>

5.14 Fixteams voor micro-ondernemingen om energieverbruik te verminderen

Naam instrument: Fixteams voor micro-ondernemingen om energieverbruik te verminderen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet heeft besloten om de middelen uit het Social Climate Fund voor Nederland (€ 720 miljoen) onder andere in te zetten voor maatregelen in de gebouwde omgeving om de effecten van het emissiehandelssysteem (ETS-2) voor huishoudens en micro-ondernemingen in een kwetsbare positie te verzachten. In het plan dat het kabinet uiterlijk juni 2025 in moet dienen bij de Europese Commissie zal worden ingezet op het beschikbaar stellen van € 25 miljoen voor de ondersteuning van micro-ondernemingen (< 10 medewerkers) met Fixteams om hun energieverbruik te verminderen. Toekenning vanuit het Social Climate Fund is afhankelijk van de definitieve uitwerking van het Klimaatplan dat Nederland voor 1 juli 2025 bij de Europese Commissie indient, en van het daaropvolgende oordeel van de EC.

Toelichting op doorrekening

Het kabinet is van plan om 25 miljoen euro uit het Social Climate Fund (SCF) in te zetten voor de ondersteuning van micro-ondernemingen met fixteams om hun energieverbruik te verminderen. Dit instrument kan bijdragen aan vermindering van het energieverbruik van micro-ondernemingen. Toekenning vanuit het SCF is afhankelijk van goedkeuring van de Europese Commissie. Vanwege het beperkte budget is in de KEV geen effectschatting gemaakt.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Kamerbrief 'Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie'; Bijlage 1, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2026), Kamerbrief over indiening van het Nederlandse Sociaal Klimaatplan (SKP) bij Europese Commissie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/02/06/kamerbrief-indiening-van-het-nederlandse-sociaal-klimaatplan-skp-bij-de-europese-commissie>

5.15 Garantieregeling Warmtenetten (voorheen Waarborgfonds Warmtenetten)

Naam instrument: Garantieregeling Warmtenetten (voorheen Waarborgfonds Warmtenetten)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Met de Garantieregeling Warmtenetten kan het Rijk de leningen borgen die warmtebedrijven aantrekken om warmtenetten te realiseren. Doordat het rijk garantstaat voor de rente- en aflossingsverplichting van de geborgde financiering hanteren banken lagere risicopremies. Tevens kunnen (sector-) banken leningen verstrekken met een lange looptijden die overeenkomt met de minimale levensduur van een warmtenet. De verwachting is dat hierdoor een groter aan deel van de investeringsopgave in collectieve warmtesystemen met vreemd vermogen kan worden gefinancierd. Dit betekent dat (publieke) aandeelhouders hoeven minder (publiek) kapitaal beschikbaar te stellen ten behoeve van het eigen vermogen van warmtebedrijven. Dit vergroot de slagkracht van de beschikbare publieke middelen. Tevens kunnen langere looptijden en lagere rentes de financiële aantrekkelijkheid van collectieve warmte bevorderen.

Fungerende details

In de voorjaarsnota van 2025 is € 174,5 miljoen ter dekking gesteld aan de GRW. Deze middelen worden met name ingezet ten behoeve van de risicovoorziening op de begroting. Op basis hiervan kan in eerste instantie in totaal EUR € 434 miljoen worden geborgd. Naar verwachting zorgt dit ervoor dat er met 99procent zekerheid geen aanspraak op het risicovermogen van het Rijk hoeft te worden gemaakt. Als dit garantieplafond inzicht komt zal de regeling worden geëvalueerd. Op basis hiervan kan de garantieplafond naar boven worden bijgesteld.

De GRW richt zich enkel op warmtebedrijven die door de gemeente worden aangewezen voor warmtelevering op een warmtekavel. Toepassing van de GRW op aangewezen warmtegemeenschappen wordt onderzocht bij uitwerking van de regeling. De GRW borgt maximaal 80procent van het vreemde vermogen gedurende een aflossingstermijn van maximaal 30 jaar, die in gaat na de bouw- en volloophase (5 jaar); Debt Service Coverage Ratio van >1,2 en contracteerde volloop van > 60 procent

Toelichting op doorrekening

In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026 174,5 miljoen euro toegekend voor de oprichting van een waarborgfonds voor warmtenetten. Het is de bedoeling dat dit waarborgfonds garant zal staan voor de rente- en aflossingsverplichtingen van warmtebedrijven die aan de selectiecriteria van het fonds voldoen. De Garantieregeling Warmte verlaagt de vermogenskosten van warmtebedrijven door het kredietrisico van banken af te dekken. Hierdoor kunnen warmtebedrijven meer vreemd vermogen aantrekken en is minder eigen vermogen van publieke aandeelhouders nodig. Het maximale garantiebedrag bedraagt 434 miljoen euro. Naar verwachting komt dit overeen met het vreemde vermogen dat dient te worden aangetrokken om een investeringsbeslissing te nemen op 70.000 aansluitingen. De Garantieregeling Warmtenetten zal worden opgesteld voor een

periode van vijf jaar. Voor de periode daarna wordt er in de KEV geen effect aan toegekend. Er wordt naar gestreefd om de regeling tegelijk met de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmte op 1 januari 2027 open te stellen.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Kamerbrief Collectieve Warmte februari 2026, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/b358bb52-1410-4382-8562-f37668bd3be1/file>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/09/16/meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

5.16 Groeifondsprogramma Toekomstbestendige Leefomgeving

Naam instrument: Groeifondsprogramma Toekomstbestendige Leefomgeving

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Onder regie van de TKI Bouw en Techniek is in 2023 de uitvoering gestart van het Nationaal Groeifonds programma Toekomstbestendige Leefomgeving. Het programma richt zich op industrialisatie en verduurzaming van (ver)bouwketens en datagedreven beheer en onderhoud, levensduurvelenging en toekomstbestendig vervangen van infra en loopt tot 2028, met een tussentijdse evaluatie in 2026.

Fungerende details

TKI Bouw en Techniek heeft samen met de ministeries van BZK, IenW en LNV en ruim 130 betrokken partijen drie samenhangende programma's opgezet rond infrastructuur, gebouwen en ecosysteemontwikkeling.

Het programma Toekomstbestendige Leefomgeving richt zich op het (door)ontwikkelen van circulair en biobased bouwen en datagedreven assetmanagement, het opschalen van de industrialisatie binnen de sector gericht op het verhogen van efficiency, productiviteit en het reduceren van faalkosten en de bouw van een goed-functionerend, zichzelf versterkend, innovatie-ecosysteem door het initiëren van nieuwe aanpakken rondom leren, samenwerken in de keten en structureel innoveren in de ontwerp-, bouw- en technieksector.

Deelnemers: ruim 130 marktpartijen, kennisinstellingen en overheden in de ontwerp-, bouw- en technieksector. Het consortium buigt zich over drie deelprogramma's: infra, gebouwen en ecosysteem.

Coördinatie: TKI Bouw en Techniek

Looptijd: vijf jaar, van 2023 - 2028

Voortgang: op deze website

Subsidieverstrekker: het Nationaal Groeifonds. Het investeringsprogramma heeft een totale omvang van ruim € 200 miljoen. In 2022 is besloten om € 100 miljoen te reserveren voor dit programma. De adviescommissie heeft in februari 2023 besloten deze reservering om te zetten in een toekenning van € 60 miljoen en een voorwaardelijke toekenning van € 40 miljoen.

Toelichting op doorrekening

Het Programma Toekomstbestendige Leefomgeving wordt in de KEV als faciliterend beleid beschouwd. Er is geen emissie-effect toegekend omdat de resultaten van het programma onzeker zijn en er bij succesvolle innovatie additioneel beleid nodig kan zijn voor opschaling.

Referentie(s)

Toekomstbestendige leefomgeving, zie: <https://tki-bouwentechniek.nl/samenwerkingen/toekomstbestendige-leefomgeving>

Referentie(s) van appreciatie

Nationaal Groeifonds (2026), Toekomstbestendige Leefomgeving, zie: <https://www.naalgroei-fonds.nl/overzicht-lopende-projecten/thema-energie-en-duurzame-ontwikkeling/toekomstbestendige-leefomgeving>

5.17 GWW Opschaling circulaire asfalttechnieken (CE)

Naam instrument: GWW Opschaling circulaire asfalttechnieken (CE)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad | Aanvullend beleid

Beleids categorie: Voorgenomen | Geagendeerd | Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Opschaling infratechnieken (CE): Het doorontwikkelen van duurzame innovatietechnieken van publieke infraprojecten (grond-, weg- en waterbouw; GWW) door middel van een launching customer-programma, gericht op de eerste klant (opdrachtgever) van een nieuwe innovatie.

Maatregel is voorjaar 2024 ingevuld met een subsidie van €100 miljoen vanaf 2025 voor het versneld opschalen van beschikbare duurzame innovatietechnieken in de asfaltsector door middel van een launching customer programma. In dit programma hanteert de overheid in haar aanbestedingen innovatieve asfalttechnieken, namelijk duurzame asfaltmengsel en levensduurverlengende maatregel voor asfalt.

Flankerend beleid: via wetgeving worden publieke opdrachtgevers in de GWW verplicht om minimale milieuprestatie-eisen te stellen aan asfalt indien dit wordt gebruikt in gww-werken. Daarnaast wordt het wettelijk verplicht voor publieke opdrachtgevers om de milieuprestatie te betrekken als gunningscriterium bij de aanbesteding van grote gww-werken. Hiermee worden ook andere materialen in het werk verduurzaamd. Dit traject staat bekend als het wetsvoorstel Milieuprestatie-eisen GWW. Het wetsvoorstel ligt momenteel bij de Raad van State voor advies.

Fungerende details

Toepassing MKI is breder dan alleen asfalt in de gww.

Toelichting op doorrekening

Vanuit het Klimaatfonds is in 2024 100 miljoen onvoorwaardelijk toegekend voor deze maatregel. Het gaat om subsidie voor het versneld opschalen van beschikbare duurzame innovatietechnieken in de asfaltsector door middel van een launching customer programma. In dit programma hanteert de overheid in haar aanbestedingen innovatieve asfalttechnieken, namelijk duurzame asfaltmengsel en levensduurverlengende maatregel voor asfalt. De emissies van asfaltproducerende bedrijven bedroeg 0,14 Mton CO₂ in 2021. Het effect van deze maatregel is nog niet gekwantificeerd in de rekenwaarde, en alleen in de bandbreedte meegenomen als volume-effect.

Referentie(s)

overzicht maatregelen MJP 2025, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/09918ba5-6f46-4952-8a7d-12048d384b5e/file>

IenW, Toelichting circulaire maatregelen, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/kamerstukken/2023/09/15/toelichting-circulaire-klimaatmaatregelen/toelichting-circulaire-klimaatmaatregelen.pdf>

5.18 Informatieplicht energiebesparing gebouwen

Naam instrument: Informatieplicht energiebesparing gebouwen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De informatieplicht energiebesparing voor gebouwen is een plicht voor bedrijven en instellingen met een hoog energieverbruik (meer dan 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgas per jaar) om eens per vier jaar te rapporteren over de getroffen energiebesparende maatregelen. Via de informatieplicht energiebesparing wordt gerapporteerd over gebouwmaatregelen, zoals de isolatie van de gebouwschil. De informatieplicht energiebesparing voor gebouwen is onderdeel van de bredere energiebesparingsplicht.

Fungerende details

De rapportage gebeurt via een digitaal loket van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). De omgevingsdiensten hebben de taak om de rapportages te beoordelen. Zij doen dit namens het bevoegd gezag. Ook zijn ze verantwoordelijk voor het toezicht en de handhaving op de informatieplicht. Voor de meeste bedrijven en instellingen is de gemeente het bevoegd gezag voor de energiebesparingsplicht. Zo ook voor de informatieplicht. De provincies zijn verantwoordelijk voor locaties met een milieubelastende activiteit uit afdeling 3.3 van het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal).

De zogenoemde drijver van de inrichting is formeel verantwoordelijk voor het indienen van de rapportage voor de informatieplicht. Dit blijft zo tot de volgende uiterste indieningsdatum van 1 december 2027 voor alle inrichtingen die op 1 december 2023 een informatieplicht hadden. De reden hiervoor is dat er overgangsrecht van kracht werd bij de inwerkingtreding van de Omgevingswet (op 1 januari 2024). Bij de rapportageplicht in 2027 kan de rapportageplicht verschuiven, omdat het overgangsrecht dan niet langer geldt en de rapportageverplichting dan komt te liggen bij de bouw eigenaar of bij de uitvoerder van de activiteiten.

Als uitgangspunt voor de rapportage wordt de Erkende Maatregelenlijst energiebesparing (EML) gebruikt. Op de EML staan maatregelen die wettelijk zijn vastgelegd en die voor de meeste locaties een terugverdientijd van 5 jaar of minder hebben. Per erkende maatregel geeft de rapporterende partij aan of deze of een gelijkwaardige of betere alternatieve maatregel is uitgevoerd.

Erkende maatregelen voor gebouwen vallen onder andere onder de volgende categorieën: Energiebesparing door de ingebruikname van een energiebeheerssysteem voor het klimatiseren van het gebouw; isolatie van de schil; energiebesparende maatregelen voor de productie, het transport en het gebruik van warmte voor gebouwverwarming; Verlichting; Zonnepanelen.

Toelichting op doorrekening

De informatieplicht energiebesparing is een verplichting voor bedrijven en instellingen om één keer in de vier jaar te rapporteren welke energiebesparende maatregelen zijn uitgevoerd. Dit ondersteunt toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Informatieplicht energiebesparing, zie:

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/energiebesparingsplicht/informatieplicht-energiebesparing>

5.19 ISDE Investeringsubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE/ISDE-KA)

Naam instrument: ISDE Investeringsubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE/ISDE-KA)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Investeringsubsidie Duurzame Energie en Energiebesparing (ISDE) is een subsidie voor energiebesparende en duurzame maatregelen voor woningeigenaren en zakelijke gebruikers.

Fungerende details

Er is ISDE-subsidie beschikbaar voor eigenaren van koopwoningen en voor zakelijke gebruikers. Voor isolatie is het subsidiepercentage ongeveer 15procent bij 1 maatregel en ongeveer 30procent wanneer 2 of meer (isolatie)maatregelen worden genomen. De ISDE loopt door tot en met 2030. Woningeigenaren krijgen subsidie voor: isolatiemaatregelen warmtepompen zonneboilers aansluiting op warmtenet elektrische kookvoorzieningen. Zakelijke gebruikers krijgen subsidie voor: warmtepompen zonneboilers kleinschalige windturbines Het is ook mogelijk om als intermediair ISDE aan te vragen voor een woningeigenaar: ISDE: Aanvragen voor iemand anders - als intermediair (rvo.nl). Daarnaast kunnen gemeenten de ISDE namens woningeigenaren aanvragen én ontvangen, om daarmee hun inwoners te kunnen ontzorgen: ISDE voor gemeenten: Subsidie aanvragen namens woningeigenaren (rvo.nl) Ook is er een bonussubsidie beschikbaar wanneer gebruik wordt gemaakt van biobased milieuvriendelijk isolatiemateriaal en zijn er aangepaste subsidievoorwaarden voor monumenten. Verder wordt per 2026 energiezuinige ventilatie aan de ISDE toegevoegd, wanneer dit wordt gecombineerd met één of meer isolatiemaatregelen. Hiervoor ontvangt men een vast subsidiebedrag van € 400. Daarnaast wordt de subsidiesystematiek bij warmtepompen aangepast, zodat gecascadeerde opstellingen waarbij twee of meer warmtepompen aan elkaar gekoppeld zijn, kunnen niet meer worden overgesubsidieerd.

Toelichting op doorrekening

De belangrijkste subsidie voor woningverduurzaming is de Investeringsubsidie duurzame energie en energiebesparing (ISDE). De ISDE biedt eigenaar-bewoners onder andere subsidie voor isolatiemaatregelen en warmtepompen. Voor de periode van 2026 tot en met 2030 is in het basispad een ISDE-budget van 2,2 miljard euro beschikbaar. In het Ontwerp Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds 2027 is € 68 miljoen gereserveerd voor additionele subsidies voor warmtepompen via de ISDE. Voorwaarde voor toekenning was onder andere dat er wordt besloten tot normering ten aanzien van verwarmingsinstallaties van gebouwen. In de bijlage bij de Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok (20 april 2026) staat dat de Klimaatfonds middelen die voorwaardelijk waren toegekend voor de ISDE worden ingezet voor alternatieve maatregelen voor verduurzaming van de gebouwde omgeving. De KEV gaat uit van gelijkblijvende subsidie-intensiteit. Bij de effectschatting is er rekening mee gehouden dat een deel van de subsidie zal worden aangevraagd door woningeigenaren die ook zonder subsidie maatregelen zouden nemen op basis van resultaten van de evaluatie van CE Delft. Er is aangekondigd dat warmtepompen in warmtenetgebieden zullen worden uitgesloten van subsidie indien dit uitvoerbaar en juridisch

houdbaar is. In de KEV is hier geen rekening mee gehouden, omdat onduidelijk is hoe dit wordt uitgewerkt.

Referentie(s)

RVO (2026), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/isde/woningeigenaren>

Referentie(s) van appreciatie

CE Delft (2025), Evaluatie ISDE. Periode 2019-2023, zie: <https://ce.nl/publicaties/evaluatie-isde-periode-2019-2023/>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaat- en Energiefonds 2027, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/bijlage-ontwerp-meerjarenprogramma-2027-klimaat-en-energiefonds-docx>

Ministerie van Financiën, ministerie van Economische Zaken en Klimaat & ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2026), Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

5.20 Isolatie woningen Groningen en Noord-Drenthe (maatregel 28 en 29)

Naam instrument: Isolatie woningen Groningen en Noord-Drenthe (maatregel 28 en 29)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Op 25 april 2023 presenteerde het kabinet zijn reactie op de Parlementaire Enquête Aardgaswinning Groningen (PEAG). Twee van de maatregelen uit de kabinetsreactie hierop zijn maatregel 28 en maatregel 29.

Deze subsidies zijn beschikbaar voor inwoners van provincie Groningen en de Noord-Drentse gemeenten Aa en Hunze, Noordenveld en Tynaarlo. De subsidie is voor de isolatie en ventilatie van uw woning via Maatregel 29. Het Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN) voert de regelingen uit.

Maatregel 28: Versterken en isolerende maatregelen combineren met Maatregel 29: Isolatie- en ventilatieaanpak voor woningen in Groningen en Noord-Drenthe. Woningeigenaren in de provincie Groningen en Noord-Drenthe kunnen subsidie aanvragen om hun woning te isoleren en te ventileren.

Er is in totaal € 1,65 miljard beschikbaar om woningen te isoleren.

Fungerende details

Zie kamerbrief: 6 maart 2024

Betreft Verschillen, verduurzaming en dorpenaanpak

1. Woningeigenaren met een (middel) zware versterking, waarbij sprake is van minimaal 4 maanden bouwtijd en waarbij de bewoners langdurig niet thuis kunnen wonen, komen in aanmerking voor maatregel 28. Hiervoor is met de NCG een uitvoeringsafspraken gemaakt en wordt de isolatie tot de standaard voor woningisolatie (zie ook: Standaard en streefwaarden voor woningisolatie (rvo.nl)), inclusief de afwerking, zonder extra kosten voor de bewoners volledig meegenomen in de versterking. Deze werkwijze wordt al toegepast.
2. Woningeigenaren binnen het versterkingsgebied, dat zijn de adressen binnen de scope van de NCG, zowel de woningen die reeds op norm of al versterkt zijn als de woningen die nog voor een lichte versterking in aanmerking komen, en de wijken en buurten daaromheen waar meer dan 30 procent van de woningen binnen de versterkingsoperatie vallen. Deze woningeigenaren krijgen voor de noodzakelijke maatregelen tot de standaard voor woningisolatie 100procent subsidie, inclusief de landelijke ISDE-subsidie, tot een maximaal investeringsbedrag van €40.000, en een tegemoetkoming van €1.000 voor afwerking.
3. Woningeigenaren in de rest van het aardbevingsgebied in de provincie Groningen en drie gemeenten in Noord-Drenthe krijgen voor de noodzakelijke maatregelen tot de standaard voor woningisolatie een subsidiebijdrage van 50procent, inclusief de landelijke ISDE-subsidie, tot een maximaal bedrag van €20.000 (50procent van het maximale investeringsbedrag van €40.000). Voor woningeigenaren die de resterende 50procent niet zelf kunnen

betalen, is er de mogelijkheid tot voorfinanciering bij het Nationaal Warmtefonds waarbij de eigen bijdrage van 50procent betaald kan worden uit de maandelijkse besparing op de energierekening.

4. Woningeigenaren in het hele aardbevingsgebied in de provincie Groningen en drie gemeenten in Noord-Drenthe met een inkomen tot 140procent van het wettelijk minimumloon krijgen voor de noodzakelijke maatregelen tot de standaard voor woningisolatie 100procent vergoed tot een maximaal investeringsbedrag van €40.000, en een tegemoetkoming van €1.000 voor afwerking om juist bij deze groep achterstanden in verduurzaming in te lopen en zo energiearmoede tegen te gaan.

E. Woningeigenaren in het hele aardbevingsgebied in de provincie Groningen en drie gemeenten in Noord-Drenthe die huren bij een woningbouwcorporatie. Voor de Woningcorporatie wordt in totaal €222 miljoen gereserveerd. Volgens de huidige Nationale Prestatie Afspraken, zoals op 30 juni 2022 afgesproken door de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening met de woningcorporaties^[1], worden woningen met energielabel E, F en G door woningcorporaties uiterlijk in 2028 versneld geïsoleerd. Belangrijk hierbij is dat met de woningcorporaties is afgesproken dat de isolatiemaatregelen niet mogen leiden tot hogere huren, en huurders hier dus zelf voordeel hebben vanwege lagere energiekosten.

Inwoners van Groningen en de Noord-Drentse gemeenten Aa en Hunze, Noordenveld en Tynaarlo zijn grotendeels uitgezonderd van ISDE, behalve waar het subsidie voor een warmtepomp, zonneboiler, elektrische kookvoorziening of aansluiting op een warmtenet betreft.

Verhuurders: Met een SVOH-verlening vanaf 25-04-2023 komen verhuurders in aanmerking voor subsidie bij Maatregel 29. Zij vragen eerst de SVOH-subsidie bij RVO aan.

VVE's: Met een SVVE-verlening vanaf 25-04-2023 komen VVE's in aanmerking voor subsidie bij Maatregel 29. VVE's vragen eerst de SVVE-subsidie bij RVO aan.

Toelichting op doorrekening

Woningeigenaren in de provincie Groningen en in drie gemeenten in Noord-Drenthe kunnen vanaf 2025 subsidie aanvragen om de isolatie en ventilatie van hun woning te verbeteren. Deze maatregel is genomen naar aanleiding van het rapport van de Parlementaire Enquêtecommissie Aardgaswinning Groningen. Het budget voor maatregel 29 (Isolatieaanpak voor woningen in Groningen en Noord-Drenthe) is 1,65 miljard euro. Het budget voor maatregel 28 (Versterken en isolerende maatregelen combineren) is 380 miljoen euro. Bij de effectschatting is er rekening mee gehouden dat een deel van de subsidie zal worden aangevraagd door woningeigenaren die ook zonder subsidie maatregelen zouden nemen.

Referentie(s)

Samenwerkingsverband Noord Nederland (SNN), zie: <https://www.snn.nl/subsidies-voor-particulieren/subsidie-isolatie-nij-begun-terugwerkende-kracht>

Referentie(s) van appreciatie

Nationaal Coördinator Groningen (2026), Uw woning versterken én isoleren (met maatregel 28), zie: <https://www.nationaalcoordinatorgroningen.nl/vergoedingen/eigenaren/versterken-en-isoleren>

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat & ministerie van Algemene Zaken (2023), Kamerbrief

over Nij begun: op weg naar erkenning, herstel en perspectief, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/04/25/nij-begun-op-weg-naar-erkenning-herstel-en-perspectief>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Maatregel 29: isolatieaanpak voor woningen in Groningen en Noord-Drenthe, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/maatregel-29>

5.21 Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed

Naam instrument: Kennis- en Innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Kennis- en innovatieplatform Verduurzaming Maatschappelijk Vastgoed (KIP-MV) is in 2019 opgericht op initiatief van de ministeries van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Economische Zaken en Klimaat (EZK), Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), ter ondersteuning van de verduurzaming van gebouwen in de maatschappelijke sector.

Vanuit het platform wordt energiebesparing, verbeteren van de energieprestatie en inzet van duurzame energie van maatschappelijk vastgoed gestimuleerd en innovatie bevorderd. Het platform doet dit door middel van het ontwikkelen en verspreiden van kennis.

Binnen het KIP-MV bundelen kennispartijen van de sectoren zorg, sport, monumenten, musea, onderwijs en gemeenten hun krachten en wisselen ze informatie, voorbeelden, kennis en innovaties uit.

De twee doelstellingen van het platform zijn:

- Vraag- en kennisarticulatie met betrekking tot de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed tot stand brengen
- Samenwerking en synergie tussen de sectoren tot stand brengen.

Toelichting op doorrekening

Het Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed faciliteert de sectoren zorg, sport, monumenten, musea, onderwijs en gemeenten bij het verduurzamen van gebouwen.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Kennis- en innovatieplatform verduurzaming maatschappelijk vastgoed, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/verduurzaming-utiliteitsbouw/maatschappelijk-vastgoed/kip-mv>

5.22 Leningen via bestaande fondsen voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed

Naam instrument: Leningen via bestaande fondsen voor verduurzaming maatschappelijk vastgoed

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2025 is 25 miljoen euro gedoteerd aan het Nationaal Restauratiefonds, 32,6 miljoen aan het BNG duurzaamheidsfonds en in totaal 20 miljoen aan Regionale energiefondsen en Provinciale regelingen via SVn. Deze subsidie, de Regionale energiefondsen en regelingen via SVn in combinatie met de provinces, maken het mogelijk dat er voor het maatschappelijk vastgoed leningen komen met een eenvoudig aanvraagpad en voordelige rente.

Fungerende details

Leningen tot EUR 250.000 voor monumenten en voor maatschappelijk vastgoed breed; sport, scholen, cultuur, buurthuizen, bijeenkomst, religie.

Toelichting op doorrekening

In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025 is 74,9 miljoen euro toegekend voor dotaties aan bestaande fondsen voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed. De dotaties aan bestaande fondsen zijn beschouwd als vastgesteld beleid. Dit instrument draagt bij aan het oplossen van financieringsproblemen bij de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed. Er is voor de KEV geen effectschatting gemaakt vanwege de beperkte omvang van de dotaties.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2024), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2024/09/17/minvkgg-meerjarenprogramma-2025-klimaatfonds>

5.23 Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten

Naam instrument: Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De ambitie van actielijn 1 van het NIP is om tussen 2022 en 2030 ongeveer 750.000 koopwoningen en woningen in gemengde vve's te isoleren via een lokale aanpak samen met gemeenten. Gemeenten kunnen hiervoor meerjarige plannen indienen die gericht zijn op het verbeteren van woningen met de slechtste labels en lage WOZ waarden. Voor de lokale aanpak kan aangesloten worden bij de transitievisies warmte en bewonersinitiatieven. Zo versterken verschillende kanalen elkaar zoveel mogelijk.

Fungerende details

Voor actielijn 1 is momenteel ca 1,6 miljard euro beschikbaar. De middelen kunnen gemeenten inzetten voor het verbeteren van koopwoningen of woningen in een gemengde vve met energielabel D of lager (of een vergelijkbare energetische staat) en 80procent van de woningen moet een WOZ waarde hebben onder het gemiddelde van de WOZ waarde van koopwoningen in de gemeente of onder de NHG-grens.

In 2022 al als onderdeel van de aanpak energiearmoede in de SPUK is reeds 67,5 miljoen euro van de lokale aanpak aan gemeenten verstrekt. Deze middelen kunnen ingezet worden voor zowel kleine als grote maatregelen en voor zowel koop- als huurwoningen. De rest van de in totaal circa 1,6 miljard euro komt via drie tranches beschikbaar voor gemeenten.

In alle tranches van de lokale aanpak kunnen de middelen ook ingezet worden voor doe-het-zelf maatregelen. Met doe-het-zelf kunnen kosten worden bespaard bij het isoleren. Tevens beperkt het druk op de uitvoeringscapaciteit die beschikbaar is in de markt.

340 van de 342 gemeenten hebben een aanvraag gedaan voor 221 duizend woningen. Gemeenten hebben t/m 2028 om de middelen van de drie tranches te besteden, met twee keer een mogelijkheid om een jaar te verlengen.

Toelichting op doorrekening

Bijna alle gemeenten ontvangen middelen voor een lokale isolatieaanpak uit het Nationaal Isolatieprogramma. De gemeenten hebben hiervoor meerjarige plannen ingediend die gericht zijn op het verbeteren van slecht geïsoleerde woningen van huishoudens in energiearmoede of huishoudens die hier een risico op lopen. Eigenaar-bewoners en Verenigingen van Eigenaren kunnen een isolatieaanbod krijgen met begeleiding, advies, praktische ondersteuning en financiering. De lokale isolatieaanpak kan worden gecombineerd met landelijke subsidies voor energiebesparing en met financiering via het Nationaal Warmtefonds. In 2022 zijn voor eerst middelen voor de lokale aanpak aan gemeenten verstrekt. In totaal is circa 1,6 miljard euro beschikbaar.

Referentie(s)

Min VRO, Nationaal Isolatieprogramma, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/nationaal-isolatieprogramma>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Nationaal Isolatieprogramma, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/verduurzamen-en-verbeteren/nationaal-isolatieprogramma>

5.24 Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER) subsidie

Naam instrument: Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER) subsidie

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het kader van het programma Verbouwstromen zijn twee subsidies opengesteld, de SPOR en de MEER. De Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER) is een maatwerksubsidie bedoeld voor samenwerkingsverbanden van woningeigenaren en aanbieders die grootschalige renovatieprogramma's met een gestandaardiseerde en industriële aanpak opzetten en uitvoeren. Door deze aanpak kunnen meer woningen in een hoger tempo en tegen lagere kosten verduurzaamd worden.

Fungerende details

Het doel van de MEER subsidie aan grootschalige, langjarige renovatieprogramma's met een hoog verduurzamingsniveau is om met koplopers te laten zien dat een industriële en gestandaardiseerde aanpak de productiviteit en kosteneffectiviteit bij renovaties verbetert. Deze MEER-programma's moeten aantonen dat zo sneller en meer woningen worden verduurzaamd tegen lagere kosten en dat daarmee het risico op hoge energielasten vermindert. Dit zal ook andere vastgoedeigenaren, gemeenten en intermediairs inspireren om voor een soortgelijke aanpak te kiezen en daarmee de renovatiemarkt helpen opschalen. In totaal zijn er drie aanvraagrondes geweest voor de MEER-subsidie.

Voorwaarden voor de subsidie:

De renovatie van minimaal 500 woningen binnen 4 jaar vanaf het moment van subsidieverlening. Toepassing bij renovatie van een gestandaardiseerd en industrieel vervaardigd maatregelenpakket bij woningtypen met een opschalingspotentie van tenminste 50.000 woningen.

Minimaal 50procent CO₂-reductie (per woning) vanaf oplevering van de woningen, uitgaande van zowel direct energiegebruik door de woning en bewoners als indirect energiegebruik door de toegepaste materialen, zoals bepaald door het CO₂-reductie rekenmodel.

De deelnemers aan het samenwerkingsverband hebben actief meegewerkt aan het delen van de kennis die is ontwikkeld met behulp van de subsidie, zowel tijdens als (minimaal) tot 6 maanden na afronding van het MEER-programma.

Toelichting op doorrekening

De MEER regeling wordt in de KEV als faciliterend beleid beschouwd. Er is geen emissie-effect toegekend omdat de resultaten van de activiteiten van de samenwerkingsverbanden onzeker zijn en er bij succesvolle innovatie additioneel beleid nodig kan zijn voor opschaling.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2023), Uitvraag Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER), zie:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-31151.pdf>

5.25 Nationaal programma leefbaarheid en veiligheid

Naam instrument: Nationaal programma leefbaarheid en veiligheid

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De bestaande structuur van de focusgebieden van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) wordt benut om gericht energiearmoede aan te pakken. Met de extra middelen in 2026 worden, in samenwerking met de verschillende maatschappelijke organisaties die actief zijn in deze wijken, 25.000 tot 30.000 huishoudens in energiearmoede met een koopwoning ontzorgd bij het financieren van de verduurzaming van hun woning.

Toelichting op doorrekening

In de Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok (20 april 2026) staat dat het kabinet voor het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) 5 miljoen euro per jaar vrijgemaakt voor de jaren 2026 tot en met 2028. Vanwege de beperkte omvang van het extra budget is voor de KEV geen effect bepaald.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2026), Maatregelenpakket weerbaarheid energieschok, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Financiën, ministerie van Economische Zaken en Klimaat & ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2026), Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

5.26 Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW)

Naam instrument: Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het NPLW is een interbestuurlijk programma van het Rijk, VNG en IPO, vergelijkbaar met het Nationaal programma voor de regionale energiestrategieën (NP RES).

Het NPLW heeft 3 kerntaken, namelijk het:

- Ondersteunen van gemeenten met kennis en handelingsperspectief;
- Signaleren en agenderen van kansen en belemmeringen bij uitvoering en beleid;
- Monitoren van de voortgang van de lokale warmtetransitie.

In 2026 gaat NPLW op in NPES (Nationaal Programma Energiesysteem)

Fungerende details

Het NPLW is officieel van start gegaan op 1 januari 2023.

Via de website, handreikingen en Webinars wordt op de volgende gebieden kennis gedeeld: strategie en uitvoering, technische oplossingen, participatie en samenwerking, financiering en regelgeving.

Het NPLW haalt via de accounthouders en de regio coördinator de behoeften aan kennis en handelingsperspectief op bij gemeenten. Als kennismakelaar onderzoekt NPLW of er partijen zijn die inspelen op deze informatiebehoefte of dat NPLW zelf in deze behoefte kan voorzien.

Het NPLW deelt kennis en handelingsperspectief via de nieuwsbrief, website, helpdesk, sociale media, bijeenkomsten, de regiostructuur en accounthouders. De website en helpdesk van het NPLW zijn daarmee dé plaatsen waar gemeenten terecht kunnen voor alle relevante informatie over de warmtetransitie.

Het NPLW is géén uitvoeringsorganisatie. Er is geen capaciteit om gemeenten individueel te ondersteunen bij de uitvoering van hun warmtetransitie.

Toelichting op doorrekening

Het Nationale Programma Lokale Warmtetransitie (NPLW) is officieel gestart op 1 januari 2023. Het NPLW bouwt voort op de kennis van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) en het Expertise Centrum Warmte (ECW). Het programma wordt in de KEV beschouwd als faciliterend beleid.

Referentie(s) van appreciatie

NPLW (2026), NPLW en de warmtetransitie, zie: <https://www.nplw.nl/over-nplw/nplw-en-de-warmtetransitie>

5.27 Nationaal Warmtefonds

Naam instrument: Nationaal Warmtefonds

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In de bestaande woningvoorraad is nog veel energiebesparing mogelijk. Dat zal onze afhankelijkheid van buitenlandse energie verlagen en maakt huishoudens weerbaarder tegen plotselinge prijsstijgingen. In de huursector zijn afspraken gemaakt over woningen met de slechtste energielabels. De zorgen gaan nu uit naar de woningeigenaren met laag en middeninkomen en de Verenigingen van Eigenaren (VvE's). Zij blijven achter met verduurzaming.

Voor deze groep is Nationaal Warmtefonds een verstandige mogelijkheid: geld lenen om energiebesparende maatregelen te laten uitvoeren, zoals nieuwe kozijnen met rendementsglas, isolatie van de gevel, zonnepanelen, warmtepomp, etc. Het bereik groeit en de kracht is dat woningeigenaren met laag inkomen (circa 50procent van de aanvragen) en laag middeninkomen (circa 30procent van de aanvragen) deze financiering daadwerkelijk weten te vinden en benutten. Zonder Warmtefonds zouden zij geen energiebesparende maatregelen laten uitvoeren.

Alle leenvoorwaarden, zoals de te financieren maatregelen en de leenbedragen, staan omschreven in het investeringsreglement op de website. Het fonds is in 2013 opgericht als het Nationaal Energiebespaarfonds (NEF). Het NEF is van naam veranderd en is tegenwoordig het Nationaal Warmtefonds. Het Warmtefonds is een stichting met marktgeld en subsidie van de rijksoverheid. Dankzij de subsidie kan Nationaal Warmtefonds de leningen renteloos verstrekken aan bepaalde doelgroepen.

Fungerende details

Vanuit het maatregelenpakket weerbaarheid Energiefonds wordt in 2026 het budget voor het warmtefonds verhoogd met 180 miljoen.

Subsidies alleen trekken mensen met minder financiële mogelijkheden niet over de streep, want een subsidie dekken slechts een gedeelte van de aanneemsom. Daarom is financiering via Nationaal Warmtefonds een uitkomst om deze groep financieel gezien de mogelijkheid te bieden om te verduurzamen. Nationaal Warmtefonds werkt samen, in pilotvorm, met de subsidieverstrekkers (landelijk en lokaal) om de administratieve lasten te verlagen (subsidie regelen namens aanvrager van de lening). Gemeenten activeren bewoners met de lokale aanpak van het Nationaal Isolatie Programma.

Nagenoeg alle woningeigenaren zijn welkom bij Nationaal Warmtefonds. De leenvoorwaarden verschillen per doelgroep.

- Woningeigenaren met leenruimte en een verzamelinkomen tot 60.000 euro lenen renteloos.
- Woningeigenaren met leenruimte en een verzamelinkomen vanaf 60.000 euro lenen met rente.

- Woningeigenaren zonder leenruimte lenen ook renteloos en lossen af naar draagkracht (dit heet de combinatielening met een maximaal leenbedrag van 10.000 euro).
- Vereniging van Eigenaren kan ook lenen en ontvangt een rentekorting. Zowel grote als kleine VvE's zijn welkom.
- Appartementseigenaren met laag inkomen die worden geconfronteerd met een hogere VvE-bijdrage als gevolg van een energiebespaarlening, komen in aanmerking voor de VvE-ledenlening. Zij ontvangen maandelijks een bedrag vanuit een persoonlijke lening die al-leen afgelost moet worden bij verkoop.
- Scholen kunnen ook lenen, maar hier is al een aantal jaar geen gebruik van gemaakt.
- Pilot met subsidie aanvragen namens leningaanvrager.

Tabel 5.1

Verdeling Stichting Nationaal Warmtefonds en Stichting Nationaal Warmtefonds 2

Stichting Nationaal Warmtefonds	Stichting Nationaal Warmtefonds 2
Woningeigenaren met leenruimte.	Woningeigenaren zonder leenruimte (combinatielening). Maximaal leenbedrag 10k.
Maximaal leenbedrag 28k.	
Verzamelinkomen onder 60k, dan renteloos.	Renteloos.
Verzamelinkomen boven 60k, dan wel rente.	
	Aflossen naar draagkracht.
Meteen aflossen.	
Grote Verenigingen van Eigenaren (acht of meer eenheden met woonfunctie)	Grote Verenigingen van Eigenaren (acht of meer eenheden met woonfunctie)
Scholen. Product wordt niet meer verstrekt, maar bestaat nog wel.	VvE-ledenlening voor appartementseigenaren met laag inkomen die geconfronteerd worden met hogere vve bijdrage als gevolg van vve die energiebespaarlening start.
	Woningeigenaren van 75 jaar en ouder
	Woningeigenaren met bepaalde schuldenregistratie (BKR codering)
	Energiebespaarhypotheek. Product wordt niet meer verstrekt, maar bestaat in theorie nog wel. Kan mogelijk in toekomst weer relevant worden.

Toelichting op doorrekening

De financieringsmogelijkheden van het Nationaal Warmtefonds zijn faciliterend voor investeringen in verduurzamingsmaatregelen van eigenaar-bewoners, VvE's en scholen. Een deel van de doelgroep zou zonder het bestaan van deze financieringsmogelijkheden niet in aanmerking komen voor een lening of niet kiezen om een lening aan te gaan voor verduurzaming van hun woning. In het Ontwerp Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds 2027 (27 maart 2026) wordt een gedeelte van de gereserveerde middelen voor het Nationaal Isolatieprogramma en de stimulering van warmtepompen ingezet voor de continuering van het Nationaal Warmtefonds.

Referentie(s)

Nationaal Warmtefonds website, zie: <https://www.warmtefonds.nl/>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaat- en Energiefonds 2027, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/bijlage-ontwerp-meerjarenprogramma-2027-klimaat-en-energiefonds-docx>

Nationaal Warmtefonds (2026), Over Nationaal Warmtefonds, zie: <https://www.warmtefonds.nl/over-ons>

5.27.1 Warmtefonds ophogen

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Nationaal Warmtefonds

Beschrijving van de wijziging

Warmtefonds ophogen: in november 2022 is de oprocent rente ingevoerd voor woningeigenaren met een laag inkomen. In het voorjaar 2023 is de inkomensgrens voor de oprocent rente verhoogd tot woningeigenaren met een inkomen tot EUR 60.000. Doel: remmende werking van de gestegen marktrente wegnemen en een prikkel geven aan woningeigenaren om energiebesparende maatregelen te laten uitvoeren. Destijds is ook gestart met een rentekorting voor Verenigingen van Eigenaren.

Bij de voorjaarsbesluitvorming 2023 werd een voorwaarde gesteld: "Nadere uitwerking en dat op basis van het lopende, aan de Tweede Kamer toegezegde (Kamerstuk TZ202209082) onderzoek een positief beeld ontstaat over nut en noodzaak van het onlangs doorgevoerde oprocent-rentetarief." Aan deze voorwaarde is voldaan. Met deze middelen (eur 300 miljoen) kan Nationaal Warmtefonds de renteloze lening en vve-rentekorting aanbieden tot en met eind 2025. Daarna stijgt de rente weer voor deze groepen, tenzij in de loop van 2025 aanvullende middelen worden toegekend aan Nationaal Warmtefonds. Het kaseffect van de 300 miljoen is als volgt: 88 miljoen euro in 2023 en circa 35 miljoen jaarlijks in de periode 2025 tm 2030.

Sinds invoering van de renteloze lening zien we een groei van woningeigenaren met een laag en middeninkomen. Voorheen waren deze groepen nagenoeg afwezig. TNO heeft hierover een monitor gemaakt.

Toelichting op doorrekening

De financieringsmogelijkheden van het Nationaal Warmtefonds zijn faciliterend voor investeringen in verduurzamingsmaatregelen van eigenaar-bewoners, VvE's en scholen. Een deel van de doelgroep zou zonder het bestaan van deze financieringsmogelijkheden niet in aanmerking komen voor een lening of niet kiezen om een lening aan te gaan voor verduurzaming van hun woning. In het Ontwerp Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds 2027 (27 maart 2026) wordt een gedeelte van de gereserveerde middelen voor het Nationaal Isolatieprogramma en de stimulering van warmtepompen ingezet voor de continuering van het Nationaal Warmtefonds.

5.28 Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB)

Naam instrument: Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het doel van de Nationale Aanpak (NABB) is om bij te dragen aan nationale klimaat- en natuurdoelstellingen - en wettelijke verplichtingen - door de transitie van de nu nog gangbare (abiotische) bouwpraktijk naar een duurzame (biobased) bouwpraktijk te stimuleren. Via 45 interventies wordt een transitie van de grond gebracht in drie sectoren: landbouw, industrie en bouw.

Fungerende details

Vanuit het Klimaatfonds is € 200 miljoen vrijgemaakt om biobased bouwen te stimuleren, zowel in de Burger & Utiliteitsbouw (B&U) als de Grond-, weg en waterbouw (GWW). Die middelen worden o.a. ingezet om boeren te stimuleren vezelgewassen te telen voor de bouw (via een opkoopregeling voor koolstofcertificaten) en via een lening om verwerkingsfaciliteiten van de grond te krijgen, die de gewassen kunnen omzetten tot bouwmaterialen. In de bouwsector vinden talloze interventies plaats om biobased te stimuleren, van wet- en regelgeving (een eis aan de whole life cycle global warming potential), subsidiëring (een bonus voor biobased isolatiemateriaal in subsidieregelingen voor woningeigenaren) en innovatieregelingen voor de GWW-sector voor opdrachtgevers. Verder is Building Balance actief als marktontwikkelingsorganisatie die partijen in het veld ondersteunt bij de transitie naar biobased bouwen. Een volledig overzicht van de interventies die worden gepleegd met deze middelen is te vinden in Hoofdstuk 4 van het rapport 'Nationale Aanpak Biobased Bouwen'.

Toelichting op doorrekening

De Nationale Aanpak Biobased Bouwen (NABB) beschrijft interventies voor het versneld opschalen van zowel de productie, de verwerking als het gebruik van biograndstoffen. De actielijnen gaan over het opzetten en en opschalen van biobased ketens, vraagstimulering bij bouwers en opdrachtgevers, activatie van agrariërs en verwerkers, testen en certificeren, kennisdeling en onderwijs en onderzoek en innovatie.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2023), Nationale Aanpak Biobased Bouwen, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/11/08/nationale-aanpak-biobased-bouwen>

5.29 Nationale deelneming Warmte

Naam instrument: Nationale deelneming Warmte

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

In het wetsvoorstel voor de Wet collectieve warmte (Wcw) is opgenomen dat een meerderheid van de aandelen van een warmtebedrijf in publieke handen moet zijn. De regie voor de warmtetransitie ligt bij de gemeenten, maar naar verwachting ontbreekt het veel gemeenten aan kapitaal, capaciteit en kennis om zelfstandig warmtebedrijven op te richten. Met de inzet van een nationale deelneming kunnen medeoverheden worden ondersteund. Er is hiervoor € 1,4 miljard. tot € 4,2 miljard.

nodig, afhankelijk van of het voorstel wordt gecombineerd met een Waarborgfonds of niet. De middelen tot 2030 worden nu gevraagd uit het Klimaatfonds, dit bedraagt € 225 miljoen tot € 675 miljoen waarvan € 180 miljoen kan worden herverdeeld vanuit de middelen voor de Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS). Hierbij wordt uitgegaan van een maximale deelneming van 40 procent door het Rijk.

Beoordeling voorwaarden MJP 2026:

1. De WCW waarin de mogelijkheid staat om een deelneming op te richten dient door beide Kamers aangenomen te zijn;
2. Er wordt met behulp van een externe partij tijdig bezien of de uitvoering voldoende op gang is gekomen (onder andere door voldoende interesse vanuit andere publieke of private investeerders), er voldoende rendabele warmtebedrijven zijn om in te investeren, en wordt een update gemaakt van de P*Q, om ook de resterende middelen toe kunnen te kennen;
3. Er worden afspraken gemaakt over de verhouding tussen Rijk en andere publieke investeerders bij investeringen in warmteprojecten;
4. Na de verdere uitwerking van de maatregel (voorwaarde 1 tot en met 3) vindt er nog een check plaats op de samenhang met de andere warmtemaatregelen, waaronder de verdere uitwerking van het voorgestelde Waarborgfonds (nu Garantierегeling). Het Waarborgfonds heeft namelijk invloed op het benodigde eigen vermogen van de deelneming. Na de verdere uitwerking van het Waarborgfonds dient daarom te worden getoetst of de budgettaire claim voor de deelneming nog volstaat ten aanzien van het beoogde doel en of de beoordeling als gevolg daarvan moet worden herzien.

Toelichting: Naar aanleiding van de aanvullende informatie wordt een deel van de middelen (€ 87 miljoen) toegekend onder voorwaarde van instemming van de Eerste Kamer met de WCW, zodat voor de eerste twee jaar gestart kan worden met projecten. Ondertussen heeft de Eerste Kamer ingestemd met de wet.

Het toegekende bedrag dient te worden uitgegeven aan projecten en aan de opbouw van de organisatie. Er mag niet meer dan € 26 miljoen naar personeelskosten gaan. Het resterende deel van de

middelen ((Eo 137 miljoen) blijft toegekend onder voorwaarden van nadere weging bij een volgend MJP. Er worden nog veel risico's gezien bij de opbouw van de collectieve warmtemarkt waarbij een publiek meerderheidsbelang geëist is. Vanwege deze zorgen wordt het op dit moment niet verstandig geacht de volledige middelen over te hevelen. Na de eerste twee jaar wordt tijdig bezien of ook de resterende middelen toegekend kunnen worden. De tweede voorwaarde is aangepast voor het resterende deel van de middelen (€ 137 miljoen). Aan de derde voorwaarde wordt voldaan. In de aanwijzing aan de nationale deelneming wordt vastgelegd dat de nationale deelneming voor maximaal 40 procent mag deelnemen in warmte bedrijven, en dat de mate van zeggenschap altijd evenredig is aan het financieel belang. Daarnaast wordt opgenomen dat de deelneming niet investeert in onrendabele bedrijven of verplicht is bij te storten bij noodlijdende bedrijven. Het Rijk mag geen meerderheidsbelang krijgen en de regie moet hoofdzakelijk bij decentrale overheden liggen. Ook wordt aangemoedigd dat de NDW voor een zo laag mogelijk percentage instapt bij een project, zodat er niet onnodige kapitaalverstrekking en zeggenschap vanuit het Rijk komt. Het belang van decentrale overheden moet in lijn zijn met de gemeentelijke regie op de warmtetransitie. De uiteindelijke regelingstekst zal worden voorgelegd aan fondsbeheer en het ministerie van Financiën. Aan de vierde voorwaarde is voldaan. De maatregel NDW is onderdeel van het bredere beleid ten aanzien van collectieve warmte. Het blijft belangrijk constant te wegen of de ingezette instrumenten doelmatig en doeltreffend zijn, en om te zien of de randvoorwaarden voor succes op orde zijn.

Fungerende details

In het coalitie akkoord 2026 heeft het kabinet aangegeven bereid te zijn om via een staatsdeelneming binnen de huidige financiële kaders private warmtebedrijven over te nemen en te participeren in nieuwe ontwikkelingen

Toelichting op doorrekening

In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026 is onder voorwaarden 224 miljoen euro toegekend voor een Nationale deelneming warmte. De nationale deelneming is bedoeld om publieke partijen te ondersteunen bij het realiseren van warmtenetten. Het voorstel houdt in dat EBN als minderheidsaandeelhouder gaat deelnemen in warmtebedrijven met een maximale deelneming van 40 procent. Bij investeringskosten van 13.500 euro per woning kunnen hiermee naar schatting 40.000 aansluitingen worden gerealiseerd. Voor de periode na 2030 is voor de nationale deelneming geen financiering voorzien. In de raming wordt daarom geen aanvullend effect toegekend na 2030. In het Coalitieakkoord 2026-2030 staat dat de overheid bereid is om via een staatsdeelneming binnen de huidige financiële kaders private warmtebedrijven over te nemen en te participeren in nieuwe ontwikkelingen. Hier is in de KEV geen effect van bepaald omdat onduidelijk is welke mogelijkheden er zijn binnen de huidige financiële kaders.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Referentie(s) van appreciatie

D66 VVD en CDA (2026), Aan de slag- Coalitieakkoord 2026-2030, zie: <https://www.kabinetshandelingen.nl/documenten/2026/01/30/aan-de-slag---coalitieakkoord-2026-2030>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/09/16/meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025), Kamerbrief Actualisatie collectieve warmte naar aanleiding van Prinsjesdag, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z18889&did=2025D43991

5.30 Nationale Prestatie Afspraken (NPA) Corporaties

Naam instrument: Nationale Prestatie Afspraken (NPA) Corporaties

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2022 hebben Aedes, Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Woonbond en de minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) de eerste Nationale prestatieafspraken ondertekend. In 2024 hebben Aedes, VNG en de minister van VRO de afspraken herijkt. De hernieuwde afspraken zijn nodig als gezamenlijke agenda tot 2035 in het licht van de grote maatschappelijke opgaven rond de beschikbaarheid van voldoende betaalbare woningen, de kwaliteit, het comfort en de duurzaamheid van bestaande woningen en de leefbaarheid in wijken en buurten. In de Nationale prestatieafspraken wordt gesproken over de periode tot 2035 of tot en met 2034

Fungerende details

In 2022 hebben VRO, Aedes, de VNG en de Woonbond afgesproken dat woningcorporaties alle E-, F- of G-labels versneld verduurzamen, om uiterlijk in 2030 675.000 bestaande woningen toekomstklaar te isoleren en om 450.000 bestaande corporatiewoningen aardgasvrij te maken. Om huurders optimaal van deze verduurzaming te laten profiteren is afgesproken dat zij geen huurverhoging krijgen na isolatiemaatregelen. In 2024 is vastgesteld dat de ambitie om 450.000 woningen in 2030 aardgasvrij te maken niet langer realistisch is, onder andere door vertraging in wet- en regelgeving en onzekerheden rondom warmtenetten én door netcongestie in sommige regio's, wat de beoogde aantallen all-electric warmtepompen in de weg staat. Er is daarom gekozen voor aangepaste doelen op het gebied van aardgasvrije woningen en een preciezere manier van monitoren van de isolatieafspraken door te sturen op warmtevraagreductie, waarbij de betaalbaarheid voor huurders centraal staat en we een gelijke hoeveelheid CO₂ reductie blijven realiseren. De ambitie voor een aardgasvrije corporatievoorraad in 2050 blijft ongewijzigd, maar het tussendoel op het gebied van aantallen aardgasvrije woningen is bijgesteld van 2030 naar 2034. Hierdoor kunnen er in deze periode meer stappen gezet worden in het isoleren van woningcorporatiebezit en in het installeren van hybride warmtepompen.

De afspraak dat woningcorporaties uiterlijk in 2028 alle EFG labels uit de sector laten verdwijnen, is gehandhaafd. Partijen hebben ook afgesproken daarnaast meer in te zetten op reductie van de gemiddelde warmtevraag van huurwoningen door isolatie. Door de focus op de warmtevraagreductie worden de maatregelen met de beste relatie tussen kosten enerzijds en een reductie van de warmtevraag anderzijds als eerste genomen. In 2024 is de gemiddelde warmtevraag van alle corporatiewoningen 108 kWh/m². Het warmtevraag-reductie pad is de jaarlijkse reductie van de warmtevraag in de tijd uitgezet met een tussentijdse doelstelling voor de gemiddelde warmtevraag van de voorraad van 94 kWh/m² in 2030 en 87 kWh/m² in 2034. Met deze doelstellingen wordt gestreefd naar een verlaging van het energieverbruik van ongeveer een miljoen huishoudens met 330 m³ gas per jaar in 2034. Dit gaat in 2030 om ruim 800.000 huishoudens. Voor woningen die een significante sprong maken in isolatie kan dat een besparing opleveren van €350 tot €550 per jaar. In 2034 heeft naar verwachting tussen de 70 procent en 75 procent van de corporatievoorraad een label A of

beter. En zijn 79 procent tot 85 procent van de corporatiewoningen na 2034 klaar om te worden aangesloten op een duurzame warmtebron.

Toelichting op doorrekening

In 2022 hebben het Rijk, de VNG, Aedes en de Woonbond Nationale Prestatieafspraken ondertekend waarin afspraken zijn gemaakt over de verduurzaming van de woningen in de sociale huursector. In 2024 zijn deze prestatieafspraken herijkt. Er is afgesproken dat de woningcorporaties uiterlijk in 2028 alle woningen met E-, F- en G-labels verduurzamen, slopen of verkopen. Bij de herijking is het tussendoel voor aardgasvrije woningen bijgesteld, onder andere vanwege vertraging bij de uitrol van warmtenetten en door netcongestie. Er is meer ingezet op isolatie.

Begin 2026 is bij een doorrekening van de prestatieafspraken door Ortec Finance, ABF Research en Republiq geconcludeerd dat de afspraken niet meer haalbaar zijn omdat de investeringsruimte van de woningcorporaties is afgenomen, terwijl de opgave is toegenomen.

In de raming zet de trend van verduurzaming van woningcorporatiewoningen door. Voor het aardgasvrij maken van woningen door een aansluiting op een warmtenet zijn de woningcorporaties afhankelijk van de uitrol van warmtenetten in de bestaande bouw. In de Voorjaarsnota 2026 staat dat de investeringscapaciteiten van woningbouwcorporaties via een faciliteit in de vennootschapsbelasting worden uitgebreid. Hiervan is geen effect bepaald omdat de uitwerking van deze faciliteit nog niet bekend was.

Referentie(s)

Nationale prestatieafspraken 2025-2035, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/dossier-prestatieafspraken/nationale-prestatieafspraken>

Nationale prestatieafspraken voor de volkshuisvesting, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/nationale-prestatieafspraken-voor-de-volkshuisvesting>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2024), Nationale prestatieafspraken 2025-2035, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2024/12/02/nationale-prestatieafspraken-2025-2035>

Ministerie van Financiën (2026), Voorjaarsnota 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/voorjaarsnota-2026>

Ortec Finance, ABF Research & Republiq (2026), Nationale Prestatieafspraken, Update van de financiële doorrekening, Januari 2026, zie: <https://www.tweedekamer.nl/downloads/document?id=2026Do4211>

5.31 Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie (energielabels EFG)

Naam instrument: Normering gericht op uitfasering huurwoningen met slechte isolatie (energielabels EFG)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

In het Regeerprogramma van het demissionaire kabinet Schoof-I staat opgenomen dat het kabinet het beleid voortzet om huurwoningen met slechte energielabels uit te faseren. Hiervoor is in de wetgevingsagenda bij het Regeerprogramma Schoof-I regelgeving aangekondigd. Hiertoe zijn minimumeisen uitgewerkt voor de energieprestatie-eisen van huurwoningen die worden vastgelegd in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl). Eigenaren van huurwoningen met een energielabel E, F of G moeten hun pand uiterlijk op 1 januari 2029 verduurzamen naar minimaal energielabel D. Dit draagt bij aan een verlaging van de energierekening en beter wooncomfort van huurders. In november 2025 is het ontwerpbesluit voor het opnemen van minimum energieprestatie-eisen in het Bbl in internetconsultatie gebracht.

Fungerende details

Verhuurders krijgen tot 1 januari 2029 de tijd om de huurwoningen met de EFG-labels aan te pakken. Doen zij dit niet, dan kan de gemeente vanaf 1 januari 2029 handhaven om ervoor te zorgen dat verhuurders de huurwoning verbeteren naar tenminste label D. Voor enkele type woningen wordt een uitzondering gemaakt. Er komt géén verhuurverbod voor huurwoningen in de regelgeving. Verhuurders kunnen de woning blijven verhuren, maar er gaan wel eisen gelden waardoor zij de energievraag van de woning moeten verlagen.

Parallel aan de Bbl-wijziging wordt bekeken of de huurregels in het Burgerlijk Wetboek (BW) moeten worden aangepast. Daarbij wordt de vraag betrokken of het begrip 'redelijke huurverhoging' nader in de wet gespecificeerd kan worden alsook de medewerking van de huurder.

In de Nationale prestatieafspraken (NPA) is met woningcorporaties afgesproken dat zij uiterlijk in 2028 de E, F en G labels uit de sector laten verdwijnen. Voor isolatie wordt geen huurverhoging aan de zittende huurder in rekening gebracht.

Toelichting op doorrekening

Per 1 januari 2029 zullen wettelijke eisen zullen worden gesteld die betekenen dat alle huurwoningen met een E-, F- en G-label moeten zijn verbeterd naar minimaal energielabel D. Dit wordt beschouwd als voorgenomen beleid omdat de internetconsultatie is gestart in november 2025. Er zullen minimum energieprestatie-eisen voor huurwoningen worden geïntroduceerd in het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl), waarbij een aantal uitzonderingen gelden. Gemeenten kunnen vanaf 1 januari 2029 handhaven om ervoor te zorgen dat verhuurders de huurwoning verbeteren naar tenminste label D. Er is geen additioneel effect bepaald voor huurwoningen van woningcorporaties. In de prestatieafspraken 2025-2035 met de woningcorporaties is afgesproken dat zij zich

onverminderd blijven inzetten om uiterlijk in 2028 alle E, F en G-labels uit de sector te laten verdwijnen, met uitzondering van monumenten en de voor sloop aangemerkte woningen. De prestatieafspraken zijn onderdeel van het vastgesteld beleid. Deze normering gaat ook gelden voor de particuliere huurwoningen. Bij het bepalen van de bandbreedte wordt rekening gehouden met onzekerheid over het verduurzamingstempo van de huurwoningen en over het nalevingspercentage. In het Coalitieakkoord 2026-2030 staat dat verhuurders ook worden verplicht om per 2040 energielabels C en D uit te faseren. Dit wordt beschouwd als geagendeerd aanvullend beleid. Bij het bepalen van de bandbreedte wordt rekening gehouden met onzekerheid over het verduurzamingstempo van de huurwoningen en over het nalevingspercentage.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2025), Minimum energieprestatie-eisen voor huurwoningen, zie: https://www.inter-netconsultatie.nl/efg_huurwoningen/b1

D66, VVD en CDA (2026), Aan de slag- Coalitieakkoord 2026-2030, zie: <https://www.kabinetsformatie2025.nl/documenten/2026/01/30/aan-de-slag---coalitieakkoord-2026-2030>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Kamerbrief over Verduurzaming gebouwde omgeving, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-1401.html>

5.32 Normering Utiliteitsbouw

Naam instrument: Normering Utiliteitsbouw

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De Europese Commissie heeft in het 'Fit for 55'-pakket ook voorstellen opgenomen voor het herzien van de Energy Performance of Buildings Directive (EPBD). Artikel 9 van de EPBD IV gaat over het verbeteren van de gebouwen in de utiliteitsbouw, te beginnen met de slechtste 16 procent van de voorraad in 2030 en 26procent in 2033 op basis van de energieprestatie van het gebouw. De komende tijd wordt dit verder uitgewerkt. Medio 2027 worden de verplichtingen in het Bbl opgenomen.

Fungerende details

Het uitgangspunt op dit moment is dat op iedere gebruiksfunctie de 16procent/26procent per 2030/2033 per functiegroep gaat gelden. Verschillende functies binnen de utiliteitsbouw:

- Winkels
- Kantoren
- Bijeenkomstruimten
- Logiesgebouwen
- Zorg
- Onderwijs
- Sport
- celfuncties

Toelichting op doorrekening

De herziene Europese richtlijn energieprestatie gebouwen (Energy Performance of Buildings Directive, EPBD IV) verplicht lidstaten om de utiliteitsgebouwen met de slechtste energieprestatie te renoveren. Er worden normen vastgelegd op basis van de energieprestatie van het bestaande gebouwenbestand op 1 januari 2020. Nederland dient in 2030 16 procent en in 2033 26 procent van de utiliteitsgebouwen met de slechtste energieprestatie te renoveren. Elke lidstaat stelt een maximale energieprestatiedrempel vast. Volgens de kamerbrief over de implementatie van EPBD IV van 8 juni 2026 zal voor de Nederlandse utiliteitsgebouwen voorraad een minimale energieprestatie gelijk aan energielabel D verplicht worden gesteld in 2030. Vanaf 2033 zal een minimale energieprestatie gelijk aan energielabel C verplicht worden gesteld. Er wordt gekozen voor de invoering van een systeem waarbij gebouweigenaren de mogelijkheid hebben om op verschillende manieren aan te tonen dat zij voldoen aan de minimum energieprestatie eisen. Dit kan ofwel via een geldig energielabel ofwel via opgave van het werkelijk energieverbruik. De potentiële energiebesparing voor de dienstensector is berekend op basis van de geschatte labelverdeling voor de gehele gebouwen voorraad en uitgangspunten voor het energieverbruik per labelklasse per gebruiksfunctie uit de Verrijkte BAG van TNO. Bij het bepalen van de onzekerheidsbandbreedte voor het effect is rekening gehouden met onzekerheid over het verduurzamingstempo van de utiliteitsbouw en onzekerheid over de naleving van de normering. Er is geen effect verondersteld voor kantoren omdat deze vanaf 2023 minimaal energielabel C moeten hebben. Er is ook geen effect bepaald voor gebouwen met industriefunctie, zoals bedrijfshallen en logistieke hallen. Voor deze gebouwen is nog geen

labelmethodiek beschikbaar. Zie de toelichting op de doorrekening van het beleidsinstrument "Energieprestatie-eisen gebouwen met industriefunctie".

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2026), Kamerbrief over implementatie EPBD IV, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2026Z12294&did=2026D27906

5.33 Normering van duurzaam bouwen en klimaatadaptatie (o.a. aanscherpen eisen ivm circulair bouwen)

Naam instrument: Normering van duurzaam bouwen en klimaatadaptatie (o.a. aanscherpen eisen ivm circulair bouwen)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In de kamerbrief van 4 oktober 2023 is de Kamer geïnformeerd over de beleidsagenda voor de normering van circulair bouwen. Het voornemen is de milieuprestatie-eis voor nieuwe woningen en nieuwe kantoren aan te scherpen en een milieuprestatie-eis voor gebouwen met andere gebruiksfuncties te introduceren. In de kamerbrief van 7 april 2025 is de Kamer geïnformeerd over de inzet op klimaatadaptatie in de gebouwde omgeving.

Fungerende details

In de kamerbrief van 4 oktober 2023 is de Kamer geïnformeerd over de beleidsagenda voor de normering van circulair bouwen. Het voornemen is de milieuprestatie-eis voor nieuwe woningen en nieuwe kantoren aan te scherpen en een milieuprestatie-eis voor gebouwen met andere gebruiksfuncties te introduceren. In maart 2024 is hiervoor de internetconsultatie afgerond. Eerste helft 2025 is een gewijzigde versie van het Besluit bouwwerken leefomgeving naar het Parlement en Raad van State gestuurd, met een aanscherping van de milieuprestatie-eis voor nieuwe kantoren en de introductie van een milieuprestatie-eis voor gebouwen met andere gebruiksfuncties. De landelijke minimumeis in het Bbl voor verblijfsvoorzieningen gebouwfunkelijken soorten is nader uitgewerkt en najaar 2023 in internetconsultatie gebracht. Dit jaar volgt het proces om de wijziging van het Bbl te publiceren. De Omgevingsregeling waarin de specifieke eisen aan de verblijfsvoorzieningen worden vastgelegd, wordt samen met de bouwsector en natuurorganisaties opgesteld en voor de zomer in internetconsultatie gebracht. Naast gerichte sturing in gebiedsprocessen stimuleert het Rijk ook vergroening van zowel de openbare als private buitenruimte en gebouwen via andere beleidstrajecten. Voorbeelden hiervan zijn de handreiking 'Groen in en om de stad' (GIOS), waarin een systematiek voor gemeentes en provincies wordt geboden om de groenopgave integraal op verschillende schaalniveaus goed mee te nemen in beleid en uitvoering. De Handreiking 'Groen en gezond leven in de stad' vanuit het Programma Mooi Nederland legt onder andere de basis voor de urgentie van de opgave en meerwaarde van groenblauwe netwerken door de schalen heen, goede praktijkvoorbeelden, ontwerpprincipes voor de ontwikkeling en inpassing van groenblauwe, gezonde netwerken in de stad. De Europese Natuurherstelverordening Artikel 8 is de wettelijke stok achter de deur die nationale afname van de oppervlakte van stedelijk groen (inclusief water) en boomkroonbedekking in stedelijke ecosystemen voorkomt (2030 ten opzichte van 2024). Vanaf 2031 wordt gewerkt naar een nog te bepalen bevredigend niveau.

Er wordt rekening gehouden met water en bodem bij nieuwbouw. Tijdens de Woontop van 2024 is afgesproken om voortvarend aan de slag te gaan om duidelijkheid en handelingsperspectief te bieden aan woningbouwlocaties die een opgave hebben op het vlak van water en bodem. Hiervoor werkt het kabinet, samen met de medeoverheden, aan een uniform kader met een landelijke norm voor wateroverlast, een landelijke norm voor bodemdaling en een convenant over een

geüniformeerde werkwijze tussen gemeenten en waterschappen. Hiervoor is de landelijke maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving als basis genomen. Het doel is om eind 2025/begin 2026 een (principe)besluit te nemen over borging van deze landelijke norm.

Toelichting op doorrekening

In de KEV is geen effectschatting gemaakt van voornemens om de milieuprestatie-eisen van gebouwen aan te scherpen.

5.34 Ondersteunende acties NIP

Naam instrument: Ondersteunende acties NIP

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Dit instrument bevat verschillende acties en instrumenten die de uitvoering van het Nationaal Isolatieprogramma ondersteunen.

Fungerende details

Regeling ten behoeve van natuurinclusief isoleren:

- Regeling van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 8 december 2023, nr. 2023-0000735552 houdende regels met betrekking tot het verstrekken van een specifieke uitkering ten behoeve van de financiering van soortenmanagementplannen die het voorkomen van vertraging van verduurzaming door isolatie als doel hebben (Regeling specifieke uitkering versnelling natuurinclusief isoleren).
- Het ministerie van BZK heeft hiervoor in een eerste tranche van de regeling natuurvriendelijk isoleren €54 miljoen ter beschikking gesteld in 2023. Hiervan is €40 miljoen naar gemeenten gegaan ten behoeve van het opstellen, uitvoeren en monitoren van SMP's. De overige €14 miljoen is ingezet ten behoeve van ondersteuning en handhaving door provincies en ten behoeve van alternatieve verblijfplaatsen.
- In 2024 is een tweede tranche van de specifieke uitkering aan provincies en gemeenten gepubliceerd waarmee 58 miljoen euro beschikbaar is gekomen. De middelen zijn net als in 2023 worden overgemaakt aan provincies.
- In december 2024 is tevens de regeling in consultatie gegaan waarmee eDNA voor het opsporen van beschermde dieren beter mogelijk wordt gemaakt. In 2025 is deze regeling in werking getreden.

De energiebespaarcoalitie:

In april 2022 is in het kader van de energiecrisis de Energiebespaarcoalitie gestart. De Energiebespaarcoalitie ondersteunde eigenaren, gebruikers en bewoners van gebouwen om zo snel mogelijk het gebruik van aardgas in de gebouwde omgeving te verlagen. 60 overheden, maatschappelijke organisaties, marktpartijen en kennisinstellingen hebben zich aangesloten, en aan meerdere projecten is in totaal 10 miljoen euro subsidie verleend. Er is geen nieuw budget beschikbaar gesteld omdat de energiecrisis in een andere fase terecht was gekomen. De Energiebespaarcoalitie is vanaf dat moment ingezet als kennisnetwerk om informatie te delen met en tussen de partijen over de verschillende manieren waarop zij subsidies inzetten om bij te dragen aan de energietransitie.

Aanpak energiearmoede:

Het Rijk heeft in 2022-2023 bij elkaar 553 miljoen euro ter beschikking gesteld aan gemeenten voor de aanpak energiearmoede. De middelen zijn uitgekeerd door middel van een specifieke uitkering (SPUK) aan alle gemeenten in Nederland om huishoudens die kampen met energiearmoede te ondersteunen met energiebesparende maatregelen. Het doel van de SPUK is om de energierekening voor kwetsbare huishoudens naar beneden te brengen. Gemeenten hebben tot en met 2027 om de middelen in te zetten

Toelichting op doorrekening

Dit instrument bevat verschillende acties en instrumenten die de uitvoering van het Nationaal Isolatieprogramma ondersteunen. Zie ook de toelichting over de doorrekening van het beleidsinstrument 'Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten'.

Referentie(s)

BZK (2023), Natuurvriendelijk isoleren, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/12/22/kamerbrief-over-stand-van-zaken-natuurvriendelijk-isoleren>

BZK, Aanpak energie armoede, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/aanpak-energiearmoede>

VRO (2024), Regeling specifieke uitkering versnelling natuurinclusief isoleren, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-40938.html>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Nationaal Isolatieprogramma, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/verduurzamen-en-verbeteren/nationaal-isolatieprogramma>

5.35 Ontzorging VvE's

Naam instrument: Ontzorging VvE's

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Ontzorging VvE's betreft het beschikbaar stellen van middelen bedoeld voor activeren, bouwbegeleiding voor verduurzaming en opstellen meerjarenonderhoudsplannen van VvE's.

Fungerende details

Zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving: Ontzorging en ondersteuning van Verenigingen van Eigenaren (VvE's) (€25 miljoen). Deze middelen zijn bedoeld voor een nationaal plan van aanpak om de circa 1,4 miljoen woningen binnen VvE's in Nederland te verduurzamen.

Eind 2024 is hiervoor het Kenniscentrum VvE ingericht bij Milieu Centraal. In 2025 zijn de eerste activiteiten ontwikkeld en in gebruik genomen:

- het ondersteunen van gemeenten bij het ontwikkelen van VvE-beleid en het beantwoorden van VvE-gerelateerde vragen;
- het aanbieden van een uitgebreide kennisbank, tools en informatie voor professionals.

Daarnaast wordt gewerkt aan een landelijke helpdesk waarmee VvE-besturen en bewoners vanaf het voorjaar van 2026 rechtstreeks vragen kunnen stellen.

Toelichting op doorrekening

In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024 is 25 miljoen euro toegekend voor een plan van aanpak om de 1,2 miljoen woningen in Verenigingen van Eigenaren (VvE's) in Nederland te verduurzamen. Dit is een van de instrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit instrument faciliteert het nemen van verduurzamingsmaatregelen door VvE's.

Referentie(s)

Milieu Centraal, Kenniscentrum VvE, zie: <https://vve.milieucentraal.nl/over-het-kenniscentrum-voor-verduurzaming-van-vve-s/>

5.36 Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed

Naam instrument: Ontzorgingsprogramma Maatschappelijk Vastgoed

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Met de Regeling specifieke uitkering ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed kunnen provincies een ontzorgingsprogramma opzetten, dat kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren ondersteunt bij het verduurzamen van de gebouwen die zij in eigendom hebben. De kern van het programma is dat kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren worden ontzorgd in het verduurzamingsproces, bijvoorbeeld bij het opstellen van een portefeuilleuroutekaart en/of het uitzoeken van financieringsmogelijkheden. Eind 2024 hebben de provincies € 14.953.000 ontvangen voor voortzetting van het programma tot mei 2027. De doelstelling is om tot 1 mei 2027 ondersteuning te bieden aan 2850 eigenaren. Inmiddels doen al meer dan 2100 eigenaren mee met een ontzorgingstraject. Er wordt nu verkend hoe de ontzorging voor het klein maatschappelijk vastgoed na 2027 vormgegeven kan worden.

Fungerende details

Doelgroep:

- kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren gemeenten met minder dan 50.000 inwoners;
- schoolbestuur van een door het Rijk bekostigde school in het primair onderwijs met maximaal vijftien gebouwde onroerende zaken in eigendom;
- schoolbestuur van een door het Rijk bekostigde school in het voortgezet onderwijs met maximaal tien gebouwde onroerende zaken in eigendom;
- zorgaanbieder, met uitzondering van academische en algemene ziekenhuizen, met maximaal tien gebouwde onroerende zaken in eigendom;
- culturele instelling met een door de Belastingdienst aangewezen status als culturele algemeen nut beogende instelling of gelieerd aan een instelling met een door de Belastingdienst aangewezen status als culturele algemeen nut beogende instelling, met maximaal tien gebouwde onroerende zaken in eigendom;
- stichting, vereniging of coöperatie ter exploitatie en beheer van gebouwen met een publieksfunctie, waaronder in ieder geval behoort een buurthuis, dorps huis, wijkcentrum of gemeenschapscentrum, met maximaal tien gebouwde onroerende zaken in eigendom; religieuze of levensbeschouwelijke instelling met maximaal vijftien gebouwde onroerende zaken in eigendom;
- kinderopvangorganisatie met maximaal tien gebouwde onroerende zaken in eigendom.

Toelichting op doorrekening

De ontzorgingsprogramma's van de provincies ondersteunen sinds 2021 kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren bij de verduurzaming van hun vastgoed. Dit is een van de instrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit instrument faciliteert het nemen van verduurzamingsmaatregelen door kleine maatschappelijk vastgoedeigenaren.

Referentie(s)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Ontzorgingsprogramma maatschappelijk vastgoed, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/verduurzaming-utiliteitsbouw/maatschappelijk-vast-goed/ontzorgingsprogramma>

5.37 Organiseren continue verbouwstromen

Naam instrument: Organiseren continue verbouwstromen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het programma Verbouwstromen is eind 2022 gestart met als doel het ontwikkelen en opschalen van renovatiestromen waarbinnen aanbieders op efficiënte wijze grote aantal woningen verduurzamen. Door bundeling van de vraag en standaardisatie en industrialisatie van het aanbod dalen de productie- en organisatiekosten van verduurzaming. Het programma richt zich op zowel de huur- als de koopmarkt. Verbouwstromen ondersteunt samenwerkingsverbanden die gericht zijn op volume maken met een lerende aanpak gericht op opschaling en versnelling. Daarnaast wordt een leer- en innovatieprogramma ontwikkeld waarin de samenwerkingsverbanden gezamenlijk innoveren en verbeteren door van elkaar te leren hoe je meer woningen sneller kunt verduurzamen. De resultaten hiervan worden overgedragen naar andere samenwerkingsverbanden en breder in de sector.

Fungerende details

Het programma Verbouwstromen is een non-profit initiatief dat renovatie van bestaande woningen stimuleert en wordt uitgevoerd door de TKI Urban Energy. Het voorkomen van hoge energielasten en het realiseren van de klimaatdoelen, vraagt dat we sneller en goedkoper verbouwen. Dit kan alleen gerealiseerd worden door grootschaliger en efficiënter te werken over de hele keten met behulp van verbouwstromen die verdere industrialisering, standaardisering, procesoptimalisatie en digitalisering mogelijk maken. We kunnen dan met de schaarse beschikbare vakmensen in een kortere tijd, tegen lagere kosten en met een hogere kwaliteit veel meer woningen verduurzamen. Verbouwstromen werkt daarom aan sterke samenwerkingen tussen vraag en aanbod. Het doel is om hoogwaardige mogelijkheden voor renovatie te ontwikkelen, die passen in concrete uitvoeringsplannen van woningeigenaren of overheden. Daarnaast zijn in het kader van het programma Verbouwstromen twee subsidie opengesteld: de Meerjarige Experimenten Effectieve Renovatiestromen (MEER) subsidie en de Subsidieregeling procesondersteuning opschaling renovatieprojecten (SPOR).

Toelichting op doorrekening

Het Programma Verbouwstromen wordt in de KEV als faciliterend beleid beschouwd. Er is geen emissie-effect toegekend omdat de resultaten van het programma onzeker zijn en er bij succesvolle innovatie additioneel beleid nodig kan zijn voor opschaling.

Referentie(s)

Verbouwstromen (2025), Samen leren voor de energietransitie, zie: <https://verbouwstromen.nu/gezamenlijk-doorlopend-verbeteren-helpt-gemeenten-met-de-energietransitie/>

5.38 Routekaarten Maatschappelijk Vastgoed

Naam instrument: Routekaarten Maatschappelijk Vastgoed

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het klimaatakkoord zijn afspraken gemaakt om toe te werken naar de klimaatdoelstellingen voor 2030 en 2050. Voor het maatschappelijk vastgoed is afgesproken dat de sectoren zelf de route bepalen om toe te werken naar deze doelstellingen. Hiervoor hebben twaalf sectoren een sectorale routekaart opgesteld over hoe zij als sector deze doelstellingen zullen behalen.

Deze twaalf sectoren in het maatschappelijk vastgoed hebben in het voorstel voor het Klimaatakkoord afgesproken dat zij sectorale routekaarten maken waarin duidelijk wordt hoe hun vastgoed CO₂-arm wordt richting 2050.

Het gaat hierbij om:

4 onderwijs (PO en VO, MBO, HBO, WO),

2 zorg (cure en care),

1 sport,

1 politie,

1 gemeenten,

1 provincies,

1 Rijk en

1 monumenten.

1 cultuur is in de maak (eind 2025)

Fungerende details

Er is afgesproken dat de maatschappelijk vastgoedsectoren elke 2 jaar rapporteren over de voortgang aan het Uitvoeringsoverleg Klimaat Gebouwde omgeving. Aan de hand van monitoring wordt duidelijk hoe het gaat met de voortgang. Als doelstellingen niet worden gehaald wordt gekeken of aanvullend beleid nodig is.

De voortgangsmeter is tevens het moment waarop de routekaarten kunnen worden herijkt, bijvoorbeeld om een koppeling te maken met de wijkgerichte aanpak of om in te spelen op ontwikkelingen in de sectoren. Ook de inventarisatie van randvoorwaarden wordt daarbij geactualiseerd, zodat eventuele knelpunten in de uitvoering kunnen worden geadresseerd.

De eerste voortgangsrapportage heeft plaatsgevonden in 2022.

In het 2025 is de tweede voortgangsrapportage opgeleverd en zijn de sectorale routekaarten geactualiseerd.

Bij de integrale evaluatie in 2025 wordt getoetst of de routekaarten voor ten minste 90 procent zijn gerealiseerd. Als dat niet het geval is, worden aanvullende afspraken gemaakt om het streefdoel voor 2030 alsnog te halen (al dan niet via normering).

Toelichting op doorrekening

Twaalf sectoren in het maatschappelijk vastgoed hebben sectorale routekaarten gemaakt. In deze routekaarten wordt beschreven wat het vertrekpunt van de betreffende sector is en volgens welke planning de sector op een kosteneffectieve manier toewerkt naar het streefdoel voor 2030 en een CO₂-arme vastgoedportefeuille in 2050. Er wordt in de KEV geen effect bepaald van de routekaarten.

Referentie(s)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Sectorale routekaarten, zie:

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/verduurzaming-utiliteitsbouw/maatschappelijk-vastgoed/sectorale-routekaarten>

5.38.1 Vervolg portefeuilleaanpak

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Routekaarten Maatschappelijk Vastgoed

Beschrijving van de wijziging

Vervolg portefeuilleaanpak: Er komt een vervolg op de huidige portefeuilleaanpak voor grote gebouweigenaren. Deze geldt ook voor eigenaren van Maatschappelijk Vastgoed (zie routekaarten). Zij krijgen vanaf 2027 de mogelijkheid om via een gefaseerde aanpak de overtreding op nieuwe en de op dat moment vigerende normering ongedaan te maken. Hiertegenover staat een hogere energieprestatie, energiebesparing en CO₂-reductie op portefeuilleniveau. De gefaseerde aanpak moet worden beschreven in een portefeuillerroutekaart.

Toelichting op doorrekening

Faciliterend beleid voor vastgoedeigenaren met grote portefeuille om uitfasering slechte energielabels te realiseren en te voldoen aan de energiebesparingsplicht.

5.39 Samen energie besparen met laagdrempelige maatregelen

Naam instrument: Samen energie besparen met laagdrempelige maatregelen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

NIP actielijn 4 richt zich op energie besparen en daarmee verminderen van energiearmoede bij mensen met een hoge energierekening en/of mensen die een woning met een slechte energieprestatie hebben.

Het kan daarbij gaan om laagdrempelige maatregelen, zoals tochtstrips en een energiedisplay en om de inzet van energiecoaches en -fixers. Zo wordt de energierekening verlaagd ook voordat de woning goed wordt geïsoleerd.

De energiebespaarcoalitie richt zich op het stimuleren van energiebesparing en isolatie.

Fungerende details

Actielijn 4 bevat de volgende onderdelen:

- Aanpak energiearmoede
- Voorstel verdeling energiearmoedemiddelen gemeenten voor energiefixers
- Het Rijk heeft 553 miljoen euro ter beschikking gesteld aan gemeenten voor de aanpak energiearmoede. De middelen zijn uitgekeerd door middel van een specifieke uitkering (SPUK) aan alle gemeenten in Nederland om huishoudens die kampen met energiearmoede te ondersteunen met energiebesparende maatregelen. Het doel van de SPUK is om de energierekening voor kwetsbare huishoudens naar beneden te brengen. Gemeenten hebben tot en met 2027 om de middelen in te zetten.

Toelichting op doorrekening

Dit instrument bevat verschillende acties en instrumenten die de uitvoering van het Nationaal Isolatieprogramma ondersteunen. Zie ook de toelichting over de doorrekening van het beleidsinstrument 'Lokale aanpak isoleren koopwoningen samen met gemeenten'.

Referentie(s)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Nationaal Isolatieprogramma, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/onderwerpen/verduurzamen-en-verbeteren/nationaal-isolatieprogramma>

5.40 SOLTA: Subsidie opschaling lage temperatuur aardwarmte

Naam instrument: SOLTA: Subsidie opschaling lage temperatuur aardwarmte

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De SOLTA-regeling ondersteunt de warmtetransitie door fossiele verwarming te vervangen en CO₂-uitstoot te verminderen. Lage temperatuur geothermie wordt gestimuleerd via subsidies (binnen AGVV kader). Lage temperatuur geothermie werkt het beste in combinatie met collectieve warmte-infrastructuur en andere duurzame warmteopties.

Fungerende details

Voor een uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel Vroege fase opschaling. Voorwaarde: het voorkomen van overlap van stimulering middels de SDE++. Het LTA-versnellingsprogramma bevindt zich momenteel in de opstart- en uitwerkingsfase. Het programma bestaat uit drie programmalijnen: een subsidieregeling voor de eerste projecten, onderzoeken en kennisontwikkeling gericht op het verkleinen van onzekerheden en optimaliseren van projecten, en een kennissamenleving waarin ervaringen en opgedane kennis tussen projecten worden gedeeld. Voor het programma is €90 miljoen vanuit het Klimaatfonds beschikbaar gesteld, met als doel de ontwikkeling van lage temperatuur aardwarmte (500-1500 meter diepte) te versnellen en de eerste projecten binnen dit segment te realiseren. Regeling wordt nu uitgewerkt, openstelling wordt verwacht in Q1 2027

Toelichting op doorrekening

In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024 is 100 miljoen euro toegekend voor het opschalen van lage temperatuur geothermie ten behoeve van het gebruik van warmte in gebouwde omgeving. De doelgroep betreft warmtebedrijven die gebruik maken van geothermie. Bedrijven kunnen een aanvraag doen voor een pilot ondiepe geothermie dan wel innovatie omtrent ondiepe geothermie. Dit wordt in de KEV als faciliterend beleid beschouwd. Er is geen emissie-effect toegekend omdat de resultaten van de pilots en innovatieprojecten onzeker zijn en er bij succesvolle innovatie additioneel beleid nodig kan zijn voor opschaling.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2023), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/10/30/meerjarenprogramma-klimaatfonds-2024>

5.41 Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)

Naam instrument: Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) was een uitkering voor gemeenten om het binnenklimaat van bestaande schoolgebouwen in het primair onderwijs en voortgezet onderwijs te verbeteren. Met de uitkering zijn vooral bouw- en installatiekosten gefinancierd. De specifieke uitkering bedroeg maximaal 30 procent van de totale kosten. De regeling is geopend geweest van januari tot en met juni 2021 en van oktober 2021 tot en met april 2022. Het totale budget was 198 miljoen euro (200 miljoen euro minus uitvoeringskosten). Voor scholen waar de SUVIS-regeling geen oplossing bood, is vanaf 18 juli 2022 de maatwerkregeling ventilatie in scholen beschikbaar. Schoolbesturen kunnen maximaal 60 procent financiering door het Rijk aanvragen. In totaal is €140 miljoen subsidie beschikbaar.

Toelichting op doorrekening

De Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS) was een uitkering voor gemeenten om het binnenklimaat van bestaande schoolgebouwen in het primair onderwijs en voortgezet onderwijs te verbeteren. De regeling is gesloten voor aanvragen. In deze KEV gaan we niet uit van een nieuwe openstelling.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Regeling specifieke uitkering ventilatie in scholen, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0044413/2024-01-01>

RVO (2024), Specifieke uitkering ventilatie in scholen (SUVIS), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/suvis>

5.42 SPOR - Subsidieregeling Procesondersteuning Renovatiestromen

Naam instrument: SPOR - Subsidieregeling Procesondersteuning Renovatiestromen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Voor woningeigenaren die gezamenlijk willen verduurzamen is er sinds 7 november 2023 de Subsidieregeling procesondersteuning opschaling renovatieprojecten (SPOR). De SPOR heeft tot doel het opschalen van duurzame renovatieprojecten van woningen te stimuleren door het subsidiëren van procesondersteuning voor samenwerkingsverbanden bij de bundeling van renovatieplannen. De procesondersteuner helpt samenwerkingsverbanden om de eerste of verdere stappen te zetten bij schaalvergroting van de verduurzaming.

Toelichting op doorrekening

Samenwerkingsverbanden van woningeigenaren die willen verduurzamen kunnen SPOR subsidie aanvragen om een procesondersteuner in te huren. Het subsidieplafond voor aanvragen is in 2026 1 miljoen euro. Vanwege het beperkte budget is voor de KEV is geen effectschatting gemaakt.

Referentie(s)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Subsidieregeling procesondersteuning opschaling renovatieprojecten (SPOR), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/spor>

5.43 SPUK ontzorgingsprogramma verduurzaming mkb/bedrijventerreinen

Naam instrument: SPUK ontzorgingsprogramma verduurzaming mkb/bedrijventerreinen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Ontzorgingsprogramma MKB/bedrijventerreinen: Voor kleine mkb'ers is een ontzorgingsprogramma ontwikkeld met een proactieve benadering die aansluit bij de energiebesparingsplicht én het uitfasen van slechte energielabels, in samenwerking met de provincies en de brancheorganisaties. Bij bedrijventerreinen gaat het om de organisatiegraad op deze terreinen te verhogen, die als randvoorwaarde nodig is voor verdere verduurzaming en energiebesparing.

Fungerende details

Vanuit het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok volgen twee afspraken. Het gaat om duurzaamheidsleningen via Qredits (totaal 15 miljoen) en een uitbreiding van het ontzorgingsprogramma op dit terrein (totaal 15 miljoen). Deze middelen zijn gekoppeld aan de aankomende aanscherping van de energiebesparingsplicht, maar worden nu versneld overgeheveld.

Toelichting op doorrekening

Dit is een van de instrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit instrument faciliteert het nemen van verduurzamingsmaatregelen door mkb-bedrijven en op bedrijventerreinen. In de bijlage bij de Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok (20 april 2026) staat dat middelen voor duurzaamheidsleningen via Qredits (€15 miljoen) en een uitbreiding van het ontzorgingsprogramma op dit terrein (€15 miljoen) versneld worden overgeheveld.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2024), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2024/09/17/minvkgg-meerjarenprogramma-2025-klimaatfonds>

Ministerie van Financiën, ministerie van Economische Zaken en Klimaat & ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2026), Kamerbrief over maatregelenpakket Acties Weerbaarheid Energieschok, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

5.44 Standaard en streefwaarden voor woningisolatie

Naam instrument: Standaard en streefwaarden voor woningisolatie

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Op 23 juni 2021 heeft de overheid de Standaard voor woningisolatie en de streefwaarden voor bouwdeelen gepubliceerd. Het getal van de Standaard geeft de netto warmtebehoefte van een woning aan in kWh/m²/jaar volgens een berekening met de NTA8800. Dit getal wordt dus bereikt door een combinatie van isolatie, ventilatiesysteem en kierdichting. Daarnaast zijn er streefwaarden voor de isolatiewaarde van een bouwdeel. Dit kan worden gebruikt als referentie voor wanneer een bouwdeel volledig wordt vervangen en je de mogelijkheid hebt nog verdergaand te isoleren. Hierdoor ontstaat er ruimte om een bouwdeel dat al matig geïsoleerd is, niet meer aan te hoeven pakken.

Fungerende details

Wanneer een woning voldoet aan de standaard, is de woning qua warmtebehoefte klaar voor verwarming op lagere temperatuur met een duurzame warmtebron. Het uitgangspunt is dat naoorlogse woningen die voldoen aan de standaard geschikt zijn voor verwarming met lage temperatuur afgifte (50 graden aanvoer) en vooroorlogse geschikt voor MT warmtelevering (70 graden aanvoer). De Standaard is niet wettelijk verplicht; het zal wel onderdeel worden van het vormgeven van de ZEB (Zero Emission Buildings) definitie voor bestaande bouw voor 2050 in het kader van de nieuwe EPBD IV. Deze ZEB definitie zal per 2030 zijn vastgesteld. Voor huurwoningen zijn er daarnaast afspraken gemaakt met de corporaties over woningen die geïsoleerd moeten worden zodat de gemiddelde warmtebehoefte van de voorraad daalt. De standaard geldt daarbij als referentie. Zie de NPA met corporaties. Technische details: de berekening van de standaard is vastgelegd in de kamerbrief over de standaard uit 2021, staat vermeld op de site van RVO en kan berekend worden met de NTA8800. Op een energielabel van na 1 januari 2021 is te zien of een woning voldoet aan de Standaard.

Toelichting op doorrekening

De Standaard voor woningisolatie geldt als referentie voor wanneer een woning toekomstvast geïsoleerd is, maar de standaard is niet wettelijk verplicht. In de KEV bepalen we geen zelfstandig effect van de Standaard voor woningisolatie.

Referentie(s)

BZK, Kamerbrief isolatiestandaard en streefwaardes voor woningen, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2021Zo4724&did=2021D10454

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Standaard en streefwaarden voor woningisolatie, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/wetten-en-regels-gebouwen/standaard-streefwaarden-woning-isolatie>

5.45 Stimulering (hybride) warmtepompen

Naam instrument: Stimulering (hybride) warmtepompen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Onderzoek

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De (hybride) warmtepomp is en blijft een zeer aantrekkelijke optie die de energierekening omlaag brengt en de woning niet meer/beprekter afhankelijk maakt van aardgas.

Om bewoners, bedrijven en verhuurders aan te moedigen de overstap naar een (hybride) warmtepomp te maken, stelt het kabinet verschillende subsidies beschikbaar. Het gaat om de ISDE voor eigenaar-bewoners en zakelijke gebruikers (zoals bedrijven en woningcorporaties), de SVVE voor verenigingen van eigenaren en de SVOH voor private verhuurders. Deze subsidieregelingen worden jaarlijks geoptimaliseerd. Daarnaast kunnen bewoners gebruik maken van een lening tegen aantrekkelijke voorwaarden bij het Nationaal Warmtefonds. Deze financieringen maken een (hybride) warmtepomp een nog aantrekkelijkere investering, die zich in veel gevallen (ruim) binnen de technische levensduur terugverdient.

Nu de normering warmtepomp niet doorgaat, onderzoekt het kabinet hoe aanvullend in de toekomst geborgd kan worden dat er op natuurlijke vervangingsmomenten van de cv-ketel zoveel mogelijk wordt overgestapt op een duurzaam alternatief. Hiermee wordt de warmtepomp de nieuwe standaard bij vervanging van de cv-ketel. De middelen voor de ISDE die waren gekoppeld aan eerder voorgenomen normering van de warmtepomp blijven gereserveerd.

Woningcorporaties nemen bij verduurzaming of bij vervanging van de cv-ketel in overweging een duurzamer verwarmingsalternatief te plaatsen, zoals een hybride warmtepomp. Naar schatting komen in deze doelgroep 200.000 tot 250.000 woningen in aanmerking voor een hybride warmtepomp.

Samen met de sector werkt het kabinet binnen de nieuwe 'Aanpak Warmtepompen 2025-2030' verder aan het vergroten van het aantal warmtepompen in de gebouwde omgeving. De focus ligt daarbij op de thema's: een geïnformeerde consument, een aantrekkelijke business case, onderhoud en een betrouwbaar product, en een netvriendelijke inpassing. De scope van de aanpak is gericht op volledig elektrische én hybride warmtepompen.

Om bewoners en bedrijven te voorzien van onafhankelijke informatie over de warmtepomp worden consumenten met de campagne 'Zet ook de knop om' gewezen op de voordelen van een hybride warmtepomp. Via de verbetercheck op de website verbeterjehuis.nl krijgen bewoners informatie over concrete stappen die zij voor hun eigen woning kunnen nemen om te verduurzamen en tot welke besparingen dat leidt.

Fungerende details

In het Coalitieakkoord is opgenomen dat in 2029 de uitrol van hybride slimme warmtepompen wordt gestimuleerd en genormeerd

Toelichting op doorrekening

In het Coalitieakkoord 2026-2030 staat dat er op plekken waar een warmtenet niet de meest geschikte oplossing is vanaf 2029 normering komt voor de uitrol van hybride warmtepompen. Deze normering wordt in de KEV beschouwd als aanvullend geagendeerd beleid. Er is nog geen informatie beschikbaar over de uitwerking van de normering. Bij het bepalen van de bandbreedte voor het effect is gebruik gemaakt van de uitwerking van de eerder aangekondigde normering verwarmingsinstallaties uit een kamerbrief van 1 mei 2023. Op basis van de uitgangspunten komt het niveau waarnaar de energieprestatie-eis wordt aangescherpt overeen met een goed presterende hybride warmtepomp bij een goed ingeregeld verwarmingssysteem. Uitzonderingen gelden onder andere voor situaties waarin de efficiëntere verwarmingsinstallatie zich niet binnen 7 jaar terugverdient, voor situaties waar de norm niet goed kan worden toegepast en voor de gestapelde bouw. Omdat er nog geen informatie is over de uitwerking en handhaving wordt voor de onderwaarde van de bandbreedte verondersteld dat de normering niet tot extra investeringen in warmtepompen leidt. Om investeringen in (hybride) warmtepompen te stimuleren wordt al een combinatie van beleidsinstrumenten ingezet voor subsidiëring, financiering, communicatie en ontzorging.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Kamerbrief 'Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie'; Bijlage 1, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

Referentie(s) van appreciatie

D66, VVD en CDA (2026), Aan de slag- Coalitieakkoord 2026-2030, zie: <https://www.kabinetsformatie2025.nl/documenten/2026/01/30/aan-de-slag---coalitieakkoord-2026-2030>

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2023), Kamerbrief over reikwijdte normering verwarmingsinstallaties, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z07786&did=2023D18328

5.46 Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH)

Naam instrument: Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) is een subsidieregeling voor verhuurders (woningcorporaties, institutionele beleggers en particuliere verhuurders) en gemengde VvE's voor de aansluiting van bestaande (huur)woningen op een warmtenet.

Fungerende details

De SAH vormde een onderdeel van de Startmotoraanpak uit het Klimaatakkoord, gericht op een eerste opschaling van de verduurzaming van de woningvoorraad door op korte termijn 100.000 woningen op warmte aan te sluiten. De PVGO doelstelling 500.000 nieuwe warmtenetaansluitingen voor 2030. Vanwege deze doelstelling is de looptijd van de SAH een aantal malen verlengd tot eind 2025. Met de SAH kunnen verhuurders en gemengde VvE's subsidie ontvangen om de woning klaar te maken voor een aansluiting op het warmtenet. Subsidie wordt gegeven voor het doorvoeren van aanpassingen in de woning, de aansluitkosten op een warmtenet of het eventueel afkopen van het vastrecht. Met de SAH krijgen VvE's of verhuurders subsidie voor bestaande woningen die binnen 6 jaar van het aardgas afgaan middels een aansluiting op een warmtenet. Hierbij is er subsidie voor aanpassingen in de woningen (in pandige woningkosten) en de aansluitkosten op een warmtenet. Zijn de woningen al aangesloten op een warmtenet, maar wordt nog wel aardgas gebruikt voor warm tapwater en/of om te koken, ook dan kan men subsidie SAH aanvragen. De huurwoning gebruikt dan na de uitvoering in elk geval geen aardgas meer.

De subsidieregeling is een aantal malen verlengd, de laatste keer tot en met 31 december 2025. De subsidie loopt erg goed: in mei 2025 was het totale budget van € 220 miljoen aangevraagd. In november 2025 is nog een keer € 20 miljoen aan de regeling toegevoegd en ook dit bedrag is volledig aangevraagd waarna de regeling gesloten is. Bij de laatste openstelling van de SAH kon per woning maximaal € 6000 worden aangevraagd.

Sinds 2020 is er in totaal voor 79.108 aansluitingen op het warmtenet subsidie aangevraagd, waarvan maar liefst 29.753 in 2025.

Toelichting op doorrekening

De Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH) biedt verhuurders en gemengde VvE's subsidie voor de aansluiting voor bestaande woningen op een warmtenet. In de Voorjaarsnota 2026 is €77 miljoen uit het Klimaatfonds overgeheveld naar de VRO-begroting voor de SAH. Met dit budget wordt vanaf 1 oktober 2025 een nieuwe regeling geopend.

Referentie(s)

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaat- en Energiefondsen 2027, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/bijlage-ontwerp->

[meerjarenprogramma-2027-klimaat-en-energiefonds-docx](#)

Ministerie van Financiën (2026), Voorjaarsnota 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/voorjaarsnota-2026>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Stimuleringsregeling aardgasvrije huurwoningen (SAH), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sah>

5.47 Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)

Naam instrument: Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

DUMAVA is een investeringssubsidieregeling voor verduurzamen van vastgoed dat in eigendom is van maatschappelijke instellingen in de decentrale overheid, onderwijs, zorg, cultuur, niet-woonhuis rijksmonumenten en overige gebouwen met een publieksfunctie.

Fungerende details

Maatschappelijk-vastgoedeigenaren kunnen een aanvraag doen voor maximaal drie verduurzamingsmaatregelen, een integraal project, energieadvies en het opstellen van een energielabel na het uitvoeren van de verduurzamingsmaatregelen. Bij integrale projecten wordt een ambitieniveau verwacht dat in lijn ligt met de klimaatdoelstellingen van het kabinet. Erkende maatregelen die verplicht zijn vanwege de energiebesparingsplicht zijn uitgesloten van subsidie (ook zijn er andere uitzonderingsgronden).

Toelichting op doorrekening

De DUMAVA-regeling biedt subsidie voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed. Uit het Klimaatfonds is een budget van 1,9 miljard euro beschikbaar gesteld voor de DUMAVA voor de periode van 2024 tot en met 2030. Het budget voor de openstellingsronde van 2026 is €405 miljoen.

Referentie(s)

Ministerie van Klimaat en Groene Groei, Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/09/16/meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/dumava>

5.47.1 Duurzaam Rijksvastgoed

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Subsidieregeling duurzaam maatschappelijk vastgoed (DUMAVA)

Beschrijving van de wijziging

Maatschappelijk vastgoed: Duurzaam Rijksvastgoed. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel verduurzaming gebouwde omgeving.

Toelichting op doorrekening

€ 365 miljoen aanvullend budget als tegemoetkoming in de kosten voor verduurzaming van Rijks-overheidsvastgoed.

5.48 Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)

Naam instrument: Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH) biedt particuliere verhuurders, zakelijke verhuurders en institutionele beleggers de gelegenheid om subsidie aan te vragen voor verduurzamingsmaatregelen, onderhoudsmaatregelen en energieadvies voor hun huurwoningen.

Fungerende details

De SVOH-regeling loopt van april 2022 tot en met december 2029 en kan gebruikt worden door alle private verhuurders, niet zijnde woningcorporaties. Voor de SVOH-regeling is 152 miljoen euro budget gereserveerd. De subsidie geldt voor 1 of meer verduurzamingsmaatregelen. Bij de aanvraag van een tweede maatregel, wordt het subsidiebedrag verdubbeld. Onderhoudsmaatregelen zijn alleen subsidiabel als minimaal een energiebesparende maatregel wordt getroffen, zoals nieuwe kozijnen of een ventilatiesysteem. Ook geeft de SVOH 75procent subsidie op de kosten voor het laten opstellen van een energieadvies. Voor het energieadvies geldt eveneens dat daarnaast tenminste een energiebesparende maatregel moet worden uitgevoerd om in aanmerking te komen voor deze subsidie. Voor monumentale huurwoningen gelden andere voorwaarden en bedragen. De subsidie bedraagt een maximum van 10.000 euro per woning. Indien er een energiebesparende maatregel wordt gecombineerd met een warmtepomp of zonneboiler, geldt een maximum van 15.000 euro per woning. Er is geen maximum subsidiebedrag per verhuurder. Voor subsidieaanvragen tot 25.000 geldt dat de werkzaamheden eerst worden uitgevoerd, daarna wordt de subsidie aangevraagd. Voor subsidiebedragen boven 25.000 geldt het omgekeerde; daarvoor wordt eerst de subsidie aangevraagd.

Toelichting op doorrekening

De Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH) biedt subsidie voor isolerende maatregelen, energiezuinige ventilatie, duurzame warmteopties, onderhoudsmaatregelen en maatwerkadvies. Voor de periode van april 2022 tot en met december 2029 is €152 miljoen beschikbaar voor de Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH). Op 31 mei 2026 was nog 74 procent van het budget beschikbaar.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2023), Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH), zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0046234/2022-04-01/>

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Subsidieregeling Verduurzaming en Onderhoud Huurwoningen (SVOH), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/svoh>

5.49 Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)

Naam instrument: Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE) is een subsidie voor (gemengde) Vereniging van Eigenaars (VvE), woonvereniging of wooncoöperaties om hun gebouw te verduurzamen. Dat kan met bijvoorbeeld het nemen van energiebesparende maatregelen of het aanschaffen van een warmtepomp.

Fungerende details

Voor het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok wordt er in 2027 25 miljoen extra budget gereserveerd.

Er is subsidie beschikbaar voor verduurzamingsonderzoeken, -adviezen, -maatregelen en laadinfrastructuur. Voor isolatiemaatregelen is het subsidiepercentage ongeveer 15 procent bij 1 maatregel en ongeveer 30 procent wanneer 2 of meer (isolatie)maatregelen worden genomen. De SVVE loopt door tot en met 2030 en er is 179 miljoen euro aan subsidiebudget beschikbaar voor deze periode. Per 2026 vervalt de grens van maximaal 2,5 miljoen euro subsidie per vereniging, waardoor verenigingen meer ruimte krijgen om hun plannen te realiseren.

Toelichting op doorrekening

Het budget van de SVVE voor de periode 2023 tot en met 2030 is €179 miljoen euro. In het basispad met vastgesteld beleid is uitgegaan van een subsidiebudget van €76 miljoen euro. Het overige budget wordt als voorgenomen beleid meegenomen in het scenario met aanvullend beleid.

Referentie(s)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Subsidieregeling verduurzaming voor verenigingen van eigenaars (SVVE), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/svve>

5.50 Transitievisies Warmte (TVW), Extern advies warmtetransitie (EAW) & ECW Expertisecentrum Warmte

Naam instrument: Transitievisies Warmte (TVW), Extern advies warmtetransitie (EAW) & ECW Expertisecentrum Warmte

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Mede in energie- en klimaatakkoord is er de afspraak, dat iedere gemeente voor het einde van 2021 een Transitievisie Warmte (TVW) heeft opgesteld, een beleidsdocument dat een eerste richting geeft aan de aanpak van het isoleren en aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Via de regeling Extern Advies Warmtetransitie (EAW) is voor gemeenten de kans om met subsidie specialisme kennis en kunde in te kopen voor de ondersteuning bij opvolgen van de startanalyse van de Leidraad Aardgasvrije Wijken en de vertaling naar van de Transitievisie Warmte naar wijkuitvoeringsplannen. Het ECW Expertise Centrum Warmte ondersteunt het proces als kenniscentrum en steunpunt bij het werken met de Leidraad voor de totstandkoming van de Transitievisie Warmte en de uitvoeringsplannen op wijkniveau.

Toelichting op doorrekening

Het PBL heeft de Transitievisies Warmte in 2023 geanalyseerd. Het Expertise Centrum Warmte (ECW) bestaat niet meer. Het Nationaal Programma Lokale Warmte (NPLW) bouwt voort op de kennis van het Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) en het ECW.

Referentie(s) van appreciatie

Molen, F. van der, J. Langeveld, C. Herbstritt, W. Poorthuis & N. Hoogervorst (2023), Overzicht transitievisies warmte, zie: <https://www.pbl.nl/publicaties/overzicht-transitievisies-warmte>

5.51 Verbeteren informatievoorziening financieringsopties verduurzaming

Naam instrument: Verbeteren informatievoorziening financieringsopties verduurzaming

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Momenteel loopt er een onderzoek naar de integratie van duurzaamheid in de hypotheeksoftware. Doel is adviseurs ondersteunen bij het geven van financieel advies over de investering die nodig is om te verduurzamen. Het is wenselijk dat zij in hun softwarepakket eenvoudig kunnen zien welke financiële opties er zijn. Dit onderzoek loopt en eerste resultaten zijn positief. De API wordt momenteel ontwikkeld en implementatie staat gepland voor 2026.

Fungerende details

API ontwikkelen zodat softwarebouwers alle financiële informatie hebben mbt investering- subsidies- alternatieve financieringsvormen als warmtefonds en SVN.

Toelichting op doorrekening

Het verbeteren van de informatievoorziening over financieringsopties voor verduurzaming is beschouwd als faciliterend beleid. De Leidraad Hypotheekadvisering 2026 bespreekt hoe adviseurs consumenten kunnen helpen bij het in kaart brengen van verduurzamingsopties, de financieringsmogelijkheden en mogelijke financiële consequenties.

Referentie(s) van appreciatie

AFM (2026), AFM Leidraad Hypotheekadvisering 2026, zie: <https://www.afm.nl/nl-nl/sector/actueel/2026/apr/sb-leidraad-hypotheekadvisering>

5.52 Vereenvoudiging besluitvorming VVE's

Naam instrument: Vereenvoudiging besluitvorming VVE's

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Door de besluitvormingsregels te versimpelen kan een vve gemakkelijker duurzaamheidsmaatregelen nemen. Zo wordt vanaf medio 2026 een wetswijziging in het burgerlijk wetboek voor vve's verwacht. Deze wetswijziging houdt in dat een meerderheid van 50 procent +1 van de stemmen voldoende is voor het nemen van een besluit over verduurzamingsmaatregelen.

Toelichting op doorrekening

In de VvE-Versnellingsagenda is een wetswijziging met een vereenvoudiging van de VvE-besluitvorming voor verduurzamingsmaatregelen aangekondigd. Dit wordt in de KEV beschouwd als faciliterend beleid.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2025), Kamerbrief Stand van zaken VvE-Versnellingsagenda verduurzaming, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/bco5c5c6-3574-4757-9a96-do4b974568da/file>

5.53 Verlaagd btw-tarief voor isolatiewerkzaamheden

Naam instrument: Verlaagd btw-tarief voor isolatiewerkzaamheden

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2009 is een verlaagd tarief BTW op isolatie ingevoerd. Er zijn in de loop van de jaren aanpassingen in de voorwaarden doorgevoerd. Het is nog mogelijk de arbeidskosten voor het aanbrengen van het isolatiemateriaal aan vloeren, muren en daken bij woningen ouder dan 2 jaar onder het 9procent-tarief te laten vallen

Fungerende details

De arbeidskosten voor het aanbrengen van het isolatiemateriaal aan vloeren, muren en daken bij woningen ouder dan 2 jaar vallen onder het 9procent-tarief. Voorbeelden van isolatiemateriaal zijn:

- glaswol
- steenwol
- piepschuim
- (isolatie)glas
- polyurethaan (PUR/PIR)
- thermoskussens
- schelpen
- kleikorrels

Deuren, kozijnen en riet zijn voorbeelden van zaken die niet gelden als isolatiemateriaal.

De (isolatie)materialen vallen onder het 21 procent-tarief, ook als u die materialen in uw eigen bedrijf maakt.

Andere werkzaamheden dan isoleren

Verricht u andere werkzaamheden? Bijvoorbeeld sloopwerk voorafgaand aan het isoleren, het installeren van zonwering of het bouwen van een dakkapel? Deze werkzaamheden vallen onder het 21 procent-tarief.

Toelichting op doorrekening

Het verlaagd BTW-tarief op isolatie verlaagt de kosten voor het isoleren van woningen van woningeigenaars die hier aanspraak op kunnen maken.

Referentie(s)

Belastingdienst (2026), Btw-tarief isoleren van woningen, zie: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/btw/tarieven_en_vrijstellingen/diensten_9_btw/werkzaamheden_aan_woningen/isoleren_van_woningen

5.54 Vervolg 'Wie isoleert profiteert'

Naam instrument: Vervolg 'Wie isoleert profiteert'

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2025 is ingezet op het vervolg van de campagne richting woningeigenaren 'wie isoleert, profiteert'. De campagne was opgedeeld in drie onderdelen. Het eerste deel verwees naar beschikbare hulp vanuit Energielokketen van gemeenten bij het verduurzamen van je woning. Bij het tweede deel was er aandacht voor de financieringsmogelijkheden wanneer je als eigenaar je woning wilt gaan verduurzamen, specifiek isoleren. In het derde deel was de boodschap dat het belangrijk is om ook te ventileren wanneer je gaat isoleren. De campagne is gedurende deze drie onderdelen zichtbaar geweest via online video, radio, outdoor media, retail samenwerking, branded content en PR. De resultaten zijn eind januari 2026 bekend. Voor 2026 is het voornemen om deze campagne, en aanvullend specifiek doelgerichte deelcampagnes, te continueren en te verbreden vanuit het thema 'Maak je huis toekomstklaar, zorg voor een gezond woon - en leefklimaat'

Toelichting op doorrekening

De campagne 'Wie isoleert, profiteert.' is een van de beleidsinstrumenten die ingezet worden op het gebied van communicatie en ontzorging. Dit wordt in de KEV beschouwd als faciliterend beleid.

Referentie(s)

Volkshuisvesting Nederland, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/actueel/nieuws/2025/10/14/publiekscampagne-wie-isoleert-profiteert.-weer-gestart-met-focus-op-goed-ventileren>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2025), Publiekscampagne 'Wie isoleert, profiteert.' weer gestart met focus op goed ventileren, zie: <https://www.volkshuisvestingnederland.nl/actueel/nieuws/2025/10/14/publiekscampagne-wie-isoleert-profiteert.-weer-gestart-met-focus-op-goed-ventileren>

5.55 Waarborgfonds voor Maatschappelijk Vastgoed

Naam instrument: Waarborgfonds voor Maatschappelijk Vastgoed

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Bij de Voorjaarsnota 2025 is akkoord gegeven op het vrijmaken van 175 miljoen uit de gereserveerde middelen voor de Dumava subsidie. Met deze 175 miljoen wordt een Waarborgfonds zonder achtervang ingericht welke tot doel heeft het verbeteren van de toegang tot financiering voor het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed, circulaire vernieuwbouw van maatschappelijk vastgoed, het combineren van functies en meer gebiedsgerichte maatregelen.

Fungerende details

Het betreft een Waarborgfonds zonder achtervang, als gemeenten een contragarantie afgeven dan kan een hefboom ontstaan in het verstrekken van voordelige en geborgde leningen aan het maatschappelijk vastgoed. Het Waarborgfonds wordt momenteel uitgewerkt in overleg met Invest NL.

Toelichting op doorrekening

In het Ontwerp Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2027 is een reservering van €175 miljoen voor de oprichting van het een waarborgfonds voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed omgezet naar een toekenning. Dit waarborgfonds kan garanties afgeven om financieringsprojecten in het maatschappelijk vastgoed te ondersteunen. In de aanvraag zijn verschillende opties geschetst voor de uitwerking. Hier wordt met Invest-NL aan gewerkt. Het waarborgfonds is beschouwd als geagendeerd beleid. Omdat de uitwerking nog onvoldoende bekend is, is er geen effectschatting gemaakt. In het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025 is 49,7 miljoen euro toegerekend voor het oprichten van een programmabureau om via een programmatische aanpak de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed te ondersteunen en te versnellen. Het voorstel is een landelijk programmabureau op te richten met experts die geschikte projecten bundelen, business-cases uitrekenen, aanbestedingen doen en de opdracht gunnen. De programmatische aanpak is beschouwd als geagendeerd beleid. Omdat de uitwerking nog onvoldoende bekend is, is er geen effectschatting gemaakt.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2024), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, zie:

<https://open.overheid.nl/documenten/ef69d076-3133-4595-847b-13ac246coceb/file>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2026), Ontwerp-Meerjarenprogramma Klimaat- en Energiefonds 2027, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/03/27/bijlage-ontwerp-meerjarenprogramma-2027-klimaat-en-energiefonds-docx>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2026), Kamerbrief over Verduurzaming gebouwde omgeving, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32847-1401.html>

5.56 Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS)

Naam instrument: Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Warmtenetten Investeringsubsidie is een nationale subsidieregeling voor warmtenetten in de bestaande bouw. Het doel is 500.000 nieuwe aansluitingen in de bestaande bouw te realiseren voor 2030. De subsidieregeling is een eenmalige investeringsubsidie aan de warmteleverancier. Deze investeringsubsidie past in bestaande subsidiekaders en wordt door RVO uitgevoerd. De subsidie-regeling is in 2023 voor het eerst open gegaan. De ervaringen van de eerste openstelling zijn positief. Er was €150 miljoen beschikbaar, waarbij er voor €250 miljoen aangevraagd werd in 27 projecten. Hiervan is de helft afgewezen op grond van criteria uit de regeling. Er zijn beschikkingen afgegeven ter hoogte van €130 miljoen aan in totaal 17 projecten. Hierdoor was er €20 miljoen vrijval, dat door de eindejaarsmarge doorschuift naar een volgende openstelling. Op grond van de ervaringen uit de eerste ronde is de regeling 2024, die voor dat jaar een subsidieplafond van €400 miljoen kent, die op verschillende punten aangepast. Deze beogen de regeling beter aan te sluiten op de praktijk, zowel op economische omstandigheden als bestuurlijke afspraken tussen warmtebedrijven, woningcorporaties en gemeenten. Hierdoor is de kans groot dat projecten vaker in de buurt van het maximale subsidiebedrag per project komen, wat zich vertaalt in een beter aanbod voor afnemers en een hogere kans op realisatie.

Totaal aanvragen WIS 2023: 19.000 kleinverbruikersaansluitingen en 5.000 blokverwarmingsaansluitingen.

WIS 2024: De grote gevestigde warmtebedrijven hebben dit jaar het besluit genomen om geen nieuwe investeringen te doen in warmtenetten. Dit heeft zijn weerslag gehad op het aantal aanvragen in de WIS2024. In totaal zijn er 12 projecten aangevraagd voor een subsidiebedrag van 94 miljoen euro. Hierdoor is er €306 miljoen vrijval, dat door de eindejaarsmarge doorschuift naar een volgende openstelling. Statistiek over de hoeveelheid aansluitingen is op dit moment nog niet beschikbaar.

WIS 2025: de regeling van 2025 is minder benut dan 2024 (exacte verschil nog niet te noemen, omdat de regeling nog open is op moment van schrijven), maar dat is te verklaren door de onzekerheden die o.a. de invoering van de Wet Collectieve Warmte met zich meebrengt. Bovendien zorgt onzekerheid over de beschikbaarheid van de Subsidieregeling Aardgasvrije Huurwoningen (SAH) dat er minder WIS-aanvragen zijn gedaan. Aangezien de SAH eenmalig is verhoogd in 2025, wordt de regeling verlengd om SAH-aanvragers ook de tijd te geven om een WIS-aanvraag te doen. In de tussentijd wordt er gewerkt aan de implementatie van de WcW en worden aanpassingen van de WIS-regeling onderzocht, zodat er tussen 2026 en 2030 200.000 woningen zijn aangesloten op een warmtenet.

Het totale budget voor WIS is ca. 1,6 miljard euro.

Toelichting op doorrekening

De Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS) biedt subsidie voor de aanleg van warmtenetten in de bestaande bouw. Het totale toegekende budget uit het Klimaatfonds is €1,42 miljard. Het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026 bevatte een herprioritering van de eerdere toekenning uit het Klimaatfonds voor de WIS. De eerdere toekenning was gebaseerd op het doel van 500 duizend extra warmtenet-aansluitingen in de bestaande bouw in 2030 ten opzichte van 2021. Omdat dit doel uit zicht was, is het doel bijgesteld naar 200 duizend aansluitingen. Het subsidiebedrag per aansluiting is verhoogd van een gemiddeld subsidiebedrag van 3.400 euro per aansluiting naar een bedrag van 6.000 euro per aansluiting. 180 miljoen euro van het eerder toegekende budget wordt ingezet voor de maatregel Nationale Deelneming Warmte. Er zijn verschillende beperkende factoren voor het realiseren van extra warmtenetaansluitingen in de periode tot en met 2030.

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Klimaat en Groene Groei (2025), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026, zie:

<https://open.overheid.nl/documenten/8810b4b3-6f27-4f8a-b219-ff60767a982b/file>

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Warmtenetten Investeringsubsidie (WIS), zie:

<https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/wis>

5.57 Warmtewet

Naam instrument: Warmtewet

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De wet collectieve warmte is in december 2025 goedgekeurd door de Eerste Kamer. Zodra de Wet collectieve warmte in werking treedt zal dit de Warmtewet vervangen.

De Warmtewet regelt sinds 2014 de levering van warmte aan consumenten en midden- en kleinbedrijf voor aansluitingen tot 100kW. De Autoriteit Consument & Markt (ACM) ziet toe op de uitvoering van de warmtewet. De warmtewet is geëvalueerd in 2016 en aangepast. Er wordt al geruime tijd gewerkt aan een opvolging van de wet: de wet collectieve warmte. De beoogde ingangsdatum is 1 januari 2025.

In maart 2024 is een Nota van Wijziging Warmtewet voorgelegd aan de Tweede Kamer. De kamer heeft hier in april mee ingestemd. Met deze aanpassing wordt een correctie op de berekeningswijze van de gasreferentie voorgesteld, wat leidt tot verlaging van het maximale tarief voor vastrecht. Er is daarnaast duidelijker aangegeven dat warmtebedrijven transparanter moeten zijn over de financiële verantwoording. Via amendement Grinwis is toegevoegd dat de ACM al voor de inwerkingtreding van de Wcw een verruiming van haar informatieverzameling krijgt.

Fungerende details

Er is in 2024 een wijzigingsbesluit genomen voor de Warmtewet. De kosten van CV-ketels en hoe je die meeneemt in de niet-meer-dan-anders methodiek zijn daardoor gewijzigd. De ACM kan door deze wijziging meer informatie ophalen bij warmtebedrijven, waardoor beter data verzameld wordt en sneller overgestapt kan worden naar de kostengebaseerde tariefregulering uit de Wcw.

Toelichting op doorrekening

De Warmtewet regelt sinds 2014 de levering van warmte aan consumenten en midden- en kleinbedrijf voor aansluitingen tot 100 kW. Wanneer de Wet collectieve warmte in werking treedt zal dit de Warmtenet vervangen.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2026), Wet- en regelgeving warmte, zie:

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/duurzaam-verwarmen-koelen/wet-en-regelgeving>

5.58 Wet collectieve warmte (Wcw)

Naam instrument: Wet collectieve warmte (Wcw)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Wcw vervangt de Warmtewet^[1]. Het beoogt de groei en verduurzaming van collectieve warmtesystemen in de gebouwde omgeving te faciliteren. Gemeenten krijgen sturingsmogelijkheden om uitvoering te geven aan hun regierol in de verduurzaming van de gebouwde omgeving, zoals afgesproken in het Klimaatakkoord. Er worden duurzaamheidsnormen opgenomen die aansturen op een efficiënte verduurzaming van de warmtevoorziening. De leveringszekerheid en de consumentenbescherming worden beter geborgd, en daar waar mogelijk in lijn gebracht met de bescherming bij E&G. Tot slot worden nieuwe tariefregels opgenomen, die de transparantie verhogen en stapsgewijs de warmtetarieven baseren op de werkelijke gemaakte kosten, in plaats van de huidige gasreferentie. Hiermee stuurt het wetsvoorstel op eerlijkere warmtetarieven voor verbruikers en duidelijke inkomsten voor warmtebedrijven.

Om de realisatie van warmtenetten door publieke partijen te stimuleren wordt gewerkt aan de publieke realisatiekracht. Het Kabinet heeft april 2024 besloten om (onder voorwaarden) een Waarborgfonds Warmtenetten in te richten met achterborgstelling en 215 miljoen risicobuffer. Dit verlaagt de eigen vermogens eis van 30-50 procent van totale investering naar 10 procent. Daarnaast vraagt de organisatorische realisatiekracht de oprichting van regionale en lokale warmtebedrijven waar decentrale overheden, private partijen en Rijk in samenwerken. EBN is door de Minister K&E begin 2024 verzocht om uit te werken wat er voor nodig is om de rol van nationale deelneming voor warmte in te vullen.

Fungerende details

De Wcw is in juli 2025 door de Tweede Kamer ingestemd en naar de Eerste Kamer gestuurd. De Eerste Kamer heeft in december 2025 de Wcw behandeld en heeft op 9 december 2025 met het wetsvoorstel ingestemd. De wet wordt nu klaargemaakt voor publicatie in de staatscourant. Voor volledige inwerkingtreding wordt nog verder gewerkt aan uitwerking van lagere regelgeving in de Algemene Maatregel van Bestuur en Ministeriële regeling.

Toelichting op doorrekening

De Wet collectieve warmte (Wcw) is bedoeld om gemeenten mogelijkheden te geven om hun regierol in de verduurzaming van de gebouwde omgeving op te pakken. Met het wetsvoorstel wordt verplicht dat publieke partijen een meerderheidsaandeel in de warmtenetten hebben. Diverse grote warmtenetprojecten van private warmtebedrijven zijn stilgelegd. Dit heeft te maken met de hoge aanlegkosten, de vrees voor hoge kosten voor bewoners en met het feit dat private warmtebedrijven het minder aantrekkelijk vinden om afhankelijk te zijn van publieke partijen met een meerderheidsbelang. De Wcw verplicht warmtebedrijven om hun bronnenmix te verduurzamen om te voldoen aan de wettelijke CO₂-emissienorm per warmtenet. Deze normering is opgenomen in het Besluit collectieve warmte dat op 23 januari 2026 is gepubliceerd. Deze versie van het besluit naar de Autoriteit Consument & Markt (ACM) verstuurd voor een formele toets op uitvoerbaarheid en handhaafbaarheid. De emissienormen zijn in het pad met aanvullend beleid meegenomen als

voorgenomen beleid. Om te voldoen aan de emissienormen zou aanzienlijk meer verduurzaming moeten plaatsvinden dan in het basispad.

Referentie(s) van appreciatie

NPLW (2026), Wet collectieve warmte (Wcw), zie: <https://www.nplw.nl/wet-en-regelgeving/wet-collectieve-warmte-wcw>

Rijksoverheid (2026), Besluit collectieve warmte, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2026/01/26/besluit-collectieve-warmte>

5.59 Wet Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie (WGIW)

Naam instrument: Wet Gemeentelijke Instrumenten Warmtetransitie (WGIW)

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het wetsvoorstel geeft gemeenten de verplichting om iedere vijf jaar een warmteprogramma op te stellen en de bevoegdheid om een gebied aan te wijzen waar het transport van aardgas wordt gestopt.

Fungerende details

Het is op 30 juni 2023 ingediend en op 23 april 2024 aangenomen door de Tweede Kamer. Het wetsvoorstel bevat wijzigingen van de Gaswet (EZK) en de Omgevingswet (BZK). Daarnaast zijn samenloopbepalingen opgenomen voor het wetsvoorstel Energiewet (EZK), die op termijn de Gaswet zal vervangen. Het wetsvoorstel strekt ertoe gemeenten de instrumenten te geven waarmee zij binnen hun gemeente gebieden kunnen aanwijzen waarvoor op termijn geldt dat zij voor de verwarming van gebouwen geen gebruik meer mogen maken van fossiele brandstoffen en zullen overgaan op een duurzame warmtevoorziening. Met deze bevoegdheid kan de gemeente door het stellen van lokale regels de transitie in de gebouwde omgeving van aardgas naar duurzame alternatieven tot uitvoering te brengen. De gemeente kan hiertoe in het omgevingsplan wijken aanwijzen waar een energievoorziening met duurzame energie beschikbaar komt ter vervanging van het aardgas, de zogenoemde aanwijsbevoegdheid. Deze wet maakt het voor gemeenten verplicht om een warmteprogramma op te stellen. De inhoudelijke eisen waaraan dat programma moet voldoen en de actualiseringsplicht iedere 5 jaar worden uitgewerkt in een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB), genaamd het Besluit gemeentelijke instrumenten warmtetransitie. Net zoals de eis dat er uiterlijk 2026 een warmteprogramma moet zijn opgesteld.

Toelichting op doorrekening

De Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) is in 2024 aangenomen door de Eerste Kamer. De wet geeft gemeenten bevoegdheden die nodig zijn om de regie te voeren in de wijk- of gebiedsgerichte aanpak. Dit is beschouwd als faciliterend beleid. De Wgiw treedt gefaseerd in werking. Gemeenten krijgen onder andere de bevoegdheid om gebieden aan te wijzen waarvoor op termijn geldt dat ze geen gebruik meer mogen maken van fossiele brandstoffen voor de verwarming van gebouwen. Gemeenten moeten in 2027 warmteprogramma's opstellen waarin zij de plannen voor verduurzaming voor de periode tot en met 2035 beschrijven. De warmteprogramma's moeten daarna elke vijf jaar worden geactualiseerd.

Referentie(s) van appreciatie

NPLW (2026), Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw), zie:

<https://www.nplw.nl/wet-en-regelgeving/wet-gemeentelijke-instrumenten-warmtetransitie-wgiw>

5.6o WEW Verruiming hypotheek voor energiebesparende maatregelen

Naam instrument: WEW Verruiming hypotheek voor energiebesparende maatregelen

Sector: Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Waarborgfonds Eigen Woningen (WEW) is de uitvoerende organisatie van de NHG (Nationale Hypotheek Garantie). In de Voorwaarden en Normen voor de NHG is de mogelijkheid opgenomen om voor het treffen van energiebesparende voorzieningen tot een maximum bedrag buiten beschouwing te laten bij de berekening van de financieringslast. Deze extra financiële ruimte bestaat aanvullend op de mogelijkheid voor een (aanvullende) lening in verband met kwaliteitsverbetering van de woning.

Fungerende details

In 2024 kunnen mensen gebruikmaken van NHG wanneer zij een woning kopen met een maximale waarde van 435.000 euro. Per 1 januari 2025 wordt deze grens verhoogd naar 470.000 euro. Bij een hypotheek waarbij aanvullende energiebesparende voorzieningen worden meegefinancierd is de NHG-grens 6 procent hoger, namelijk 498.200 euro. Deze verhoging vergroot het bereik van NHG en zorgt ervoor dat een hypotheek met NHG toegankelijk blijft voor veel woningkopers.

Toelichting op doorrekening

Bij het afsluiten van een hypotheek met Nationale Hypotheek Garantie kan een budget voor energiebesparende maatregelen worden meegefinancierd. Deze mogelijkheid bestaat ook bij het verhogen of oversluiten van een hypotheek. De verruiming van voorwaarden voor hypotheek met Nationale Hypotheek Garantie wordt beschouwd als faciliterend beleid. Een aangekondigde pilot om verduurzaming te stimuleren via de Nationale Hypotheek Garantie (NHG) is in de KEV 2025 meegenomen als geagendeerd beleid. Dit betrof een experiment waarbij woningeigenaren die gebruik maken van de Nationale Hypotheek Garantie (NHG) bij aankoop van een woning of aanpassing van een bestaande hypotheek gestimuleerd zouden worden met een rentekorting wanneer zij hun woning met slecht (EFG) label zouden verduurzamen. De plannen zijn gewijzigd en dit beleidsinstrument wordt in de KEV 2026 niet meer meegenomen.

Referentie(s)

NHG, Je huis energiezuiniger maken, zie: <https://www.nhg.nl/verduurzamen/verduurzaming/>

Ministerie van Klimaat en Groene Groei, Kamerbrief Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

6 Industrie

6.1 Aanpak Piekbelasters Industrie (API)

Naam instrument: Aanpak Piekbelasters Industrie (API)

Sector: Industrie

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Met de aanpak piekbelasters industrie (API) beoogt het kabinet de depositie van de industrie op stikstofgevoelige en overbelaste N2000-gebieden versneld en/of meer te doen reduceren.

Werking

Deze aanpak is gestart met een focus op industriële piekbelasters, maar richt zich nu ook op andere bedrijfslocaties waar kansen liggen om stikstofneerslag op de Natura 2000-gebieden te verminderen. Vanuit deze aanpak zijn 'Incidentele maatwerksubsidies voor bovenwettelijke ammoniakreductie in de industrie' en 'Een subsidieregeling gericht op beperking ammoniakemissies industriële piekbelasters' voortgekomen. De aanpak heeft zich gericht op bedrijven uit de basisindustrie. Energiecentrales vallen onder ander sectoraal beleid.' Met de API is het kabinet voornemens om in toekomstig beleid ook afvalverbrandingsinstallaties op te nemen.

Fungerende details

Specifiek worden 2 beleidsinstrumenten toegelicht, waarbij voor details verwezen wordt naar de onderliggende pagina's. Dit zijn;

De reeds uitgevoerde regeling Beperking Ammoniakemissie voor Industriële Piekbelasters (BAIP). Voor de BAIP-regeling zijn 2 subsidies aan bedrijven op Chemelot toegekend. Door onzekerheid over mogelijke sluiting van een deel van de fabrieken van Fibrant is het ammoniakproject van Fibrant gepauzeerd. Er is nog geen besluit genomen over de subsidie van Fibrant. Voor OCI verloopt het ammoniakreductieproject vooralsnog volgens plan.

Een nieuwe regeling Beperking Ammoniakemissie Industrie (BAI). Dit instrument is onderdeel van voorgestelde plannen: Vanuit het coalitieakkoord is tot en met 2031 €250 miljoen vrijgemaakt om de stikstof/ammoniak emissie in de industrie en de mobiliteit te verlagen. In de aankomende maanden worden de middelen aan de hand van bestedingsplannen tussen IenW en EZK verdeeld. In de voorjaarsbesluitvorming is tevens €18 miljoen voor Cosun gereserveerd voor een project dat ammoniakemissie reduceert. Dit project wordt in het bestedingsplan van de BAI dat aan het PBL is verstuurd toegelicht.

Toelichting op doorrekening

Het budget voor de piekbelastersaanpak en de maatwerkaanpak wordt in de ERL25 opgenomen als Geagendeerd Beleid. Wat betreft de effecten op de emissies van stikstofoxiden wordt aangesloten op de modeluitkomsten van de KEV, waar het maatwerkbudget in het geagendeerd beleid wordt meegenomen. Deze uitkomsten worden middels het NOx-model vertaalt naar effecten op

stikstofoxiden. Wat betreft de beoogde ammoniakreducties worden de plannen per bedrijf bekeken, en zijn effecten van maatregelen die op 1 mei 2024 concreet waren meegenomen in de bandbreedte.

6.2 Afbouw gaswinning Groningen

Naam instrument: Afbouw gaswinning Groningen

Sector: Industrie

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet heeft de gaswinning in uit het Groningengasveld helemaal afgebouwd tot nul. Aanleiding hiervoor was de geconstateerde verhoogde seismiciteit en de veiligheid van de bewoners. Het is nu wettelijk verboden om gas te winnen uit het Groningenveld.

Toelichting op doorrekening

Het stopzetten van de gaswinning Groningveld is meegenomen bij de bepaling van het energiegebruik en de emissies uit gaswinning.

6.3 Afvalstoffenbelasting

Naam instrument: Afvalstoffenbelasting
Sector: Industrie
Type instrument: Fiscaal
Raming: Basispad
Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Voor het storten en verbranden van afvalstoffen en het overbrengen van afvalstoffen buiten Nederland moet afvalstoffenbelasting worden betaald. Er gelden verschillende vrijstellingen, zoals een vrijstelling voor baggerspecie, asbest en zuiveringsslib.

Fungerende details

Tabel 6.1

Tarief afvalstoffenbelasting in euro per 1000 kg afval en conform Belastingplan 2026:

Jaar	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
Tarief afvalstoffenbelasting (lopende prijzen)	40,86	41,84	97,14	101,82	135,50	125,85	120,19	117,93

Tabel 6.2

Tarief afvalstoffenbelasting in euro per 1000 kg afval en conform Belastingplan 2026, vervolg:

Jaar	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Tarief afvalstoffenbelasting (lopende prijzen)	129,56	141,75	144,72	147,76	150,86	154,03	157,27

Hervorming afvalstoffenbelasting (met een taakstellende opbrengst): hierbij wordt onder andere gekeken naar afschaffen van vrijstellingen en verhoging van het tarief voor storten met ontheffing. (deze maatregel wordt opgenomen in het pakket Belastingplan 2026). Tevens wordt de ASB verhoogd (in combinatie met aanscherping van de CO₂-heffing voor AVI's) om het resterende deel van de voor de polymerenheffing ingeboekte inkomsten te realiseren, tenzij de Placictafel voor aanvang van de augustusbesluitvorming van 2025 tot een uitvoerbaar en gedragen alternatief bijrijzend voorstel is gekomen dat past binnen de afgesproken randvoorwaarden. In augustusbesluitvorming 2026 wordt een beslissing genomen over eventuele alternatieve invulling van de taakstellende opgave.

Toelichting op doorrekening

In het Belastingplan 2026 zijn de afvalstoffenbelasting en de CO₂-heffing voor afvalverbrandingsinstallaties aangepast. Ook vervalt de budgettaire terugsluis van de heffingsopbrengst naar de afvalsector. Dit is meegenomen als vastgesteld beleid. Dit leidt er naar verwachting toe dat verbranding van geïmporteerd afval in Nederland onrendabel wordt en export van afval juist aantrekkelijker wordt (Trinomics 2025). In deze KEV nemen we aan dat de hoeveelheid verbrand afval afneemt met o tot 2,5 megaton in 2030. Bij deze bandbreedte houden we rekening met de onzekerheid over het toekomstige afvalaanbod in Nederland (TNO 2024) en Europa. Ook houden we rekening met de onzekerheid over de reactie op het beleid van afvalbedrijven en andere belanghebbenden. Voor de rekenwaarde nemen we aan dat de import van afval verdwijnt, waardoor de hoeveelheid verbrand

afval afneemt tot circa 6 megaton in 2030. Aan de bovenkant van de emissiebandbreedte houden we echter rekening met een hoger Nederlands afvalaanbod en blijft er sprake van afvalimport. Aan de onderkant van de emissiebandbreedte vindt er geen import meer plaats en wordt er ook fors minder Nederlands afval verbrand. Het afvalaanbod in Nederland kan afnemen onder invloed van beleid gericht op het stimuleren van de circulaire economie, zoals genoemd in het second Circular Economy Action Plan (EC 2020) en het Nationaal Programma Circulaire Economie 2025 (Rijksoverheid 2025).

Referentie(s)

MinKGG (2025), Kamerbrief 'Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie'; Bijlage 1, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

Referentie(s) van appreciatie

Europese Commissie (2020), A new Circular Economy Action Plan For a cleaner and more competitive Europe, Brussel, 11.3.2020 COM(2020) 98 final; zie: https://eur-lex.europa.eu/re-source.html?uri=cellar:9903b325-6388-11ea-b735-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF

Rijksoverheid (2025), Nationaal Programma Circulaire Economie 2025, <https://open.overheid.nl/documenten/ob441980-8d06-4153-b59d-60715a28160c/file>

Trinomics (2025), Impacts of the reform of the waste tax and CO₂ levy for waste incinerators

6.4 Aramis volloop

Naam instrument: Aramis volloop

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het voorstel vraagt om financiering om het vollooprisico te mitigeren van de CCS projecten Aramis en CO₂next. Omdat de markt nog in een vroege fase van ontwikkeling is, zijn er risico's die marktpartijen als een barrière zien om de investeringsbeslissing te nemen. Het voorstel betreft een nog niet uitgewerkte garantieregeling of lening om deze risico's weg te nemen. Er wordt voor dit voorstel in totaal € 662 miljoen geclaimd voor Aramis en CO₂next.

Beoordeling voorwaarden toekenning ontwerp-MJP 2026:

1. Er moet duidelijkheid zijn over de precieze deelname van EBN (en Gasunie) in Aramis (voldoet nog niet);
2. Instrumentering van het voorstel is goed afgewogen (garantstelling of lening) en er is goed onderzocht voor welk bedrag het vollooprisico minimaal moet worden afgedekt (voldoet nog niet);
3. Er komt een integraal overzicht van de verschillende overheidsmiddelen ten behoeve van Aramis (inclusief SDE++), waarbij de doelmatigheid van middelen vanuit het Klimaatfonds ten opzichte van het beoogde doel worden afgewogen (voldoet nog niet).

Toelichting: Het Aramis project kan substantieel bijdragen aan de reductiedoelstelling voor 2030 voor de industrie. Er is daarom besloten om een toekenning onder voorwaarden op te nemen voor het afdekken van het vollooprisico om doorgang van Aramis te borgen. Er zijn nog enkele openstaande zaken met betrekking tot de invulling. Zo is er nog geen duidelijkheid over hoe de deelname van EBN en Gasunie er precies uit gaat zien. Er zijn mede daarom een aantal voorwaarden geformuleerd. Per VJB 2026 (MJP 2027) zijn de middelen (662 miljoen) toegekend waarbij voorwaarde 1 zal worden gehandhaafd.

Toelichting op doorrekening

Het afdekken van het vollooprisico Aramis is niet expliciet meegenomen in de KEV, het is faciliterend beleid. We gaan er in de rekenwaarde van uit dat Aramis in de loop van 2030 operationeel wordt. In de bandbreedte is rekening gehouden dat Aramis in 2030 nog niet operationeel is.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

6.5 Circulair slopen en hergebruik

Naam instrument: Circulair slopen en hergebruik

Sector: Industrie | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Onderzoek

Raming: Te starten

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De aanpak circulair slopen en hergebruik zal in de eerste helft van 2026 definitief gereed zijn. Ondertussen zijn er met subsidie van VRO projecten opgestart om circulair slopen en hergebruik te bevorderen. Zo wordt er gewerkt aan 1 landelijk digitaal platform (één standaard voor data en data-uitwisseling voor marktplaatsen) waardoor secundaire bouwmaterialen beter te vinden zijn, er wordt gewerkt aan een kennisprogramma circulair slopen (VERAS, SVMS, SVS) en een eerste onderzoek Best Beschikbare Werkwijze is afgerond. Vooralsnog wordt er niet gekeken naar aanpassing bouwregelgeving, maar er wordt gekeken hoe aanbevelingen te verwerken in de BRL SVMS-007 en de verificatieregeling circulair slopen. De eerste ervaringen uit de Circulaire deal secundaire bouwmaterialen Noord-Holland-Noord zijn in de aanpak geland.

Toelichting op doorrekening

Vormgeving onduidelijk, milieuprestatie-eis nog onbekend.

Referentie(s)

Alles over circulair slopen, Aanpak circulair slopen en hoogwaardig hergebruik, zie: <https://www.allesovercirculairslopen.nl>

6.6 Circular Plastics NL (CPNL)

Naam instrument: Circular Plastics NL (CPNL)

Sector: Industrie

Type instrument: Onderzoek

Beleids categorie: Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het voorstel Duurzame MaterialenNL ontving in april 2022 een voorwaardelijke toekenning van 220 miljoen euro uit het Groeifonds, bedoeld om circulaire plastics te bevorderen. Dit bedrag wordt verdubbeld door bedrijven in de plasticsketen. Het voorstel behelst verschillende projecten gerelateerd aan ontwerp, karakterisatie, sortering en wassing en recycling van plastics. In juli 2022 werd de voorwaardelijke toekenning van 124 miljoen euro omgezet in een definitieve toekenning; de resterende 96 miljoen bleef voorwaardelijk. Het voorstel belooft de circulariteits-doelen dichterbij te brengen en klimaatverandering te bestrijden. Het programma wordt uitgevoerd onder de naam Circular Plastics NL (CPNL). Een deel van de projecten in het programma is gerelateerd aan ontwerp en innovatie, terwijl ook een flink deel van het budget bestemd is voor industrialisatie van recycling (103 miljoen euro uit groeifonds plus 244 miljoen euro andere financiering).

Fungerende details

In 2025 is €43 miljoen additioneel omgezet in een definitieve toekenning (totaal dus 167 M€). 53 M€ is nog voorwaardelijk. Van de €167 miljoen is t/m 2025 €108 miljoen verplicht via subsidies, en €82 miljoen co-financiering staat daar tegenover.

Toelichting op doorrekening

Dit beleid draagt bij aan het stimuleren van de Circulaire Economie. Voor de KEV is het Circulaire Economiebeleid meegenomen via aannames rond productievolumes van de industrie in Nederland, en het binnenlands afvalaanbod beschikbaar voor verbranding in afvalverbrandingsinstallaties (rekenwaarde en/of bandbreedtes).

6.7 CO₂-heffing industrie

Naam instrument: CO₂-heffing industrie

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

De Nationale CO₂-heffing belast de broeikasgasemissies van industriële installaties en geeft daarmee een prikkel om broeikasgasemissies te verminderen. De Nationale CO₂-heffing is ingegaan op 1 januari 2021 om te borgen dat de doelstelling (vanuit het Klimaatakkoord) ten aanzien van emissiereductie binnen de industrie gehaald wordt, waarbij tegelijkertijd zoveel mogelijk wordt voorkomen dat bedrijven en/of productie naar het buitenland vertrekt of de investeringsbereidheid in Nederland reduceert.

In navolging van de aangenomen motie van lid Van Dijk c.s., die de regering verzoekt om de CO₂-heffing industrie zo snel mogelijk af te schaffen, is de CO₂-heffing in de Miljoenennota significant afgezwakt en daarmee bijna volledig buitenwerking gesteld. Het tarief is vanaf 2026 blijvend verlaagd naar €78,67 en de vrijgestelde rechten worden vanaf 2026 verhoogd en niet verder afgebouwd. Door deze wijziging ervaren bedrijven in de periode tot en met 2030 gemiddeld geen netto kosten.

Werking

Algemeen

De Nationale CO₂-heffing is van toepassing op industriële installaties (broeikasgasinstallaties, afvalverbrandingsinstallaties of lachgasinstallaties). Bij deze installaties wordt een belasting geheven ter zake van: de emissie van broeikasgas door een broeikasgasinstallatie; de emissie van kooldioxide door een afvalverbrandingsinstallatie; of de emissie van kooldioxide en distikstofoxide door een lachgasinstallatie. De belasting wordt berekend over de industriële jaarvracht van de industriële installatie verminderd met het aantal dispensatierechten welke belast wordt tegen het tarief van de nationale CO₂-heffing, verminderd met de termijnkoers van het broeikasgasemissierecht (EU ETS; indien de installatie onder het EU ETS valt). Het tarief is niet lager dan nihil. Indien het aantal dispensatierechten de industriële jaarvracht overtreft, dan kan de exploitant dit overschot verhandelen aan andere exploitanten. Indien na de handelsperiode een overschot resteert wordt dit overschot ingezet voor de herberekening die is betaald voor de industriële installatie (voor de details zie Wbm, hoofdstuk VIB art. 71q).

Tabel 6.3

Tarief ETS1, lachgasinstallaties en AVI's:

Jaar	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Tarief ETS1- en lachgasinstallaties	€74,17	€86,86	€78,67	€78,67	€78,67	€78,67	€78,67
Tarief AVI's	€74,17	€86,86	€128	€170	€212	€253	€295

Dispensatierechten:

Het aantal dispensatierechten in een gegeven jaar is het product van het relevante activiteitsniveau voor dat jaar, de EU ETS benchmark en de nationale reductiefactor. De berekening van deze

dispensatierechten wordt verder toegelicht in de Regeling CO₂-heffing industrie (hoofdstuk 3 Dispensatierechten). De nationale reductiefactor is vastgelegd in de Wet milieubeheer, hoofdstuk 16B art. 16b.17. De nationale reductiefactor bedroeg 1,213 in 2023 en werd tot en met 2025 ieder jaar met 0,078 verlaagd. Vanaf 2026 bedraagt de nationale reductiefactor 1,023 en loopt deze niet verder af. Het is mogelijk om dispensatierechten over te dragen, mits aan de voorwaarden wordt voldaan zoals beschreven in de Wet milieubeheer (Wm), hoofdstuk 16B, afdeling 16b.3.3. Bij de voorjaarsbesluitvorming 2024 is besloten om de aanscherping van de CO₂-heffing voor de AVI's in te vullen met een de introductie van een extra correctiefactor voor AVI's bij de berekening van het aantal dispensatierechten. In het voorjaar van 2025 is besloten om de CO₂-heffing voor AVI's nog verder aan te scherpen door het tarief

Uitzonderingen:

Een aantal broeikasgasinstallaties zijn uitgezonderd van de nationale CO₂-heffing: het hierbij om een uitzondering van broeikasgasinstallaties die direct of indirect worden geëxploiteerd voor het in de kas telen van gewassen, stadsverwarming (met de voorwaarde dat ten minste driekwart van de totaal geproduceerde meetbare warmte wordt uitgevoerd ten behoeve van de stadsverwarming), het opwekken van elektriciteit zonder het gebruik van restgassen als brandstof en het verwarmen of koelen van ruimten van gebouwen of locaties (mits de meetbare warmte niet wordt gebruikt voor productie van producten en daarmee verband houdende activiteiten). Emissies van WKK-installaties die onder het ETS vallen zijn gesplitst in een deel dat samenhangt met warmteproductie en een deel dat samenhangt met elektriciteitsproductie. De emissies als gevolg van warmteproductie ten behoeve van de industrie vallen onder de Wet CO₂-heffing industrie; het elektriciteitsgerelateerde deel valt onder de Wet minimum CO₂-prijs elektriciteitsopwekking.

Fungerende details

In de voorjaarsbesluitvorming van april 2024 was besloten om tot 2028 het huidige prijspad in de CO₂-heffing aan te houden. Vanaf 2028 was voorgenomen om de CO₂-heffing voor de eerste 50 kton belaste uitstoot (na aftrek van dispensatierechten) het huidige tariefpad zou blijven volgen, maar dat voor de uitstoot daarboven de CO₂-heffing zou oplopen tot €185 in 2030 (dit komt overeen met €216 in 2024 prijzen). Bij het Hoofdpijnenakkoord 2024 is de aangekondigd de voorgenomen verhoging van de Nationale CO₂-heffing terug te draaien.

In het belastingplan 2025 is de CO₂-heffing aangescherpt voor afvalverbrandingsinstallaties (AVI's). Hiermee is invulling gegeven aan de aangekondigde aanscherping van 1 Mton voor de AVI's in de voorjaarsnota van 2023. Deze aanscherping is geoperationaliseerd door een AVI-correctiefactor in te voeren. De correctiefactor leidt tot een restemissiedoel van 0,6 Mton in 2030. De nieuwe correctiefactor geldt met ingang van het kalenderjaar 2025 met een hoogte van 1. De nieuwe correctiefactor kent met ingang van het kalenderjaar 2026 een neerwaarts lineair ingroeipad tot het in het kalenderjaar 2030 een hoogte bereikt van 0,4.

In het voorjaar van 2025 was besloten om de CO₂-heffing op drie punten te wijzigen:

Verhogen van het tarief voor ETS1- en lachgasinstallaties tussen 2030 en 2035, oplopend tot €216 in 2035

Verschuiven van het heffingsdoel van 2030 naar 2032

Aanscherpen van de heffing voor AVI's door versnelde afbouw van dispensatierechten door aanscherping van de AVI-correctiefactor, het stapsgewijs verhogen van het tarief voor AVI's naar €295 in 2030, en het verbieden van handel van dispensatierechten voor AVI's.

In navolging van de aangenomen motie van lid Van Dijk c.s., die de regering verzoekt om de CO₂-heffing industrie zo snel mogelijk af te schaffen, is de CO₂-heffing in de Miljoenennota significant afgezwakt en daarmee bijna volledig buitenwerking gesteld. Het tarief is vanaf 2026 blijvend verlaagd naar €78,67 en de vrijgestelde rechten worden vanaf 2026 verhoogd en niet verder afgebouwd. Door deze wijziging ervaren bedrijven in de periode tot en met 2030 gemiddeld geen netto kosten. Door deze wijziging zullen de eerste twee wijzigingen aan de CO₂-heffing van het voorjaar 2025, zoals hierboven toegelicht, niet worden doorgevoerd. De aanscherping van de heffing voor de AVI's blijft behouden.

Per het regeerakkoord 2026 zal de CO₂ heffing industrie per 2027 worden afgeschaft (m.u.v. de heffing voor AVI's). Om bedrijven in staat te stellen om te investeren in verduurzaming, richt het kabinet zich op het realiseren van een gelijk speelveld en voeren we een stabiel langetermijnbeleid. De CO₂ heffing wordt daarom afgeschaft.

Toelichting op doorrekening

In de KEV 2026 is de CO₂-heffing industrie meegenomen conform het belastingplan 2026. De CO₂-heffing loopt qua tarief niet meer verder op na 2026 en ook de lineaire reductiefactor neemt niet meer af na 2026. Verondersteld is dat het instrument geen impact meer heeft op investeringen van bedrijven. Voor AVI's is de CO₂-heffing er nog wel, met een tarief oplopend naar 295 euro/ton in 2030 (zie belastingplan 2030). Dit is als prijsprikkel meegenomen in de KEV.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Wet belastingen op milieugrondslag, zie: <https://wetten.Overheid.nl/BWBR0007168/2024-07-01>

Nea, CO₂-heffing, zie: <https://www.emissieautoriteit.nl/regelgeving/co2-heffing>

6.8 Deelname EBN in CCS-infrastructuur (CO₂-transport en -opslag)

Naam instrument: Deelname EBN in CCS-infrastructuur (CO₂-transport en -opslag)

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De maatregel betreft het zeker stellen van de financiële uitvoerbaarheid van de mede-investering door de beleidsdeelneming EBN in grootschalige CO₂-afvang, -transport en -opslagprojecten. Het voorgestelde middel hiervoor is een kapitaalstorting van € 823 miljoen voor EBN. EBN kan hiermee deelnemen in de Aramis CO₂-transportbuis, Aramis CO₂-opslagprojecten en toekomstige CO₂-opslagprojecten.

Beoordeling voorwaarden reservering MJP 2027:

1. Er moet duidelijkheid zijn over de precieze deelname van EBN (en Gasunie) in Aramis en over de vormgeving van eventueel benodigde ondersteuning. Indien EBN niet deelneemt, of de ondersteuning minder middelen behoeft, komt de reservering te vervallen of wordt deze verlaagd (voldoet nog niet);
2. Alleen het deel dat noodzakelijk benodigd is voor het deel van de realisatie van Aramis wordt toegekend (voldoet nog niet);
3. Er wordt kapitaal gedekt voor maximaal een A-(minus) rating van EBN (conform nota deelnemingenbeleid) (voldoet nog niet);
4. Er komt een integraal overzicht van de verschillende overheidsmiddelen ten bate van Aramis (inclusief de SDE++), waarbij de doelmatigheid van middelen vanuit het Klimaatfonds ten opzichte van het beoogde doel worden afgewogen (voldoet nog niet).

Toelichting op doorrekening

Deelname EBN in CCS-infrastructuur is niet expliciet meegenomen in de KEV, het is faciliterend beleid. We gaan er in de rekenwaarde van uit dat Aramis in de loop van 2030 operationeel wordt. In de bandbreedte is rekening gehouden dat Aramis in 2030 nog niet operationeel is.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

6.9 EED Energie-auditplicht

Naam instrument: EED Energie-auditplicht

Sector: Industrie

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel:

De EED energie-audit is een verplichting die voortkomt uit de Europese Energie-Efficiency Richtlijn (EED) (conform richtlijn 2012/27/EU). Het doel ervan is om bedrijven en instellingen bewust te maken van hun energiegebruik én van de mogelijkheden om energie te besparen en te verduurzamen. De EED-auditplicht geeft een gedetailleerd overzicht van alle energiestromen binnen de onderneming. Ook geeft de audit inzicht in de mogelijke besparingsmaatregelen en de te verwachten effecten daarvan. Het gaat hier onder andere om het energiegebruik van gebouwen, installaties, industriële processen en het zakelijk vervoer.

Werking:

Een onderneming is verplicht om de EED-auditplicht uit te voeren indien de onderneming een grote onderneming betreft, die geen kmo-status heeft volgens de Europese uitgangspunten. Deze ondernemingen zijn verplicht om elke vier jaar energie-auditverslagen met informatie over hun actuele energieverbruik en besparingsmogelijkheden in te dienen. MJA3- en MEE-bedrijven zijn niet langer vrijgesteld van de audit omdat de convenanten zijn afgelopen.

Fungerende details

In de herzien Energie-efficiëntie richtlijn (EED; EU/2023/1791) wordt de doelgroep veranderd. Dit was voor grote ondernemingen (>250 fte of een omzet van €50miljoen en een balanstotaal van €43), maar wordt voor ondernemingen met een jaarlijks energiegebruik van >10TJ. Vanaf een jaarlijks energiegebruik van 85 TJ zal een energiebeheersysteem verplichting gelden (zie een nieuw instrument).

Het energiegebruik gaat over al het finale energiegebruik van processen, gebouwen en mobiliteit, inclusief verbonden ondernemingen

Toelichting op doorrekening

Meegenomen bij bepalen energiebesparingstempo.

Referentie(s)

RVO, EED-auditplicht, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/energiebesparingsplicht/eed-audit-plicht>

Rijksoverheid (2023), Besluit energie-audit, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0045194/2021-07-01>

Europese commissie, zie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEXprocent3A02012L0027-20230504#M1-4>.

6.10 IPCEI Waterstof golf 2

Naam instrument: IPCEI Waterstof golf 2

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Important Projects of Common European Interest (IPCEI-projecten) op het gebied van waterstof dragen bij aan de ontwikkeling van een waardeketen voor waterstof in Europa en sluiten aan bij Nederlandse beleidsdoelen. Deze projecten zijn onderverdeeld in verschillende categorieën, ook wel als golven aangeduid. Golf 2 betreft waterstofproductie door elektrolyse.

Golf 2 (Hy2Use, toen nog 'Industrie-golf') richtte zich op projecten op het gebied van waterstofproductie. Hier volgt later de subsidieregeling IPCEI Waterstof: Waterstofproductie door elektrolyse uit.

De Europese Commissie heeft in golf 2 8 Nederlandse projecten goedgekeurd. 7 daarvan hebben geheel of gedeeltelijk subsidie gekregen.

Toelichting op doorrekening

De middelen uit IPCEI Waterstof Golf 2 (783 miljoen euro) zijn meegenomen als vastgesteld beleid, en dragen bij aan de productie van groene waterstof via onshore elektrolyse.

Referentie(s)

RVO, Europese proces IPCEI Waterstof, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/ipcei-waterstof/europese-proces>

6.11 Jaarverplichting RFNBO's in industrie

Naam instrument: Jaarverplichting RFNBO's in industrie

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Doel:

Richtlijn (EU) 2023/2413 betreffende de promotie van energie uit hernieuwbare bronnen (RED-III) bevat een verplichting aan lidstaten voor het gebruik van hernieuwbare brandstoffen van niet-biologische oorsprong (RFNBO) in de waterstofgebruikende industrie: 42 procent in 2030 en 60 procent in 2035 (RED-III, art. 22a). Het kabinet is voornemens een jaarverplichting RFNBO's in de industrie met ingang van 1 januari 2026 te introduceren waarvan een deel van de lidstaatverplichting wordt doorgelegd aan bedrijven, als een van de instrumenten om te borgen dat Nederland aan deze verplichting kan voldoen.

Werking:

Op hoofdlijnen zou de jaarverplichting moeten werken als de jaarverplichting Energie voor Vervoer, waarbij bedrijven met verhandelbare rechten, zgn. hernieuwbare waterstofeenheden industrie (HWI's), aan hun verplichting kunnen voldoen. Eind 2024 zijn twee ingroeipaden geconsulteerd: 8 procent en 24 procent in 2030. De jaarverplichting moet de eerste jaren voldoende flexibiliteit bieden aan de opstartende markt, inspelend op onder meer de beschikbaarheid van en toegang tot hernieuwbare waterstof (dragers) bij de industriële gebruikers, de gefaseerde totstandkoming van de relevante infrastructuur en het voorkomen van het verdringen van alternatieve, meer kosten efficiënte verduurzamingsroutes. Flexibiliteitsmechanismen omvatten onder meer doorschuiven van jaarverplichting, meenemen van spaartegoeden en tijdelijke versoepeling van inboekregels. Voorts is voorgesteld om naast de waterstofstromen die op basis van RED-III, art. 22a mogen worden uitgezonderd, ook het waterstofgebruik voor ammoniakproductie voor 60 procent uit te zonderen op basis van overwegingen (62) en (63) die in RED-III zijn opgenomen.

Fungerende details

De voorgenomen jaarverplichting zal worden opgelegd aan in Nederland gevestigde exploitanten van industriële installaties die meer dan een minimum hoeveelheid waterstof per jaar gebruiken voor een industriële toepassing. Voorgesteld wordt om bedrijven met een waterstofgebruik van minder dan 0,1 kton per jaar niet onder de jaarverplichting te laten vallen.

Tabel 6.5

Ingroeipad hoogte verplichting per jaar:

Jaar	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
Hoogte verplichting per jaar	1%	2%	4%	4,9%	6,1%	7,4%	8,6%	9,9%

Toelichting op doorrekening

De jaarverplichting industrie voor RFNBO is vastgesteld op een percentage oplopend naar 4 procent in 2030 en naar 9,9 procent in 2035. De grondslag wordt gevormd door waterstofgebruik in de industrie, exclusief waterstof in restgassen en in de raffinage voor brandstofproductie. Het gaat dan om ammoniakproductie, waterstofinzet bij raffinage voor naftaproductie en overig. Bij waterstof

voor ammoniakproductie wordt 60 procent vrijgesteld. De jaarverplichting is als vastgesteld beleid meegenomen, en is mede bepalend voor de inzet van waterstof in de industrie (naast subsidie voor gebruik van waterstof en de raffinageroute).

Referentie(s)

Rijksoverheid, Wet jaarverplichting hernieuwbare brandstoffen van niet-biologische oorsprong in de industrie, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/jaarverplichting/b1>

Rijksoverheid (2024), Halfjaarlijkse voortgangsbrief over het waterstof beleid, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/10/kamerbrief-voortgang-waterstofbeleid>

Rijksoverheid (2025), Kamerbrief voortgang waterstofbeleid, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/07/14/voortgang-waterstofbeleid>

6.12 Maatwerkaanpak Industrie

Naam instrument: Maatwerkaanpak Industrie

Sector: Industrie

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad | Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

De maatwerkaanpak is de aanpak om de grootste industriële uitstoters die ambitieuze plannen hebben om te verduurzamen te faciliteren bij hun verduurzamingsopgave. De maatwerkaanpak is bedoeld om de bedrijven te ondersteunen bij de veelheid aan uitdagingen, waar bedrijven tegenaan lopen in het kader van hun verduurzaming. Met de maatwerkaanpak wordt ingezet op het verminderen van onzekerheden, zodat ambitieuze bedrijven de noodzakelijke investeringsbeslissingen in Nederland sneller durven en kunnen nemen. Met de maatwerkaanpak wordt ingezet om extra CO₂-reductie te realiseren, boven op wat bedrijven volgens de nationale CO₂-heffing industrie moeten reduceren om geen CO₂-heffing te betalen (hierna: additionele CO₂-reductie). Het gaat hierbij om een additionele reductie van 3,5 Mton CO₂-eq (bij de top 20 uitstoters) en 0,3 Mton CO₂-eq. bij een aantal cluster 6 bedrijven (verbreding heeft plaatsgevonden in de Miljoenennota 2024) en 0,2 Mton bij afvalwaterzuiveringsinstallaties. Ook wordt met de maatwerkaanpak, naast CO₂-reductie, ingezet op de verbetering van de leefomgeving, waarbij in het bijzonder aandacht is voor stikstofreductie.

Werking

Algemeen

De maatwerkaanpak volgt een stapsgewijze aanpak. De eerste, noodzakelijke stap richting de uiteindelijke bindende maatwerkafspraken is een Expression of Principles (EoP). In een EoP zet het bedrijf onder andere de ambities van de verduurzamingsstrategie uiteen, maar ook de verbeteringen van de leefomgeving van het bedrijf en de scope van het maatwerktraject omschreven. Een EoP is niet bindend: er worden geen juridisch afdwingbare verplichtingen aangegaan.

Na ondertekening van de EoP worden de op hoofdlijnen uitgesproken ambities en daarmee samenhangende projecten concreter en gedetailleerder uitgewerkt in een Joint Letter of Intent (JLoI). Indien nodig, worden in dit verband ook financiële, juridische en/of technische due diligence-onderzoeken door externe partijen uitgevoerd. Een onafhankelijke adviescommissie adviseert vervolgens over de concept-JLoI (het moment dat de plannen voldoende gedetailleerd zijn uitgewerkt, maar er tegelijkertijd nog ruimte is om de overwegingen van de adviescommissie mee te nemen). In een JLoI staan onder meer inspanningsverplichtingen. Dit zijn juridisch afdwingbare verplichtingen, maar het zijn geen (financiële) resultaatverplichtingen. Een inspanningsverplichting verplicht dus niet tot een bepaald resultaat, maar verplicht wel tot het leveren van de overeengekomen inspanning zoals neergelegd in de JLoI. Het kan bijvoorbeeld gaan om inspanningen ten behoeve van de realisatie van de beoogde verduurzamingsplannen.

Na ondertekening van de JLoI wordt deze, bijvoorbeeld in het kader van financiering, uitvoering en monitoring en borging van de afspraken, uitgewerkt in bindende maatwerkafspraken. Met bindende maatwerkafspraken worden bindende afspraken bedoeld, in de zin dat er juridisch afdwingbare verplichtingen worden aangegaan. Het kan daarbij gaan om verschillende soorten bindende

maatwerkafspraken en verplichtingen, die ook van karakter en in hardheid kunnen verschillen. Dit hangt mede af van onder meer de aard, de tijdhorizon en de omstandigheden van de verscheidene projecten.

Maatwerkfinanciering

Wat betreft financiële verplichtingen geldt dat de overheid bijvoorbeeld inspanningsverplichtingen aangaat om een bepaald bedrag gefinancierd te krijgen, onder de voorwaarde van onder andere verenigbaarheid met geldende Europese staatssteunkaders en begrotingsregels en -procedures. Bij eventuele financiële ondersteuning van een project door de overheid wordt het daartoe opgestelde afwegingskader gevolgd.

Verdere doelgroepen uitbreidingen

In de augustusbesluitvorming van 2023 is besloten om de doelstelling voor de maatwerkaanpak te verhogen (van 3,5 Mton naar 4,0 Mton additionele CO₂-reductie). Gelet op de verhoogde doelstelling is ook voor bedrijven buiten de top 20 de mogelijkheid geboden om deel te nemen aan de maatwerkaanpak. Dit gaat dan veelal om grotere cluster 6 bedrijven. Inmiddels zijn er twee EoP's getekend met dergelijke bedrijven, namelijk met Coöperatie Koninklijke Cosun U.A. en Alco Energy Rotterdam B.V.

Om zicht te krijgen op de interesse en het potentieel voor maatwerk bij de AVI's is, samen met IenW, een verkenning uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat er voldoende reductiepotentieel bestaat. Mede hierom zal in samenwerking met IenW ook voor de AVI's een maatwerkaanpak worden opgestart.

Tot slot is er ook subsidie verstrekt aan waterschappen om met innovatieve processen waterzuivering te verduurzamen en de productie van duurzame energie te versnellen, waarmee invulling wordt gegeven aan de reductie van lachgasuitstoot bij de afvalwaterzuiveringsinstallaties.

Fungerende details

Vaststellen doelstelling maatwerkafspraken: De doelstelling van maatwerk wordt vastgesteld op totaal 4,0 Mton additionele CO₂-reductie ten opzichte van CO₂-heffing in 2030.

In het regeerakkoord van kabinet Schoof is aangekondigd dat het kabinet doorgaat met de maatwerkafspraken en gaat bezien of de maatwerkaanpak kan worden uitgebreid naar nieuwe bedrijven. Daarnaast heeft het kabinet dus tot doel gesteld om te onderzoeken of een regionale clusteraanpak opportuun is, om zo bedrijfsoverstijgende uitdagingen te verhelpen.

Door het kabinet Jetten is aangegeven in het regeerakkoord 2026 dat er doorgegaan wordt met de bestaande maatwerkafspraken; nieuwe maatwerkafspraken richten zich op clusters of gebieden.

Voor deze nieuwe maatwerkaanpak zijn louter middelen

uit generieke regelingen beschikbaar. Het kabinet wil voortbouwen op de bestaande samenwerking van en met de clusters. Het kabinet maakt bij de uitwerking van een vernieuwde aanpak ook gebruik van de observaties en adviezen over de maatwerkaanpak industrie van de Adviescommissie Maatwerkafspraken Verduurzaming Industrie (AMVI)

Over de afgelopen periode is: op 9 juli 2025 een JLoI overeengekomen met Anqore; op 29 september is een JLoI getekend met Tata Steel Nederland; op 18 december 2025 een maatwerkafpraak gesloten met Cosun; en op 11 maart is een JLoI overeengekomen met Alco Energy Rotterdam.

Toelichting op doorrekening

Het maatwerkbeleid bestaat uit veel aspecten. Voor de KEV is o.a. het subsidiebudget voor het maatwerkbeleid relevant. Maatregelen bij bedrijven die een bindende maatwerkafpraak hebben afgesloten zijn meegenomen in het scenario met vastgesteld beleid. Het subsidiebudget voor maatwerk dat nog niet definitief is toegekend aan bedrijven is als geagendeerd beleid meegenomen voorzover het gaat om budget voor maatregelen bij bedrijven die niet al in het basispad worden genomen.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief voortgang verduurzaming industrie (10 oktober 2024), zie:

<https://open.overheid.nl/documenten/ocabd648-2cc5-4b88-a9ad-fd0e33c103f6/file>

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief over voortgang Maatwerkaanpak Industrie (27 februari 2023), zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/02/27/kamerbrief-over-voortgang-maatwerkafspraken>

Rijksoverheid (2023), Kamerbrief over afwegingskader maatwerkafspraken verduurzaming industrie, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/04/20/afwegingskader-maatwerkafspraken-verduurzaming-industrie>

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief over voortgang Maatwerkaanpak Industrie (27 september 2023), zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/27/kamerbrief-voortgang-maatwerkafspraken-september-2023>

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief over voortgang Maatwerkaanpak Industrie (23 oktober 2023), zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/10/23/extra-update-voortgang-maatwerkafspraken>

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief over voortgang Maatwerkaanpak Industrie (18 maart, 2024), zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/03/18/voortgang-maatwerkafspraken-maart-2024>

Rijksoverheid (2025), Kamerbrief Voortgang Maatwerkafspraken Verduurzaming Industrie, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/06/30/kamerbrief-voortgang-maatwerkafspraken-verduurzaming-industrie>

6.12.1 Eventuele maatwerksubsidies

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Maatwerkaanpak Industrie

Beschrijving van de wijziging

In de maatwerkaanpak is het uitgangspunt dat de financiële ondersteuning voor verduurzaming van bedrijven zoveel mogelijk via generieke subsidieregelingen wordt verstrekt. Het is echter niet uit te sluiten dat daarnaast ook maatwerksubsidies voor specifieke bedrijven in de maatwerkaanpak nodig zullen zijn. Voor het MJP 2025 wordt daarom € 750 miljoen gereserveerd voor mogelijke maatwerksubsidies met de grootste industriële uitstoters. Deze reservering is niet bedoeld voor maatwerksubsidie aan AVI's, daar komt namelijk een aparte reservering voor.

Toelichting op doorrekening

Geen additioneel effect ten opzichte van de maatwerkafspraken zoals hiervoor beschreven, waarin effect van maatwerksubsidies al is meegenomen.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2024, kamerbrief ondertekening maatwerkafspraken Nobian, zie: <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/19/kamerbrief-ondertekening-maatwerkafspraken-nobian>)

6.12.2 Maatwerkfinanciering Nobian (overgeheveld uit reservering eventuele maatwerksubsidies)

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Maatwerkaanpak Industrie

Beschrijving van de wijziging

Vanwege de urgentie van Nobian om de verduurzamingsambities voor 2030 te realiseren, kon deze overheveling niet wachten op de reguliere besluitvorming. Op basis van een beoordeling van de business case en de gevraagde financiële bijdrage van 200 miljoen zijn de middelen reeds beschikbaar gesteld.

Toelichting op doorrekening

De overheid en Nobian hebben in december 2024 een bindende maatwerkafpraak afgesloten. Deze afspraak omvat het sluiten van de WKK's in Delfzijl (Delesto-1) en Hengelo, het plaatsen van warmtepompen, en vervangen van elektrolyzers in Rotterdam. Ook is in 2025 een bindende maatwerkafpraak gesloten met Cosun. Dit is meegenomen in het basispad van de KEV. Ook zijn er JLoI's gesloten met Anqore, Tata Steel en Alco Energy. De emissiereductieopties die in deze JLoI's zijn genoemd kunnen worden ingezet indien dat, gegeven de beleidsprikkel, aantrekkelijk is. Er is rekening gehouden met beschikbare middelen voor maatwerksubsidie conform het Meerjarenprogramma Klimaat- en energiefonds.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2024, kamerbrief ondertekening maatwerkafspraken Nobian, zie: <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/19/kamerbrief-ondertekening-maatwerkafspraken-nobian>)

6.12.3 TSE haalbaarheidsstudies

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Maatwerkaanpak Industrie

Beschrijving van de wijziging

De maatregel betreft het intensiveren van de reeds bestaande TSE industrie studies regeling. Dit is een regeling voor onderzoek naar de haalbaarheid van pilots, demonstratie of implementatie van innovatieve CO₂-reducerende technologie in de industrie.

Toelichting op doorrekening

Faciliterend beleid (€ 25 miljoen).

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2024, kamerbrief ondertekening maatwerkafspraken Nobian, zie: <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/19/kamerbrief-ondertekening-maatwerkafspraken-nobian>)

6.12.4 Uitvoeringskosten maatwerk

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Maatwerkaanpak Industrie

Beschrijving van de wijziging

Onder deze maatregel vallen verschillende uitvoeringskosten voor het uitwerken van de maatwerkafspraken met de top 20 uitstoters. Het gaat om het uitbreiden van capaciteit bij departementen en RVO, externe inhuur, bezoldiging van een adviescommissie en het opzetten van een expertpool voor vergunningverlening.

Toelichting op doorrekening

Faciliterend beleid (€ 66 miljoen), geen separaat effect.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2024, kamerbrief ondertekening maatwerkafspraken Nobian, zie: <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/19/kamerbrief-ondertekening-maatwerkafspraken-nobian>)

6.12.5 Vaststellen doelstelling maatwerkafspraken

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Maatwerkaanpak Industrie

Toelichting op doorrekening

Dit is een doel, zonder zelfstandig effect.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2024, kamerbrief ondertekening maatwerkafspraken Nobian, zie: <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/19/kamerbrief-ondertekening-maatwerkafspraken-nobian>)

6.12.6 Vervallen dispensatierechten bij maatwerk

Titel van bovenliggend beleidsinstrument: Maatwerkaanpak Industrie

Beschrijving van de wijziging

De door de maatwerkafspraken vrijvallende dispensatierechten onder de CO₂-heffing zullen niet meer verhandeld mogen worden. Hiermee wordt een waterbedeffect voorkomen.

Toelichting op doorrekening

Dit is niet meer relevant vanwege de beleidsveranderingen rond CO₂-heffing industrie.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksoverheid (2024, kamerbrief ondertekening maatwerkafspraken Nobian, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/12/19/kamerbrief-ondertekening-maatwerkafspraken-nobian>)

6.13 Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)

Naam instrument: Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI)

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad en Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Het doel van de Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie (NIKI) is het reduceren van CO₂- en andere broeikasgasemissies in industriële productieprocessen en productketens. Hier- toe wordt via de NIKI financiële steun geboden aan opschaling van technologieën in industriële on- dernemingen die leiden tot een significante reductie van broeikasgasemissies. Het gaat hier om opschaling van technologieën die bewezen zijn op demonstratie schaal, maar in Nederland nog niet zijn toegepast op (grote) commerciële schaal. De regeling richt zich daarmee op de opschaling van innovatieve klimaattechnologieën in de industrie die niet onder de SDE++ vallen, bijvoorbeeld doordat de techniek nog niet op commerciële schaal bewezen is of omdat ze te uniek zijn. Deze maatregel beoogt een concrete en versnelde opschaling van innovatieve klimaattechnologieën in de industrie.

Werking

Doelgroep

De NIKI richt zich op industriële ondernemingen die vergaand willen verduurzamen in Nederland. Een NIKI-project is gericht op de significante reductie van de uitstoot van broeikasgassen in of door een onderneming die valt onder hoofdgroep C (Industrie), of E (afval- en afvalwaterverwerking). De aanvrager dient dan ook een industriële onderneming te zijn.

Subsidievoorwaarden

De NIKI richt zich op zowel directe besparing van CO₂-emissies in het productieproces, door toe- passing van grootschalige proces-efficiëntie, elektrificatie en waterstof, als op het vervangen van primaire fossiele koolstof in de productieketen. Door de unieke aard van de projecten kan er niet gewerkt worden met basisbedragen (zoals in de SDE++). De benodigde subsidie wordt berekend als de CAPEX die nodig is voor het project plus de netto contante waarde van de exploitatiewinst van de installatie (opbrengsten - OPEX). Derhalve ondersteunt het zowel de investerings- en exploitatie kosten. Installaties die middels de NIKI worden gefinancierd moeten tenminste 10 jaar in gebruik blijven na het eerste moment van ingebruikname. Het minimale subsidiebedrag om in aanmerking te kunnen komen voor de NIKI is € 30.000.000 en het project dient binnen de exploitatiefase van tien jaar een significante CO₂-reductie teweeg te brengen, doordat de subsidie-intensiteit bij aan- vraag niet meer dan 300 Euro/ton CO₂ bedraagt. Het subsidieplafond voor 2025 bedraagt € 211.000.000, met een beoogd gemiddeld openstellingsbudget van € 250.000.000.

Eerste openstellingsronde

De eerste openstellingsronde van de NIKI heeft op 1 september tot en met 30 september 2025 plaatsgevonden/ De eerste ronde is ruim overtekend met een totale omvang van € 364 miljoen aan aanvragen.

Fungerende details

De eerste openstellingsronde van de NIKI heeft op 1 september tot en met 30 september 2025 plaatsgevonden. De eerste ronde is ruim overtekend met een totale omvang van EUR 364 miljoen aan aanvragen. Uiteindelijk is een subsidie verleend voor één project (Reju).

Toelichting op doorrekening

De NIKI is in 2025 voor het eerst opengesteld met een openstellingsbudget van 211 miljoen euro. Dit is meegenomen bij vastgesteld beleid. In het geagendeerde beleid is uitgegaan van een cumulatief beschikbaar budget voor de NIKI van 640 miljoen euro t/m 2030 vanuit het Klimaatfonds (conform ontwerp MJP 2027). Een inschatting van het effect is gedaan op basis van o.a. een te verwachten subsidie-intensiteit en aandeel van projecten dat per 2030 kan zijn gerealiseerd.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Consultatie Nationale Investeringsregeling Klimaatprojecten Industrie, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/niki/b1>

EZK (2024), MJP 2025 Klimaatfonds: NIKI, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/04/15/voorstellen-maatregelen-mjp-2025-klimaatfonds>

6.14 Normering circulair (incl. biobased) bouwen

Naam instrument: Normering circulair (incl. biobased) bouwen

Sector: Industrie | Gebouwde Omgeving | Landgebruik

Type instrument: Regelgevend

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Aanscherping en bredere toepassing van de milieuprestatie-eis aan gebouwen en verdergaande sturing op CO₂, waardoor de toepassing van biobased materialen wordt gestimuleerd. Zo kunnen de ketens ontwikkelen en groeien als rendabel bedrijfsmodel voor boeren, verwerkers en bouwers, waarbij ook CO₂ tijdelijk wordt vastgelegd in de gewassen. Er wordt budget toegekend en een reservering gemaakt voor in ieder geval het opzetten van innovatieve productielijnen, de vorming van ketens en het maken van productkaarten voor de Nationale Milieudatabase. Voorwaarde: de uitwerking van de aanpak en de concrete normering moeten leiden tot voldoende zicht op de ontwikkeling tot een zelfstandige Nederlandse markt vanaf 2030.

Toelichting op doorrekening

Effect in Nederland lijkt te gering om mee te nemen. Zou vooral gaan om toepassen van biobased isolatiemateriaal ter vervanging van glas- en steenwol, piepschuim (EPS) en PUR-gebaseerde isolatiematerialen. Emissies van glas- en steenwolproductie in Nederland zijn 0,2 Mton in 2021. EPS heeft wel veel volume (en daardoor kleine transportafstanden), maar wordt gemaakt uit polystyreen (en dat weer uit ethyleen etc.), wat wel een internationale markt is. De productie van polystyreen is energie-intensief en hoeft in Nederland niet af te nemen door biobased bouwen. Het werken met kengetallen is bruikbaar voor het schatten van keten-emissies, maar zegt weinig over emissie-effecten in Nederland zelf. Ook de producenten van grondstoffen van PUR hoeven zich niet in Nederland te bevinden (maar zitten bijv. in Duitsland of België; zie <https://www.nvpu.nl/leden-nvpu/>). Omgekeerd kunnen chemiebedrijven in Nederland leveren aan andere landen.

6.15 Normering fossiele warmte-opwek

Naam instrument: Normering fossiele warmte-opwek

Sector: Industrie

Type instrument: Regelgevend

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Als aanvullende klimaatmaatregel wordt gekeken naar het volledig uitfasen van fossiele brandstoffen bij verwarming in industriële processen. Dit wordt bereikt door een verbod op nieuwbouw, bijbouw of renovatie van fossiele stookinstallaties om warmte op te wekken die gebruikt wordt in een productieproces. Daarbij wordt rekening gehouden met de stand van de techniek door de normering eerst in te voeren voor lagere temperatuurcategorieën en verder in de tijd steeds meer categorieën toe te voegen aan het verbod. Dit creëert een logisch en voorspelbare normering waar het bedrijfsleven rekening mee kan houden in haar investeringsplannen.

Werking

Deze normering wordt techniekneutraal uitgewerkt. Daarbij wordt niet voorgeschreven of CO₂-uitstoot wordt verminderd door vervanging door elektriciteit, waterstof, CO₂-afvang of een andere CO₂-neutrale techniek.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen, omdat onduidelijk is voor welk type installaties en categorieën dit zou gaan gelden, per wanneer, hoe de handhaving eruit ziet, etc.

6.16 Normering van gebouwen met een industriefunctie

Naam instrument: Normering van gebouwen met een industriefunctie

Sector: Industrie | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Het normeren van de industriefunctie voor gebouwen (de zogeheten minimale energieprestatie-eisen) is onderdeel van de implementatie van EU-regels (EPBD IV), waarbij richting 2050 voor alle gebouwtypen eisen aan de energieprestatie gesteld moeten worden. Het is belangrijk om ook voor eigenaren van deze gebouwen duidelijkheid te bieden. In de praktijk gaat het hier in veel gevallen om bedrijfshallen. Bij de invoering zal worden geborgd dat de maatregel niet leidt tot onnodige regeldruk of dubbele lasten. Dit betekent onder andere dat bij de invoering van deze eisen in overleg met het ministerie van KGG harmonisatie zal plaatsvinden met de bestaande energiebesparingsplicht. Daarnaast zal een uitzondering worden opgenomen voor die situaties waar de investering relatief hoog is, terwijl er maar weinig bespaard kan worden op de energierekening. Verder is het van belang dat er voldoende flankerend beleid is om MKB-bedrijven te ondersteunen.

Toelichting op doorrekening

De herziene Europese richtlijn energieprestatie gebouwen (Energy Performance of Buildings Directive, EPBD IV) verplicht lidstaten om de utiliteitsgebouwen met de slechtste energieprestatie te renoveren. Er is geen effectschatting gemaakt van energieprestatie-eisen voor gebouwen met een industriefunctie omdat voor deze gebouwen nog geen bepalingmethode voor het energielabel bestaat. Zie de toelichting op de doorrekening van het beleidsinstrument 'Normering utiliteitsbouw'.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Kamerbrief 'Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie'; Bijlage 1, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (2026), Kamerbrief over implementatie EPBD IV, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/de-tail?id=2026Z12294&did=2026D27906

6.17 Ondersteuning cluster 6

Naam instrument: Ondersteuning cluster 6

Sector: Industrie

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Ondersteuning cluster 6 is een aanpak voor het ondersteunen van cluster 6-bedrijven (hoofdzakelijk industrie) bij de realisatie van verduurzamingsplannen. De aandacht gaat hierbij naar regionale sectoren en bedrijven (cluster 6) die concrete verduurzamingsplannen hebben en hier actief ondersteuning bij nodig hebben omdat bijvoorbeeld expertise ontbreekt of de techniek nog onvolgende ontwikkeld is voor directe rendabele toepassing. Onder cluster 6 wordt de industrie verstaan buiten de 5 geografische clusters en veelal in de regio.

Werking

Inhoudelijk bestaat de aanpak enerzijds uit het oprichten van een projectteam Cluster 6 bij KGG en RVO en het faciliteren van de projectorganisatie Stichting Cluster 6 en anderzijds uit gerichte instrumenten om verduurzaming bij cluster 6-bedrijven te stimuleren (bedrijven in cluster 6 hebben daarnaast uiteraard ook toegang tot generieke instrumenten). De aanpak richt zich primair op cluster 6-bedrijven die onder de energiebesparingsplicht en onder de CO₂-heffing/ETS-regeling vallen. Dit zijn ca. 200 ETS Cluster 6-bedrijven/vestigingen. Met de casusaanpak van het Actieplan worden knelpunten van cluster 6-bedrijven in kaart gebracht en wordt gewerkt aan meer generieke oplossingen die breder toegepast kunnen worden. Om de verduurzaming bij cluster 6 te stimuleren worden middelen onder andere aangewend voor specifieke pilots en voor het oplossen van knelpunten die bij casussen naar boven komen. Ook wordt via de aanpak beoogd om bedrijven en branches te ondersteunen bij het opstellen van een concreet pad naar verduurzaming. Oplossingen kunnen relevant zijn voor: een bedrijf afzonderlijk; gebiedsgericht in een verband met andere (cluster 6-)bedrijven op een bedrijventerrein (bijv. in de vorm van een energy hub); of via de betrokken branches.

Recente wijzigingen

In 2024 is de clusterregisseur voor cluster 6 aangesteld, welke deelneemt aan de stuurgroep van het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI). Tevens is het regieteam cluster 6 onder de stuurgroep van het NPVI gestart om de voortgang te bewaken op lopende casussen (casusaanpak) en de in kaart gebrachte knelpunten. Bij de uitbreiding van de maatwerkaanpak buiten de top 20 zijn er een tweetal cluster 6-bedrijven toegetreden. Er wordt gewerkt aan gerichte maatregelen om cluster 6 verder te ondersteunen.

In Q1/2025 zal de update van het Actieplan Cluster 6 naar de Tweede Kamer worden gestuurd.

Toelichting op doorrekening

Dit is faciliterend beleid, zonder direct effect op emissies. Zie verder bij MIEK hoe is omgegaan met realisatie van energie-infrastructuur.

Referentie(s)

(2023), Voortgang Verduurzaming Industrie: Ondersteuning Cluster 6, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/14/stand-van-zaken-nationaal-programma-verduurzaming-industrie>

(2023), Voortgang Maatwerkenpak Industrie: Ondersteuning Cluster 6, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/09/27/kamerbrief-voortgang-maatwerkafspraken-september-2023>

(2024), Voortgang Verduurzaming Industrie: Ondersteuning Cluster 6, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/05/08/kamerbrief-voortgang-verduurzaming-industrie>

Actieplan Cluster 6, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/09/27/bijlage-actieplan-cluster-6-gericht-op-oplossingen>

6.18 Raffinageroute

Naam instrument: Raffinageroute

Sector: Industrie

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Inzet van hernieuwbare waterstof(RFNBO's)in raffinaderijen voor de productie van conventionele transportbrandstoffen en biobrandstoffen als onderdeel van de systematiek Energie Vervoer om aan de RFNBO-subverplichtingen in de sectoren land, binnenvaart, zeevaart en luchtvaart te voldoen.

Werking

Raffinaderijen krijgen voor de inzet van hernieuwbare waterstof zgn. raffinage reductie-eenheden (RARE's) die ze kunnen verhandelen aan brandstofleveranciers die onder de jaarverplichting Energie Vervoer vallen en onder meer aan de RFNBO-subverplichting moeten voldoen. Via een correctiefactor wordt de directe inzet van RFNBO's in mobiliteit lonend gemaakt ten opzichte van indirecte inzet via de raffinageroute. Reden om directe inzet te stimuleren is omdat hiermee de CO₂-winst ten goede komt aan klimaatdoel mobiliteit in plaats van klimaatdoel industrie.

Fungerende details

In het voorjaar 2024 heeft lenW de contouren van de vormgeving van de raffinageroute gedeeld met de stakeholders en de Kamer. Hierbij is ook aangekondigd dat een correctiefactor wordt geïntroduceerd op basis van extern onderzoek. In het najaar is het voorstel van de hoogte van deze correctiefactor naar buiten gebracht. Naar aanleiding van een motie is aanvullend onderzoek uitgevoerd naar deze correctiefactor. Op basis van de uitkomsten van het onderzoek heeft het kabinet besloten om ten minste voor de looptijd van de RED-III de correctiefactor te verhogen naar 1,0. De brandstoftransitie-verplichting inclusief de raffinageroute is goedgekeurd door de Eerste Kamer per 1 januari 2026 met terugwerkende kracht ingevoerd en creëert een zekere afzetmarkt voor hernieuwbare waterstof richting 2030.

Toelichting op doorrekening

Raffinageroute: . In de voorjaarsbesluitvorming 2025 heeft het kabinet voorgesteld om de correctiefactor op 1 te stellen. Dit is meegenomen in het basispad. De raffinageroute is mede bepalend voor de inzet van waterstof in de industrie, naast de jaarverplichting en vraagsubsidie.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2025), Vierde voortgangsbrief implementatie RED-III vervoer d.d. 25 april 2025 kamerstuk 32813 nr. 1511, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/1db21ff2-dd79-4cc9-ad80-697935f3df43/file>

Rijksoverheid (2024), Voortgang implementatie RED-III vervoer d.d. 26 april, zie: <https://www.rijks-overheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/04/26/voortgang-implementatie-red-iii-vervoer>

Rijksoverheid (2024), Tweede voortgangsbrief implementatie RED-III vervoer d.d. 17 juni 2024, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/06/17/tweede-voortgangsbrief-implementatie-red-iii-vervoer>

Rijksoverheid (2024), Derde voortgangsbrief implementatie RED-III vervoer d.d. 30 oktober 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/10/30/derde-voortgangsbrief-implementatie-red-iii-vervoer>

6.19 Stimulering circulaire economie via plastic hub

Naam instrument: Stimulering circulaire economie via plastic hub

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Ondersteuning van o.a. ketenvorming en recyclingtechnieken voor circulaire plastics: Het budget uit het Klimaatfonds Ontwerp Meerjarenprogramma 2024 is bedoeld voor ketenvorming, innovatieve recyclingtechnieken en de innovatieve productie van duurzame fossielvrije kunststoffen. Voor opschaling van recyclingcapaciteit en vraagstimulering is nadere uitwerking nodig en worden middelen gereserveerd voor het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde voor de reservering: nadere uitwerking ondersteuning en dat maatregel plasticsnormering voldoende is uitgewerkt (maatregel 12), en er zicht op is op volwaardige prikkels voor recycling door CO₂-beprijzing bij AVI's (maatregel 15).

Fungerende details

Deels gestart. De hub onderscheidt drie sporen: experimenteren, leren en investeren.

In 2024 is de Subsidie omschakeling plastic verwerkers voor het eerst opengesteld. De regeling valt onder het kopje 'experimenteren' en is opengesteld tussen 18 juni en 4 oktober en in die periode zijn er 165 aanvragen binnengekomen. Zo'n 130 aanvragen zijn daadwerkelijk toegekend, goed voor €3,1 - €3,4 miljoen uitputting van de beschikbare €6 miljoen subsidie. In 2025 zal de regeling opnieuw worden opengesteld.

Daarnaast wordt in het eerste kwartaal van 2025 de EKOOP opengesteld met een separaat thema voor circulaire plastics, hier is €7,5 miljoen beschikbaar. Deze subsidie valt onder het kopje leren. Daarnaast is er een opdracht uitgezet om het trainingslandschap in kaart te brengen en mogelijk trainingen te ontwikkelen voor het werken met circulaire polymeren.

Ook wordt in het eerste kwartaal van 2025 de DEI+ opengesteld, waarin circulaire plastics samen gaan met de algemene circulaire plastics middelen en een deel van de DEI XL. Deze subsidie valt onder investeren. In Q2 van 2025 zal ook de VEKI met middelen opengaan.

De activiteiten van de circulaire plastic hub zijn in 2025 gepauzeerd na het politieke besluit om de circulaire plastic norm geen doorgang te laten vinden.

Wel is de Subsidie omschakeling Plastic Verwerkers opnieuw geopend in april 2025. Dit besluit was al genomen en de plastic sector heeft baat bij laagdrempelige mogelijkheden om te experimenteren met circulaire polymeren. In 2025 zijn er meer 214 aanvragen ingediend, met een aangevraagd subsidiebedrag van meer dan €5,1 miljoen.

Er worden gesprekken gevoerd om de regeling ook in 2026 mogelijk nog open te stellen.

Ook zijn de DEI+ Circulaire Economie en de EKOOP circulaire plastics in 2025 nog opengesteld met

bijdragen vanuit de circulaire plastic hub. De laatste uitbetalingen voor de Ekoo CP worden in 2028 verwacht.

De resterende plastic hub middelen worden nu mogelijk ingezet voor andere instrumenten.

Toelichting op doorrekening

60 miljoen is onvoorwaardelijk toegekend, 137,9 miljoen voorwaardelijk. Dit is faciliterend beleid. Effecten van middelen voor de plastic hub zijn meegenomen in de bandbreedte rond het te verbranden afvalvolume. Een lager volume is verondersteld als mogelijk gezamenlijk effect van een aantal voorgenomen circulaire maatregelen en maatregelen gericht op emissiereductie bij AVI's, waaronder de normeren van het aandeel recycalaat en biogene grondstoffen in plastics, normen rond biobased bouwen en circulair slopen, de DEI-CE, en het verminderen van het aantal dispensatierechten voor AVI's. Maatregelen gericht op circulariteit kunnen ook effect hebben op de omvang van de productie van de industrie zoals primair plastic en bouwmaterialen. In de onderkant van de bandbreedte is uitgegaan van een lager productievolume, wat invulling kan geven aan effecten van dergelijk beleid.

6.2o Stimuleringsinstrumenten productie groene waterstof

Naam instrument: Stimuleringsinstrumenten productie groene waterstof

Sector: Industrie

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleids categorie: Voorgenomen | Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet beoogt de opschaling van waterstofproductie uit elektrolyse op diverse manieren te faciliteren:

- Het kabinet beoogt een subsidieregeling open te stellen (opschalingsinstrument waterstof) (voorgenomen beleid).
- Projecten uit het Nationaal Groeifonds (Groenvermogen en Groenvermogen II) (deels vastgesteld, deels voorgenomen beleid).
- Groene waterstofprojecten zijn subsidiabel onder de SDE++ en diverse R&D-stimuleringsinstrumenten, zoals de MOOI-regeling (Missiegedreven Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie) en de DEI+ (vastgesteld beleid).
- Waterstofprojecten in het kader van het IPCEI (Important Projects of Common European Interest) (geagendeerd beleid).

Voor het opschalingsinstrument waterstof is aangesloten bij de uitgangspunten van de regeling zoals omschreven in het verslag van de online consultatie in januari 2022. Er is uitgegaan van een beschikbaar subsidiebudget van € 250 miljoen. Het gaat om een totale subsidie (subsidie voor de investering plus voor het gebruik over 15 jaar) per MW elektrolysevermogen. De regeling is gericht op elektrolyzers van 0,5 tot maximaal 50 MW (elektrisch inputvermogen). Het gaat om een tender waarin voorstellen concurreren om de beschikbare subsidie.

Projecten die hieruit worden gestimuleerd kunnen, zolang dat past binnen alle subsidievoorwaarden en de Europese staatssteunkaders, ook een bijdrage ontvangen vanuit andere regelingen of fondsen, zoals de MIA, het Nationaal Groeifonds of EU-fondsen zoals de Faciliteit voor herstel en veerkracht (RRF). Alleen met de SDE++ is geen cumulatie mogelijk, omdat het instrument dezelfde juridische grondslag heeft.

Middelen uit het Nationaal Groeifonds die onvoorwaardelijk of voorwaardelijk aan projecten zijn toegekend, zijn meegenomen onder respectievelijk vastgesteld beleid en voorgenomen beleid. Het project Groenvermogen heeft in de eerste ronde in eerste instantie een voorwaardelijke toekenning gekregen van € 73 miljoen (naast een reservering van € 265 miljoen). De voorwaardelijke toekenning is in augustus 2021 omgezet in een onvoorwaardelijke toekenning. Het voorstel Groenvermogen van de Nederlandse economie investeert in een groenewaterstofecosysteem bestaande uit (i) klein- en grootschalige demonstratieprojecten, (ii) een R&D-programma en (iii) een human capital-programma. Het doel van het voorstel is om toepassingen van groene waterstof in onder andere de chemie, transport en zware industrie versneld mogelijk te maken door innovatie en kostenreductie.

Het project Groenvermogen II heeft in de tweede ronde een onvoorwaardelijke toekenning gekregen van € 250 miljoen en een voorwaardelijke toekenning van eveneens € 250 miljoen. Groenvermogen II richt zich op de realisatie van groene waterstofprojecten van ten minste 100 MW. Het project zet in op de industriële opschaling van productie, opslag en toepassing van groene waterstof. Via aanbestedingen zullen drie tot vier demonstratieprojecten voor grootschalige elektrolyse deels bekostigd worden.

Ook zijn er instrumenten die zich richten op de vraag naar groene waterstof, waaronder verplichtingen uit het voorstel voor herziening van de EU-richtlijn hernieuwbare energie (verplichtingen voor gebruik in de industrie en in de transportsector) en de nationale implementatie daarvan via verplichtingen voor hernieuwbare brandstofeenheden (HbE's).

Groene waterstof die wordt ingezet bij raffinaderijen mag ook meetellen om te voldoen aan de HbE-verplichting voor transport (de zogenaamde raffinageroute). Dit was in eerste instantie reeds mogelijk tot en met 2024. In een Kamerbrief van begin mei 2022 is aangegeven dat het gebruik van hernieuwbare waterstof in raffinageprocessen op beheersbare wijze onderdeel zal zijn van de systematiek voor transport, of van een mogelijke nieuwe systematiek voor de industrie. Het kabinet houdt de optie open om bijvoorbeeld het volume onder de raffinageroute te maximaliseren, zodat deze in ieder geval ruimte biedt voor de eerste, reeds bekende projecten.

Ook zijn diverse IPCEI-projecten (Important Projects of Common European Interest) voorgesteld die zich richten op het toepassen van groene waterstof.

Toelichting op doorrekening

Er zijn diverse instrumenten die de productie van waterstof uit elektrolyse stimuleren. In de KEV is rekening gehouden met budgetten voor de Opschalingsregeling Waterstof uit Elektrolyse (openstellingen 2023, 2024 en 2026) in het basispad, en nieuwe openstellingen na 2026 door inzet van gereserveerde middelen uit het Klimaat- en Energiefonds (scenario met aanvullend beleid alleen). Verder is rekening gehouden met middelen uit de IPCEI golf 2 en 3, toegekende middelen vanuit de SDE++, Just Transition Fund, GroenvermogenNL en Nij Begun. Naast instrumenten die het aanbod stimuleren zijn er ook instrumenten die de vraag stimuleren, zoals de jaarverplichting en vraagsubsidie voor de industrie en de brandstoftransieverplichting voor de transportsector, ReFuelEU Aviation and FuelEU Maritime.

Referentie(s) van appreciatie

minKGG (2024), Verloop openstelling SDE++ 2024, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z21327&did=2024D50403

6.21 Subsidieregeling Circulaire Ketenprojecten (SCK)

Naam instrument: Subsidieregeling Circulaire Ketenprojecten (SCK)

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De subsidieregeling Circulaire ketenprojecten is primair gericht op mkb-ondernemers die gezamenlijk een product, proces of dienst circulair ontwerpen, produceren of organiseren. Per project mag er vanaf 2022 ook één grote onderneming meedoen. De subsidie Circulaire ketenprojecten geeft subsidie op o.a. loonkosten van ondernemers en een procesbegeleider om verschillende partijen bij elkaar te brengen. Deze regeling is opengesteld in 2020, met een budget van 1,36 miljoen euro in 2020, 4,5 miljoen euro in 2021 en 6,125 miljoen euro in 2022. Ook in 2023 (€4 miljoen euro), 2024 (€4,75 miljoen euro) en 2025 (€3,944 miljoen euro) is de subsidieregeling open gesteld. Vanaf 2023 is de regeling uitgebreid naar grotere circulaire economieprojecten (ketendoorbraakprojecten), waarbij meer en ook grotere bedrijven kunnen deelnemen. Voor de subsidieregeling circulaire grote ketenprojecten is totaal 2 miljoen gereserveerd in 2023, cumulatief t/m 2030 gaat het om 16 miljoen euro. In 2023 is deze subsidiemodule voor het eerst opengesteld. Eind 2024 zijn er 6 ketendoorbraakprojecten gestart. Eind 2025 zijn er in totaal 13 lopende ketendoorbraakprojecten.

Fungerende details

In de verzamelbrief circulaire economie september 2025 is de Kamer geïnformeerd dat door een forse teruggang (meer dan 20procent) in het budget voor circulaire economie er vooralsnog geen zicht is op openstelling van de subsidieregeling circulaire ketenprojecten en de Ketendoorbraakprojecten in 2026.

Toelichting op doorrekening

Bij de rekenwaarde gaan we van wegvallen van import van afval onder invloed van verschillende beleidspraktijken (waaronder CO₂-heffing en afvalstoffenbelasting), en een binnenlands aanbod van 6 Mton afval voor verbranding in AVI's in 2030 en 2040. Bij de bovenkant van de bandbreedte gaan we niet uit van wegvallen van import, en gaan we uit van 7,4 Mton verbrand afval ("ovens gevuld") in 2030 en 2040. Bij de onderkant van de bandbreedte gaan we, net als in de rekenwaarde, uit van wegvallen van import in 2030 en daarna, en van een verdere afname van het binnenlands afval richting AVI's (afnemend naar 4,7 Mton afval in 2030 en 4,3 Mton afval in 2040). Een verder afnemend volume is verondersteld als mogelijk gezamenlijk effect van een aantal voorgenomen circulaire maatregelen en beleid rond AVI's. Maatregelen gericht op circulariteit kunnen ook effect hebben op de omvang van de productie van de industrie zoals primair plastic en bouwmaterialen. In de onderkant van de bandbreedte is uitgegaan van een lager productievolume, wat invulling kan geven aan effecten van dergelijk beleid.

Referentie(s)

Versnellingshuis NL circulair!, Ketendoorbraakprojecten, zie: <https://versnellingshuisce.nl/circulaire-ketens/ketendoorbraakprojecten>

RVO (2026), Circulaire Ketenprojecten, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/circulaire-ke-tenprojecten>

6.22 Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS)

Naam instrument: Subsidieregeling indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS)

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

De IKC-ETS regeling heeft tot doel financiële compensatie te verlenen aan bedrijven die producten vervaardigen in bedrijfstakken die worden geacht te zijn blootgesteld aan een significant CO₂-weglekrisico ten gevolge van de in Europa gehanteerde elektriciteitsprijzen die ook doorberekende kosten voor de uitstoot van broeikasgasemissies omvatten. Europese elektriciteitsproducenten zijn verplicht onder het Europese emissiehandelssysteem (hierna: EU ETS) rechten te kopen voor de emissie van CO₂ bij de productie van stroom. De kosten hiervan berekenen zij door in hun elektriciteitsprijzen, waardoor Europese bedrijven te maken hebben met hogere elektriciteitskosten dan hun niet-Europese concurrenten wier elektriciteitsproducenten niet voor CO₂-emissie betalen.

Werking

Algemeen

Op basis van de IKC-ETS regeling wordt subsidie verstrekt voor de indirecte emissiekosten aan een ondernemer die een inrichting drijft waar producten worden vervaardigd in bedrijfstakken die worden geacht te zijn blootgesteld aan een reëel koolstoflekkagerisico als gevolg van aanzienlijke indirecte kosten die werkelijk zijn opgelopen doordat broeikasgasemissiekosten in de elektriciteitsprijzen worden doorberekend (zie bijlage 4.4.1 van de Regeling Nationale EZK- en LNV-Subsidies). Daarnaast komen de indirecte emissiekosten ETS in aanmerking voor subsidie voor zover deze indirecte emissiekosten niet het gevolg zijn van productieprocessen waarbinnen energiedragers worden verwerkt en worden geproduceerd met als doel meer dan 50 procent van de energiedragers te produceren met een fossiele oorsprong.

Subsidie

Het subsidieplafond wordt evenredig verdeeld over de ingediende aanvragen. De hoogte van de subsidie hangt (onder andere) af van: de steunintensiteit, de CO₂-emissiefactor, de EUA-termijn koers (in het jaar t-1), de toepasselijke product specifieke efficiëntiebenchmark voor elektriciteitsverbruik en de werkelijke output. Indien het producten betreft waarvoor geen efficiëntiebenchmark voor elektriciteitsverbruik is vastgesteld worden in plaats van efficiëntiebenchmark default-efficiëntiebenchmark voor elektriciteitsverbruik gebruikt en in plaats van de werkelijke output het werkelijke elektriciteitsverbruik (MWh). Vanaf aanvraagjaar 2024 maakt zowel het CO₂-reductieplan als de monitoringsrapportage deel uit van de aanvraag. (Zie hiervoor ook: RNES art. 4.4.8 en art. 4.4.9).

Fungerende details

In de voorjaarsbesluitvorming is besloten de IKC-ETS regeling te verlengen tot en met 2027 (met uitkering over het voorgaande jaar). Daar is met prinsjesdag nog een extra jaar bij gekomen. Er is budget voor de IKC gereserveerd tot 2028 (met uitbetaling in 2027).

Met het Coalitieakkoord 2026 is er besloten om middelen vrij te maken ten behoeven van de

Indirecte kostencompensatie (IKC ETS) voor de periode 2026 t/m 2035. Het kabinet heeft ervoor gekozen om de elektriciteitskosten van energie-intensieve industrie te verlagen en de indirecte kostencompensatie (IKC) te verhogen en de doelgroep uit te breiden. Doel is het creëren van een meer gelijk speelveld in het belang van strategische autonomie. De middelen blijven beschikbaar tot en met 2035.

Toelichting op doorrekening

Openstelling van IKC is meegenomen als voorgenomen beleid. Het verlaagt de kosten voor gebruik van elektriciteit bij de bedrijven die van deze regeling gebruik kunnen maken, en kan elektrificatie financieel aantrekkelijker maken.

Referentie(s)

Europese commissie (2024), EU ETS richtlijn, zie: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEXprocent3A02003L0087-20240301>

Rijksoverheid (2024), Wettekst IKC-ETS, zie: https://wetten.overheid.nl/BWBR0035474/2024-05-01#Hoofdstuk4_Titeldeel4.4

RVO, Subsidieregeling Indirecte kostencompensatie ETS (IKC-ETS), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/subsidieregeling-indirecte-kostencompensatie-ets>

6.23 Terugdringen gebruik HFK-koudemiddelen met hoge GWP

Naam instrument: Terugdringen gebruik HFK-koudemiddelen met hoge GWP

Sector: Industrie

Type instrument:

Raming: Basispad | Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De EU-verordening (EC 2014) die op 1 januari 2015 in werking is getreden moet het gebruik van HFK's (gerekend in CO₂-equivalenten) tussen 2015 en 2030 met 79 procent doen dalen.

Toelichting op doorrekening

De F-gassenverordening is in 2024 vastgesteld.. Er is in het kader van de KEV2025 een methodiek ontwikkeld om de doorwerking hiervan op HFK-emissies te bepalen. Dit heeft geleid tot een herziening van de HFK-emissieraming.

Referentie(s) van appreciatie

EC, Verordening (EU) 2024/573 van het Europees Parlement en de Raad van 7 februari 2024 betreffende gefluoreerde broeikasgassen, tot wijziging van Richtlijn (EU) 2019/1937 en tot intrekking van Verordening (EU) nr. 517/2014, zie: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/573/oj?locale=nl>

6.24 Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel

Naam instrument: Uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel

Sector: Industrie

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Producenten van textiel worden verantwoordelijk gehouden voor het hergebruik en recyclen van de textielproducten die ze hebben geproduceerd.

Fungerende details

De UPV is op 1 juli 2023 ingegaan.

Op 1 januari 2025 treedt de Ministeriële Regelgeving voor de verslaglegging in werking. Hierin staan verdere eisen uitgewerkt voor de jaarlijkse verslaglegging door producenten over de doelstellingen. Vanaf 2025 gaan de doelstellingen voor hergebruik en recycling gelden. Vanaf 2026 moeten producenten jaarlijks over de doelstellingen rapporteren.

De UPV textiel zal worden uitgebreid per 1 januari 2028.

Toelichting op doorrekening

Dit beleid draagt bij aan het stimuleren van de Circulaire Economie. Voor de KEV is het Circulaire Economiebeleid meegenomen via aannames rond productievolumes van de industrie in Nederland, en het binnenlands afvalaanbod beschikbaar voor verbranding in afvalverbrandingsinstallaties (rekenwaarde en/of bandbreedtes).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2022), ontwerpbesluit uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2022/04/21/bijlage-2-ontwerpbesluit-uitgebreide-producentenverantwoordelijkheid-textiel>

Staatsblad (2023), Besluit uitgebreide producentenverantwoordelijkheid textiel, zie:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2023-132.html>

6.25 VEKI Versnelde klimaatinvesteringen industrie

Naam instrument: VEKI Versnelde klimaatinvesteringen industrie

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Afgerond

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Het doel van de subsidiemodule VEKI is om investeringen in de eigen bedrijfsvoering die bewezen bijdragen aan de reductie van de uitstoot van CO₂ versneld te realiseren binnen de industrie. Het gaat hierbij om projecten waarbij de investeringen in activa een terugverdientijd kennen van meer dan vijf jaar (zonder subsidie) en waarbij de activa waarin geïnvesteerd wordt binnen drie jaar in gebruik kunnen worden genomen. Door de langere terugverdientijd is het niet vanzelfsprekend dat een onderneming deze maatschappelijk wenselijke investeringen, gelet op de kosten-efficiënte reductie van CO₂-uitstoot (maximaal €80 per gereduceerde ton), ook (tijdig) zou doen zonder ondersteuning. Ook draagt de VEKI bij aan de uitrol van bewezen technieken, apparaten en systemen die CO₂ emissies reduceren en daarmee aan marktcreatie.

Werking

Algemeen

Op grond van de VEKI subsidiemodule (titel 4.6. van de RNES) en op aanvraag van een ondernemer, verstrekt de minister subsidie aan de ondernemer ter ondersteuning bij een project dat is gericht op het doen van investeringen in de eigen bedrijfsvoering (in zowel materiële of immateriële activa) die bewezen bijdragen aan een kosten-efficiënte en versnelde reductie van broeikasgasuitstoot binnen de Nederlandse industrie en dat op korte termijn kan worden gerealiseerd. Concreet betekent dit dat een project dat gericht is op het doen van investeringen in de eigen bedrijfsvoering ten minste moet voldoen aan de volgende voorwaarden om in aanmerking te kunnen komen voor subsidie o.b.v. de VEKI:

- De activa worden gekenmerkt door een terugverdientijd langer dan 5 jaar (zonder subsidie), waardoor deze verduurzamings-maatregelen zonder subsidie mogelijk niet uitgevoerd worden. Het gaat hierbij dus niet om verplichte maatregelen die genomen moeten worden op basis van de energiebesparingsplicht.
- De activa dragen bewezen en kosten-efficiënt bij aan de reductie van broeikasgasuitstoot. Dit betekent dat: het voldoende aannemelijk moet zijn gemaakt (door de aanvrager) dat het een project betreft ten behoeve van een investering in technologie die zich in soortgelijke projecten in de industrie bewezen heeft; en de subsidie niet meer dan €80 per gereduceerde ton BKG-uitstoot (CO₂-eq.) in Nederland bedraagt.
- De activa (waarvoor subsidie is verstrekt op grond van de VEKI) worden binnen drie jaar in gebruik genomen of toegepast. Daarnaast start de onderneming binnen 6 maanden na subsidieverlening met de gesubsidieerde activiteiten.
- De type investeringen hebben betrekking op investeringen die energie-efficiëntie, (efficiëntere) recycling en hergebruik van afval, de toepassing van overige CO₂-reducerende maatregelen, en/of de aanleg van lokale infrastructuur bevorderen.

Om als onderneming in aanmerking te komen voor subsidie op grond van de VEKI dient de

onderneming actief te zijn binnen de industrie. Dat wil zeggen dat de onderneming actief is binnen activiteitengroep C, D en/of E zoals beschreven in de Standaardindeling 2008, versie 2019 van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Een aanvraag komt niet in aanmerking voor subsidie o.b.v. de VEKI indien de aanvraag niet voldoet aan het Kaderbesluit of niet voldoet aan de in de regeling gestelde eisen (zie ook: RNE 2024). Daarnaast besluit de minister afwijzend indien (maar niet uitsluitend) de te verlenen subsidie lager is dan de drempelbedragen voor een VEKI aanvraag, te weten €125.000 en €30.000 voor grote en mkb ondernemingen, respectievelijk.

Subsidie-intensiteit

De subsidie wordt verdeeld o.b.v. de volgorde waarin de aanvragen binnenkomen. De hoogte van de subsidie intensiteit(en derhalve het subsidiebedrag) is afhankelijk van de categorie waarop het project betrekking heeft. De subsidie die wordt verstrekt op basis van de VEKI is maximaal €30 miljoen. De subsidie intensiteit voor een project bedraagt, ten opzichte van de subsidiabele kosten:

- 30 procent voor een investering ten behoeve van energie-efficiëntie (art. 38 AGVV);
- 35 procent voor een investering ten behoeve van recycling en hergebruik van afval van derden (art. 47 AGVV);
- 40 procent voor een investering ten behoeve van overige CO₂-reducerende maatregelen (art. 36 AGVV);
- 50 procent voor een investering ten behoeve van een lokale infrastructuur-voorziening (art. 56 AGVV); Dit percentage wordt met 10 procentpunten verhoogd indien de aanvrager een middelgrote onderneming is die de subsidiabele kosten maakt en betaalt en met 20 procentpunten wanneer het een kleine onderneming betreft die de subsidiabele kosten maakt en betaalt.

Steun wordt in de regel alleen toegestaan voor een tegemoetkoming in het bestandsdeel van de kosten die hoger zijn doordat de investering bijdraagt aan energie-efficiëntie, efficiënte en/of betere recycling- of hergebruikactiviteiten (van afval van derden), en/of maatregelen ten behoeven van milieubescherming die verder gaat dan Unienormen (of de afwezigheid daarvan). Voor infrastructurele investeringen op grond van art. 56 van de AGVV betreft dit het verschil tussen de in aanmerking komende kosten (investeringen in materiële en immateriële activa) en de exploitatiewinst. In het geval dat de aanvullende kosten niet als afzonderlijke investering kan worden vastgesteld, wordt dit afgezet ten opzichte van een vergelijkbare investering die zonder steun op geloofwaardige wijze zou kunnen worden uitgevoerd door de onderneming.

Fungerende details

Inhoudelijke wijzigingen

Op 19 augustus 2021 is aangekondigd dat de voorwaarden van de VEKI op een aantal punten zijn gewijzigd ten opzichte van 2019. Hierbij werd in 2021 aansluiting gezocht bij het actieplan energiebesparing industrie met een hernieuwde focus op proces-efficiëntie en energiebesparing. De wijzigingen komen op deze manier ook tegemoet aan een toezegging van het kabinet om de industrie te compenseren voor de gestegen kosten van de ODE heffing vanaf 2020. De veronderstelling is dat bedrijven die door de ODE-verhoging sterk geraakt werden, gebaat waren bij een snelle vermindering van het energiegebruik van gas en elektriciteit door in te zetten op proces-efficiëntie en energiebesparing. Concreet zijn hiertoe de volgende wijzigingen ingevoerd:

- Het maximale subsidiebedrag is verhoogd om ook grotere projecten te ondersteunen vanuit de VEKI om projecten te ondersteunen die eerder niet uitgevoerd werden;

De realisatietermijn is verlengt naar 3 jaar en vervangt de eis waarbij realisatie moet plaatsvinden vóór 31 december 2023 (dit betrof 2020 tijdens de eerste openstellingsronde);

- De berekening van de terugverdientermijn voor maatregelen die geen betrekking hebben op energiebesparing is gewijzigd, waarbij de bedrijfsspecifieke energieprijzen gehanteerd kunnen in afwijking van de standaardwaarden in het Activiteitenbesluit milieubeheer; Op 16 juni 2022 is verder aangekondigd dat er een aanvullende eis gaat gelden om in aanmerking te kunnen komen voor steun op basis van de VEKI. Het gaat hierbij om de verplichting om binnen zes maanden, na subsidieverlening, te starten met de uitvoering van de (onder deze subsidiemodule) gesubsidieerde activiteiten. Deze voorwaarde ontbrak in eerdere versies, maar is wel wenselijk geacht.
- Op 27 februari 2023 is verder concrete invulling gegeven aan het begrip kosteneffectief en is voorkomen dat technologieën die geen technisch risico dragen (en dus bewezen en succesvol zijn) niet in aanmerking konden komen voor ondersteuning op basis van de voorwaarde het activum ten minste 3 maal eerder is toegepast binnen de industrie. Ook is de subsidie toegankelijker gemaakt voor het mkb. Hiertoe wordt:
Een maximum bedrag gehanteerd per gereduceerde ton CO₂ van €80 (met een bijbehorende bepaling ten aanzien van de berekening van dit bedrag op het gebied van onder andere de levensduur);
- Een technologie kan, mits voldaan aan de in de subsidiemodule gestelde voorwaarden, ook worden gesubsidieerd indien die geen technisch risico dragen (en dus bewezen en succesvol zijn);
- Daarnaast is het drempelbedrag voor een mkb onderneming naar €30.000 verlaagd om de toegankelijkheid van de regeling voor het mkb te verbeteren;
Er is verder invulling gegeven aan de inhoud van het eindverslag.

Toelichting op doorrekening

De VEKI is in 2026 opnieuw opengesteld met een budget van 125 miljoen euro. Dit is vastgesteld beleid. Het gaat om subsidie voor investeringen met een terugverdientijd langer dan 5 jaar en daarmee aansluitend op de energiebesparingsplicht. De subsidie is bedoeld voor investeringen van de volgende thema's: energie-efficiëntie, recycling en hergebruik afval, lokale infrastructuur, en overige CO₂-verlagende maatregelen. De subsidie is niet bedoeld voor projecten voor biobrandstoffen, CCUS en voor aanschaf of ombouw bouwmaterieel. De VEKI is meegenomen bij de bepaling van het energiebesparingstempo in de industrie, en onder andere van invloed op doelbereik EED artikel 8.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Regeling nationale EZK- en LNV-subsidie, zie: https://wetten.overheid.nl/BWBR0035474/2024-05-01#Hoofdstuk4_Titeldeel4.6

6.26 Verplicht aandeel recycklaat in bouwmaterialen via Rijksinkoop

Naam instrument: Verplicht aandeel recycklaat in bouwmaterialen via Rijksinkoop

Sector: Industrie

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het doel van het instrument is om via de aanbestedingen van rijksdiensten het gebruik van recycklaat in bouwmaterialen stimuleren, vooruitlopend op verplichtingen in (Europese) regelgeving. De maatregel beoogt een impuls te geven aan de markt in secundaire grondstoffen met een verplicht gehalte aan gerecycleerd materiaal en afvalbeperkende maatregelen voor bijvoorbeeld staal en cement. Gewenste uitkomst is een CO₂-emissiereductie als gevolg van het weer inzetten van secundaire materialen in plaats van deze opnieuw te produceren waarbij gebruik wordt gemaakt van nieuwgewonnen grondstoffen. De doelgroep is, naast de aanbestedende rijksdiensten als inkoopende partij, het staal- en beton producerende bedrijfsleven en importeurs die deze producten op de Europese interne markt brengen. De maatregel is zelfbindend voor het Rijk via afspraak/convenant/beleidsopdracht; later bindend via regelgeving. In het Coalitieakkoord is hiervoor cumulatief 30 miljoen euro gereserveerd t/m 2030, en daarna 3 miljoen euro structureel. De maatregel heeft ook een relatie met Grond- Weg en Waterbouwprojecten van Rijkswaterstaat

Toelichting op doorrekening

Dit beleid draagt bij aan het stimuleren van de Circulaire Economie. Voor de KEV is het Circulaire Economiebeleid meegenomen via aannames rond productievolumes van de industrie in Nederland, en het binnenlands afvalaanbod beschikbaar voor verbranding in afvalverbrandingsinstallaties (rekenwaarde en/of bandbreedtes).

6.27 Vraagsubsidies hernieuwbare waterstof

Naam instrument: Vraagsubsidies hernieuwbare waterstof

Sector: Industrie

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Doel

Richtlijn (EU) 2023/2413 betreffende de promotie van energie uit hernieuwbare bronnen bevat een verplichting aan lidstaten voor het gebruik van hernieuwbare brandstoffen van niet-biologische oorsprong (RFNBO) in de waterstofgebruikende industrie: 42 procent in 2030 en 60 procent in 2035 (REDIII art. 22a).

Werking

Voorkeur Subsidievariant

De voorkeur subsidieregeling maakt gebruik van de methodiek van de verhandelbare rechten (de HWI's) van de jaarverplichting. Het voorstel is niet om bedrijven subsidie te geven met als doel om hun normering te halen, maar om bedrijven die onder de normering vallen te stimuleren om méér te doen dan nodig is om aan hun bedrijfsverplichting te voldoen. Voor de regeling is 662 miljoen gereserveerd in het Klimaatfonds (na bezuiniging op waterstof n.a.v. HLA).

De werking van subsidieregeling is als volgt:

1. Gebruiker(s) van hernieuwbare waterstof sluiten een bindend afname contract met een waterstofproducent
2. De gebruiker doet mee aan de HWI-tender, en dient hierbij 2 parameters te specificeren:

H: HWI-prijs die overheid betaalt voor HWI's onder contract;

n: looptijd contract

3. Gunning vindt plaats op de basis van het laagste rangschikkingsbedrag (R).

Formule rangschikkingsbedrag: $R = H \times n$

Alternatieve Subsidievarianten

Naast bovenstaande subsidievariant (HWI-opkoop regeling) worden er ook andere opties in overweging genomen (CfD, Dubbelzijdige veiling, Ruimere OWE). Al deze opties zijn recent onderzocht door Trinomics. De beslissing is genomen de huidige variant te blijven gebruiken.

Fungerende details

Subsidieregeling is in afrondende fase. In december 2025 is de internetconsultatie gestart. Eind januari is de einddatum van de consultatie.

Toelichting op doorrekening

Budget voor vraagsubsidie groene waterstof (662 miljoen) is in de KEV2026 meegenomen als voorgenomen beleid. De vraagsubsidie is mede van invloed op de inzet van waterstof in de industrie (naast de jaarverplichting en de raffinageroute).

Referentie(s) van appreciatie

minKGG (2024), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ef69d076-3133-4595-847b-13ac246coceb/file>

6.28 Wet Milieubeheer-Informatieplicht

Naam instrument: Wet Milieubeheer-Informatieplicht

Sector: Industrie | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Al sinds 1993 is er een energiebesparingsverplichting in de Wet milieubeheer opgenomen. In 2008 is dit gedefinieerd als de plicht om alle energiebesparende maatregelen te nemen die zich binnen vijf jaar terugverdienen. In het Energieakkoord is in 2013 afgesproken de handhaving te intensiveren. Het bevoegd gezag (de provincies en gemeenten en de door hen gemandateerde regionale uitvoeringsdiensten en omgevingsdiensten) is verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van de energiebesparingsverplichting. Zij gaven aan dat dit moeilijk was omdat het overzicht ontbrak welke bedrijven al maatregelen hebben genomen en omdat per inrichting discussie kon ontstaan over te nemen maatregelen en de terugverdientijd daarvan.

Met ingang van 1 juli 2019 is de informatieplicht in werking getreden. Bedrijven en instellingen zijn verplicht per inrichting in het e-loket van RVO.nl aan te geven welke maatregelen zij hebben getroffen. Bedrijven gebruiken daarvoor de erkende maatregelenlijsten die voor 19 bedrijfstakken zijn opgesteld. De erkende maatregelen zijn vastgesteld op basis van branchebrede karakteristieken. Het kan dus zo zijn dat voor een individueel bedrijf de terugverdientijd hoger of lager ligt dan de branchebrede terugverdientijd.

Wanneer een bedrijf afwijkt van de erkende maatregelenlijst, wordt niet automatisch aangenomen dat het bedrijf voldoet aan de energiebesparingsverplichting uit de Wet milieubeheer. Dan kan met de terugverdientijdmethodiek worden onderzocht welke andere maatregelen in plaats hiervan moeten worden getroffen. Het bevoegd gezag beoordeelt of dit specifieke pakket energiebesparende maatregelen voldoet aan de eisen. In juli 2019 is de methodiek voor berekening van de terugverdientijd van energiebesparende maatregelen in een wijziging van het Activiteitenbesluit vastgelegd.

Rijkswaterstaat biedt de ondersteuningsregeling 'Versterkte uitvoering energiebesparings- en informatieplicht' (VUE) aan. Gemeenten en omgevingsdiensten kunnen met financiering uit deze regeling extra diensten laten uitvoeren door externe specialisten energiebesparing. Het betreft hulp bij het voorbereiden van toezicht op de energiebesparings- en informatieplicht tot aan het uitvoeren van controles.

Voor gemeenten en omgevingsdiensten is in de eerste ronde van de VUE-regeling € 4,7 miljoen beschikbaar gesteld. Vanaf september 2020 is een tweede ronde van de VUE-regeling gestart met een budget van € 4,9 miljoen. Voor de derde ronde van de VUE-regeling, die loopt tot en met december 2023, wordt nog eens € 9,5 miljoen ter beschikking gesteld.

Rijkswaterstaat verzorgt ook trainingen voor het bevoegd gezag. Voor toezicht en handhaving is na 2026 structureel € 14 miljoen per jaar beschikbaar gemaakt in het coalitieakkoord. Er vindt overleg plaats met IPO en omgevingsdiensten over de besteding van de middelen en het opbouwen van handhavingscapaciteit.

Toelichting op doorrekening

De informatieplicht energiebesparing is een verplichting om één keer in de vier jaar te rapporteren welke energiebesparende maatregelen zijn uitgevoerd. De informatieplicht valt onder de Omgevingswet. In december 2023 was de deadline voor het indienen van de rapportages voor de tweede ronde van de informatieplicht energiebesparing. Bedrijven en instellingen zijn verplicht aan te geven welke erkende maatregelen zij hebben getroffen om energie te besparen. De erkende maatregelenlijsten (EML) zijn voor de tweede ronde geactualiseerd. De actualisatie ontsluit een groter besparingspotentieel omdat meer besparingsmaatregelen voldoen aan de terugverdientijd van vijf jaar, waaronder de hybride warmtepomp. Volgens een analyse van RVO waren op 1 mei 2024 circa 49.000 informatieplichtrapportages ingediend. Het aantal rapportages was 44 procent van het door RVO verwachte aantal. Ongeveer de helft van de doelgroep had dus nog niet aan de informatieplicht voldaan. Het is onzeker welk deel van de maatregelen deze bedrijven en instellingen al hebben gerealiseerd. De informatieplicht voor bedrijven in de industrie is meegenomen bij de bepaling van het energiebesparingstempo in de industrie, en onder andere van invloed op doelbereik EED artikel 8.

Referentie(s) van appreciatie

RVO, Erkende maatregelenlijsten (EML), zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/energiebesparingsplicht/eml>

7 Landbouw

7.1 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn

Naam instrument: 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn

Sector: Landbouw

Type instrument: Planning

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Nederland geeft door middel van meerjarige actieprogramma's invulling aan de implementatie van de Europese Nitraatrichtlijn, met als doel het bereiken van nitraatgehalten in grondwater en zoet oppervlaktewater die lager zijn dan 50 milligram per liter. Naast dat de regelgeving uit het 6e actieprogramma gecontinueerd wordt, staan in Bijlage 3 van het Addendum bij het 7e Actieprogramma maatregelen waarmee Nederland wil gaan voldoen aan de doelstellingen uit de Nitraatrichtlijn en Kaderrichtlijn Water. Er zijn verschillende maatregelen die het stikstofgebruik kunnen beïnvloeden, zoals de verplichte teelt van vanggewassen en rustgewassen op zand- en lössgrond als onderdeel van de maatregel 'Duurzame bouwplannen'. CDM heeft begin mei 2022 een advies opgeleverd over verschillende gewaslijsten in het 7e Actieprogramma, waaronder rustgewassen. Ook de aanleg van bemestingsvrije bufferstroken langs waterlopen is onderdeel van de voorgestelde maatregelen. Verder is er sprake van een aankondiging om de melkveehouderij binnen 10 jaar volledig grondgebonden te laten worden. Dit sluit ook aan bij het Coalitieakkoord 2021-2025 van VVD, D66, CDA en CU en het voorziene toekomstige mestbeleid. Het kabinet zal daartoe een wijziging van de Meststoffenwet in procedure brengen waarmee wordt vastgelegd dat de melkveehouderij binnen 10 jaar volledig grondgebonden moet zijn. Daarbij hoort ook een aanzienlijk areaal (deels permanent) grasland. Dit wetsvoorstel is nog niet gepresenteerd, maar in het plan van aanpak voor het mestoverschot dat door het demissionaire kabinet op 7 april 2024 is voorgesteld is aangegeven dat in de rede ligt dat voor de melkveehouderij in 2032 een graslandnorm gaat gelden van 0,35 hectare grasland per GVE (grootvee-eenheid). Om hier te komen en het behoud van grasland in de tussentijd te borgen wordt voorgesteld om twee tussennormen op te nemen (0,2 hectare grasland per GVE per 1-1-2028 en 0,25 hectare grasland per GVE per 1-1-2030). Voor de norm zou in ieder geval al het grasland behorende bij het bedrijf (pacht, huur, eigendom) dat ligt binnen een bepaalde afstand van de productielocatie van het bedrijf horen, deze afstand zal zodanig gekozen worden dat deze voldoende doelbereik oplevert voor waterkwaliteit. Er is een forse overlap met het stikstofbeleid (zie addendum bij het 7e Actieprogramma).

Fungerende details

Het kabinet heeft besloten om het voorgenomen 8e actieprogramma (8e AP) nu niet vast te stellen. Met het niet vaststellen van het 8e AP zullen de in het concept 8e AP voorgenomen wijzigingen van regelgeving niet doorgevoerd worden. Vanaf 1 januari 2026 zullen alle reeds geïmplementeerde maatregelen uit het 7e actieprogramma blijven gelden. Dat geldt ook voor de maatregelen ter implementatie van de algemene voorwaarden uit de derogatiebeschikking 2022-2025.

Toelichting op doorrekening

Diverse maatregelen uit het 7e actieprogramma zijn vertaald in wijzigingen van wetten en onderliggende wetgeving en zijn daarom meegenomen als vastgesteld beleid. Dit geldt onder andere voor de invoering van bemestingsvrije bufferstroken, de teelt van vang- en rustgewassen en de verlaging van de stikstofgebruiksnorm in de aangewezen nutriënten-verontreinigde gebieden. De invoering van een graslandnorm was een voorstel van de vorige minister van LNV waarvan het onzeker is of hiervoor steun in het parlement is. Deze maatregel is daarom meegenomen als geëigend beleid, waarvan het effect echter niet te kwantificeren is.

Referentie(s)

LNV & IenW, Ontwerp 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn. 7e Nederlandse actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn (2022-2025),, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-5f1cbe34-ee8c-477a-baba-23596c108a47/pdf>

LNV & IenW, Zevende actieprogramma nitraatrichtlijn na consultatie aangepast, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2021/11/26/zevende-actieprogramma-nitraatrichtlijn-na-consultatie-aangepast>

LNV & IenW, Addendum op het 7e Actieprogramma Nitraatrichtlijn, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/02/25/addendum-op-het-7e-actieprogramma-nitraatrichtlijn>

LNV & IenW, 7e Nederlandse Actieprogramma betreffende de Nitraatrichtlijn, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2021/11/26/7e-nederlandse-actieprogramma-betreffende-de-nitraatrichtlijn>

LNV, Kamerstuk 33 037 Mestbeleid, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33037-559.html>

7.2 Actieplan groei biologische productie en consumptie

Naam instrument: Actieplan groei biologische productie en consumptie

Sector: Landbouw

Type instrument: Planning

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In maart 2021 heeft de Europese Commissie (EC) een Organic Action Plan gepubliceerd. Met dit Organic Action Plan geeft de EC invulling aan de Europese Green Deal, de Boer-tot-bord-strategie en de Biodiversiteitsstrategie. De Commissie streeft naar 25 procent biologisch landbouwareaal in de Europese Unie in 2030. Aan elke lidstaat is gevraagd een nationale strategie op te stellen, waarin de bijdrage aan de Europese ambitie uitgewerkt wordt binnen de eigen nationale context.

In december 2022 is een actieplan voor Nederland naar de Kamer gestuurd: met dit actieplan stuur ik aan op een versnelling van de groei van het biologische landbouwareaal van 4 procent (in 2021) naar 15 procent in 2030. Dat betekent een groei van ca. 80.000 hectare nu naar ca. 300.000 hectare in 2030. Dit is een forse ambitie. De groei zal voornamelijk moeten komen van de melkveehouderij en akkerbouw, sectoren met veel areaal die grondgebonden zijn en met omschakeling kunnen bijdragen aan de grote opgaven die er zijn op natuur, stikstof, water, biodiversiteit en dierenwelzijn. Hiermee kan ook de kringlooplandbouw en de natuurinclusieve landbouw een extra impuls krijgen.

Opmerking: Het is onduidelijk hoe het actieplan groei biologische productie en consumptie past binnen LULUCF. Het kan een positieve invloed hebben op bijvoorbeeld een toename van bodemkoolstof en gewaskeuzes. Ook kan het leiden tot meer inzet van vlinderbloemigen in het bouwplan en daardoor tot minder inzet van kunstmest. Het is op dit moment moeilijk de bijdrage te kwantificeren. De WUR heeft opdracht om het actieplan te monitoren en zal daarvoor ook indicatoren ontwikkelen.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. Het effect van dit actieplan is nog onzeker. Daarnaast is het op dit moment nog niet mogelijk om het effect op landgebruiksemissies te kwantificeren, omdat dit sterk afhankelijk is van de gewas- en landgebruikskeuzes die zullen plaatsvinden. Een mogelijk positieve invloed op koolstofvastlegging kan bijvoorbeeld komen door meer inzet van vlinderbloemigen in het bouwplan en daardoor tot minder inzet van kunstmest.

Referentie(s)

Rijksoverheid(2024), Voortgang Actieplan biologisch, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/78eba3aa-1e17-4840-8fa6-18edf3boc4e6/file>

Ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit (2022), Actieplan voor groei van biologische productie en consumptie, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-33e43265e05dca3b392102d68d4047ddbbob1dae/pdf>

Rijksoverheid (2022), Actieplan groei van biologische productie en consumptie, zie:
<https://open.overheid.nl/documenten/ronl-6277f441e0fc069da7de8ae8d2d8dae55b632b4/pdf>

7.3 Afroming productierechten

Naam instrument: Afroming productierechten

Sector: Landbouw

Type instrument: Anders

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Per 1 januari 2025 zijn de nationale mestproductieplafonds verlaagd naar 440,0 miljoen kilogram stikstof en 135,0 miljoen kilogram fosfaat. De sectorale mestproductieplafonds voor melkvee, varkens en pluimvee zijn hiermee in lijn gebracht en eveneens verlaagd. Om te borgen dat de mestproductie in genoemde sectoren niet hoger is dan het sectorale mestproductieplafond vindt bij de overgang van productierechten buiten familieverband (tot en met de derde graad) afroming plaats. In het geval van fosfaatrechten (melkveehouderij) waar sinds de invoering van het fosfaatrechtenstelsel in 2018 al afroming plaatsvindt, is het afromingspercentage per 1 januari 2025 verhoogd van 10 procent naar 30 procent. In de varkens- en pluimveehouderij werd tot 2025 niet afgeroomd. Per 1 januari 2025 vindt er wel afroming plaats, bij varkensrechten betreft het 22 procent en bij pluimveerechten gaat het om 13 procent afroming.

Fungerende details

Actuele ontwikkeling (beëindiging)

Het aantal transacties van varkens- en pluimveerechten is als gevolg van de afroming vrijwel volledig stil komen te vallen. Het effect van afroming op de vermindering is daardoor nagenoeg nul, terwijl het wel invloed heeft op de ontwikkelingen in de sector en op individuele bedrijven. Verder is de inschatting gemaakt dat het effect van deelname aan de beëindigingsregelingen Lbv en Lbv-plus op de mestproductie zodanig is dat de sectorale mestproductieplafonds in de varkens- en pluimveehouderij ook gerealiseerd kunnen worden zonder afroming. Dat heeft ertoe geleid dat per 9 december 2025 geen varkens- en pluimveerechten meer worden afgeroomd.

Voor de zomer 2026 worden de verschillende afromingspercentages na overleg met betrokken partijen vastgesteld, op basis van wat vanuit de bredere opgave nodig is.

Toelichting op doorrekening

Naar verwachting zal de verhoogde afroming van fosfaatrechten doorwerken tot en met eind 2026. Ten opzichte van het basisjaar 2024 wordt een krimp van de melkveestapel van 3 procent verwacht. Deze inschatting is gebaseerd op historische data van het RVO over de gemiddelde hoeveelheid verhandelde fosfaatrechten buiten familieverband. Vanwege de onzekerheid rondom de hoeveelheid verhandelde en de definitief uit de markt genomen fosfaatrechten, wordt in de onzekerhedenanalyse een ondergrens van 1,5 procent krimp van de melkveestapel ten opzichte van 2024 genomen. Voor meer details zie Cals et al. (2026).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Staatsblad 396, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2024-396.html>

Rijksoverheid (2025), Besluit van 4 december 2025 tot wijziging van het Uitvoeringsbesluit

Meststoffenwet in verband met de vaststelling van de hoogte van de afromingspercentages, zie:
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2025-410.html>

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrond-rapportage bij de landbouwrapingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

7.4 AMvB Dierwaardige veehouderij

Naam instrument: AMvB Dierwaardige veehouderij

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Dit Besluit geeft invulling aan de gewijzigde Wet dieren die vraagt regels te maken om tot een dierwaardige veehouderij te komen in 2040. Dit besluit gaat over de sectoren melkvee, kalveren, pluimvee ((opfok)legkippen en vleeskuikens(ouderdieren) en varkens. Het besluit wijst gedragsbehoeften aan voor de productiedieren uit deze vier sectoren en bevat regels over aanpassingen in de houderij om deze gedragsbehoeften te kunnen uitoefenen en over (het stoppen met) ingrepen bij dieren in de veehouderij.

In de periode tussen 2027 en 2040 zullen voor melkvee, kalveren, kippen en varkens die voor productie worden gehouden op verschillende momenten nieuwe regels van kracht worden. Deze zullen uiteindelijk samen leiden tot een dierwaardige veehouderij. Hierin kunnen dieren hun gedragsbehoeften uitoefenen, is duidelijk wat daarvoor nodig is, en zullen er geen ingrepen meer plaatsvinden die samenhangen met de wijze waarop de dieren worden gehouden.

De regels in dit Besluit zijn gericht op 2040. Voor het realiseren is nog niet voor alle regels anno 2025 alle informatie bekend. In het Besluit zijn daarom regels opgenomen die op verschillende momenten tussen 2027 tot 2040 in werking zullen treden.

Ook is opgenomen dat de regels die gericht zijn op inwerkingtreding in 2035 en 2040 na evaluatie (uit te voeren in 2028, 2033 en 2038) per Koninklijk Besluit in werking zullen treden. De regels treden daarmee gefaseerd in werking. Dit is nodig omdat:

- Sommige regels en gedragsbehoeftes nader onderzoek vragen en/of pilots nodig zijn om in de praktijk uit te proberen;
- Sommige regels naar verwachting een negatief effect zullen hebben op emissies van stikstof, fijnstof, geur en broeikasgassen. Hiervoor moeten aanvullende maatregelen genomen worden;
- Sommige regels forse investeringen zullen vergen en/of een grote verandering betekenen ten opzichte van de huidige reguliere houderij (bijv. in de toegestane bezettingsdichtheid); Sommige regels alleen kunnen worden ingevoerd bij grondige verbouw en/of nieuwbouw van stallen. Hiervoor hebben veehouders een vergunning nodig.

Als uit deze evaluaties blijkt dat maatregelen negatieve gevolgen kunnen hebben voor andere (inter-)nationale wettelijk gestelde kaders en doelen op stal-, bedrijfs-, lokaal en landelijk niveau dan zullen oplossingen moeten worden gezocht die ervoor zorgen dat binnen de kaders wordt gebleven of kan worden besloten deze maatregelen op een later moment in te laten gaan.

Toelichting op doorrekening

Op 1 mei 2026 was er nog niet voldoende bekend over dit beleidsinstrument om een effectinschatting te kunnen maken.

Referentie(s)

WUR, Economische impactanalyse AMvB dierwaardigheid in de veehouderij ten behoeve van de internetconsultatie, zie: <https://research.wur.nl/en/publications/economische-impactanalyse-amvb-dierwaardigheid-in-de-veehouderij-/>

WUR, Impactanalyse maatregelen AMvB dierwaardige veehouderij op stalemissies, zie: <https://research.wur.nl/en/publications/impactanalyse-maatregelen-amvb-dierwaardige-veehouderij-op-stalem/>

Rijksoverheid, AMvB dierwaardige veehouderij, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/amvbdierwaardigeveehouderij/b1>

Rijksoverheid, Dierwaardige veehouderij, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-visserij-voedselzekerheid-en-natuur/documenten/kamerstukken/2025/06/24/dierwaardige-veehouderij>

7.5 Besluit activiteiten leefomgeving landbouwhuisdieren

Naam instrument: Besluit activiteiten leefomgeving landbouwhuisdieren

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Besluit activiteiten leefomgeving geldt sinds januari 2024, waarin de normen uit het Besluit emissiearme huisvesting veehouderij zijn opgenomen.

Toelichting op doorrekening

Het eerdere besluit emissiearme huisvestingsystemen landbouwhuisdieren is al meegenomen in de KEV2022 als vastgesteld beleid. Inhoudelijk zijn de voorschriften rondom stallen sinds de KEV2022 niet veranderd, de enige verandering is dat het nu onder het BAL valt.

7.6 Besluit activiteiten leefomgeving: emissiearme aanwending

Naam instrument: Besluit activiteiten leefomgeving: emissiearme aanwending

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Per 2019 is in het kader van de PAS een aantal emissiearme aanwendingsmethoden (met het oog op ammoniak) verplicht. Deze waren opgenomen in het Besluit gebruik meststoffen en zijn per 2024 in het Besluit Activiteiten Leefomgeving overgeheveld.

Drijfmest of vloeibaar zuiveringsslib dient op bouwland op de grond te worden geplaatst in strookjes van max 5cm breed bij beteelde grond, en direct in de grond te worden gewerkt in sleufjes van max 5cm breed op onbeteelde grond. Op grasland wordt deze in sleufjes van max 5cm breed in de grond gelegd. Hierbij kan op klei- en veengrond de drijfmest in strookjes van max. 5 cm breed op de grond worden gelegd mits de mest is verdund met minimaal één deel water, twee delen mest. Sinds de derogatiebeschikking van 2020 geldt voor derogatiebedrijven, als zij gebruik maken van deze mogelijkheid, de voorwaarde dat dit alleen gebeurt wanneer de temperatuur onder de 20 graden is.

Vaste mest op bouwland dient direct onder te worden gewerkt, op grasland is dit niet mogelijk en hoeft dit dus ook niet.

Tevens kan runderdrijfmest onder voorwaarden (passend bij een extensieve bedrijfsvoering) bovengronds worden uitgereden. Sinds de derogatiebeschikking van 2020 is dit niet langer toegestaan voor derogatiebedrijven.

Fungerende details

Om emissies naar de lucht te beperken wordt voorgeschreven dat dierlijke mest emissiearm aangevend dient te worden. Het gebruik van best beschikbare technieken wordt middels het Besluit Activiteiten Leefomgeving (Bal) voorgeschreven. Voor het aanwenden van spuiwaters en kunstmest zijn nog geen best beschikbare technieken voorgeschreven. In de afgelopen jaren is het gebruik van ureumhoudende kunstmeststoffen substantieel gestegen. Het is de verwachting dat dit een extra impuls krijgt zodra Renure na definitieve vaststelling door de Europese Commissie, in Nederland wordt geïmplementeerd in nationale regelgeving. In de brief van 16 september jl. heeft de minister van LNV aangekondigd dat ook voor kunstmest en spuiwaters best beschikbare technieken zullen worden voorgeschreven per 1 januari 2027.

Op basis van het advies van WUR zal worden gewerkt aan het voorschrijven van best beschikbare technieken bij het aanwenden van spuiwaters en kunstmest. Voor het gebruik van ureumhoudende meststoffen ten behoeve van bladbemesting zal een uitzondering worden gemaakt. Bladbemesting wordt onder andere in de aardappelteelt en de fruitteelt toegepast, de giften zijn beperkt (tot 5-10 kg/ha). Vanwege deze lage doseringen en omdat ammoniakverliezen bij bladbemesting laag zijn

door de directe opname van ureum door het blad worden ammoniakemissies naar de lucht dus al beperkt.

Met het voorschrijven van de emissiearme aanwendingstechnieken zoals opgenomen in het advies van de WUR wordt, gerekend met het Nationaal Emissie Model voor de Landbouw (NEMA), 1,2 miljoen kg Stikstof (N) emissie gereduceerd. Wanneer de voorgestelde maatregelen tot meer gebruik van Kalkammonsalpeter (KAS) leidt in plaats van ureum-houdende meststoffen, kan de reductie van de emissies oplopen tot 2 miljoen kg N.

Toelichting op doorrekening

Op 1 mei 2026 was er nog niet voldoende bekend over de wijziging wat betreft de emissiearme aanwending van kunstmest en spuiwater om een effectinschatting te kunnen maken.

Referentie(s)

Rijksoverheid, Kamerbrief met aankondiging besluit emissiearm aanwenden spuiwaters en (ureum) kunstmeststoffen, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35334-413.html>

7.7 BLV/GL Borgstelling MKB Landbouw en Visserijkredieten (vanaf 2026 - voor 2017 Garantstelling Landbouw)

Naam instrument: BLV/GL Borgstelling MKB Landbouw en Visserijkredieten (vanaf 2026 - voor 2017 Garantstelling Landbouw)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Borgstelling Landbouw (BL), sinds januari 2017 vervanger van de Garantstelling Landbouw (GL) is een borgstellingskrediet voor de landbouw. Hierbij staat de overheid borg voor een deel van de bedrijfsfinanciering van landbouwondernemingen. De BL is bedoeld voor landbouwondernemingen die bij het afsluiten van een lening de bank niet genoeg zekerheid kunnen bieden ('onderpand', zoals grond of gebouwen). Banken kunnen in die situatie, mits het een renderende investering in een in de kern gezond bedrijf is, toch een lening verstrekken als de overheid voor een deel borg staat. Waardoor investeringen die aan de maatschappelijke welvaart en/of verduurzaming van de landbouwproductie bijdragen gedaan kunnen worden.

Na de evaluatie in 2024 wordt de borgstelling per 1-1-2026 vereenvoudigd voortgezet (minder modules) en kunnen ook de sectoren visserij en aquacultuur gebruikmaken van de borgstelling. Vanaf dat moment heet de regeling Borgstelling MKB Landbouw en Visserijkredieten (BLV)

Fungerende details

De maximale borgstellingslening bedraagt €2,5 miljoen als de totale investeringsfinanciering €3,75 miljoen bedraagt (dus 2/3 van de totale lening), waarvoor de overheid 70procent garant staat (€1,75 miljoen).

De regeling ressorteert als titel 2.5 onder de Regeling nationale EZ-, LVVN- en KGG-subsidies.

Toelichting op doorrekening

De effecten van deze maatregel op emissies van broeikasgasemissies en/of luchtverontreinigende stoffen zijn niet te kwantificeren.

Referentie(s)

RVO (2026), RVO Regelingspagina, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/bl>

LVVN, Evaluatie van de Borgstelling MKB-landbouwkredieten (BL), zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32637-699.html>

7.8 Convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030

Naam instrument: Convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030

Sector: Landbouw

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het convenant Energietransitie Glastuinbouw 2022-2030 en de voorjaarsbesluitvorming Klimaat 2023 bevat de afspraken over het 4,3 Mton restemissiedoel 2030 en de instrumenten en inzet daarvoor. Het convenant is getekend door de ministeries van LNV, EZK en FIN, glastuinbouw Nederland en Greenports Nederland. Het convenant bevat tevens de ambitie van een klimaatneutrale en rendabele glastuinbouw in 2040. De samenhang in het pakket omvat borging en beprijzing enerzijds en stimulering en ondersteuning anderzijds.

De afspraken over de instrumenten om voortzetten Kas als energiebron, vervangen van het bestaande CO₂-sectorsysteem door een effectief, borgend beprijzingsinstrument vanaf 2025, de CO₂ heffing glastuinbouw, aanpassen fiscaliteit (Belastingplan 2023, 2024, 2025); . Ophogen budget EG . Invoeren energiebesparingsplicht met terugverdientijdeis van 5 jaar voor energiebesparende maatregelen (EML onder de Wmb); Vergelijkingsdashboards voor energieverbruik en -besparing; doel is om het verbruik en energiebesparingseffect, bij voorkeur op het niveau van maatregelen, inzichtelijk te maken; vanaf 2023 hekjes in SDE++ geïntroduceerd, waaronder voor het domein lage temperatuurwarmte. De verwachting is dat daardoor duurdere technieken, zoals geothermie, eerder aan bod komen. Zie ook Factsheet Id nr 104a; . Aanwenden Klimaatfonds 200 miljoen extra voor EG en 300 miljoen voor de SWIG; het subsidie-instrument voor warmtenetten, gebiedsvisies voor de RES. De specifieke onderwerpen zijn in aparte factsheets opgenomen.

Fungerende details

Voorjaarsbesluitvorming 2023, 2024 en 2025 voor actualisatie en aanvulling beleid in kader convenant.

Scenariostudie 2040 afgerond.

Toelichting op doorrekening

Het convenant legt enkele beleidsinstrumenten vast, zoals de CO₂-heffing, die elders zijn beschreven (en geapprecieerd) in separate factsheets. Het convenant is in zichzelf faciliterend beleid, waar geen zelfstandig effect aan is toegekend in de KEV.

Referentie(s)

Kamerstuk 32813 nr 1230 voorjaarsbesluitvorming klimaat 2023, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/04/26/voorjaarsbesluitvorming-klimaat>

convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/12/06/bijlage-bij-convenant-energieovergang-glastuinbouw-2022-2030>

7.9 Derogatiebeschikking 2022-2025 (UITVOERINGSBESLUIT (EU) 2022/2069 VAN DE COMMISSIE)

Naam instrument: Derogatiebeschikking 2022-2025 (UITVOERINGSBESLUIT (EU) 2022/2069 VAN DE COMMISSIE)

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Uitzondering op de gebruiksnorm voor dierlijke mest van 170 kg N/ha, afkomstig uit Bijlage III van de Nitraatrichtlijn. Hierbij zijn deze uitzonderingen de afgelopen jaren afgebouwd in de volgorde 250-240-230-200-170 kg N/ha per jaar en 230-220-210-190-170 kg N/ha per jaar in door Nutriënten Verontreinigde gebieden. Daarnaast wordt per 2023 geen derogatie meer verleend in Natura 2000 gebieden en grondwaterbeschermingsgebieden.

Hierbij gelden als belangrijkste voorwaarden:

- Deelnemende bedrijven dienen 80procent grasland aan te houden
- Er mag geen fosfaatkunstmest worden gebruikt op de deelnemende bedrijven
Nederland wijst door nutriënten verontreinigde gebieden aan waar de stikstofgebruiksnormen per 2025 met 20procent worden verlaagd.
- De nationale mestproductieplafonds worden verlaagd naar 489,4 miljoen kg stikstof en 150,7 miljoen kg fosfaat (in 2020 geproduceerde hoeveelheid) en in 2025 naar 440 miljoen kg stikstof en 135 miljoen kg fosfaat.
- Uiterlijk 1 januari 2024 wordt een pakket met verplichte maatregelen uitgevoerd in grondwaterbeschermingsgebieden, geëffectueerd met een korting op de stikstofgebruiksnorm van 10procent.
- Langs waterlopen worden bufferstroken aangehouden waarop geen mest wordt gebracht variërend tussen de 0,5 en 5 meter, afhankelijk van het type waterloop en de omvang van het perceel.

Subsidie graslandnorm

Door de afbouw van de derogatie bestaat het risico dat bedrijven hun grasland om gaan zetten in bouwland. Daarnaast hebben bedrijven door de afbouw van de derogatie hoge mestafzetkosten waarmee het risico ontstaat dat deze bedrijven de hogere kosten van mestafzet niet meer kunnen dragen en hun bedrijf moeten beëindigen, waarbij de grond overgenomen wordt door andere landbouwers die hier akkerbouwgewassen en uitspoelingsgevoelige gewassen op gaan telen.

Met de tijdelijke subsidieregeling behoud grasland wordt deelname aan derogatie gedurende het afbouwpad (2023, 2024 en 2025) gestimuleerd met als doel het behoud van het aandeel grasland op deze bedrijven opdat de waterkwaliteit in Nederland niet achteruitgaat. Onderdeel van de derogatie is de verplichting om 80procent grasland aan te houden. Daarnaast wordt met deze regeling voorzien in een tijdelijke tegemoetkoming voor de extra kosten die deze bedrijven moeten maken door de versnelde afbouw van de derogatie. Hiermee wordt voorkomen dat deze bedrijven ervoor kiezen hun grasland om te zetten in bouwland (akkerbouwgewassen) om daarmee het

inkomsensverlies te compenseren (akkerbouwgewassen leveren meer rendement op dan gras). Het verbeteren van de waterkwaliteit is onderdeel van de benodigde verduurzamingstransitie en een randvoorwaarde om te voldoen aan de doelen van de Nitraatrichtlijn en de Kaderrichtlijn Water. Meer grasland op het bedrijf zorgt voor minder uitspoeling van nutriënten, minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in vergelijking met andere gewassen en draagt tevens bij aan het behalen van andere doelen zoals natuur, stikstof en klimaat (koolstofvastlegging), het sluiten van kringlopen, biodiversiteit (waaronder ook door betere waterkwaliteit en minder aanvoer van soja), dierenwelzijn (weidegang) en behoud van het cultuurhistorische landschap

Voorwaarden subsidie:

- De aanvrager moet in 2020 of in 2021 een derogatievergunning hebben gehad
- In het jaar voorafgaand en het jaar van aanvraag moeten de bedrijven een derogatievergunning hebben
of
- Indien het niet mogelijk is om nog derogatie aan te vragen omdat alle percelen gelegen zijn in een natura 2000 gebied, bufferzone rondom een natura 2000 gebied of een grondwaterbeschermingsgebied dan geldt dat de aanvrager:
- In het jaar voorafgaand en het jaar van aanvraag borgen dat tenminste 80 procent van de landbouwgrond op hun bedrijf grasland is.

Toelichting op doorrekening

De beschikking is vastgesteld door de Europese Commissie en de elementen eruit zijn (of worden) vertaald in aanpassing van de nationale regelgeving. De aanpassingen hebben forse consequenties voor de Nederlandse landbouw. Een aanzienlijke groep van bedrijven (met name melkveebedrijven) kan minder mest toedienen, namelijk 170 kilogram stikstof per hectare in plaats van eerder (afhankelijk van de regio) 230 of 250 kilogram stikstof per hectare. Omdat er al schaarste is aan afzetmogelijkheden voor dierlijke mest in Nederland, moet de niet plaatsbare mest verwerkt en/of geëxporteerd worden, of de veestapel moet (extra) krimpen. De verplichte toepassing van bufferstroken vermindert het areaal waarop mest kan worden afgezet, waardoor het overschot aan mest verder toeneemt. In de 'nutriënt-verontreinigde gebieden' worden de stikstofgebruiksnormen met 20 procent verlaagd, wat gevolgen heeft voor met name het gebruik van kunstmest. Ook bevat de beschikking een verlaging van de nationale mestproductieplafonds (van in 2024 172,9 miljoen kilogram fosfaat en 504,4 miljoen kilogram stikstof naar 135,0 miljoen kilogram fosfaat en 440,0 miljoen kilogram stikstof in 2025). Deze plafonds zijn door Nederland vertaald in sectorale plafonds voor melkvee, pluimvee en varkens. Deze plafonds hebben echter geen directe doorwerking op bedrijfsniveau. Hiervoor zijn aparte instrumenten ontwikkeld, zoals opkoopregelingen en verhoging van afoming bij verkoop (zie aldaar). Zie verder Cals et al. (2026) voor hoe de maatregelen in de derogatiebeschikking zijn meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

Subsidie graslandnorm, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-6727.html>

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrondrapportage bij de landbouwramingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

7.10 Energiebesparingsplicht - onderzoeksplicht

Naam instrument: Energiebesparingsplicht - onderzoeksplicht

Sector: Landbouw | Industrie | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De energiebesparingsplicht kent een informatieplicht voor bedrijven en instellingen met een jaarlijks energiegebruik vanaf 50.000 kWh elektriciteit of

25.000 m³ aardgas(equivalent) en een onderzoeksplicht voor energie-intensieve bedrijven en instellingen. Een onderzoeksplicht geldt voor locaties van bedrijven en instellingen met een jaarlijks energiegebruik vanaf 10 miljoen kWh elektriciteit of 170.000 m³ aardgas(equivalent). Bedrijven en instellingen zijn verplicht alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder te treffen.

Toelichting op doorrekening

De onderzoeksplicht energiebesparing verplicht energie-intensieve bedrijven en instellingen om te onderzoeken welke energiebesparende en CO₂-reducerende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder zij moeten nemen. Toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht, en de daarbij behorende informatie- en onderzoeksplicht, staat in het basistakenpakket van de omgevingsdiensten. Het effect van de energiebesparingsplicht wordt bepaald in samenhang met subsidieregelingen, verplichtende en informerende instrumenten, en beprijzingsinstrumenten.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), wetten.nl, zie: https://wetten.overheid.nl/BWBR0041330/2024-01-01/#Hoofdstuk5_Afdeling5.4_Paragraaf5.4.1_Artikel5.15b

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Onderzoeksplicht energiebesparing, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/energiebesparingsplicht/onderzoeksplicht>

7.11 Energiebesparingsplicht - informatieplicht

Naam instrument: Energiebesparingsplicht - informatieplicht

Sector: Landbouw | Industrie | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De energiebesparingsplicht kent een informatieplicht voor bedrijven en instellingen met een jaarlijks energiegebruik vanaf 50.000 kWh elektriciteit of 25.000 m³ aardgas(equivalent) en een onderzoeksplicht voor energie-intensieve bedrijven en instellingen. Een onderzoeksplicht geldt voor locaties van bedrijven en instellingen met een jaarlijks energiegebruik vanaf 10 miljoen kWh elektriciteit of 170.000 m³ aardgas(equivalent). Bedrijven en instellingen zijn verplicht alle energiebesparende maatregelen met een terugverdientijd van vijf jaar of minder te treffen.

Fungerende details

Met de actualisatie van de energiebesparingsplicht zal vanaf 2027 de terugverdientijd worden opgehoogd van 5 naar 7 jaar. Dit is reeds geconsulteerd. De nieuwe Erkende maatregelen lijsten staan op het punt om geconsulteerd te worden.

Toelichting op doorrekening

Door de informatieplicht moeten bedrijven en instellingen eens in de vier jaar rapporteren welke energiebesparingen en CO₂-reducerende maatregelen zij hebben uitgevoerd. Toezicht en handhaving op de energiebesparingsplicht, en de daarbij behorende informatie- en onderzoeksplicht, staat in het basistakenpakket van de omgevingsdiensten. Het effect van de energiebesparingsplicht wordt bepaald in samenhang met subsidieregelingen, verplichtende en informerende instrumenten, en prijszingsinstrumenten.

Referentie(s) van appreciatie

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, Informatieplicht energiebesparing, zie:

<https://www.rvo.nl/onderwerpen/energiebesparingsplicht/informatieplicht-energiebesparing>

7.12 Financiering Kas als Energiebron

Naam instrument: Financiering Kas als Energiebron

Sector: Landbouw

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het programma Kas als Energiebron worden innovaties en kennis ontwikkeld voor vergaande energiebesparing en verduurzaming richting klimaatneutrale glastuinbouwteelten. Daarnaast is er een intensief kennisuitwisselingsprogramma met cursussen voor het nieuwe telen, tools ter ondersteuning van energiezuiniger telen, kennisbijeenkomsten, website, grote evenementen.

Het programma omvat ook de EG en MEI regeling. Zie daarvoor de specifieke instrumenten.

Toelichting op doorrekening

Dit onderzoeksprogramma vormt faciliterend beleid en heeft in zichzelf geen geapprecieerd effect. Het (technologisch) onderzoek heeft raakvlakken met andere beleidsinstrumenten, zoals de EG-regeling en MEI-regeling waar (energiebesparende) technieken worden gestimuleerd via subsidie. Zie factsheets elders.

Referentie(s)

convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/12/06/bijlage-bij-convenant-energietransitie-glastuinbouw-2022-2030>

7.13 Garantstellingsfaciliteit aardwarmte RNES

Naam instrument: Garantstellingsfaciliteit aardwarmte RNES

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De garantstellingsfaciliteit RNES dekt het geologisch risico op misboren af. De regeling was jaarlijks open t/m 2023. In 2024 is de regeling geëvalueerd. Momenteel wordt een vervolg voorbereid onder leiding van KGG. Dit betreft een verbreed instrument waardoor ook projecten in gebieden met onbekende(re) ondergrond gebruik kunnen gaan maken van de regeling. Hiermee kan het aantal projecten gaan toenemen.

Toelichting op doorrekening

Deze garantstelling is niet meer opengesteld. Er is ook geen informatie beschikbaar waaruit blijkt dat een dergelijke faciliteit alsnog wordt opengesteld. Dit instrument is dus niet meegenomen in de KEV 2026

7.14 Gebiedsaanpak Energie & Modernisering 2026-2029

Naam instrument: Gebiedsaanpak Energie & Modernisering 2026-2029

Sector: Landbouw

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het convenant Glastuinbouw 2022-2030 is afgesproken dat Greenports Nederland in samenwerking met de convenantpartners een gestructureerde gebiedsaanpak ontwikkelt en uitvoert. Onderdeel daarvan is de realisatie van emissievrije energievoorziening en de modernisering van glastuinbouwareaal. In 2025 loopt het bestaande programma 'Gebiedsaanpak Energie Glastuinbouw' af. In deze gebiedsaanpak is van 2021 tot nu, onder verantwoordelijkheid van Greenports Nederland en in nauwe samenwerking met Glastuinbouw Nederland, de regionale Greenports en provincies, de ontwikkeling van collectieve voorzieningen in de energietransitie in tuinbouwgebieden aangejaagd en ondersteund.

De mogelijkheden van het afgelopen programma in gebieden waar geen collectieve voorzieningen als restwarmte, aardwarmte of biomassa mogelijk zijn, waren beperkt. Ook in gebieden waar de basislast wel via deze vormen van warmte kunnen worden gerealiseerd, kan de komende jaren met aanvullende inzet een versnelling plaatsvinden van de energietransitie. Aanvullende ondersteuning in gezamenlijke realisatie van andere warmtevoorzieningen als bijvoorbeeld warmtepompen (aquathermie) en Warmte-Koude-Opslag en collectieve aanpak van o.a. netcongestie en CO₂ in tuinbouwgebieden is nodig om in de energietransitie een volgende stap te maken. Het voorstel is om hiervoor in het programma aanvullende ondersteuning aan te bieden. Hierbij wordt ook gebruik gemaakt van de inzet van het programma 'Fossielvrij' binnen 'Kas Als Energiebron'.

Door deze uitbreiding van het programma wordt de energietransitie in meer gebieden vertaald naar perspectief en haalbaarheid. Het resultaat moet zijn dat de energietransitie zich in meer gebieden ontwikkelt en dat in gebieden waar dit perspectief er niet is keuzes worden gemaakt qua toekomst van het gebied. Individuele bedrijven kunnen op basis van deze ontwikkeling en duidelijkheid beter keuzes maken in vestiging, teelt of eigen teeltmethodes/verduurzaming. Het programma gaat voor gebieden die nog geen duidelijke ontwikkelrichting hebben of zicht op energietransitie, ondersteuning bieden door het gebied te activeren. Het bestaande programma heeft geleerd dat in deze gebieden ruimtelijke vraagstukken spelen die invloed hebben op het handelingsperspectief en haalbaarheid van de energietransitie. Een 'ruimtelijke gebiedsaanpak' kan - via een parallel spoor - de ontwikkelrichting mogelijk maken.

Samengevat is de inhoud van het nieuwe programma:

- Voortzetting van het afgelopen programma met ondersteuning in de energietransitie, ontwikkeling van collectieve voorzieningen en actieve inzet op kennisdeling tussen regio's.
- Uitbreiding perspectief tuinbouwgebieden door aanvullende modules voor meer solitaire mogelijkheden via een collectieve aanpak: aanpak netcongestie, beschikbaarheid CO₂ en/of inzet van digitale monitoringstools (zoals opgezet in project Broekpolder).

- Aanjagen van handelingsperspectief tot energietransitie door gebiedsactivatie voor tuinbouwgebieden zonder duidelijke ontwikkelrichting.

Fungerende details

Financiële gegevens en begroting

In onderstaande tabel staat de financiering voor het programma. Hierbij is het uitgangspunt een basiscapaciteit van 3,6 fte voor de periode van 2026 t/m 2029. De bijdrage van LVVN komt vanuit het programma Kas als Energiebron.

Daarbovenop komt, indien de klimaatfondsaanvraag voor het randvoorwaardenplan wordt goedgekeurd, nog 2 FTE vanuit de klimaatfondsgelden. Deze zijn dus nog niet meegenomen in deze tabel.

Tabel 7.1

Programmaproject 2026-2029 Gebiedsaanpak Energie & Modernisering

	Totaal	LVVN	GTNL	GPNL
Programmamanagement (0,4 FTE)	€ 440.000	€ 146.668	€ 146.668	€ 146.668
Projectondersteuning / administratie (0,2 FTE)	€ 100.000	€ 0	€ 100.000	€ 0
Projectleiders Gebiedsaanpak Energie (2 FTE)	€ 1.550.000	€ 516.668	€ 370.000	€ 663.332
Gebiedscoach (1 FTE)	€ 775.000	€ 258.332	€ 258.332	€ 258.332
Private inzet gebiedsactivatie (in kind)	€ 800.000	€ 0	€ 0	€ 800.000
Totaal	€ 3.665.000	€ 921.668	€ 875.000	€ 1.868.332
Aandeel in landelijk programma	100%	25%	24%	51%

Toelichting op doorrekening

Dit programma vormt faciliterend beleid en heeft in zichzelf geen geapprecieerd effect. Het programma is erop gericht om verduurzaming te stimuleren in regio's en gebieden, maar genoemde verduurzamingsopties hebben raakvlakken met andere beleidsinstrumenten, zoals de SDE-regeling of vergelijkbaar.

7.15 GLB-kennisvouchers

Naam instrument: GLB-kennisvouchers

Sector: Landbouw

Type instrument: Onderwijs

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Kennisvouchers zijn voor agrariërs die meer willen leren over duurzame landbouw. De vouchers kunnen gebruikt worden om advies in te winnen over omschakelen naar extensieve, natuurinclusieve, kringloop- of biologische landbouw. Verder helpt het agrariërs om duurzamer te werken? Met een kennisvoucher van het nieuwe Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) kan een agrariër subsidie krijgen voor een cursus, advies, bedrijfsplan of opleiding. Daarnaast zijn er in dit beleidsinstrument mogelijkheden voor meer algemene projecten voor kennisverspreiding door aanbieders. Het genoemde budget is voor beide onderdelen.

Fungerende details

Binnen de interventie voor kennis en informatieverspreiding kunnen openstellingen gedaan worden door het Rijk en door de provincies. Vanuit LVVN zijn inmiddels twee openstellingen geweest.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. In de KEV worden instrumenten gericht op het versterken van kennis als faciliterend beleid beschouwd, omdat de uitkomst onzeker is en er alleen bij zeer volledige informatie over deelnemers en hun activiteiten na deelname een uitspraak kan worden gedaan over de directe bijdrage van de GLB-kennisvouchers op emissiereductie. Deze informatie is niet beschikbaar.

Referentie(s)

RVO (2024), RVO website, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/glb-kennisvoucher-advies-duurzame-landbouw>

Rijksoverheid (2023), Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-15754.html>

7.16 Groeifondsaanvraag NieuweWarmteNu! (NWN)

Naam instrument: Groeifondsaanvraag NieuweWarmteNu! (NWN)

Sector: Landbouw | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Nationaal Groeifonds heeft het consortium NieuweWarmteNu! (NWN!) in 2022 een bijdrage toegekend van 200 miljoen euro. Met dit budget kunnen 10 tot 12 collectieve warmteprojecten in de gebouwde omgeving en de glastuinbouw worden ontwikkeld als vervanging voor verwarming met aardgas.

Op de programma website is een projectenoverzicht opgenomen, zie referenties.

In het consortium NWN! werken overheden, (warmte-)bedrijven, netbeheerders, energiecoöperaties en kennisinstellingen samen om een versnelling te geven aan de inzet van duurzame collectieve warmtesystemen. Naast de projecten die NWN! wil realiseren voor de aanleg van duurzame collectieve warmtesystemen in de gebouwde omgeving en de glastuinbouw, worden diverse innovaties in de praktijk gedemonstreerd.

Fungerende details

Via het programma Nieuwe Warmte Nu gaan tussen 2026 en 2030 meer dan 20.000 huizen en gebouwen en ruim 800 hectare glastuinbouw in Nederland van het aardgas af. De eerste projecten zullen naar verwachting gerealiseerd zijn in 2026. Nationaal Groeifonds maakt 200 miljoen euro vrij voor de 11 projecten met duurzame warmtebronnen. Denk bijvoorbeeld aan aardwarmte, restwarmte uit industrie en warmte uit afval- of oppervlaktewater. Binnen het programma vallen ook 6 innovaties rond technisch vernieuwende warmtesystemen, zoals seizoensopslag van warmte voor later gebruik.

Voor NWN is dit jaar een tussentijdse evaluatie uitgevoerd en wordt een besluit voorbereid om het programma te verlengen tot en met 2030. Daartoe wordt de adviescommissie van het nationaal groeifonds geraadpleegd in juni. Het betreft geen intensivering van budget, wijzigingen worden betaald uit reeds toegekende middelen.

Toelichting op doorrekening

Via het Nationaal Groeifondsvoorstel NieuweWarmteNu! is een budget van 200 miljoen euro beschikbaar om bestaande woningen op een warmtenet aan te sluiten. Voor het bepalen van het verwachte aantal warmtenetaansluitingen is gebruik gemaakt van een overzicht van warmtenetten die in ontwikkeling zijn van RVO en NPLW, waarin ook projecten met subsidie uit NieuweWarmteNu! zijn opgenomen.

Referentie(s)

Nieuwe Warmte Nu, Overzicht lopende projecten, zie: <https://nwn.nu/projecten/>

Nationaal Groeifonds, Website Nationaal Groeifonds, zie: <https://www.nationaalgroeifonds.nl/>

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat (2025), Jaarverslag Nationaal Groeifonds, zie:
<https://www.nationaalgroeifonds.nl/documenten/2025/07/04/jaarverslag-nationaal-groeifonds-2024>

Referentie(s) van appreciatie

NPLW & RVO, Dashboard warmtenetten in ontwikkeling, versie januari 2026, zie:
<https://www.rvo.nl/onderwerpen/verduurzaming-warmtevoorziening/warmtenetten#vraag-het-overzicht-van-warmtenetten-in-ontwikkeling-op>

7.17 Grondgebonden eco-regeling voor klimaat en leefomgeving

Naam instrument: Grondgebonden eco-regeling voor klimaat en leefomgeving

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Agrariërs die zorgen voor het landschap en ecosysteemdiensten leveren, worden daarvoor beloond.

Zij kunnen kiezen uit een lijst met eco-activiteiten die positief bijdragen aan biodiversiteit, landschap, kwaliteit van water, lucht en bodem en het klimaat.

De eco-regeling draagt eraan bij dat boeren beloond worden voor het beheren van het landschap. Er is een lijst met eco-activiteiten waaruit boeren kunnen kiezen. In 2023 zijn 22 eco-activiteiten opengesteld. Een boer kiest activiteiten die passen bij de bedrijfsvoering of individuele interesses. . In 2025 zijn er in totaal 26 eco-activiteiten.

Om mee te doen aan de eco-regeling, moet het totaal aan eco-activiteiten dat een boer kiest evenwichtig aan alle doelen bijdragen. Iedere activiteit levert punten op en bij voldoende punten op alle doelen voldoet een landbouwer aan de zogenaamde instapeis.

Iedere eco-activiteit heeft daarnaast een bepaalde waarde. Deze is gebaseerd op kosten die een boer moet maken (inclusief de inspanning) om de activiteit uit te voeren en/of de gederfde inkomsten.

De opgetelde waarde van de uitgevoerde eco-activiteiten, bepaalt voor welke premie (goud, zilver of brons) een boer in aanmerking komt.

Fungerende details

Zie beschrijving instrument.

De Eco-regeling wordt jaarlijks bijgesteld en opnieuw opengesteld.

Met name bijdrage aan doelen op het gebied van klimaatmitigatie en -adaptatie, verbetering van de bodem, vermindering van ammoniakemissies en vergroting van het bosareaal.

Voor de periode 2023-2027 is ca. 963.000.000 euro beschikbaar (EU-geld).

Afhankelijk van de inspanning, komt een boer in aanmerking voor een van de volgende eco-premies:

- Brons: 60 euro per hectare
- Zilver: 100 euro per hectare
- Goud: 200 euro per hectare

Deze bedragen zijn onder voorbehoud. Onder andere op basis van deelnamebereidheid kunnen deze aangepast worden.

Toelichting op doorrekening

Net als in de KEV2024 is besloten om, na afstemming met experts van de WUR, het effect van de eco-regeling niet te kwantificeren. Dit komt voornamelijk vanwege de onzekerheid over wat het additionele effect is van deze maatregelen, aangezien veel eco-activiteiten activiteiten zijn die al eerder werden toegepast, bijv. langjarig grasland of rustgewassen. Wel lopen er op dit moment verschillende trajecten waarin wordt geprobeerd om het effect van de eco-regeling beter te kwantificeren, oa. binnen het Slim Landgebruik programma.

7.18 Het Nieuwe Telen (HNT)

Naam instrument: Het Nieuwe Telen (HNT)

Sector: Landbouw

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Nieuwe Telen (HNT) is een nieuwe manier van energiezuinig telen gebaseerd op de combinatie van natuurkundige en biologische kennis en het werken met 6 balansen. Het nieuwe telen kan zonder en met investeringen gedaan worden. De energiebesparing bij met investeringen is groter. De toepassing van HNT wordt vanuit het programma Kas als Energiebron gestimuleerd en ondersteund met cursussen en kennisuitwisseling, die ook voor teeltadviseurs toegankelijk zijn.

Toelichting op doorrekening

De inschatting is gebaseerd op het effect van toepassing van teeltprincipes conform Het Nieuwe Telen. Het effect van technologieën wordt separaat bepaald. Er is ingeschat dat succesvolle implementatie van Het Nieuwe Telen zonder investeringen in technieken leidt tot een besparing van 3-5 m³/m². Er is een aanzienlijke groep tuinders reeds geïnformeerd via een cursus omtrent Het Nieuwe Telen, maar een zeer grote groep kan nog bereikt worden. Ook is de inschatting vanuit het Ministerie dat circa de helft van het glastuinbouw-areaal is bereikt en Het Nieuwe Telen zo goed mogelijk toepast. Dit betekent dat bij een aanzienlijk deel van de sector nog Het Nieuwe Telen gerealiseerd kan worden. Het is niet bekend wat de omvang is van deze groep, hoeveel glastuinbouw-areaal dit precies betreft en welke teelten en welke teelten daar plaatsvinden (intensief versus extensief). Er is in deze KEV verondersteld dat op ca 1500 ha glastuinbouw een besparing gerealiseerd kan worden van ca 1,9 PJ (ca 4 m³/m²) tot 2030, met een onzekerheid van ca 1,7 PJ zowel aan de onderkant als bovenkant. Deze besparing vormt een onderdeel van de totale, gerealiseerde besparing.

Referentie(s)

KAE Het Nieuwe Telen, zie: <https://www.kasalsenergiebron.nl/besparen/het-nieuwe-telen/>

7.19 Individueel CO₂-heffing glastuinbouw 2025-2030

Naam instrument: Individueel CO₂-heffing glastuinbouw 2025-2030

Sector: Landbouw

Type instrument: Fiscaal

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

CO₂-heffing glastuinbouw: per 1 januari 2025 wordt een CO₂-heffing voor de glastuinbouw geïntroduceerd, die als doel heeft om het restemissiedoel van 4,3 Mton te borgen. Het tarief wordt in 2024 op basis van een tariefstudie opnieuw herijkt. Zie details voor het tarief, zoals dat is het vastgesteld in het pakket Belastingplan 2024.

Belastingplichtigen: Belastingplichtig voor de CO₂ -heffing glastuinbouw zijn in de eerste plaats glastuinbouwbedrijven. Dit is een groep van ongeveer drieduizend ondernemers in de glastuinbouw. Deze groep komt grotendeels overeen met de huidige doelgroep van het systeem van kostenverevening. In aanvulling op de huidige doelgroep worden ook de energiebedrijven voor de glastuinbouw rechtstreeks tot de doelgroep betrokken, terwijl dit eerder indirect ging via de warmtelevering van deze bedrijven aan glastuinbouwondernemers.

Grondslag: Grondslag voor de heffing vormt de uitstoot van CO₂ in de glastuinbouwsector. Op dit moment wordt de uitstoot van kooldioxide in de glastuinbouw veroorzaakt door de verbranding van aardgas in ketels en WKK-installaties van zowel glastuinbouwbedrijven als energiebedrijven voor de glastuinbouw.

Uitvoering:

Vanaf 1 januari 2025 is er een individuele CO₂-heffing. Deze wordt uitgevoerd door de Belastingdienst. In 2027 moeten glastuinbouwbedrijven voor het eerst aangifte doen bij de Belastingdienst.

Fungerende details

NB. Belastingplichtigen met een ETS-installatie kunnen de termijnkoers van het Europese emissiehandelssysteem in mindering brengen op het tarief. Deze systematiek is vergelijkbaar met de CO₂ -heffing industrie.

Tabel 7.2

CO₂-heffing glastuinbouw (Tarief in euro/ton CO₂-en lopend prijspeil):

Jaar	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035
CO ₂ -heffing glastuinbouw	9,61	11,60	13,63	15,72	17,87	20,11	20,53	20,96	21,40	21,85	22,31

Toelichting op doorrekening

Een belangrijk beleidsvoornemen is om de CO₂-heffing te vervangen door een opt-in ETS₂ met een prijsplafond. Het voorstel voor deze opt-in is afgelopen zomer voor advies ingediend bij de Raad

van State als een wijziging van het Besluit handel in emissierechten. De Raad van State heeft geadviseerd het besluit te nemen (RvS, 2025). Op de peildatum van 1 januari 2026 was het Besluit handel in emissierechten (nog) niet gewijzigd. Gezien de procedure die aanhangig is gemaakt bij de Raad van State, betekent dit dat de opt-in ETS₂ voor de sector glastuinbouw niet is meegerekend in de variant Vastgesteld beleid, maar wel in de variant Vastgesteld en Voorgenomen beleid (VV). Daarbij is in het basispad (VV) aangenomen dat de opt-in ETS₂ effectief in werking treedt per 2028 en dat het prijsplafond op € 42,50 per ton CO₂ wordt vastgesteld, overeenkomstig het aanvullend pad in de KEV 2025 en de voorjaarsbesluitvorming van 2025 (MinKGG, 2025). Ook voor het aanvullend pad in de KEV 2026 is de opt-in ETS₂ meegenomen, gelijk aan het vastgesteld en voorgenomen beleid (VV). Over de opt-in ETS₂ is een uitgebreide toelichting geschreven onder tekstkader 2.3 in de KEV 2025 (PBL, TNO, CBS en RIVM (2025), Klimaat- en Energieverkenning 2025, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving).

Referentie(s)

Kamerbrief over Klimaat- en energiemaatregelen augustusbesluitvorming 2024, zie:

<https://open.overheid.nl/documenten/cb1406a7-aeed-4f8f-af51-99bc79607a0e/file>

Wet belastingen op milieugrondslag, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0007168/2025-01-01>

Referentie(s) van appreciatie

RvS (2025), zie: <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@152306/w19-25-00180-iv/>

MinKGG, MinKGG, 2025, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

7.20 kostencompensatieregeling ivm overbeprijzing door ETS₂ opt in

Naam instrument: kostencompensatieregeling ivm overbeprijzing door ETS₂ opt in

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Via de kostencompensatieregeling krijgen glastuinbouwondernemers een compensatie voor ETS₂ kosten tot het niveau van de netto CO₂ heffing die nodig is om het 2030 restemissiedoel van de glastuinbouw te halen.

Fungerende details

Bij VJB 2025 is voorgenomen de glastuinbouw om uitvoeringstechnische redenen onder de ETS₂ opt in te brengen. De beprijzing door ETS₂ overstijgt de beprijzing die nodig is om het in het convenant Energietransitie glastuinbouw afgesproken doel 2030 te halen. Via de kostencompensatie wordt de overbeprijzing gecompenseerd. Regeling is in voorbereiding.

Toelichting op doorrekening

Zoals beschreven in de factsheet: "Individueel CO₂ systeem 2025-2030" "EU ETS₂" is er gerekend met een maximum ETS₂-prijs voor de sector glastuinbouw. Daarbij is dus verondersteld dat een compensatie van toepassing is, mocht de marktprijs voor ETS₂ deze maximumprijs overschrijven.

7.21 Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)

Naam instrument: Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) is een subsidieregeling voor vrijwillige onherroepelijke beëindiging van melkvee-, varkens- en pluimveehouderijlocaties. Het doel van de regeling is een structurele vermindering van de stikstofdepositie op stikstofgevoelige en overbelaste Natura 2000-gebieden, maar de regeling zal effect hebben op andere doelstellingen, zoals reductie van broeikasgasuitstoot vanuit de landbouw. De regeling is aangekondigd in een Kamerbrief uit februari 2020 en verder toegelicht in april 2020, als onderdeel van een pakket aan bronmaatregelen voor de structurele aanpak stikstof. Op 10 mei 2022 is een concept uitwerking van de regeling gepubliceerd voor publieke consultatie. De met de Lbv te verstrekken subsidie is staatssteun en dient om die reden te voldoen aan de voorwaarden uit het Europese steunkader. De Europese Commissie heeft de Lbv onder het betreffende steunkader goedgekeurd, waarmee de met de Lbv te verlenen subsidie is aangemerkt als geoorloofde staatssteun. Op 3 juli 2023 is de regeling opengesteld voor een bedrag van € 500 miljoen, onderverdeeld in sectorplafonds voor melkvee (€ 270 miljoen), varkens (€ 115 miljoen) en pluimvee (€ 115 miljoen). Bij overtekening van de sectorplafonds worden subsidieaanvragen die voldoen aan de voorwaarden beschikt op volgorde van kosteneffectiviteit (euro subsidie per mol reductie), waarbij de aanvraag met de hoogste kosteneffectiviteit als eerste in aanmerking komt, aflopend tot het sectorale subsidieplafond is uitgeput. Sluitingsdatum voor het doen van subsidieaanvragen was 1 december 2023.

Om maximaal effect te hebben op de uiteindelijke stikstofreductie in Natura2000-gebieden is er per overbelast Natura 2000-gebied een drempelwaarde voor stikstofdepositie opgenomen in de regeling, waarbij de hoogte van de drempelwaarden zo is vastgesteld dat rond ieder gebied ongeveer een gelijk percentage van (ca. 11procent) van alle veehouderijlocaties (melkvee, varkens, pluimvee) in aanmerking kan komen, resulterend in een totale doelgroep van circa 10.000 veehouderijlocaties. Als gevolg van overlap met de Lbv-plus bestaat de effectieve doelgroep van de Lbv uiteindelijk uit circa 8.000 veehouderijlocaties. De omvang van de stikstofdepositie van een veehouderijlocatie op stikstof-gevoelige Natura 2000-gebieden wordt daarbij vastgesteld met AERIUS. Hierbij is een specifieke variant van dit model ontwikkeld, AERIUS check, die de stikstofdepositie van een individuele veehouderijlocatie op alle overbelaste Natura 2000-gebieden binnen 25 km bepaalt. Veehouders die een positieve subsidiebeschikking ontvangen kunnen, onder voorwaarde dat aan alle subsidievereisten wordt voldaan, aanspraak maken op een vergoeding voor het door te halen productie van 100procent van de marktwaarde, zoals door de minister voor Natuur en Stikstof vastgesteld bij opstelling van de regeling, en een vergoeding voor het waardeverlies van de productiecapaciteit van 100procent van de voor leeftijd gecorrigeerde vervangingswaarde per vierkante meter van de dierenverblijven (stallen).

Bij de vormgeving van de Lbv is gebruikt gemaakt van de eerdere ervaringen met de Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv).

Fungerende details

Het aantal subsidieaanvragen dat bij sluiting van de regeling op 1 december 2023 was ingediend oversteeg ruimschoots het beschikbare budget van € 500 miljoen. Het kabinet heeft daarop besloten het budget te verhogen met € 612 miljoen, zodat alle aanvragen die aan de voorwaarden voldoen positief kunnen worden beschikt. De Europese Commissie heeft in april 2024 met deze verhoging ingestemd. Met het ophogen van het budget is er ook geen noodzaak meer voor aparte subsidieplafonds per sector. Deze zijn met de wijziging van de regeling in april 2024 om die reden geschrapt.

Toelichting op doorrekening

Voor de inschatting van de effecten van de Lbv, Lbv-plus en Lbv kleinere sectoren op de dierenaantallen is grotendeels dezelfde aanpak gehanteerd als in de MESN-rapportage over stikstofbronmaatregelen (Reinds et al., 2026). Daarbij is door RVO verstrekte informatie over deelnemende bedrijven en hun processtatus op stallocatieniveau gekoppeld aan gegevens over dierenaantallen uit het Geografisch Informatiebestand Agrarische Bedrijven (GIAB 2024). Ten opzichte van de analyse in Reinds et al. (2026) is voor de KEV 2026 gebruikgemaakt van recentere RVO-gegevens over deelnemende bedrijven (stand januari 2026). Daarnaast zijn de GIAB-dierenaantallen uit 2024 gebruikt, in plaats van 2022. Deelnemers aan de Lbv-regelingen zijn niet verplicht alle productierechten door te halen; zij kunnen een deel behouden of doorverkopen. In de ramingen is voor het effect op de dierenaantallen aangenomen dat bij varkens en pluimvee 90 procent van de dierenrechten wordt doorgehaald en bij melkvee 100 procent van de fosfaatrechten. Voor meer informatie, zie Cals et al. (2026).

Referentie(s)

Recente Kamerbrief, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/0546e965-35bf-4b85-a5a3-abb701e18ca/file>

Nota van Wijziging voor de budgetopphoging, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/d88dc5e7-aofd-4ff5-8967-e791b4f8730c/file>

RVO, Stand van zaken aanvragen, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/lbv-plus-actueel>

Publicatie Staatscourant, zie: <https://zoek.officiëlebekendmakingen.nl/stcrt-2023-14992.html>

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrond-rapportage bij de landbouwramingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

Reinds, G.J., van Dijk, W.F.A., 't Hoen, M.J.J., van Doren, B., Traa, M., van Maaswaal, N., Nijdam, D.S., Moerman B., Cals, T.C.A., van Os, J., Hazelhorst, S.B. & Nguyen T.N.P. (2026). Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Wageningen: Wageningen University & Research, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

7.22 Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties kleinere sectoren

Naam instrument: Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties kleinere sectoren

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties kleinere sectoren (Lbv kleinere sectoren) is een subsidieregeling voor vrijwillige onherroepelijke beëindiging van veehouderijlocaties voor geiten, vleeskalveren, zoogkoeien, vleesrunderen, vleeseenden en konijnen. Het doel van de regeling is een structurele vermindering van de stikstofdepositie op stikstofgevoelige en overbelaste Natura 2000-gebieden. De regeling levert daarnaast een bijdrage aan andere doelstellingen, zoals reductie van broeikasgasuitstoot vanuit de landbouw. De regeling is per brief van 23 januari 2024 aangekondigd (Kamerstukken II 2023/24, 30 252, nr. 149).

De met de Lbv kleinere sectoren te verstrekken subsidie is staatssteun en dient om die reden te voldoen aan de voorwaarden uit het Europese steunkader. Op 23 augustus 2024 is de Commissie tot het oordeel gekomen dat de met deze regeling te verstrekken steun verenigbaar is met de interne markt en dat er vanuit de optiek van staatssteun geen bezwaar bestaat tegen definitieve vaststelling van de subsidieregeling (Besluit van de Commissie inzake Steunmaatregel SA.114713 (2024/N)). Op 18 november 2024 is de regeling opengesteld voor een bedrag van € 50 miljoen. Sluitingsdatum voor het doen van subsidieaanvragen was 20 december 2024.

De Lbv kleinere sectoren is opengesteld voor veehouderijlocaties met genoemde diercategorieën die voldoen aan de drempelwaarden uit de Lbv en aan de drempelwaarde voor de aanpak piekbelasting (2.500 mol per jaar). De omvang van de stikstofdepositie van een veehouderijlocatie op stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden wordt daarbij vastgesteld met AERIUS. Hiervoor is een specifieke variant van dit model ontwikkeld, AERIUS check, die de stikstofdepositie van een individuele veehouderijlocatie op alle overbelaste Natura 2000-gebieden binnen 25 km bepaalt. Veehouders die een positieve subsidiebeschikking ontvangen kunnen, onder voorwaarde dat aan alle subsidievereisten wordt voldaan, aanspraak maken op uitkering van de subsidie.

Voor veehouderijlocaties die voldoen aan de drempelwaarde van de aanpak piekbelasting wordt een vergoeding verstrekt voor het waardeverlies van de productiecapaciteit met een subsidiepercentage van 120 procent en wordt een forfaitaire bijdrage voor sloopkosten verstrekt van € 45,- per vierkante meter dierenverblijf. Voor veehouderijlocaties die voldoen aan de drempelwaarden van de Lbv wordt alleen een vergoeding verstrekt voor het waardeverlies van de productiecapaciteit, met een subsidiepercentage van 100 procent.

De regeling stond open van 18 november 2024 tot en met 20 december 2024 met een subsidieplafond van € 50 miljoen. Er zijn in totaal 97 aanvragen ingediend met een gezamenlijke subsidieclaim van € 128 miljoen. Daarop is door de minister van LNVN besloten het subsidieplafond op te hogen tot € 128 miljoen zodat alle aanvragen die aan de voorwaarden voldoen positief beschikt kunnen

worden. De daarvoor benodigde wijziging van de regeling is op 3 juni 2025 in de Staatscourant gepubliceerd.

Fungerende details

Op 13 november 2025 waren 87 aanvragen positief beschikt en 9 aanvragen afgewezen. Er waren op die datum 46 getekende modelovereenkomsten bij RVO ingediend.

Toelichting op doorrekening

Voor de inschatting van de effecten van de Lbv, Lbv-plus en Lbv kleinere sectoren op de dierenaantallen is grotendeels dezelfde aanpak gehanteerd als in de MESN-rapportage over stikstofbronmaatregelen (Reinds et al., 2026). Daarbij is door RVO verstrekte informatie over deelnemende bedrijven en hun processtatus op stallocatieniveau gekoppeld aan gegevens over dierenaantallen uit het Geografisch Informatiebestand Agrarische Bedrijven (GIAB 2024). Ten opzichte van de analyse in Reinds et al. (2026) is voor de KEV 2026 gebruikgemaakt van recentere RVO-gegevens over deelnemende bedrijven (stand januari 2026). Daarnaast zijn de GIAB-dierenaantallen uit 2024 gebruikt, in plaats van 2022. Deelnemers aan de Lbv-regelingen zijn niet verplicht alle productierechten door te halen; zij kunnen een deel behouden of doorverkopen. In de ramingen is voor het effect op de dierenaantallen aangenomen dat bij varkens en pluimvee 90 procent van de dierenrechten wordt doorgehaald en bij melkvee 100 procent van de fosfaatrechten. Voor meer informatie, zie Cals et al. (2026).

Referentie(s)

RVO (2026), Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) kleinere sectoren, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/lbv-kleinere-sectoren>

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtmissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrond-rapportage bij de landbouwrapingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

Reinds, G.J., van Dijk, W.F.A., 't Hoen, M.J.J., van Doren, B., Traa, M., van Maaswaal, N., Nijdam, D.S., Moerman B., Cals, T.C.A., van Os, J., Hazelhorst, S.B. & Nguyen T.N.P. (2026). Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Wageningen: Wageningen University & Research, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

7.23 Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)

Naam instrument: Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Naar aanleiding van het advies van Johan Remkes is in het najaar van 2022 besloten tot de zogenoemde Aanpak Piekbelasting (APB), met als doel de stikstofdepositie van de circa 3.000 locaties (veehouderij en industrie) met de grootste impact op voor stikstof gevoelige en overbelaste Natura 2000-gebieden zoveel mogelijk te reduceren. Onderdeel van de aanpak piekbelasting is de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus), een subsidieregeling waarmee de circa 2.800 melkvee-, varkens-, pluimvee- en vleeskalverhouderijlocaties die tot de doelgroep van de APB behoren op vrijwillige basis onherroepelijk beëindigd kunnen worden. De met de Lbv-plus te verstrekken subsidie is staatssteun en dient om die reden te voldoen aan de voorwaarden uit het Europese steunkader. De Europese Commissie heeft de Lbv-plus onder het betreffende steunkader goedgekeurd, waarmee de met de Lbv-plus te verlenen subsidie is aangemerkt als geoorloofde staatssteun. Voor de APB alsook de subsidieregeling geldt een drempelwaarde van 2.500 mol stikstofdepositie (stikstofvracht) op overbelaste N2000 binnen 25 km. Veehouders waarvan de veehouderijlocatie voldoet aan de voorwaarden van de regeling kunnen aanspraak maken op een vergoeding van 100procent van de marktwaarde van het door te halen productierecht (gebaseerd op de marktwaarde bij het openen van de regeling), 120procent vergoeding voor het waardeverlies van de productiecapaciteit (gebaseerd op een forfaitaire, voor leeftijd gecorrigeerde, vervangingswaarde per vierkante meter van de dierenverblijven) en een forfaitaire bijdrage in de sloopkosten van € 45,- per vierkante meter van de dierenverblijven. De regeling is op 3 juli opengesteld met een budget van € 975 miljoen. Dit budget is in april 2024 opgehoogd tot € 1.820 miljoen. Oorspronkelijk zou de regeling per 5 april 2024 sluiten. De openstellingsperiode is, gelijk met het ophogen van het budget, verlengd tot en met 20 december 2024. Zowel de ophoging van het budget als de verlenging van de openstellingstermijn zijn door de Europese Commissie goedgekeurd.

Fungerende details

Het actuele aantal aanvragen, beschikkingen en door veehouders ondertekende overeenkomsten is terug te vinden op Lbv en Lbv-plus actueel (rvo.nl).

Toelichting op doorrekening

Voor de inschatting van de effecten van de Lbv, Lbv-plus en Lbv kleinere sectoren op de dieren aantallen is grotendeels dezelfde aanpak gehanteerd als in de MESN-rapportage over stikstofbronmaatregelen (Reinds et al., 2026). Daarbij is door RVO verstrekte informatie over deelnemende bedrijven en hun processtatus op stallocatieniveau gekoppeld aan gegevens over dieren aantallen uit het Geografisch Informatiebestand Agrarische Bedrijven (GIAB 2024). Ten opzichte van de analyse in Reinds et al. (2026) is voor de KEV 2026 gebruikgemaakt van recentere RVO-gegevens over deelnemende

bedrijven (stand januari 2026). Daarnaast zijn de GIAB-dieraantallen uit 2024 gebruikt, in plaats van 2022. Deelnemers aan de Lbv-regelingen zijn niet verplicht alle productierechten door te halen; zij kunnen een deel behouden of doorverkopen. In de ramingen is voor het effect op de dieraantallen aangenomen dat bij varkens en pluimvee 90 procent van de dierrechten wordt doorgehaald en bij melkvee 100 procent van de fosfaatrechten. Voor meer informatie, zie Cals et al. (2026).

Referentie(s)

Rijksoverheid, Kamerbrief met laatste stand van zaken, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/0546e965-35bf-4b85-a5a3-abba701e18ca/file>

Rijksoverheid (2024), Nota van Wijziging tbv budgetophoging, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/d88dc5e7-aofd-4ff5-8967-e791b4f8730c/file>

RVO, Aanvragen LBV-plus, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/lbv-plus-actueel>

RVO, LBV-plus regeling RVO, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/lbv-plus>

Rijksoverheid, Publicatie Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-15029.html>

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrond-rapportage bij de landbouwrapingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

Reinds, G.J., van Dijk, W.F.A., 't Hoen, M.J.J., van Doren, B., Traa, M., van Maaswaal, N., Nijdam, D.S., Moerman B., Cals, T.C.A., van Os, J., Hazelhorst, S.B. & Nguyen T.N.P. (2026). Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Wageningen: Wageningen University & Research, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

7.24 Landelijke verplaatsingsregeling voor piekbelasters (Lvvp)

Naam instrument: Landelijke verplaatsingsregeling voor piekbelasters (Lvvp)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De Landelijke verplaatsingsregeling veehouderijen met piekbelasting (Lvvp) biedt financiële ondersteuning voor vrijwillige verplaatsing van veehouderijen die voldoen aan de drempelwaarde van de aanpak piekbelasting (stikstofneerslag op een overbelast Natura 2000-gebied van 2.500 mol of hoger) naar een locatie waar de onderneming geen piekbelasting veroorzaakt op kwetsbare Natura 2000-gebieden. Verplaatsing middels de Lvvp is toegestaan binnen Nederland of naar een andere EU-lidstaat. De Lvvp biedt ondernemers een alternatief voor bijvoorbeeld bedrijfsbeëindiging en geeft daarmee invulling aan een van de mogelijkheden uit het 'Trappetje van Remkes' uit het rapport 'Wat wel kan: Uit de impasse en een aanzet voor perspectief'. Verder helpt de Lvvp de natuur te ontlasten door verplaatsing van stikstof-intensieve bedrijven. De regeling heeft geen direct klimaat-effect, omdat productierechten niet hoeven worden doorgehaald en dus op de markt beschikbaar blijven.

Fungerende details

De Lvvp bestaat uit twee modules:

Haalbaarheidsonderzoek (module 1)

Subsidie voor deskundige ondersteuning om te onderzoeken of verplaatsing wenselijk en haalbaar is voor de ondernemer. Experts kunnen worden ingeschakeld om verschillende aspecten van een bedrijfsverplaatsing, zoals de bedrijfseconomische, juridische en fiscale aspecten, te laten onderzoeken. Denk bijvoorbeeld aan het laten opstellen van een taxatierapport door een onafhankelijk taxateur, onderzoek naar de ontwikkelingsmogelijkheden voor de te verlaten veehouderijlocatie of onderzoek naar hervestigingslocatie(s).

Bedrijfsverplaatsing (module 2)

Subsidie voor de daadwerkelijke verplaatsing van het veehouderijbedrijf, sloopkosten voor de achterblijvende bouwwerken en de inhuur van deskundigen. Er zijn twee vormen van bedrijfsverplaatsing: het letterlijk demonteren, verhuizen en elders opbouwen van het bedrijf, óf, meer waarschijnlijk, het overnemen van een bestaande veehouderijlocatie elders. Daarnaast kan onder voorwaarden een vergoeding worden verkregen voor de kosten van vervanging en modernisering. Er wordt géén vergoeding verstrekt voor de aankoop van landbouwgrond en voor aankoop van de bedrijfswoning op de hervestigingslocatie.

Een veehouder kan subsidie aanvragen voor zowel de eerste als de tweede subsidiemodule, of alleen voor één van beide modules. De regeling werkt voor beide modules volgens het principe 'first come, first serve'.

Module 1

Openstellingsdatum: 2 december 2024

Einddatum: 30 mei 2025

Subsidieplafond: 15 miljoen (first come, first serve) (Indien blijkt dat het totale bedrag van de te verlenen subsidies van module 1 lager is dan het subsidieplafond, wordt het resterende bedrag aan het subsidieplafond van module 2 toegevoegd)

Op 21/10/25 (peildatum): 93 aanvragen toegekend voor een totaal bedrag van circa 3,6 miljoen euro. Waaronder 40 melkveebedrijven en 26 varkensveehouderijen.

Module 2

Openstellingsdatum: 6 januari 2025

Einddatum: 30 november 2027

Subsidieplafond: 90 miljoen (first come, first serve)

Op 9/12/25 (peildatum): 8 aanvragen in behandeling, voor een aangevraagd bedrag van circa 40 miljoen (let op: dit is aangevraagd bedrag, dit kan dus nog veranderen). Hiervan zijn 4 aanvragen van varkenshouderijen en 3 aanvragen van melkveebedrijven.

Toelichting op doorrekening

Het gaat bij deze regeling om het verplaatsen van veehouderijen gericht op het plaatselijk verminderen van de depositie van stikstof. Dit heeft naar verwachting geen effect op de emissies van broeikasgassen of stikstof.

7.25 Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB)

Naam instrument: Maatregel gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (MGB)

Sector: Landbouw

Type instrument:

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Regeling provinciale gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties (Rpgb, ook wel aangeduid als Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging, MGB) is een specifieke uitkering aan provincies waarmee zij eigen provinciale subsidieregelingen kunnen openstellen voor het op vrijwillige basis geheel of gedeeltelijk laten beëindigen van veehouderijlocaties.

De MGB-regeling ondersteunt de uitvoeringsgerichte en gebiedsspecifieke aanpak door provincies, gericht op realisatie van water-, natuur-, stikstof- en klimaatopgaven in veenweidegebieden, beekdalen, zandgronden en overgangszones rond Natura 2000-gebieden. Op basis van de regeling kunnen provincies voor deze gebieden eigen provinciale subsidieregelingen openstellen, waarbij de gebieden door provincies desgewenst nader kunnen worden begrensd.

Het geheel of gedeeltelijk beëindigen van veehouderijlocaties leidt tot een directe beperking van de emissies van stikstof en broeikasgassen. Daarnaast geeft de regeling een impuls aan de gebiedsgerichte aanpak en draagt daarmee indirect bij aan het realiseren van doelen voor natuur, water, klimaat en biodiversiteit. De opbrengst is afhankelijk van de hoeveelheid, aard en ligging van de bedrijven die meedoen aan de regeling.

De Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging veehouderijlocaties (MGB of Rpgb) is de begin 2025 opengestelde regeling voor gebiedsgerichte, vrijwillige, gehele of gedeeltelijke sluiting van veehouderijlocaties. De geografische afbakening omvat bufferzones van 2,5 km van Natura 2000-gebieden, zandgronden, veenweide en beekdalen. De MGB heeft een budget van € 140 miljoen euro verdeeld over twee tranches.

De MGB is als Regeling provinciale gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties eind november 2024 in de Staatscourant gepubliceerd.

De MGB heeft een budget van 140 miljoen euro. Hiervan wordt 110 miljoen euro begin 2025 aan provincies uitgekeerd (als 'batch-1 MGB'). De resterende 30 miljoen is eind 2025 aan provincies uitgekeerd (batch-2 MGB).

Naast het budget dat provincies aan de hand van de verdeelsleutel op grond van deze MGB regeling verkrijgen, kunnen zij het budget van de subsidieregels verhogen met eigen middelen. Ook kunnen middelen worden ingezet uit eerder verkregen bijdragen van het rijk op grond van andere regelingen, echter binnen de voorwaarden die daarvoor gelden. Dat tot een maximum van 700 miljoen euro, het bedrag waarvoor de MGB bij de Europese Commissie is genotificeerd. Ook binnen de PAS-meldersregeling (Rpmp 2024) is beëindiging mogelijk gemaakt.

Op grond van deze staatssteungoedkeuring kunnen provincies eigen provinciale subsidieregelingen

openstellen voor vrijwillige beëindiging van veehouderijlocaties zonder dat daarvoor opnieuw een staatsteungoedkeuring nodig is. Naast de Rijksmiddelen die provincies in kader van de MGB ontvangen (€ 140 miljoen) kunnen provincies ook eerder verkregen Rijksmiddelen voor beëindiging inzetten: ca. 77 miljoen NPLG-Versnellingsmiddelen (in 2022 aan provincies verstrekt voor beëindiging) en ca. 111 miljoen NPLG-Koplopermaatregelpakketten (in 2024 aan provincies hiervoor verstrekt).

De MGB richt zich op het verminderen van de ammoniakemissie, wat bijdraagt aan het verlagen van de stikstofneerslag op kwetsbare natuurgebieden, waaronder Natura 2000-gebieden, beekdalen, veenweidegebieden en zandgronden. Daarnaast draagt de maatregel bij aan de gebiedsgerichte aanpak van de provincies en via die aanpak aan het realiseren van doelen voor natuur, water en klimaat.

Met de MGB kunnen provincies veehouderijlocaties van veehouders die vrijwillig, geheel of gedeeltelijk, willen stoppen, via een eigen provinciale subsidie laten beëindigen. De MGB-regeling is aanvullend op de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) en de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus) en de Lbv-kleine sectoren. Op basis van de MGB kunnen provincies gedurende de komende 3 jaar eigen regelingen openstellen in veenweidegebieden, beekdalen, zandgronden en overgangszones rond Natura 2000-gebieden. Veehouderijlocaties moeten aan een (relatief lage) drempelwaarde voldoen van 250 kg NH₃/j (voor melkvee- en rundveebedrijven) of 750 kg NH₃/j (voor andere diercategorieën).

Fungerende details

Het totale budget voor de MGB is € 140 miljoen. Er zijn 2 periodes om deze uitkering aan te vragen. De 1e en 2e aanvraagperiode zijn geweest. De 2e aanvraagperiode was in het najaar van 2025. Alle provincies hebben voor beide aanvraagperiodes het maximale bedrag aangevraagd en toegekend gekregen.

Er is nog niet veel te zeggen over de werking/opbrengst van de MGB gezien de meeste provincies nog een regeling moeten openstellen. In de MGB, anders dan in de Lbv-regelingen, wordt gewerkt met taxaties van het bedrijf. Provincies onderzoeken momenteel hoe deze taxaties goed uitgevoerd kunnen worden. Begin 2026 wordt hierover gesprek gevoerd in een van de provincies.

Toelichting op doorrekening

Voor de inschatting van het effect in de KEV 2026 sluiten we aan bij de aannames uit de KEV 2025 en de MESN-rapportage over stikstofbronmaatregelen (Reinds et al., 2026). Omdat er nog geen informatie beschikbaar is over deelnemende bedrijven, is verondersteld dat de verdeling van het budget (140 miljoen euro) over de sectoren (melkvee, varkens, pluimvee en vleeskalveren) gelijk is aan die bij de MGA-1. Het aantal op te kopen bedrijven is vervolgens geraamd op basis van het beschikbare budget en de kosten van een gemiddeld bedrijf. Deze kosten omvatten productierechten, forfaitaire waarden voor sloopkosten en de vervangingswaarde van stallen. Voor de gemiddelde waarde van een stal gaan we uit van de gemiddelde forfaitaire waarden op basis van de leeftijd van de stal zoals deze gebruikt worden onder de Lbv-plus (LNV, 2023). Aangezien de prijzen van productierechten sterk fluctueren, is in de ramingen gewerkt met een bandbreedte. De ondergrens is gebaseerd op het aantal bedrijven dat kan worden opgekocht bij de hoogste marktprijzen voor productierechten in 2025; de bovengrens op het aantal bedrijven bij de laagste marktprijzen in dat jaar. Voor de middenraming is het gemiddelde van de boven- en ondergrens gehanteerd.

Referentie(s) doorrekening

Reinds, G.J., van Dijk, W.F.A. , 't Hoen, M.J.J., van Doren, B. , Traa, M. , van Maaswaal, N., Nijdam, D.S., Moerman B., Cals, T.C.A., van Os, J. , Hazelhorst, S.B. & Nguyen T.N.P. (2026). Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Wageningen: Wageningen University & Research, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

7.26 Maatregel Gerichte Aankoop, 1e tranche (MGA-1)

Naam instrument: Maatregel Gerichte Aankoop, 1e tranche (MGA-1)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden (MGA-1) is opgezet ter ondersteuning van een extra mogelijkheid om te stoppen voor agrarische bedrijven met hoge stikstofuitstoot die dichtbij Natura-2000 gebieden gevestigd zijn. Provincies hebben budget gekregen om dergelijke bedrijven aan te kopen, op basis van vrijwilligheid. Via de regeling gerichte opkoop kunnen provincies en agrarische bedrijven een koopovereenkomst sluiten. De regeling is gericht op het kunnen opkopen van bedrijven die een relatief hoge belasting veroorzaken op nabijgelegen Natura-2000 gebieden die stikstofgevoelig én overbelast zijn.

Voormalige naam: Regeling provinciale aankoop veehouderijen (Rpav) (structurele aanpak stikstof)

Fungerende details

Over de totale omvang van de MGA betrof een budget van 350 miljoen. De MGA zou via meerdere tranches worden weggezet. De eerste tranche (MGA-1) betreft de Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden (Rpav) met een budget van 100 miljoen euro. Hiervan is 95 miljoen euro via de SPUK aan provincies beschikbaar gesteld.

- Het budget MGA-1 is aangevuld met 123 miljoen resterende middelen. Srv. Van het totale beschikbare bedrag zijn uiteindelijk voor een bedrag van 110 miljoen koopovereenkomsten afgesloten (54 koopovereenkomsten). Daarvan hebben 2 ondernemers zich alsnog teruggetrokken: die gaan meedoen met de Lbv-plus. Als we die er weer afhalen, houden we ruwweg de 100 miljoen over wat daadwerkelijk tot sluiting leidt. De resterende middelen vloeien terug naar FIN.
- De 52 koopovereenkomsten zijn in 2022 afgesloten, waarvan er 50 uiteindelijk zijn doorgegaan. De afwikkeling - sluiten van de veehouderij (afronding van productiecyclus, afvoeren van dieren en mest, sloop van stallen, doorhalen van rechten en verzoek indienen tot wijziging van bestemmingsplan) vergt veelal een jaar of meer.
- De 250 miljoen voor de volgende tranches zijn gesplitst in:
 - 150 miljoen voor de MGB (MGA-2)
 - 50 miljoen voor een nieuwe regeling 'Lbv-kleine sectoren' en
 - 50 miljoen voor 'maatwerkvoorziening Lbv/Lbv-plus'.
 - Daarmee is de inzet nog steeds om die 250 daadwerkelijk te besteden aan stoppende veehouderijen. We weten nu natuurlijk nog niet welk deel hiervan daadwerkelijk tot uitvoering komt (en welk deel van het budget onbenut blijft).

Toelichting op doorrekening

De bedrijven die deelnemen aan de MGA-1 hebben in 2024 hun dieren afgevoerd. Daarmee is het effect van deze maatregel reeds verwerkt in de statistieken voor het basisjaar 2024 en wordt in de ramingen geen additioneel effect van deze regeling verwacht.

Referentie(s)

minLNV (2020), Regeling van de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van 27 oktober 2020, nr. WJZ/20259020, houdende eenmalige specifieke uitkeringen ten behoeve van de gerichte opkoop van veehouderijen ter vermindering van de stikstofdepositie op overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (Regeling provinciale aankoop veehouderijen nabij natuurgebieden), zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2020-57568.html>

7.27 Maatregel weidegang

Naam instrument: Maatregel weidegang

Sector: Landbouw

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Dit beleidsinstrument bestaat uit een afsprakenkader, gericht op het bevorderen van weidegang ter vermindering van stikstofemissies. Deze maatregel is in een Kamerbrief (20-07-2021), samen met twee andere managementmaatregelen voor de melkveehouderij ten behoeve van stikstof-reductie, verder uitgewerkt. Er zijn afspraken gemaakt met de sectorpartijen LTO, NAJK, Biohuis en Netwerk GROND die met het versturen van de brief zijn geformaliseerd. Deze bronmaatregelen maken deel uit van het structurele stikstofmaatregelen-pakket. Hierbij is alleen invulling gegeven aan managementmaatregelen in de melkveehouderij, waarbij afspraken zijn gemaakt (inclusief geformuleerde doelstellingen) op sectorniveau.

De doelstelling is een toename van het gemiddelde aantal uren weidegang met 180 uur in 2025 ten opzichte van 2018, berekend over alle melkkoeien (inclusief jongvee) in Nederland. Voor deze maatregel is 3 miljoen euro gereserveerd, afkomstig uit de structurele aanpak stikstof.

In het kader van de maatregel is het door LNV gefinancierde project 'Grip op Gras' van Stichting Weidegang relevant om meer uren weidegang en een lager eiwitgehalte in het rantsoen te stimuleren. Inmiddels is ook het project 'Jong Gegraasd Oud Gedaan' gestart. Dit betreft een kennisverspreidingscampagne waarbij melkveehouders worden aangemoedigd hun jongvee te weiden.

Naast deze twee lopende projecten zullen in 2024 nog twee projecten van start gaan.

Daarnaast heeft LNV in het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) de mogelijkheid geopend om extra uren weidegang te belonen als groene dienst via de ecoregeling.

Fungerende details

Deze doelstelling is gewijzigd ten opzichte van de in 2020 geformuleerde doelstelling voor de analyse van de stikstof bronmaatregelen door het PBL, waardoor de potentiële reductie anders zal uitpakken.

Sinds vorig jaar is weidegang ook een activiteit binnen de ecoregeling. Vanaf dit jaar (2024) moeten melkveehouders 1500 uren of 2500 uren weidegang behalen om te voldoen aan de ecoactiviteit. Het gemiddeld aantal uren weidegang is sinds referentiejaar 2018 helaas gedaald in plaats van gestegen. Het streefdoel is hiermee verder uit zicht gekomen dan bij aanvang van de maatregel (CBS, 2023).

Concreet de instrumenten met nadere informatie:

Vastgesteld beleid:

1. Grip op Gras (2021-2024), budget 1,8 miljoen euro, 268 deelnemers (peildatum juni 2023)
2. Jongvee Weiden (2023-2025), budget 275k euro (50 adviesgesprekken met individuele ondernemers).

Voorgenomen beleid:

1. Project Veelweiden (2024-2026), budget 635k euro, onderdeel meten 10 deelnemers, onderdeel trainingen 200 deelnemers.
2. Project Robot en Weiden (2024-2027), budget 863k euro geen deelnemersaantal.

Toelichting op doorrekening

Sinds de KEV2022 zijn er wijzigingen in norm voor weidegang in de eco-regeling. Het beleid bestaat verder vooral uit onderzoeks- en demonstratieproject, waaraan geen effect is toegekend. De landelijke voortgang van de maatregel is dan ook beperkt (zie ook KEV2022 en MESN rapport 'Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030 (2024)').

Referentie(s)

CBS, Data CBS weidegang, zie: <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85303NED/table>

RVO, Eco-regeling Weidegang, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/glb-2024/eco-regeling>

7.28 Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI) regeling

Naam instrument: Marktintroductie energie-innovaties glastuinbouw (MEI) regeling

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Subsidieprogramma Marktintroductie Energie-Innovaties Glastuinbouw (MEI): Investeringssubsidie voor glastuinders voor de vroege marktintroductie van innovatieve kas- of energiesystemen, die vergaand de CO₂ emissie reduceren.

Fungerende details

Budget € 8.500.000 per jaar

Voor MKB 40 procent subsidie voor maximaal met een maximum van € 1.500.000 voor investeringen in hernieuwbare energie

Voor niet mkb:

- Maximaal 30 procent subsidie (met een maximum van € 1.500.000) voor investeringen in energie-efficiëntiemaatregelen;
- Maximaal 40 procent subsidie (met een maximum van € 1.500.000) voor investeringen in de productie van hernieuwbare energie of hernieuwbare waterstof.

Toelichting op doorrekening

Er is door RVO een berekening uitgevoerd om het effect van de MEI-regeling te appreciëren van (subsidie) bedragen naar een energetisch effect. Door ontbrekende gegevens kan PBL dit niet controleren. Dit is gelijk verondersteld aan de EG regeling en neerwaarts bijgesteld, omdat het subsidiepercentage hoger is voor de MEI regeling in vergelijking met de EG regeling (waardoor per euro effectieve subsidie minder energiebesparing kan worden gerealiseerd). PBL heeft deze berekening toegepast met de aangegeven subsidies in de toekomst, overeenkomstig gegeven informatie van MinLVVN in deze factsheet. Het energiebesparingseffect is niet groot en meegenomen als onderdeel van de totaal gerealiseerde energiebesparing door de sector glastuinbouw op een termijn tot 2030. Dit beleidsinstrument telt overigens mee voor de EED.

Referentie(s)

RVO, marktintroductie energie innovaties mei, zie: <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/marktintroductie-energie-innovaties-mei>

Referentie(s) van appreciatie

MinLVVN, Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2026, zie:

<https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorstelde-tails&qry=wetsvoorstel:36800-XIV>

7.29 MMIP B1: Emissiereductie methaan veehouderij

Naam instrument: MMIP B1: Emissiereductie methaan veehouderij

Sector: Landbouw

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Nederlandse overheid heeft vijf missiethema's opgesteld voor innovatie binnen verschillende Topsectoren, die de basis vormen voor Kennis- en InnovatieAgenda's (KIA's). Landbouw valt onder de Kennis- en InnovatieAgenda Landbouw, Water & Voedsel (KIA-KWV), die bestaat uit 6 missies en 2 sleuteltechnologieën, die onderverdeeld zijn in 30 Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma's (MMIP). Voor de vermindering van broeikasgassen binnen de landbouw is Missie B: 'Klimaatneutrale landbouw- en voedselproductie' van belang. Deze missie bestaat uit meerdere subdoelen. Het doel 'Emissiereductie Methaan Veehouderij' bestaat uit twee delen: 1) het reduceren van de methaan-emissie door pens- en darmfermentatie en 2) het reduceren van methaan- en lachgasemissies uit de stal en mestopslag inclusief het opwaarderen van mest. De aanpak van deze doelen is gericht op onderzoek, pilots en demo's en richt zich naast emissiereductie van methaan en lachgas ook op de reductie van ammoniak. Voor Emissiereductie Methaan Veehouderij zijn twee verschillende budgetten beschikbaar voor de periode 2020-2030, gefinancierd vanuit het Klimaatakkoord: . 57 miljoen euro voor de Geïntegreerde aanpak methaan en ammoniak via voer- en dier- spoor, wat alleen betrekking heeft op de melkveehouderij; en . 44 miljoen euro voor Brongerichte maatregelen pilots en demo's, wat betrekking heeft op zowel de melkvee- als de varkenshouderij en (breder) onderzoek, pilots en demo's behelst gericht op methaan- en lachgasemissiereductie vanuit stallen en mestopslagen en het opwaarderen van mest. Er zijn verschillende activiteiten en onderzoeken uitgezet in deze kaders, die veelal worden gecommuniceerd onder de noemer 'Integraal Aanpakken'. Hierbij is gekozen voor een onderzoeks- en netwerktaak. Onder de netwerktaak valt onder andere het Netwerk Praktijkbedrijven voor melk-veehouders, met 114 deelnemers. Binnen vier jaar doen de deelnemers mee met het testen/toepassen van verschillende maatregelen voornamelijk uit het voer-, dier- en managementspoor. Daar-naast worden ook erfbetreders betrokken. Een soortgelijk netwerk voor varkenshouders is in opbouw. De focus is hierbij, naar verwachting, voornamelijk op stallen en mest. Er is ook een netwerk van 17 onderzoeksbedrijven onder de noemer 'Koeien en Kansen'. Recent onderzoek uit de onderzoekstak heeft zich o.a. gericht op de positieve invloed van vers gras op een verminderde methaanuitstoot. Andere onderwerpen zijn o.a. de variabiliteit van methaanproductie uit ruwvoer en de mogelijkheden van fokkerij/in- vloed van het microbiom bij melkvee. MMIP missie D: 'Gewaardeerd, gezond en veilig voedsel' is ook relevant voor emissiereductie (maar maakt dus geen onderdeel uit van MMIP B1). Binnen de doelstelling 'Veilige en duurzame primaire productie' vindt onder andere onderzoek plaats gericht op het ontwikkelen en toepassen van duurzame pluimveehouderijsystemen, die naast fijnstofre- ductie ook rekening houden met dierwelzijn, stalklimaat en diergezondheid. Ook vindt er onder- zoek plaats naar trager groeiende vleeskuikens en hun emissies van fijnstof en ammoniak. De financiering van de Kennis- en Innovatieprogramma's komt uit publieke en private partijen. In 2022 is er een nieuwe call geweest voor nieuwe onderzoeken in de vorm van publiek private samenwer- kingen (PPS), waarvan de meeste 4 jaar gaan lopen. Er zijn 93 projecten gehonoreerd voor KIA-

LWV, met een totaal budget van 103 miljoen euro, waarbij 50,5 miljoen euro afkomstig is vanuit maatschappelijke organisaties en bedrijven.

Toelichting op doorrekening

Er is, net als in de KEV2022 en de KEV2024, geen effect toegekend aan het MMIP. Dit omdat het onderzoek betreft, en de pilots en demo's nog in een ontwikkelfase zijn.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2019), kamerbrief over kennis en innovatieagendas, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/10/17/kamerbrief-over-kennis-en-innovatieagendas-2020-2023>

7.30 Omschakelprogramma Duurzame Landbouw

Naam instrument: Omschakelprogramma Duurzame Landbouw

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Met het omschakelprogramma 'Duurzame landbouw' wordt beoogd om de omschakeling naar duurzamere vormen van landbouw financieel mogelijk te maken voor agrarische ondernemers die in het kader van stikstofreductie en op basis van een levensvatbaar duurzaam bedrijfsplan willen omschakelen, maar daarbij tegen financiële belemmeringen aanlopen.

Er zijn twee sporen:

- Tijdelijk verlichten van de kasstroom wanneer een bedrijf wil omschakelen naar een meer duurzame bedrijfsvoering ('omschakelspoor'). Dit spoor bestaat uit twee subsidieregelingen (Regeling Bedrijfsplan voor omschakeling en Regeling Demonstratiebedrijven) en het Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL) vanuit het Nationaal Groenfonds.
- Een 'overbruggingsspoor' om agrarische ondernemers te ondersteunen in de omschakeling, door tijdelijke financiële dips tijdens de omschakelperiode te verzachten/te overbruggen. Dit spoor bestaat uit een werkkapitaalregeling.

Er is voor dit instrument 175 miljoen euro beschikbaar gesteld door het Rijk (structurele aanpak stikstof).

Fungerende details

- De regeling Bedrijfsplan voor omschakeling. Deze is in 2021 opengesteld en wordt in 2021 tot en met 2023 jaarlijks opengesteld. In totaal zijn er 1000 vouchers aangevraagd.
- Regeling Demonstratiebedrijven: wordt in 2021 tot en met 2023 jaarlijks opengesteld.
- Werkkapitaalregeling: Mogelijkheid tot aanvragen extra werkkapitaal voor omschakelperiode na overgang naar biologische of meer duurzame bedrijfsvoering. De regeling is per 1 januari 2022 opengesteld.

Investeringsfonds Duurzame Landbouw uitgevoerd door het Nationaal Groenfonds

De pilot IDL is eind 2022 positief geëvalueerd. Het IDL helpt agrarisch ondernemers om de omschakeling naar een veel duurzamere bedrijfsvoering te maken. Mede op basis van deze evaluatie heeft de minister van LNV in juli 2023 besloten het IDL een definitief karakter te geven. Voor het definitieve fonds is € 130,8 miljoen aan middelen beschikbaar gesteld en het fonds is in juni 2024 opengesteld. Het Nationaal Groenfonds is fondsbeheerder en de middelen worden gedurende de looptijd revolverend ingezet.

Sinds openstelling van het structurele fonds hebben 177 boerenbedrijven een aanvraag ingediend (stand t/m Kw3_2025). Van deze aanvragen zijn er in totaal 107 goedgekeurd en heeft het Nationaal Groenfonds 52 omschakelingen verstrekt. In totaal is daarmee 21,5 miljoen euro aan fondsvermogen in de sector uitgezet.

Toelichting op doorrekening

Kwantificering van de verschillende elementen van het Omschakelprogramma is op dit moment niet mogelijk. Van de regeling Bedrijfsplan voor omschakeling Regeling Demonstratiebedrijven ende werkkapitaalregeling is op dit moment niet te kwantificeren óf en op welke manier deze een directe bijdrage leveren aan emissiereductie. De omschakelplannen uit het Investeringsfonds zijn erg verschillend, en kwantificering vraagt daarom om gedetailleerd inzicht in de uitwerking. Wel is een voorwaarde dat alle bedrijven die een achtergestelde lening aangaan minimaal inzetten op stikstofreductie. Dit zou in de toekomst in principe kwantificeerbaar zijn als de voorstellen van de bedrijven enig houvast geven om dit in te schatten. Omdat de toekomstige vormgeving van het Investeringsfonds ook afhangt van de uitkomst van de pilot en de uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak in het kader van de NPLG, kan ook hier geen reductie-effect voor worden ingeschat.

Referentie(s)

Ecorys (2022), Evaluatie Investeringsfonds Duurzame Landbouw, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/58dbbbb0-60ae-4f75-a189-12e31fdc8ac1/file>

Info over Omschakelprogramma LNV, zie: <https://www.groeiennaarmorgen.nl/financiele-regeligen/omschakelprogramma>

Info uitvoering regeling door Nationaal Groenfonds, zie: <https://www.nationaalgroenfonds.nl/fondsen/investeringsfonds-duurzame-landbouw/>

Piet Adema (2023), Kamerbrief Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/07/05/investeringsfonds-duurzame-landbouw>

7.31 Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering op landbouwbedrijven

Naam instrument: Productieve investeringen voor bedrijfsmodernisering op landbouwbedrijven

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Zie ook algemene beschrijving van het programma.

De regeling(en) voor productieve investeringen worden door provincies opgesteld. Zij bepalen ook wanneer dat gaat gebeuren en welk bedrag wordt opgesteld, in de periode tussen 1 januari 2023 en 31 december 2027.

De regelingen voor bedrijfsmodernisering, groen, blauw en dierenwelzijn en investeringen voor jonge boeren worden over het algemeen tegelijk opgesteld (een openstelling)

Fungerende details

In het NSP is hiervoor in totaal ruim € 25.000.000 gepland (over alle jaren, in alle provincies). Of dat bedrag ook gehaald wordt is afhankelijk van het verloop van de uitvoering.

De openstelling van de regeling in de provincies vindt plaats aan de hand van een investeringslijst die door de partijen gezamenlijk is opgesteld. Aan de verschillende investeringen zijn onder andere ook de klimaatgerelateerde resultaatsindicatoren gekoppeld. De investeringslijst wordt regelmatig (ca. 1 keer per jaar) herzien.

Toelichting op doorrekening

Innovaties, waaronder bedrijfsmodernisering, kunnen in potentie een bijdrage leveren aan lagere emissies van broeikasgassen, ammoniak en fijnstof. Ook deze bijdrage is echter lastig te kwantificeren.

7.32 Randvoorwaarden glastuinbouw

Naam instrument: Randvoorwaarden glastuinbouw

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Naar aanleiding van de politieke besluitvorming wordt een reservering gemaakt voor van € 200 miljoen voor randvoorwaarden om de glastuinbouw verder te helpen in de transitie met onder andere CO₂, warmte en betaalbare elektriciteit. Dit randvoorwaardenpakket is verder uitgewerkt met de sector is op 25-11-2025 naar de kamer gestuurd (zie referenties). Het pakket bestaat uit een groot aantal acties rond wet- en regelgeving en voorlichting waarvoor geen budget nodig is en een aantal acties waar wel budget voor nodig is. Voor deze laatste categorie is een klimaatfonds aanvraag ingediend met een totale claim van 200 miljoen euro.

Deze klimaatfondsaanvraag is onder voorwaarden goedgekeurd door het klimaatfonds. Zie fungerende details voor de algemene voorwaarden en de voorwaarden per onderdeel.

Fungerende details

Onderdelen klimaatfondsaanvraag (onder voorbehoud van goedkeuring door fondsbeheer).

Algemene voorwaarden voor definitieve goedkeuring:

1. De Algemene Maatregel van Bestuur voor de ETS₂ opt-in glastuinbouw is in het Staatsblad gepubliceerd, en de herijking van het CO₂-tarief voor doelbereik en bijmengverplichting groen gas om balans in normering, beprijzing en stimulering te behouden is definitief door de Ministerraad goedgekeurd en aan de Tweede Kamer aangeboden middels Voorjaarsnota of Miljoenennota (herijking CO₂-tarief) en per wet (bijmengverplichting);
2. Het verlengen van de CO₂-heffing voor de glastuinbouw tot het moment dat ETS₂ in werking treedt. Inwerkingtreding ETS₂ is nu voorzien voor 2028, wat betekent dat de heffing verlengd wordt naar 2027. De verlenging is definitief door de Ministerraad goedgekeurd en aan de Tweede Kamer aangeboden middels Voorjaarsnota of Miljoenennota/Belastingplan;

Extra voorwaarden per onderdeel:

- Versnellen programma gebiedsaanpak: Dat deze middelen alleen ingezet mogen worden voor bemensing van het loket ter ondersteuning van verduurzaming van bedrijven, en niet aan bekostiging van overige taken.
- Subsidieregeling hubmanagementsystemen: Inventarisatie van de mogelijkheden om aan te sluiten bij bestaande flex-regelingen, en waar mogelijk projecten daar onder brengen.
- Ophogen van de subsidieregeling voor warmte-infrastructuur glastuinbouw: Doorschuiven naar volgend jaar. Nader inzicht in de verwachte succesvolle aanvragen en uitputting van de regeling tot en met 2030 inclusief bijbehorende realistische financiële reeks tot en met 2030. (aangepast in onderstaande tabel)
- Subsidie exploratieboringen geothermie: Geen extra voorwaarden
- Subsidie locatiegericht seismologisch onderzoek geothermie: Geen extra voorwaarden

- Kennisontwikkeling gebruik en beschikbaarheid CO₂: Nadere onderbouwing van de benodigde middelen voor de inzet op specifiek CO₂-besparing bij glastuinbouwbedrijven. Middelen mogen niet benut worden voor inzet op afvang en gebruik van CO₂.

Tabel 7.3

Kas en verplichting randvoorwaarden glastuinbouw:

	cum	202	2027	2028	2029	2030	2031	2032	203	203	203	ver
		6							3	4	5	der
a. Versnellen en intensiveren programma gebiedsaanpak												
Door het inzetten van 2 extra FTE aanjaag capaciteit wordt de ontwikkeling van collectieve verduurzamingsprojecten binnen de glastuinbouw versneld. De afgelopen jaren is hier ervaring mee opgedaan binnen het project "Gebiedsaanpak Energie", waarbij al 2 procesmanagers in dienst van Glastuinbouw Nederland bezig zijn geweest met het organiseren van coöperaties van tuinders om samen te investeren in energie-infrastructuur. Dit heeft onder andere veel positieve impact gehad op het aantal en de kwaliteit van de SWIG aanvragen. Het project "Gebiedsaanpak energie" liep van 2022 tot 2025 op basis van een subsidie door LVVN. Dit project wordt doorgezet met een nieuwe subsidie voor de jaren 2026 -2029, echter om de beoogde versnelling mogelijk te maken is er behoefte aan twee extra FTE waarvoor er nu binnen LVVN geen middelen beschikbaar zijn om deze te subsidiëren.												
Kas	0,91	–	0,23	0,23	0,23	0,23	–	–	–	–	–	–
Verplich-ting	0,91	–	0,91	–	–	–	–	–	–	–	–	–
b. Subsidie voor hubmanagementsystemen												
Een hub-managementsysteem waarbij de energiemanagementsystemen van individuele bedrijven verbonden worden is een van de eerste stappen in de ontwikkeling van een energie hub. Een hub-management systeem richt zich met name op het optimaliseren van het elektriciteitsgebruik binnen een gebied. Daardoor kan met dezelfde capaciteitsaansluiting meer elektriciteit benut worden. Elektriciteit is naast belichting onder andere ook van belang voor de verduurzaming via elektrificatie, voor de pompenergie bij geothermieprojecten en om in de piek van de warmtevraag te voorzien.												
Kas	5,50	–	1,00	2,50	2,00	–	–	–	–	–	–	–
Verplich-ting	5,50	–	2,00	3,50	–	–	–	–	–	–	–	–
c. Ophogen subsidie warmte-infrastructuur glastuinbouw												
Investerings in voldoende warmte-infrastructuur is een randvoorwaarde om de klimaatdoelstellingen in de glastuinbouw te kunnen halen. Zonder additionele overheidsmiddelen komt een belangrijk deel van de warmte-infrastructuur projecten in de glastuinbouw niet, niet snel genoeg of ondoelmatig van de grond als gevolg van negatief financieel rendement. Door het toevoegen van 147,2 Meuro extra budget aan de SWIG wordt er na realisatie van de warmtenetten 8 PJ warmte extra aan de glastuinbouw geleverd (inschatting op basis van de door RVO verstrekte gegevens uit de huidige SWIG aanvragen). Aangezien 1 PJ warmtelevering zorgt voor 0,11 Mton CO ₂ -eq reductie wordt de uiteindelijke emissiereductie van dit onderdeel geraamd op 0.9 Mton CO ₂ -eq. Omdat de bronnen voor deze warmte ook moeten worden ontwikkeld is dit niet alleen aan de warmtenetten toe te wijzen, maar zonder de warmtenetten is de levering van de warmte niet mogelijk. Gezien de doorlooptijd van de ontwikkeling van warmte infrastructuur (4 jaar) zal deze emissiereductie vanaf 2029 plaats vindenn (zie ook de SWIG maatregel).												
Kas	147,19	–	4,42	20,61	29,4	32,38	30,9	22,0	4,42	2,94	–	–
					4		1	8				
Verplich-ting	147,19	–	68,10	79,09	–	–	–	–	–	–	–	–
d. Subsidie exploratieboringen geothermie												
In data-arme gebieden is een locatie specifieke exploratieboring nodig om voldoende gegevens over de ondergrond te kunnen verzamelen en te kunnen bepalen of een project kansrijk kan zijn. Er												

worden gegevens verzameld over de eigenschappen van de aardlagen om te bepalen of die voldoende doorlatend zijn om er warm water uit op te kunnen pompen. Ook geeft een boring informatie over de temperatuur en de samenstelling van het water. De slaagkans van deze boringen is laag en dit betekent dus een risico voor de ondernemers, waardoor er minder geothermiebronnen worden ontwikkeld in data-arme gebieden. Financiële ondersteuning voor projectspecifieke proef/exploratieboringen in data-arme gebieden met grote glastuinbouwclusters is daarom noodzakelijk om de geothermische potentie te kunnen realiseren. Jaarlijks kan hiermee minimaal 0,02 Mton gereduceerd worden.

Kas	32,40	–	–	2,90	5,80	8,60	6,80	5,00	2,20	1,10	–	–
Verplichting	32,40	–	–	10,80	10,80	10,80	–	–	–	–	–	–

e. Subsidie locatiegericht seismologisch onderzoek geothermie

Middels projectspecifieke seismologische onderzoeken kan er een betere inschatting gegeven worden van de geothermische potentie en risico's van de ondergrond worden gemitigeerd. Het seismologisch onderzoek brengt in kaart waar aardlagen die geschikt zijn voor aardwarmte zich bevinden en waar breuken optreden. Daartoe worden geluidsgolven de grond ingestuurd. Er zijn hoge kosten mee gepaard in een vroeg stadium van projectontwikkeling, lang voordat er zicht is op aardwarmteproductie. Door subsidie voor deze onderzoeken zullen projecten eerder, rendabeler en veiliger van de grond komen. De interne besluitvorming om een aardwarmteproject te overwegen wordt er volgens een inventarisatie een half jaar mee vervroegd. De data worden openbaar. Een lopende studie van Invest NL zal aanvullende informatie opleveren. Jaarlijks kan hiermee 0,03 Mton gereduceerd worden.

Kas	4,00	–	0,80	1,00	1,00	1,20	–	–	–	–	–	–
Verplichting	4,00	–	1,00	1,00	1,00	1,00	–	–	–	–	–	–

f. Kennisontwikkeling gebruik en beschikbaarheid CO₂

Via het programma Kas als Energiebron vinden onderzoeks- en demonstratieprojecten plaats, waarmee tuinders houvast gegeven wordt voor toepassingen in hun praktijk van zuinige en effectieve toediening van CO₂ evenals verdiepend onderzoek op het gebied van bronnen en opslag van CO₂. Markt- en prijsonderzoek is nodig in de zoektocht naar effectieve overheidssturing op duurzame koolstof en/of CO₂. Hierdoor zijn telers in staat om hun CO₂ vraag te verminderen en komt er zicht op nieuwe bronnen voor CO₂ waardoor het mogelijk wordt om aardgasvrij te gaan telen.

Kas	10,00	–	2,00	2,50	2,50	3,00	–	–	–	–	–	–
Verplichting	10,00	–	2,50	2,50	2,50	2,50	–	–	–	–	–	–

Totaal												
Kas	200,00	0,00	8,44	29,73	40,97	45,41	37,71	27,08	6,62	4,04	–	–
Verplichting	200,00	–	74,51	95,89	14,30	14,30	–	–	–	–	–	–

Toelichting op doorrekening

Naast de opt-in ETS₂ voor de sector glastuinbouw is er eveneens 200 miljoen euro gereserveerd uit het Klimaatfonds voor randvoorwaarden om de glastuinbouw verder te helpen in de transitie met o.a. warmte en betaalbare elektriciteit. Dit randvoorwaardenpakket is in het voorjaar 2025 nog niet verder uitgewerkt. In november 2025 is er een kamerbrief uitgebracht met enkele bijlagen over het zogeheten Actieplan randvoorwaarden energietransitie glastuinbouw (KGG & LVVN 2025). Deze brief en bijlagen zijn een uitbreiding van het eerder gepubliceerde randvoorwaardenpakket met een budget van 200 miljoen euro in de Voorjaarsnota 2025 (KGG 2025). De kamerbrief gaat in op de randvoorwaarden voor de beschikbaarheid van (hernieuwbare) warmte, elektriciteit en

CO₂. Deze onderwerpen zijn cruciaal om klimaatdoelstellingen voor de glastuinbouwsector te halen, maar in de stukken wordt opgemerkt dat er vooral ingezet moet worden op het voorkomen van vertraging, dan het versnellen van de beschikbaarheid van (hernieuwbare) warmte, elektriciteit en CO₂. Er is geen kwantitatief effect te verbinden aan de beschreven acties in deze kamerstukken. Het effect van dit pakket is verder niet geapprecieerd voor deze KEV.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Referentie(s) van appreciatie

MinKGG, Bijlage 1 Toelichting op besluitvorming' bij Kamerbrief Voorjaarsbesluitvorming 2025 Pakket voor Groene Groei: voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/04/25/kamerbrief-pakket-voor-groene-groei-voor-een-weerbaar-energiesysteem-en-een-toekomstbestendige-industrie>

MinKGG & MinLVVN, Kamerbrief over actieplan randvoorwaarden energietransitie glastuinbouw, 26 november Den Haag: Ministerie van Klimaat en Groene Groei & Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/11/26/kamerbrief-actieplan-randvoorwaarden-energietransitie-glastuinbouw>

7.33 Regeling energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)

Naam instrument: Regeling energie-efficiëntie glastuinbouw (EG)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad | | Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld | | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Regeling Energie-efficiëntie glastuinbouw (EG): subsidieregeling voor energiebesparing glastuinbouw voor de investeringen: extra energieschermen, aansluiting CO₂-, biogas- of warmtecluster, luchtbehandeling, sinds 2021 uitgebreid met led, verneveling en kasophoging met diffuse coating (V), onderdeel van KaE (Kas als Energiebron). Voor subsidiepercentages en budget zie fungerende details. Voor verdere bijzonderheden zie de RVO referentie.

Fungerende details

Tabel 7.4

Openstellingsbudgetten EG-regeling

Jaar	Budget (mln €)
2026	30,0
2027	46,8
2028	46,5
2029	37,8
2030	20,0
Totaal	192,2

Subsidiepercentages deels verhoogd en maatregelen uitgebreid

Voor de openstelling vanaf 2026 wordt de lijst met maatregelen uitgebreid en het subsidiepercentage van 20 procent verhoogd naar 30 procent voor maatregelen met lange terugverdientijd. Zie tabel. Pre notificatie bij EU is positief verlopen. Aanpassing van de regeling ligt op koers voor openstelling 2026.

Via de EIA vindt aanvullend extra ondersteuning plaats. Het fiscale voordeel wordt betrokken op het investeringsbedrag verminderd met de EG subsidie. Dit komt neer op ongeveer 9 procent extra ondersteuning (bovenop de percentages in de tabel). De aanpassingen van de EG ten opzichte van 2025 is nog niet gepubliceerd aanvullende details over de wijzigingen is bij LVVN opvraagbaar.

Tabel 7.5a

Fysieke aansluiting duurzame energie:

Fysieke aansluiting duurzame energie	Subsidie%	Max. subsidie	Max. inv.
1. De fysieke aansluiting op externe warmte met			
a. een fysieke aansluiting op een extern warmtenet	20%	€ 250.000	€ 285 / kW

Fysieke aansluiting duurzame energie	Subsidie%	Max. subsidie	Max. inv.
b. op een doorkoppeling van warmte tussen twee verwarmingsinstallaties van een of meerdere kassen	20%	€ 150.000	€ 285 / kW
2. De fysieke aansluiting op externe kooldioxide met			
a. de fysieke aansluiting op een externe productielocatie/netwerk voor gasvorming biogas	20%	€ 100.000	Geen max
b. de fysieke aansluiting op een externe productielocatie/netwerk voor gasvorming kooldioxide	20%	€ 50.000	Geen max
c. de fysieke aanleg van een kooldioxide ontvangstinstallatie voor vloeibare CO ₂	20%	€ 75.000	Geen max
3. Fysieke aansluiting door middel van koppeling van een elektriciteitskabel met toebehoren aan een duurzame productielocatie van elektriciteit en het interne elektranetwerk van de glastuinbouwonderneming, waarvoor toestemming door de netwerkbeheerder of Autoriteit Consument en Markt is gegeven.	30%		Geen

Tabel 7.5b

Energiebesparende maatregelen in de kas:

Fysieke aansluiting duurzame energie	Subsidie%	Max. subsidie	Max. inv.
1. een tweede energiescherm bij bestaande bouw of een derde energiescherm	20%	€ 210.000	≥ 2,01 ha: € 7/m ² ≤ 2,00 ha: € 8/m ²
2. hogedruk verneveling installatie ten behoeve van kaskoeling	20%	€ 100.000	€ 4 / m ²
3. LED groeilicht waarbij, vervanging van alle aanwezige SON-T belichting door LED-belichting in bestaande kassen of installatie van LED-belichting in nieuwbouwkassen en onbelichte bestaande kassen	20%	€ 500.000	€ 0,35/μMol/sec/m ²
4. LED cyclische belichting/ daglichtverlenging met vervanging van alle aanwezige (gloeilampen door LED-belichting specifiek voor verlenging van de daglengte in bestaande kassen	20%	€ 75.000	€ 2,50 / m ²
5. d. kaswarmteterugwinning door ontvochtiging en luchtbehandeling door middel van:			
stap 1 met aanzuiging van droge (buiten)lucht of lucht uit het bovenste deel van de kas	30%	€ 250.000	€ 16,50 / m ²
stap 2 met aanzuiging van droge (buiten)lucht inclusief een lucht/lucht warmtewisselaar waarbij de	30%	€ 525.000	€ 35,00 / m ²

Fysieke aansluiting duurzame energie	Subsidie%	Max. subsidie	Max. inv.
buitenlucht wordt opgewarmd met de uitgaande lucht			
stap 3 met koelen, drogen en na verwarmen van de kaslucht door middel van een warmtepomp	30%	€ 225.000	€ 15,00 /m ²
stap 4 met koelen, drogen en verwarmen van de kaslucht door middel van een warmtepomp, met dag/week buffer ten bate van de opslag van de overtollige warmte	30%	€ 600.000	€ 40,00 /m ²
stap 5 met koelen, drogen en na verwarmen van de kaslucht door middel van een warmtepomp, met seizoenbuffer (WKO) ten bate van de opslag van de overtollige warmte	30%	€ 600.000	€ 65,00 /m ²
6. de kas(sen) geschikt maken voor lage temperatuur warmte eventueel in combinatie met koude:			
a. uitbreiding van het interne verwarmingssysteem in de kas met een laag temperatuurnet	30%	€ 350.000	€ 10,00 /m ²
b. investeringen om het laagtemperatuurnet aan te sluiten	30%	€ 350.000	€ 10,00 /m ²
c. het beschikbaar maken van lage temperaturen voor het laagtemperatuurnet in de kas	30%	€ 350.000	€ 10,00 /m ²

Tabel 7.5c

Energiebesparende maatregelen kas constructie:

Fysieke aansluiting duurzame energie	Subsidie%	Max. subsidie	Max. inv.
1. nieuwbouw met of vervanging van glas op het kasdek door:			
a. glas met een voorgeschreven hemisferische lichttransmissie of voorgeschreven Hortiscatter waarde	30%	€ 600.000	€ 20 /m ² meerkosten
b. dubbelglas	30%	€ 600.000	€ 20 /m ² meerkosten
c. low e-glas	30%	€ 600.000	€ 20 /m ² meerkosten
2. Verhogen kasdek gecombineerd met ten minste 2 energiebesparende maatregelen die leiden tot ten minste 10% reductie in aardgasverbruik	30%	€ 600.000	€ 30 /m ²

Toelichting op doorrekening

Er is door RVO een berekening uitgevoerd om het effect van de EG-regeling te appreciëren van (subsidie)bedragen naar een energetisch effect. Dit is door PBL gecontroleerd en vormt een goede benadering van de appreciatie van dit instrument door PBL. PBL heeft deze berekening toegepast op de aangegeven toekomstige subsidiebudgetten.

Het energiebesparingseffect is relevant en meegenomen als onderdeel van de totale gerealiseerde energiebesparing door de glastuinbouwsector tot en met 2030 in de berekeningen. Dit beleidsinstrument telt bovendien mee voor de EED.

Ten behoeve van de KEV 2026 is aanvullende informatie verstrekt over de EG-regeling met enkele nieuwe mogelijkheden. Deze wijzigingen zijn gepubliceerd vóór de peildatum van 1 mei 2026.

Er zijn enkele nieuwe technieken toegevoegd en bestaande categorieën zijn verder verfijnd. Nieuwe mogelijkheden zijn onder andere:

- Kasdekken met extra duurzaam glas, zoals dubbelglas of low-e-glas.
- Uitbreiding van interne verwarmingssystemen met een laagtemperatuurnet.
- LED-toepassingen, zoals cyclische belichting en daglichtverlenging.
- Aansluiting op duurzame elektraproductie van derden.

Daarnaast blijven bestaande maatregelen onderdeel van de regeling, zoals:

- Warmteterugwinning via ontvochtiging en luchtbehandeling, in vijf categorieën (nieuw ingedeeld).
- Tweede scherm bij bestaande bouw en derde energieschermen.
- LED-belichting ter vervanging van SON-T.
- Hogedrukvernevelingsinstallaties.
- Aansluiting op aardwarmte, CO₂ of biogas.
- Warmteleidingen tussen kassen.
- Ophogen van de kas in combinatie met twee energiebesparende technieken.

Het effect van deze wijzigingen is door PBL geapprecieerd op 4 PJ extra energiebesparing boven op het basispad.

Referentie(s)

regeling nationale EZK en LNV subsidies, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0035474/2024-04-11>

convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2022/12/06/bijlage-bij-convenant-energietransitie-glastuinbouw-2022-2030>

RVO website, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/eg>

kamerstuk 32627 nr 64, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024D03990&did=2024D03990

Referentie(s) van appreciatie

Regeling van de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur van 28 april nr. WJZ/ houdende wijziging van de Regeling nationale EZ-, LNVN- en KGG-subsidies in verband met de subsidiemodule Energie-efficiëntie glastui, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2026-14591.html>

7.34 Regeling provinciale maatregelen PAS-melders (RPMP)

Naam instrument: Regeling provinciale maatregelen PAS-melders (RPMP)

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Regeling provinciale maatregelen PAS-melders (RPMP) heeft als doel het legaliseren van PAS-melders te versnellen. Provincies kunnen via deze regeling een specifieke uitkering aanvragen om de situatie van bedrijven die een melding hebben gedaan tijdens het Programma Aanpak Stikstof (PAS-melding) van een oplossing te voorzien. Daarbij kan gedacht worden aan het aankopen van bedrijven met het oog op gehele of gedeeltelijke sluiting om depositieruimte te creëren voor PAS-meldingen. De uitkering kan ook gebruikt worden om de PAS-melder helpen te stoppen met de gemelde activiteit of te stoppen met het hele bedrijf. Tenslotte kan de uitkering ook gebruikt worden voor het financieren van de aankoop van grond voor bufferzones of technologische oplossingen om de stikstofdepositie te minderen tot de grenzen van de bestaande vergunning (LNV 2023). De essentie is dat met de maatregel een volledige en structurele oplossing wordt geboden voor een PAS-melder.

Het benutte budget van deze regeling is € 14,8 miljoen. Zowel Drenthe, Gelderland, Zuid-Holland en Flevoland hebben gebruik gemaakt van deze regeling.

Provincies mogen voor het oplossen van een PAS-melding niet meer budget besteden dan de waarde van het bedrijf van de PAS-melder tot een maximum van €3,5 miljoen. Op 1 mei 2023 is de RPMP 2023 open gegaan, is gesloten op 31 augustus 2023. Deze regeling is bekend komen te staan als de RPMP 2023.

Omdat de behoefte bestond om in de toekomst ook maatregelen te nemen voor het bieden van een oplossing aan PAS-melders, is de regeling opnieuw opengesteld onder de naam RPMP 2024. Vanaf september 2024 kunnen provincies opnieuw met hetzelfde doel maatregelen treffen. Dit is mogelijk tot 2027. In totaal is daarvoor € 250 miljoen beschikbaar.

In de RPMP 2024 is het mogelijk voor provincies mogelijk om een subsidieregeling op te starten voor aankoop van stikstofruimte (verwerving van stikstofdepositieruimte), omschakeling, vermindering van stikstofuitstoot (reductie van stikstofemissie), verplaatsing en/of beëindiging (geheel of gedeeltelijk; dit gaat via de staatssteunkaders van RPGB). De provincies hebben tot nu toe voor verschillende doelen geld aangevraagd. Voor elk doel is door minstens één provincie subsidie aangevraagd.

Fungerende details

Alle provincies hebben voor één of meerdere regelingen geld aangevraagd gedurende de eerste drie openstellingen. Hierbij is de verdeling dat elke provincie bij elke tranche precies 1/12 deel van het budget heeft ontvangen. Er is dus geen verdeling aan de hand van bijvoorbeeld het aantal PAS-melders per provincies, maar iedereen krijgt een gelijk deel. Hierdoor is het tot nu toe volledig

beschikbare budget van € 187,1 miljoen verdeeld over de provincies. De overige € 39,8 miljoen komt beschikbaar in de vierde en tevens laatste uitgifte in februari 2026.

Toelichting op doorrekening

Op dit moment zijn er nog geen beëindigings-regelingen opengesteld binnen de Rpmp.

7.35 Renure (REcovered Nitrogen from manURE)

Naam instrument: Renure (REcovered Nitrogen from manURE)

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Op 19 september 2025 heeft het Nitraatcomité positief geadviseerd over het voorstel voor aanpassing van de Nitraatrichtlijn, waarmee enkele RENURE producten boven de gebruiksnorm dierlijke mest gebruikt zouden kunnen worden. De nationale regelgeving voor de implementatie van Renure is momenteel in de internetconsultatiefase. In de Kamerbrief van 7 november 2025 is aangegeven hoe dit vorm zal krijgen en wat daarbij het tijdpad is. Het streven daarbij is om voorjaar 2026 de regelgeving van kracht te laten zijn. De verantwoordelijkheid ligt bij het Rijk, maar de controle op de kwaliteitseisen van de Renure-producten zal in samenwerking met de sector plaatsvinden in de vorm van certificering. Er is 94,5 miljoen euro budget gereserveerd voor een subsidieregeling in 2026 t/m 2029 voor zowel grote als kleine installaties die in staat zijn Renure te produceren. Op dit moment wordt onderzocht hoe deze subsidieregeling het beste kan worden ingericht. Hierbij wordt onder andere nog een onderzoek uitgezet bij de WUR (o.a. deelnamebereidheid) en wordt afgestemd met provincies.

Fungerende details

Het Joint Research Centre van de Europese Commissie heeft in 2020 criteria gedefinieerd waaraan deze stikstofproducten moeten voldoen om veilig te kunnen gebruiken boven de gebruiksnorm voor dierlijke mest zonder aanvullend risico op nitraatverliezen naar het grondwater. Deze producten worden Renure genoemd (REcovered Nitrogen from manURE).

Deze criteria zijn:

- Renure wordt verkregen door middel van een proces waarbij de verwerkingsketen voor de mest die als inputmateriaal wordt gebruikt, een fysische, chemische of biologische processtap omvat voor de behandeling van mest, anders dan alleen mengen, blenden, drogen, opnieuw bevochtigen, granuleren en/of opslaan, waardoor de concentratie van mineraal N, ureum-N en/of kristalgebonden N (procent ten opzichte van totaal N) toeneemt in vergelijking met het inputmateriaal. Het productieproces resulteert in materialen van een consistente kwaliteit die voldoen aan alle andere criteria.
- Renure-materialen hebben een minerale N:totale N-verhouding $\geq 90\%$ of een Totaal Organisch Koolstof (TOC):totale N-verhouding ≤ 3 . Dit criterium wordt beoordeeld door correctie voor alle N afkomstig van geconcentreerde N-materialen ($> 3\%$ N, op basis van droge stof) die als producten of bijproducten worden geclassificeerd en niet afkomstig zijn van mest.
- Renure-materialen overschrijden de volgende grenswaarden niet:
 - Koper (Cu): 300 mg kg^{-1} droge stof.
 - Zink (Zn): 800 mg kg^{-1} droge stof.
- De lidstaten moeten ervoor zorgen dat het tijdstip en de dosering van Renure en andere meststoffen worden afgestemd op de stikstof-, fosfor- en kalibehoeften van gewassen om uit- en afspoeling van nutriënten tot een minimum te beperken.

- In overeenstemming met de toepassing van goede agro-milieupraktijken houdt dit met name het volgende in:
 - het specificeren van informatie over het gehalte aan N en P_2O_5 in Renure-materialen voor elk van deze elementen wanneer de concentratie meer dan 1% van de droge stof bedraagt, met een maximale afwijking van 25% van de werkelijke waarde, teneinde de nutriëntenbalans in het veld te controleren en te registreren;
 - tenzij dit onmogelijk is, het zoveel mogelijk in stand houden van een levende plantendeck op het land gedurende het grootste deel van het jaar of gelijkwaardige maatregelen.
- De lidstaten moeten NH_3 -emissies tijdens de toepassing van Renure op het veld voorkomen en tot een minimum beperken (door injectie, onmiddellijke inwerking van op het oppervlak aangebrachte materialen of gelijkwaardige maatregelen), met name voor Renure-meststoffen die:
 - 60% van de N aanwezig hebben in andere N-vormen dan NO_3^- -N; en
 - een $pH(H_2O) > 5,5$ hebben.
- De lidstaten moeten emissies naar de lucht als gevolg van opslag voorkomen en tot een minimum beperken door toepassing van passende opslagomstandigheden voor Renure.

In april 2024 heeft de Europese Commissie op basis van deze criteria een voorstel voor aanpassing van de Nitraatrichtlijn gepubliceerd. Op 19 september 2025 heeft het Nitraatcomité positief geadviseerd over het voorstel. Met dit voorstel wordt het mogelijk gemaakt jaarlijks tot maximaal 80 kg stikstof per hectare aanvullend uit enkele Renure-producten te gebruiken. Het gaat daarbij om mineralenconcentraat verkregen uit omgekeerde osmose, om ammoniumzouten afkomstig van een gaszuiverings- of emissiecontroleproces dat is ontworpen om ammoniak uit gassen te verwijderen en om struviet uit dierlijke mest.

Aanvullend zijn door de Europese Commissie enkele voorwaarden gesteld waaraan de lidstaten moeten voldoen alvorens zij mogen toestaan dat Renure boven de gebruiksnorm van 170 kg/ha per jaar wordt aangewend.

Deze voorwaarden behoeven geen implementatie omdat zij reeds op diverse plaatsen in de Nederlandse wet- en regelgeving zijn geïmplementeerd. Zo wordt aan de eis dat zowel het aantal dieren als de mestproductie niet mag toenemen door de toestemming om Renure te mogen gebruiken voldaan door de regulering met productierechten en mestproductieplafonds in de Meststoffenwet en met in natuurvergunningen opgenomen beperkingen.

Ook bestaat reeds de verplichting om Renure zodanig aan te wenden dat emissie van stikstof naar de lucht zoveel mogelijk wordt voorkomen. Renure is immers een product van dierlijke mest en dient daarom op grond van artikel 4.1199 van het Besluit activiteiten leefomgeving emissiearm te worden aangewend conform een van de methoden beschreven in het BBT-document Emissiearm aanwenden, versie 1.0.

Het voorstel schrijft tevens voor dat een goede landbouwpraktijk moet worden toegepast waarbij het verlies van stikstof naar het water en de bodem als gevolg van het gebruik van Renure moet worden beperkt. Concreet wordt daarbij het bedekt houden van de bodem in de winter genoemd. Aan deze voorwaarde wordt reeds voldaan in de vorm van de verplichtingen omtrent de aanwending van drijfmest en andere dierlijke mest en in de vorm van de verplichting tot het telen van vanggewassen die in de Meststoffenwet en het Besluit activiteiten leefomgeving zijn voorgeschreven.

Daarnaast is het toedienen van dierlijke mest en daarop gebaseerde producten een bron voor de vervuiling van wateren met metalen. Zo voldoet bijna 40 procent van de waterlichamen die door de Kaderrichtlijn Water worden onderscheiden niet aan de normen voor zink, met name in het landelijk gebied. Mede om die reden worden er grenzen gesteld aan de gehalten koper en zink, zowel in de Fertilising Product Regulation als in dit voorstel.

Ten slotte stelt het voorstel als eis dat de emissies moeten worden beperkt bij opslag van Renure. Renure zal in de praktijk worden opgeslagen in een opslagtank of in een mestbassin. In paragraaf 4.86, in het bijzonder artikel 4.859, van het Besluit activiteiten leefomgeving zijn regels opgenomen waarmee de emissies uit de opslag van dierlijke mest in een mestbassin worden beperkt, waardoor ook aan deze eis wordt voldaan.

Toelichting op doorrekening

Na toelating van RENURE op Europees niveau, maar nog voor de implementatie op nationaal niveau per 1 januari 2026, valt dit instrument onder het voorgenomen beleid. Naar verwachting zal de toelating van Renure leiden tot een sterke toename van de productie tussen 2024 en 2030. In 2030 is de totale hoeveelheid tot Renure verwerkte stikstof in dierlijke mest geraamd op 22 miljoen kilogram, waarvan 17 miljoen kilogram in de vorm van mineralenconcentraat uit varkens- en rundveemest, voornamelijk geproduceerd in grootschalige (reeds bestaande) mestverwerkingsinstallaties. Daarnaast wordt naar verwachting 5 miljoen kilogram stikstof uit rundveemest op melkveehouderijen via het strippen van mest verwerkt tot ammoniumsulfaat. De productie van Renure neemt naar verwachting tussen 2030 en 2040 toe, van 22 miljoen kilogram in 2030 naar 32 miljoen kilogram stikstof in 2040. De groei zit met name bij de productie van ammoniumsulfaat op melkveebedrijven, die naar verwachting uitkomt op 14,5 miljoen kilogram stikstof in 2040. Vanwege de grote onzekerheid rondom de toename van de Renure-productie, wordt in de onzekerhedenanalyses rekening gehouden met een 50 procent lagere productie en een 25 procent hogere productie. Voor meer details zie Cals et al. (2026).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2025), Internetconsultatie regeling Renure, zie: <https://www.internetconsultatie.nl/renure/b1>

Kamerbrief, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z19553&did=2025D45848

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtmissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrondrapportage bij de landbouwrapingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

7.36 Richtlijn Storten van Afval - veehouderijen

Naam instrument: Richtlijn Storten van Afval - veehouderijen

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De Richtlijn Industriële Emissies (Rie) uit 2010 richt zich op het verminderen en voorkomen van industriële emissies en daaraan gerelateerde lucht-, water en bodemverontreiniging en effecten op de menselijke gezondheid. Naast verschillende industriële installaties, zoals elektriciteitscentrales, vallen hier ook zeer intensieve varkens- en pluimveehouderijbedrijven onder. Op dit moment vallen bedrijven met meer dan 40.000 pluimveeplaatsen, 2.000 mestvarkens óf 750 zeugen onder de Rie. De bedrijven worden in Nederland ook wel aangeduid als IPPC-veehouderijen; IPPC-installaties (Integrated Pollution Prevention and Control) zijn alle industriële installaties die onder Rie vallen. De Rie gaat bij vergunningen uit van de Best beschikbare technieken (BBT). Voor IPPC-bedrijven gelden hierbij BBT-richtlijnen vanuit Europa (BREF Intensieve pluimvee- en veehouderij), maar is ook het Besluit Activiteiten Leefomgeving (waarbij de maximale emissiewaarden zijn gebaseerd op de BBT), en de beleidslijn IPPC-omgevingstoetsing ammoniak en veehouderij van belang (zie InfoMil (2022) voor meer details).

Fungerende details

De Rie is recentelijk herzien en is op 4 augustus 2024 in werking getreden. Lidstaten hebben tot 1 juli 2026 om deze implementatie te voltooien en dit proces is momenteel nog in volle gang. De drempelwaarden, welke aangeven of een bedrijf aan de Rie moet voldoen, zijn gedefinieerd in een uniform systeem op basis van Livestock Units/Veestapeleenheden (LSU / VSE).

De drempelwaarden zijn voor varkens 350 LSU, voor leghennen 300 LSU, voor overig pluimvee 280 LSU en bij een gemixte samenstelling is dit 380 LSU.

Hierbij geldt de volgende rekensleutel:

m

Varkens:

Fokzeugen ≥ 50 kg ... 0,500 LSU

Biggen ≤ 20 kg ... 0,027 LSU

Andere varkens ... 0,300 LSU

Pluimvee:

Vleeskuikens ... 0,007 LSU

Leghen ... 0,014 LSU

Kalkoenen ... 0,030 LSU

Eenden ... 0,010 LSU

Ganzen ... 0,020 LSU

Struisvogels ... 0,350 LSU

Ander pluimvee... 0,001 LSU

Toelichting op doorrekening

Met de publicatie van de herziene RIE in juli 2024 zijn grootschalige varkens- en pluimveehouderijen onder het toepassingsgebied van de richtlijn gebracht. Op de peildatum voor de KEV was echter nog niet bekend welke emissienormen en voorgeschreven technologieën voor deze bedrijven zullen gelden. Daarom wordt de Richtlijn als geagendeerd beschouwd, en kon geen kwantitatieve inschatting van het effect van de RIE worden meegenomen in de ramingen.

Referentie(s)

Kenniscentrum InfoMil,, Rijkswaterstaat (2022), Beleidslijn IPCC-omgevingstoetsing', zie:
<https://www.infomil.nl/onderwerpen/landbouw/ammoniak/bbt/cbeleidslijn-ippc/>

7.37 Sectorale interventie Groenten en Fruit (SIG&F)

Naam instrument: Sectorale interventie Groenten en Fruit (SIG&F)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Erkende producentenorganisaties hebben specifieke voordelen die telersverenigingen niet hebben, met name op het gebied van mededinging en de mogelijkheid van financiële ondersteuning middels de EU-regeling voor acties gericht op onder meer een verbeterde, marktgerichte afzet en duurzame productie. Erkende producentenorganisaties dragen daarom in het bijzonder bij aan versterking van de positie van producenten in de keten.

Veel van de groenten en fruit producenten in Nederland zijn aangesloten bij een telersvereniging, maar die is niet altijd erkend als producentenorganisatie.

Na een periode van daling is er de afgelopen jaren sprake geweest van een toename van het aantal erkende producentenorganisaties en het aantal telers met lidmaatschap in een (erkende) producentenorganisatie. Dit is o.a. te verklaren door de sterkere financiële prikkel van EU-steun ten opzichte van de eerdere gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit (GMO), de met de sector afgestemde regeling, en de inzet op zoveel mogelijk vermindering van de administratieve lasten.

Deze interventie draagt bij aan:

- Rendabel ondernemerschap
- Toegevoegde waarde voor agrariërs
- Sterkere positie van landbouwers in de keten
- Meer en betere samenwerking
- Klimaatadaptatie
- Duurzame energie en energiebesparing
- Betere bodemkwaliteit
- Aantrekkelijkere werkomstandigheden

De SIG&F is de opvolger van de gemeenschappelijke marktordening groenten en fruit (GMO).

Fungerende details

Verduurzamingsmaatregelen voor klimaat en energie zijn onderdeel van de plannen die ondersteund worden met de SIG&F. Om in aanmerking te komen voor steun voor dergelijke investeringen dienen producentenorganisaties vooraf aan te tonen dat deze een reductie van tenminste 15 procent op het verbruik ten opzichte van de daarvoor bestaande situatie realiseren. Zo wordt er veel in LED-belichting, zonnepanelen en andere duurzame energieopwekking geïnvesteerd. In totaal werden er in 2024 499 investeringen onder milieu- en klimaatdoelstellingen gedaan, voor in totaal ongeveer € 91 miljoen. Hiervan is € 72,5 miljoen met EU-subsidie gefinancierd (80 procent). Vanuit de Europese Commissie wordt verplicht te rapporteren hoeveel MW hernieuwbare energie

wordt opgewekt met gerealiseerde investeringen. Voor uitgevoerde investeringen in het financiële jaar 2025 (dat bevat alle investeringen gedeclareerd in de 2e deeldeclaratie van 2024, de jaardeclaratie voor 2024, en de 1e deeldeclaratie 2025) was dat in totaal 41,3 MW.

Toelichting op doorrekening

Er zijn overzichten beschikbaar gesteld van verstrekte subsidies. De technieken SON-T naar LED, zonnepanelen en 2e energiescherm krijgen veruit de meeste subsidies. Op grond van de subsidieintensiteit is het effect ingeschat op enkele honderden hectares glastuinbouw voor de periode 2023-2025. Deze technieken zullen naar verwachting verder worden geïmplementeerd in deze sector.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2021), Regeling uitvoering GMO groenten en fruit 2018, zie: <https://wetten.Overheid.nl/BWBR0041140/2021-08-25>

RVO , sectorale interventie groenten fruit, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sectorale-interventie-groenten-fruit-sigf>

7.38 Stimuleringsregeling warmteinfrastructuur glastuinbouw (SWIG)

Naam instrument: Stimuleringsregeling warmteinfrastructuur glastuinbouw (SWIG)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Stimuleringsregeling Warmte Infrastructuur Glastuinbouw (SWIG): Middelen zijn bedoeld voor warmtedistributienetten in de glastuinbouw. Met de toegekende middelen kan naar schatting circa 7 PJ per jaar aan alternatieve warmte beschikbaar komen voor de glastuinbouw (kamerbrief 32627, nr. 64).

Naast de distributie van warmte uit bestaande (geothermie) bronnen kan de aanleg van warmtenetten in de glastuinbouw ertoe leiden dat er meer geothermiebronnen in een gebied worden gerealiseerd (doordat er meer warmtevraag is aangesloten) en door de subsidie op lange transportleidingen worden de kosten voor het ontsluiten van restwarmte lager.

Fungerende details

Tabel 7.6

Verwachte aanvragen 2026 – 2030:

Gebied	Aardwarmte	Restwarmte	Omvang (mln €)	Verwachte indiening	Verwachte start realisatie
Aalsmeer	–	2	30,0	2026–2027	2028–2029
Pijnacker	1	1	30,0	2027	2028–2029
Zuidplaspolder	–	1	15,0	2026–2027	2029
Westland Geo4Energy	1	–	15,0	2026–2027	2028–2029
Westland Midden	1	–	15,0	2027–2028	2029–2030
Westland koppelen WLQ	–	2	30,0	2027–2028	2029–2030
Voorne	1	1	30,0	2026–2027	2028–2029
Zeeland (Bathpolders + Terneuzen)	1	2	45,0	2028	2029–2030
Bergerden	0,5	–	7,5	2028	2029–2030
Gelderland – Bomme-lerwaard	1	–	15,0	2028	2029–2030
Koekoeks-polder	0,5	–	7,5	2028	2029–2030
GP NHN	1	–	15,0	2026–2027	2029

Gebied	Aardwarmte	Restwarmte	Omvang (mln €)	Verwachte indiening	Verwachte start realisatie
Moerdijk-Zevenbergen	1	–	15,0	2027	2029–2030
Plukmade	1	–	15,0	2027–2028	2029
Someren-Assten	1	–	15,0	2027	2029–2030
Kievit – Limburg	1	–	15,0	2028	2029–2030
NOP	0,5	–	7,5	2027	2029
Limburg (Californië en Siberië)	1	–	15,0	2027–2028	2029–2030
Totaal	13,5	9	337,5		

Tabel 7.7

Zonder extra middelen klimaatfondsaanvraag randvoorwaarden glastuinbouw:

Jaar	Verplichtingen (€)	Kas (€)
2024	11.381.884	835.212
2025	90.000.000	24.515.559
2026	89.400.000	58.175.015
2027*	85.600.000	73.501.644
2028	19.900.000	70.097.529
2029	–	40.922.686
2030	–	28.234.239

Tabel 7.8

Inzet extra middelen klimaatfondsfiche glastuinbouw (indien toegekend):

Jaar	Verplichtingen (mln €)	Kas (mln €)
2027	68,10	4,42
2028	79,09	20,61
2029	–	29,44
2030	–	32,38
2031	–	30,91
2032	–	22,08
2033	–	4,42
2034	–	2,94

Toelichting op doorrekening

Het stimuleren van (energie) infrastructuur is noodzakelijk voor de energietransitie. De SWiG wordt daarom beoordeeld als randvoorwaardelijk beleid. Infrastructuur levert in zichzelf geen PJ's op, maar er wordt rekening gehouden met (toekomstige) warmtelevering in de KEV.

Referentie(s)

Subsidie Warmte infrastructuur Glastuinbouw (SWiG), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/swig>

LVN (2024), Tweede Kamer - kamerstuk - brieven van de regering, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Do3990&did=2024Do3990

7.39 Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv)

Naam instrument: Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) zijn gericht op ondersteuning voor (stal)innovatie en eerste investeringen in nieuwe staltechniek. Veehouders kunnen subsidie krijgen om brongericht minder broeikasgassen, ammoniak, geur en fijnstof/endotoxinen uit te stoten (integraal emissiearm), waarbij het dierenwelzijn en de brandveiligheid verbetert. Dit instrument bestaat uit twee modules: een eerste subsidiemodule richt zich op onderzoek naar en ontwikkeling van het gebruik van technische innovaties en managementmaatregelen (innovatiemodule). De tweede subsidiemodule focust op de toepassing van bewezen technische innovaties (investeringsmodule). De innovatiemodule is op dit moment drie keer opengesteld geweest in 2020 en 2021 voor meerdere diercategorieën. De investeringsmodule is in totaal ook drie keer opengesteld. In juni 2020 en april 2021 zijn openstellingen geweest voor pluimvee (gericht op fijnstofreductie, conform afspraak in het Hoofdlijnenakkoord Sanering en Verduurzaming Varkenshouderij). In oktober 2024 was ook een openstelling geweest voor varkens, melkvee en kalveren die onder de doelgroep van de aanpak piekbelasting vallen. Deze openstelling was gericht op het significant reduceren van ammoniakuitstoot (als invulling voor het innovatiecomponent van het 'trappetje van Remkes').

Het Sbv instrument is sinds 20 mei 2025 vervallen. Dit is conform de vervaltermijn uit artikel 4.10 van de Comptabiliteitswet 2016. Hiermee was de derde openstelling van de investeringsmodule de laatste openstelling van de Sbv als zodanig. Eventueel zou het instrument in de toekomst, in dezelfde of een aangepaste vorm, opnieuw kunnen worden opgesteld voor een nieuwe openstelling. Op dit moment heeft nog geen besluitvorming over een nieuwe openstelling plaatsgevonden.

Fungerende details

De subsidieregeling heeft meerdere keren open gestaan, waarvan de laatste keer was van 21 oktober 2024 tot en met 8 januari 2025, met een beschikbaar gesteld bedrag van 60 miljoen euro. Van dit budget zijn voor circa 16 miljoen subsidieaanvragen gedaan, waarvan uiteindelijk circa 13 miljoen toegekend is. Bij de voorjaarsnota is daarom een meevaller in de begroting geboekt van 44 miljoen. Deze middelen zijn daarmee dus niet meer beschikbaar. De openstelling was gericht op ondernemers met melkvee, varkens en vleeskalveren die onder de doelgroep van de aanpak piekbelasting vallen. Deze bedrijven konden investeren in bewezen technieken die de stikstofneerslag fors verminderen, zoals emissiearme stalsystemen en luchtwassers. Een belangrijke voorwaarde voor het aanvragen van de deze subsidie is dat het dierenaantal op de veehouderijlocatie vijf jaar niet toeneemt.

Toelichting op doorrekening

Voor dit instrument is geen effectinschatting meegenomen vanwege de relatief kleine omvang. Daarnaast financierde dit instrument alleen investeringen voor ammoniak-reductie zonder aanvullende eisen te stellen voor de reductie van broeikasgassen, waardoor er (nog los van het kleine aantal deelnemers) geen effect is op de broeikasgasemissies.

Referentie(s)

Kamerbrief over voortgang aanpak piekbelasting, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/0546e965-35bf-4b85-a5a3-abba701e18ca/file>

Kamerbrief over innovatie en borging van emissiearme stalsystemen, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/13667e56-5a01-443a-b489-16of48a4a52c/file>

Kamerbrief over voortgang innovatie emissiereductie veehouderij, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/4729da41-b03c-4358-92bd-95f90acb3c03/file>

Kamerbrief voortgang piekbelasting, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/01/23/kamerbrief-voortgang-aanpak-piekbelasting>

RVO, innovatie en verduurzaming stallen, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/innovatie-en-verduurzaming-stallen>

Officiële bekendmakingen, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2021-43895.html>

7.40 Subsidieregeling extensivering melkveehouderij

Naam instrument: Subsidieregeling extensivering melkveehouderij

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het doel van de Sem is het structureel verminderen van ammoniak- en broeikasgasemissies in de melkveehouderij. De Sem is gericht op het tijdelijk houden van minder melkkoeien op het niveau van het individuele melkveebedrijf. De Sem leidt daarnaast tot een blijvende afname van het aantal fosfaatrechten op nationaal niveau en daardoor tot een permanente vermindering van het aantal melk- en kalfkoeien in Nederland. Een belangrijk neveneffect is dat de mestproductie afneemt, waardoor naar verwachting de druk op de mestmarkt zal afnemen. Ook kan de Sem de omschakeling naar een extensievere bedrijfsvoering stimuleren.

Op 14 april heeft de Europese Commissie bekendgemaakt goedkeuring te geven op de Subsidieregeling extensivering melkveehouderij (Sem). In totaal is voor de Sem een budget beschikbaar van € 627 miljoen. Daarvan is € 615,7 miljoen beschikbaar voor het verstrekken van subsidie en is € 11,3 miljoen gereserveerd voor de uitvoering van de Sem door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). De Sem zal vervolgens worden opengesteld van 1 juni tot en met 29 juli 2026. Gedurende die periode kunnen melkveehouders een aanvraag indienen. Die periode biedt melkveehouders zowel de mogelijkheid om al op korte termijn met gebruikmaking van de regeling hun bedrijf te extensiveren als om die afweging ook nog te kunnen maken in de bredere context van de kabinetsplannen voor landbouw, natuur en stikstof.

Melkveehouders kunnen deelnemen aan de Sem als zij in 2025 bedrijfsmatig melkkoeien hebben gehouden. Deelnemende melkveehouders moeten tussen de 10 en 20 procent minder melkkoeien op het melkveebedrijf gaan houden ten opzichte van het gemiddeld aantal melkkoeien dat in 2025 op het bedrijf werd gehouden. Daarnaast mag het areaal grasland gedurende de looptijd van de subsidie niet afnemen en mag het aantal overige graasdieren (zoals jongvee, schapen, geiten, paarden, etc.) dat op het bedrijf aanwezig is niet toenemen. Deze verplichtingen gelden voor drie jaar vanaf het moment dat deelnemers melding hebben gedaan van het laten vervallen van het deel van het fosfaatrecht dat overeenkomt met het aantal verminderde melkkoeien. De aanvragen zullen op volgorde van binnenkomst worden beoordeeld.

Na afloop van de driejarige extensiveringsperiode kunnen deelnemende melkveehouders ervoor kiezen terug te gaan naar het oorspronkelijke aantal melkkoeien, maar alleen met nieuw aangekochte of geleasede fosfaatrechten.

Naast deze publieke subsidieregeling hebben de banken via de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) te kennen gegeven een private bijdrage te gaan leveren. Deze bijdrage zal zich richten op het aanbieden van rentekortingen voor nieuwe duurzame investeringen door melkveebedrijven die via deelname aan de Sem tijdelijk gaan extensiveren. Hiermee worden de vaste lasten van nieuwe investeringen verminderd voor melkveehouders die deelnemen aan de Sem.

Toelichting op doorrekening

Het aantal aanmeldingen voor de SEM-regeling op 9 juni 2026 (acht dagen na de opening) wordt gebruikt als de ondergrens van de schatting. Dit is gebaseerd op de verwachting dat, net als bij de Lbv-plus, een groot deel van de aanvragen in de eerste dagen binnenkomt. Aanvragen voor beide regelingen worden behandeld op volgorde van binnenkomst, wat aanvragers motiveert om snel te reageren (Reinds et al., 2026). De bovengrens wordt berekend door het aantal aanmeldingen voor de SEM-regeling op 9 juni te extrapoleren op basis van het verloop van de aanvragen bij de Lbv-plus. Dit is gebaseerd op het aantal aanmeldingen voor de Lbv-plus na acht dagen en het totale aantal aanvragen bij sluiting.

Referentie(s)

(2025), Stand van zaken Subsidieregeling extensivering melkveehouderij & Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/43c5b4b4-425d-4805-a1ac-59acaca57376/file>

(2025), Uitwerking voorstel zuivelsector voor extensivering melkveehouderij, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/5b3adf3c-30de-40f3-bbfo-4511603bcbe8/file>

(2025), Startpakket Nederland van het slot, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/bb701504-9dca-454f-bbea-39cffe2d8dfd/file>

(2024), Motie van het lid van Campen c.s., zie: https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20241219/motie_van_het_lid_van_campen_c_s_2

(2025), Motie van het lid Grinwis c.s., zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33037-591.pdf>

Referentie(s) doorrekening

Jongeneel, R., van Asseldonk, M., Daatselaar, C., Temporary dairy extensification scheme in the Netherlands, zie: <https://edepot.wur.nl/697909>

van Asseldonk, M., Daatselaar, C., Jongeneel, R., Liquidity of the Dutch phosphate market and a temporary extensification scheme, zie: <https://edepot.wur.nl/715060>

van Dooren, H.J.C., Smit, H.J., Effecten van een partiële beëindigingsregeling op de ammoniakemissie uit melkveestallen, zie: <https://edepot.wur.nl/715188>

LVVN, Goedkeuringsbesluit Europese Commissie op de Subsidieregeling extensivering melkveehouderij, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/78156707-efc1-4585-b7d3-870911eed449/file>

Reinds, G.J., van Dijk, W.F.A., 't Hoen, M.J.J., van Doren, B., Traa, M., van Maaswaal, N., Nijdam, D.S., Moerman B., Cals, T.C.A., van Os, J., Hazelhorst, S.B. & Nguyen T.N.P. (2026). Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Wageningen: Wageningen University & Research, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

7.41 Subsidieregeling hoogwaardige mestverwerking

Naam instrument: Subsidieregeling hoogwaardige mestverwerking

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De subsidieregeling hoogwaardige mestverwerking van LNV is ontwikkeld in het kader van het klimaat- en stikstofbeleid. Doel is om stikstof uit dierlijke mest te herwinnen tot meststoffen die kunstmest kunnen vervangen. De subsidieregeling is gericht op (intermediaire) bedrijven die een hoogwaardige mestverwerkingsinstallatie willen laten bouwen, of een huidige installatie willen laten ombouwen. Zij krijgen 35-40 procent van de investeringskosten gerelateerd aan de mestverwerkingsinstallatie vergoed (met vergoedingen tussen de 125.000 en 2.000.000 euro). Voorwaarde hierbij is dat 90 procent van de aanvoer uit staldiermest moet bestaan. De subsidieregeling is in 2022 en 2023 opengesteld en zal de komende jaren in de periode tot 2030 jaarlijks worden opengesteld. Tot 2030 is er in totaal 48 miljoen beschikbaar voor deze regeling; 33 miljoen vanuit het Klimaatpakket en 15 miljoen vanuit stikstofmiddelen.

Fungerende details

Voor eind 2024 is opnieuw een openstelling van zes weken georganiseerd. Deze liep van 2 september tot 14 oktober 2024.

Voor deze regeling is nog geen prognose van het N-effect beschikbaar. Het is de bedoeling om hierover met PBL in gesprek te gaan.

Recent heeft de EC een concept voorstel voor Renure gepubliceerd. Invoering van Renure en daarmee het erkennen van kunstmestvervangers is een belangrijke stap om meer gebruik te kunnen maken van herwinbare meststoffen.

Tabel 7.9

Projecten 2022:

Jaar	Project-naam	Soort installatie	Einddatum	Kosten project	Toegekende subsidie	Reeds betaald
2022	Mts van Amstel	Nieuw	31-12-2024	€ 1.943.150,00	€ 777.260,00	€ 699.534,00
2022	Best Mineral BV	Nieuw	31-10-2023	€ 1.450.000,00	€ 580.000,00	€ 580.000,00
2022	Kumac BV	Bestaand	31-12-2025	€ 842.675,00	€ 337.070,00	€ 273.158,00
2022	Agro America BV	Bestaand	31-12-2024	€ 5.373.575,00	€ 2.000.000,00	€ 1.800.000,00
2022	MVB Ooijen BV, Boekel	Bestaand	01-02-2025	€ 2.242.450,00	€ 896.980,00	€ 807.282,00

Jaar	Project-naam	Soort in- stallatie	Eindda- tum	Kosten pro- ject	Toegekende subsidie	Reeds be- taald
2022	Green- Ferm	Bestaand	31-12- 2025	€ 2.701.500,00	€ 1.080.600,00	€ 882.450,00
Totaal					€ 5.671.910,00	

Tabel 7.10
Projecten 2023:

Jaar	Project-naam	Soort in- stallatie	Eindda- tum	Kosten pro- ject	Toegekende subsidie	Reeds be- taald
2023	Gebrs. Verkooijen Distributie B.V.	Bestaand	30-09- 2024	€ 662.500,00	€ 265.000,00	€ 238.500,00
2023	Welvard B.V.	Bestaand	31-07- 2024	€ 653.498,00	€ 261.399,00	€ 235.259,10
2023	Vlako BV te Over- loon	Bestaand	28-02- 2025	€ 891.050,00	€ 356.420,00	€ 320.778,00
2023	Me- rensteyn B.V.	Bestaand	31-12- 2026	€ 1.062.984,00	€ 425.193,00	€ 96.559,94
2023	MV de Kempen BV te Hel- voirt	Bestaand	08-03- 2025	€ 744.295,00	€ 297.960,00	€ 265.325,40
2023	Comple- terra BV	Nieuw	30-09- 2026	€ 3.994.900,00	€ 1.597.960,00	€ 1.236.726,33
2023	Bio Ener- giecentrale Maashorst BV	Nieuw	01-09- 2026	€ 13.520.530,00	€ 1.699.244,00	€ 1.383.865,20
2023	BMP B.V.	Bestaand	01-06- 2026	€ 577.100,00	€ 230.840,00	€ 205.859,79
Totaal					€ 5.133.774,60	

Tabel 7.11
Projecten 2024:

Jaar	Projectnaam	Soort in- stallatie	Eindda- tum	Kosten pro- ject	Toegekende subsidie	Reeds be- taald
2024	Heijderhoeve Agro Products B.V.	Bestaand	31-12- 2027	€ 1.813.100,00	€ 725.240,00	€ 652.716,00
2024	Mts. van Am- stel	Bestaand	05-09- 2025	€ 1.725.000,00	€ 690.000,00	€ 621.000,00
2024	Vevar Han- delsonderne- ming	Bestaand	31-03- 2027	€ 832.300,00	€ 332.920,00	€ 299.628,00

Jaar	Projectnaam	Soort installatie	Einddatum	Kosten project	Toegekende subsidie	Reeds betaald
2024	Van Pinxteren Mestverwerking B.V.	Bestaand	01-03-2027	€ 1.230.700,00	€ 492.280,00	€ 443.052,00
2024	COMPLETERRA B.V.	Nieuw	30-06-2026	€ 2.885.950,00	€ 1.154.380,00	€ 1.038.942,00
2024	Groot Zevert Vergisting B.V.	Bestaand	31-12-2027	€ 1.795.306,00	€ 406.804,00	€ 366.123,60
2024	Ekwadraat Advies B.V.	Bestaand	31-12-2025	€ 2.067.501,00	€ 827.000,00	€ 504.000,00
2024	Landbouwexploitatiebedrijf Cornelissen B.V.	Bestaand	01-10-2027	€ 1.400.000,00	€ 560.000,40	€ 744.300,36
Totaal					€ 5.188.624,00	

Toelichting op doorrekening

Zie Achtergronddocument WUR over wijze waarop dit instrument is meegenomen (Cals et al. 2026).

Referentie(s)

RV), innovatie en verduurzaming stallen, zie: <https://www.rvo.nl/subsidie-en-financieringswijzer/innovatie-en-verduurzaming-stallen>

Referentie(s) doorrekening

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrondrapportage bij de landbouwrapingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

7.42 Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv)

Naam instrument: Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel van de Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv) is het wegnemen van geuroverlast door varkenshouderijen voor omwonenden. Dit wordt bereikt door varkenshouderijlocaties definitief en onherroepelijk te sluiten, waarbij ook de varkensrechten uit de markt worden gehaald. Deze regeling draagt ook bij aan een vermindering van de broeikasgas- en stikstofuitstoot. De Srv is aangekondigd in het Regeerakkoord Rutte III in 2017 (120 miljoen euro). In het kader van Urgenda is extra budget aan de Srv toegevoegd (60 miljoen euro). Daarnaast is een extra budget van 275 miljoen euro toegevoegd, als onderdeel van de structurele aanpak stikstof. Deze laatste uitbereiding van het budget was erop gericht om alle aanvragen die zijn ontvangen in het kader van de Srv te honoreren, mits deze aan de gestelde vereisten voldeden. Er zijn 520 aanvragen ingediend, waarvan er 430 aan alle voorwaarden voldeden. Er zijn uiteindelijk 277 varkenshouderijlocaties daadwerkelijk beëindigd (Noord-Brabant (172), Limburg (55), Gelderland (27), Overijssel (20) en Utrecht (3)). Het aantal varkenshouderijlocaties dat definitief is beëindigd (277) is een stuk lager dan het aantal positieve beschikking (430). Varkenshouders hebben een eigen individuele afweging gemaakt. Factoren die hierbij meespeelde waren de rond die tijd hoge varkensprijzen vanwege varkenspest in China, het niet kunnen realiseren van een alternatieve economische activiteit op de te beëindigen locatie en de te laag bevonden vergoeding.

Fungerende details

De regeling is inmiddels gesloten. Begin 2024 heeft RVO de laatste dossiers afgehandeld.

De regeling is geëvalueerd. Zie Kamerbrief Evaluatierapport Subsidieregeling sanering varkenshouderijen.

Toelichting op doorrekening

De dieren van deelnemers aan de Srv zijn afgevoerd voor 1 april 2024, het basisjaar van deze KEV. Deze dieren zitten dus niet meer in de dieraantallen van het basispad.

Referentie(s)

Rijksoverheid, Kamerbrief Evaluatierapport Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv), zie: <https://open.overheid.nl/documenten/122a937d-5b05-4cd9-b86e-8bf717980a03/file>

Rijksoverheid (2019), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/06/28/kamerbrief-over-uitvoering-urgenda-vonnis>

Rijksoverheid (2019), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/veehouderij/documenten/regelingen/2019/04/30/subsidieregeling-sanering-varkenshouderijen>

7.43 Versnellingsplan aardwarmte

Naam instrument: Versnellingsplan aardwarmte

Sector: Landbouw

Type instrument: Anders

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Specifiek voor glastuinbouw is de beschikbaarheid van warmte een beperkende randvoorwaarde voor het halen van het CO₂ doel in 2030. De ontwikkeling moet versnellen om het doel te halen. Daartoe is in het actieplan Verbeteren Externe Randvoorwaarden Glastuinbouw specifieke acties voor glastuinbouw opgenomen. Zie instrument randvoorwaardenplan. Dit is onderdeel VJB 2025.

Toelichting op doorrekening

Dit instrument is niet nader uitgewerkt en kan niet worden geapprecieerd.

Rijksoverheid (2025), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/11/26/hoofdplan-rand-voorwaardenpakket>

7.44 Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Vbr)

Naam instrument: Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Vbr)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet maakt een vrijwillige beëindigingsregeling mogelijk voor veehouders die willen stoppen, bijvoorbeeld vanwege gebrek aan bedrijfsopvolging. Deze regeling richt zich op de overbelaste en voor stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, behoudens de grote wateren. Doel van de regeling is het reduceren van de emissie van ammoniak en het terugdringen van de depositie van stikstof op genoemde overbelaste Natura 2000-gebieden. Daarnaast ondersteunt de regeling ook andere doelen, zoals het verkleinen van het mestoverschot, de klimaatopgave en natuur- en milieudoelen. De regeling kent een budget van € 750 miljoen. Hiervan is € 35 miljoen gereserveerd voor de uitvoering van de regeling door RVO en voor een financiële tegemoetkoming aan gemeenten en provincies voor de werkzaamheden die zij in het kader van deze regeling moeten uitvoeren. Resteert een subsidieplafond van € 715 miljoen.

De doelgroep van de regeling bestaat uit veehouderijlocaties in heel Nederland waar melkvee, varkens, pluimvee, vleeskalveren, geiten, vleeseenden, konijnen en overig rundvee (zoogkoeien, vleestieren) wordt gehouden.

Veehouders die aan de voorwaarden van de regeling voldoen kunnen een aanvraag indienen. Bij de toekenning van subsidie krijgen veehouderijlocaties die zijn gelegen binnen een strook van 1.000 meter rond een overbelast natura 2000-gebied voorrang (ronde 1 van subsidieverlening). Deze aanvragen worden in volgorde van binnenkomst beoordeeld en beschikt (first come, first serve). Veehouders met een veehouderijlocatie gelegen binnen de strook van 1.000 meter kunnen aanspraak maken op een forfaitaire vergoeding voor het waardeverlies van de productiecapaciteit met een subsidiepercentage van 110procent, op een marktconforme vergoeding voor het laten vervallen van het productierecht (melkvee, varkens, pluimvee) en op een forfaitaire bijdrage in de sloopkosten van € 45,- per vierkante meter. Als er na ronde 1 van de subsidieverlening nog budget resteert, dan komen veehouderijlocaties in de rest van Nederland in aanmerking. De toekenning van subsidie is ronde 2 zal op basis van een tender plaatsvinden, waarbij de rangschikking wordt gebaseerd op euro's subsidie per kilogram ammoniakemissie.

Fungerende details

Op 19 december 2025 heeft de ministerraad ingestemd met het voorstel om de Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties publiek te consulteren. Deze internetconsultatie start medio januari 2026. Gelijk met de internetconsultatie zal de Vbr aangeboden worden aan de Europese Commissie voor pre-notificatie, vooruitlopend op de formele notificatie. Gelijk met de internetconsultatie zal de Vbr voor advies aangeboden worden aan het Adviescollege Toetsing Regeldruk (ATR).

De inschatting is dat goedkeuring van de Europese Commissie in de loop van het tweede kwartaal van 2026 mogelijk is en dat de Vbr na de zomer van 2026 opengesteld kan worden.

Toelichting op doorrekening

Bij de effectinschattingen van dit beleidsinstrument is aangenomen dat de bedrijven die deelnemen aan de Vbr-regeling niet eerder in aanmerking kwamen voor eerdere beëindigingsregelingen, zoals de Lbv of Lbv-plus. Als ze wel in aanmerking waren gekomen, zouden ze waarschijnlijk al aan die regelingen hebben deelgenomen. Het beschikbare budget voor de Vbr-regeling is verdeeld over de verschillende veehouderijsectoren. Deze verdeling is gebaseerd op het deelnamepercentage per sector aan de Lbv en Lbv-plus onder bedrijven die daarvoor in aanmerking kwamen (Reinds et al., 2026) en de gemiddelde kosten per bedrijf per sector (Van Asseldonk et al., 2022; Van Horne & Bondt, 2024). Op basis van de deelnamepercentages en het aantal bedrijven per sector binnen de 1.000-meterzone rondom Natura 2000-gebieden (waar een vergoeding van 110procent geldt) (RIVM, 2025), wordt verwacht dat het volledige beschikbare budget wordt benut door de beëindiging van deze bedrijven. De beëindiging van bedrijven leidt tot een afname in het aantal dieren per diergroep. Deze afname wordt vervolgens doorberekend naar een vermindering in emissies.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2025), Toekomst veehouderij; Brief regering; Stand van zaken Subsidieregeling extensivering melkveehouderij & Vrijwillige beëindigingsregeling veehouderijlocaties, zie:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-28973-282.html>

Referentie(s) doorrekening

van Asseldonk, M.A.P.M., van Horne, P.L.M., Doornewaard, G.J., Hoste, R., Forfaitaire vervangingswaarde van veehouderijstallen in 2021, zie: <https://edepot.wur.nl/541131>

van Horne, P. L. M., & Bondt, N., Forfaitaire vervangingswaarde van veehouderijstallen voor 'kleinere sectoren', zie: <https://edepot.wur.nl/655084>

Reinds, G.J., van Dijk, W.F.A., 't Hoen, M.J.J., van Doren, B., Traa, M., van Maaswaal, N., Nijdam, D.S., Moerman B., Cals, T.C.A., van Os, J., Hazelhorst, S.B. & Nguyen T.N.P. (2026). Voortgang stikstofbronmaatregelen en verwachte effecten in 2030. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Wageningen: Wageningen University & Research, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu.

RIVM, Doelgroep vrijwillige beëindigingsregeling, zie: <https://www.rivm.nl/publicaties/doelgroep-vrijwillige-beeindigingsregeling>

Niet aangeleverde beleidsinstrumenten

Landbouw

7.45 Omgevingsverordening Limburg

Naam instrument: Omgevingsverordening Limburg

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In Limburg zijn (net als in Noord-Brabant) voor bepaalde diercategorieën al vanaf 2010 strengere emissie-eisen voor stallen (bij nieuwbouw en renovatie) van kracht dan in de rest van Nederland. Ook moeten alle stallen in Limburg in 2030 aan de geldende emissie-eisen voldoen.

In Limburg gelden strengere eisen voor stallen van varkens en van enkele pluimveecategorieën en tot 2018 ook voor stallen van melkkoeien. Tot 2023 waren de in de bijlage genoemde emissie-eisen voor stallen van melkkoeien en vleeskalveren minder stringent dan de nationaal geldende eisen vanaf respectievelijk 2018 en 2020, maar ondertussen is de nieuwe Omgevingsverordening van kracht, met een emissienorm van 8,6 kg NH₃/dierplaats voor melkkoeien. Deze eisen voor melkkoeien wijken af van Noord-Brabant, waarbij tevens veelal voor meer diercategorieën strengere emissie-eisen gelden dan in Limburg.

De emissie-eisen voor stallen zijn opgenomen in de Omgevingsverordening Limburg 2024.

Varkens:

Voor varkens is de provinciale emissie-eis (vanaf 2010) 85% reductie ten opzichte van een traditionele stal (overige huisvestingssystemen). Deze eisen zijn stringenter dan in de rest van Nederland, m.u.v. Noord-Brabant waar ook strengere eisen gelden.

Voor biologische varkens zijn de eisen minder strikt; daar geldt 40% reductie. Voor biologische varkens gelden op nationaal niveau geen reductie-eisen.

Melkkoeien:

Bij melkkoeien dient in Limburg (net als in Noord-Brabant) al vanaf 2010 ook in geval van beweidings bij nieuwbouw/renovatie een emissiearm huisvestingssysteem te worden gebouwd; op nationaal niveau was dit pas vanaf 2015 vereist. Sinds 2024 geldt een norm voor van 8,6 kg NH₃ per dierplaats.

Toelichting op doorrekening

In de raming voor de KEV is rekening gehouden met de eisen van de Omgevingsverordening Limburg bij de inschatting van de ontwikkeling van het aandeel emissiearme stallen. Zie Cals et al., 2026 voor meer detail.

Referentie(s)

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrond-rapportage bij de landbouwramingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

7.46 Omgevingsverordening Noord-Brabant

Naam instrument: Omgevingsverordening Noord-Brabant

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Voor varkens, pluimvee, melkkoeien en vleeskalveren zijn er verschillen tussen de eisen die gesteld worden volgens het nationale beleid (BAL) en het provinciale beleid in Noord-Brabant. Daarnaast stelt Noord-Brabant aanvullende eisen aan diercategorieën waaraan het BAL geen maximale emissiewaarden stelt (bijvoorbeeld vrouwelijk jongvee en geiten). In Noord-Brabant gelden al vanaf 2010 strengere emissie-eisen voor stallen (bij nieuwbouw en renovatie) dan voor de rest van Nederland (Verordening Stikstof en Natura 2000). Tevens was voor bepaalde diercategorieën sprake van streefwaarden (toekomstige aanscherpingen) en zouden alle bestaande stallen in 2028 aan de gestelde eisen moeten voldoen. Voor landbouw/veehouderij zijn de uitgangspunten van de Omgevingsverordening Noord-Brabant van 1-1-2026 leidend zoals gepresenteerd in de Brabantse Ontwikkelaanpak Stikstof (BOS 2.0).

Het doel van BOS 2.0 is het verminderen van ammoniakemissie op veehouderijlocaties door het aanpassen van verouderde stalsystemen. Doel is om in 2035 een gemiddelde emissiereductie van 46% voor alle veehouderijlocaties t.o.v. 2019 te halen. Door de emissiereductie te laten functioneren als maatregel ten behoeve van de instandhouding van natuur, is er geen exacte indicatie van emissiereductie meer nodig, en is er ook geen natuurvergunning meer nodig. In plaats daarvan kan de provincie een maatwerk-aanpak hanteren. Een advocatenkantoor en de landsadvocaat hebben ingeschat dat deze werkwijze stand zal houden bij de rechter.

Verouderde stalsystemen moeten op 1 juli 2026 voldoen aan de gewijzigde Omgevingsverordening Noord-Brabant. Voor melkvee- en kalverhouderij geldt een termijn van 20 jaar, voor overige diercategorieën 15 jaar. Normen voor emissiereductie verschillen per diersector. Om de normen te halen, kunnen veehouders kiezen uit opties van een menukaart. Deze opties omvatten stal- en managementmaatregelen waar wetenschappelijke consensus over bestaat dat ze bijdragen aan emissiereductie. Een veehouder mag meerdere maatregelen combineren en hoeft niet alle stalsystemen te vernieuwen zolang op bedrijfslocatie de norm gehaald wordt. De aanpassing is dermate dwingend voor de veehouderij dat er zonder afdoende stal- en managementaanpassingen per 1 juli 2026 minder dieren gehouden zullen moeten gaan worden om in bedrijf te kunnen blijven.

Fungerende details

Normen:

In het algemeen zijn de normen voor bestaande stallen iets verruimd en voor nieuwbouw zijn de normen juist wat strenger geworden t.o.v. eerdere regelgeving (die al strenger was t.o.v. het nationale beleid). Daarnaast is voor het aanpassen van bestaande stalsystemen in melkveehouderijen voor de reductienormen onderscheid gemaakt tussen bedrijven tot en vanaf 100 melk- en kalfkoeien van twee jaar en ouder (resp. 30% en 50% reductie, t.o.v. resp. 43% en 46% eerder). Voor nieuwe stallen in de melkveehouderij wordt dat onderscheid niet gemaakt. Wel wordt er voor nieuwe stallen onderscheid gemaakt tussen stalsystemen met beweiden (50% reductieopgave) en

opstallen (70% reductieopgave). Voor varkens blijft de oude norm van 85% reductie gelden voor nieuwe stallen. Voor bestaande stallen is de norm bijgesteld naar 60% reductie. Voor pluimvee geldt nu 50% reductie voor bestaande stallen en 85% reductie voor nieuwe stallen (eerdere normen verschilden per stalsysteem en pluimvee subcategorie, en zijn terug te vinden in bijlage VI van de BOS 2.0).

Ten opzichte van de eerdere omgevingsverordening zijn er dieren/diercategorieën toegevoegd (waar eerder dus geen emissiereductieopgave voor was):

- Vrouwelijk jongvee en zoogkoeien (in overige huisvesting), overig vleesvee van jonger dan 2 jaar, overig rundvee van 2 jaar en ouder (nu 10% emissiereductie).
- Geiten vanaf 61 dagen op geitenbedrijven met minder dan 500 geiten (nu 60% emissiereductie)
- Vleeskalkoenen, vleeseenden (nu 50% reductie bestaande stallen en 85% reductie voor nieuwbouw)
- Struisvogels (nu 10% reductie nieuwbouw)
- Paarden (reductie moet nog vastgesteld worden)

Voor biologisch gehouden dieren gelden geen reductienormen voor bestaande stallen. Voor nieuwbouw op bestaande melkvee- en kippenbedrijven gelden de normen uit de tabel in bijlage IV. Voor biologisch gehouden varkens geldt een reductiepercentage van 40% (geen verandering t.o.v. eerdere regelgeving; op nationaal niveau zijn daar geen eisen voor). Voor de overige biologische gehouden diercategorieën geldt vooralsnog 0%.

Menukaart:

Op de menukaart voor de melkveehouderij staan twee stalsystemen: de Lely Sphere (77% reductie) en de Cow-toilet (54% reductie). Daarnaast kan gereduceerd worden met voer- en managementregelen waarbij gestuurd wordt op het ureumgehalte al dan niet in combinatie met weidegang voor melk- en kalfkoeien. Dit levert tussen de 0 en 71% reductie op. Reducties worden daarbij berekend t.o.v. een referentie van 13kg ammoniak per dierplaats per jaar. Weidegang wordt ook genoemd als maatregel voor jongvee jonger dan 2 jaar wat 0-41% reductie op kan leveren t.o.v. een referentie van 4,4kg ammoniak per dierplaats per jaar.

Er staan diverse luchtwassystemen (biologisch en chemisch) op de menukaart voor:

- vleeskalveren (70-95%)
- geitenbedrijven (67-90%)
- varkensbedrijven (70-95%)
- pluimveehouderij (70-90%; ook biofilters met 70% reductie; koloniehuisvesting met mestbandbeluchting voor leghennen met 90% reductie; specifieke stalsystemen voor het uitbroeden eieren en opfokken vleeskuikens met 10-15% reductie)
- konijnen (70-90%; ook mechanische ventilatie met 36-58% reductie)

Voor varkens staan er verder voermaatregelen die tussen de 10 en 40% reductie opleveren. Voor vleeskuikens wordt snijmaissilage genoemd als maatregel met een geschat effect van 43% emissiereductie.

De aangepast omgevingsverordening Noord-Brabant is van kracht per 1 januari 2026. Voor meer details zie Provincie Noord-Brabant (2025).

Melkkoeien

Er geldt geen ontheffing voor systemen met vaste mest. Wel is er sinds 2020 een uitzondering voor de aanpassing van bestaande huisvestingssytemen opgenomen voor veehouderijen met een natuurinclusieve bedrijfsvoering, voor nieuw te bouwen stallen geldt alleen een uitzondering voor een vrijlooptal.

Toelichting op doorrekening

In de KEV is rekening gehouden met de aandelen en emissiefactoren van stalsystemen in Noord-Brabant ten opzichte van de rest van Nederland. Bij melkvee is het geraamde aandeel emissiearme stalsystemen lager dan in de KEV2024, met name omdat de eisen voor bestaande stallen naar beneden bijgesteld zijn. Zie Cals et al. (2026) voor meer detail.

Referentie(s)

Cals et al. (2026), Raming van luchtemissies uit de landbouw in 2030, 2035 en 2040. Achtergrondrapportage bij de landbouwrapingen in het kader van de Klimaat- en energieverkenning 2026 en de emissieramingen luchtverontreinigende stoffen 2027. Wageningen, Wageningen Environmental Research.

Provincie Noord-Brabant (2025). Nota van wijziging Statenvoorstel 43/25^E Vaststellen Omgevingsverordening Noord-Brabant – regelwijziging 2. <https://noordbrabant.bestuurlijkeinformatie.nl/Agenda/Document/95c14a18-a213-488a-gd35-e7c5cb97921d?documentId=157827ba-f36e-4549-9ae2-2627326dd489&agendaltemId=06464c18-a4b4-4597-9918-c3252d6a874f>.

7.47 Beëindigingsregeling Limburg (SPUK-koplopermaatregel)

Naam instrument: Beëindigingsregeling Limburg (SPUK-koplopermaatregel)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Nadere subsidieregels gebiedsgerichte beëindiging veehouderijlocaties in Limburg heeft een tweeledig doel. Enerzijds is deze regeling gericht op het realiseren van een structurele, blijvende reductie van de stikstofbelasting en stikstofemissie vanuit veehouderijlocaties. Anderzijds wordt met het vrijwillig (gedeeltelijk of volledig) sluiten van veehouderijlocaties het realiseren van natuur-, water- en klimaatopgaven middels provinciale gebiedsprocessen in beweging gezet (Provincie Limburg, 2025a).

Veehouders kunnen deelnemen aan deze regeling als ze voldoen aan diverse eisen, dezelfde als onder de Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging (MGB). Zo moet de veehouderijlocatie gelegen zijn binnen een beekdal, Natura-2000 overgangsgebied en/of zich op zandgrond bevinden. De vermindering van de stikstofemissie van de veehouderijlocatie die door volledige of gedeeltelijke sluiting wordt gerealiseerd, bedraagt ten minste 250 kilogram ammoniak per jaar bij veehouderijlocaties met rundvee en maximaal 25 andere landbouwdieren. Bij alleen andere dieren of rundvee in combinatie met meer dan 25 andere landbouwdieren is de grens 750 kilogram ammoniak per jaar. Wanneer locaties meedoen aan deze regeling, zijn zij verplicht om productierechten en vergunningen door te halen en de vervallen productiecapaciteit te (laten) slopen. Daar staat een 100% vergoeding tegenover, op basis van onafhankelijke taxatie (Provincie Limburg, 2025b). Verder gelden na de subsidiebeschikking enkele voorwaarden. Bij volledige sluiting moeten binnen 12 maanden alle dieren weg zijn en de mest verwijderd. Bij gedeeltelijke sluiting moet binnen 18 maanden de stalcapaciteit voor minstens één diersoort gesloopt zijn, en binnen 12 maanden moeten er minder dieren zijn. In beide gevallen moeten binnen 12 maanden de dierrechten voor varkens (minstens 80%), pluimvee (90%) of melkvee (95%) zijn vervallen of verminderd (Provincie Limburg, 2025a).

Het subsidieplafond voor deze regeling is vastgesteld op een maximum van €47.383.152 vanuit het Rijk, waarvan de uitvoering bij de provincie ligt. €39.750.000 is afkomstig vanuit de koploperprojecten (Rpml), de overige €7.633.152 is afkomstig vanuit de MGB. Dat budget wordt hier verder buiten beschouwing gelaten, omdat dit al in de inschatting van de MGB wordt meegenomen in de berekening. De definitieve hoogte van het subsidieplafond is op basis van het aantal geïnteresseerden vastgesteld op 30 miljoen euro voor de eerste indieningsperiode. Daarvan is €7.633.152 afkomstig uit de MGB-regeling, het overige deel (€22.366.848) wordt beschikt via de Rpml. De regeling loopt tot 1 juli 2027 (Provincie Limburg, 2025c; 2025d).

Toelichting op doorrekening

Voor de inschatting van het effect is een vergelijkbare aanpak gebruikt als voor de MGB-regeling. Er is uitgegaan van een budget van circa 22 miljoen euro (deel van budget dat via de Rpml wordt beschikt; omdat effect van budget uit de MGB al wordt meegenomen bij de MGB). Voor de verdeling

van het budget over sectoren is gebruikt gemaakt van door de provincie verstrekte informatie over het aantal deelnemende bedrijven per sector.

7.48 Beëindigingsregeling Gelderland (SPUK-versnellingsmaatregel)

Naam instrument: Beëindigingsregeling Gelderland (SPUK-versnellingsmaatregel)

Sector: Landbouw

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Gebiedsgerichte beëindiging van veehouderijlocaties in de provincie Gelderland is gericht op het reduceren van stikstofemissies nabij Natura 2000 gebieden, door veehouderijlocaties gedeeltelijk of volledig te sluiten. Wanneer locaties meedoen aan deze regeling, zijn zij verplicht om productie-rechten en vergunningen door te halen en de vervallen productiecapaciteit te (laten) slopen. Daar staat een 100% vergoeding tegenover, op basis van onafhankelijke taxatie (Provincie Gelderland, 2025c). Veehouders kunnen deelnemen aan deze regeling als ze voldoen aan dezelfde eisen als onder de Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging (MGB) - zie paragraaf 2.4.3. De vermindering van de stikstofemissie van de veehouderijlocatie die door volledige of gedeeltelijke sluiting wordt gerealiseerd, bedraagt ten minste 250 kilogram ammoniak per jaar bij veehouderijlocaties met rundvee en maximaal 25 andere landbouwdieren. Bij alleen andere dieren of rundvee in combinatie met meer dan 25 andere landbouwdieren is de grens 750 kilogram ammoniak per jaar (Provincie Gelderland, 2025d).

Verder gelden er na de subsidiebeschikking enkele voorwaarden. Bij volledige sluiting moeten binnen 18 maanden alle dieren weg en de mest verwijderd zijn. Bij gedeeltelijke sluiting geldt dit voor minstens één diersoort, en moet ook de stalcapaciteit voor die soort binnen 18 maanden gesloopt zijn. Voor beide geldt dat binnen 14 maanden de dierrechten met minstens 80% (varkens en pluimvee) of 95% (melkvee) verminderd of vervallen moeten zijn. Ten slotte moet bij gedeeltelijke sluiting binnen 30 maanden de op locatie gebruikte productiecapaciteit worden afgebroken en verwijderd door de veehouderijonderneming (Provincie Gelderland, 2025d).

Voor deze regeling is in totaal 35 miljoen euro vanuit het Rijk beschikbaar waarvan de uitvoering bij de provincie ligt. 20 miljoen euro is afkomstig vanuit de versnellingsmaatregelen, de overige 15 miljoen euro is afkomstig uit de MGB, die wordt behandeld in paragraaf 2.4.3. Dat budget wordt hier verder buiten beschouwing gelaten, omdat dit al in de inschatting van de MGB wordt meegenomen in de berekening.

Toelichting op doorrekening

Voor de inschatting van het effect is een vergelijkbare aanpak gebruikt als voor de MGB-regeling. Er is uitgegaan van een budget van 20 miljoen euro. Voor de verdeling van het budget over sectoren is gebruikt gemaakt van door de provincie verstrekte informatie over het aantal deelnemende bedrijven per sector.

7.49 Utrechts plan landelijk gebied (UPLG)

Naam instrument: Utrechts plan landelijk gebied (UPLG)

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Vanuit het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) wordt gewerkt aan een voorstel voor algemene emissieregels en een gebiedsgerichte aanpak met een maatwerkaanpak voor stalemissies en een reductie van bemesting binnen en rond Natura 2000-gebieden.

Algemene aanpak – emissiereductie melk- / grondgebonden veehouderij

Bij de algemene aanpak wordt gestuurd op een provinciale vermindering van de stikstofuitstoot in de landbouw van 46% in 2035 ten opzichte van 2019. Wanneer melkveehouders door doelsturing binnen het beoogde reductiepad richting 2035 blijven, gaat deze emissienorm niet in. Binnen de grondgebonden veehouderij kunnen agrariërs via voer- en managementmaatregelen de ammoniakuitstoot flink beperken. Dit kan gemeten worden via de combinatie van de hoeveelheid ureum in de melk en het aantal uren weidegang. Onder andere de Kringloopwijzer kan helpen bij het monitoren van de voortgang. Wij verwachten dat de kringloopwijzer de komende jaren verder doorontwikkeld zal worden en/of dat het Rijk een afrekenbare stoffenbalans in zal stellen als monitoringsinstrument. Als methode van borging onderzoeken wij of de samenhang van excretie van stikstof, het stikstof- en TAN-gehalte en de pH van de mest, het ureum gehalte in de melk in combinatie met de N/P methode de stikstofverliezen op bedrijven technisch en juridisch kan borgen en tevens als monitoringsinstrument ingezet kan worden. Als deze aanpak op vrijwillige basis de komende jaren voldoende effect heeft, is het instellen van een algemene emissienorm – van maximaal 40-42 kg ammoniak per hectare per jaar vanaf 2035 – hoogstwaarschijnlijk niet nodig. Een besluit hierover wordt genomen in 2029 op basis van de peiljaren 2026, 2027 en 2028. Mocht dit wel nodig blijken, dan zal deze norm vanaf 1 januari 2030 ingaan.

Algemene aanpak – emissiereductie intensieve / niet-grondgebonden veehouderij

Voor de intensieve veehouderij worden emissieplafonds per gerealiseerde dierplaats voorgesteld, waaraan elk bedrijf met ingang van 2035 moet voldoen. Met een emissienorm per gerealiseerde dierplaats voor varkens, kippen, vleeskalveren en kalkoenen wordt een flinke emissiereductie voor de landbouw voorzien in 2035 ten opzichte van 2019. Om zo snel mogelijk de verslechtering van de meest stikstofgevoelige habitattypen te stoppen zullen ook nog aanvullende bronmaatregelen genomen moeten worden. Daarbij gaat het om een verdere reductie van stalemissies bij bedrijven met een onevenredig grote depositie op de natuur. Voor de niet-grondgebonden veehouderij – zoals legkippen, varkens en kalveren – hanteren we een emissienorm per dier in bestaande stallen. Om dit te bereiken, zijn stalinnovaties zoals luchtwassers noodzakelijk.

Deze inzet van best beschikbare techniek borgen wij door een emissieplafond per gerealiseerde dierplaats op te nemen in de omgevingsverordening. Dit doel dient in 2035 behaald te zijn en is niet afhankelijk van het halen van het reductiepad in 2028 en verder. De op te nemen toelaatbare normen voor emissies van NH₃ zijn 90-95% lager dan een basisstal en kunnen doorgaans alleen met een luchtwasser behaald worden. Genoemde normen zijn nu al haalbare emissiehoogten per dierplaats met bewezen techniek (best beschikbare techniek) van chemische luchtwassers en worden daarom binnen nu en 10 jaar realiseerbaar geacht.

Gebiedsaanpak – maatwerkaanpak stalemissies

Voor alle negen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden geldt bovendien een maatwerkaanpak stalemissies. Bedrijven met grote stallen en veel vee zullen hun uitstoot verder moeten verlagen. Dit kan ook buiten de stikstofzone van 250 meter het geval zijn. Het betreft bedrijven die meer dan 1 mol depositie veroorzaken per 1000kg NH₃ uitstoot. Uit een eigen analyse volgt dat dit ca 30 bedrijven rond 5 van de stikstofgevoelige gebieden kan raken.

Gebiedsaanpak - beperking bemesting rond Natura2000-gebieden

Voor natuurherstel wil de provincie bij alle habitatrichtlijngebieden (de meest stikstofgevoelige delen van Natura 2000-gebieden) een totaalverbod op bemesting van gronden behalve ten behoeve van de natuur. Dat wil zeggen: binnen alle negen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (het Habitatrichtlijndeel) mag helemaal niet meer bemest worden, tenzij dit nodig is voor de natuur.

Tot op een afstand 250 meter tot de habitatrichtlijngebieden geldt een verbod op de inzet van kunstmest en een aanwendingsbeperking tot het opbrengen van maximaal 100 kg stikstof per hectare per jaar uit dierlijke mest. Het reductiepotentieel van de 250 meter zone loopt van enkele molen op tot bijna 50 mol gemiddeld voor het gebied waar de zone wordt ingesteld en hangt van vele factoren af. We stellen een stikstofzone voor van 250 meter rondom zes van de negen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden (het Habitatrichtlijndeel). Het betreft de volgende zes Natura 2000-gebieden: Binnenveld, Botshol, Lingegebied & Diefdijk Zuid, Oostelijke Vechtplassen, Nieuwkoopse Plassen & De Haack en Zouweboezem. De zonering wordt in delen van het vogelrichtlijngebied van Oostelijke Vechtplassen verbreed vanwege handhaafbaarheid. Voor de overige drie Natura 2000-gebieden zal in 2028 bezien worden of de huidige aanpak voldoende waarborg voor natuurherstel is. Mocht dit niet zo zijn kan alsnog besloten worden een stikstofzone rond deze gebieden van kracht te laten worden.

Toelichting op doorrekening

Het UPLG is niet meegenomen in de doorrekening vanwege de beperkte invloed op nationale emissies (met name van varkens- en pluimvee en zoneringsaanpak) of omdat de normering, in het geval van de melkveehouderij, nog niet voldoende concreet was.

7.50 Normering toepassing methaanremmers melkveehouderij

Naam instrument: Normering toepassing methaanremmers melkveehouderij

Sector: Landbouw

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

In het coalitieakkoord van het kabinet-Jetten is opgenomen: “*Het kabinet voert per 2029 een normering in voor de inzet van methaanremmers in veevoer.*” Methaanremmers, zoals het middel Bovaer, kunnen aan veevoer worden toegevoegd en leiden tot een vermindering van de methaanemissies uit pensfermentatie.

Een normering kan in principe leiden tot een snelle opschaling van het gebruik van dergelijke toevoegingsmiddelen. Hiervoor bestaan reeds internationale voorbeelden. Zo geldt in Denemarken sinds 1 oktober 2025 voor bedrijven met meer dan 50 melkkoeien de verplichting om gedurende ten minste 80 dagen per jaar Bovaer aan het rantsoen van melkkoeien toe te voegen, of als alternatief het gehele jaar een vetverrijkt dieet te voeren. Tegen deze achtergrond is het voorstelbaar dat in 2030 een substantieel deel van de Nederlandse melkveestapel methaanremmers toegediend krijgt. Tegelijkertijd zijn er verschillende factoren die de invoering en effectiviteit van een normering voor methaanremmers kunnen beperken:

- Naar aanleiding van meldingen van gezondheidsproblemen bij koeien na de introductie van Bovaer hebben de Deense autoriteiten mogelijkheden gecreëerd voor bedrijven om een uitzondering op de verplichting aan te vragen. Hierdoor valt het daadwerkelijke gebruik van Bovaer waarschijnlijk aanzienlijk lager uit dan aanvankelijk beoogd (Green Transitions Denmark, 2025). Daarnaast heeft de Europese Commissie de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) gevraagd de beschikbare gegevens over Bovaer opnieuw te beoordelen naar aanleiding van deze signalen (Agriland, 2026).
- De juridische ruimte voor een nationale verplichtstelling kan beperkt zijn vanwege de Europese harmonisatie van regelgeving voor diervoederadditieven en veevoer.

Toelichting op doorrekening

Voor de bovenwaarde van de bandbreedte wordt uitgegaan van een implementatiegraad van 75% en een effectiviteit van 25 procent. Voor de onderwaarde van de bandbreedte wordt aangenomen dat invoering van een nationale normering niet of slechts zeer beperkt realiseerbaar is, waardoor er geen effect is op de methaanemissies.

Referenties

Agriland (2026). European Food Safety Authority reviewing Bovaer data. Zie: <https://www.agriland.ie/farming-news/european-food-safety-authority-reviewing-bovaer-data/> Accessed on 27 August 2026.

Green Transition Denmark (2025). Stopping Bovaer leaves a gap in agriculture's climate accounts. Zie: <https://rgo.dk/en/stop-for-bovaer-efterlader-hul-i-landbrugets-klimaregnskab/>, Accessed on 27 August 2026.

8 Landgebruik

8.1 Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)

Naam instrument: Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Deze interventie bouwt voort op het bestaande Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLb) en het werk van groepen van boeren en andere grondbeheerders (collectieven). Hiermee wordt het gebruik van landbouwproductiemethodes gestimuleerd die een gunstig effect hebben op het klimaat, het landschap en de kenmerken daarvan, de natuurlijke hulpbronnen, de bodem, water en biodiversiteit. Er wordt ingezet op de optimalisatie van beheer in de bestaande leefgebieden: open grasland (prioriteit weide- en watervogels), open akker (voldoende habitat voor akkersoorten), dooradering (onder andere landschapselementen) en komt er extra inzet voor water en klimaatmaatregelen. Door bovengenoemde extra inzet is de verwachting dat het ANLb in de komende GLB groeien van 110.000 naar 135.000 ha. De leefgebieden en de categorieën worden door de provincies begrensd in het Natuurbeheerplan. Hierin beschrijven de provincies de gebieden waar beheerders subsidie kunnen krijgen voor de ontwikkeling van natuur, natuurbeheer, agrarisch natuurbeheer en landschap. De leefgebieden zijn allen begrensd door middel van een gebiedsgerichte aanpak. De beheeractiviteiten die worden uitgevoerd in een agrarisch leefgebied hebben een functie, bijvoorbeeld het creëren van foerageergebieden, of het optimaliseren van voortplantingsmogelijkheden. Voor de categorie water gelden andere beheerfuncties, zoals waterberging of bufferzones. De ANLb activiteiten kunnen een relatie hebben met GLMC8 (4procent van het bouwland niet- productief laten). Wat dit betekent voor de voorwaarden, wordt verwezen naar de site van RVO.

Fungerende details

Over de gehele periode gaat het om een budget van ca. 924 miljoen euro, waarvan 60procent afkomstig is van cofinanciering door de provincies. Dit is exclusief de aangekondigde extra incidentele en structurele financiën zoals beschreven in het maatregelpakket voor landbouw, natuur en stikstof, gepubliceerd in juni 2026 (LVVN 2026). Hierin wordt de ambitie uitgesproken om de regeling Agrarisch natuur- en landschapsbeheer uit te breiden van 130.000 hectare naar 280.000 hectare en het te versterken, door beheer te verzwaren en ruimtelijk te clusteren. In het najaar 2026 wordt dit nader uitgewerkt.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. Hoewel verschillende maatregelen, zoals de aanleg van landschapselementen zoals houtwallen naast een bijdrage aan biodiversiteit ook kunnen leiden tot meer vastlegging van koolstof, is het op dit moment niet mogelijk om het effect van dit soort elementen expliciet te

kwantificeren in de landgebruiksraming. Het instrumentarium is hiervoor niet geschikt. Wel wordt, vanuit de Taakgroep LULUCF van de Emissieregistratie, onderzocht hoe landschapselementen in de ramingen kunnen worden meegenomen. Om rekening te houden met deze onzekerheid is ervoor gekozen om het potentiële effect van landschapselementen op te nemen in de onzekerheidsbandbreedte (bandbreedte van 0 – 0,06 megaton CO₂-equivalenten). Bij het bepalen van het mogelijk effect is uitgegaan van een behoudende groei van landschapselementen, gebaseerd op de studie van Lesschen et al. (2023). Voor meer informatie, zie Van Baren et al. (2026).

Referentie(s)

RVO (2026), Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLB), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/anlb>

Referentie(s) van appreciatie

Jan Peter Lesschen, Eric Arets, Sven van Baren, Ana Gonzalez-Martinez, Roel Jongeneel, Joan Reijs, Marjolein Selten, Thalisa Slier, Theun Vellinga, Luuk Vissers, Beleidsscenario's voor klimaatmitigatie in landbouw en landgebruik: resultaten voor de AFOLU-sector in 2035. Wageningen: Wageningen Environmental Research, zie: <https://edepot.wur.nl/630137>

van Baren, S.A., Y.C. Berger Barnett, S.B.M. Jacobs, S. Jansen, J.P. Lesschen, J.M. Reusen, 2026. Ramingen van emissies van broeikasgassen en verwijderingen van CO₂ door de LULUCF-sector 2025-2040; Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Wageningen:Wageningen Environmental Research

8.2 DAW - Verbeterde Kennis Verspreiding (VKV)

Naam instrument: DAW - Verbeterde Kennis Verspreiding (VKV)

Sector: Landgebruik

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) is een programmatische aanpak van een grote kwaliteits- en ruimtelijke opgave in het landelijk gebied. Het doel is voldoende chemisch schoon en ecologisch gezond water voor duurzaam gebruik in toekomstbestendige landbouw.

Vanuit het NPL is er in 2021 een Verbeterde Kennis Verspreiding (VKV) aan DAW toegevoegd met als doel kennisverspreiding gericht op verbetering van de bodemkwaliteit, koolstofvastlegging en duurzaam bodembeheer. Hieraan wordt invulling gegeven door bodemteams (ca. 100 bodemadviseurs die kennis uitwisselen en boeren advies geven), proefboerderijen (ca. 30), excursies en bijeenkomsten voor de praktijk.

Opmerking: het is onduidelijk hoe het DAW-VKV past binnen LULUCF. Kennisverspreiding en ervaringen opdoen met maatregelen die gunstig zijn voor bodem, water en klimaat zal een positieve invloed hebben op bijvoorbeeld een toename van bodemkoolstof en gewas-keuzes. Ook kan het leiden tot meer inzet van vlinderbloemigen in het bouwplan en daardoor tot minder inzet van kunstmest. Het is op dit moment moeilijk de bijdrage te kwantificeren.

Fungerende details

In 2024 is het DAW-VKV geëvalueerd. Hieruit kwam naar voren dat agrariërs over het algemeen zeer te spreken zijn over het programma. Daarom wordt getracht budget toegewezen te krijgen om het programma ook na 2025 voort te zetten.

Met het kennisverspreidingsprogramma wordt invulling gegeven aan nationale en (in de maak zijnde) EU-doelstellingen. Door het betrekken van de agrariërs, het blijvend herhalen van de boodschap en het tonen van hoe het ook kan, wordt in kleine stapjes geprobeerd alle agrariërs tot duurzaam bodembeheer aan te zetten. Een duurzaam beheerde bodem leidt op termijn tot een gezonde bodem voor een duurzame voedselproductie en levert daarnaast een bijdrage aan de opgaven die we hebben op het gebied van klimaat, water en biodiversiteit.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. In de KEV worden instrumenten gericht op onderzoek, pilots en kennisuitwisseling als faciliterend beleid beschouwd, omdat deze trajecten zich nog in de ontwikkelfase bevinden en de uitkomst van deze trajecten nog onzeker is. Bij een succesvolle pilot is mogelijk nog additioneel beleid nodig voor opschaling.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2022), Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F) voor het jaar 2022, zie:

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-35925-XIV-100.html>

8.3 Fonds voor bos op rijksgronden

Naam instrument: Fonds voor bos op rijksgronden

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het fonds om bosaanleg op rijksgronden mogelijk te maken wordt beheerd en mede uitgevoerd door Staatsbosbeheer, maar is ook beschikbaar voor andere rijkspartijen. Uit het fonds kan zowel bosaanleg als spontane bosontwikkeling gefinancierd worden. 10,62 miljoen is beschikbaar gesteld voor realisatie bos op rijksgronden 2021-2025. Normkosten zijn 20-23 duizend euro per/ha voor aanplant en 5k euro/ha voor spantaan bos.

In 2024 is het fonds uitgebreid met 4 miljoen voor aanleg en herstel van landschapselementen, tegen normkosten van 23k/ha voor aanleg en herstel.

Toelichting op doorrekening

In de raming wordt gebruik gemaakt van de analyse van Van Bussel et al. (2026) als onderdeel van het programma Monitoring en Evaluatie Stikstofreductie en Natuurverbetering. Bosaanleg op rijksgronden is ook onderdeel van deze analyse. De resultaten van deze analyse zijn gebruikt in het bepalen van de arealen bosuitbreiding (zie Van Baren et al. 2026 voor meer informatie).

Referentie(s) van appreciatie

Van Bussel, L.G.J., F. Groten, G. de Vries, D.R.G. van Wieringen (2026). Verwachte effecten van voorgenomen natuur- en stikstofbronmaatregelen op de toestand van de natuur. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, zie: <https://www.pbl.nl/system/files/document/2026-03/pbl-2026-verwachte-effecten-maatregelen-toestand-natuur-5783.pdf>

van Baren, S.A., Y.C. Berger Barnett, S.B.M. Jacobs, S. Jansen, J.P. Lesschen, J.M. Reusen, 2026. Ramingen van emissies van broeikasgassen en verwijderingen van CO₂ door de LULUCF-sector 2025-2040; Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Wageningen: Wageningen Environmental Research

8.4 GLB-NSP Samenwerking in veenweidegebieden en N2000-overgangsgebieden

Naam instrument: GLB-NSP samenwerkingsmaatregel veenweide en overgangsgebieden N2000

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In de regeling Samenwerking in veenweidegebieden en overgangsgebieden-N2000 is een jaarlijkse vergoeding mogelijk voor geringe drooglegging (max. 40, 30 of 20 cm) en voor aanleg waterinfiltratiesysteem en digitale grondwaterpeilbuizen op veengrond in de provincies Fryslân, Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht en in Noordwest Overijssel en midden Groningen. Daarnaast kunnen melkveehouderijbedrijven meedoen met de optie extensivering, die ook in en rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden mogelijk is.

In en rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden kunnen melkveehouderijbedrijven een jaarlijkse vergoeding krijgen bij extensivering naar 150 kg stikstofdierexcretie per hectare per bedrijf of naar 100 kg stikstofdierexcretie per hectare per bedrijf.

Fungerende details

Het budget bij de eerste openstelling (van 1 mei tot en met 31 mei 2024) is op 1 november 2024 opgehoogd naar:

- categorie veenweide: 55,4 miljoen euro, beschikt 49 miljoen euro
- categorie overgangsgebieden N2000: 160 miljoen euro, beschikt 155 miljoen euro

Er is een tweede openstelling geweest in het voorjaar 2026 (van 22 april tot en met 8 juni 2026). Voor de categorie veenweide was er hierbij 39 miljoen euro beschikbaar, voor de categorie overgangsgebieden N2000 78,8 miljoen euro.

Toelichting op doorrekening

Voor het inschatten van het effect van samenwerkingsverbanden in veenweidegebieden en Natura 2000 overgangsgebieden is gebruikgemaakt van het SOMERS 2.0-model (Erkens et al., 2022; Jansen et al. 2024). Dit sluit aan bij de reguliere berekeningssystematiek voor organische bodems binnen de LULUCF-methodologie. In totaal zijn 13 samenwerkingsverbanden doorgerekend, met een gezamenlijk oppervlak van ruim 6.800 hectare veengrond binnen een landbouwareaal van bijna 8.000 hectare. De betrokken maatregelen betreffen onder meer jaarlijkse beheervergoedingen voor beperkte drooglegging en extensivering, investeringsvergoedingen voor de aanleg van waterinfiltratiesystemen (WIS) en digitale grondwaterpeilbuizen, evenals vergoedingen voor samenwerkingskosten. In totaal zorgen de maatregelen gezamenlijk circa 0.01 megaton CO₂ equivalenten reductie. De berekening is uitgevoerd door RVO.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2023), Publicatie regeling, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2023-29658.html>.

Rijksoverheid (2024), Publicatie openstellingsbesluit, zie: <https://www.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-13718.html>

Rijksoverheid (2025), Verbreding regeling, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-36481.html>

Referentie(s) van appreciatie

Gilles Erkens, Roel Melman, Simon Jansen, Jim Boonman, Mariet Hefting, Joost Keuskamp, Huite Bootsma, Laura Nougues, Merit van den Berg, Ype van der Velde, SOMERS: Subsurface Organic Matter Emission Registration System, zie: <https://www.nobveenweiden.nl/wp-content/uploads/2022/12/SOMERS-1.0-hoofdrapport-2022-v4.0.pdf>

Siem Jansen, Roel Melman, Laura Nougues, Gilles Erkens, NOBV jaarrapportage 2024 SOMERS 2.0 – Toelichting rekenregels, zie: <https://www.nobveenweiden.nl/wp-content/uploads/2024/11/rapportage-SOMERS-2.0-toelichting-rekenregels.pdf>

8.5 Hernieuwde pachtwet

Naam instrument: Hernieuwde pachtwet

Sector: Landgebruik

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De huidige pachtwetgeving kent meerdere knelpunten (Kamerstuk 27924, nr. 73). De pachtwetgeving is bedoeld om het kader te geven waarmee pachters beschikking kunnen krijgen over grond zonder onmiddellijk deze grond te moeten aankopen. Echter, mede door de systematiek van de huidige pachtwetgeving betreft meer dan 90 procent van de nieuwe pachtcontracten kortlopende geliberaliseerde pachtcontracten. Deze kortlopende pachtcontracten leveren agrarische ondernemers te weinig zekerheid op en kennen vaak relatief hoge pachtprijzen. Kortlopende pacht is daarmee veelal een ongeschikte basis voor een gezond landbouwbedrijf. Verder bevat de kortlopende pacht weinig prikkels voor duurzaam bodembeheer voor de pachter. In de praktijk zal een pachter zijn schaarse middelen niet met prioriteit inzetten voor het investeren in de kwaliteit van landbouwgrond die hij wellicht over een (paar) jaar weer kwijt is. De ervaring leert dat een aantal verpachters deze investeringen niet op zich neemt. Hoe langer de pachtrelatie is, hoe meer het in het belang van de pachter is om goed voor de bodem te zorgen. De verpachter zal echter minder direct verdienen aan de verpachte grond. De hernieuwde pachtwetgeving zal gericht moeten zijn op meer langjarige pacht en op meer mogelijkheden voor het faciliteren van duurzame landbouw en instandhouding of verbetering van de bodemgezondheid. Dit is ook de insteek van de pachtende agrariërs.

De inzet vanuit LVVN is om samen met veldpartijen tot een gezamenlijk akkoord te komen. Er wordt inmiddels al jaren gesproken over aanpassing van de pachtwetgeving. Daarbij hebben meerdere ministers het initiatief eerst aan de markt (pachters en verpachters) gelaten. Die lijken er echter niet gezamenlijk uit te komen. Initiatief ligt nu bij LVVN. Wetteksten en de Memorie van Toelichting en de voorbereiding van de internetconsultatie voor de wijziging Pachtwetgeving zijn in voorbereiding.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen, omdat de uitwerking nog in ontwikkeling is.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief herziening pachtregelgeving, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/bd77e651-a75f-44a9-8694-b1d1docba57f/file>

Rijksoverheid (2025), Besluitenbrief pachtbeleid, zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2025Z14103&did=2025D31993>

8.6 Impulsgelden veenweidegebieden

Naam instrument: Impulsgelden veenweidegebieden

Sector: Landgebruik

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het klimaatakkoord is afgesproken dat 100 miljoen euro beschikbaar wordt gesteld ten behoeve van de emissiereductie in veenweidegebieden. De beschikbare middelen, gelabeld als impulsgelden, zijn verdeeld over de zes veenweideprovincies. Doel is dat met deze middelen ook in de opbouwfase al concrete stappen tot het tegengaan van bodemdaling en reductie van CO₂-emissies worden gezet. Het doel is om met deze middelen het gebiedsproces te ondersteunen en op gang te helpen. Het geld wordt ingezet voor watermaatregelen en het opkopen van bedrijven, bedrijven verplaatsen, kavelruil en extensivering.

Fungerende details

100 miljoen euro is verdeeld over de 6 veenweideprovincies:

- Fryslân en Zuid-Holland: elk 22 miljoen euro
- Utrecht en Noord-Holland: elk 18 miljoen euro
- Overijssel: 15 miljoen euro
- Groningen: 5 miljoen euro

Toelichting op doorrekening

Deels meegenomen. Hoewel de exacte besteding van de Impulsgelden niet bekend was, zijn de [Regionale Veenweide strategieën](#) geanalyseerd op hun fase van uitvoering, concreetheid en beschikbaarheid van financiering (incl. vanuit de Impulsgelden).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2020), Publicatie impulsgelden veenweide, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32813-562.html>

8.7 MMIP B4 Verhogen vastleggen koolstof in Bos & Natuur

Naam instrument: MMIP B4 Verhogen vastleggen koolstof in Bos & Natuur

Sector: Landgebruik

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Vanaf 2019 zijn de kennispilots Klimaatslim bos en natuurbeheer uitgevoerd. De huidige kennisprogrammering op basis van de MMIP is een vervolg hiervan en loopt van 2023 tot en met 2026. Vanaf 2024 is de MMIP ondergebracht in de Kennis- en Innovatie Agenda (KIA), en valt onder programma 1C (deelprogramma Nature-based solutions voor klimaatmitigatie en -adaptatie).

Onderzoeksprojecten die uitgevoerd worden binnen deze kennisprogrammering:

- Actualiseren kengetallen m.b.t. klimaatmitigatiecapaciteit van diverse maatregelen in natuurgebieden
- Ontsluiten databases ten behoeve van kengetallen en monitoring
- Ontsluiten kennis: Gereedschapskist Klimaatslim Bos- en Natuurbeheer + communicatie algemeen
- Routekaarten aanpak omgevingsfactoren
- Vitale Bosbodems
- Aanvullende boomsoorten t.b.v. revitalisering
- Inventarisatie data van autochtone bomen en struiken
- Kleinschalig klimaatslim bosbeheer
- Revitalisering en houtoogst
- Kengetallen klimaatmitigatie capaciteit van open wateren en kwelders
- Nulmeting en eerste effectrapportages en analyse pilots Klimaatslim Bos- en Natuurbeheer
- Praktijkgericht onderzoek naar hoogwaardig houtgebruik

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. In de KEV worden instrumenten gericht op onderzoek, pilots en kennisuitwisseling als faciliterend beleid beschouwd, omdat deze trajecten zich nog in de ontwikkelfase bevinden en de uitkomst van deze trajecten nog onzeker is.

8.8 Monitoringssystematiek veenweidemaatregelen

Naam instrument: Monitoringssystematiek veenweidemaatregelen

Sector: Landgebruik

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Vanuit het programma Veenweiden is de monitoringssystematiek voor veenweide-maatregelen opgesteld en heeft geresulteerd in het registratiesysteem SOMERS (Subsurface Organic Matter Emission Registration System). De tabellen behorende bij SOMERS 1.0 bevatten de rekenregels waarmee gebieden en percelen door kunnen rekenen wat naar inschatting het effect (met bandbreedte) van een maatregel is. De maatregelen peilverhoging, onderwaterdrainage en drukdrainage kunnen nu doorgerekend worden bij verschillende archetypen veengrond, perceelsbreedte, kwel/wegzijging en referentiepeilen.

SOMERS is doorontwikkeld naar SOMERS 2.0. In 2024 zijn de eerste resultaten van de monitoring (2016 - 2022) bekend geworden - berekend met SOMERS 2.0 (Jansen et al. 2026).

Toelichting op doorrekening

SOMERS 2.0 wordt ingezet in de raming voor de berekening van de effecten van veenweidemaatregelen. In het achtergrondrapport bij deze raming wordt dit nader toegelicht (zie Van Baren et al. 2026).

Referentie(s)

Dashboard SOMERS 2.0 rekenregels, zie: <https://www.nobveenweiden.nl/bevindingen-dashboard/>

Siem Jansen, Roel Melman, Laura Nougues, Gilles Erkens, NOBV jaarrapportage 2024 SOMERS 2.0 – Toelichting rekenregels, zie: <https://www.nobveenweiden.nl/wp-content/uploads/2024/11/rapportage-SOMERS-2.0-toelichting-rekenregels.pdf>

Referentie(s) van appreciatie

van Baren, S.A., Y.C. Berger Barnett, S.B.M. Jacobs, S. Jansen, J.P. Lesschen, J.M. Reusen, 2026. Ramingen van emissies van broeikasgassen en verwijderingen van CO₂ door de LULUCF-sector 2025-2040; Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Wageningen: Wageningen Environmental Research

8.9 Niet productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven

Naam instrument: Niet productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Met niet-productieve investeringen buiten het landbouwbedrijf bedoelen we investeringen die bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit (bijv. aanleg landschapselementen), inrichtingsmaatregelen ten behoeve van waterkwaliteits- en -kwantiteitsbeheer en aanpassing aan klimaatverandering.

Er wordt ingezet op niet-productieve investeringen in het landelijk gebied met een aantoonbare directe link met de landbouw.

Fungerende details

Openstellingen worden gedaan door provincies, op basis van een zo uniform mogelijke regeling, met mogelijk gebiedspecifieke elementen, zoals bijvoorbeeld type grond.

Over de gehele periode komt naar verwachting ongeveer 125 miljoen euro beschikbaar, waarvan ca. 57 procent als cofinanciering door provincies moet worden ingebracht.

Toelichting op doorrekening

De effecten van deze maatregel op emissies van broeikasgasemissies en/of luchtverontreinigende stoffen zijn op dit moment niet te kwantificeren.

Referentie(s)

RVO (2026), Niet-productieve investeringen op niet-landbouwbedrijven, zie:

<https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/niet-productieve-investeringen-op-niet-landbouwbedrijven>

8.10 Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven

Naam instrument: Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Deze regeling heeft betrekking op het vergroten van de biodiversiteit met zoveel mogelijk koppeling aan de uitvoering van andere doelen zoals klimaat, water en energie. De investeringen hebben betrekking op de aanleg en beheer van landschapselementen en bossen, efficiënter gebruik van watervoorzieningen en stikstofreductie. Om duurzame ontwikkeling en efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen zoals water, bodem en lucht mogelijk te maken zijn niet-productieve investeringen nodig.

Toelichting op doorrekening

De effecten van deze maatregel op emissies van broeikasgasemissies en/of luchtverontreinigende stoffen zijn op dit moment niet te kwantificeren.

Referentie(s)

RVO (2026), Niet-productieve investeringen op landbouwbedrijven, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/niet-productieve-investeringen-landbouwbedrijven>

8.11 Onderzoeksprogramma NOBV

Naam instrument: onderzoeksprogramma NOBV

Sector: Landgebruik

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De eerste fase van het onderzoeksprogramma NOBV liep van 2019 – 2024 en bestond uit het onderhoud van bestaande meetsites en onderzoek naar nieuwe maatregelen en op nieuwe meetsites of mobiele meetinstallaties. De tweede fase loopt van 2024 tot 2028. Deze vervolgfase bouwt voort op het eerste onderzoeksprogramma om de uitstoot van broeikasgassen in veenweidegebieden nauwkeuriger te meten en te onderbouwen.

Fungerende details

STOWA is opdrachtgever voor het consortium van diverse universiteiten en onderzoeksinstituten onder leiding van Deltares. STOWA ontvangt de subsidie en verleent de opdrachten aan het consortium.

Het mechanistisch begrip is belangrijk bij het wel- of niet meten en modelleren van nieuwe maatregelen. Het Subsurface Organic Matter Emission Registration System (SOMERS), waarvan ondertussen versie 2.0 beschikbaar is, is ontwikkeld om de [registratie en monitoring](#), maar ook de rekenregels op het kleinste niveau (perceelniveau) in te kunnen schatten. Dit vergroot de effectiviteit van het gebruik van maatregelen op percelen veengrond.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. In de KEV worden instrumenten gericht op onderzoek, pilots en kennisuitwisseling als faciliterend beleid beschouwd, omdat deze trajecten zich nog in de ontwikkelfase bevinden en de uitkomst van deze trajecten nog onzeker is. Wel vindt er regelmatig afstemming plaats tussen de NOBV en de Taakgroep LULUCF van de Emissieregistratie, over de methodologie voor het bepalen van emissies uit veenweidegebieden. SOMERS 2.0 wordt in deze raming gebruikt voor de berekeningen aan veenweidegebieden (zie voor meer informatie Van Baren et al. 2026).

Referentie(s) van appreciatie

van Baren, S.A., Y.C. Berger Barnett, S.B.M. Jacobs, S. Jansen, J.P. Lesschen, J.M. Reusen, 2026. Ramingen van emissies van broeikasgassen en verwijderingen van CO₂ door de LULUCF-sector 2025-2040; Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Wageningen: Wageningen Environmental Research

8.12 Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn

Naam instrument: Productieve investeringen Groen – Blauw en dierenwelzijn

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad | Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het gaat hierbij om investeringen op het landbouwbedrijf, waarbij rekening wordt gehouden met klimaat en milieu en dierenwelzijnsdoelen. Het gaat daarbij om investeringsmogelijkheden gericht op verduurzaming op en van landbouwbedrijven. Denk aan klimaatadaptatie en -mitigatie, preciselandbouw, waterhuishouding en natuur-inclusieve landbouw, waarmee eerst en vooral een rendabele(r) bedrijfsvoering mogelijk wordt.

Er geldt een subsidiepercentage van maximaal 40 procent.

Hieronder volgt een lijst met mogelijke investeringen (niet - limitatief):

- Investeringsmiddelen zoals robotisering, systemen om groei van gewas te monitoren en voor een innovatieve bedrijfsvoering
- Investeringsmiddelen zoals investeringen ten behoeve van de bodemverbetering, preciselandbouw, vermindering van uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen, investeringen in stalsystemen en watergebruik/beheer
- Aanplant van meerjarige houtige gewassen ten behoeve van agroforestry; zoals windsingels ter bescherming van het gewas, fruitbomen/struiken ten behoeve van de productie van het bedrijf
- Investeringsmiddelen ten behoeve van het verbeteren van het dierenwelzijn. Daarvoor zijn De volgende activiteiten voorzien):
- investeringen die uitoefenen natuurlijk gedrag bevorderen (bv. wroeten, scharrelen door stalverrijking)
- Investeringsmiddelen die zorgen dat er meer ruimte per dier is (bv. vrijloopkraamhokken voor zeug en big, vrije uitloop)
- Investeringsmiddelen in huisvesting die leiden tot minder ingrepen, zoals staart couperen biggen, onthoornen kalveren runderen, achterste teenverwijdering hanen
- Investeringsmiddelen die leiden tot beter stalklimaat (bv. verneveling van water in de stal)

Fungerende details

Aanvragen op basis van een investeringslijst. Vooraf getoetst door de WUR.

Toelichting op doorrekening

De effecten van deze maatregel op broeikasgasemissies is niet te kwantificeren zonder gedetailleerde informatie over individuele deelnemers en hun investeringen.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2022), Nederlands Nationaal Strategisch Plan (NSP) GLB 2023-2027, zie: <https://www.netwerkplatteland.nl/documenten/2022/12/16/samenvatting-nationaal-strategisch-plan-glb-2023-2027>

Stimulus (2023), Factsheet GLB 2023-2027. Productieve investeringen groen- blauw en dierenwelzijn door landbouwers, niet zijnde jonge landbouwers gericht op natuur of landbouw (art. 2.2.3 lid 1 sub b), zie: <https://www.stimulus.nl/glb-23-27/wp-content/uploads/sites/14/2023/01/Factsheet-GLB-PI-Natuur-of-Landbouw-NB.pdf>

8.13 Programma Natuur

Naam instrument: Programma Natuur

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Via het Programma Natuur kunnen maatregelen voor aanleg en herstel van bos en landschap gefinancierd worden, naast de 210 miljoen die beschikbaar is voor de bovenwettelijke compensatieopgave. Provincies kunnen financiering aanvragen via de Specifieke Uitkering Programma Natuur (SPUK).

Fungerende details

SPUK 2 aanvragen zijn door provincies ingediend en goedgekeurd door LVVN. Hieruit is naar voren gekomen dat er voor 70 miljoen euro aan bosherstelmaatregelen zijn opgenomen in SPUK2. Bij een kengetal van 5.000 euro per ha kan hiermee 14.000 ha worden gerevitaliseerd.

Toelichting op doorrekening

In de raming wordt gebruik gemaakt van de analyse van Van Bussel et al. (2026) als onderdeel van het programma Monitoring en Evaluatie Stikstofreductie en Natuurverbetering. In deze analyse zijn de voorgenomen natuurmaatregelen uit de eerste en tweede tranche van het Uitvoeringsprogramma Natuur en direct aanpalend beleid (de regeling Versneld Natuurherstel, Versnellingsmaatregelen en Koplopersprojecten) geanalyseerd. De resultaten van deze analyse zijn gebruikt in het bepalen van de arealen bosuitbreiding. De arealen bosrevitalisatie zijn apart doorgerekend (zie Van Baren et al. 2026 voor meer informatie).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), Regeling specifieke uitkering Programma Natuur, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0045066/2024-01-11>

Referentie(s) van appreciatie

Van Bussel, L.G.J., F. Groten, G. de Vries, D.R.G. van Wieringen (2026). Verwachte effecten van voorgenomen natuur- en stikstofbronmaatregelen op de toestand van de natuur. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, zie: <https://www.pbl.nl/system/files/document/2026-03/pbl-2026-verwachte-effecten-maatregelen-toestand-natuur-5783.pdf>

8.14 Provinciaal programma landelijk gebied

Naam instrument: Provinciaal programma landelijk gebied

Sector: Landgebruik

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld en geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet heeft in de zomer van 2024 het NPLG en het Transitiefonds Landelijk Gebied en Natuur geschrapt. De provincies hebben de afgelopen jaren € 2 miljard ontvangen voor landbouw- en natuurmaatregelen vanuit het Transitiefonds. Dat geld kregen zij vooruitlopend op de vaststelling van hun gebiedsprogramma's voor het NPLG. In november 2022 ontvingen de provincies van het Rijk € 0,5 miljard voor zogeheten versnellingsmaatregelen. In juni 2024 volgde € 1,5 miljard voor koploperprojecten. Dat geld uit het inmiddels geschrapte Transitiefonds zetten de provincies de komende jaren in om via concrete maatregelen bij te dragen aan de opgaven voor natuur, stikstof, klimaat en water.

Achtergrond:

Provincies stelden als onderdeel van het NPLG een Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) op. Dit programma presenteerde een samenhangende aanpak per provincie van de opgaven op het gebied van natuur, water en klimaat in relatie tot de ruimtelijke inrichting en de landbouw.

- De Handreiking Gebiedsprogramma's NPLG specificeerde de vereisten voor de Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG).
- Provincies dienden in juli 2023 een conceptversie van hun Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG's) in. In de PPLG's werden onder andere keuzes gemaakt voor het bereiken van de klimaatdoelen voor de veehouderij (inclusief methaanemissies), de veenweidestrategieën, bomen, bossen en natuur, en de klimaatdoelen voor minerale landbouwbodems.
- De PPLG's werden medio 2023 beoordeeld door het Rijk en voorzien van een toetsadvies met verbeterpunten. Tot nieuwe (aangepaste) versies van de provinciale gebiedsprogramma's is het niet meer gekomen na het afschaffen van het NPLG en het Transitiefonds medio 2024.
- Gelijktijdig met de gebiedsprogramma's hebben provincies maatregelpakketten ingediend voor koplopertrajecten. Deze maatregelpakketten zijn begin 2024 voorzien van een beoordeling door WEcR. Provincies hebben in april 2024 nieuwe maatregelpakketten ingediend. Een deel van deze maatregelpakketten heeft het Rijk positief beoordeeld. Hiermee werd in juni 2024 ongeveer € 1,5 miljard uit het Transitiefonds beschikbaar gesteld voor provinciale koploperprojecten.

Toelichting op doorrekening

- Maatregelen gericht op natuur, incl., bosuitbereiding, uit de versnellingsmaatregelen en koplopersmaatregelen waren onderdeel van de analyse van van Bussel (et al. 2026), als onderdeel van het programma Monitoring en Evaluatie Stikstofreductie en Natuurverbetering (MESN). De resultaten van deze analyse zijn gebruikt in het bepalen van de totale arealen bosuitbreiding (zie Van Baren et al. 2026 voor meer informatie).
- De maatregelen om bestaande bossen te verbeteren ('revitalisering') zijn apart doorgerekend. Voor het areaal van revitaliseringsplannen gaan we uit van 13.000 hectare, een areaal

gebaseerd op provinciale inschattingen van doelbereik in 2030 onder huidige beleidsinzet verzameld door de werkgroep Bomen, Bos en Natuur van de klimaattafel Landbouw en Landgebruik (zie Van Baren et al. 2026 voor meer informatie).

- De veenweidemaatregelen, in verschillende fase van uitvoering, beschrijven we in het factsheet [Regionale Veenweide strategieën](#).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2022), Regeling specifieke uitkering provinciale versnellingsvoorstellen transitie landelijk gebied, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0047503/2022-11-24>

Rijksoverheid (2024), Regeling provinciale maatregelen landelijk gebied, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0049793/2024-07-23>

Rijksoverheid (2024), Stand-van-zaken rapport Uitvoering van de aanpak in gebieden, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/11/29/bijlage-stand-van-zaken-rapport-uitvoering-van-de-aanpak-in-gebieden>

Referentie(s) van appreciatie

van Baren, S.A., Y.C. Berger Barnett, S.B.M. Jacobs, S. Jansen, J.P. Lesschen, J.M. Reusen, 2026. Rammingen van emissies van broeikasgassen en verwijderingen van CO₂ door de LULUCF-sector 2025-2040; Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Wageningen:Wageningen Environmental Research

van Bussel, L.G.J., F. Groten, G. de Vries, D.R.G. van Wieringen (2026). Verwachte effecten van voorgenomen natuur- en stikstofbronmaatregelen op de toestand van de natuur. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, zie: <https://www.pbl.nl/system/files/document/2026-03/pbl-2026-verwachte-effecten-maatregelen-toestand-natuur-5783.pdf>

LVVN (2024), *Notitie werkgroep Bomen, Bos en Natuur*, 14 november 2024, Den Haag: Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur.

8.15 Regionale Veenweide strategieën

Naam instrument: Regionale Veenweide strategieën

Sector: Landgebruik

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld en geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De 6 Regionale veenweide strategieën 1e fase passen bij het Veenplan 1e fase. Vervolgens zijn ze vertaald naar provinciale programma's landelijk gebied.

Toelichting op doorrekening

In alle zes relevante provincies (Friesland, Utrecht, Groningen, Overijssel, Noord- en Zuid Holland) zijn de regionale veenweide strategieën intussen bekrachtigd en doorvertaald naar de provinciale programma's landelijk gebied. Wel varieert de manier waarop provincies hun provinciale programma landelijk gebied voortzetten, incl. de veenweideopgave daarbinnen, na het stopzetten van het NPLG.

Maar een gedeelte van de provinciale veenweidemaatregelen zijn concreet genoeg uitgewerkt én hebben beschikbare financiering. In Utrecht en Friesland bevinden zich verschillende maatregelen in een (voorbereidende) fase van uitvoering. Deze maatregelen zijn dan ook gekwantificeerd als onderdeel van het vastgestelde beleid. Het gaat hierbij in Utrecht om 1385 hectare passieve waterinfiltratie in Groot Wilnis-Vinkeveen (Gebiedscoöperatie GWV, 2022). Voor Friesland gaat om de uitvoering van het peilscenario PScA in ADD-Zuid (Aldeboarn-De Deelen), wat gaat om maatregelen op totaal 1630 hectare (Wymenga & Brongers, 2025). Daarnaast zijn er concreet uitgewerkte plannen voor de omvorming van Hegewarren tot een waterrijk gebied, waarbij er wordt uitgegaan van 360 hectare peilverhoging (naar 20 cm onder maaiveld; Provincie Fryslân, 2026). De omvang van deze maatregelen is aangescherpt t.o.v. KEV2025 na interviews met programmacoördinatoren in de veenweideprovincies en aanvullende documentatie.

Daarnaast zijn er maatregelen die we rekenen onder het geagendeerde beleid. De omvang en temporisering van deze maatregelen is aangescherpt t.o.v. KEV2025 na interviews met programmacoördinatoren in de veenweideprovincies en aanvullende documentatie. Voor Fryslân rekenen we geen additionele hectares maatregelen omdat er voornamelijk concrete stappen zijn in ADD-Noord, maar hier nog een peilscenario ontwikkeld moet worden en er nog geen financiële dekking is voor uitvoering (Provincie Fryslân, 2026). Voor de provincie Utrecht gaan we uit van 1300 hectare waterinfiltratiesystemen (WIS), in de omgeving Rivieren en Eemland. In Noord-Holland en Zuid-Holland gaan we uit van dezelfde arealen WIS als in de KEV2025. Alle geagendeerde maatregelen gaan uit van realisatie in 2040.

Referentie(s) van appreciatie

Gebiedscoöperatie Groot Wilnis-Vinkeveen U.A. (2022), Projectplan VIS GWV Fase 2, zie: [221222-PU-Projectplan-VIS-GWV-fase-2_versie03_definitief-1.pdf](#)

Provincie Fryslân (2026). Werkplan 2026 Feangreide Fryslân, versie 10 februari 2026, zie: [Feangreide Fryslân WERKPLAN 2026](#)

Wymenga, E. & M. Brongers (redactie) (2025). Ontwikkeling ADD-Zuid scenario 4. Vertrekpunten, bouwstenen en totstandkoming. Hoofdrapport. Ontwerpteam Aldeboarn de Deelen / Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden, zie: [ADD-Zuid - Ontwikkeling Psc4 - Hoofdrapport eindversie.pdf](#)

8.16 Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling

Naam instrument: Samenwerking voor integrale gebiedsontwikkeling

Sector: Landgebruik

Type instrument: Planning

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De interventie voor integrale gebiedsontwikkeling kent twee onderdelen:

1. Steun voor de voorbereiding voor de integrale gebiedsontwikkeling. Voor de voorbereiding van een integraal gebiedsplan kunnen de volgende activiteiten worden uitgevoerd:
 - a. Het treffen van voorbereidingen voor en inrichten van een samenwerkingsverband in de vorm van een operational group in het kader van EIP (European Innovation Partnerships).
 - b. Het formuleren van de gebiedsopgave(n) en de uitwerking daarvan in een integraal gebiedsplan. Het plan is een projectplan dat de uit te voeren activiteiten met een realistische begroting beschrijft (inclusief een beschrijving van de rollen/verantwoordelijkheden binnen het samenwerkingsverband van de verschillende partners) om een integraal gebiedsplan uit te kunnen voeren.
2. Steun voor de uitvoering van een (meerjarig) integraal gebiedsplan. Voor de uitvoering van een integraal gebiedsplan, door een samenwerkingsverband in de vorm van een operational group, kunnen de volgende activiteiten worden uitgevoerd:
 - a. Het organiseren van bijeenkomsten voor kennisdeling en bewustwording voor draagvlak in het gebied ten behoeve van de opgave in het gebied en de te bereiken doelen (klimaat, water, bodem en/of lucht) zoals opgenomen in het plan;
 - b. De voorbereiding en uitvoering van een eventuele ruilverkaveling (en bedrijfsverplaatsingen) voor de realisatie van de doelen;
 - c. De realisatie van specifieke productieve en niet-productieve investeringen die bijdragen aan de doelen op het gebied van klimaat, water, bodem en/of lucht, biodiversiteit en landschap zoals opgenomen in het integrale gebiedsplan;
 - d. Het ontwikkelen of beproeven van innovaties dienend aan de doelen van het gebiedsplan (als operational group in het EIP);
 - e. Agrarische beheersactiviteiten (management) gerelateerd aan nieuwe bijvoorbeeld niet-productieve investeringen gerealiseerd gedurende dit project. Dubbel-financiering met het ANLb (Agrarisch natuur- en landschapsbeheer) wordt voorkomen. Hiervoor worden de bedragen van de verschillende beheerpakketten uit het ANLb gehanteerd.
 - f. Proces, administratie en verantwoording.
 - g. Monitoring en evaluatie (en eventuele bijsturing).

Het betreft het uitvoeren van een integraal gebiedsplan door een gebiedscoalitie. Met een integraal gebiedsplan kan maatwerk geleverd worden in het bijdragen aan de GLB-doelen. Het zwaartepunt van deze interventie zal liggen op niet-productie investeringen, maar ook

productieve investeringen, kennisoverdracht en innovatie kunnen onderdeel zijn van het gebiedsplan.

Deze interventie is aanvullend op de ANLb-aanpak met leefgebieden en eveneens aanvullend op de LEADER-aanpak, welke gericht is op bottom-up processen voor plattelandontwikkeling en groenblauwe architectuur. Het zwaartepunt bij de interventie integrale gebiedsontwikkeling ligt op niet-productieve investeringen voor inrichtingen herstelmaatregelen voor water en bodem op basis van een gebiedsplan. In dit gebiedsplan is tevens ruimte voor kennisoverdracht, innovatie en productieve investeringen.

Fungerende details

De provincies Noord-Holland, Overijssel, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland hadden vanaf 24 februari 2026 tot circa begin zomer 2026 (verschillend per provincie) een aanvraagperiode. Elke provincie had hiervoor een eigen budget (variërend van 1 miljoen tot 6,2 miljoen). Wie aan het samenwerkingsverband deelnemen verschilt ook per provincie, zie RVO (2026).

Toelichting op doorrekening

De effecten van deze maatregel op emissies van broeikasgasemissies en/of luchtverontreinigende stoffen zijn niet te kwantificeren zonder gedetailleerde informatie over individuele deelnemers en hun investeringen.

Referentie(s)

RVO (2026), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/samenwerking-integrale-gebiedsontwikkeling-sig-uitvoering-2025>

Website RVO, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/samenwerking-integrale-gebiedsontwikkeling-sig-voorbereiding-2025>

8.17 Slim Landgebruik

Naam instrument: Slim Landgebruik

Sector: Landgebruik

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het onderzoeksprogramma Slim Landgebruik (SL) wordt vanuit het Nationaal Programma Landbouwbodems ingezet als beleidsinstrument voor de benodigde kennisontwikkeling. Het doel van het onderzoeksprogramma Slim Landgebruik is vanaf de start in 2018: het leveren van kennis die nodig is om te komen tot een koolstofvastlegging van 0,5 megaton CO₂-equivalenten per jaar vanaf 2030 of eerder voor minerale landbouwbodems in Nederland én bijdraagt aan de realisatie van het duurzaam beheren van alle landbouwbodems in Nederland.

Om dit doel te bereiken zijn er zes thema's vastgesteld. Deze thema's zijn:

- effectiviteit van koolstofvastleggende maatregelen, inclusief afwenteling naar lachgasemissies
- inpassing in de praktijk, inclusief kosten en baten
- monitoring
- incentives voor koolstofvastlegging
- eenduidige en duidelijke kennisverspreiding
- integratie van resultaten

Belangrijke resultaten die zijn opgehaald tot nu toe: dat het in potentie mogelijk is om het klimaatdoel van 0,5 megaton extra CO₂-equivalenten vastlegging per jaar in minerale landbouwbodems te behalen, mits de maatregelen in voldoende mate worden toegepast op agrarische bedrijven.

Voor de implementatie van de vanuit Slim Landgebruik onderbouwde maatregelen wordt gebruik gemaakt van de versterkte kennisverspreiding via het [Deltaplan Agrarisch Waterbeheer \(DAW\)](#).

Deze kennisverspreiding vindt plaats door onder andere de inzet van bodemteams en gratis adviezen, en is daarmee op basis van vrijwilligheid.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. In de KEV worden instrumenten gericht op onderzoek, pilots en kennisuitwisseling als faciliterend beleid beschouwd, omdat deze trajecten zich nog in de ontwikkelfase bevinden en de uitkomst van deze trajecten nog onzeker is. Wel vindt afstemming plaats tussen het Slim Landgebruik onderzoeksprogramma en de Taakgroep LULUCF van de Emissieregistratie, over de methodologie voor het bepalen koolstofvastlegging in landbouwbodems.

Referentie(s)

WUR, LBI en CLM (2026), website Slim Landgebruik, zie: <https://slimlandgebruik.nl/>

8.18 Subsidieregeling voor Natuur en Landschap (SNL) - Onderdeel Natuur

Naam instrument: Subsidieregeling voor Natuur en Landschap (SNL) - Onderdeel Natuur

Sector: Landgebruik

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Natuurbeheerders met natuurgrond in het Natuur Netwerk Nederland (een door de provincie aangewezen gebied), kunnen subsidie krijgen voor natuur- en landschapsbeheer. De provincies bepalen de mogelijkheden en voorwaarden en geven in het provinciaal Natuurbeheerplan aan voor welke beheertypes subsidie mogelijk is. In de provinciale openstellingsbesluiten geven de provincies aan voor welke beheertypen en bijdragen subsidie beschikbaar wordt gesteld, en hoeveel geld zij in totaal beschikbaar stellen voor subsidies.

Toelichting op doorrekening

Indirect meegenomen. Het afronden van het NNN, met eerder afgesproken inrichtings- en herstelmaatregelen, is inclusief het reguliere beheer van bestaande en nieuwe natuur onderdeel van de studie van Van Bussel et al. (2026). Deze studie, gedaan in het kader van de evaluatie en monitoring van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering, gebruiken wij in de raming als input voor verschillende landgebruiksklassen, zoals bos en natte natuur. Het is niet mogelijk om het effect van specifieke beheersinformatie uit de SNL daarnaast mee te nemen in de kwantificering van de emissie-effecten. Wel wordt er uit andere bronnen, oa. de Nationale Bos Inventarisatie, beheersinformatie over bos meegenomen in de raming. Voor meer informatie, zie Van Baren et al. 2026.

Referentie(s) van appreciatie

Van Bussel, L.G.J., F. Groten, G. de Vries, D.R.G. van Wieringen (2026). Verwachte effecten van voorgenomen natuur- en stikstofbronmaatregelen op de toestand van de natuur. Monitoring en evaluatie van het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering 2026. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving, zie: <https://www.pbl.nl/system/files/document/2026-03/pbl-2026-verwachte-effecten-maatregelen-toestand-natuur-5783.pdf>

van Baren, S.A., Y.C. Berger Barnett, S.B.M. Jacobs, S. Jansen, J.P. Lesschen, J.M. Reusen, 2026. Ramingen van emissies van broeikasgassen en verwijderingen van CO₂ door de LULUCF-sector 2025-2040; Achtergronddocument bij de Klimaat- en Energieverkenning 2026. Wageningen: Wageningen Environmental Research

8.19 Veenplan 1e fase

Naam instrument: Veenplan 1e fase

Sector: Landgebruik

Type instrument: Anders

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Mede n.a.v. afspraken uit het Klimaatakkoord worden beleidsinstrumenten voor veenweidegebieden uitgewerkt via een Veenplan en onderzoeksprogramma. De maatregelen betreffen infiltratiesystemen (drukdrains, onderwater drains), peilverhoging en andere (natte) teelten. In de eerste fase van het Veenplan wordt aan de hand van pilots, communities of practice en met het Nationaal Onderzoeksprogramma Broeikasgassen Veenweiden (NOBV) inzicht verworven in mogelijke maatregelen voor broeikasgasreductie door veenweidebeheer. De kennisvragen in de eerste periode richten zich vooral op gezamenlijk leren voor de uitrol. De opbouwfase is bedoeld om op basis hiervan tot een programma voor de jaren 2024-2030 te komen ([Veenplan 2^e fase](#), zie daar ook huidige timeline) waarin een grootschaliger uitrol van kosteneffectieve werkwijzen passend binnen een lange termijn visie veenweide centraal staat.

Het Veenplan 1e fase is op 13 juli 2020 naar de Tweede Kamer gestuurd.

Toelichting op doorrekening

Verschillende onderdelen uit het Veenplan 1e fase worden bij de specifieke factsheets nader toegelicht. Hierbij gaat het onder andere om de [Regionale Veenweide strategieën](#), de [Impulsgelden veenweidegebieden](#) en het [Onderzoeksprogramma NOBV](#).

Referentie(s)

Rijksoverheid (2020), Kamerbrief Kabinetsaanpak Klimaatbeleid, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-32813-562.html>

8.20 Veenplan 2e fase

Naam instrument: Veenplan 2e fase

Sector: Landgebruik

Type instrument: Informatie

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Nu het Veenplan 1e fase al enige tijd loopt is een vervolgactie nu het opstellen van een veenplan 2e fase. Dat plan is nu voorzien gereed te zijn in 2026 (i.p.v. 2022, zoals bij de start van het veenplan 1e fase gepland) voor toezending naar de Tweede Kamer, omdat er steeds nieuwe verkiezingen zijn en de korte tijd dat bewindspersonen aanwezig zijn onvoldoende is om dit onderdeel uit te werken. Afwachten is wat de nieuwe bewindspersonen willen.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen, uitwerking is nog in ontwikkeling.

8.21 Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL)

Naam instrument: Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL)

Sector: Landgebruik

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Voor veenweiden is in het Klimaatakkoord een reductie met 1,0 megaton CO₂-equivalenten in 2030 vastgelegd. Met het oog op deze opgave is in 2022 het Veenweiden Innovatie Programma Nederland (VIPNL) van start gegaan. VIPNL heeft als doel te komen tot de ontwikkeling van duurzame en opschaalbare vormen van landgebruik, die toch een rendabele exploitatie mogelijk maken. Op de korte termijn richt VIPNL zich op praktische maatregelen. Op de lange termijn beoogt VIPNL innovaties in landgebruik. De combinatie van korte termijn- en lange termijn doelen moet ertoe leiden dat de perspectieven van de Regionale Veenweide Strategieën gerealiseerd worden. Het Veenweide Innovatie Programma NL is beschikt voor vier thema's (hoogwaterboerderij, klei in veen, natte teelten en veenmos) en beoogt dat er voldoende geschikte meetsites komen zodat het [NOBV](#) daar nieuwe maatregelen en kennisleemtes kan onderzoeken. In totaal is hiervoor 11,4 miljoen euro beschikbaar gekomen.

In 2023 is een tweede serie thema's gehonoreerd (profielkeren, overlagen, veenweidesloot van de toekomst, dynamisch weiden) en in 2024 is de derde serie thema's gehonoreerd (veen aan zee, CO₂-verwaarden, greppelinfiltratie, weide en water, Revisit WIS (waterinfiltratiesystemen), Druppel Infiltratie Systeem (DIS)).

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. In de KEV worden instrumenten gericht op onderzoek, pilots en kennisuitwisseling als faciliterend beleid beschouwd, omdat deze trajecten zich nog in de ontwikkelfase bevinden en de uitkomst van deze trajecten nog onzeker is. Bij een succesvolle pilot is mogelijk nog additioneel beleid nodig voor opschaling.

8.22 Vervolg op Nationale Eiwit Strategie (NES)

Naam instrument: Vervolg op Nationale Eiwit Strategie (NES)

Sector: Landgebruik

Type instrument: Planning

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het algemene doel van de NES is om te zorgen voor een vergroot aanbod van alternatieve en plantaardige eiwitten en daarmee de zelfvoorzieningsgraad van Nederland en Europa binnen vijf tot tien jaar te vergroten. Met stakeholders uit de gehele eiwitketen is daarvoor inzet langs een vijftal sporen afgesproken.

De eerste vier sporen zijn:

1. de teelt van eiwitrijke gewassen voor humane consumptie (Bean Deal),
2. het ontwikkelen van alternatieve eiwitten voor humane en dierlijke consumptie,
3. het vergroten van de benutting van insecten, en
4. een vergrote inzet van reststromen.

Deze vier sporen sluiten aan bij de inzet op kringlooplandbouw, bij de kansen die Nederlandse gewassen bieden en bij de koploperspositie van de Nederlandse agrofoodsector in het ontwikkelen van alternatieven. Het vijfde spoor is gericht op een verschuiving van de balans tussen dierlijke en plantaardige eiwitconsumptie passend bij de Schijf van Vijf. Dit spoor sluit aan bij de afspraken uit het Klimaatakkoord en draagt bovendien bij aan een gezonder eetpatroon.

Er is geen budget aan de NES en de Bean Deal gekoppeld. Eiwitboeren willen graag dat er meer onderzoek komt en dat er meer kwantificering mogelijk wordt.

In juli 2025 is de Bean Deal beëindigd. Er is een voortzetting via PO Eiwitboeren, Plant Protein Forward en Bean Meal. De vervolgacties staan in de kamerbrief over teelt en afzet eiwitrijke gewassen en vervolg Bean Deal (Rijksoverheid, 2025).

Relevantie voor landgebruik:

- Het is onduidelijk hoe de eiwitstrategie past binnen LULUCF. Het is op dit moment moeilijk de bijdrage te kwantificeren, zowel binnen de sector LULUCF als binnen de sector Landbouw. De eiwitstrategie in het algemeen en de Bean Deal in het bijzonder kan een positieve invloed hebben op gewaskeuzes. Meer vlinderbloemigen in het bouwplan geeft meer stikstofbinding uit de lucht waardoor minder (kunst)mest nodig is. Vlinderbloemingen zijn ook gunstig voor de bodemkwaliteit.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen. Het effect van deze strategie en het vervolg op de Bean Deal is nog onzeker. Daarnaast is het op dit moment nog niet mogelijk om het effect op landgebruiksemissies te kwantificeren, omdat dit sterk afhankelijk is van de gewas- en landgebruikskeuzes die zullen plaatsvinden.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2020), Nationale Eiwit Strategie, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/12/22/nationale-eiwitstrategie>

Rijksoverheid (2022), Kamerbrief Nationale Eiwit Strategie, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-cfe9bf6c06e80bf7dfeccd4e875341ae2848e9dc/pdf>

Rijksoverheid (2025), Kamerbrief teelt en afzet eiwitrijke gewassen en vervolg Bean Deal, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2025Z18610&did=2025D43241

9 Mobiliteit

9.1 Aanschafsubsidie zero emissie touringcars (STour)

Naam instrument: Aanschafsubsidie zero emissie touringcars (STour)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer is de intentie vastgelegd van brancheorganisatie, de rijksoverheid en vier gemeenten om de transitie van het besloten touringcarvervoer naar nulmissie te versnellen.

Als onderdeel van het afsprakenkader start 15 oktober 2024 een meerjarige aanschafsubsidie voor batterij-elektrische touringcars. De touringcar heeft als kenmerk dat deze is goedgekeurd voor een maximum snelheid van 100 km/u. Ook touringcars die in het OV worden ingezet, zoals interliners, komen in aanmerking.

Het subsidiebedrag is een percentage van de meerkosten en de hoogte van het bedrag hangt af van de grootte van het bedrijf. Alleen nieuwe, batterij elektrische touringcars (M3) komen in aanmerking voor subsidie.

Het budget wordt per kalenderjaar vastgesteld. Voor 2024 is het budget 2 miljoen euro. Voor 2025 was het budget 7 miljoen euro. In 2026 is er 12,29 miljoen beschikbaar. In 2027 15, in 2028 is er 23,6 miljoen beschikbaar en in 2029 is er 15,65 miljoen beschikbaar (onder voorbehoud).

Fungerende details

De hoogte van de subsidie voor de aan te schaffen touringcar is gebaseerd op het Europese steunkader en wordt mede bepaald door de grootte van de onderneming. Het betreft een percentage van de meerkosten van een emissieloze touringcar ten opzichte van een vergelijkbare dieselvariant (het referentievoertuig). Naast het percentage wordt ook een maximum bedrag genoemd, dat is gebaseerd op de huidige veronderstelde meerkosten van 300.000 euro per touringcar (op basis van een TCO-model).

Concreet betekent dit dat een grote onderneming 30procent van de meerkosten als subsidie kan ontvangen met een maximum van 90.000 euro per touringcar. Een middelgrote onderneming komt in aanmerking voor 50procent van de meerkosten tot 150.000 euro per touringcar. De kleine onderneming kan 60procent van de meerkosten ontvangen tot een maximum van 180.000 euro.

Toelichting op doorrekening

De aanschafsubsidie zero-emissie touringcars geldt voor de KEV2026 als vastgesteld beleid. Voor touringcars hebben we aangenomen dat de aanschafsubsidie de touringcarsector ondersteunt om te voldoen aan de Europese CO₂-standaarden voor het zware wegverkeer.

Referentie(s)

RVO (2024), RVO website STour subsidie, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/stour>

Ministerie IenW (2024), Publicatie Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2024-20375.html>

Ministerie IenW (2025), Publicatie Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-3359.html>

Ministerie IenW (2025), Publicatie Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-39984.html>

9.2 Aanschafsubsidie Zero Emissie Trucks (AanZET)

Naam instrument: Aanschafsubsidie Zero Emissie Trucks (AanZET)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Om de aanschaf van vrachtauto's met batterij-elektrische of waterstof-elektrische aandrijving aantrekkelijk te maken is er een stimuleringsprogramma van kracht, in de vorm van een aanschafsubsidie. De Aanschafsubsidieregeling Zero-Emissie Trucks (AanZET) is per 2022 van start gegaan en loopt tot in ieder geval 2027. Het subsidiebedrag is een percentage van de verkoopprijs en de hoogte van het bedrag hangt af van het soort vrachtwagen en de grootte van het bedrijf. Alleen nieuwe, volledig emissieloze vrachtauto's vanaf 10.000 kilo komen in aanmerking voor subsidie. De beschikbare subsidie per jaar is gemaximeerd.

Fungerende details

- Voorgenomen openstelling in 2026
- Geplande openstelling subsidieregeling: 27 januari en 29 september 2026.

Totaal budget: € 78 miljoen voor openstelling januari. Budget voor openstelling september wordt later bekend.

Tabel 9.1:

Maximaal subsidiebedrag en percentage per voertuigcategorie en type onderneming in 2026:

Type onderneming	Voertuigcategorie	Subsidiepercentage	Maximaal subsidiebedrag
Grote onderneming	N2 bakwagenchassis groter dan 10.000 kg	6,1%	€ 15.200
Grote onderneming	N3 bakwagenchassis	11,1%	€ 43.900
Grote onderneming	N3 trekker	11,1%	€ 43.900
Middelgrote onderneming	N2 bakwagenchassis groter dan 10.000 kg	12%	€ 29.900
Middelgrote onderneming	N3 bakwagenchassis	21%	€ 83.200
Middelgrote onderneming	N3 trekker	21%	€ 83.200
Kleine onderneming + non-profitinstelling	N2 bakwagenchassis groter dan 10.000 kg	14,8%	€ 36.900
Kleine onderneming + non-profitinstelling	N3 bakwagenchassis	29%	€ 115.200
Kleine onderneming + non-profitinstelling	N3 trekker	29%	€ 115.200

Toelichting op doorrekening

De aanschafsubsidie zero emissie trucks (AanZET) wordt als deel van de terugsluis van de vrachtwagenheffing als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. De bedragen voor AanZET uit de ontwerpbegroting worden meegenomen tot 2030, daarna stopt de terugsluis.

Referentie(s)

RVO (2026), Aanschafsubsidie Zero-Emissie Trucks (AanZET), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/aanzet>

9.3 Accijnzen motorbrandstoffen

Naam instrument: Accijnzen motorbrandstoffen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad | Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De motorbrandstoffen voor vervoer zijn belast met accijns. De accijnstarieven worden jaarlijks geïndexeerd.

Accijns moet worden betaald wanneer het accijnsgoed wordt uitgeslagen tot verbruik. Dat is in principe het geval als de goederen de accijnsgoederenplaats verlaten. In een accijnsgoederenplaats kunnen onder schorsing van accijns accijnsgoederen worden geproduceerd of verwerkt. Als voorbeeld is bij de levering van benzine aan het benzinestation sprake van uitslag tot verbruik en dient de leverancier accijns te betalen. Accijns is alleen verschuldigd bij minerale oliën die worden gebruikt als motorbrandstof of verwarmingsbrandstof (energetische verbruik van accijnsgoederen, bijv. de inzet van benzine in auto's).

Fungerende details

Tabel 9.1a

Prijzen '26 vanaf 2026 in euro per liter:

Accijns	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Benzine	0,78910	0,84469	1,00207	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210
Diesel	0,51625	0,55229	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433
LPG (per kilo)	0,34474	0,36902	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777
LPG (per liter)	0,18616	0,19927	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640

Tabel 9.1b

Prijzen '26 vanaf 2026 in euro per liter, vervolg:

Accijns	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Benzine	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210	1,00210
Diesel	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433	0,65433
LPG (per kilo)	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777	0,43777
LPG (per liter)	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640	0,23640

Tabel 9.2a

Lopende prijzen in euro per liter:

Accijns	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032
Benzine	0,78910	0,84469	1,02612	1,04869	1,07072	1,09320	1,11616	1,13960
Diesel	0,51625	0,55229	0,67003	0,68477	0,69915	0,71383	0,72882	0,74413
LPG (per kilo)	0,34474	0,36902	0,44828	0,45814	0,46776	0,47759	0,48762	0,49786
LPG (per li- ter)	0,18616	0,19927	0,24207	0,24740	0,25259	0,25790	0,26331	0,26884

Tabel 9.2b

Prijzen '26 vanaf 2026 in euro per liter, vervolg:

Accijns	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040
Benzine	1,16353	1,18796	1,21291	1,23838	1,26439	1,29094	1,31805	1,34573
Diesel	0,75976	0,77571	0,79200	0,80863	0,82561	0,84295	0,86065	0,87873
LPG (per kilo)	0,50831	0,51898	0,52988	0,54101	0,55237	0,56397	0,57582	0,58791
LPG (per li- ter)	0,27449	0,28025	0,28614	0,29215	0,29828	0,30454	0,31094	0,31747

Toelichting op doorrekening

De accijnzen voor motorbrandstoffen zijn meegenomen in de berekening van de pompprijzen in de KEV 2026. Voor vastgesteld beleid geldt de accijnsverlaging nog deels in 2026 en eindigt per 1-1-2027. Bij aanvullend beleid wordt de accijnskorting verlengd in 2027, zoals beschreven in het Coalitieakkoord. Het effect van deze verlenging op de broeikasgasemissies in 2030 is naar verwachting beperkt.

9.4 ACTIVE

Naam instrument: ACTIVE

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Informatie

Raming: In behandeling

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Nederland heeft, samen met België en Luxemburg, middels het ACTIVE programma het initiatief genomen om een koplopersgroep op te zetten van landen en organisaties die zich gezamenlijk willen inzetten om actieve mobiliteit op het internationale toneel te promoten door 1) financiering beschikbaar te stellen in de vorm van een fonds en 2) samen te werken aan capacity-building middels meerdaagse training sessies. Het doel is om 10.000 actieve mobiliteitsexperts op te leiden in 10 jaar tijd. De focus ligt op lage- en middeninkomenslanden en het doel is om een de implementatie van stimulerend fietsbeleid en fietsinfrastructuur te versnellen.

Zo zijn er in 2023 in totaal 6 trainingen gegeven, onder andere in Ghana, Colombia en India. De ambitie voor 2024 is om 12 trainingen te organiseren en het actieve mobiliteitsfonds te lanceren. Voor 2025 wordt beoogd om het aantal trainingen weer te verdubbelen, naar 24. In 2026 zullen er dan 48 trainingen georganiseerd worden, enzovoorts.

Samen met partners zoals UNEP, World Resources Institute, World Bank, GIZ en UNESCO zetten we op deze manier grote stappen om wereldwijd meer mensen op de fiets en aan het wandelen te krijgen.

In 2024 wordt een internationaal fonds gelanceerd waar organiserende landen (BENELUX) alleen 1 miljoen eu aan investeren. Het doel is in eerste instantie dat de kosten van de trainingen gedekt worden via het fonds.

Fungerende details

Het programma is nog in ontwikkeling, er zijn geen kamerbrieven of reflectiedocumenten beschikbaar.

Het doel is om 10.000 actieve mobiliteitsexperts op te leiden in lage- en middeninkomens landen, dit gaat dus om mensen werkzaam in planologie, stedenbouwkundigen, maar ook beleidsadviseurs. Het onderliggende doel van het opleiden van deze experts, is dat zij vervolgens binnen hun respectievelijke netwerk advocates van fiets en lopen zullen zijn en hiermee het beleid en de infrastructuur omtrent fietsen en lopen een boost kunnen geven.

Toelichting op doorrekening

Dit programma is nog in ontwikkeling en heeft op dit moment nog geen betrekking op de binnenlandse mobiliteit.

9.5 AFIR - nationaal beleidskader laadinfra en waterstoftankinfra

Naam instrument: AFIR - nationaal beleidskader laadinfra en waterstoftankinfra

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het gaat hier om het opstellen van een nationaal beleidskader voor de implementatie van de verordening infrastructuur alternatieve brandstoffen. Dat kader dient als overzicht voor onszelf en de Europese Commissie om daarmee aan te tonen dat we de doelstelling zoals opgenomen in AFIR gaan halen.

Fungerende details

Op dit moment wordt gewerkt aan een definitief beleidskader. Dat betekent dat de laatst beschikbare gegevens van de verschillende energiedragers worden verzameld om mee te nemen in een finaal product dat per Q1 2026 met de Europese Commissie gedeeld gaat worden.

Toelichting op doorrekening

De AFIR is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. Maatregelen rond laadinfrastructuur en netcongestie zijn meegenomen in de raming van het zware wegverkeer. Op basis van de beperkingen door netcongestie gemodelleerd in TNO (2026) zijn ingroeipaden voor EV vrachtvoertuigen bepaald. In de middenraming is rekening gehouden met substantiële netcongestie, in de bandbreedte met weinig netcongestie enerzijds en veel netcongestie anderzijds. Zie voor meer details de achtergrondrapportage van Revnext (2026).

Referentie(s)

DuMo (2024), Concept beleidskader AFIR, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/12/19/ontwerpversie-nationaal-beleidskader-alternative-fuel-infrastructure-regulation-afir>

9.6 Afschaf BPM-vrijstelling bestelauto's voor ondernemers

Naam instrument: Afschaf BPM-vrijstelling bestelauto's voor ondernemers

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De bpm is een belasting die moet worden betaald bij de aanschaf van een nieuwe personenauto of bestelauto. Het tarief is voor personenauto's afhankelijk van de CO₂-uitstoot. Voor bestelauto's is het tarief tot eind 2024 afhankelijk van de catalogusprijs. Vanaf 2025 is de grondslag in de BPM bestelauto's ook de CO₂-uitstoot, in lijn met personenauto's. De vrijstelling op BPM bestelauto's van ondernemers verdwijnt daarmee, en geldt dan alleen nog voor zero-emissie bestelauto's.

Fungerende details

De tarieven staan in de referentie.

Toelichting op doorrekening

De bpm beleidsinstrumenten zijn als vastgesteld beleid meegenomen in de modellering van het personenautopark met het SPARK model en in de modellering van het bestelautopark met het bestelautoparkmodel van Revnext. Het afschaffen van de afzonderlijke bpm tarieven voor plug-in hybrides per 2025 is nu ook meegenomen als vastgesteld beleid.

Referentie(s)

BPM tarieven, zie: https://download.belastingdienst.nl/belastingdienst/docs/bpm_tarieven_bpm0651z12fd.pdf

Kamerbrief over Klimaat- en energiemaatregelen augustusbesluitvorming 2024, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/cb1406a7-aeed-4f8f-af51-99bc79607a0e/file>

9.7 Afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer

Naam instrument: Afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer is de intentie vastgelegd van brancheorganisatie, de rijksoverheid en vier gemeenten om de transitie van het besloten touringcarvervoer naar nulemissie te versnellen.

Fungerende details

Gemeenten en bedrijfsleven verkennen de behoefte van ZE touringcars aan laad- en tankinfra. Gemeenten streven naar nulemissie inkoop en inhuur voor hun eigen touringcars. Het rijk stelt in 2024 een aanschafsubsidie voor nulemissie touringcars open (STour). In 2025 bekijken de Partijen gezamenlijk op basis van een onafhankelijke evaluatie of hiermee voldoende perspectief is geschapen voor de invoering van een zero emissie zone voor nieuwe touringcars per 2027 en alle touringcars in 2030. Op basis van de evaluatie kunnen de Partijen in onderling overleg een nieuwe ingangsdatum bepalen.

Toelichting op doorrekening

Het Afsprakenkader emissieloos touringcarvervoer wordt meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV2026. Als deel van het afsprakenkader wordt een subsidie voor zero-emissie touringcars opgesteld (zie ook de beschrijving van dat beleidsinstrument).

9.8 Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (BAZED) en Convenant

Naam instrument: Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (BAZED) en Convenant

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Bestuursakkoord en Convenant Zero Emissie Doelgroepenvervoer. Op 31 mei 2018 ondertekenden 32 gemeenten en het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat het Bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer. In het Bestuursakkoord spreken de betrokken partijen af dat het door hen verzorgde doelgroepenvervoer vanaf 2025 volledig zero emissie is. Doelgroepenvervoer is het vervoer van mensen die vanwege een lichamelijke of verstandelijke beperking tijdelijk of chronisch niet zelfstandig kunnen reizen.

Fungerende details

Uit de RVO monitor 2023 komt het volgende beeld naar voren. In 2023 was gemiddeld 45procent van het doelgroepenvervoerwagenvoerpark emissieloos. Daarbinnen was het aandeel bij personenauto's het hoogst (74procent), gevolgd door personenbusjes (54procent) en rolstoelbusjes (12procent).

Toelichting op doorrekening

Net als in de KEV2022 wordt het bestuursakkoord Zero Emissie Doelgroepenvervoer (BAZED) meegenomen als vastgesteld beleid. Zie voor de uitwerking hiervan CE Delft (2022).

Referentie(s)

Zeroemissie, Bestuursakkoord, zie: <https://zeroemissiedoelgroepenvervoer.nl/bestuursakkoord/>

Referentie(s) van appreciatie

CE Delft, Energiebesparing mobiliteit in de KEV 2022 - Factsheets, zie: <https://ce.nl/publicaties/klimaatmaatregelen-mobiliteit/>

9.9 Bijtelling

Naam instrument: Bijtelling

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Als met een auto van de zaak jaarlijks meer dan 500 privé-kilometers wordt gemaakt, dan moet bijtelling worden betaald. Het reguliere bijtellingspercentage bedraagt 22 procent over cataloguswaarde van het voertuig. Dit bedrag moet worden opgeteld bij het belastbaar inkomen. Voor emissievrije auto's geldt in 2024 een percentage van 16 procent voor het 1e deel van de cataloguswaarde tot 30.000 euro. Over het resterende deel is het reguliere percentage van 22 procent van toepassing. In 2025 wordt het percentage verhoogd naar 17procent. Deze korting in de bijtelling is afgesproken in het Klimaatakkoord en aangepast met het Belastingplan 2022. In een amendement op het Belastingplan 2026 is vastgelegd dat in 2026 een verlaagd bijtellingstarief van 18procent en in 2027 van 20procent geldt voor emissievrije personenauto's (voor de eerste 30.000 euro van de cataloguswaarde). Per 2028 vervalt de korting.

Voor auto's ouder dan 15 jaar geldt de youngtimerregeling. Het tarief van deze regeling is 35procent van de huidige verkoopwaarde van het voertuig. In een amendement op het Belastingplan 2026 is vastgelegd dat de leeftijdsgrens per 2026 wordt verhoogd naar 16 jaar en per 2027 naar 25 jaar.

Toelichting op doorrekening

De bijtelling is meegenomen in de modellering van het personenautopark.

Referentie(s)

Belastingdienst, Publieksinformatie Belastingdienst bijtelling, zie: https://www.belastingdienst.nl/wps/wcm/connect/bldcontentnl/belastingdienst/zakelijk/winst/inkomstenbelasting/inkomstenbelasting_voor_ondernemers/privegebruik_auto/

Ministerie van Financiën (2022), Belastingplan 2022, zie: <https://www.rijksfinancien.nl/sites/default/files/bestanden/belastingplan-2022/Belastingplan-Memorie-van-Toelichting.pdf>

9.10 Campagne: 'Kort ritje? Da's zo gefietst!'

Naam instrument: Campagne: 'Kort ritje? Da's zo gefietst!'

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Anders

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De campagne "Kort ritje? Das zo gefietst!" is gestart in 2023. Deze campagne zal worden vervolgd in 2024, met als kernpunten:

- Vervolg en verdieping van de landelijke thematische aanpak "Kort ritje? Da's zo gefietst?";
- Doorvertaling richting specifieke doelgroepen (waaronder studenten, forenzen en ouderen);
- Focus op regionale adaptie i.s.m. regionale organisaties (waaronder gemeente, steden, provincies, werkgeversnetwerken).

Fungerende details

De campagne "Kort ritje? Das zo gefietst!" is gestart in 2023. Deze campagne zal worden vervolgd in 2026, met als kernpunten:

- Vervolg en verdieping van de landelijke thematische aanpak "Kort ritje? Da's zo gefietst?";
- Doorvertaling richting specifieke doelgroepen (waaronder studenten, forenzen en ouderen);
- Focus op regionale adaptie i.s.m. regionale organisaties (waaronder gemeente, steden, provincies, werkgeversnetwerken).

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in de KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuCon-sult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Staatssecretaris IenW (2024), IenW Uitvoeringsagenda Fiets, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/04/25/bijlage-2-ienw-uitvoeringsagenda-fiets>

9.11 Capaciteitsbeperking Schiphol

Naam instrument: Capaciteitsbeperking Schiphol

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Beleids categorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het aantal vluchten van en naar Nederlandse luchthavens wordt beperkt om de belasting van vliegverkeer op de leefomgeving binnen vooraf vastgestelde grenzen te houden. Verschillende luchthavens kennen daarom restricties die in het Luchthaven(verkeers-)besluit zijn vastgelegd, waaronder een maximum aantal vliegbewegingen.

In het coalitieakkoord van Rutte IV wordt de ambitie uitgesproken om tot een integrale oplossing te komen die zekerheid en perspectief biedt op zowel het behouden van de hub-functie van Schiphol als op de omgeving van de luchthaven. Met het hoofdlijnenbesluit Schiphol heeft het kabinet beoogt hier nader invulling aan te geven. Het hoofdlijnenbesluit bestaat uit drie sporen. Zie bijgaande Kamerbrief: Hoofdlijnenbrief Schiphol. Over de effectivering van het hoofdlijnenbesluit Schiphol wordt de Kamer periodiek geïnformeerd, onder meer in de voortgangsbrieven Programma Omgeving Luchthaven Schiphol.

Fungerende details

Het Kabinet heeft op 7 mei 2025 het Luchthavenverkeerbesluit Schiphol (LVB) gewijzigd. In deze LVB-wijziging zijn de uitkomsten van de balanced approach procedure voor Schiphol vastgelegd. Per 1 november 2025 geldt er een maximum aantal van 478.000 vliegtuigbewegingen per jaar voor Schiphol op het etmaal en 27.000 in de nacht. Er zal worden gemonitord om te bezien of de gestelde geluidsdoelen worden behaald.

Toelichting op doorrekening

In de KEV 2026 geldt voor Schiphol een maximum van 478.000 jaarlijkse vliegbewegingen voor zowel het vastgestelde als het voorgenomen beleid. Op het moment van het vaststellen van het beleid voor de KEV 2026 was de limiet van 478.000 vliegbewegingen op Schiphol het voorgenomen beleid. De limiet van 478.000 vluchten, gebaseerd op het Luchtvaartverkeersbesluit, had nog moeten worden getoetst door de Raad van State. De Raad van State heeft het Luchtvaartverkeersbesluit in maart 2026 vernietigd. Niettemin hanteert de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) de limiet van 478.000 vluchten. Daarom geldt in deze KEV dit aantal vluchten ook als het vastgestelde beleid.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2022), Hoofdlijnenbrief schiphol, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2022/06/24/hoofdlijnenbrief-schiphol>

9.12 Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA)

Naam instrument: Carbon Offsetting and Reduction Scheme for International Aviation (CORSIA)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

CORSIA is een wereldwijd initiatief van de Internationale Burgerluchtvaartorganisatie (ICAO) om de koolstofuitstoot van internationale luchtvaartmaatschappijen te verminderen en te compenseren. CORSIA is ontworpen om de groei van de netto CO₂-uitstoot van internationale burgerluchtvaart vanaf 2019 in te perken.

Fungerende details

Het programma bestaat uit drie fases. De pilotfase (2021-2023), gevolgd door de eerste fase (2024-2026) waarin landen die vrijwillig deelnemen verplichtingen hebben. Vanaf 2027 gaat de tweede fase in, waarin deelname voor de meeste landen wereldwijd verplicht wordt.

Toelichting op doorrekening

CORSIA is opgenomen in de doorrekeningen met AEOLUS. In de KEV 2026 is aangenomen dat de intra-Europese luchtvaart onder het EU-ETS valt en dat CORSIA zal gelden voor vluchten op alle routes van of naar niet-Europese landen die deelnemen aan de betreffende fase van CORSIA. Binnen CORSIA moet de uitstoot die 85 procent van het niveau van 2019 overstijgt, worden gecompenseerd. CORSIA loopt tot en met 2035: we veronderstellen dat er na 2035 een soortgelijk instrument wordt geïntroduceerd dat compensatie van de CO₂-emissies vereist. In de KEV 2026 veronderstellen we dat de CORSIA-prijs 50procent van de ETS-prijs bedraagt.

9.13 City Deal Fietsen voor Iedereen

Naam instrument: City Deal Fietsen voor Iedereen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In het najaar van 2023 is de City Deal Fietsen voor Iedereen getekend. De City Deal concentreert zich op twee punten: toegang tot een veilige fiets en de vaardigheid om te kunnen fietsen. Tot en met februari 2024 worden projectteams geformeerd en een werkplan voor de City Deal gemaakt. Vervolgens wordt gestart met de uitvoering van het werkplan, daarbij ligt de focus op projecten waarbij het 'hebben' van een fiets en het 'kunnen' fietsen centraal staan.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Agendastad (2023), Deltekst City Deal Fietsen voor Iedereen, zie: <https://agendastad.nl/content/uploads/2023/10/Dealtekst-City-Deal-Fietsen-voor-Iedereen.pdf>

9.14 City Deal Ruimte voor Lopen

Naam instrument: City Deal Ruimte voor Lopen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Lopen is een synergetische en kostenefficiënte manier om klimaatdoelen te halen, terwijl iedereen er gezonder en gelukkiger van wordt.

In de City Deal Ruimte voor Lopen hebben gemeenten, Rijksoverheid en maatschappelijke partijen zich in 2020 eraan gecommitteerd om 4 jaar lang te experimenteren met loopbeleid in een stedelijke omgeving. Met de inzet op drie centrale werklijnen wordt innovatie op stedelijk loopbeleid versterkt, versneld en vervolgens verspreid.

- Werklijn 1: De ideale voetgangersstad: inrichtingsprincipes, routestructuren en hoe maak je ruimte voor lopen
- Werklijn 2: Samen oplopen: organiseren van integraliteit
- Werklijn 3: Verleiden om te lopen

Inmiddels is in samenwerking tussen de City Deal en IenW een toolbox loopbeleid ontwikkeld en zijn loopdata in kaart gebracht. Zie de links hieronder.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Ministerie Infrastructuur en Waterstaat, Toolbox loopbeleid, zie: <https://ruimtevoorlopen.nl/toolbox/loopbeleid/>

Mart Reiling (2024), Heel Holland wandelt en loopt, maar waar precies?, zie: <https://www.linkedin.com/pulse/heel-holland-wandelt-en-loopt-hard-maar-waar-precies-20-mart-reiling-zuple/?trackingId=JOGAqj3yRVO63exmxenJ4Aprocent3Dprocent3D>

9.15 CO₂-emissienormen voor nieuwe personenauto's en nieuwe bedrijfsvoertuigen

Verordening (EU) 2019/631

Naam instrument: CO₂-emissienormen voor nieuwe personenauto's en nieuwe bedrijfsvoertuigen

Verordening (EU) 2019/631

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In verordening (EU) 2019/631 tot vaststelling van CO₂-emissienormen voor nieuwe personenauto's en nieuwe lichte bedrijfsvoertuigen worden CO₂-emissievereisten voor nieuwe personenauto's en nieuwe lichte bedrijfsvoertuigen (d.w.z. bestelwagens) vastgesteld.

Emissiereductiestreefcijfers

De verordening schrijft voor dat de gemiddelde jaarlijkse CO₂-uitstoot aan de uitlaat van het gehele EU-wagenpark van nieuwe personenauto's en nieuwe bestelwagens ten opzichte van de referentiewaarde in 2021 moet worden verminderd.

De volgende bindende streefcijfers zijn daarbij van toepassing:

- 15 procent met ingang van 1 januari 2025;
- 55 procent voor nieuwe personenauto's en 50procent voor nieuwe bestelwagens met ingang van 1 januari 2030;
- 100 procent met ingang van 1 januari 2035.

Elk jaar stelt de Europese Commissie in een uitvoeringshandeling de gemiddelde CO₂-emissies en het specifieke CO₂-emissiestreefcijfer voor elke fabrikant vast om te beoordelen in hoeverre zij voldoen aan hun streefcijfers. Fabrikanten die hun specifieke emissiestreefcijfer overschrijden, moeten een bijdrage voor overtollige emissies betalen van 95 euro per g CO₂/km voor elk nieuw geregistreerd voertuig.

Stimulansen voor de ingebruikneming van emissievrije en emissiearme voertuigen

Van 1 januari 2025 tot 31 december 2029 geldt een aanvullende stimuleringsmaatregel voor emissievrije en emissiearme voertuigen (ZLEV's). Hierbij worden de specifieke CO₂-emissiedoelstelling voor een voertuigproducent licht versoepeld als het aandeel ZLEV's (voertuigen met een uitstoot van 0 tot 50 g/km) dat in een bepaald jaar wordt geregistreerd door deze voertuigproducent, hoger ligt dan de volgende benchmarkniveaus: 25procent voor auto's en 17procent voor bestelwagens. Voor de berekening van het aandeel ZLEV's in de vloot van een fabrikant is een boekhoudregel van toepassing die aan ZLEV's met een lagere CO₂-uitstoot verhoudingsgewijs een groter gewicht in de berekening toekent.

Robuuste emissiegegevens

Er zijn regels van toepassing die ervoor moeten zorgen dat de geregistreerde emissiegegevens robuust en representatief voor de werkelijkheid zijn. Dit houdt in dat de Europese Commissie de

gegevens over de werkelijke CO₂-emissies en het werkelijke brandstof- of energieverbruik van voertuigen monitort. Typegoedkeuringsautoriteiten (in Nederland de RDW) controleren of de CO₂-emissie- en brandstofverbruikswaarden die door de fabrikanten in de conformiteitscertificaten zijn geregistreerd, overeenkomen met de reële waarden van deze voertuigen tijdens het gebruik.

Overbruggingsperiode

Per 9 juli 2025 zijn de CO₂-emissienormen gewijzigd. Bij deze wijziging is een overbruggingsperiode ("banking-and-borrowing") geïntroduceerd voor het 2025 doel (15procent voor zowel personen- als bestelauto's). In de nieuwe situatie mogen voertuigproducenten het emissiereductiedoel per 2025 gemiddeld halen over de periode 2025-2027. Overschrijdingen in het ene jaar mogen daarmee tot en met 2027 in één van de daaropvolgende jaren gecompenseerd worden. Afhankelijk van de keuzes van een voertuigproducent hoeft het emissiereductiedoel daarmee pas later behaald te worden.

Herziening CO₂-emissienormen

Op 16 december 2025 heeft de Commissie een herzieningsvoorstel gepubliceerd voor de CO₂-emissienormen. In het herzieningsvoorstel worden de CO₂-emissienormen afgezwakt. Over het voorstel wordt momenteel in de Raad en in het Europees Parlement onderhandeld. Naar verwachting wordt er in 2026 geen akkoord bereikt over het herzieningsvoorstel.

Toelichting op doorrekening

De vigerende CO₂-normen voor nieuwe personenauto's en bestelauto's in 2025, 2030 en 2035 zijn als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV 2026. Dit betekent dat er een norm van -15 procent reductie is meegenomen voor 2025, een norm van -55 procent voor personenauto's en -50 procent voor bestelauto's voor 2030 en een norm van -100 procent voor 2035. In de nieuwe Automotive package van de Europese commissie zijn deze normen afgezwakt. We nemen de Automotive package mee als voorgenomen beleid in de KEV2026, wat betekent dat wij uitgaan van de afgezwakte norm van 90 procent emissiereductie in 2035 voor zowel personenauto's als bestelauto's. Voor bestelauto's is tevens de norm van 40 procent reductie in 2030 meegenomen. Ook zijn de flexibiliteiten in de vorm van 'banking and borrowing' en supercredits voor kleine EV personenauto's meegenomen. Zie voor meer details de achtergrondrapporten Revnext (2026) en PBL & Significance & Revnext (2026).

Referentie(s)

PBL & Significance & Revnext (2026), *Achtergrondrapport modellering samenstelling personenautokilometers KEV2026*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving & Den Haag: Significance & Rotterdam: Revnext
Revnext (2026), *Achtergrondrapport Wagenparkanalyses bestel- en vrachtauto's KEV2026*, Rotterdam: Revnext

9.16 CO₂-plafond luchtvaart in Nederland

Naam instrument: CO₂-plafond luchtvaart in Nederland

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In maart 2023 is het principebesluit genomen om CO₂-grenswaarden voor luchthavens in te voeren. Deze grenswaarden moeten de nationale CO₂-doelen uit de luchtvaartnota borgen voor de zichtjaren 2030, 2050 en 2070. Tussen deze jaren wordt een lineair reductiepad voor de CO₂-uitstoot gehanteerd. Voor het jaar 2030 geldt als doel dat de CO₂-uitstoot van vertrekkende vluchten vanuit Nederland niet hoger mag zijn dan het niveau uit 2005.

Fungerende details

In het coalitieakkoord van 2026 is opgenomen dat de uitstoot van Schiphol en Lelystad Airport in 2030 niet meer mag zijn dan de uitstoot van Schiphol in 2024. Deze afspraak heeft een mogelijk effect op de invulling van het CO₂-plafond. Het is nog niet duidelijk op welke wijze het doel zal worden geborgd.

Toelichting op doorrekening

In tegenstelling tot in de KEV 2024, wordt in deze KEV het CO₂-plafond niet meegenomen als een instrument in geagendeerd beleid. De reden hiervoor is dat met het nieuwe doel in het coalitieakkoord het CO₂-plafond niet meer actueel is. Een besluit over het CO₂ plafond wordt in samenhang met deze afspraak uit het coalitieakkoord genomen.

Referentie(s)

kamerbrief principebesluit maart 2023, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/03/17/kamerbrief-principebesluit-co2-plafond-luchtvaart>

kamerbrief voortgang CO₂-plafond, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/12/12/voortgang-co2-plafond-per-luchthaven>

kamerbrief pakket studies CO₂-plafond januari 2023, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/12/14/bijlage-3-roadmap-schiphol-duurzaam-taxien>

9.17 Commissievoorstel ETD: minimumaccijns kerosine

Naam instrument: Commissievoorstel ETD: minimumaccijns kerosine

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: In behandeling

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De Europese Commissie heeft in haar 'Fit For 55'-wetsvoorstel van medio 2021 onder andere een voorstel voor wijziging van de ETD (Energy Taxation Directive) gedaan (zie ook Factsheet Id nr 388). Hierin stelt zij voor om een minimumbelasting op het gebruik van kerosine in te voeren voor intra-EU vluchten. Wijzigingen die algemeen binnen de ETD voorgesteld worden zijn om belasting te gaan heffen op energiebasis in plaats van op volumebasis, en om tarieven te corrigeren voor inflatie. Voor de verschillende categorieën energiedragers wordt een minimum belasting voorgesteld; de hoogte dient vervolgens op lidstaatniveau vastgesteld te worden. Voor de luchtvaart wordt onderscheid gemaakt tussen commerciële passagiersvluchten, zakelijke en pleziervluchten, en vrachtluchten. Voor fossiele kerosine gelden de volgende voorstellen:

- Zakelijke- en pleziervluchten: de standaard minimumbelasting voor motorbrandstoffen bij invoering van de ETD (onder huidige regelgeving valt plezierluchtvaart niet onder de vrijstelling en geldt er in Nederland reeds een tarief van € 571,75 per 1.000 liter kerosine.);
- Niet-zakelijke en niet-pleziervluchten (commerciële passagiersvluchten): vanaf 2023 een oplopende minimumbelasting die na 10 jaar ook de standaard minimumbelasting bereikt;
- Vrachtluchten: deze zijn uitgezonderd, maar het staat lidstaten vrij om zelf een belasting in te voeren. Ook voor duurzame luchtvaartbrandstoffen en elektriciteit wordt vanaf 2033 een minimumbelasting voorgesteld.

Fungerende details

Het kabinet heeft zich tijdens de onderhandelingen steeds ingezet voor een ambitieuze ETD. Dit is in lijn met het voornemen van het huidige kabinet om fossiele regelingen in Europees verband af te schaffen. Het voorstel is echter onder druk van verschillende lidstaten gedurende de onderhandelingen de afgelopen jaren steeds verder afgezwakt in milieuambitie. Het kabinet heeft zich de afgelopen vier jaar onder meer ingezet voor het belasten van lucht- en zeevaart en het uitbreiden van de reikwijdte van de ETD naar mineralogische processen. Vanwege de weerstand van een grote groep lidstaten lijkt er geen mogelijkheid om wezenlijke vooruitgang op deze punten te boeken.

Toelichting op doorrekening

Het commissievoorstel ETD, waaronder het voorstel voor een minimumaccijns op kerosine, wordt meegenomen als geagendeerd beleid.

9.18 Convenant zero-emissie reinigingsvoertuigen

Naam instrument: Convenant zero-emissie reinigingsvoertuigen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Gemeenten, provincies, energieproducenten, de Rijksoverheid en het bedrijfsleven hebben begin 2019 een convenant voor zero-emissie reinigingsvoertuigen gesloten. In het convenant Duurzame Voertuigen en Brandstoffen in de Reinigingsbranche hebben overheden, reinigingsdiensten en marktpartijen afgesproken om enkel zero emissie reinigingsvoertuigen aan te schaffen vanaf 1 januari 2030 of zoveel eerder als mogelijk.

In 2025 zijn vier nieuwe partijen toegetreden tot het convenant duurzame reinigingsvoertuigen. In totaal zijn er nu 26 partijen aangesloten bij dit convenant.

Fungerende details

Doelstellingen in het convenant zijn:

- Binnen 1 jaar na het sluiten van het convenant ligt er een Plan van Aanpak door gemeenten en publieke partijen.
- 1 jaar na het Plan van Aanpak, of waar eerder mogelijk, rijden nieuw aan te schaffen voertuigen zero-emissie of op een duurzame brandstof.
- Vanaf 2025 worden reinigingsvoertuigen op fossiele brandstoffen uitgefaseerd.
- Vanaf 2030, of waar eerder mogelijk, zijn alle nieuw aan te schaffen voertuigen zero-emissie.
- Reinigingsvoertuigen op duurzame brandstoffen worden uitgefaseerd.

Binnen het convenant zijn de volgende afspraken gemaakt:

- Gemeenten en publieke partijen zorgen uiterlijk 1 jaar na ondertekening voor een Plan van Aanpak. Dit bevat in ieder geval een lijst met alle reinigingsvoertuigen en afschrijvingstermijnen en een voorstel voor het vervangende reinigingsvoertuig of type brandstof.
- IenW financiert een vervolgfase van dit convenant, draagt bij via regelingen en financieringsmogelijkheden (DKTI, Green Deal Zero Emissie Stadslogistiek, het Nationaal Samenwerkingsverband Luchtkwaliteit 2018, INEK), benadert andere opdrachtgevers om zich aan te sluiten en werkt proactief aan het wegnemen van belemmeringen in wet- en regelgeving.
- Private partijen steunen de doelstellingen en zetten zich actief in om de transitie te versnellen, onder meer door kennis te delen en drempels weg te nemen. Zoals genoemd in het convenant, zitten onzekerheden in de volgende thema's, die daarom aandacht behoeven: ontwikkelen en delen van kennis en ervaring (bestaande onduidelijkheden kunnen hierdoor weggenomen worden); kosten, baten, financiering, lease en netcongestie.
- Er is een wens naar inzicht hierin via berekeningen van de Total Cost of Ownership (TCO); beleid, wet- en regelgeving (potentiële barrières); organisatie (potentiële organisatorische veranderingen).

- De voortgang ten aanzien van de doelstelling wordt jaarlijks gemonitord; de resultaten hiervan zullen openbaar zijn.

Toelichting op doorrekening

Het effect van deze afspraak kon in de KEV 2026 niet apart worden ingeschat maar is onderdeel van de modellering van instroom van zero-emissie vrachtvoertuigen, op basis van ontwikkeling in kosten, beschikbaarheid en veronderstellingen over overstapdrempels.

Referentie(s)

RWS, Duurzame mobiliteit, zie: <https://rwsduurzamemobiliteit.nl/praktijk-projecten/green-deals/convenant-duurzame-voertuigen-brandstoffen/>

9.19 Doorfietsroutes : euro 26 miljoen eenmalige bijdrage

Naam instrument: Doorfietsroutes : euro 26 miljoen eenmalige bijdrage

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Euro 26 miljoen die vanuit vorige kabinet bijgedragen heeft aan doorfietsroutes.

Fungerende details

Regeerakkoord tussen de fracties van VVD, CDA, D66 en ChristenUnie. De fractievoorzitters Mark Rutte (VVD), Sybrand van Haersma Buma (CDA), Alexander Pechtold (D66) en Gert-Jan Segers (ChristenUnie) hebben het regeerakkoord op 10 oktober 2017 gepresenteerd.

Omdat fietsen een goed alternatief voor het OV en de auto kan zijn, trekt het kabinet eenmalig een bedrag van 100 miljoen euro uit voor cofinanciering van gemeentelijke en provinciale investeringen in fietsinfrastructuur en fietsenstallingen bij OV-knooppunten. Van de 100 miljoen euro is 26 miljoen euro naar fietsinfrastructuur gegaan en het restant naar fietsenstallingen bij OV-knooppunten.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Ministerie IenW (2020), Snelfietsroutes en fietsenstallingen, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/fiets/snelfietsroutes-en-fietsenstallingen>

9.20 Electric Road Systems

Naam instrument: Electric Road Systems

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In het Project Electric Road Systems (ERS) wordt onderzocht of ERS een aanvulling kan zijn op regulier, stilstaand laden. Met ERS kunnen vrachtwagens elektrisch rijden en tegelijk rijdend opladen via de bovenleidingen.

Sinds 2016 zijn meerdere verkennende onderzoeken gedaan (EVConsult en Movares, 2017; Movares, 2020; Decisio, 2022; Motivaction, 2023). De uitkomsten van deze onderzoeken waren reden om in 2023 en 2024 een haalbaarheidsstudie door TNO en de TU Delft te laten uitvoeren. Er zijn twee ERS-trajecten ('corridors') onderzocht: tussen de havens van Rotterdam en Antwerpen en vanaf de Rotterdamse haven naar Venlo. Volgens de studie zou een ERS-exploitant voor het gebruik van de ERS-faciliteiten rond de €1,2 per kWh moeten vragen om rendabel te zijn. Dit bedrag betreft de integrale kostprijs en omvat dus niet alleen de kosten voor de stroom op het ERS-traject. Voor transportbedrijven loont een overstap op ERS bij tarieven onder €0,70 per kWh.

Fungerende details

In 2026 zal een vervolgonderzoek worden uitgevoerd naar de mogelijke bestuurlijke inbedding en de bijbehorende business case van ERS in Nederland. De wijze waarop ERS bestuurlijk zou worden belegd heeft veel effect op de maatschappelijke kosten en baten. Ook wordt er een onderzoek gepland naar de inpasbaarheid van ERS in het energiesysteem. Verwacht wordt dat er voordelen zijn voor de netstabiliteit. Deze onderzoeken dienen bij te dragen aan een besluit over de vervolgstappen t.a.v. ERS in 2026.

Toelichting op doorrekening

Deze maatregel is niet meegenomen in de KEV2026, omdat deze per 1 mei 2026 nog niet voldoende concreet uitgewerkt was.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

9.21 Elektrificatie van het spoor tussen Zutphen-Oldenzaal en Almelo-Mariënberg

Naam instrument: Elektrificatie van het spoor tussen Zutphen-Oldenzaal en Almelo-Mariënberg

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Momenteel rijden op verschillende regionale spoorlijnen in Nederland nog dieseltreinen, welke CO₂ en stikstof uitstoten. Het dieseltreinmaterieel op de spoorlijnen Almelo-Mariënberg en Zutphen-Oldenzaal is (bijna) einde levensduur. Om met de nieuwe vervoersconcessie(s) met zero emissie materieel te kunnen rijden, is elektrificatie (aanbrengen van bovenleiding) van deze spoorlijnen noodzakelijk. In 2023 is na onderzoek besloten dat elektrificatie voor deze lijnen de beste verduurzamingsoptie is en bijvoorbeeld niet batterij- of waterstoftreinen. Met het beschikbaar gekomen budget bij het Rijk en het al gereserveerde/nog te reserveren budget bij de provincies Overijssel en Gelderland kan ProRail de planuitwerkingsfase voor deze projecten doorlopen, waarna, na een gezamenlijk realisatiebesluit(en), de beide trajecten geëlektrificeerd kunnen worden door ProRail in de periode tot in principe uiterlijk 2033.

De maatregel is aangekondigd bij de voorjaarsnota 2024 (zie referenties)

Fungerende details

Voor het traject Almelo-Mariënberg is de planuitwerkingsfase in 2025 afgerond en start begin 2026 de realisatiefase door ProRail in opdracht van de provincie Overijssel. Daadwerkelijke realisatie vindt plaats in 2027 en 2028, zodat met de start van de nieuwe concessie eind 2028 elektrische treinen op dit traject gaan rijden.

Voor het traject Zutphen-Hengelo-Oldenzaal start begin 2026 de planuitwerkingsfase door ProRail in opdracht van de provincies Overijssel en Gelderland. Realisatie is voorzien in 2031 en 2032 zodat eind 2032, bij de start van een nieuwe concessie, elektrische treinen op dit traject gaan rijden.

Toelichting op doorrekening

De elektrificatie van de trajecten Almelo-Mariënberg-Hardenberg en Zutphen-Hengelo-Oldenzaal zijn in de KEV26 meegenomen als vastgesteld beleid. We hebben aangenomen dat regionale treinen op het traject Zutphen-Hengelo-Oldenzaal vanaf 2029 elektrisch rijden en op het traject Almelo-Mariënberg-Hardenberg vanaf 2031.

Referentie(s)

Ministerie van EZK (2024), Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/2bced2b4-b6b7-4cbb-b33e-7d87ed9920d5/file>

Kamerbrief klimaat- en energiemaatregelen Voorjaarsnota 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/04/15/klimaat-en-energiemaatregelen-voorjaarsnota-2024>

9.22 Elektrisch aangedreven Friese Waddenveren

Naam instrument: Elektrisch aangedreven Friese Waddenveren

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De maatregel betreft een investeringssubsidie voor de realisatie van elektrische netaansluitingen en elektrische laadinfrastructuur in de havens van de veerboten tussen de Friese Waddeneilanden en het vaste land: Harlingen, Vlieland, Terschelling, Holwert, Ameland en Lauwersoog (een aansluiting op Schiermonnikoog is naar verwachting niet nodig). Met deze aansluitingen kunnen de veerboten tussen de Friese Waddeneilanden en het vasteland door de reders geëlektrificeerd worden, hetgeen leidt tot zero emissies. De nieuwe concessies, waarin de directie OV en Spoor emissiereductiedoelen wil opnemen waarvoor batterij-elektrisch de beste oplossing lijkt, moeten in 2029 ingaan. Zonder deze versterking van de laadinfrastructuur kan in de concessies, die in 2029 in moeten gaan, niet reëel zero-emissie worden uitgevraagd. De budgetclaim bedraagt € 75 miljoen

Beoordeling voorwaarden ontwerp-MJP 2026:

1. Een nadere uitwerking van de financiële PxQ-onderbouwing (voldaan);
2. Duidelijkheid over de vergoeding van de structurele kosten die niet uit het Klimaatfonds worden gedekt (voldaan).

Toelichting beoordeling: De maatregel ziet op het verduurzamen van (een deel van) de Waddenveren. Het gaat om aanleg van de laadinfra. Het was initieel onduidelijk wat de exacte claim was. en de alternatieven voor financiering waren nog niet volledig uitgewerkt. Het PBL beoordeelt de maatregel positief door de mogelijkheid van elektrificatie (zodat biobrandstoffen voor moeilijker elektrificeerbare trajecten beschikbaar blijven) en de bijdrage aan reductie van NOx- en fijnstofemissies. Nadere informatie van de indiener geeft aan dat € 50 miljoen als minimaal bedrag benodigd is om alle Waddenveren te elektrificeren. Daarom wordt € 50 miljoen toegekend.

Fungerende details

In 2026 zullen de benodigde vermogens bij de netbeheerders aangevraagd worden en de installaties verder uitgewerkt worden.

Toelichting op doorrekening

De subsidie voor laadinfrastructuur voor de Friese Waddenveren wordt als voorgenomen beleid beschouwd in de KEV26. We hebben aangenomen dat de waddenveren elektrificeren tussen 2035 en 2040. De raming is gemaakt op basis van de Eindrapportage Duurzame Waddenveren door Damen, het Programma van Eisen concessie Friese Waddenveren en het fiche voor het Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2026.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Referentie(s) van appreciatie

Damen, Eindrapportage Duurzame Waddenveren, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-1ce4b242de823247ffe506boe20c5232876f23f6/pdf>

9.23 Energie-efficiëntieregeling visserij

Naam instrument: Energie-efficiëntieregeling visserij

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleids categorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Vanuit het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok wilt het kabinet de visserijsector voor de lange termijn weerbaarder en minder afhankelijk van fossiele brandstoffen maken. Het kabinet gaat daarom energie-efficiëntiemaatregelen nemen. Dit betreft een energie-efficiëntieregeling voor de schelpdiersector die al was voorzien (Kamerstuk 21 501-32, nr. 1763). Daarnaast stelt het kabinet een energie-efficiëntieregeling open voor de visserij in het derde kwartaal van 2026. Het kabinet reserveert hiervoor 25 miljoen euro in 2026.

Er zal eind september 2026 één energie-efficiëntieregeling opengesteld worden. Dit zal een combinatie worden tussen de energie-efficiëntieregeling voor de schelpdiersector en de energie-efficiëntieregeling voor de visserij. In totaal heeft deze regeling een budget van € 27 miljoen (€ 2 miljoen voor de schelpdiersector en € 25 miljoen voor de overige visserijsector). Middels deze regeling kunnen visserijondernemers investeringen doen in hun vissersvaartuigen die brandstof besparen om zo ook minder broeikasgassen uit te stoten.

Toelichting op doorrekening

De energie-efficiëntieregeling visserij uit 2026 wordt in de KEV2026 meegenomen als aanvullend beleid. De maatregel leidt naar verwachting tot een kleine daling van het energieverbruik in de visserijsector.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2026), Maatregelenpakket weerbaarheid energieschok, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2026/04/20/kamerbriefactiesweerbaarheidenergieschok>

9.24 Energielabel voor elektrische personenauto's

Naam instrument: Energielabel voor elektrische personenauto's

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Aanpassing van het energielabel voor nieuwe personenauto's. Met de aanpassing wordt het stroomverbruik van een (PH)EV toegevoegd aan het label. Verder wordt aan (PH)EV een label van A tot en met G toegekend,

Fungerende details

In november 2026 is het besluit voor aanpassing van het label zonder opmerkingen terug gekomen van de Raad van State. Bij nader rapport worden nu nog de laatste (kleine) aanpassingen worden aangebracht voordat het definitief wordt. Omdat echter het kabinet demissionair is, moet het besluit ook nog weer opnieuw naar de Ministerraad.

In het kader van het initiatief om 500 regels te schrappen wordt er ook naar besluit voor etikettering van het energieverbruik van auto's gekeken. Hierbij zijn 4 regels in beeld gekomen: twee regels i.v.m. overgaan naar CvO-aanpak voor het boekje en één regel voor halvering frequentie vervangen labels tijdens jaarovergang en mogelijke vervanging van het fysieke brandstofverbruiksboekje door een online boekje.

Beoogde invoeringsdatum van het aangepaste label is 1 januari 2027.

Toelichting op doorrekening

Dit instrument is niet apart meegenomen in de KEV2026. Het effect hiervan ligt al besloten in de raming van nulemissie personenauto's.

Referentie(s)

Staatssecretaris IenW, Kamerbrief van 22 maart 2022 over de Kabinetsaanpak Klimaatbeleid, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2022Z05457&did=2022D11168

9.25 Europese Bijmengverplichting duurzame luchtvaartbrandstoffen

Naam instrument: Europese Bijmengverplichting duurzame luchtvaartbrandstoffen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In oktober 2023 is in Europa een akkoord bereikt op de Europese bijmengverplichting voor de luchtvaart, de ReFuelEU-verordening. De verordening creëert een gelijk speelveld en stelt geharmoniseerde regels vast ten aanzien van duurzaam luchtvervoer. In de verordening is opgenomen om vanaf 2025 aan brandstofleveranciers (op volumebasis) een bijmengverplichting van het gebruik van SAF (Sustainable Aviation Fuels) op te leggen. Het gaat om 2 procent in 2025, 6 procent in 2030, 34 procent in 2040 en oplopend tot 70 procent in 2050. Vanaf 2030 bevat het voorstel daarnaast een sub-mandaat voor het gebruik van synthetische kerosine. In 2030 gaat dit om 1,2 procent, en dit loopt via 10 procent in 2040 op tot 35 procent in 2050. Om duurzaamheidsredenen zijn luchtvaartbrandstoffen op basis van voedsel en voedergewassen uitgesloten. De verplichting geldt op Unieluchthavens met meer dan 800.000 passagiers en/of honderd duizend ton vracht per jaar. Luchtvaartmaatschappijen die jaarlijks minstens 500 commerciële vluchten of 52 cargovluchten vanaf deze Unieluchthavens uitvoeren vallen binnen de scope van de verordening. Om tankering te voorkomen dient minstens 90 procent van de benodigde luchtvaartbrandstof voor gebruik op vertrekkende vluchten van Unieluchthavens door luchtvaartmaatschappijen getankt te worden.

Toelichting op doorrekening

De bijmengverplichting van SAF uit de Europese verordening ReFuelEU Aviation is meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV 2026. Ook het submandaat voor de bijmenging van synthetische kerosine is als vastgesteld beleid meegenomen.

9.26 Europese CO₂-normen zware bedrijfsvoertuigen (vrachtauto's en bussen)

Naam instrument: Europese CO₂-normen zware bedrijfsvoertuigen (vrachtauto's en bussen)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De verordening tot vaststelling van CO₂-emissienormen voor nieuwe zware bedrijfsvoertuigen (EU) 2019/1242 stelt steeds strengere emissienormen vast voor vrachtwagens, bussen en touringcars (heavy-duty vehicles - HDVs). Dit omvat een reductiedoelstelling van 15procent in 2025, van toepassing op zware vrachtwagens van meer dan 16 ton met standaard asconfiguraties, die verantwoordelijk zijn voor ongeveer 70procent van de CO₂-uitstoot van alle HDV's.

Als onderdeel van het wetgevingspakket 'Fit for 55' werden deze emissienormen voor HDV's herzien door middel van de wijzigingsverordening (EU) 2024/1610. Na deze herziening omvat Verordening (EU) 2019/1242 vrijwel alle HDV-emissies, omdat deze nu niet alleen van toepassing is op zware vrachtwagens, maar ook op middelzware vrachtwagens, stadsbussen, touringcars en aanhangwagens. De doelstellingen zijn ook herzien en ambitieuzer gemaakt, met als doel de CO₂-uitstoot in de komende decennia verder te verminderen:

- 45 procent in 2030
- 65 procent in 2035
- 90 procent in 2040

De herziene doelstellingen vereisen een procentuele reductie van de uitstoot van alle voertuigen die een bedrijf gedurende een bepaalde rapportageperiode produceert, ten opzichte van het EU-gemiddelde van voertuigen die in een specifieke referentieperiode zijn geregistreerd. De volgende rapportageperiodes gelden als referentieperiode:

- 2019 voor voertuigen die onder de vorige normen vallen;
- 2021 voor nieuw gereguleerde vrachtwagens van meer dan 7,5 ton, evenals vrachtwagens met speciale asconfiguraties van meer dan 16 ton;
- 2025 voor touringcars, opleggers en middelzware vrachtwagens tussen 5 en 7,5 ton.

Om de transportemissies in stedelijke gebieden te verminderen, schrijft de gewijzigde Verordening (EU) 2019/1242 voor dat 90 procent van de nieuwe stadsbussen in 2030 emissievrij moet zijn en dat vanaf 2035 alle nieuwe stadsbussen aan dezelfde eisen moeten voldoen. Bovendien moet de CO₂-uitstoot vanaf 2030 met 10 procent worden verminderd voor nieuwe opleggers en met 7,5 procent voor nieuwe aanhangwagens, met uitzondering van opleggers.

De gewijzigde Verordening (EU) 2019/1242 omvat een stimuleringsmechanisme voor:

- Emissievrije voertuigen (Zero-emission vehicles - ZEV), d.w.z. zware motorvoertuigen zonder verbrandingsmotor, of met een verbrandingsmotor die minder dan 3 g CO₂ per tonkilometer of 1g CO₂ per persoonkilometer uitstoot.
- Emissiearme voertuigen (Low-emission vehicles - LEV), d.w.z. zware voertuigen met een CO₂-uitstoot die minder dan de helft bedraagt van de referentiewaarde in hun subgroep.

EU-lidstaten verstrekken de Commissie informatie over zware bedrijfsvoertuigen (HDV's) die gedurende een bepaalde rapportageperiode voor het eerst in de EU zijn geregistreerd. Fabrikanten rapporteren aan de Commissie gegevens over CO₂-uitstoot en brandstofverbruik voor elk nieuw voertuig dat voor de EU-markt wordt geproduceerd, zoals bepaald in de certificeringsverordening. Om de effectiviteit en handhaving van de herziene doelstellingen te waarborgen, zal de Europese Commissie de robuustheid en representativiteit van de referentie-CO₂-uitstoot beoordelen als basis voor de berekening van de emissiedoelstellingen voor het gehele EU-wagenpark. Zij zal ook gegevens over het werkelijke brandstofverbruik verzamelen, publiceren en monitoren die door fabrikanten worden gerapporteerd op basis van verplichte gestandaardiseerde brandstofverbruiksmeters (OBFCM). Daarnaast zal de Commissie verificatietests tijdens gebruik invoeren en de melding van afwijkingen verplicht stellen. Tevens zal zij een correctiemechanisme instellen en financiële sancties opleggen in geval van niet-naleving van de CO₂-doelstellingen.

Fungerende details

Vanaf 2025 moeten nieuwe zware bedrijfsvoertuigen (vrachtauto's en bussen) gemiddeld 15 procent zuiniger zijn dan in 2030 moet dat 45 procent zijn, 2035 65 procent en 2040 90 procent. De normering geldt voor de meeste typen vrachtvoertuigen en hebben betrekking op fabrikanten van zware bedrijfsvoertuigen. Bouwlogistieke voertuigen (engels: vocational vehicles) vallen pas in 2035 onder de scope.

Toelichting op doorrekening

De vigerende Europese CO₂-normen voor nieuwe vrachtauto's voor 2030, 2035 en 2040 worden meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV2026. De normen betreffen een -45procent CO₂-reductie in de nieuwverkopen in 2035, een -65procent reductie in 2035 en een -90procent reductie in 2040. We nemen de Automotive package mee als voorgenomen beleid in de KEV2026, wat betekent dat fabrikanten van vrachtauto's credits kunnen verdienen in de periode 2025-2029 als zij een lagere CO₂ behalen dan de norm in 2025. Deze credits kunnen zij na 2030 inzetten om de dan geldende normen te halen. In de berekeningen van de ingroei van nulmissievoertuigen worden de uitgangspunten met betrekking Europees bronbeleid vertaald naar een verwachte brandstofmix en prijsontwikkeling van nieuwe zero-emissie voertuigen en nieuwe conventionele voertuigen, waarmee fabrikanten invulling kunnen geven aan de te behalen emissienormen. Zie voor meer details de achtergrondrapportage van Revnext (2026).

Referentie(s)

Europese commissie, Review of the CO₂ emission standards for heavy-duty vehicles , zie:

<https://www.europarl.europa.eu/legislative-train/theme-a-european-green-deal/file-review-of-the-co2-emission-standards-for-heavy-duty-vehicles>

Revnext (2026), *Achtergrondrapport Wagenparkanalyses bestel- en vrachtauto's KEV2026*, Rotterdam: Revnext

9.27 Extra verhoging brandstoftransitieverplichting

Naam instrument: Extra verhoging brandstoftransitieverplichting

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De brandstoftransitieverplichting wordt vanaf 2028 geleidelijk verhoogd. In 2025 is hier twee keer toe besloten: in april en in september.

In april 2025 koos het kabinet om de BTV zodanig op te hogen dat deze in 2030 1,5 Mton extra CO₂-reductie realiseert.

In september 2025 is aangekondigd dat de verplichting nogmaals met 0,4 Mton wordt verhoogd ter compensatie van de voorgenomen accijnskorting, de pseudo-heffing en verandering van de grens voor werkgebonden personenmobiliteit. Voorwaarde voor deze ophoging is dat beleidsvoorstellen onherroepelijk zijn. In december 2025 gold dat voor twee van de drie maatregelen. De BTV is toen voor die twee (accijnskorting en pseudoheffing) opgehoogd.

Fungerende details

Tekst toelichting bij brief april 2025:

"M² - Biobrandstoffen

De brandstoftransitieverplichting (ook bekend als: jaarverplichting energie vervoer) wordt vanaf 2028 geleidelijk verhoogd zodanig dat deze in 2030 1,5 Mton extra CO₂-reductie realiseert. Van de 1,5 Mton is 0,3 Mton nodig om te voorkomen dat de afgesproken normering van leaseauto's leidt tot een kleiner effect vanuit de jaarverplichting. De extra inzet van biobrandstoffen zal voornamelijk plaatsvinden in het zwaardere vervoer. Uitgangspunt is dat deze maatregel niet leidt tot een prijsstijging van benzine of diesel aan de pomp. Omdat de jaarverplichting pas vanaf 2028 wordt verhoogd, leidt deze maatregel niet tot een prijsstijging in 2026 en 2027.

Daarnaast zal het kabinet het lasteneffect meewegen in de augustusbesluitvorming in de lopende discussies over de accijnzen".

Tekst brief prinsjesdag 2025:

"Het kabinet heeft ervoor gekozen om de negatieve effecten op CO₂-uitstoot van de accijnskorting en aanpassing van het besluit WPM structureel te compenseren door verhoging van de brandstoftransitieverplichting. Naar verwachting zullen brandstofleveranciers ervoor kiezen om die verhoging in te vullen door extra inzet van biobrandstoffen. Daarnaast levert de pseudo-eindheffing voor fossiele brandstofauto's uit het voorjaar een hogere CO₂-reductie op dan eerder ingeschat. Ook deze reductie wordt geborgd door verhoging van de brandstoftransitieverplichting.

Ten opzichte van de raming uit de Klimaat- en Energieverkenning 2025 zorgt dit voor een extra

CO₂-reductie in de mobiliteitssector en draagt dit positief bij aan het realiseren van de 55procent-reductiedoelstelling uit de Klimaatwet. Zodra alle bovengenoemde besluiten onherroepelijk zijn, zal de brandstoftransitieverplichting voor het wegvervoer in het besluit Energie Vervoer vanaf 2028 geleidelijk worden verhoogd, hetgeen leidt tot een extra CO₂-reductie van 0,4 Mton in 2030 (p. 8-9)".

Zesde voortgangsbrief RED-III (dec 2025):

"Ophoging Brandstoftransitieverplichting landsector vanaf 2028.

Het kabinet heeft er bij de Augustusbesluitvorming (Kamerstuk 33043, nr. 119) voor gekozen om de negatieve effecten op CO₂-uitstoot van de accijnskorting structureel te compenseren door verhoging van de brandstoftransitieverplichting. Daarnaast levert de pseudo-eindheffing voor fossiele brandstofauto's uit het voorjaar een hogere CO₂-reductie op dan eerder ingeschat. Ook deze reductie wordt geborgd door verhoging van de brandstoftransitieverplichting. Naar verwachting zullen brandstofleveranciers ervoor kiezen om die verhoging in te vullen door extra inzet van biobrandstoffen. In bijlage 1 zijn de gewijzigde verplichtingen opgenomen."

Toelichting op doorrekening

De brandstoftransitieverplichting is in de KEV2026 meegenomen als vastgesteld beleid. Zie voor verdere toelichting het instrument 'Systematiek Energie Vervoer (REDIII)'.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Kamerbrief 'Pakket voor een weerbaar energiesysteem en een toekomstbestendige industrie'; Bijlage 1, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

Rijksoverheid (2025), Toelichting op besluitvorming en overzicht klimaat- en energiemaatregelen, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/04/25/toelichting-op-de-besluitvorming-en-overzicht-van-klimaat-en-energiemaatregelen>

9.28 Fiets en loopontsluiting van nieuwe woningbouw locaties

Naam instrument: Fiets en loopontsluiting van nieuwe woningbouw locaties

Sector: Mobiliteit | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Euro 780 miljoen voor het per fiets bereikbaar maken van nieuwe woningbouw locaties.

Nederland staat voor een enorme woningbouwopgave. Om de noodzakelijke groei van het aantal woningen mogelijk te maken, is een goede bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe en bestaande woongebieden randvoorwaardelijk. Het kabinet Schoof heeft daarom in het regeerprogramma besloten €2,5 miljard via het Mobiliteitsfonds van IenW beschikbaar te stellen voor bereikbaarheid van nieuwe woningen, zowel in stedelijke gebieden als in kleinere kernen. Vanuit eerste berekeningen gaat van dit bedrag circa € 485 miljoen naar maatregelen fietsen en lopen.

Fungerende details

Verder wordt in heel het land voor ongeveer € 780 miljoen meegeëinvesteerd in fietsinfrastructuur, wat samen met cofinanciering van de regio optelt tot een investering van meer dan € 1,1 miljard. Het gaat hierbij onder andere om betere fietsaansluitingen richting OV-knooppunten, fietstunnels, doorfietsroutes en stationsstallingen. Dit om de bereikbaarheid van nieuwe woningen te garanderen, deze met de fiets te ontsluiten en bij te dragen aan de mobiliteitstransitie.

Bron: pagina 10 van Kamerbrief over BO MIRT november 2022 en moties en toezeggingen MIRT.

Het betreft de volgende specifieke fiets- en loopinfrastructuurmaatregelen zoals genoemd in de volgende twee regelingen: Ontwerp Regeling specifieke uitkering woningbouw op korte termijn door bovenplanse infrastructuur en Ontwerp Besluit Tijdelijke regeling specifieke uitkering mobiliteitspakketten ten behoeve van woningbouw versie voorhang.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Huub Ploegmakers, Effectiviteit-van-snelle-fietsroutes_Radboud-Universiteit, zie: https://fietsbe-raad.nl/getmedia/bb403b75-8dc3-4d67-9bb8-7895aea3a927/Effectiviteit-van-snelle-fietsroutes_Radboud-Universiteit.pdf.aspx

Ministerie IenW (2022), Actieve mobiliteit in de 14 grootschalige gebieden | Rapport | Rijksoverheid.nl, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-177405dadoboo821cb7beea449a6644162fb9f25/pdf>

Ministerie IenW (2022), Verkenning fietsbereikbaarheid treinstations voor NOVI-gebieden | Rapport | Rijksoverheid.nl, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-1f9e84a5b66f3dfo6928eaaa9775924949009b1/pdf>

Ministerie IenW (2022), Kamerbrief over BO MIRT november 2022 en moties en toezeggingen MIRT | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-foa837a3348fc8468ea61a50ff3771aboocda3c6/pdf>

RWS, PRORAIL, Netwerkanalyse woningbouw: Inzicht in effecten van woningbouwprogramma van 17 grootschalige NOVEX Woningbouwlocaties en bijbehorende mobiliteitsmaatregelen, zie: <https://open.rijkswaterstaat.nl/open-overheid/onderzoeksrapporten/@259853/netwerkanalyse-woningbouw-inzicht/>

9.29 FuelEU Maritime

Naam instrument: FuelEU Maritime

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Verplichting voor het reduceren van de broeikasgasintensiteit van de energie (in gram CO₂eq/MJ) gebruikt aan boord van het schip (vracht- en passagiersschepen boven 5.000 brutoton) op reizen tussen en in EU-havens (100 procent meegeteld) en en tussen EU- en niet-EU-havens (50 procent meegeteld) met:

- 2 procent vanaf 1 januari 2025;
- 6 procent vanaf 1 januari 2030;
- 14,5 procent vanaf 1 januari 2035;
- 31 procent vanaf 1 januari 2040;
- 62 procent vanaf 1 januari 2045;
- 80 procent vanaf 1 januari 2050.

Toelichting op doorrekening

De effecten van de FuelEU verordening op de bunkervolumes in Nederland zijn geraamd op basis van CE Delft (2024).

Referentie(s)

CE Delft (2024), Bunkerafzet in Nederland van de internationale scheepvaart. Verwachting voor 2030, 2035 en 2040, Delft: CE Delft.

9.30 GD173 ZES Zero Emission Stadslogistiek

Naam instrument: GD173 ZES Zero Emission Stadslogistiek

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2014 werd de Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (ZES) gesloten tussen bedrijven, overheden en kennisinstellingen. In het Klimaatakkoord is opgenomen dat in 2025 in 30-40 van de grootste gemeenten een zero-emissiezone wordt ingevoerd. Hier wordt duiding aan gegeven middels de Uitvoeringsagenda Zero-emissiezones (UAZ). 1 januari 2025 zijn in 18 gemeenten ZE-zones gestart. Richting 2030 volgen nog 12 gemeenten.

Fungerende details

Er zijn momenteel 18 ZE-zones en er zijn nog 10 zones aangekondigd richting 2030. Home - Op weg naar ZES.

Er is een pakket aan overgangsregels, ontheffingen, vrijstellingen, etc. om stap voor stap toe te werken naar een volledige ZE-zone en om ondernemers niet aan het onmogelijke te houden. In de ZE-zones moeten momenteel vracht- en bestelauto's die veel in de zone rijden en per 1/1/2025 op kenteken worden gezet emissieloos zijn.

Toelichting op doorrekening

In de KEV2026 zijn de aangekondigde nul-emissiezones als vastgesteld beleid meegenomen in de berekeningen van de toename van het aantal nul-emissie bestel- en vrachtauto's.

Referentie(s)

Greendeals, zero emission stadslogistiek, zie: <https://www.greendeals.nl/green-deals/zero-emission-stadslogistiek>

Rijksoverheid (2025), Kamerbrief met 2-maandelijke rapportage zero-emissiezones en de gevolgen voor ondernemers juni 2025, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/06/30/tweemaandelijke-rapportage-zero-emissiezones-en-de-gevolgen-voor-ondernemers>

Rijksoverheid (2025), Kamerbrief met 4e rapportage zero-emissiezones en de gevolgen voor ondernemers, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/09/29/tweemaandelijke-rapportage-zero-emissiezones-en-de-gevolgen-voor-ondernemers>

Rijksoverheid (2025), Kamerbrief met 5e tweemaandelijke monitoringsbrief zero-emissiezones, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2025/12/08/vijfde-tweemaandelijke-monitorings-brief-zero-emissiezones>

9.31 IMO - Klimaatmaatregelen

Naam instrument: IMO - Klimaatmaatregelen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De 2023 IMO strategie over reductie van BKG emissies van schepen (Resolutie MEPC.377(80)) heeft tot doel gezet om naar netto nulmissies van de scheepvaart rond 2050 toe te werken met check-points van 20-30procent reductie in 2030 en 70-80procent reductie in 2040 ten opzichte van 2008. In de strategie is afgesproken dat in 2025 afspraken gemaakt moeten worden voor een 'pakket van maatregelen' die de doelstellingen uit de strategie moeten verwezenlijken, zodat ze in 2027 in werking kunnen treden.

De strategie benoemt twee type maatregelen die ontwikkeld moeten worden: een technische en een economische.

Fungerende details

De strategie geeft aan dat de technische maatregel moet bestaan uit een doelmaatregel voor een broeikasgasintensiteit standaard op de brandstof van schepen. Er zijn meerder voorstellen gedaan voor deze maatregel waaronder een voorstel van Nederland samen met de andere EU lidstaten. Het gezamenlijke element in alle voorstellen is dat ze een graduele reductie bevatten van de broeikasgasintensiteit op de brandstof/ energie gebruikt aan boord (uitgedrukt in gr CO₂/MJ) vanaf zijn huidige niveau tot o rond 2050.

Ten aanzien van het economische element van de maatregelen geeft de strategie aan dat het een Maritieme BKG beprijzingsmechanisme moet zijn. Er zijn meerdere voorstellen gedaan die qua ontwerp en doel ver uit elkaar liggen. Nederland heeft samen met de andere EU lidstaten een voorstel gedaan voor een levy op alle BKG emissies van schepen.

Het besluit voor het Net Zero Framework is gedurende de MEPC van oktober 2025 uitgesteld.

Toelichting op doorrekening

Het NZF is meegenomen als geagendeerd beleid. Omdat het voorstel nog maar beperkt is uitgewerkt voor de periode na 2030 is het niet kwantitatief meegenomen in de analyses. Wel is een voorstel beschreven en is indicatief een ordegrootte effect geschat in de hoofdrapport van de KEV.

Referentie(s)

Aangenomen besluit IMO, zie: <https://www.imo.org/en/mediacentre/pressbriefings/pages/imo-approves-netzero-regulations.aspx>

9.32 Inruilregeling voor de vervanging van oude, fossiele brandstofauto

Naam instrument: Inruilregeling voor de vervanging van oude, fossiele brandstofauto

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

De maatregel betreft een sloopregeling waarbij een oudere, fossiele auto (emissieklasse 1 t/m 4) wordt gesloopt en een vervangingspremie wordt gegeven voor de aanschaf van een volledig elektrische tweedehandsauto (EV)⁷⁸. Door de regeling neemt het aandeel (gebruikte) elektrische auto's toe in het Nederlands wagenpark, en levert daarmee CO₂-reductie op.

De maatregel draagt bij aan een rechtvaardige klimaattransitie, doordat lagere (midden)inkomens bovengemiddeld in het bezit zijn van oudere fossiele auto's. Om fraude te voorkomen moet de auto al minstens een jaar geregistreerd staan op naam van de deelnemers van de regeling. Eventueel kan gekozen worden voor nog specifiekere focus op de doelgroep d.m.v. een inkomenscheck. Dit laatste compliceert de uitvoerbaarheid van de maatregel echter wel, en brengt ook aanvullende kosten met zich mee.

Fungerende details

Vanuit het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok wordt het budget naar voren gehaald (2026). Oorspronkelijk stond deze maatregel gepland voor 2027.

Toelichting op doorrekening

In de KEV26 is de inruilregeling als geagendeerd beleid opgenomen en gekwantificeerd. In de analyse is uitgegaan van de bestaande reserveringen in het Klimaat- en energiefonds van ongeveer €52 miljoen, verdeeld over drie jaar: €2 miljoen in 2026, €30 miljoen in 2027 en €20 miljoen in 2028. Met gebruik van het personenautoparkmodel SPARK is verkend wat het effect van dit beleidsinstrument is op de ingroei van elektrische auto's. Het verwachte effect is afgezet tegen de ingroei van elektrische auto's zoals dat reeds in de middenraming van de KEV 2026 met vastgesteld en voorgenomen beleid is geraamd. In de onzekerheidsbandbreedte is rekening gehouden met de onzekerheid over de mate waarin deze gesubsidieerde elektrische auto's ook zonder de regeling zouden zijn aangeschaft door hogere inkomensgroepen.

9.33 Investerings in fietsenstallingen bij OV-knooppunten

Naam instrument: Investerings in fietsenstallingen bij OV-knooppunten

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Rijksoverheid trekt 75 miljoen euro uit voor de cofinanciering van investeringen in fietsenstallingen bij OV-knooppunten, op basis van afspraken uit het Klimaatakkoord. De financiering is gericht op het bevorderen van het gebruik van de fiets. Hieraan is 50 miljoen euro toegevoegd in het Coalitieakkoord van Rutte IV. Dit bedrag kan worden gebruikt voor het uitbreiden van fietsparkeercapaciteit in bestaande stallingen en voor nieuwe stallingen.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV 2026 is deze doorrekening ongewijzigd.

9.34 Kennis-, Opschaling- en Praktijkervaringsprogramma (KOP) Schoon en Emissieloos Bouwen

Naam instrument: Kennis-, Opschaling- en Praktijkervaringsprogramma (KOP) Schoon en Emissieloos Bouwen

Sector: Mobiliteit | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

het Kennis-, Opschaling- en Praktijkervaringsprogramma (KOP) - voorheen het Kennis- en Innovatieprogramma SEB (K&I) - richt zich op emissiereductie van bouwmaterieel d.m.v. procesmaatregelen en het maken van impact, zowel maatschappelijk als economisch. De focus ligt hierbij op de ontwikkeling en toepassing van concepten die emissies op de meest kosteneffectieve wijze reduceren, door de inzet van schoon en emissieloos bouwmaterieel te optimaliseren d.m.v. onder andere off-site-productie (prefab), digitalisering, ketenregie en bouw hubs.

Het programma bestaat uit drie programmalijnen:

1. Prefab: optimalisatie, opschaling en implementatie;
2. DSGO: brede implementatie en adoptie met programma Digivaardig, DigiDeals en Digital Experience Centre;
3. Slimme bouwlogistiek en emissievrije bouwplaats: optimalisatie, opschaling en implementatie

Lijn 1 en 2 lopen via het ministerie van Binnenlandse Zaken. Lijn 3 loopt via IenW.

Fungerende details

Er is in totaal 85 miljoen euro beschikbaar voor dit instrument.

Toelichting op doorrekening

Het kennis-, opschaling- en praktijkprogramma wordt als flankerend beleid beschouwd. Het ondersteunt indirect andere onderdelen binnen het programma Schoon en Emissieloos Bouwen, zoals de routekaart en de subsidieregeling SSEB.

9.35 Logistieke Efficiëntie maatregelen

Naam instrument: Logistieke Efficiëntie maatregelen

Sector: Mobiliteit

Type instrument:

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Naast het verduurzamen van de sector richt de terugsluis van de vrachtwagenheffing zich op verbetering van logistieke efficiëntie, met als doel bij te dragen aan een vermindering van het aantal gereden vrachtwagenkilometers in Nederland. Het verbeteren van de logistieke efficiëntie heeft ook andere voordelen zoals minder uitstoot van CO₂, het nodig hebben van minder personeel, een beter verdienvermogen van de sector en betere verkeersveiligheid en doorstroming.

Onderstaand de maatregelen vanuit de terugsluis die zich richten op logistieke efficiëntie. Gezien het doel van de Vrachtwagenheffing zijn deze maatregelen gericht op het vervoer over de weg.

1. Meten en verbeteren CO₂-emissies;
2. Subsidiemaatregel Samenwerking in Logistieke Keten (SiLK) [zie eigen beleidsinstrument in de WFT];
3. Onderzoeken toelating Super Ecocombi (SEC);
4. Inrichten Expertisehuis Logistiek;
5. Digitalisering van het midden- en kleinbedrijf (mkb).

Fungerende details

Hieronder volgt een toelichting per onderdeel:

A. Meten en verbeteren

Om de logistieke efficiëntie van het vrachtvervoer in Nederland te verbeteren is het belangrijk om te weten wat de CO₂-uitstoot van ondernemingen is. Daarom wordt begonnen met het bijhouden van het aantal gereden vrachtwagenkilometers en de CO₂-uitstoot.

Een bedrijf kan de eigen prestaties vergelijken met andere transporteurs uit dezelfde branche ('benchmarken'), en vervolgens verbeteren. Met subsidie vanuit de terugsluis worden adviseurs ingezet die zorgen dat meer bedrijven de CO₂-prestaties gaan bijhouden, en die helpen bij het correct bijhouden van deze metingen.

B. Samenwerking in de keten

Veel ondernemingen hebben de afgelopen jaren al hun best gedaan om logistieke processen efficiënter te maken. Daar zijn allerlei positieve voorbeelden van. Toch blijkt een deel van de pogingen te afhankelijk van betrokken mensen. Of blijken de verbeteringen slechts tijdelijk of weinig effect te hebben. Hetzelfde geldt voor het verminderen van gereden kilometers.

Daarom is er binnen de maatregelen van logistieke efficiëntie ook aandacht voor meer samenwerking tussen bedrijven in een logistieke keten. Het ministerie van IenW wil een subsidieregeling opzetten om die samenwerking tussen drie of meer ondernemingen in de gehele logistieke keten op gang te brengen. De nadruk ligt hierbij op het verminderen van het aantal gereden kilometers.

C. Super Ecocombi

De Super-Ecocombi (SEC) is een extra lange vrachtwagen, die in staat is om twee 40 voets containers te vervoeren. Iedere SEC doet dus het werk van twee vrachtwagens en dat scheelt in uitstoot van CO₂, stikstof en fijnstof. Ook scheelt het in drukte op de weg (minder files), helpt het bij het

oplossen van het tekort aan chauffeurs en biedt het kansen voor multimodaal transport. Met geld vanuit de terugsluis wordt onderzocht of het veilig is om de SEC toe te laten op de Nederlandse weg en zo ja, onder welke voorwaarden. Bekeken wordt op welke tijden en welke routes van het hoofdwegennetwerk de SEC toegelaten kan worden. Het is een taak van de overheid om hierbij wet- en regelgeving op te stellen. Het onderzoek wordt gedaan in samenwerking met RDW, RWS, evo-fenedex, RAI, Port of Rotterdam en TLN.

D. Expertisehuis Logistiek

Op dit moment is de kennis en informatie over (het verbeteren van) logistieke efficiëntie versnipperd. Door dit samen te brengen wordt het voor logistiek ondernemers makkelijker deze kennis en informatie te vinden en te gebruiken. Met geld vanuit de terugsluis wordt een Expertisehuis Logistiek opgezet dat vakkennis, deskundigheid en ervaring van marktpartijen, overheid en kennisinstellingen bundelt en voor iedereen toegankelijk maakt. De scope en reikwijdte van het Expertisehuis Logistiek wordt in nauwe samenwerking met de vervoerspartijen vastgesteld. Uitgangspunt is de behoefte van logistiek ondernemers.

F. Digitalisering van het mkb en aansluiting bij basis data-infrastructuur (BDI)

De digitalisering bij met name kleine logistieke ondernemingen loopt achter vergeleken met andere sectoren, terwijl steeds meer processen alleen digitaal toegankelijk zijn. Een digitale planning biedt ondernemers meer inzicht én maakt efficiënter transport mogelijk. Met deze maatregel komt cofinanciering beschikbaar voor adviseurs, die ondernemers kunnen inhuren om ze te helpen bij de digitalisering en aansluiting bij de Basis Data Infrastructuur (BDI). De BDI is een afsprakenstelsel waarmee ondernemers beter digitaal kunnen samenwerken met andere bedrijven en de overheid. Hierdoor kunnen ze een hogere beladingsgraad bereiken, beter de beschikbare capaciteit benutten en duurzamer goederen vervoeren.

Toelichting op doorrekening

De logistieke efficiëntiemaatregelen worden als deel van de terugsluis van de vrachtwagenheffing meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV2026. De terugsluis van de vrachtwagenheffing wordt als pakket meegenomen in de berekening van de groei van nulemissie vrachtvoertuigen.

9.36 Luchtruimherziening

Naam instrument: Luchtruimherziening

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: In behandeling

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het kabinet werkt aan een slimmere en betere indeling van het luchtruim. Dit past bij het bredere beleid om meer ruimte voor Defensie te creëren en de hinder en uitstoot rondom civiele luchthavens terug te dringen. Het programma Luchtruimherziening bestaat uit twee grote onderdelen: de nieuwe indeling van het luchtruim en Hoger Naderen. Deze onderdelen hebben ieder een eigen participatie en besluitvorming. Onderstaand beschrijft de nieuwe indeling van het luchtruim. De hoger naderen projecten worden geïmplementeerd na invoering van de nieuwe indeling van het luchtruim.

De nieuwe indeling creëert ruimte voor Defensie door het militair oefengebied in het noordelijk deel van het Nederlands luchtruim uit te breiden. Gelijktijdig met de uitbreiding van het oefengebied wordt de inrichting van het civiele luchtruim gemoderniseerd. Het uitgangspunt blijft daarbij om zo rechtstreeks mogelijk te vliegen. Dat leidt tot zo min mogelijk uitstoot van CO₂, stikstof en overige schadelijke stoffen in lijn met de Single European Sky doelstellingen. Het betreft een meerjarig proces met meerdere programmapartners, waar onder andere participatie, afstemming met de buurlanden en het uitvoeren van simulaties en veiligheidstoetsen onderdeel van uitmaken.

Fungerende details

Voorjaar 2025 heeft het Programma Luchtruimherziening (LRH) het eerste ontwerp van de nieuwe inrichting van het luchtruim op hoofdlijnen (Schetsontwerp Hoofdstructuur) inclusief de Effectanalyse en de Startnotitie Hoger Naderen gepubliceerd. Vervolgens heeft een Externe Commissie haar bevindingen over het Schetsontwerp en Hoger Naderen projecten op 18 november 2025 aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de staatssecretaris van Defensie aangeboden. In het kader van interbestuurlijke samenwerking met provincies hebben gedeputeerden in afstemming met betrokken gemeenten gebiedsadviezen aangeboden over de ruimtelijke ontwikkelingen op de grond. De resultaten van genoemde activiteiten worden verwerkt en resulteren in het Voorlopig Ontwerp. In de tweede helft van 2026 volgt de publicatie van het Voorlopig Ontwerp van de herindeling van het luchtruim voor politieke besluitvorming. Dit vormt dan het startpunt van het realisatietraject van de nieuwe luchtruimstructuur. Detailuitwerking en realisatie van 2026 tot en met 2030.

Toelichting op doorrekening

Op verzoek van de Tweede Kamer is een adviescommissie ingesteld om het nut en de noodzaak van de nieuwe indeling van het luchtruim te onderzoeken (het adviesrapport is op 18 november 2025 aangeboden aan de minister van Infrastructuur en Waterstaat en de staatssecretaris van Defensie). De verwachting is dat het Voorlopig Ontwerp in de tweede helft van 2026 aan de Tweede Kamer wordt aangeboden. Op de peildatum van 1 mei 2026 was het Voorlopig Ontwerp voor de luchtruimherziening nog niet beschikbaar. Dit is dan ook niet meegenomen in de KEV2026.

Referentie(s)

9.37 kamerbrief voortgang luchtruimherziening, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/10/16/vervolgproces-programma-luchtruimherziening> Luchtvaart in Transitie (groeifonds)

Naam instrument: Luchtvaart in Transitie (groeifonds)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: In behandeling

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Luchtvaart in Transitie (LiT) is een meerjarig groeifondsprogramma gericht op het verduurzamen van de Nederlandse luchtvaartsector naar een klimaatneutrale Nederlandse luchtvaart in 2050. Het neemt knelpunten zoals grote risicovolle schaalsprongen in technologie voor toepassing van waterstof als energiedrager, weg. Daarnaast richt het project zich op doorbraaktechnologieën voor ultra-efficiënte vliegtuigontwikkeling, samen met het bijbehorend onderzoek op lange termijn en aangrenzende activiteiten.

Fungerende details

Er is 371,5 € miljoen toegekend aan het programma en 11,4 € miljoen voorwaardelijk toegekend.

Toelichting op doorrekening

De Luchtvaart in Transitie-maatregel (LiT) draagt bij aan een actief en gezond luchtvaartecosysteem. Door de investeringen in innovatie-infrastructuur en valorisatie zullen naar verwachting meer start-ups worden opgericht en meer spin-offs ontstaan. Het effect van deze maatregel op de CO₂-uitstoot van de Nederlandse luchtvaart tot 2040 is modelmatig niet in te schatten: de maatregel bevordert de innovatie en ontwikkeling in de sector, maar de doorvertaling van LiT naar de vlootsamenstelling van de toekomst is met grote onzekerheden omgeven.

9.38 Motorrijtuigenbelasting

Naam instrument: Motorrijtuigenbelasting

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het bezit van auto's wordt in Nederland belast via de motorrijtuigenbelasting.

Voor personenauto's is het tarief afhankelijk van het gewicht. Er geldt een brandstoftoeslag voor diesel/LPG en een fijnstoftoeslag voor oudere dieselloftuigen. Emissievrije personenauto's zijn tot en met 2024 vrijgesteld en krijgen in 2025 75 procent korting. Voor de jaren 2026 t/m 2028 geldt een korting van 30 procent en voor 2029 een korting van 25 procent. Vanaf 2030 vervalt de korting. Daarnaast betalen personenauto's provinciale opcenten.

Voor bestelauto's particulieren geldt hetzelfde basistarief als voor personenauto's, maar geldt geen brandstoftoeslag en een apart tarief voor de fijnstoftoeslag. Tot en met 2025 zijn emissievrije bestelauto's vrijgesteld. Ten opzichte van de bestelauto's particulieren geldt voor bestelauto's van ondernemers een verlaagd basistarief.

Voor motorrijwielen geldt een apart vast tarief per kwartaal. Emissievrije motorrijwielen zijn tot en met 2025 vrijgesteld.

Het tarief voor vrachtauto's is afhankelijk van de inrichting van het voertuig. Emissievrije vrachtauto's zijn tot en met 2025 vrijgesteld.

Het tarief voor een autobus is afhankelijk van het gewicht. Emissievrije autobussen zijn tot en met 2025 vrijgesteld.

Fungerende details

De MRB voor bestelauto's van ondernemers wordt via een goedkeurend beleidsbesluit per 1 juli tot eind dit jaar met 50procent verlaagd. Het voordeel van deze maatregel komt terecht bij ondernemers, die een bestelauto hebben. Verder wordt de MRB voor vrachtauto's per 1 juli tot eind dit jaar met verlaagd naar een nihiltarief. Beide maatregelen komen uit het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok.

Toelichting op doorrekening

De actuele MRB-tarieven zijn meegenomen in de wagenparkberekeningen voor wegverkeer. Voor elektrische personenauto's is een korting van 75% in 2025, 25% voor 2026-2029 en 0% vanaf 2030 meegenomen in de berekeningen met het wagenparkmodel SPARK.

De tijdelijke MRB-verlaging van 50% voor bestelauto's van ondernemers en 100% voor vrachtauto's geldt tot het einde van 2026 en heeft als zodanig beperkt effect op de broeikasgasemissies in 2030.

Referentie(s)

Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994, zie: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0006324/2024-01-01/#HoofdstukIII>

9.39 Nationaal toegangspunt laadpuntendata

Naam instrument: Nationaal toegangspunt laadpuntendata

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Vanaf 1 juli 2021 zijn laadpaalexploitanten verplicht om data over hun laadpalen online ter beschikking te stellen. Hiertoe is in april 2021 een wetswijziging doorgevoerd. Bovendien is hierin vastgelegd dat de informatie via een nationaal toegangspunt vindbaar moet zijn. Dit nationale toegangspunt betreft de website van de Nationale Databank Wegverkeergegevens (NDW). Een nationaal toegangspunt maakt elektrisch rijden aantrekkelijker en leidt vermoedelijk tot een lagere drempel tot de aanschaf van een elektrische auto.

Nieuwe AFIR wetgeving bepaalt dat exploitanten van openbaar toegankelijke laadpunten de statische en dynamische data over de laadpunten kosteloos beschikbaar stellen. De exploitanten moeten uiterlijk 24 april 2025 deze data met het NAP delen. Al voor die datum, uiterlijk 31 december 2024, moeten de lidstaten zorgen dat de data op een open en niet-discriminerende basis voor alle gegevensgebruikers toegankelijk worden gemaakt.

Toelichting op doorrekening

Het nationale toegangspunt laadpuntendata schept voorwaarden voor het aanbieden van data aan gebruikers over laadinfrastructuur, maar levert op zichzelf geen bijdrage aan het reduceren van de uitstoot van broeikasgassen.

9.40 Netwerk van Fietsambassadeurs

Naam instrument: Netwerk van Fietsambassadeurs

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het netwerk van Fietsambassadeurs bestaat uit 23 partijen waarvan 15 werkgevers die binnen hun sector, regio een voortrekkersrol hebben in het stimuleren van het fietsgebruik van hun medewerkers. Zij hebben zich gecommitteerd aan de inspanningsverplichting om 10 procent meer medewerkers te stimuleren om op de fiets naar hun werk te gaan.

Bij velen is die inspanning inmiddels behaald, zonder dat daar een strak monitoringsprogramma op is gezet.

Op [daszogefietst.nl](https://www.daszogefietst.nl) is hierover meer informatie te vinden.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referenties(s)

IenW, Fietsambassadeurs, zie: <https://www.daszogefietst.nl/naar-werk/fietsambassadeurs>

9.41 NGF - Maritiem Masterplan (Subsidie O&D aan boord van schepen)

Naam instrument: NGF - Maritiem Masterplan (Subsidie O&D aan boord van schepen)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Onderzoek

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Maritiem Masterplan (MMP) heeft een toekenning van 210 miljoen euro ontvangen uit het Nationaal Groeifonds. Met dit programma wordt ingezet op het versnellen van de energietransitie in de scheepvaart, het versterken van het toekomstbestendig Nederlands verdienvermogen en het borgen van de autonomie van de Nederlandse maritieme sector. Dit gebeurt door de ontwikkeling en (om)bouw van klimaatneutrale schepen, het stimuleren van kennisdeling via digitaal samenwerken en het investeren in human capital. Het MMP werkt volgens het principe van cyclisch innoveren, waarbij wordt voortgebouwd op eerdere projecten om de versnelling te realiseren.

Fungerende details

Specifiek voor de regeling: Binnen het Maritiem Masterplan is in totaal 130 miljoen euro beschikbaar voor drie subsidierondes (calls) gericht op de ontwikkeling en demonstratie van waterstof-, methanol- en carbon capture-toepassingen aan boord van schepen. De eerste ronde, de zogeheten koplopersregeling, werd in 2024 opengesteld met een budget van 85 miljoen euro. Acht projecten hebben daarin een toekenning ontvangen. De eerste demonstraties worden verwacht in 2027/2028. In 2025 is een internetconsultatie gestart voor de tweede call met een budget van 30 miljoen euro, waarvan de openstelling wordt voorzien in het tweede kwartaal van 2026.

Naar aanleiding van signalen uit de sector is de focus van de subsidieregeling verbreed door voor de tweede openstelling in 2026 twee aanvullende energielijnen op te nemen, namelijk varen op ammoniak en bio-ethanol, naast waterstof, methanol en carbon capture.

Toelichting op doorrekening

De subsidieregeling loopt en is dus als vastgesteld beleid meegenomen. Hiermee wordt ervaring opgedaan met het varen op verschillende nieuwe brandstoffen en aandrijfliijnen, als opmaat naar grootschaliger uitrol die o.a. nodig kan zijn om aan de FuelEU verordening te voldoen.

9.42 NGF/HVP – Zero Emission Services

Naam instrument: NGF/HVP – Zero Emission Services

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het project 'Zero Emission Services' (uitschrijven) gericht is op elektrificatie in de binnenvaart, middels het uitrollen van verwisselbare batterijcontainers en bijbehorende laadinfrastructuur.

De ZES-propositie heeft als doel om in 2030 150 binnenvaartschepen emissieloos te laten varen met behulp van modulaire energiecontainers en in 2050 dit aantal te hebben verhoogd tot 400 schepen. Deze schepen zullen hoofdzakelijk varen op de belangrijkste binnenvaartcorridors in Nederland, Duitsland en België.

Drie typen partijen komen in aanmerking komen voor subsidie om de gewenste doorbraak te forceren:

1. De scheepseigenaren die nieuwe schepen willen (laten) bouwen of bestaande schepen willen (laten) ombouwen naar een elektrische aandrijflijn zodat de inzet van batterijcontainers mogelijk is;
2. De exploitant van batterijcontainers die het mogelijk maakt dat klanten alleen voor het stroomverbruik betalen en niet voor de investering; en
3. De exploitanten van laadinfrastructuur, die het opladen van batterijcontainers mogelijk maken.

De beoogde investeringen dienen ten behoeve van de scheep(om)bouw, de batterijen (battery packs) en de laadinfrastructuur (docking stations). Over meerdere jaren (lopend van 2021 tot 2025) zijn bepaalde investeringen ten aanzien van die drie categorieën nodig volgens het groeiplan van ZES.

De Adviescommissie NGF heeft het kabinet een positief advies gegeven over het investeringsvoorstel Zero emissie Binnenvaart, batterij-elektrisch (Zero Emission Services (ZES) en de volledige bekostiging daarvan, zijnde een totale bijdrage uit het NGF van maximaal € 50.200.000,-.

Dit beleidsinstrument heeft ook betrekking op de aanleg van de laadinfrastructuur en de aanschaf van energiecontainers. Voor dit doel wordt € 35.100.000,- subsidie verleend.

De ombouw van de binnenvaartschepen wordt door de minister apart gesubsidieerd door middel van een subsidieregeling die is gericht op de eigenaren van die schepen.

Fungerende details

ZES is bezig met het uitvoeren van de subsidieactiviteiten (laadstations en energiecontainers). Inmiddels zijn 5 docking stations operationeel. Met de verdere uitrol wordt een belangrijke stap genomen naar het doorbreken van het kip-ei dilemma.

In 2023/2024 hebben 3 tenders open gestaan voor de subsidieregeling ombouw schepen. Dit heeft 10 subsidiebeschikkingen opgeleverd. De ontwikkeling van het aantal schepen dat overstapt naar het ZES concept loopt achter op de ambitie. Dit komt m.n. doordat de TCO ongunstig is ten

opzichte van traditionele fossiele scheepvaart, evenals netcongestie. De ambitie voor de langere termijn blijft echter staan.

Toelichting op doorrekening

De contributie uit het Nationale Groeifonds is gehonoreerd, dus dit instrument is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV 2026. Dit beleidsinstrument bestaat uit een subsidie voor de (om)bouw naar batterij-elektrische schepen en de subsidie voor de aanleg van laadinfrastructuur en de aanschaf van energiecontainers. Het instrument is meegenomen in de inschatting van de ingroei van elektrisch aangedreven binnenvaartschepen.

9.43 Normering zakelijke fossiele personenauto's (pseudo-eindheffing)

Naam instrument: Normering zakelijke fossiele personenauto's (pseudo-eindheffing)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Per 2027 wordt de markt voor zakelijke auto's die door de werknemer ook privé worden gebruikt, per 2027 genormeerd, om de afgesproken klimaatdoelen dichterbij te brengen. Deze maatregel is onderdeel van het Belastingplan 2026.

Het streven is dat alle personenauto's die vanaf 2027 door een werkgever voor het eerst ter beschikking worden gesteld aan een werknemer voor privégebruik (inclusief woon-werk) volledig emissievrij zijn.

De normering vindt plaats via een pseudo-eindheffing in de loonbelasting. Deze pseudo-eindheffing moet de werkgever betalen; de lasten mogen niet worden doorberekend aan de werknemer. De pseudo-eindheffing gaat gelden voor fossiele personenauto's (ook hybrides). Dus alleen emissievrije personenauto's zijn uitgezonderd van de heffing.

Onder personenauto's worden voertuigen met voertuigclassificatie M1 van het civiele kentekenregister verstaan en auto's die onder de Europese verordening zou classificeren als een M1 voertuig. Hier vallen ook bijzondere personenauto's onder, zoals kampeerauto's, personenbusjes voor zorgvervoer (ingericht met maximaal 9 zitplaatsen) en lijkwagens. Andere voertuigen als brommers, motorfietsen, bestelauto's, vrachtauto's etc. vallen buiten de scope van de pseudo-eindheffing. De pseudo-eindheffing beoogt een normerende werking te hebben. De tariefhoogte is daarom zo vastgesteld dat redelijkerwijs kan worden verondersteld dat verreweg het grootste deel van de werkgevers handelt naar de gezette norm.

Het tarief van de pseudo-eindheffing bedraagt 12 procent over de waarde van de fossiele personenauto:

- Voor personenauto's t/m 25 jaar wordt uitgegaan van de cataloguswaarde;
- Voor personenauto's ouder dan 25 jaar wordt uitgegaan van waarde in economisch verkeer.

De pseudo-eindheffing is vanaf 1 januari 2027 verschuldigd voor fossiele personenauto's die vanaf dat moment voor het eerst voor privédoeleinden (inclusief woon-werk) ter beschikking worden gesteld door de werkgever. Als een werkgever vóór 2027 een personenauto ter beschikking heeft gesteld aan een van diens werknemers, geldt een overgangstermijn tot 17 september 2030.

Als dit jaar (2025) bijvoorbeeld een nieuw leasecontract wordt afgesloten, dan geldt de eindheffing nog niet in 2027. Vanaf 1 juli 2030 geldt de pseudo-eindheffing voor alle fossiele personenauto's die voor privédoeleinden (inclusief woon-werk) ter beschikking worden gesteld.

Toelichting op doorrekening

De normering van zakelijke fossiele personenauto's (pseudo-eindheffing) is meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV2026. De pseudo-eindheffing is meegenomen in de raming van het personenautopark met SPARK. De invoering van de pseudo-eindheffing leidt tot een groter aandeel elektrische voertuigen in de nieuwverkopen vanaf 2027. Er is ook rekening gehouden met anticipatie-effecten rond nieuwe leasecontracten. We gaan ervanuit dat 50procent van de leasecontracten uit 2027 en 20procent uit 2028 naar 2026 schuiven, zodat er nog een nieuw fossiel leasecontract kan worden afgesloten. Ook kunnen leasecontracten eerder worden gestopt voor het einde van de overgangsregeling in 2030. De verdere uitwerking van de pseudo-eindheffing staat in PBL (2026).

Referentie(s)

PBL & Significance & Revnext (2026), *Achtergrondrapport modellering samenstelling personenautokilometers KEV2026*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving & Den Haag: Significance & Rotterdam: Revnext

9.44 Nul CO₂-uitstoot Grondgebonden operaties luchthavens

Naam instrument: Nul CO₂-uitstoot Grondgebonden operaties luchthavens

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In de Luchtvaartnota 2020-2050 staat het doel dat de grondgebonden operaties op luchthavens uiterlijk 2030 geen CO₂ uitstoten. Nederlandse luchthavens hebben zichzelf daarnaast tot doel gesteld dat alle grondgebonden activiteiten in 2030 zero-emissie zijn (onder andere vastgelegd in het Actieplan Slim en Duurzaam van de luchtvaartsector in Nederland). Er is een nauwe samenwerking en afstemming nodig met luchtvaartmaatschappijen en de afhandelaren over voorwaarden rondom walstroom en opladen van grondmaterieel noodzakelijk. Op dit moment worden op Schiphol bijna alle stilstaande vliegtuigen aan de gates elektrisch van stroom voorzien (Schiphol 2024). Daarnaast zijn er zowel op Schiphol als op regionale luchthavens mobiele e-GPU's (GPU's: Ground Power Units) in gebruik ter vervanging van dieselvarianten.

Toelichting op doorrekening

De praktische realisatie van het nulemissiedoel in 2030 is afhankelijk van derden zoals luchtvaartmaatschappijen en afhandelaren. De groei van elektrische aandrijving van grondgebonden luchtvaartactiviteiten is daarom aannemelijk, maar het is onzeker of alle voorgenomen activiteiten in 2030 kunnen worden afgerond. Als vastgesteld beleid is aangenomen dat Schiphol niet alle doelstellingen zal kunnen realiseren en blijft het doel daarom beperkt tot 75procent elektrische afhandeling in 2030 (alle vaste opstelplaatsen aan een terminal en enkele e-GPU's). Als voorgenomen beleid is aangenomen dat alle vaste opstelplaatsen aan terminals zullen worden voorzien van walstroom en dat bovendien het gebruik van e-GPU's zal verdrievoudigen. Dit wordt opgenomen als 83procent elektrische afhandeling in plaats van diesel.

Referentie(s)

jaarverslag schiphol 2023, zie: <https://www.schiphol.nl/nl/schiphol-group/pagina/jaarverslagen/>

9.45 Opening Lelystad Airport voor commerciële vluchten

Naam instrument: Opening Lelystad Airport voor commerciële vluchten

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Beleids categorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

In de zomer van 2023 is gemeld dat Lelystad Airport een verzoek heeft gedaan om de uitgangspunten voor de nadering van de luchthaven aan te passen, teneinde een oplossing te bieden voor de aanvliegroute boven Lemelerveld - Zwolle. Dit voorstel van de luchthaven is doorgeleid naar LVNL. LVNL heeft eind 2023 gereageerd op dit verzoek. LVNL geeft aan dat het voorstel van Lelystad Airport mogelijk is met ondersteunende maatregelen.

In het regeerprogramma is opgenomen dat het kabinet in 2025 een besluit neemt over Lelystad Airport voor groot handelsverkeer. Daartoe wordt onder andere het milieueffectrapport (MER) door de luchthaven geactualiseerd. Onderdeel van het MER is het voorstel van Lelystad Airport om het routedeel Lemelerveld-Zwolle te schrappen. Daarmee kan het laatste deel van de 'laagvliegroutes' worden opgelost en op alle vertrek- en naderingsroutes ongehinderd geklommen en gedaald worden. Lelystad Airport brengt de geluidseffecten hiervan in beeld in, waarna over de oplossing besloten wordt.

Toelichting op doorrekening

In het coalitieakkoord 2026-2030 wordt de opening van luchthaven Lelystad opgenomen: Lelystad Airport wordt in gebruik genomen als luchtmachtbasis voor Defensie en voor civiel medegebruik. Daardoor kan Lelystad Airport tevens open voor handelsverkeer, met initieel 10.000 vliegbewegingen. Voorwaarde hierbij is dat Lelystad Airport aan alle wettelijke vereisten voldoet, waaronder het beschikken over een natuurvergunning. Dit instrument wordt opgenomen als aanvullend beleid.

9.46 Opschaling nieuwe aandrijftechnologieën luchtvaart

Naam instrument: Opschaling nieuwe aandrijftechnologieën luchtvaart

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Onderzoek

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De maatregel richt zich op het verstrekken van subsidies om opschaling van innovatieve aandrijftechnologieën in de luchtvaart te ondersteunen, zoals batterij-elektrisch, waterstof-elektrisch en waterstofverbrandingsmotoren. De maatregel sluit aan op het advies van PBL om een plan te maken voor beleid omtrent ontwikkeling en commercialisatie van waterstofvliegtuigen, bijvoorbeeld door middel van stimulerende maatregelen. Zowel voor de toepassing van de nieuwe aandrijftechnieken als de daarbij behorende infrastructuur op luchthavens. Deze technologieën hebben het potentieel om een aanzienlijke klimaateffect (zowel CO₂ alsook een niet-CO₂ klimaateffect) te realiseren, vooral op korte en middellange afstanden. De maatregel beoogt opschalingsbarrières weg te nemen en de marktpenetratie van duurzame vliegtuigtechnologie te versnellen. Het doel is om vanaf 2026 de luchtvaartsector klaar te maken voor de introductie van deze nieuwe schone innovatieve vliegtuigtypen. De maatregel is opgesplitst in 2 fases. De eerste fase betreft fieldlabs op luchthavens, waar innovatie-infrastructuur beschikbaar wordt gesteld voor de samenwerking tussen maakindustrie, kennisinstellingen, luchthavens en luchtvaartmaatschappijen. Het biedt ruimte voor testen van de nieuwe aandrijftechnieken en vergt een investering van ongeveer € 20 miljoen. Mits de fieldlabs succesvol blijken zou vervolgondersteuning in fase 2 kunnen starten, waarvoor naar schatting € 180 miljoen nodig is; wanneer de eerste toestellen commercieel beschikbaar zijn (verwachting ca. 2030), is de subsidie gericht op het stimuleren van luchtvaartmaatschappijen, luchthavens en eigenaren in de GA/BA sector om deze nieuwe technologieën te kunnen adopteren.

De totale budgetclaim is € 200 miljoen.

Toelichting beoordeling: PBL constateert dat het verstandig is te beginnen met een plan voor de ontwikkeling van toepassing van waterstof in de luchtvaart. Dit ziet dan op de pilotfase van het voorstel. Een onderbouwing voor de gevraagde € 65 miljoen voor de gehele fase 1 ontbreekt. Daarom wordt alleen de gevraagde € 20 miljoen ten behoeve van de subsidieregeling voor pilots toegekend. Hierbij geldt dat de pilot, mede naar aanleiding van het advies van PBL, idealiter zo veel mogelijk internationaal moet worden opgepakt, omdat de luchtvaart ook een internationale sector is.

Toelichting op doorrekening

Deze maatregel is niet meegenomen in de KEV2026, omdat het instrument zich nog in de onderzoeksfase bevindt.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

9.47 Overig flankerend beleid elektrische personenauto's

Naam instrument: Overig flankerend beleid elektrische personenauto's

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen | Vastgesteld | Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Dit instrument bestaat uit een breed scala aan flankerende instrumenten (niet zijnde financiële instrumenten of de aanleg van openbare laadinfrastructuur) waarmee de drempel naar elektrisch vervoer moet worden verlaagd. Het gaat hierbij om zaken zoals communicatie/voorlichting over elektrisch rijden (fabels en feiten scheiden, mensen ervaring laten opdoen met elektrisch rijden om vooroordelen weg te nemen, feitelijke informatie delen i.s.m. de FET-partijen en MilieuCentraal op websites zoals www.nederlandelektrisch.nl (QenA's met feitelijke informatie met bronvermelding voor professionals in de automotive sector en journalisten) en www.zetookdeknopom.nl (algemene informatie met handelingsperspectief voor burgers en bedrijven)), gedragsonderzoek, batterijcheck en -garantie (op dit moment is de garantie op een batterij gemiddeld 8 jaar met een maximumkilometrage van 160.000 km.), een herziening van het energielabel voor personenauto's, stimulering van elektrische rijlessen, stimuleren van aanleg van laadpunten in parkeergarages en bij VvE's, EV in lesprogramma's, elektrificatie van het Rijkswagenpark, het stimuleren van elektrische deelmobiliteit en mogelijkheden creëren voor burgers en bedrijven om ervaring op te doen met elektrisch rijden (b.v. met het programma sturen bij de bureaus van de Vereniging Elektrische Rijders, VER). Deze flankerende instrumenten dienen ervoor om drempels te verlagen die sommige mensen ervaren bij de overstap naar elektrisch vervoer, marktontwikkelingen te versnellen richting duurzame mobiliteit en het goede voorbeeld te geven. Daarnaast draagt IenW bij aan het programma Mensen maken de Transitie (MMT) om te zorgen voor procesoptimalisatie bij de aanleg van laadinfrastructuur, het stimuleren van innovaties, maar vooral ook het waarborgen van voldoende gekwalificeerd personeel om de uitbreiding van het publieke laadnetwerk in lijn met het Klimaatakkoord te verzekeren.

Toelichting op doorrekening

De niet financiële instrumenten gericht op het stimuleren van elektrische auto's zijn impliciet als flankerend beleid meegenomen in de ramingen. Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit via deelautogebruik zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referenties(s)

Zet de knop om, zie: <https://zetookdeknopom.nl/>

9.48 Pilots stikstof vermindering in havens

Naam instrument: Pilots stikstof vermindering in havens

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Vanuit de structurele aanpak stikstof en specifieke stikstofbronmaatregelen is €46 miljoen beschikbaar gekomen voor zeescheepvaart en havens. Er zijn binnen deze maatregel drie subsidieregelingen in voorbereiding, met als doel stikstofdepositie op kritische N-2000 gebieden te reduceren:

- Pilot batterij-elektrisch varen in zeehavengebieden (€ 13,5 miljoen)
- Pilot waterstof bevoorradingsschepen (€18.5 miljoen)
- Pilot elektrificatie havenmaterieel (€13 miljoen)

Regelingen zijn in voorbereiding, verwachte eerste openstellingen zijn in 2026.

Fungerende details

De regelingen zijn in voorbereiding. Voor de regeling Batterij Elektrisch Varen Zeehavens (BEVZ) is in december 2025 een internet consultatie gepubliceerd.

Voor de regeling waterstof bevoorradingsschepen is een sectorsessie ter consultatie van stakeholders gepland op 20 januari 2026.

Toelichting op doorrekening

De pilots zijn meegenomen als voorgenomen beleid en beschouwen we als flankerend/voorwaardescheppend beleid voor de verduurzaming van de zeevaart.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2024), begroting, p157, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2024/09/17/xii-infrastructuur-en-waterstaat-rijksbegroting-2025>

9.49 Programma Doortrappen, veiliger fietsen tot je 100ste

Naam instrument: Programma Doortrappen, veiliger fietsen tot je 100ste

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Anders

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Doel van het programma Doortrappen is om ouderen langer, meer en veiliger te laten (door)fiet-
sen. Eind 2025 zijn alle provincies, twee vervoerregio's en meer dan 300 gemeenten in verschillende
fasen van implementatie aangesloten bij het programma. Er is eind 2025 een effectmodel van het
programma opgeleverd (nog niet gepubliceerd) om inzichtelijk te maken welke effectrelaties het
programma heeft. Dit is op basis van het Theory of Change model. Het rapport geeft nog geen in-
zicht in het de grootte van het effect van het programma.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang ge-
analyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult
met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmo-
biliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Website programma Doortrappen, zie: <https://doortrappen.nl/home/default.aspx>

Mulier instituut, Doortrappen, zie: [https://www.kennisbanksportenbewe-
gen.nl/?file=11590&m=1706603901&action=file.download](https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=11590&m=1706603901&action=file.download)

9.50 Programma-aanpak energietransitie binnenvaart

Naam instrument: Programma-aanpak energietransitie binnenvaart

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

In totaal is tot en met 2030 227,6 miljoen beschikbaar voor een meerjarige aanpak energietransitie binnenvaart. In 2025 en 2026 worden er twee meerjarige subsidieregeling uitgewerkt, is en wordt er subsidie verstrekt aan Condor en wordt een programma-aanpak met kennisbasis:

Tijdelijke subsidieregelingen:

1. Tijdelijke Subsidieregeling Vroege Opschaling Energietransitie Binnenvaartschepen (2026-2030) (TSVOEB). Gericht op scheepseigenaren voor CAPEX investeringen in emissieloze en klimaatneutrale aandrijflijnen.
2. Tijdelijke Subsidieregeling Energietransitie Binnenvaartmotoren (2026-2027) (TSEBM). Gericht op motorfabrikanten en mariniseerders voor de ontwikkeling en certificering van waterstof- en methanolmotoren.

Condor:

Tevens heeft IenW subsidie verstrekt (en is voornemens om dat komende jaren te blijven doen) aan het samenwerkingsverband Condor Zero-Emission. Condor is een sectorbreed programma met een coalitie van 50+ partijen. Het doel van Condor is de totale kosten van zero-emissie binnenvaart verlagen en zo vóór 2030 minimaal 150 investeringsbesluiten mogelijk maken. Voor meer informatie, zie www.condor-ze.com

Kennisbasis:

Tevens wordt geld vrijgemaakt voor een programma-aanpak 'Energietransitie Binnenvaart'. De Programma-aanpak Energietransitie Binnenvaart' heeft tot doel om samen met relevante stakeholders kennis te delen over technische en economische mogelijkheden voor innovatie en verduurzaming. Ook zorgt de programma aanpak voor het activeren van sectorpartijen en ondersteuning bij het vormen van consortia.

Met Prinsjesdag 2024 is het goedgekeurde voorstel voor de middelen in het KF gepubliceerd. Het Klimaatfonds heeft twee voorwaarden gesteld aan de toekenning van deze middelen: (1) "goedkeuring van de opt-in ETS2 voor de binnenvaart door de Europese Commissie" (2) "dat REDIII aan de RvS wordt gestuurd met een ketenreductieverplichting voor de binnenvaart van 14,5 procent". Bij Voorjaarsbesluitvorming 2024 is besloten tot invoering van het emissiehandelssysteem ETS2. Het Europese en nationale wet- en regelgevingstraject is in oktober 2024 volledig afgerond. Hierdoor zal vanaf 2028 de prijs van fossiele brandstof stapsgewijs stijgen. Daarmee is de eerste voorwaarde voor de in het KF gereserveerde 75 miljoen voor varen op waterstof vervuld. De tweede voorwaarde is de implementatie van REDIII voor de binnenvaart. Deze voorwaarde is vervuld nadat in 2025 het Besluit energie vervoer naar de Raad van State is gegaan met een sectorverplichting van 14,5 procent voor CO₂ reductie in 2030.

Fungerende details

Tijdelijke Subsidieregeling Vroege Opschaling Energietransitie Binnenvaartschepen (2026-2030) - stand van zaken:

In 2025 is er gewerkt aan de vormgeving van de subsidieregeling.

In december 2025 heeft er een sectorsessie plaatsgevonden om feedback en input op te halen van de sector voor de regeling. De internetconsultatie wordt verwacht in Q2 2026. Openstelling van de regeling wordt verwacht in Q3/Q4 2026.

Wat betreft de regeling:

- Er is ruim €200 miljoen beschikbaar: €200 miljoen uit het Klimaatfonds (waarvan 30 miljoen nog overgeheveld moet worden naar de begroting van IenW op basis van het voldoen aan de voorwaarde m.b.t. de RED-III) en daar wordt nog €30 miljoen uit stikstofmiddelen aan toegevoegd voor hybride aandrijflijnen.
- Een scheepseigenaar moet in principe een aanvraag doen voor batterij of waterstof elektrisch, of onderbouwen waarom dat op het bewuste schip niet kan. Als het niet technisch of economisch haalbaar is, kan de scheepseigenaar in aanmerking komen voor subsidie voor investeringen in verbrandingsmotoren op waterstof, methanol en/of in combinatie met elektrische aandrijving van het schip, zodat het schip voorbereid is op de toekomst
- Er is maximaal €10 miljoen beschikbaar voor benodigde investeringen op de wal die nodig zijn voor de genoemde aandrijflijnen

Tijdelijke Subsidieregeling Energietransitie Binnenvaartmotoren (2026-2027) - stand van zaken:

In 2025 is er gewerkt aan de Subsidieregeling Energietransitie Binnenvaart Motoren (SEBM) (2026-2027). Momenteel worden de reacties verwerkt tot de definitieve regeling. Deze wordt naar verwachting opengesteld in Q1/Q2 2026.

Wat betreft de regeling:

- Er is in totaal €4,5 miljoen beschikbaar voor de Regeling.
- De motorenregeling gaat vooraf aan de tijdelijke subsidieregeling "Vroege Opschaling Energietransitie Binnenvaartschepen 2026-2030" (Hierna: TSV OEB) voor scheepseigenaren.
- Op grond van de Regeling kunnen motorfabrikanten en mariniseerders een bijdrage ontvangen voor het ontwikkelen en testen van waterstof- of methanolverbrandingsmotoren. Dit is bedoeld voor experimentele ontwikkelingsprojecten (Technological Readiness Level 5-8).
- Op dit moment zijn waterstof- en methanolverbrandingsmotoren nog niet goedgekeurd op de markt beschikbaar voor de binnenvaart. Terwijl die wel nodig zijn in het totaalbeeld van de energietransitie van de sector.
- Er zijn nog barrières op het gebied van kosten en regelgeving voor motorfabrikanten: de binnenvaartsector is te klein voor de ontwikkeling van nieuwe motoren enkel en alleen voor de binnenvaart. Ook zijn methanol en waterstof (nog) geen referentiebrandstoffen in de Europese NRMM (Non-Road Mobile Machinery) verordening.
- De subsidie zorgt ervoor dat fabrikanten eerder de motoren voor de binnenvaart geschikt maken en de goedkeuringsprocedures - inclusief de daarvoor vereiste testen - doorlopen.

- Daarmee levert deze Regeling indirect een bijdrage aan de doelstelling van een nagenoeg emissieloze binnenvaart in 2050.
- Het maximale subsidiabele bedrag is €750.000,- per project. Daarmee kunnen naar verwachting zo'n 6 projecten worden gesubsidieerd.
- Subsidieaanvragen worden beoordeeld via een concurrerende biedprocedure.
- De Regeling zal twee keer worden opengesteld. De eerste openstelling zal naar verwachting in Q1 2026 zijn. Het EICB ondersteunt IenW bij de uitvoering van de Regeling.

Toelichting op doorrekening

De programma-aanpak energietransitie binnenvaart is meegenomen als voorgenomen beleid in de KEV26. We hebben de ingroei van emissieloze en hybride schepen in de nationale binnenvaart ingeschat op basis van informatie uit de Klimaatfondsfiches over deze regeling en een gesprek met het EICB.

Referentie(s)

Overzicht maatregelen Meerjarenprogramma 2025 Klimaatfonds, uitgewerkt in fiches, zie:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/09/17/overzicht-maatregelen-mjp-2025-klimaatfonds-uitgewerkt-in-fiches>

Referentie(s) van appreciatie

Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, Ontwerp Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/2bced2b4-b6b7-4cbb-b33e-7d87ed9920d5/file>

Rijksoverheid, Subsidieregeling Energietransitie Binnenvaart Motoren (SEBM) (2026-2027), zie: https://www.internetconsultatie.nl/energietransitie_binnenvaart_motoren/b1

9.51 Recreatief: binnenlandse mobiliteit

Naam instrument: Recreatief: binnenlandse mobiliteit

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Dit beleidsinstrument gaat over mobiliteit voor recreatieve doeleinden in Nederland (binnenlandse verplaatsingen) en is onderdeel van de aanpak recreatieve mobiliteit, een onderdeel van het maatregelpakket vergroenen reisgedrag.

Maatregelpakket vergroenen reisgedrag:

De oorspronkelijke werkgeversaanpak had een reductie doelstelling van 1 Mton, lees het besluit (zie beleidsinstrument Werkgeversaanpak: besluit werkgebonden mobiliteit). Met de voorjaarsbesluitvorming in 2023 is dat reductiedoel verhoogd tot 1,5 Mton. Met de extra maatregelen uit het maatregelpakket programma vergroenen reisgedrag wordt een extra reductie van 0,3 tot 0,5 Mton nagestreefd. Dit komt dus bovenop de 1,5 Mton van het besluit, en wordt onder andere. behaald door extra uitbreiding van de werkgeversaanpak (zie beleidsinstrumenten Werkgeversaanpak, bv door extra inzet op MKB, werkgevers die nu buiten het besluit vallen), deelmobiliteit en de aanpak recreatieve mobiliteit.

Aanpak recreatieve mobiliteit (binnenlandse mobiliteit):

De aanpak recreatieve mobiliteit in Nederland zorgt ervoor dat het verduurzamen van mobiliteit is verankerd binnen het beleid van sportbonden, evenementen organisaties, pretparken, musea, etc.. Daarover worden afspraken gemaakt met de recreatieve sector. Bijvoorbeeld over het aanbieden van geschikte reisinformatie voor bezoekers of de inzet van besloten busvervoer. Voor reizigers moet het gemakkelijker worden om op een duurzame wijze naar hun recreatieve bestemmingen te reizen. Hierdoor vinden recreatieve reizen vaker op een duurzame manier plaats. Dit leidt tot een vermindering van de CO₂-uitstoot. Waar mogelijk draagt de aanpak ook bij aan het verbeteren van de bereikbaarheid van bestemmingen.

Het verduurzamen van recreatieve mobiliteit wordt bereikt door middel van drie actielijnen. Met de sector worden afspraken gemaakt over het verduurzamen van mobiliteit. Afspraken gaan over wie welke rol pakt en welke acties uitvoert. Overheid en recreatieve sector gaan gezamenlijk na welke handelingsperspectieven effectief zijn. Om deze handelingsperspectieven te ontwikkelen en te verspreiden, zijn twee acties benodigd. Door middel van demonstratieprojecten worden maatregelen voor verduurzaming van mobiliteit ontwikkeld en geïmplementeerd. De kennis die hieruit voortkomt en kennis die wordt verkregen uit onderzoek wordt vergroot en gedeeld, zowel bij reizigers als bij bestemmingen, gemeenten en andere betrokken maatschappelijke partners. Hier hoort ook bij dat een landelijk dekkend netwerk met de recreatieve sector wordt opgebouwd en ondersteund.

Fungerende details

Duurzame mobiliteit is verankerd binnen het beleid van sportbonden, evenementen organisaties, pretparken, musea, etc. zodat recreatieve reizen vaker op een duurzame manier plaatsvinden door:

- het vergroten van kennis over duurzame mobiliteit in recreatief verkeer, zowel bij de reizigers zelf als bij gemeenten en betrokken maatschappelijke partners
- het samen met gemeenten en maatschappelijke partners beleid ontwikkelen rondom het verduurzamen van recreatieve reizen

Het budget voor de totale aanpak binnenlandse recreatieve mobiliteit bedroeg 1 miljoen € per jaar om de periode 2024-2025..

Formele vastlegging is de ontwerpbegroting 2024 (hier is het budget overgeheveld) en de voorjaarsnota 2024 (hier is het budget op de juiste instrumenten geplaatst).

De belangrijkste producten en diensten in 2025 waren:

- Onderzoek kennisplatform, doelgroep: aanbieders van recreatie
- Opbouw netwerk met taak- en rolverdeling
- Onderzoek potentie touringcar voor recreatie in Nederland
- Duurzame mobiliteit bij beleidsmakersdagen toerisme
- Stakeholdersevent Duurzame Vrijtijdsmobiliteit
- Etalageprojecten (oa ism VWS, GDCF, Club van Elf) en opschaling
- Doorlopend gesprek met vervoersaanbieders
- Samenwerkingsovereenkomsten
- Strategisch overleg sleutelfiguren recreatieve sector en mobiliteit
- Aanzet tot borging duurzame mobiliteit bij vergunningenbeleid

De belangrijkste producten in 2026 en verder zijn:

- Vullen kennisplatform met praktische handleidingen voor verduurzamen mobiliteit
- Doorlopend onderhoud van netwerk met taak- en rolverdeling, inclusief samenwerking overeenkomsten
- Duurzame mobiliteit bij beleidsmakersdagen toerisme
- Demonstratieprojecten (oa ism VWS, GDCF, Club van Elf) en opschaling
- Doorlopend gesprek met vervoersaanbieders
- Aanzet tot borging duurzame mobiliteit bij vergunningbeleid

Relevante onderzoeken die zijn uitgevoerd:

2025: mogelijkheden voor vergroenen recreatief reisgedrag, uitgevoerd door KIM

2024: CO₂-uitstoot bij recreatieve verplaatsingen, uitgevoerd door BUas

2023: CO₂-uitstoot in de amateursport, uitgevoerd door Arcadis (via NOCNSF).

2023: CO₂-uitstoot bij binnenlandse recreatieve reizen, uitgevoerd door het KIM.

2023: Onderzoek mogelijkheden om duurzamer te reizen van en naar dagattracties

Kamerbrieven over de maatregel:

2023, Augustus: Kamerbrief over voortgang duurzaam vervoer en toelichting aanvullende klimaatmaatregelen mobiliteitssector.

Betrokkenheid/draagvlak:

Samenwerking met (onderdelen van) de vrijetijdssector; aansluiting bij Versnellingsprogramma duurzame topsportevenementen (VWS), aansluiting Green Deal Circular Festivals, aansluiting bij Routekaart Verduurzaming Sport, aansluiting bij routekaart Duurzame Cultuursector. Organiseren Communities of Practices met focussectoren van het beleid (festivals, sportevenementen, dag-

attracties), sessies waarin kennis en ideeën ter bevordering van duurzame mobiliteit worden gedeeld.

Vastgestelde budgetten:

1,6 miljoen voor de jaren 2024 en 2025 voor binnenlandse mobiliteit. 0,7 miljoen voor de jaren 2026-2030 voor binnenlandse mobiliteit.

Acties vanuit beleid:

- Breedtesport: inspiratiesessie georganiseerd met en voor provincies over duurzaam reizen naar de sportclub.
- Opgestelde routekaart duurzame mobiliteit dag-attracties, betrokkenheid van meer dan vijftig partijen uit de sector.
- Faciliteren van verbetering van het correctiefactor model voor schaatstijden. Dit maakt dat schaatstijden, gereden op verschillende ijsbanen, met elkaar vergeleken kunnen worden. Het bespaart ritten naar de beste ijsbaan (Thialf).
- Ontwikkelen van vragenlijst om de mobiliteit van bezoekers uit te vragen. De vragenlijst dient als benchmark. Poppodia voeren de benchmark als eerste sector uit.
- Uitvoering van twee demonstratieprojecten: 1 opzetten van de Zomerbuslijn richting attractiepark Hellendoorn. Vanuit beleid gefaciliteerd dat er tussen de betrokken partijen een nieuw model voor verantwoordelijkheden en risicodeling tot stand kwam. 2 bij festival Mysteryland tijdens piekmomenten de reguliere busdienst opschalen tot pendeldienst. Nieuw samenwerkingsmodel tussen festival en vervoersbedrijven, waarbij het gebruik van OV aantrekkelijker is gemaakt.

Zie referenties voor:

- BeslisnotaSubsidie KNVB duurzame mobiliteit (21 juni 2022)
- Kamerbrief over voortgang duurzaam vervoer en toelichting aanvullende klimaatmaatregelen mobiliteitssector (23 augustus 2023), bijlage 3 Voortgang vergroenen reisgedrag
- Onderzoek (in opdracht van NOC*NSF) Vervoersbewegingen en CO₂-uitstoot in de amateursport
- Onderzoek KIM mogelijke maatregelen vergroenen reisgedrag
- Correctiefactormodel Schaatsen

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

NOC*NSF, Vervoersbewegingen en CO₂-uitstoot in de amateursport, zie: <https://cdn.nocnsf.nl/media/6897/vervoersbewegingen-en-co2-uitstoot-amateursport.pdf>

BUas, CO₂-uitstoot recreatieve mobiliteit in Nederland, zie: <https://pure.buas.nl/en/projects/carbon-footprint-recreatieve-mobiliteit-2023/>

Mogelijkheden voor vergroenen recreatief reisgedrag, zie: <https://www.kimnet.nl/documenten/2025/04/14/mogelijkheden-voor-vergroening-van-recreatief-reisgedrag>

(2022), Beslisnota Subsidie KNVB duurzame mobiliteit, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/bina-ries/rijksoverheid/documenten/beleidsnotas/2023/08/23/onderliggende-beslisnota-s-kamerbrief-voortgang-duurzaam-vervoer/onderliggende-beslisnota-s-kamerbrief-voortgang-duurzaam-vervoer.pdf>

Correctiefactormodel ANS (Algemene Nederlandse Schaatstijd), zie: <https://www.schaatsen.nl/nieuws/correctiefactor-ans-verfijnd-voor-bijna-alle-afstanden/>

9.52 Recreatief: vakantie mobiliteit (buitenland)

Naam instrument: Recreatief: vakantie mobiliteit (buitenland)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

In 2026 zijn geen activiteiten voorzien op dit onderwerp.

Dit beleidsinstrument heeft betrekking op vakantie reizen naar het buitenland en is onderdeel van de aanpak recreatieve mobiliteit, een onderdeel van het maatregelpakket vergroenen reisgedrag.

Maatregelpakket vergroenen reisgedrag:

De oorspronkelijke werkgeversaanpak had een reductie doelstelling van 1 Mton, lees het besluit (zie beleidsinstrument Werkgeversaanpak: besluit werkgebonden mobiliteit). Met de voorjaarsbesluitvorming in 2023 is dat reductiedoel verhoogd tot 1,5 Mton. Met de extra maatregelen uit het maatregelpakket programma vergroenen reisgedrag wordt een extra reductie van 0,3 tot 0,5 Mton nagestreefd. Dit komt dus bovenop de 1,5 Mton van het besluit, en wordt onder andere behaald door extra uitbreiding van de werkgeversaanpak (zie beleidsinstrumenten Werkgeversaanpak, bv door extra inzet op MKB, werkgevers die nu buiten het besluit vallen), deelmobiliteit en de aanpak recreatieve mobiliteit.

Aanpak recreatieve mobiliteit (uitgaande reizen):

De aanpak verduurzaming uitgaande reizen zorgt ervoor dat het aanbod van duurzame reizen groeit. Duurzaam reizen kan op verschillende manieren: het gebruikte vervoersmiddel is schoner, de afstand naar de vakantiebestemming is korter en tot slot kunnen mensen langer maar minder vaak op vakantie gaan. Voor reizigers moet het gemakkelijker worden om op een duurzame wijze op vakantie te gaan. Dit leidt tot een vermindering van CO₂-uitstoot.

De reissector is een private, competitieve sector. Hierdoor blijft de verduurzamingsslag bij de grote groep aanbieders uit. De aanpak richt zich op het doorbreken van deze werkwijze door in samenwerking met de sector kennis en verduurzamingsmogelijkheden te vergroten. Zo wordt inzichtelijk gemaakt wat de uitstoot van aangeboden reizen is. Daarnaast worden de mogelijkheden om duurzaam te reizen en kennis over het gedrag van de reiziger, vergroot en beter zichtbaar gemaakt.

Fungerende details

Vakantie reizen naar het buitenland zijn duurzamer door:

- vergroten van kennis over duurzame mobiliteit bij buitenlandse reizen en het gedrag van de reiziger
- vergroten en beter zichtbaar maken van de mogelijkheden verduurzaming te realiseren bij uitgaande reizen (dichtbij huis op vakantie, langer weg ipv vaker weg)
Het budget voor de totale aanpak recreatieve mobiliteit (binnenlands en buitenland) bedraagt 1 miljoen € per jaar in de periode 2024-2025. In 2024 en 2025 gaat er €200.000 naar de buitenlandse reizen.
- Formele vastlegging is de ontwerpbegroting 2024 (hier kregen we het budget overgeheveld) en de voorjaarsnota 2024 (hier is het budget op de juiste instrumenten geplaatst).

- De belangrijkste producten en diensten in 2025 en verder zijn:
- Interdepartementale samenwerking
- Mede organisator Sustainable Tourism Mobility Forum
- Opzet en uitvoeren kennisbasis en agenda
- Onderzoek naar value of distance
- Samenwerking reisbranche, komen tot principeafspraken
- Bewustwordingscampagne, doelgroep: reizigers

Relevante onderzoeken die zijn uitgevoerd:

2023: CO₂-uitstoot bij vakanties naar het buitenland, uitgevoerd door het KiM.

2024: Wat beweegt de recreatieve veelvlieger? Gesprekken met reizigers, uitgevoerd door Motivation

2024: Campagne ism DGLM uitgevoerd door Milieu Centraal en Natuur & Milieu, gericht op bewustwording van de klimaatimpact van verre (intercontinentale) vluchten

Feb 2024: oriënterend gesprek over het onderzoeksvoorstel 'Met de bus op vakantie', uitgevoerd door het KiM.

Betrokkenheid/draagvlak:

1-op-1 gesprekken met de sector: brancheverenigingen, reisorganisaties en wetenschap. Intern en interdepartementale beleidsvoorbereiding en kennisverbreding, via reguliere overleggen. Deelname aan workshop over internationale treinproducten, georganiseerd door BUAs en de ANWB. Bezoek/deelname aan de ITB, de B2B-vakantiebeurs: voor het ontdekken van trends in duurzame mobiliteit bij toeristische verplaatsingen, gesprekken te hebben met stakeholders (waaronder Oostenrijkse collega en de Jeremy Sampson, een van de auteurs van het rapport Envision Tourism en CEO van The Travel Foundation).

Vastgesteld budget:

Voor buitenlandse reizen €400.000 voor de jaren 24-25.

Acties vanuit beleid:

In-gesprek-met-sessie: op de Vakantiebeurs zijn beleidsmakers en onderzoekers in gesprek gegaan met vakantiegangers. We hebben mensen gevraagd naar hun vakantieplannen en in hoeverre duurzaam reizen daarin meespeelt. De uitkomsten van de gesprekken zijn niet te generaliseren of representatief voor alle bezoekers van de Vakantiebeurs. Tegelijkertijd geeft het een interessant en nuttig inzicht over welke plek duurzaamheid bij toeristische bestemmingen, gezien vanuit de reiziger. NB: de participatiesessies worden betaald vanuit het communicatiebudget.

Interdepartementale bijeenkomst met EZK Strategie, EZK Klimaat, EZK Toerisme, IenW Luchtvaart en IenW OVS. Georganiseerd door DuMo (wij) en EZK Toerisme, vanuit de organiserende partijen waren directeur DuMo en MT-lid aanwezig en vanuit EZK Toerisme MT-lid. Doel van de bijeenkomst: uitleg over Envisioning-rapport door onderzoekers: hoe kan de toeristische industrie blijven bestaan en carbon neutral worden?, discussie beleidsimplicaties voor de beide departementen, agendering van het onderwerp.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult

met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2023), Kamerbrief over voortgang duurzaam vervoer en toelichting aanvullende klimaatmaatregelen mobiliteitssector, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2023/08/23/voortgang-duurzaam-vervoer-en-toelichting-aanvullende-klimaatmaatregelen-mobiliteitssector>

9.53 REDIII (binnenvaart)

Naam instrument: REDIII (binnenvaart)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Onderdeel van het EU Fit For 55 pakket is een herziening van de Richtlijn Hernieuwbare Energie (REDIII). Deze richtlijn verplicht lidstaten om een verplichting op te leggen aan brandstofleveranciers om een CO₂-ketenemissiereductie (Well-to-Wheel) te bewerkstelligen van 14,5procent in 2030.

Om de verduurzamingsdoelstellingen voor de binnenvaart te halen wil Nederland een sectorverplichting voor de binnenvaart om een CO₂-ketenemissiereductie te realiseren van 14,5procent ten opzichte van de fossiele referentiebrandstof.

Fungerende details

Op 29 september 2025 vond het wetgevingsoverleg voor de implementatie van de Hernieuwbare Energierichtlijn (RED-III) plaats. Op 2 oktober heeft stemming plaatsgevonden over de ingediende amendementen, moties en toezeggingen. De Wijzigingswet is door de Tweede Kamer aangenomen. Het Besluit energie vervoer is ook besproken. Het Besluit energie vervoer is inmiddels ter voorhang aangeboden aan de Raad van State.

Toelichting op doorrekening

Dit beleidsinstrument wordt meegenomen als vastgesteld beleid. De REDIII is in de doorrekening in samenhang beschouwd tussen alle modaliteiten. Zie voor meer details het instrument paragraaf 3.30 'Systematiek Energie Vervoer (REDIII)'.

9.54 Regeling bevordering schone wegvoertuigen (Rbsw)

Naam instrument: Regeling bevordering schone wegvoertuigen (Rbsw)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Regeling bevordering schone wegvoertuigen ((hierna Rbsw), de Nederlandse implementatie van de Europese Richtlijn Clean Vehicles Directive (CVD), verplicht aanbestedende diensten sinds 2021 om een bepaald percentage van hun voertuigen en voertuigdiensten schoon of emissievrij aan te besteden. Deze richtlijn heeft tot doel om de markt voor schone en energiezuinige wegvoertuigen te stimuleren. In Nederland is deze richtlijn geïmplementeerd in de Wet Milieubeheer en de bijbehorende 'Regeling bevordering schone wegvoertuigen'. De Rbsw geldt voor alle aanbestedende diensten en speciale-sectorbedrijven (hierna 'aangebestede diensten').

In de Rbsw staat, kort samengevat, dat de aanbestedende diensten bij de aankoop van nieuwe wegvoertuigen een bepaald minimum percentage schone of emissievrije voertuigen moeten inkopen. Vanaf 1 januari 2026 gaat de tweede periode van de Rbsw in. De minimumpercentages in de tweede periode zijn hoger dan in de eerste periode. De vrijstellingsopties die tijdens de eerste periode golden zullen tijdens de tweede periode ook gelden. Dit is in 2025 jaar via een regelingswijziging verwerkt in de Rbsw.

Fungerende details

De Europese ophoging gaat over nieuw aanbestede voertuigen in de periode van 2026 tot en met 2030. Bij de percentages emissievrije/schone voertuigen per aanbesteding wordt onderscheid gemaakt tussen typen voertuigen. Vanaf 1 januari 2026 geldt:

- Personenauto's, personenbusjes en bestelbusjes (M1, M2 en N1): van 38,5 procent emissievrij;
- Ov-bussen (M3): van 65 procent schone bussen, waarvan de helft emissievrij;
- Vrachtauto's (N2 en N3): 15 procent schone voertuigen.

Eerder is overwogen om als Nederland per 2026 een extra ophoging te doen, bovenop de Europese ophoging die hierboven is beschreven. Dit omdat Nederlandse afspraken uit het Klimaatakkoord hogere doelen voorschrijven dan wat de Europese richtlijn voorschrijft. Hier is echter besloten om van af te zien omdat de CO₂ winst (die beperkter zou zijn dan eerder verondersteld) niet op zou wegen tegen de administratieve lasten die de extra ophoging met zich mee zou brengen.

Toelichting op doorrekening

De Regeling bevordering schone wegvoertuigen als implementatie van de Clean Vehicle Directive is meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV2026. Voor personenauto's, bestelauto's en vrachtauto's hebben we per modaliteit de verduurzamingsmaatregelen in samenhang geanalyseerd. De maatregelen samen leiden tot de ingroei van elektrische voertuigen die we in de KEV2026 ramen. Voor lijnbussen nemen we aan dat de ingroei van elektrische lijnbussen tussen 2030 en 2040 voldoet aan de eisen uit de Clean Vehicle Directive. Tot 2030 zijn de eisen vanuit het Bestuursakkoord

Zero Emissie Bussenvervoer (BAZEB) sterker dan vanuit de Clean Vehicle Directive en heeft de richtlijn dus geen aanvullend effect.

Referentie(s)

Handreiking toepassing Regeling bevordering schone wegvoertuigen, zie: <https://www.pia-noo.nl/nl/document/19400/handreiking-toepassing-regeling-bevordering-schone-wegvoertuigen>

Kamerbrief over voortgang duurzaam vervoer september 2025, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/09/08/voortgang-duurzaam-vervoer>

Wijzigingsrichtlijn Rbsw 2025, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-35818.html>

9.55 Routekaart en convenant Schoon en Emissieloos Bouwen

Naam instrument: Routekaart en convenant Schoon en Emissieloos Bouwen

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De routekaart Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) bevat de aanpak voor de verduurzaming van werk-,voer- en vaartuigen ingezet de bouw (bouwmaterieel), om invulling te geven aan emissiereductiedoelstellingen voor dit bouwmaterieel. Deze emissiereductiedoelstellingen en ambities voor dit bouwmaterieel in 2030 zijn:

- 60 procent NO_x-emissiereductie ten opzichte van 2018 (Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering);
- 0,4 Mton CO₂-emissiereductie ten opzichte van 2019 (Klimaatakkoord);
- 75 procent gezondheidswinst ten opzichte van 2016 (Schone Lucht Akkoord);
- Klimaatneutrale en circulaire rijksinfraprojecten in 2030 (Strategie KCI).

Voor de verschillende sporen die de bouw kenmerkt, zijn in de routekaart SEB uitdagende maar haalbare transitiepaden ontwikkeld. Deze bevatten emissie-eisen voor bouwmaterieel die richting 2030 steeds verder worden aangescherpt. De emissie-eisen bevatten verschillende ambitieniveaus die in samenwerking met kennisinstellingen, medeoverheden en sectorpartijen zijn opgesteld. Naast emissie-eisen bevat de routekaart SEB ook andere onderdelen, zoals een kennisagenda voor de verduurzaming van bouwmaterieel.

Convenant Schoon en Emissieloos Bouwen

In een bijbehorend convenant Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB) verbinden partijen zich aan het uitvoeren van de maatregelen uit de routekaart SEB en daarmee de transitie naar een duurzamere bouw. Zo spreken de deelnemende opdrachtgevers af de emissie-eisen uit de routekaart SEB toe te passen bij de aanbestedingen van bouw-, onderhouds- en slooprojecten. Ook maken partijen afspraken over procesmaatregelen, zoals prefab, digitalisering en slim bouwtransport, kennisontwikkeling, monitoring, controle op de naleving en evaluatie. Op 30 oktober 2023 hebben 78 partijen (overheden, een aantal private opdrachtgevers en sectorpartijen) het convenant SEB ondertekend (inclusief alle provincies en waterschappen). Inmiddels zijn er 160 convenantpartners. Het convenant (convenant SEB), en bevat ook een lijst van alle partijen die het convenant hebben ondertekend.

Voor het toepassen van de emissie-eisen voor bouwmaterieel kunnen partijen kiezen uit twee niveaus: enkel het basisniveau, of het basisniveau in combinatie met het ambitieuze niveau. De emissie-eisen voor bouwmaterieel zijn te vinden in bijlage 1 van het convenant. Voor toepassing van het basisniveau geldt een resultaatsverplichting, partijen zijn dus gebonden aan het behalen van het resultaat. Voor het ambitieuze niveau geldt een inspanningsverplichting, waarbij partijen alles in hun macht moeten doen om zich voor de afspraak in te zetten. Waar het convenant niet in rechte afdwingbaar is, is het convenant wel juridisch bindend waardoor partijen gehouden zijn aan het nakomen van deze afspraken en dat zij elkaar hierop aan kunnen spreken. De jaarlijkse monitoring

geeft inzicht over of partijen aan de afspraken voldoen en afgesproken is dat wanneer partijen niet voldoende aan de afspraken voldoen, de Taskforce hen hierop aanspreekt en gezamenlijk tot een aanpak komt om alsnog aan de afspraken te voldoen.

Monitoring convenant Schoon en Emissieloos Bouwen

Voor de algehele effecten van de routekaart SEB en het bredere programma SEB (het derde niveau) wordt onder andere de Klimaat en Energieverkenning gevolgd. Algemene monitoring vindt ieder jaar plaats. In 2025 vindt ook de eerste evaluatie van de uitvoering van het convenant SEB plaats. Deze is afgerond en gaat einde jaar naar de TK.

Controle op de naleving

Voor controle op de naleving van de SEB-eisen is in het convenant afgesproken dat opdrachtgevers er bij de aanbestedingen op toezien dat afspraken in contracten over de inzet en emissies van materieel op de bouwlocatie en bouwtransport van en naar de bouwlocatie in de praktijk worden nageleefd.

Opdrachtgevers mogen zelf bepalen hoe ze de controle op de naleving doen. Ze kunnen dit bijvoorbeeld steekproefsgewijs doen of meer structureel. Ze kunnen er verder voor kiezen om zelf te controleren of om de opdrachtnemers verantwoording te laten afleggen via het rapporteren over het ingezette bouwmaterieel.

Opdrachtgevers moeten de controle op de naleving zelf betalen, ook doordat opdrachtnemers extra kosten door controle op de naleving zullen doorberekenen in de opdrachtsom voor het project. De instrumenten "Specifieke uitkering Schoon en Emissieloos Bouwen medeoverheden" en "SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten" kunnen bijdragen aan het dekken van deze kosten. Omdat SEB-opdrachtgevers mogelijk niet zelf beschikken over de capaciteit en deskundigheid om controles te doen, wordt er binnen het programma SEB gedacht aan een regeling om controles op de bouwplaats door externe controleurs te laten uitvoeren. Er loopt nu een pilotproject om hier ervaring mee op te doen. Dit pilotproject voorziet erin dat SEB-opdrachtgevers controles op de bouwplaats kunnen aanvragen. De controles worden door externe deskundigen namens de SEB-opdrachtgever uitgevoerd.

Instrumenten binnen het Programma SEB die bijdragen aan de uitvoering:

Voor de uitvoering van het convenant SEB bestaan verschillende beleidsinstrumenten die partijen ondersteunen, deze worden behandeld bij de beleidsinstrumenten:

- Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB)
- Specifieke uitkering Schoon en Emissieloos Bouwen medeoverheden
- SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten
- Kennis-, Opschalings- en Praktijkervaringsprogramma (KOP)

Emissiereductieplicht Besluit bouwwerken leefomgeving

Met de routekaart SEB wordt tevens een invulling gegeven aan de emissiereductieplicht uit het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl), die met de Omgevingswet inwerking treedt. Artikel 7.19a verplicht initiatiefnemers om bij het verrichten van bouw- en sloopwerkzaamheden 'adequate maatregelen' te nemen om stikstofemissies te beperken. Deze verplichting gaat gelden voor het bouwen of slopen van een bouwwerk (gebouwen en "kunstwerken" zoals bruggen, tunnels, sluizen etc.), maar niet voor de aanleg of sloop van werken (wegen, spoorlijnen). De verplichting geldt daarnaast alleen voor bouw- en sloopactiviteiten die vergunningplichtig zijn (bouw) of

meldingsplichtig (bouw en sloop). Toepassing van het minimumniveau uit de Routekaart SEB kan gebruikt worden als deel van de invulling van het begrip "adequate maatregelen" als bedoeld in artikel 7.19a Bbl en kan door het bevoegd gezag gebruikt worden bij de beoordeling daarvan. Het minimumniveau is te vinden via Hoofdstuk 3.6 uit de routekaart. Andere mogelijke maatregelen zijn bijvoorbeeld het beperken van bewegingen van voertuigen op de bouwplaats of prefabricage om de bouwtijd te beperken.

Het bevoegd gezag is verantwoordelijk voor de toezicht en handhaving op de emissiereductieplicht. De handreiking hiervoor aan het bevoegd gezag is te vinden via de website van het IPLO. Het bevoegd gezag kan het minimumniveau gebruiken om te beoordelen of aan de emissiereductieplicht is voldaan. Als een initiatiefnemer aangeeft dat materieel wordt ingezet dat niet voldoet aan de emissieklassen uit het minimumniveau of als het bevoegd gezag om andere redenen concludeert dat de maatregelen onvoldoende zijn, dan kan het bevoegd gezag met een maatwerkvoorschrift aanvullende maatregelen opleggen. Dit maatwerk kan bijvoorbeeld bestaan uit het opleggen van specifieke maatregelen, zoals de inzet van schoner materieel.

Over dit instrument zijn in 2023 twee Kamerbrieven verstuurd, te vinden via:

- Routekaart en convenant Schoon en Emissieloos Bouwen
- Kamerbrief over ondertekening Convenant Schoon en Emissieloos Bouwen

De onderzoeken die voor het opstellen van de Routekaart SEB zijn gebruikt zijn als bijlagen met de Kamerbrieven meegestuurd.

Fungerende details

De routekaart en het convenant SEB geven invulling aan de motie van de leden Bromet en Nijboer, deze motie verzoekt de regering om in overleg te treden met de bouwsector met als doel het gebruik van elektrisch materieel te stimuleren. DVoor de uitvoering van het convenant SEB bestaan verschillende beleidsinstrumenten die partijen ondersteunen, deze worden behandeld bij de beleidsinstrumenten: - Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB) - Specifieke uitkering Schoon en Emissieloos Bouwen medeoverheden - SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten - Kennis-, Opschalings- en Praktijkprogramma (KOP) Voor het Programma Schoon en Emissieloos Bouwen is nu ruim 1 miljard beschikbaar gesteld vanuit de Rijksoverheid. De huidige verdeling van deze middelen is als volgt verdeeld over de instrumenten: - Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB) 360 miljoen euro. - Specifieke uitkering Schoon en Emissieloos Bouwen medeoverheden 180 miljoen euro. - SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten 275 miljoen euro. - Kennis-, Opschalings- en Praktijkprogramma (KOP) 85 miljoen euro. De routekaart bevat ook een inschatting van de potentiële emissiereductie door de routekaart, deze is te vinden in hoofdstuk 3.7.

Toelichting op doorrekening

Dit beleidsinstrument is meegenomen als vastgesteld beleid. De verschillende onderdelen van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen, waaronder dit beleidsinstrument, zijn in samenhang geëvalueerd. TNO heeft in samenwerking met PBL een inschatting gemaakt van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen voor de KEV26.

Referentie(s)

Convenant Schoon en Emissieloos Bouwen, zie: <https://www.opwegnaarseb.nl/wat-is-seb/convenant-seb>

Handreiking emissiereductieplicht voor het bevoegd gezag, zie: <https://iplo.nl/regelgeving/regels-voor-activiteiten/technische-bouwactiviteit/emissiereductieplicht-bouwen-slopen/emissiereductieplicht/>

Kennisbank Schoon en Emissieloos Bouwen, zie: <https://www.opwegnaarseb.nl/kennisbank>

Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat (2023), Kamerbrief over ondertekening convenant Schoon en Emissieloos Bouwen (incl. onderliggende onderzoeksrapporten), zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/11/27/ondertekening-convenant-schoon-en-emissieloos-bouwen>

Staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat (2023), Kamerbrief Routekaart en Convenant Schoon en Emissieloos Bouwen, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023Z12599&did=2023D29986

9.56 Ruimere fietsparkeernormen bij bedrijven en woningen vastleggen binnen de NOVI

Naam instrument: Ruimere fietsparkeernormen bij bedrijven en woningen vastleggen binnen de NOVI

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: In behandeling

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Binnen de Nationale Omgevingsvisie (NOVI) en regionale uitwerkingen daarvan, spreken IPO, VNG en de Rijksoverheid ruimere fietsparkeernormen bij bedrijven en woningen als nieuwe norm en eis af. Deze norm is gericht op het stimuleren van het fietsgebruik voor werkgerelateerd vervoer.

Fungerende details

Dit instrument wordt anders ingevuld. Vanuit het samenwerkingsverband voor fietsbeleid 'Tour de Force' zijn en worden kennisproducten ontwikkeld om gemeenten te helpen bij het zorgen voor voldoende en kwalitatief goede fietsparkeerplaatsen op verschillende locaties, zoals nieuwe woningbouwlocaties en stadscentra.

Inmiddels stelt de EPBD ook eisen voor aantallen fietsparkeerplaatsen bij nieuwbouw en verbouw van woningen en bedrijven. Deze eisen zullen worden verwerkt in het Besluit Bouwwerken leefomgeving.

Toelichting op doorrekening

Niet meegenomen omdat het instrument anders wordt ingevuld.

9.57 Ruimtelijke oplossingen: deelmobiliteit (samenwerkingsprogramma natuurlijk deelmobiliteit)

Naam instrument: Ruimtelijke oplossingen: deelmobiliteit (samenwerkingsprogramma natuurlijk deelmobiliteit)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Nationaal Samenwerkingsprogramma Deelmobiliteit: Natuurlijk!Deelmobiliteit

Deelmobiliteit is een belangrijke bouwsteen in de duurzame mobiliteitstransitie. Deze transitie kan helpen om de stedelijke verdichtingsopgave mogelijk te maken en stad en regio leefbaar en bereikbaar te houden voor iedereen. Gemeenten, regio's, provincies en het Rijk zijn daarom een Nationaal Samenwerkingsprogramma Deelmobiliteit gestart: Natuurlijk!Deelmobiliteit (N!D). Zoals ook is toegezegd aan de TK. Het samenwerkingsprogramma heeft als doel te komen tot een samenhangende aanpak en regie van overheden, in samenwerking met de markt, op het gebied van deelmobiliteit. Het programma richt zich primair op het uniformeren en harmoniseren van beleid, het doen van gezamenlijk onderzoek, het uitvoeren van projecten van gezamenlijk belang en het breed delen van kennis en kunde. Met het uiteindelijke doel om de houding van de reiziger tov deelmobiliteit te verbeteren en het aanbod en gebruik van deelvervoer op te schalen en in goede banen te leiden. Dit doen we dmv een duidelijke rolverdeling in Nederland.

Een beter, groter en meer samenhangend aanbod van deelmobiliteit leidt tot:

- betere leefbaarheid in steden
 - vermindering CO₂ en NO_x: klimaatdoelen en schonere lucht
 - meer ruimte voor verstedelijkingsopgave
 - verbeteren bereikbaarheid: groter en flexibeler aanbod reiziger, in stad regio en landelijk gebied
- Stip op de horizon (2030), alle tov jaar 2022:
- vervijfvoudiging van het gebruik van deelmobiliteit (auto& tweewielers). Stand van zaken: aandeel Nederlandse bevolking dat gebruik heeft gemaakt van deelmobiliteit was in 2022: 16 procent en in 2023: 18procent en in 2024: 20procent.
 - klimaatwinst van minimaal 0,3 Mton CO₂. Stand van zaken 2023 en 2024: nog niet gemeten.
 - lager gemiddeld autobezit per hh in stedelijk gebied. Stand van zaken: zie pagina 63 van M&E meting over 2024.
 - 75 procent van de populatie is bekend met deelmobiliteit. Stand van zaken 2022: 46 procent; 2024: 46 procent. (gemeten is autodelen)
 - 40 procent heeft weleens deelmobiliteit gebruikt. Stand van zaken 2022: 16 procent; 2023: 18 procent; 2024: 20procent.
 - groei positieve houding tav deelmobiliteit (40procent). Stand van zaken 2022: 28 procent; 2024: 27 procent.

Programmadoelen:

- sturen op zoveel mogelijk adoptie en implementatie van gestandaardiseerde (beleids)producten en diensten voor deelmobiliteit onder gemeenten in NL
- het organiseren en rapporteren van een landelijk beeld en de jaarlijkse monitoring van de ontwikkeling van deelmobiliteit, dmv een gestandaardiseerde data-uitwisseling en kwantitatief en kwalitatief onderzoek
- vergroten landelijke bekendheid met en positieve houding van NL publiek (gebruikers en niet-gebruikers) tov deelmobiliteit

Fungerende details

Het programma N!D is geordend in 4 fasen, die gedurende 5 jaar plaats zullen vinden:

fase 1: opbouw (2023)

fase 2: huis op orde (2024-2025)

fase 3: versnellen (2026-2027)

fase 4: eindsprint (2028)

Activiteiten en projecten en daarmee de producten en diensten die het programma oplevert zijn geprogrammeerd in de volgende vier pijlers:

- Monitoring & Evaluatie
- Samenwerkingsprojecten
- Kennisdeling en Communicatie
- Debat & Opinie

Acties 2023 - Q1 2024:

- vastleggen samenwerking en financiële afspraken Platform 31
 - werven teamleden communicatie en regionale samenwerking/landelijk gebied
 - instellen stuurgroep
 - instellen overlegtafel deelmobiliteit
 - opstarten monitoring en samenwerkingsprojecten
 - agenda afsprakenstelstel N!D – Markt
 - agenda debat & opinie
 - campagne
 - opzetten N!D website + etalage
 - Start onderzoek Autovervangingsratio (begin 2025)
 - Nieuwe opzet voor het Jaarrapport Natuurlijk!Deelmobiliteit
 - Hernieuwde eenmeting voor 2024 (publicatie 1 juni 2025).
- De volgende onderzoeken zijn reeds uitgevoerd:
- nulmeting Deelmobiliteit 2022
 - eenmeting Deelmobiliteit 2023 (concept publicatie december 2024 - Goudappel)
 - bekendheid Deelmobiliteit (2022 en vernieuwd in 2024 - Ipsos I&O)
 - Gebruikersonderzoek deelmobiliteit (Concept publicatie december 2024 - Ipsos I&O)
 - Inschatting CO₂-effecten van deelauto's op basis van verschillende ingroeiscenario's (2024 - Revnext).

Vanuit het programma vergroenen reisgedrag is jaarlijks 3 miljoen € beschikbaar voor het programma deelmobiliteit, met als voorwaarde M&E van de input, output en outcome.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. De factsheets van MuConsult beschrijven geen aantoonbaar effect op mobiliteit, CO₂ en energiegebruik ten aanzien van het programma natuurlijk! deelmobiliteit. In KEV 2024 zijn wel effecten van deelmobiliteit meegenomen in de raming. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

N!D programma (2024), Programmaplan Natuurlijk Deelmobiliteit, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/05/30/bijlage-2-programmaplan-samenwerkingsprogramma-natuurlijk-deelmobiliteit>

Team DME Ministerie IenW, Nulmeting deelmobiliteit, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/05/30/bijlage-3-natuurlijk-deelmobiliteit-nulmeting-2022>

2e meting M&E Samenwerkingsprogramma Natuurlijk!Deelmobiliteit, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/07/09/bijlage-4-jaarrapport-natuurlijkdeelmobiliteit-2024-2-meting-n-d>

9.58 Ruimtelijke oplossingen: doorfietsroutes

Naam instrument: Ruimtelijke oplossingen: doorfietsroutes

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Subsidie voor de totstandkoming van een landelijk dekkend netwerk van doorfietsroutes. Hiermee wordt fietsgebruik gestimuleerd. Per 2024 is 6 miljoen euro per jaar beschikbaar. Het subsidiebedrag is een deel van het totaalbedrag aan een geplande doorfietsroute door provincie, vervoerregio en/of gemeente.

Aanvragen voor de eerste tranche van de doorfietsroute subsidie zijn in het voorjaar van 2024 door de provincie worden ingediend. De aanvragen werden beoordeeld middels een afweegkader. Criteria waar op gescoord werd waren: overstappers van (fossiele brandstof) auto naar fiets en mogelijk maken van combinatie fiets met OV. Beide dragen bij aan verminderen CO₂ uitstoot van vervoer. Daarnaast werd ook gescoord op bijdrage aan verkeersveiligheid. Er wordt een effectevaluatie opgeleverd. Het afweegkader zal als basis worden gebruikt voor alle tranches.

De volgende provincies/routes zijn aangemerkt een bijdrage te krijgen:

1. (Bijdrage onder voorbehoud) Noord-Brabant: Eindhoven-Gemert
2. Utrecht: IJsselstein-Nieuwegein-Utrecht (brug Hollandsche IJssel)
3. Groningen: Assen-Groningen
4. Noord-Holland: Schagen-Alkmaar
5. Drenthe: Emmen-Klazienaveen
6. Limburg: Weert-Nederweert
7. Utrecht Houten-Bunnik-USP
8. Noord-Brabant Helmond-Deurne
9. (Bijdrage onder voorbehoud) Metropoolregio Rotterdam Den Haag: Delft-Rotterdam Alexander
10. Gelderland: Ede-Wageningen (Picobellopad)
11. Metropoolregio Rotterdam Den Haag: Zoetermeer-Rotterdam
12. Limburg: Sittard-Avantis

De start van de eerste tranche is na besluitvorming in het afgelopen BO MIRT van najaar 2024. Ingeschatte bijdrage CO₂-doelstellingen in 2030 is tussen de 10,9 kton en 54,96 kton. Dit is berekend op basis van 12 routes die met de gelden gefinancierd kunnen worden, een besparing tussen de 456 en 916 ton CO₂ per route en realisatie tussen 2025-2028 (Mobycon, 2020). Zie bijgevoegd rapport.

De tweede tranche van bij elkaar opgeteld 24 miljoen euro is voorzien in 2026 en 2027. Wederom worden in het BO MIRT najaar bestuurlijk afspraken gemaakt en eind 2026/2027 de middelen beschikt over de geselecteerde routes.

Fungerende details

Voor de eerste drie jaar van de subsidie is een bundeling voorzien, wat neerkomt op een totaalbedrag van 18 miljoen euro voor de eerste tranche. De tweede tranche is ook een bundeling voorzien van de resterende 4 jaar, wat neer komt op een totaal van 24 miljoen euro. Per route is er een maximumbedrag beschikbaar wat aangevraagd kan worden, gegeven als percentage van het totaal met een absoluut maximum.

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Voor de KEV2026 is de methode voor deze doorrekening ongewijzigd.

Referentie(s)

Huub Ploegmakers (2022), Effectiviteit snelle fietsroutes, zie: <https://fietsberaad.nl/Kennisbank/Effectiviteit-van-snelle-fietsroutes>

Huub Ploegmakers (2021), Effectiviteit van snelle fietsroutes, zie: https://fietsberaad.nl/getmedia/bb403b75-8dc3-4d67-9bb8-7895aea3a927/Effectiviteit-van-snelle-fietsroutes_Radboud-Universiteit.pdf.aspx

(2023), BO MIRT brief samenvatting afspraken doorfietsroute bijdrage Rijk, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/11/13/bos-mirt-november-2023-en-moties-en-toezeggingen-mirt>

nvt (2024), Afsprakenlijst BO-MIRT 2024 incl. afspraken doorfietsroutes, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/11/12/bijlage-2-afsprakenlijst>

Tweede Kamer (2024), Kamerbrief MIRT, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z18180&did=2024D43460

(2022), Besluit 6 miljoen per jaar voor doorfietsroutes, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/staatscourant/kst-31305-362.html>

9.59 SDS Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw

Naam instrument: SDS Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: In behandeling

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De Subsidieregeling Duurzame Scheepsbouw (SDS) stimuleert innovatie en verduurzaming binnen de Nederlandse maritieme sector. De regeling ondersteunt projecten voor nieuwbouw of ombouw waarin duurzame technologieën worden toegepast, zoals emissiereductie, vermindering van (onderwater)geluid en verbeterde energie-efficiëntie. Ook draagt de SDS bij aan de versterking van de concurrentiepositie van de Nederlandse maritieme maakindustrie.

Na een uitgebreide evaluatie in 2024, waarin de effectiviteit en doelmatigheid van de regeling zijn bevestigd, is besloten de SDS met vijf jaar te verlengen.

Fungerende details

In 2025 is de regeling opnieuw opengesteld.

Nieuw is dat voor veerponten met een vermogen boven 365 kW subsidie aangevraagd kan worden. De maximale subsidie bedraagt € 750.000 per project. Daarnaast is de eerdere limiet van € 1.250.000 per aanvrager of groep aanvragers vervallen, waardoor één partij meerdere aanvragen kan indienen. Hiermee ontstaat meer ruimte voor grotere innovatieportefeuilles en verdere verduurzaming van de sector.

Toelichting op doorrekening

Deze regeling is als vastgesteld beleid meegenomen. Het betreft een innovatieregeling en leidt als zodanig niet direct tot emissiereductie.

Referentie(s)

RVO (2026), Subsidie Duurzame Scheepsbouw, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sds>

9.6o SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten

Naam instrument: SEB-middelen aanbestedende rijksdiensten

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Financiële ondersteuning voor de rijksdiensten Rijkswaterstaat, ProRail en het Rijksvastgoedbedrijf. Met deze ondersteuning kunnen de rijksdiensten de ambitie-eisen uit het convenant Schoon en Emissieloos Bouwen opnemen in hun aanbestedingen, om zo de overstap naar het gebruik van schoon en emissieloos bouwmaterieel sneller tot stand te laten komen.

Fungerende details

Er is in totaal 275 miljoen euro beschikbaar voor dit instrument. De aanbestedende rijksdiensten dienen bestedingsplannen in voor de middelen.

Toelichting op doorrekening

Dit beleidsinstrument is meegenomen als vastgesteld beleid. De verschillende onderdelen van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen, waaronder dit beleidsinstrument, zijn in samenhang geëvalueerd. TNO heeft in samenwerking met PBL een inschatting gemaakt van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen voor de KEV26.

9.61 Subsidieregeling Emissieloos Landbouwmaterieel (SEL) (voorheen: Schone en emissieloze Landbouwwerktuigen en aanvullende maatregelen ter verduurzaming van de landbouw)

Naam instrument: Subsidieregeling Emissieloos Landbouwmaterieel (SEL) (voorheen: Schone en emissieloze Landbouwwerktuigen en aanvullende maatregelen ter verduurzaming van de landbouw)

Sector: Landbouw | Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad | Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Voorgenomen | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Naar aanleiding van de politieke besluitvorming bij Voorjaarsnota 2024 is een nieuwe maatregel opgenomen in het ontwerp-MJP 2025 voor de verduurzaming van de landbouw, bijvoorbeeld van landbouwvoertuigen, naar aanleiding van de opt-in ETS₂ voor de landbouw. Het betreft een subsidierегeling voor de verduurzaming van landbouwvoertuigen. Hierbij kunnen agrarisch ondernemers en -loonwerkers een subsidie aanvraag doen voor aanschaf van elektrisch aangedreven landbouwmachines of -voertuigen (met laadinfra). De optie waar deze regeling zich op richt is elektrificatie. Beleidsdoel: een eerste stap te zetten naar emissieloze landbouwvoertuigen (fossiele brandstofketen doorbreken en laten zien dat het toepassen van fossielvrije voertuigen in de landbouw kan en goed werkt).

Beoordeling voorwaarden MJP 2026:

1. Goedkeuring van de opt-in ETS₂ voor de landbouw door de Europese Commissie (voldoet).
2. Uit de eerste tender van de regeling (2026) blijkt voldoende animo, dat wil zeggen dat RVO bevestigt dat toekomstige rondes van de tender succesvol kunnen zijn (voldoet nog niet);
3. Voorwaarde voor de resterende middelen is dat de resultaten van de eerste tender worden gebruikt voor verbetering van de volgende tenders. Hierbij worden in ieder geval de toekenningspercentages per route (landbouwmachines en landbouwvoertuigen) betrokken (procent toegekende subsidies ten opzichte van het totaal aangevraagde bedrag per route). De regeling wordt evt. herzien om deze zo doelmatig mogelijk (€/CO₂-reductie) in te richten. Hierbij zal worden gekeken naar de verdeling van het budget over de twee routes en het subsidiepercentage per route (voldoet nog niet).

Toelichting: De eerder toegekende € 10 miljoen wordt overgeheveld naar de begroting van LVVN. De toekenning onder voorwaarden blijft staan. Na het uitvoeren van de pilot in 2026 (de € 10 miljoen waarvan totaal 1 miljoen voorbereidings- en uitvoeringskosten) wordt bezien of aan de voorwaarden voor de resterende € 67 miljoen wordt voldaan. De EC is in de zomer van 2024 akkoord gegaan met de opt-in. Indien het kabinet, na afronding akkoord van de EC, besluit de opt-in niet door te voeren, vloeien alle middelen terug naar het klimaatfonds.

Fungerende details

Er wordt gewerkt met 3 categorieën:

1. Landbouwmachines 25procent subsidie. subsidieplafond €3 miljoen
2. landbouwvoertuigen 40-100 pk 35procent subsidie voor het voertuig, optioneel inclusief een DC-laadstation met een passend vermogen van minimaal 50kw per landbouwtractor.
3. Landbouwvoertuigen >100 pk 55procent subsidie voor het voertuig, optioneel inclusief een DC-laadstation met een passend vermogen van minimaal 50kw per landbouwtractor.
Voor de aanschaf van een DC-laadstation bedraagt de subsidie:
 - a. 40 procent subsidie en ten hoogste €9760,- voor een DC-laadstation met een vermogen van 50 tot en met 100 kW;
 - b. 40 procent subsidie en ten hoogste €17.700,- voor een DC-laadstation met een vermogen van 101 tot en met 150 kW;
 - b. 40 procent subsidie en ten hoogste €24.400,- voor een DC-laadstation met een vermogen van meer dan 150 kW.

voor categorie b & c inclusief laadinfra bedraagt het subsidieplafond €9 miljoen

Toelichting op doorrekening

De SEL is deels als voorgenomen beleid meegenomen en deels als aanvullend beleid. De pilotfase van de SEL in 2026 van €10 miljoen is meegenomen als voorgenomen beleid. De voorwaardelijke toekenning van €67 miljoen is meegenomen als aanvullend beleid. De effectschatting is gebaseerd op het RVO-rapport 'Verduurzaming landbouwwerktuigen – Routes voor de Transitie' uit 2023 en informatie over de kosten van elektrische werktuigen uit het programma Schoon en Emissieloos Bouwen.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

Referentie(s) van appreciatie

RVO, Verduurzaming landbouwwerktuigen - Routes voor de Transitie, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/314a9d1c-7b45-474c-9ef9-fba1d37c005b/file>

9.62 SEPP Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren

Naam instrument: SEPP Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De SEPP regeling is voor particulieren die een volledig elektrische personenauto in de kleinere of compacte middenklasse kopen of leasen. De subsidieregeling is voor zowel nieuwe als gebruikte elektrische personenauto's. De overheid wil hiermee schoon vervoer stimuleren en op termijn toegankelijk maken voor iedereen. Deze subsidie is alleen voor particulieren (natuurlijk persoon die privé een auto koopt of leaset). Tot eind 2024 konden particulieren een subsidie aanvragen, daarna is de subsidieregeling gestopt. De leasebetalingen lopen nog wel 4 jaar door tot uiterlijk 2029.

Fungerende details

In 2024 geldt er voor nieuwe EV's een subsidiebedrag van €2.950 per voertuig en is er een totaal-subsidiebudget van €58 miljoen beschikbaar.

In 2024 geldt er voor gebruikte EV's een subsidiebedrag van €2.000 per voertuig en is er een totaal subsidiebudget van €29,4 miljoen beschikbaar. Per 3 september 2024 is het budget voor gebruikte EV's aangevuld met €23,1 miljoen tot € 52,5 miljoen (dit subsidiebudget was over van 2023).

Toelichting op doorrekening

De SEPP is als vastgesteld beleid meegenomen in de modellering van het personenautopark met het SPARK model.

Referentie(s)

Regeling - Subsidieregeling elektrische personenauto's particulieren, zie: <https://wetten.Overheid.nl/BWBR0043600/2024-01-01/0>

RVO, Subsidieregeling Elektrische Personenauto's Particulieren (SEPP), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sepp>

9.63 Slimme laadinfrastructuur stimuleren

Naam instrument: Slimme laadinfrastructuur stimuleren

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het Rijk, gemeenten en netbeheerders ontwikkelen 'slimme' laadinfrastructuur; hierdoor wordt de vraag naar duurzame elektriciteit zo goed mogelijk afgestemd op het aanbod ervan en wordt bijgedragen aan de stabiliteit van het elektriciteitsnetwerk. Ook de 'vehicle-to-grid'-techniek, waarbij een auto teruglevert aan het net, wordt verkend. ELaadNL, NKL en VNG maken afspraken rond pilots (laadpleinen) voor slim laden.

I&W introduceert in 2024 twee subsidieregelingen voor de toepassing van slimme laadinfrastructuur voor verschillende modaliteiten.

Toelichting op doorrekening

De maatregelen rond laadinfrastructuur worden als flankerend beleid meegenomen bij de fiscale maatregelen voor elektrische voertuigen.

9.64 Specifieke uitkering Schoon Emissieloos Bouwen medeoverheden

Naam instrument: Specifieke uitkering Schoon Emissieloos Bouwen medeoverheden

Sector: Mobiliteit | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Een Specifieke Uitkering (SPUK) voor medeoverheden (gemeenten, provincies, waterschappen) die deelnemen aan het convenant SEB. SEB geeft invulling aan de doelen voor natuur, klimaat en schone lucht voor bouwmaterieel, zoals machines. De SPUK is alleen aan te vragen voor door medeoverheden aanbestede bouwwerkzaamheden waar emissieloos materieel wordt ingezet.

De uitkering is een tegemoetkoming in de meerkosten waar medeoverheden door het eisen van deze inzet mee te maken krijgen. Bij de projecten moet er een koppeling zijn met infrastructuur, gezien de middelen nu uit het Mobiliteitsfonds komen. De uitkering geeft medeoverheden een duw in de rug om bouwwerkzaamheden schoner aan te besteden, nu dat nog leidt tot hogere kosten. De hoogte van de uitkering kan in de loop der tijd worden bijgesteld om de regeling zo effectief mogelijk te houden. De regeling loopt uiterlijk tot en met 2030 (tenzij de beschikbare middelen eerder uitgeput zijn).

Per aan het convenant deelnemende medeoverheid wordt jaarlijks een budget gereserveerd waarvoor aanvragen kunnen worden ingediend. Om een aanvraag te kunnen doen moet de medeoverheid emissieloos materieel laten inzetten bij een bouwwerkzaamheid. Op basis van de vermogensklassen van de machines en het aantal inzetdagen wordt de hoogte van de uitkering berekend.

Fungerende details

Er is in totaal 180 miljoen euro voor dit instrument beschikbaar (minus uitvoeringskosten).

Budgetreeks:

2024 - 5 miljoen

2025 - 20 miljoen

2026 - 120 miljoen (1.000.000 euro per aan het convenant deelnemende medeoverheid

budget dat niet benut wordt schuift door naar volgende jaren.)

De regeling is 16 april 2024 open gegaan voor aanvragen. Meer informatie is te vinden op de website van RVO, die de regeling uitvoert: Regeling stimulering Schoon en Emissieloos Bouwen voor medeoverheden (SPUK SEB) (rvo.nl)

Jaarlijks wordt er een monitoringsrapport opgesteld over de resultaten van het afgelopen subsidiejaar: Realisatiegegevens SPUK SEB regeling 2024.

Voor 2026 zijn er een aantal wijzingen doorgevoerd. Deze zijn reeds te vinden op de website van RVO. De aangepaste regeling gaat 13 januari 2026 open voor aanvragen.

Toelichting op doorrekening

Dit beleidsinstrument is meegenomen als vastgesteld beleid. De verschillende onderdelen van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen, waaronder dit beleidsinstrument, zijn in samenhang geëvalueerd. TNO heeft in samenwerking met PBL een inschatting gemaakt van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen voor de KEV26.

Referentie(s)

RVO (2025), Realisatiegegevens SPUK SEB regeling 2024 – gedetailleerd overzicht, zie:

<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2025-07/realisatiegegevens-spuk-seb-2025.pdf>

RVO (2026), Regeling stimulering Schoon en Emissieloos Bouwen voor medeoverheden (SPUK SEB), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/spuk-seb>

9.65 Stimulering Duurzame Luchtvaartbrandstoffen in Nederland

Naam instrument: Stimulering Duurzame Luchtvaartbrandstoffen in Nederland

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: In behandeling

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De inzet van duurzame luchtvaartbrandstoffen, ofwel sustainable aviation fuels (SAF), is op de korte en middellange termijn de enige mogelijkheid om de CO₂- uitstoot van de luchtvaart significant in-sector te reduceren. Daarvoor is het van belang dat er voldoende duurzame luchtvaartbrandstoffen beschikbaar zijn. Deze worden nu nog op relatief kleine schaal geproduceerd. Biokerosine op basis van de Hydrotreated Esters and Fatty Acids (HEFA) technologie (gebaseerd op hergebruik van afvaloliën en -vetten) is op dit moment de enige volwassen technologie. Door meerdere technologiepaden voor productie te stimuleren kan de grondstoffenbasis worden verbreed en de productiecapaciteit worden vergroot. Dit zorgt zowel voor minder afhankelijkheid van specifieke grondstoffen (uit specifieke regio's of sectoren) en voor minder afhankelijkheid van fossiele brandstoffen. Het kabinet kiest er daarom voor om te investeren in de ontwikkeling van nieuwe technologieën voor de productie duurzame luchtvaartbrandstoffen.

Fungerende details

Er is €60 miljoen toegekend en €150 miljoen gereserveerd voor de opschaling van synthetische brandstoffen (E-fuels) over verschillende projecten. Daarnaast is €90 miljoen beschikbaar gesteld voor een subsidie voor de productie van Alcohol-to-jet-brandstoffen (ATJ) voor de luchtvaart. Andere maatregelen uit het Klimaatfonds die kunnen bijdragen aan de opschaling van duurzame luchtvaartbrandstoffen zijn vergassing (€600 miljoen) en biopyrolyse (€90 miljoen). Dit zijn maatregelen gericht op meerdere toepassingen waarbij ook een mogelijkheid bestaat om het synthesesgas en de pyrolyseolie op te waarden naar luchtvaartbrandstoffen.

Toelichting op doorrekening

Uitgangspunt in de KEV is dat er voldoende productiecapaciteit wordt gerealiseerd om te voldoen aan de benodigde vraag naar hernieuwbare brandstoffen om aan de Europese eisen voor inzet van hernieuwbare luchtvaartbrandstoffen te voldoen. Kanttekening daarbij is dat er genoeg elektriciteit moet zijn voor de productie van de vereiste synthetische kerosine.

Referentie(s)

Ontwerp MJP klimaatfonds 2025, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2024/04/15/ontwerp-meerjarenprogramma-klimaatfonds-2025>

9.66 Stopcontact op land

Naam instrument: Stopcontact op land

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Bij Stopcontact op land gaat het om het behouden van de huidige netaansluiting en het realiseren van een toekomstbestendige aansluiting op de verzorgingsplaatsen (tankstations langs de snelwegen) zodat uit de laadinfrastructuur ook stroom komt om voertuigen op te kunnen laden. Aangezien laadpaalexploitanten deze investeringen niet kunnen terugverdienen dient de aanleg van de aansluiting door het Rijk te gebeuren. Deze maatregel is nodig en randvoorwaardelijk om invulling te kunnen geven aan de verwachte vermogensvraag op de verzorgingsplaatsen. Tevens wordt met deze maatregel invulling gegeven aan de Europese regelgeving (AFIR). Laadinfra is randvoorwaardelijk voor de aanschaf van elektrische voertuigen, om zo deze CO₂-reductie mogelijk te maken. Het betreft bij Stopcontact op land alle snellaadinfrastructuur langs het hoofdwegennet.

Fungerende details

Het gaat om het behouden van de huidige netaansluiting en het voorfinancieren van toekomstbestendige netaansluitingen.

Beoordeling voorwaarden ontwerp-MJP 2026:

1. Voldoende voortgang met invoering normering lease en aanpassing en implementatie van jaarverplichting in het Besluit Energie Vervoer zodat in totaal 1,5 Mton aanvullende reductie wordt gerealiseerd (voldaan, in afwachting van begrotingsbehandeling);
2. De middelen worden in een passend kasritme gezet (voldaan).

Toelichting: De maatregel is oorspronkelijk afgewezen in deze vorm. Er wordt momenteel nog een pilot uitgevoerd, waardoor het te vroeg lijkt om al op te schalen naar direct honderd plekken. De uitkomsten van deze pilot dienen eerst afgewacht te worden zodat een doelmatig vervolg uitgewerkt kan worden. Naar aanleiding van de politieke besluitvorming wordt de maatregel voor een lager bedrag (€ 65,5 miljoen) alsnog opgenomen in het ontwerp-MJP 2026, zodat gestart kan worden met de aanpak. Er werden voorwaarden gesteld, die zien op voldoende voortgang op de afgesproken mobiliteitsmaatregelen bij de Voorjaarsbesluitvorming 2025.

Toelichting op doorrekening

Stopcontact op land wordt als geagendeerd beleid beschouwd in het aanvullende beleidspakket. Deze maatregel is als flankerend beleid beschouwd.

Referentie(s)

MinKGG (2025), Ontwerp-Meerjarenprogramma 2026, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/04/25/ontwerp-meerjarenprogramma-2026-klimaatfonds>

9.67 Subsidie elektrisch taxiën luchtvaart

Naam instrument: Subsidie elektrisch taxiën luchtvaart

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Beleids categorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

De Rijksoverheid, Schiphol en andere partijen uit de sector hebben in het Akkoord Duurzame Luchtvaart uit 2021 de ambitie vastgelegd om in 2030 elektrisch taxiën als standaardprocedure toe te passen. Hierin spreken zij af nader te onderzoeken in hoeverre de bestaande fiscale regelingen MIA/VAMIL en EIA mogelijkheden bieden voor eigenaren van ground support equipment dan wel welke aanpassingen aan de regelingen hiervoor nodig zijn. Het Adviescollege Stikstofproblematiek stelt in het luchtvaatrapport van begin 2020 dat elektrisch taxiën de voornaamste methode is om kosteneffectief emissies te reduceren binnen de LTO-cyclus (Adviescollege Stikstofproblematiek 2020). Het PBL geeft aan dat het technisch potentieel wordt geraamd op 0,4 mol stikstof/hectare/jaar in 2030 (PBL 2020). Schiphol heeft een haalbaarheidsstudie gedaan naar elektrisch taxiën, met de bevinding dat gemiddeld 50procent brandstof bespaard kan worden. Momenteel is lenW met de sector in gesprek over de mogelijkheden om subsidies in te zetten die in het kader van de structurele aanpak stikstof van het ministerie van LNV zijn gereserveerd om elektrisch taxiën te stimuleren. Dit bedraagt maximaal 10 miljoen euro.

Fungerende details

Er is een bestedingsplan opgesteld na positief advies op een voorlopige staatssteuntoets. De middelen zijn bij de voorjaarsnota overgedragen naar lenW. Dit jaar wordt gebruikt om voor te bereiden op een aanvraag volgend jaar en het opstellen van de beschikking. De verwachte uitvoering vindt plaats vanaf 2027. Met de stimulering van 10 miljoen euro en inzet vanuit eigen middelen verwacht Schiphol een order voor tenminste 20 taxitowvoertuigen te doen die vanaf 2028 aan Schiphol geleverd worden. Het moment van de verplichting aangaan is 2026 en kasritme van 4 miljoen in zowel 2027 en 2028 en 2 miljoen in 2029.

Toelichting op doorrekening

De subsidie voor elektrisch taxiën in de luchtvaart is niet meegenomen in de doorrekeningen met AEOLUS. Het verwachte effect van deze subsidie is te klein om met AEOLUS te modelleren. Dit instrument wordt kwalitatief behandeld in de Achtergrondrapportage Luchtvaart.

Referentie(s)

Rijksoverheid (2023), kamerbrief duurzaam taxiën, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2023/10/11/kamerbrief-duurzaam-taxien>

Rijksoverheid (2023), roadmap elektrisch taxiën, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/12/14/bijlage-3-roadmap-schiphol-duurzaam-taxien>

9.68 Subsidieregeling private laadinfrastructuur bij bedrijven (SPriLa)

Naam instrument: Subsidieregeling private laadinfrastructuur bij bedrijven (SPriLa)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De SPriLa stimuleert investeringen gericht op versnelling van de uitrol van private laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen. Laadinfrastructuur is een cruciale voorwaarde om gebruik te maken van elektrische, zero-emissie voertuigen. Nederlandse bedrijven en OV-concessiehouders kunnen gebruikmaken van deze subsidieregeling voor de realisatie van private laadinfrastructuur. Door de instroom van voldoende private laadpunten te versnellen, zal de regeling bijdragen aan een vermindering van CO₂-uitstoot.

Fungerende details

De regeling is gepubliceerd en is initieel geopend voor aanvragen op 24 september 2024. De tweede openstelling loopt van 25 maart t/m 19 december 2025. De verwachte derde openstelling loopt van 20 januari t/m half december 2026.

De regeling bestaat uit:

- een RVO informatieloket over private laadinfrastructuur voor bedrijven;
- in 2024 en 2025: subsidie voor advisering over de realisatie van private laadinfrastructuur: max. 50 procent subsidie tot max. €3.500 per aanvraag;
- subsidie voor realisatie van private laadinfrastructuur: max. 20-40 procent subsidie afhankelijk van bedrijfsgrootte. Hierbij geldt een vast subsidiebedrag afhankelijk van de vermogenscategorie van het laadstation (11kW t/m 600kW+). Aanvullend kan subsidie voor een stationaire batterij met een opslagcapaciteit van max. 1.000 kWh worden aangevraagd. Het subsidiebedrag is in 2026 €85 per kWh voor mkb en €60 per kWh voor een groot bedrijf.

Toelichting op doorrekening

De subsidieregeling private laadinfrastructuur bij bedrijven is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. Maatregelen rond laadinfrastructuur en netcongestie zijn meegenomen in de raming van het zware wegverkeer. Op basis van de beperkingen door netcongestie gemodelleerd in TNO (2026) zijn ingroeipaden voor EV vrachtvoertuigen bepaald. In de middenraming is rekening gehouden met substantiële netcongestie, in de bandbreedte met weinig netcongestie enerzijds en veel netcongestie anderzijds. Zie voor meer details de achtergrondrapportage van Revnext (2026).

Referentie(s)

Internetconsultatie SPriLa 2024 incl. verslag met bevindingen, zie: https://www.internetconsultatie.nl/subsidieregeling_private_laadinfrastructuur/b1

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief over start Internetconsultatie Subsidieregelingen Laadinfrastructuur, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/03/04/start->

internetconsultatie-subsidieregelingen-laadinfrastructuur

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief over voortgang Laadinfrastructuur 2024, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/2024/06/11/regionale-uitrol-laadinfrastructuur>

Revnext (2026), *Achtergrondrapport Wagenparkanalyses bestel- en vrachtauto's KEV2026*, Rotterdam: Revnext

RVO website voor aanvragen SPriLa Aanschaf, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/subsidiereregelingen-laadinfrastructuur-sprila-en-spula/sprila-aanschaf>

RVO website voor aanvragen SPriLa Advies, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/subsidiereregelingen-laadinfrastructuur-sprila-en-spula/sprila-advies>

Paul Penders (2025), Publicatie Wijzigingsregeling Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2025-39984.html>

9.69 Subsidieregeling publieke laadinfra voor zwaar wegvervoer (SPuLa)

Naam instrument: Subsidieregeling publieke laadinfra voor zwaar wegvervoer (SPuLa)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat werkt aan een subsidieregeling voor publiek toegankelijke laadinfrastructuur voor zware voertuigen. Omdat er nog maar weinig batterij-elektrische vrachtauto's (BEV's) zijn, komt de uitrol van logistieke laadinfrastructuur langzaam op gang. Het doel van de regeling is de uitrol te versnellen. Met deze regeling kunnen investeerders subsidie ontvangen voor publiek toegankelijke laadpunten voor zware voertuigen, wat op zijn beurt de transitie naar schone mobiliteit bevordert.

Fungerende details

Subsidie voor de realisatie van publiek toegankelijke laadinfrastructuur voor zware voertuigen
Totaal budget over looptijd 2024-2030 is €74 miljoen. Deze middelen zijn afkomstig uit het Klimaat- en transitiefonds.

Budget per jaar:

- 2024: €15 miljoen
- 2025: €15 miljoen
- 2026: €15 miljoen (inclusief uitvoeringskosten RVO)
- 2027: €15 miljoen
- 2028: €10 miljoen
- 2029: €4 miljoen
- 2030: €-

Naar verwachting wordt de regeling Q1 2026 wordt de regeling voor het derde jaar opengesteld. Op de RVO website zijn relevante documenten waaronder de regelingtekst te vinden.

In 2025 is de regeling op dinsdag 13 mei opengesteld en sluit de aanvraagperiode op vrijdag 19 december. Een actuele status en meer info over de regeling is te vinden op Subsidieregeling Publieke Laadinfrastructuur zwaar vervoer (SPULA).

Toelichting op doorrekening

De subsidieregeling publieke laadinfra voor zwaar wegvervoer is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. Maatregelen rond laadinfrastructuur en netcongestie zijn meegenomen in de raming van het zware wegverkeer. Op basis van de beperkingen door netcongestie gemodelleerd in TNO (2026) zijn ingroeipaden voor EV vrachtoertuigen bepaald. In de middenraming is rekening gehouden met substantiele netcongestie, in de bandbreedte met weinig netcongestie enerzijds en veel netcongestie anderzijds. Zie voor meer details de achtergrondrapportage van Revnext (2026)

Referentie(s)

Revnext (2026), *Achtergrondrapport Wagenparkanalyses bestel- en vrachtauto's KEV2026*, Rotterdam: Revnext

RVO, Subsidie regeling Laadinfrastructuur, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/subsidie-regelingen-laadinfrastructuur-sprila-en-spula/spula>

9.70 Subsidieregeling Samenwerking in Logistieke Keten (SiLK)

Naam instrument: Subsidieregeling Samenwerking in Logistieke Keten (SiLK)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Samenwerking in Logistieke Keten (SiLK) is een subsidieregeling en onderdeel van het maatregelenpakket terugsluis vrachtwagenheffing. Vanuit deze regeling kunnen ondernemers subsidie aanvragen voor het realiseren van een samenwerking met minimaal twee andere ondernemingen. Dit kan gaan om horizontale, verticale of gebiedsgerichte samenwerkingen. Met de samenwerking moet het aantal gereden vrachtwagenkilometers in Nederland structureel worden verminderd. Dit leidt tot een lagere CO₂-uitstoot en minder kosten voor ondernemers.

Fungerende details

Het overkoepelende beleidsdoel van de maatregelen rondom Logistieke Efficiëntie is om jaarlijks minder vrachtwagenkilometers te maken. De groenste (en ook veiligste) kilometer is immers de niet-gereden kilometer.

Met de SiLK wordt efficiënter vervoer gestimuleerd. Naast kilometerreductie en een lagere CO₂-uitstoot is het de verwachting dat er ook winst valt te behalen door efficiënter vervoer. De te ontwikkelen SiLK regeling draagt hieraan bij.

Eerste openstelling 2025:

Eerste openstelling was 4 november 2025 met een budget van € 3.600.000,-.

Voorgenomen openstelling 2026:

Voorgenomen openstelling is voorzien in juni of in september 2026.

Budget wordt later bekend.

Toelichting op doorrekening

SiLK is meegenomen als vastgesteld beleid in de KEV2026. Het verwachte effect van deze subsidie-regeling valt binnen de bandbreedte van de verkeersprestatie van vrachtoertuigen in de KEV2026.

Referentie(s)

RVO (2026), Subsidie voor minder vrachtwagenkilometers in de logistieke sector (SiLK), zie:

<https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/silk>

9.71 Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB)

Naam instrument: Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB)

Sector: Mobiliteit | Gebouwde Omgeving

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De Subsidieregeling Schoon en Emissieloos Bouwmaterieel (SSEB) beoogt de verschoning en verduurzaming van werk-, vaar- en voertuigen in de bouw te versnellen. De SSEB bestaat uit drie onderdelen: 1. SSEB Aanschaf: hierbinnen wordt subsidie verleend voor de aanschaf van nieuwe emissieloze bouwmachines; 2. SSEB Retrofit: hierbinnen wordt subsidie verleend voor de ombouw van bestaande werktuigen naar emissieloos en voor het uitrusten van bestaande werktuigen met nabehandelingstechnologie (retrofit) waarmee de uitstoot van stikstof wordt gereduceerd. 3. SSEB Innovatie: hierbinnen worden projecten en onderzoeken gesubsidieerd naar innovaties voor emissieloze bouwmachines en benodigde laadinfrastructuur. De regeling richt zich op Nederlandse bouwbedrijven met eigen materieel en verhuurbedrijven.

Fungerende details

De regeling moet onder andere een bijdrage leveren aan de vermindering van de stikstofuitstoot in de bouw. Ook draagt de regeling bij aan de klimaatdoelen uit het Klimaatakkoord en de doelen uit het Schone Lucht Akkoord.

De regeling loopt sinds 2022 en tot en met 2030. Er is in totaal 360 miljoen euro voor de regeling beschikbaar gesteld.

Budgetverdeling voor de komende jaren:

- 2024 - 56 miljoen (incl. 1,6 miljoen laadinfrastructuur)
- 2025 - 65 miljoen (incl. 20 miljoen laadinfrastructuur)
- 2026 - 65 miljoen (incl. 25 miljoen laadinfrastructuur)
- 2027 - 25 miljoen
- 2028 - 21,5 miljoen
- 2029 - 24,5 miljoen
- 2030 29,5 miljoen

De regeling voor 2026 wordt momenteel vastgelegd. De subsidiepercentages zullen naar verwachting omhoog gaan omdat de koppeling met de MIA wordt losgelaten.

Toelichting op doorrekening

Dit beleidsinstrument is meegenomen als vastgesteld beleid. De verschillende onderdelen van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen, waaronder dit beleidsinstrument, zijn in samenhang geëvalueerd. TNO heeft in samenwerking met PBL een inschatting gemaakt van het programma Schoon en Emissieloos Bouwen voor de KEV26.

Referentie(s)

RVO (2025), Realisatiegegevens SSEB regeling 2024 zie: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2025-12/realisatiegegevens-sseb-2024.pdf>

Website RVO over SSEB, zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/sseb>

9.72 Subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit (SWiM)

Naam instrument: Subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit (SWiM)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Subsidie voor waterstof in wegvervoer en binnenvaart: Er worden middelen gereserveerd voor het Meerjarenprogramma 2025 voor toepassing van waterstof in wegtransport en binnenvaart. Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel vroege fase opschaling. Voorwaarde reservering: ambitieuze uitwerking verplichting emissielabel binnenvaart en opt-in ETS-2 voor de binnenvaart (zie maatregel M15 en M16).

Fungerende details

Het budget uit het Klimaatakkoord is gewijzigd van 210 miljoen naar 179 miljoen voor de periode 2024-2030. Daar staat tegenover dat 55,6 miljoen extra beschikbaar is vanuit de Terugsluis Vrachtwagenheffing in de periode 2025-2030.

Subsidieregeling voor consortia van waterstoftankstations en vervoerders voor de realisatie van waterstoftankstations en de aanschaf van waterstofvoertuigen. Realisatie basisinfrastructuur voor waterstoftankstations en het op gang brengen van de markt voor waterstof in zware mobiliteit. Budget: 22 miljoen (Klimaatakkoord) + overheveling 210 miljoen (Klimaat en transitiefonds).

Resultaten tot nu toe:

SWiM 2024

Openstelling: 15 juli - 6 september 2024

Subsidieplafond: 28 miljoen

Aangevraagd: 39,4 miljoen

Nieuwe H₂ tankstations: 2

Uitbreidingen bestaande H₂ tankstations: 3

Voertuigen: 211

SWiM 2025

Openstelling: 1 april - 18 juni 2025

Subsidieplafond: 40 miljoen

Aangevraagd: 55,8 miljoen

Nieuwe H₂ tankstations: 5

Uitbreiding bestaande H₂ tankstations: 4

Voertuigen: 355

Toelichting op doorrekening

De Subsidieregeling Waterstof in Mobiliteit (SWiM) wordt als deel van de terugsluis van de vrachtwagenheffing vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. Er wordt 179 miljoen euro budget uit

het Klimaatfonds en 55,6 miljoen euro terugsluis meegenomen tot 2030. Deze subsidieregeling ondersteunt het doel in het kader van de REDIII om 2 PJ waterstof direct in te zetten in mobiliteit. In de raming is het aantal waterstoftrucks bepaald wat nodig is om deze 2 PJ inzet te realiseren.

Referentie(s)

Ministerie van Financiën (2024), Voorjaarsnota 2024 (zie p. 166), zie: <https://open.overheid.nl/documenten/654bb63d-69e9-455f-99c4-fde52e3dc390/file>

Ministerie van IenW (2023), Internetconsultatie (sept-okt 2023), zie: https://www.internetconsultatie.nl/subsidieregeling_waterstof_in_mobiliteit/b1

Ministerie van Financiën, 1e suppletoire begroting, zie: <https://www.rijksfinancien.nl/memorie-van-toelichting/2024/1SUPP/XII/onderdeel/2755091>

9.73 Tijdelijk goedkoper daluren abonnement trein

Naam instrument: Tijdelijk goedkoper daluren abonnement trein

Sector: Mobiliteit

Type instrument:

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Treinreizigers kunnen van 15 juni tot en met 31 augustus voor € 49 euro per maand in de daluren (doordeweeks tussen 9-16 uur en van 18.30-6.30 uur en in de weekenden en feestdagen de hele dag) onbeperkt reizen in binnenlandse treinen.

De kosten worden geraamd op €118 miljoen.

Er is opgeroepen om de mogelijkheden te verkennen om de maatregel te verbreden met andere vormen van OV (bus, tram en metro). Dat gaat gebeuren.

Toelichting op doorrekening

Deze maatregel geldt alleen in de zomer van 2026 en heeft een beperkt effect op de broeikasgasemissies in 2030 en verder.

9.74 Tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen (stikstof)

Naam instrument: Tijdelijke subsidieregeling walstroom zeeschepen (stikstof)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Deze regeling heeft 2 doelen.

Het verminderen van de stikstofdepositie (het neerslaan van stikstof) op stikstofgevoelige en met stikstof overbelaste Natura2000-gebieden en voor ruimtelijke ontwikkelingen die gebruik maken van het Stikstofregistratiesysteem (SSRS).

Het verminderen van het geluid en verbetering van de luchtkwaliteit door het stimuleren van de aanleg van walstroomvoorzieningen in Nederlandse zeehavens voor de energievoorziening van zeeschepen.

Deze regeling is bedoeld voor in Nederland gevestigde natuurlijke of rechtspersonen die van plan zijn een walstroomvoorziening te gaan aanleggen in een Nederlandse zeehaven voor de energievoorziening van zeeschepen.

Fungerende details

De eerste regeling liep van 2022 tot 2023 (€31 miljoen) en de eerste projecten zijn al beschikt en in uitvoering. De eerste tender (nov 2024 - feb 2025) en tweede tender (3 juni tot 13 sep 2025) stonden open voor een budget van beide €4,7 miljoen. Voor de huidige regeling is nu €18.8 miljoen beschikbaar.

Toelichting op doorrekening

Deze regeling loopt reeds en is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026.

9.75 Verduurzaming van geconditioneerd transport

Naam instrument: Verduurzaming van geconditioneerd transport

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Planning

Beleidscategorie: Niet meegenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Het plan van aanpak voor de verduurzaming van geconditioneerd transport (gekoeld of verwarmd vervoer van bederfelijke goederen) tot stand gekomen naar aanleiding van de motie Koerhuis heeft als doel het faciliteren van de verduurzaming van geconditioneerd vervoer, in samenwerking met de sector. Koelgeneratoren zijn verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de uitstoot van broeikasgassen, fijnstof en stikstof in het goederentransport. Het Rijk werkt samen met de sector aan een breed gedragen plan om de transitie naar zero-emissie koelmotoren in het geconditioneerd vervoer te versnellen wat op termijn moet leiden tot een vermindering in energieverbruik en een emissiereductie van broeikasgassen en luchtverontreinigende stoffen in de transportsector. Het proces moet uitmonden in een convenant dat concrete acties bevat. Het Rijk en de sector zijn hierbij gezamenlijk verantwoordelijk voor de realisatie van de vastgelegde ambities in een convenant.

Fungerende details

Vanaf 2024 inventariseert het Rijk in samenwerking met de sector welke stappen nodig zijn om het geconditioneerd vervoer te verduurzamen. Hierbij is er aandacht voor de volgende elementen :

- het bereiken van meer efficiëntie, door bijvoorbeeld betere isolatie en slimmere manieren van beladen van vrachtvervoer
- het elektrificeren van koelsystemen en het faciliteren van de benodigde laadinfrastructuur
- bevorderen dat RDW e-as op Nederlands kenteken registreert
- verkennen van financieel instrument verduurzaming geconditioneerd vervoer

TNO is een meetprogramma gestart om de uitstoot van verschillende soorten koelsystemen te meten om zo het probleem beter in kaart te brengen. Dit programma is in de loop van 2025 afgerond. Het TNO-onderzoek bevestigt dat de CO₂-, stikstof- en fijnstof-emissie van diesel-aangedreven koelaggregaten aanzienlijk is. De CO₂- en stikstofuitstoot van diesel koelmotoren bedraagt respectievelijk 0,3 Mton en 1,8 kton. De fijnstof-emissie van diesel koelunits komt uit op 0,13 kton waarbij alleen bij één koelunit metingen zijn verricht. In 2026 wordt daarom additioneel onderzoek gedaan naar de fijnstofuitstoot van meerdere koelaggregaten om te komen tot een meer representatief getal.

Daarnaast wordt beoogd om op het internationale toneel de uitstootnorm voor mobiele machines waartoe koelgeneratoren behoren aan te scherpen. Om een goed beeld te krijgen van het internationale speelveld is in 2024 door TNO een project uitgevoerd met als doel om te inventariseren welke aanpassingen nodig zijn van het VN regelgevend kader (UN Regulation no. 96) om de praktijkemissies van mobiele machines omlaag te brengen en op deze manier de verduurzaming van mobiele machines waaronder koelgeneratoren te stimuleren. De Kamer is in 2024 en 2025 geïnformeerd worden over de stand van zaken met betrekking tot de verduurzaming van geconditioneerd

transport met daarbij opgesomd wat de beoogde vervolgstappen zijn namelijk onder andere het sluiten van een convenant met de sector.

Toelichting op doorrekening

De plannen rond verduurzaming van geconditioneerd transport zijn op dit moment onvoldoende concreet om mee te nemen in de KEV2026.

Referentie(s)

Kamerbrief over voortgang duurzaam vervoer september 2025, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/55e25ced-9be2-49ea-b4dc-90517boe979d/file>

Kamerbrief over moties duurzaam vervoer (2024), zie: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-07174c5562a60349f097cc00035ebdfa5aod2ad5/pdf>

Plan van aanpak geconditioneerd vervoer, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-efe48aod7d708f727b8acf9ddc1c11e360aa3827/pdf>

9.76 Verhoging maximumsnelheid rijkssnelwegen naar 130 km/u op specifieke trajecten in 2025

Naam instrument: Verhoging maximumsnelheid rijkssnelwegen naar 130 km/u op specifieke trajecten in 2025

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad | Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld | Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Deze maatregel richt zich op het verhogen van de maximumsnelheid naar 130 km/u op autosnelwegen in beheer van het rijk, waar dit binnen de wettelijke kaders mogelijk is. Invoering van 130 km/u overdag op alle trajecten waar dit voor 2020 het geval was, is door de regels waaraan voldaan moet worden, zoals voor stikstof en geluid, niet realistisch. Op de volgende drie trajecten is per 14 april 2025 de maximumsnelheid overdag verhoogd naar 130 km/u:

- A6 tussen aansluiting Lelystad Noord en de Ketelbrug;
- A7 Afsluitdijk tussen Stevin sluizen en de Lorentzsluizen;
- A7 tussen aansluiting Winschoten en de grens met Duitsland;

Voor het vierde traject dat in beeld is voor verhoging van de maximumsnelheid (de A37 tussen knooppunt Holsloot en aansluiting Zwartemeer) is vooralsnog geen definitief verkeersbesluit vastgesteld. Ook wordt onderzocht of er nog een aantal aanvullende trajecten mogelijk in aanmerking komen voor verhoging van de maximumsnelheid.

Toelichting op doorrekening

De verhoging van de maximumsnelheid naar 130 km/u op de drie trajecten op de A6 en A7 wordt beschouwd als vastgesteld beleid in de KEV2025. Een vierde traject op de A67 is nog in onderzoek en wordt beschouwd als voorgenomen beleid. Omdat het effect op de broeikasgasemissies ten gevolge van het verhogen van de snelheid op deze trajecten naar verwachting zeer gering is en de KEV2025 een KEV op hoofdlijnen betreft, hebben wij de raming in het basispad hierop niet aangepast ten opzichte van de KEV2024. De verdere uitrol van de maximumsnelheid naar 130 km per uur is in de KEV2025 meegenomen als aanvullend beleid. Ten opzichte van de KEV2024 is de bandbreedte van het effect op de BKG raming verkleind omdat het niet in lijn der verwachting is dat op alle trajecten waar voorheen deze maximumsnelheid van toepassing was de snelheidsverhoging op korte termijn richting 2030 kan worden ingevoerd vanwege de stikstof- en geluidsproblematiek. Hieraan is niets gewijzigd voor de KEV2026.

Referentie(s)

IenW, Actieagenda Auto, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-1285bdf62ce5d637f548f719be37c3f92bo4ca97/pdf>

IenW (2024), Kamerbrief voorgang verhoging maximumsnelheid autosnelweg naar 130 km/u, zie: <https://open.overheid.nl/documenten/dpc-304e1adfd264bdfdf68165a19d14c03c151736d2/pdf>

9.77 Verhoging onbelaste reiskostenvergoeding per 2024

Naam instrument: Verhoging onbelaste reiskostenvergoeding per 2024

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De onbelaste reiskostenvergoeding is een gerichte vrijstelling in de loonbelasting. Op basis van deze vrijstelling kan een werkgever aan werknemers een vergoeding tot maximaal € 0,23 per kilometer (tarief zoals dit per 1 januari 2024 geldt) toekennen voor zakelijke kilometers, inclusief woon-werkkilometers, zonder dat de werknemer hierover loonbelasting hoeft te betalen of de werkgever het moet toerekenen aan de vrije ruimte van de werkkostenregeling. Het ligt aan de afspraken tussen werkgever en werknemer of en tegen welke hoogte de reiskosten worden vergoed. Er is geen wettelijke verplichting om de reiskosten (tot het maximale bedrag) te vergoeden.

NB. Met het Belastingplan 2023 werd de onbelaste reiskostenvergoeding reeds per 1 januari 2023 verhoogd van € 0,19 naar € 0,21 per kilometer. Met het Belastingplan 2024 is dit per 1 januari 2024 verder verhoogd naar € 0,23 per kilometer.

Fungerende details

In het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok is besloten dat de maximale onbelaste reiskostenvergoeding via een goedkeurend beleidsbesluit wordt verhoogd met terugwerkende kracht voor heel 2026 naar € 0,25 per kilometer.

Toelichting op doorrekening

In aanvullend beleid wordt de onbelaste reiskostenvergoeding voor personenauto's verhoogd van 23 naar 25 eurocent. Dit verhoogt het autogebruik structureel bescheiden richting 2030. Dit effect is opgenomen in de bandbreedte voor aanvullend beleid in de KEV2026.

9.78 Verlaging maximumsnelheid hoofdwegennet naar 100 km/u in 2019

Naam instrument: Verlaging maximumsnelheid hoofdwegennet naar 100 km/u in 2019

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Voorafgaand aan het pakket aan stikstofmaatregelen van april 2020 is in het najaar van 2019 besloten een verlaging van de maximumsnelheid in te voeren op het hoofdwegennet (Ministerie van LNV 2019). De verlaging van de maximumsnelheid is ingevoerd na het goedkeuren van de spoedwet aanpak stikstof door beide Kamers. Doel was het verminderen van de stikstofuitstoot van wegverkeer om deze ruimte via het stikstofregistratiesysteem in te zetten voor vergunningverlening aan woningbouw en zeven MIRT-projecten. In maart 2020 is de maximumsnelheid overdag verlaagd naar 100 kilometer per uur op rijksnelwegen waar voorheen 120 of 130 kilometer per uur mocht worden gereden. Deze verlaging verlaging van de maximumsnelheid geldt alleen overdag en dus mag er tussen 19.00 en 06.00 uur op deze wegen nog wel 120 of 130 kilometer per uur worden gereden.

Voor veranderingen n.a.v. regeerakkoord 2024 zie beleidsinstrument: Verhoging maximumsnelheid wegen naar 130 km/u overdag.

Toelichting op doorrekening

De verlaging van de maximumsnelheid op het hoofdwegennet naar 100 km/u gedurende de dag is meegenomen als vastgesteld beleid vanaf de KEV2024.

9.79 Verlengen brandstoftransitieverplichting na 2031

Naam instrument: Verlengen brandstoftransitieverplichting na 2031

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Op verzoek van de Tweede Kamer wordt onderzoek verricht naar verlenging van de brandstoftransitieverplichting na 2030. Daartoe voert de RVO een onderzoek uit, dat in december 2025 af is. In dit onderzoek worden scenario's geanalyseerd. Vervolgens zal een voorstel naar de Kamer worden gestuurd. Dit is naar verwachting in Q1 van 2026 afgerond. De Europese Commissie heeft aangekondigd in het najaar van 2026 met een voorstel te komen voor verlenging van de RED na 2030.

Toelichting op doorrekening

Op dit moment is de besluitvorming rond de verlenging van de brandstoftransitieverplichting nog gaande en er is geen concreet voorstel gedaan. In de KEV26 zien we dit instrument daarom als geagendeerd beleid. Er is geen kwalitatieve of kwantitatieve inschatting gemaakt.

Referenties(s)

Rijksoverheid (2025), Wijziging van de Wet milieubeheer en de Wet op de accijns in verband met de implementatie van Richtlijn (EU) 2023/2413 van het Europees parlement en de Raad van 18 oktober 2023 tot wijziging van Richtlijn (EU) 2018/2001, verordening (EU) 2018/1999 en Richtlijn 98/70/EG wat de bevordering van energie uit hernieuwbare bronnen betreft, en tot intrekking van Richtlijn (EU) 2015/652 van de Raad, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-36766-12.html>

9.8o Versnellen (regionale) uitrol laadinfrastructuur

Naam instrument: Versnellen (regionale) uitrol laadinfrastructuur

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Onder regie van het ministerie van IenW is, in samenwerking met publieke en private partijen, de Nationale Agenda Laadinfrastructuur (NAL) opgesteld. De afspraken in deze agenda moeten leiden tot een landelijke dekking van (snel)laadpunten en daarmee voorzien in de verwachte laadbehoefte van het toenemende aantal elektrische voertuigen. In de NAL is afgesproken dat elke Nederlandse gemeente een integrale visie op laadinfrastructuur vaststelt, en regio's of individuele gemeenten een plaatsingsbeleid voor de publieke laadinfrastructuur opstellen. Om samenwerking te bewerkstelligen zijn 6 regionale samenwerkingsverbanden opgesteld (RAL-regio's). Deze regio's hebben de taak om kennisdeling te faciliteren, gemeenten te mobiliseren, en aan de andere kant ook om afstemming met netbeheerders te bereiken. In 2023 is een nieuwe samenwerkingsovereenkomst ondertekend waarin afspraken zijn gemaakt over het realiseren van een landelijk dekkend laadnetwerk. In de NAL worden bij 100 procent emissieloze nieuwverkoop van personenauto's in 2030 1,7 miljoen laadpunten voor personenvervoer in Nederland verwacht. Wat betreft logistiek verwacht ElaadNL 200.000 laadpunten voor bestelauto's en 20.000 laadpunten voor vrachtauto's. In 2026 wordt de Outlook Mobiliteit door de NAL opgeleverd met nieuwe prognoses voor verschillende modaliteiten. Daarnaast is er een groot aantal nodig voor elektrische bussen, binnenvaartschepen en LEV's (Light Electric Vehicles). Vanuit de Europese EPBD III (Energy Performance of Buildings Directive) is er vanaf begin 2020 een verplichting voor het aanleggen van laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen in de private gebouwde omgeving. Met het programma Slim Laden Voor Iedereen wordt gewerkt aan grootschalige toepassing van slim laden waarmee vraagsturing en tijdelijke opslag via de batterijen van miljoenen elektrische voertuigen mogelijk wordt gemaakt. Hierdoor wordt het energiesysteem flexibeler en kan netcongestie worden voorkomen.

Fungerende details

86 procent landelijk dekkend laadnetwerk in langzaam publiek laden

Aantal laadpunten voor personenauto's in oktober 2025:

- 125000 publieke laadpunten
- 78000 semi publieke laadpunten
- Schatting thuislaadpunten december 2024: 670000
- 6200 snellaadpunten

Toelichting op doorrekening

De maatregelen rond laadinfrastructuur worden als flankerend beleid meegenomen bij de fiscale maatregelen voor elektrische voertuigen. In de modellering van de ingroei van nul-emissieauto's kan momenteel niet expliciet rekening worden gehouden met laadmogelijkheden. In de KEV 2026

is in het hoofdrapport aandacht besteed aan de uitdagingen rondom de (tijdige) uitrol van laadinfrastructuur en hoe die zich verhouden tot de prognoses van het aantal elektrische auto's.

9.81 Vliegbelasting

Naam instrument: Vliegbelasting

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Fiscaal

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Sinds 2021 is er een vliegbelasting van kracht. De vliegbelasting is per 1 januari 2023 verhoogd en per 1 januari 2025 geïndexeerd tot een huidig bedrag van €29,40 per vertrekkende OD-passagier met een vliegtuig van minimaal 4000 kilogram (voorheen was dit 8.616 kilogram).

Transferpassagiers en vracht zijn uitgezonderd van de vliegbelasting. Er zijn in Europa geen landen die een transferbelasting kennen. Wel bestaan er verscheidene vormen van vliegbelasting naar afstand en reisklasse.

Fungerende details

Per 1 januari 2027 zal er een afstandsafhankelijke vliegbelasting gelden. Vluchten over langere afstanden, die meer uitstoten, worden zwaarder belast. Dit draagt bij aan een hogere mate van internalisatie van de externe kosten van langeafstandsvluchten. De maatregel beoogt een budgettaire opbrengst van € 257 miljoen.

De voorgestelde tariefstructuur maakt onderscheid tussen drie afstandscategorieën op basis van de eindbestemming van de passagier.

Categorie A: lidstaten van de Europese Unie (EU) alsmede het Caribisch deel van het Koninkrijk der Nederlanden (Aruba, Curaçao, Sint Maarten, Bonaire, Sint Eustatius en Saba) en Europese staten waarvan de hoofdstad is gelegen op een afstand van 0 tot circa 2.000 kilometer van Amsterdam.
Tarief: EUR 29,40.

Categorie B: staten waarvan de hoofdstad doorgaans is gelegen op een afstand tussen ongeveer 2.000 en 5.500 kilometer van Amsterdam.
Tarief: EUR 47,24

Categorie C: staten waarvan de hoofdstad is gelegen op een afstand van meer dan ongeveer 5.500 kilometer van Amsterdam.
Tarief: EUR 70,86

Toelichting op doorrekening

De KEV 2026 is doorgerekend met de afstandsgedifferentieerde vliegbelasting. Tot 2027 had Nederland een vliegbelasting die voor alle bestemmingen gelijk was (€ 29,40). Vanaf 2027 geldt een afstandsgedifferentieerde vliegbelasting voor passagiers die vanuit Nederland vertrekken. Langeafstandsvluchten worden hierbij zwaarder belast dan korteafstandsvluchten: korte vluchten kosten € 29,40, middellange vluchten € 47,24 en lange vluchten € 70,86. Deze tarieven zijn gebruikt voor de doorrekeningen. De tarieven worden in 2027 nog voor inflatie gecorrigeerd.

Referentie(s)

Wet differentiatie vliegbelasting, zie: https://www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/36815_wet_differentiatie

effectenstudie verhoging vliegbelasting, zie: <https://www.rijksfinancien.nl/sites/default/files/bestanden/belastingplan-2023/11-CE-Delft-Effecten-verhoging-vliegbelasting.pdf>

9.82 Vrachtwagenheffing (VWH)

Naam instrument: Vrachtwagenheffing (VWH)

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

De start van de vrachtwagenheffing in Nederland is gepland op 1 juli 2026. Vanaf die datum betalen eigenaren van vrachtwagens per gereden kilometer. Dit geldt op bijna alle snelwegen en op sommige provinciale en gemeentelijke wegen. Hoe schoner en lichter het voertuig, hoe lager het bedrag per kilometer.

Na de start van de vrachtwagenheffing verdwijnt de Nederlandse motorrijtuigenbelasting voor vrachtwagens tot 12.000 kilo. De motorrijtuigenbelasting voor vrachtwagens van 12.000 kilo en zwaarder wordt dan een stuk lager. Het Eurovignet voor Nederland stopt op 1 juli 2026.

De heffing geldt voor Nederlandse én buitenlandse voertuigen in de categorieën N2 en N3. Deze hebben een technische maximummassa van meer dan 3.500 kilo.

In 2022 is de Wet vrachtwagenheffing aangenomen en in de jaren daarna gedeeltelijk in werking getreden. Voor de start van de vrachtwagenheffing moet de wet gewijzigd worden vanwege gewijzigde Europese tolheffingsregels, waarmee onder andere de tarieven op CO₂-uitstoot worden gebaseerd. De Tweede Kamer heeft het wetsvoorstel op 1 april aangenomen. Het wetsvoorstel wordt momenteel behandeld door de Eerste Kamer.

De minister van IenW stuurt twee keer per jaar een voortgangsbrief aan de Tweede Kamer over de invoering van de vrachtwagenheffing. Hierin wordt de voortgang beschreven.

Fungerende details

Tarieven

De tarieven staan in de Wet vrachtwagenheffing. De tarieven worden jaarlijks per 1 januari geïndexeerd

Op 23 april 2026 heeft de Tweede Kamer de regering verzocht om de tarieven van de vrachtwagenheffing tijdelijk te verlagen. Dit in verband met de hoge brandstofprijzen en daarom toegevoegd aan het maatregelenpakket weerbaarheid energieschok.

Per 1 september zal een korting van 22,3procent op de vrachtwagenheffing worden toegepast. Dit geldt voor alle categorieën vrachtwagens. Het gemiddelde tarief gaat daardoor van € 0,191 naar € 0,148 per gereden kilometer. De verlaging geldt tot eind 2026. Naar verwachting betalen alle eigenaren van een vrachtwagen daardoor gezamenlijk € 80 miljoen minder vrachtwagenheffing.

Deze tarieven zijn opgenomen in het genoemde wetsvoorstel waarmee de herziene Europese tolregels worden geïmplementeerd.

Tabel 9.3
Indeling CO₂-emissieklassen:

klasse	Beschrijving
CO ₂ -emissieklasse 1	voertuigen die niet zuiniger zijn dan de Europese norm
CO ₂ -emissieklasse 2	Meer dan 5 procent minder uitstoot dan de Europese norm (maar niet klasse 3, 4, 5)
CO ₂ -emissieklasse 3	Meer dan 8 procent minder uitstoot dan de Europese norm (maar niet klasse 4, 5)
CO ₂ -emissieklasse 4	Emissiearme voertuigen
CO ₂ -emissieklasse 5	Emissievrije voertuigen

Tabel 9.4
Effecten vrachtwagenheffing voor CO₂-reductie

Beschrijving	CO ₂ -reductie	Toelichting	Bron
Initieel heffing	0,4 Mton	Uitgedrukt in tonnen leidt de invoering van de vrachtwagenheffing naar verwachting tot een CO ₂ -reductie van het totale wegverkeer met circa 0,4 Mton.	Memorie van toelichting (Kamerstuk 35 910, nr. 3); Arcadis (2020), <i>Milieueffecten vrachtwagenheffing: geluid, luchtkwaliteit, natuur en klimaat</i>
Initieel terugsluis	+0,8 Mton	Inzet van middelen voor de innovatie en verduurzaming van de vervoerssector leidt tot een verwachte reductie van circa 1,2 Mton. NB: Dit is inclusief het effect van de heffing zelf.	Memorie van toelichting (Kamerstuk 35 910, nr. 3); Arcadis (2020), <i>Milieueffecten vrachtwagenheffing: geluid, luchtkwaliteit, natuur en klimaat</i> .
Extra reductie door CO ₂ -gebaseerde tarieven	+0,4 Mton	De onderzoekers ramen dat deze tarieven, ten opzichte van de huidige tarieven in de Wet vrachtwagenheffing, een extra reductie van de CO ₂ -uitstoot door het vrachtverkeer opleveren van 0,4 Mton per jaar in 2030.	Kamerbrief 14 juli 2023 (Kamerstuk 31 305, nr. 411); Revnext (2023), <i>Varianten voor tariefstructuur vrachtwagenheffing bij implementatie herziene Eurovignet-richtlijn</i> .
Terugsluis (concept MJP)	+0,1 Mton	Hieruit blijkt dat de maatregelen uit het concept-meerjarenprogramma naar verwachting zorgen voor ongeveer 17.400 extra emissieloze vrachtwagens in 2030. Dit aantal komt bovenop de autonome ingroei	Kamerbrief 14 juli 2023 (Kamerstuk 31 305, nr. 411); Panteia (2023), <i>Effectstudie Terugsluis</i> .

Beschrijving	CO ₂ -reductie	Toelichting	Bron
		van ongeveer 8.400 zero-emissievoertuigen. Dit leidt tot 0,9 Mton minder CO ₂ -uitstoot en ongeveer 5.100 ton minder stikstofuitstoot.	
Effect hogere terugsluis	PM	IenW heeft een studie laten uitvoeren om de effecten van de terugsluis te berekenen.	Bijlage bij Kamerbrief 4 oktober 2024 (Kamerstuk 31 305, nr. 472); Panteia (2024), Effectstudie Terugsluis. Vrachtwagenheffing: Effectberekening maatregelen voor meerjarenprogramma Verduurzaming en Innovatie Vervoerssector 2026–2030.
Totaal verwachte reductie	1,7 Mton		

Toelichting op doorrekening

De vrachtwagenheffing inclusief terugsluis wordt als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. De vrachtwagenheffing vanaf 2026 ingevuld conform tariefstructuur 2 uit Revnext (2023) en deze tariefstelling wordt vastgehouden na 2030. De terugsluis voor voorgenomen beleid volgt de ontwerpbegroting tot 2030, daarna stopt de terugsluis. In het kader van de energieschok wordt de vrachtwagenheffing in 2026 met 22,3procent verlaagd. Deze maatregel geldt alleen tot het einde van 2026 en heeft daardoor een beperkt effect op de broeikasgasemissies in 2030.

Referentie(s)

Panteia (2024), Effectstudie terugsluis, vrachtwagenheffing: Effectberekening maatregelen voor meerjarenprogramma Verduurzaming en Innovatie Vervoerssector 2026 - 2030, zie:

<https://open.overheid.nl/documenten/dpc-2ddee7949fboazd9cdd31boae4fd7a0560073a05/pdf>

IenW, Wetgevingskalender - laatste versie wetsvoorstel en toelichting, zie: <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGKo25647>

IenW, Internetconsultatie wijziging wet vrachtwagenheffing (CO₂-gebaseerde tarieven), zie: https://www.internetconsultatie.nl/wijziging_wet_vrachtwagenheffing/b1

Revnext (2023), *Varianten voor tariefstructuur vrachtwagenheffing bij implementatie herziene Eurovignet-richtlijn*

Rijksoverheid (2024), Kamerbrief Meerjarenprogramma terugsluis vrachtwagenheffing 2026-2030, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2024/10/04/meerjarenprogramma-terugsluis-vwh-2026-2030>

Rijksoverheid, vrachtwagenheffing, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/goederenvervoer/vrachtwagenheffing>

Rijksoverheid (2023), Derde voortgangsbrief vrachtwagenheffing met bijlage oa Stimuleringspakket 2024 en 2025, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2023D46978&did=2023D46978

Vierde voortgangsbrief invoering vrachtwagenheffing (stand van zaken voorjaar 2024), zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024D22188&did=2024D22188

Vijfde voortgangsbrief over de stand van zaken van de invoering van de vrachtwagenheffing, zie: https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2024Z18758&did=2024D44719

Wijziging van de Wet vrachtwagenheffing in verband met de implementatie van de herziene Europese tolheffingsregels, zie: <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/wetsvoorstellen/detail?cfg=wetsvoorstel&details&qry=wetsvoorstelprocent3A36626>

RDW, vrachtwagenheffing, zie: <https://www.vrachtwagenheffing.nl>

9.83 Vroege opschaling energietransitie zeeschepen 2026-2030

Naam instrument: Vroege opschaling energietransitie zeeschepen 2026-2030

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Vooraarsbesluitvorming 2024: In het Meerjarenprogramma 2025 van het Klimaatfonds wordt 111,3 miljoen Euro toegekend voor duurzame aandrijftechnieken (zeevaart). Voor uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2025, perceel vroege fase opschaling.

Voorgestelde maatregel betreft een tijdelijke subsidieregeling die een CAPEX-tegemoetkoming biedt bij:

- Aanschaf en inbouw van aandrijftechnieken (energielijnen) voor varen op waterstof of methanol eventueel aan te vullen met:
- Aanschaf en installatie van een energiebesparende techniek, zoals bijv. Wind Assisted Ship Propulsion (WASP). Hierbij geldt dat de energiebesparende techniek bijdraagt aan het behalen van een 10procent lagere Energy Efficiency Design Index (EEDI) ten opzichte van de EEDI-vereisten;
- Aanschaf en installatie van een batterijpakket inclusief aanvullende benodigde aanpassingen aan boord. Hoofddoel is dat dit pakket in de haven via de walstroomaansluiting geladen wordt met als doel om emissieloos de (Nederlandse) haven in- en uit te kunnen varen. Daarnaast kan het gebruikt worden voor optimalisatie van de hybride systemen. Het betreft een nieuw instrument gericht op zowel nieuwbouw van zeeschepen als op de ombouw van bestaande zeeschepen (retrofit).

Fungerende details

Beoogde vormgeving (conform fiche bij Meerjarenprogramma 2025 Klimaatfonds):

Varen op waterstof of methanol: het basis subsidiepercentage bedraagt 40procent van de meerkosten bij een nieuwbouw of retrofit project voor aanschaf en installatie van aandrijftechnieken voor het varen op waterstof of methanol, met een maximum subsidiebedrag per schip. Dit maximumbedrag bedraagt € 4 miljoen in 2026, 2027 en wordt vanaf januari 2028 verlaagd naar € 3,5 miljoen.

Indien de aanvrager gebruik maakt van de mogelijkheid ook een andere energiebesparende techniek mee te nemen, zal het maximale subsidiebedrag hiervoor € 400.000 per schip bedragen, en valt binnen bovengenoemd maximale subsidiebedrag voor het volledige project. Dezelfde voorwaarden (max € 400.000 per schip) gelden bij het meenemen van een batterijpakket. Het is mogelijk om zowel een energiebesparende maatregel als een batterijpakket mee te nemen in het project.

Naar aanleiding van de binnengekomen zienswijzen op de internetconsultatie, verkent het Ministerie van IenW of er binnen deze regeling ondersteuning gegeven kan worden voor volledig batterij-elektrisch varen, en zo ja op welke manier.

Voor deze maatregel is in het Meerjarenprogramma 2025 van het Klimaatfonds een reservering opgenomen van 111,3 miljoen Euro.

De regeling is aangemeld bij de Europese Commissie voor een toetsing aan de Europese richtsnoeren voor staatssteun (CEEAG). Hoe lang dit proces precies duurt, is nog onzeker. Het streven is om de regeling in het tweede of derde kwartaal van 2026 open te stellen.

Toelichting op doorrekening

Het in het Klimaatfonds behonoreerde budget is als voorgenomen beleid meegenomen in de KEV2026.

Referentie(s)

Internetconsultatie, zie: https://www.internetconsultatie.nl/vroege_opschaling_energietransitie_zeeschepen/b1

9.84 Walstroom Klimaatopgave

Naam instrument: Walstroom Klimaatopgave

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Economisch

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Geagendeerd | Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Het brede doel van het walstroom programma is om te voldoen aan de doelstellingen binnen de Europese AFIR verordening richting 2030 en bij te dragen aan de klimaat en stikstofopgave. De AFIR (EU Green Deal) verplicht Europese zeehavens specifieke scheepssegmenten en specifieke volumes te voorzien van walstroom.

Er zijn twee subsidieregelingen die hieraan bijdragen. Op deze pagina wordt de subsidieregeling vanuit het Klimaatfonds toegelicht. Zie voor meer informatie het blokje 'fungerende details'. Voor meer uitgebreide omschrijving zie Meerjarenprogramma Klimaatfonds 2024, perceel energie-infrastructuur.

Algemeen:

Van de regelingen (totaal €180 miljoen) is € 170 miljoen gereserveerd voor walstroomprojecten die bijdragen aan het tijdig voldoen aan AFIR. Hiervan is € 40 miljoen afkomstig uit het Klimaatfonds (Voorjaarsnota 2023). Daarnaast is € 10 miljoen gereserveerd voor overige walstroomprojecten voor de zeevaart.

Er is een aparte subsidieregeling gericht op de reductie van stikstof, waarvoor een andere beleidsinstrument is aangemaakt.

Parallel wordt gewerkt aan de nationale implementatie van AFIR middels een nationale walstroomverplichting.

Fungerende details

Updates 2025:

Van 21 mei tot 1 oktober de Tijdelijk Subsidie Walstroom Zeeschepen Klimaat open voor een budget van €19 miljoen Voor meer informatie over de subsidieregelingen zie de webpagina van RVO walstroom.

Update 2026:

Vanuit MJP Klimaatfonds is €40miljoen extra beschikbaar gesteld voor de nog resterende AFIR-plichtige terminals. Hierdoor wordt de subsidieregeling Klimaat met een jaar verlengd.

Toelichting op doorrekening

De lopende subsidieregeling is als vastgesteld beleid meegenomen in de KEV2026. De aanvullende regeling uit 2026 is meegenomen als geagendeerd beleid. De effecten zijn bepaald op basis van onderzoek van RHDHV en van het ministerie van IenW over de voortgang van de aanleg van walstroompunten.

9.85 Werkgeversaanpak: besluit werkgebonden mobiliteit

Naam instrument: Werkgeversaanpak: besluit werkgebonden mobiliteit

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Regelgevend

Raming: Aanvullend beleid

Beleidscategorie: Geagendeerd

Beschrijving beleidsinstrument

Vergroenen van werkgerelateerde personenmobiliteit bestaat uit twee onderdelen. Beide zijn nodig om de noodzakelijke CO₂-reductie te behalen met behoud van draagvlak. Ze werken als stok en wortel.

1. Besluit CO₂ reductie werkgebonden personenmobiliteit. Dit besluit heeft voor werkgevers een dwingend karakter en als doel om per 2030 1,5 mton extra CO₂ reductie te bereiken.
2. Het faciliteren en informeren van werkgevers. Dit beleidsinstrument heeft een activerend en faciliterend karakter en ondersteunt werkgevers en met name ook werkgeversorganisaties met informatie en concrete hulp.

De beschrijving van dit beleidsinstrument heeft betrekking op onderdeel 1.

Besluit WPM

Op 1 juli 2024 is het besluit 'CO₂-reductie werkgebonden personenmobiliteit' in werking getreden. Dit besluit vormt de stok achter de deur voor werkgevers om ook daadwerkelijk hun mobiliteit te verduurzamen.

Het besluit heeft een vastgelegd doel (1,5 mton) en het behalen van dit doel is afdwingbaar gemaakt. Daartoe zijn er twee fases. In de eerste fase (die nu is ingegaan) worden werkgevers alleen verplicht over hun CO₂-uitstoot te rapporteren en zo gestimuleerd hun CO₂-uitstoot te reduceren. Als ze daar niet in slagen wordt een normstelling ingevoerd om het resultaat ook af te dwingen. Het weegmoment is 2026. De CO₂ uitstoot dan bereikt wordt gezet naast een berekend emissieplafond nodig om de 1,5 mton in 2030 te kunnen halen.

Rapportageverplichting

In de fase die op 1 juli 2024 is ingegaan hebben werkgevers in de doelgroep (100 of meer werknemers) alleen te maken met een rapportageverplichting. Deze rapportageverplichting is onder meer nodig om in 2026 het gerapporteerde resultaat naast het emissieplafond te kunnen leggen. De rapportageverplichting dient ook om werkgevers zelf bewust te maken en inzicht te bieden. Hier loopt een directe lijn naar het andere beleidsinstrument: informeren en faciliteren. Tenslotte dienen de rapportages ook om tot een genuanceerde normstelling te komen (indien deze normstelling nodig is).

Bij het ontwikkelen van de rapportageverplichting is veel zorg besteed aan het zo laag mogelijk houden van de administratieve lasten. Dit is gebeurd door de rapportages aan te laten sluiten op bestaande administratieve systemen en door afspraken te maken met leveranciers van de data en de door werkgevers gebruikte administratieve systemen. Voor de werkgevers is een handreiking

beschikbaar om hen wegwijs te maken hoe ze gebruik makend van aanwezige data kunnen rapporteren.

De rapportages over 2024 zijn eind 2025 al ingediend. Zonder verdere sancties van de handhavende omgevingsdiensten heeft in de december 2025 85procent van de doelgroep aan de rapportageverplichting voldaan. De opzet lijkt zich uit te betalen gezien de relatief weinige problemen die het indienen van de rapportages werkgevers opleveren. De beeldvorming is echter anders. Zie hierna bij Regeldruk.

Ondersteunende acties: uitvoeringsoverleg

Alles is gericht op een zo soepel mogelijk uitvoering van besluit WPM. Vanaf de start van het ontwikkelproces waren er intensieve contacten met omgevingsdiensten, VNG en RVO. Nu besluit WPM van kracht is geworden hebben deze overleggen een plek gekregen in het uitvoeringsoverleg waarin we met deze partijen de voortgang officieel vastleggen en waar nodig bijstellen.

Voorbereiden weegmoment

In 2026 zal het weegmoment plaatsvinden. De gerapporteerde (= gerealiseerde) uitstoot zal dan gezet worden naast de noodzakelijke uitstoot om de doelstelling in 2030 te halen. Dit weegmoment wordt met twee grote opdrachten en met experts voorbereid: het ontwikkelen van een sluitende methodiek. En het doordenken van mogelijke vormen voor een normstelling. Deze voorbereiding zal in de eerste helft van 2026 moeten worden afgerond.

Regeldruk en politieke ontwikkelingen

Rond de rapportageverplichting is in de pers veel onrust ontstaan die zich politiek heeft vertaald. Centraal stond het thema 'regeldruk'. In samenwerking met het ministerie van EZ zijn twee acties opgepakt.

- Nog in 2024 is samen met EZ onderzocht of de problemen met de rapportageverplichting berustten op beeldvorming of reëel waren. De conclusie was dat voor het mkb er op onderdelen problemen waren. Overall was de conclusie genuanceerd. Speciale aandacht vergende de aansluiting op de CSRD en de inzet van de enquête als belangrijkste methode voor de rapportage over woon-werk.
- In 2025 werd de rapportageverplichting onderdeel van het Regeldrukprogramma. De conclusies van dat programma waren ook genuanceerd en verbeterpunten zijn of worden opgepakt. Zo komt er een fors verbeterde handreiking (de vorige versie is meer dan 22.000 keer gedownload met een doelgroep van 8.500 werkgevers). De aanbevelingen zijn verwoord in de kamerbrief over ondernemingsklimaat w.o. nieuwe aanpak regeldruk voor ondernemers

Los van beide trajecten is eind 2025 op kabinetsniveau de beslissing genomen om de ondergrens voor het besluit WPM naar 250 te verhogen zodat het mkb erbuiten valt. Het resultaat wordt proportioneel verlaagd van 1,5 naar 1,2 mton. Op het moment van schrijven van deze factsheet is nog niet duidelijk of dit kabinetsbesluit ook wet zal worden. Dat zal op zijn vroegst in 2027 zijn. Er komt nog een internetconsultatie voor de verhoging (of verlaging) (januari) en het kabinetsbesluit wordt ook nog als voorhang gepresenteerd in de tweede kamer (onduidelijk wanneer).

Het jaarlijkse budget voor werkgebonden mobiliteit bedraagt €0,5 miljoen.

Fungerende details

De belangrijkste producten en diensten in 2025 en verder zijn:

- Uitvoeringsoverleg besluit CO₂-reductie werkgebonden mobiliteit
- Analyse op monitoringsdata RVO
- Voorbereiding weegmoment besluit
- Uitkomsten quick scan (optioneel):
- enquetetool
- samenhang CSRD en besluit
onderzoek lastendruk

Toelichting op doorrekening

In de KEV26 is de versoering van de CO₂ norm meegenomen onder geagendeerd beleid, maar niet gekwantificeerd. In 2026 wordt het besluit geëvalueerd en wordt bekeken of de CO₂-reductie die in 2024 en 2025 is behaald, op koers ligt voor het behalen van het reductiedoel. Het kabinet erkent dat deze versoepeling een negatief effect zal hebben op de verwachte CO₂-reductie waardoor de eerder vastgestelde reductie (norm) van 1,5 megaton wordt verlaagd tot 1,2 megaton en zal worden gecompenseerd via een verhoging van de brandstoftransitieverplichting voor brandstofleveranciers.

Referentie(s)

Kamerbrief ondernemersklimaat, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2025/09/05/ondernemingsklimaat-w-o-nieuwe-aanpak-regeldruk-voor-ondernemers>

Kerncijfers Werkgebonden Mobiliteit, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/08/23/bijlage-9-kerncijfers-werkgebonden-mobiliteit-verantwoordingsdocument-jaargang-2023-ce-delft-juli-2023>

Kamerbrief over actieprogramma Minder Druk Met Regels, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/regeldruk/documenten/kamerstukken/2024/12/09/kamerbrief-actieprogramma-minder-druk-met-regels>

Handreiking werkgevers, zie: https://www.rvo.nl/sites/default/files/2024-01/Handreiking-Gegevensverzameling-werkgebonden-personenmobiliteit_december2023.pdf

Publicatie Staatscourant, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2023-472.html>

9.86 Werkgeversaankpak: informeren en faciliteren

Naam instrument: Werkgeversaankpak: informeren en faciliteren

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Informatie

Raming: Basispad

Beleids categorie: Vastgesteld

Beschrijving beleidsinstrument

Vergroenen van werkgerelateerde personenmobiliteit bestaat uit twee onderdelen. Beide zijn nodig om de noodzakelijke CO₂-reductie te behalen met behoud van draagvlak. Ze werken als stok en wortel.

1. Besluit CO₂ reductie werkgebonden personenmobiliteit. Dit besluit heeft voor werkgevers een dwingend karakter en als doel om per 2030 1,5 mton extra CO₂ reductie te bereiken.
2. Het faciliteren en informeren van werkgevers. Dit beleidsinstrument heeft een activerend en faciliterend karakter.

De beschrijving van dit beleidsinstrument heeft betrekking onderdeel 2.

Informeren. Allereerst streven we ernaar werkgevers te inspireren en informeren over duurzame mobiliteit. Ons doel is om kennis van werkgevers te vergroten, zodat zij op de hoogte zijn van de diverse mogelijkheden om werkgebonden-mobiliteit te verduurzamen. Dit doen we via een centraal informatiepunt bij RVO: Start met verduurzamen werkgebonden personenmobiliteit. Speciale aandacht krijgt de fiscale informatie. Dit wordt opgepakt in samenwerking met werkgeversorganisatie AWWN, het ministerie van Financiën en de Belastingdienst.

We willen de werkgever ook enthousiasmeren. Door het delen van onder meer praktijkvoorbeelden willen we werkgevers aanmoedigen om duurzame mobiliteitsbenaderingen te omarmen en van elkaars successen te leren.

Faciliteren.

Daarnaast faciliteren we werkgevers. De focus ligt op het bereiken van achterblijvende doelgroepen en dan met name het mkb. De aanpak kent een aantal speerpunten:

1. We werken met andere ministeries samen in het PVB - Programma Verduurzaming Bedrijventerreinen Nederland. Dit programma verbindt meerdere thema's rond duurzaamheid en bereikt vooral ook het mkb. Voor dit programma is jaarlijks 0,8 miljoen € beschikbaar.
2. Met verschillende grote brancheorganisaties werken we aan langdurige samenwerkingsvormen. Prioriteit hebben branches die gezien lage beloning of werkprocessen het lastig hebben met het verminderen van de CO₂ uitstoot.
3. In 2025 is de subsidieregeling COVER beschikbaar gekomen die organisaties met veel mkb ondersteunt als ze structurele barrières om te verduurzamen uit de weg willen ruimen (denk aan de branche organisaties of de bedrijvenverenigingen). Voor deze MKB subsidie is 2,5 miljoen €/jaar beschikbaar voor 4 jaar. Zie ook Subsidieregeling Collectieven mkb Verduurzaming Reisgedrag (COVER)

Het jaarlijkse budget voor de andere onderdelen van werkgebonden mobiliteit, gefinancierd vanuit het programma 'Vergroene reisgedrag', bedraagt €0,5 miljoen.

Fungerende details

De belangrijkste producten en diensten in 2025 waren:

Informerend:

- Werkgeversonderzoek 2025
- Werkgeversdeel Zet ook de knop om
- Informatiepunt werkgevers RVO (inclusief ontsluiten fiscaal)
- Samenwerking Coalitie Anders Reizen
- Interdepartementale samenwerking (redactieformule)

Faciliterend:

- Fiscaal: herijking WKR en reiskostenvergoeding
- Subsidie MKB-collectieven
- Verdiepende afspraken branches en bedrijventerreinen
- Demonstratieprojecten
- Handreikingen collectieve maatregelen mkb
- Interdepartementale samenwerking verduurzaming mkb / bedrijventerreinen

De belangrijkste producten en diensten voor 2026 en verder zijn:

Infomeren:

- Via focusgroepen, webstatistieken en zoektermenonderzoek inzicht krijgen in onderwerpen die werkgevers bezighouden voor gerichte communicatie en targeting van de doelgroep
- Bedrijven informeren over voordelen en mogelijkheden van duurzame mobiliteit en de ondersteuning vanuit de rijksoverheid via het informatiepunt RVO
- via PR-aanpak werkgevers voorlichten over de zakelijke voordelen van verduurzaming mobiliteit en successen delen
- subsidie Coalitie Ander Reizen

Faciliteren:

- Fiscale handelingsruimte voor werkgevers vergroten en informatie hierover toegankelijk maken
- Voortzetting COVER-subsidie: in totaal initiëren 25 MKB-collectieven projecten die duurzame mobiliteit blijvend verduurzamen bij hun achterban
- Subsidie Programma Verduurzamen Bedrijventerreinen: het PVB voorziet parkmanagers van concrete handvatten om op 600 bedrijventerreinen de mobiliteit te verduurzamen
- Branche aanpak: 5 trajecten met de grote branches (zorg, schoonmaak, bouw, techniek, uitzend). Promotie van het branchegerichte stappenplan "verduurzamen".
- Interdepartementale samenwerking verduurzaming MKB. Stroomlijnen en afstemmen initiatieven om wildgroei te voorkomen en koppelkansen te benutten
- Ontwikkelen praktische how-to's zodat werkgevers weten welke stappen gezet kunnen worden om hun mobiliteitsbeleid te verduurzamen

Toelichting op doorrekening

Maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit zijn in samenhang geanalyseerd en meegenomen in KEV 2024. Input van deze analyses zijn de factsheets van MuConsult met effectinschattingen van maatregelen met betrekking tot het verduurzamen van personenmobiliteit. Daarbij heeft de werkgeversaanpak ook een rol gespeeld in de bandbreedte, omdat deze maatregel als stok achter de deur fungeert als de CO₂-uitstoot niet binnen de gestelde normen valt. Voor de KEV2026 is de doorrekening niet gewijzigd.

Referentie(s)

Werkgeversonderzoek 2025, zie: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/05/31/werkgeversenquête-2025>

RVO (2025), Start met verduurzamen werkgebonden personenmobiliteit, zie: <https://www.rvo.nl/onderwerpen/start-met-verduurzamen-werkgebonden-persoonmobilititeit>

PVB, Programma verduurzaming bedrijventerreinen Nederland, zie: <https://pvbnederland.nl/>

RVO (2026), Subsidieregeling collectieven mkb verduurzaming reisgedrag (COVER), zie: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/cover>

9.87 Zero Emission OV BAZEB Bestuursakkoord Regionale Openbaar Vervoer per bus

Naam instrument: Zero Emission OV BAZEB Bestuursakkoord Regionale Openbaar Vervoer per bus

Sector: Mobiliteit

Type instrument: Vrijwillige/onderhandelde overeenkomsten

Raming: Basispad

Beleidscategorie: Voorgenomen

Beschrijving beleidsinstrument

Provincies, vervoersregio's, netbeheerders, energieproducenten, de Rijksoverheid en het bedrijfsleven werken samen aan de uitrol en opschaling van zero-emissie busvervoer en de daarvoor noodzakelijke alternatieve tank- en laadinfrastructuur door middel van het Bestuursakkoord Zero Emissie Busvervoer (BAZEB). Afgesproken is dat in 2025 alle nieuw instromende OV-bussen zero-emissie zijn, zodat in 2030 alle OV-bussen zero-emissie zijn. In het akkoord hebben de partijen tevens het volgende afgesproken:

- Partijen streven ernaar de markt optimaal te betrekken bij het verwezenlijken van de ambitie en doelstellingen uit het akkoord.
- Partijen verkennen en zoeken nieuwe mogelijkheden voor de financieringsbehoefte die voortkomt uit de ambitie en doelstellingen.
- Partijen verkennen en zoeken nieuwe mogelijkheden om het huidige systeem van regionaal busvervoer te optimaliseren met het oog op de ambitie en doelstellingen. Om kennis en ervaring op te doen voeren partijen in onderlinge afstemming pilots en validatie-projecten uit.

Fungerende details

Op dit moment (stand november 2025) is ca de helft van de OV-bussenvloot in NL zero emissie. Dat zijn ong. 2400 ZE bussen, voornamelijk batterij elektrische bussen.

Voor meer info zie:

Zero-emissie in de praktijk | Zero Emissie Bus

Toelichting op doorrekening

Als vastgesteld beleid in de KEV2026 zijn alle reeds verleende concessies waarin nulemissiebussen zijn opgenomen en bestaande afspraken over inzet van nulemissiebussen in concessies in de komende jaren meegenomen. Als voorgenomen beleid in de KEV2026 wordt ervan uitgegaan dat 95procent van de OV-bussen zero-emissie wordt in 2030, gebaseerd op achtergrondgesprekken die het PBL heeft gevoerd met het ministerie van IenW, OV-autoriteiten en kennisorganisaties CROW en DOVA. Uit de gesprekken en aangeleverde informatie blijkt dat OV-autoriteiten zich gecommitteerd hebben aan het Bestuursakkoord ZE Bussen. Daarnaast zijn zij actief bezig met het oplossen van technische en financiële knelpunten. De belangrijkste knelpunten zijn: laadinfrastructuur, technische oplossing voor lange omlopen (capaciteit batterij of waterstof) en financiële haalbaarheid (kostendaling ZE bussen). Het PBL constateert dat deze knelpunten nadrukkelijk op de radar staan van betrokken overheden en dat er in concrete kennislijnen wordt gewerkt aan oplossingen.